

Redactor: Ion NISTOR

Pe coperta I:

Avram Iancu, de Barbu Iscovescu (1849)

Pe coperta IV:

Femei cu buciume pe Muntele Găina

O Editură „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 2001

ISBN 973 – 9232 – 41 – 8

Ovidiu Bârlea

SE FACE ZIUĂ

ROMANUL anului 1848

EDITURA «GRAI ȘI SUFLET – CULTURA NAȚIONALĂ»

București «2001

În amintirea fratelui Vasile Ceteraș

(1927 – 1985)

L’homme est me libre.

Et partout il est dans les fers.

JJ ROUSSEAU

1

Când ajunseră lângă biserică, cei trei se opriă, pesemne ținându-și locul de același gând, poate și de vremea nehotărâtă ce se tot chibzuia. Era pe la jumătatea lui decembrie și iarna părea că n-ar ști cum să se așeze în munții aceștia cu văi adânci. Abia fulguise și ninsoarea contenise, neștiind să se aștearnă lin sau, dimpotrivă, izbită de vânt de după muchii și tăpșane. Cerul se ascunsese după nori groși și posomorâți, așteptând se vede clipa potrivită pentru a se hotărî, iar peste văi plutea o umezeală ce sclipea de nări. Valea pe care veniseră până aici, strâmtorată între coastele prea apropiate, năpădite de păduri de brad și de fag, se desfăcea dintr-odată ca o pâlnie, sfârșindu-se în cea mare care venea din dreapta, Valea Buciumului – sau Abrudului, cum îi spuneau orășenii, în această îmbucătură, se înghesuiau vreo zece case, de o parte și de alta a Văii Izbicioarei, ca și cum ar fi fost aduse de puhoai și lepădate aci mai la lărgământ. De aci, Valea Buciumului se povârnea într-un cot, îndriigându-se ca o potcoavă căscată în jurul unei lunci înțesate de case, unele dincoaci de vale, pornind de la biserică spre stânga, ca un fel de salbă, când mai strânsă, când mai rărită, pe când altele se răsfirau peste ea până la coasta dimpotrivă, pe la poala căreia se strecura cu sfiiciune și drumul de țară ce ducea în josul văii spre Abrud.

— No, doamnă, aiasta-i pe domnește Izbita, de care am vorbit aseară. Noi îi spunem Izghita.

Ea nu se întoarse spre cel ce o agrăi, pesemne nu se săturase încă de a scormoni bine un loc pe care nu-l mai văzuse, uitându-se pe rând spre casele pitite ca într-un cuib de pasăre.

— Oare de ce-i spune așa? – se miră într-un târziu, ca și cum și-ar fi adus aminte că trebuie să răspundă la o întrebare.

— De ce, de ce! Așa bine, doară pare că ar fi izbit-o chiar dracul aici în strâmtoarea aiasta. Nu vedeți cum se ridică dealurile oblu-n sus, ca peretele, și cășile orânduite așa ca să nu rămâie nicio palmă de loc gol?

— Ba este el și o țără de loc gol, doară măcar care are ceva luncuță pentru grădină să-și puie...

— Aiasta-i drept, dară nu mai mult, îi luă celălalt vorba. (Se pare că etimologia populară lucrase și de data aceasta la făurirea numelui, căci, după filologii din vremea noastră, aceasta ar fi fost la început *Izidita*, adică loc „cu apă stricată”, dat fiind că în Izbita se întâlnesc izvoare prea mineralizate, care îți ard gura, dacă guști din nebagare de seamă. Prin sincopare a devenit *Izdita*, adică în pronunțare ardelenescă *Izghita*. De aci, numele a fost asociat cu verbul „a izbi”, pronunțat în același chip, prin care i s-a întunecat înțelesul original.)

— Mai este sat și mai încolo, pe vale-n jos, cum treci după strâmtura din capătul luncii, îi spune Coleșeni.

— Nume cam de ciufală, se amestecă celălalt, le cam place coleașa, știți ce-i aceea?

Doamna dădu doar din cap, cu ochii ațintiți sus spre stânga, unde coasta năpădită de brazi se adâncea la mijloc, ca o carte deschisă de jumătate, să se scurgă pârâul ce venea tocmai din creștetul muntelui: abia acolo sus se sfârșea pădurea, lăsând pajiște slobodă, pentru ca în vârf, unde părea că atinge cerul, să se încununeze cu o măgură străjuită de brazi ce nu mai lăsau să se vadă mai departe.

— La coasta aceea îi spunem Plaiu, și la pârâias, Pârău Plaiului, și la ceea de sus de tot Măgura Plaiului, care se leagă de Vulcoi, cum se numește tot muntele aiestă, adăugă iarăși cel dintâi, în întâmpinarea unor întrebări care ar fi venit de la sine. Aiestă îi cel mai mic dintre Bucime, iacă vreo patru sute de suflete. Și locui mai rău, se amestecă celălalt, mai n-au hotar, numa unde și unde câte un petic de verdeață, cel mai mult aici sus pe Plaiu și mai încolo pe Dealu Popeselor, unde

iară locul îi o țără mai golaș.

Pe nesimțite, se lăsă o liniște rece și cei trei se simțiră ca înfășurați de caiere de ceață ce se ridicau în pale scămoșate spre culmile din jur, grăbite să nu le prindă soarele somnorând pe văi. Câte o fâșie era mai lunguiață, cu vârful subțiat ca să înoate mai ușor prin văzduh, alta se arăta încovrigată, pesemne cum dormise pe noapte în strâmtoarea dintre coastele prea apropiate. Pe la jumătatea lui decembriți, apele dau a îngheța, băișagurile adăstând cu șteampurile oprite până la primăvară, în josul văii se mai auzeau niilyc bubuituri surde și înfundate, ca și cum s-ar fi temut să facă zgomot mai mare.

— Iacă pe aici mai umblă câte-un șteamp, dară la noi la Poieni le-o înțepenit frigul.

Vezi că aicea îi locul mai jos, și nu știu cum mai ferit, de...

— Haideți să ne ducem dară – și doamna mai dărdăi o dată mișcându-și umerii.

— Dacă acia stă Furcoi, casa aiasta ce se vede în capăt, pe dreapta.

Lăsară drumul și se abătură spre dreapta, ocolind curțile a doua case, pe un fel de uliță largă cât să poată trece carul încărcat.

Trecură Valea Izbicioarei pe un podeț din vreo două scânduri alăturate lângă tulpinile a doua sălcii, sădite se pare anume de o parte și de alta a văii.

— Uite e? are și strajă puntea, chiar dacă nu-i mai lungă decât omul culcat, se miră doamna, pășind înainte.

— A, doamnă, să-i fie cuscrului la-ndernână când vine beat acasă, nu cumva să se răstoarne.

— Lasă, c-atuncea o ia el pe unde-i vine, de trece prin apă ca pe pod și nu mai are frică de răsturnate, du-te-n treabă-ți, măi Sumnioane.

Întâi, râse doamna lăsându-și capul pe spate ca să-i iasă mai ușor gâlgâiturile din gâtlej, apoi și ceilalți. Poate au râs prea tare, căci ușa casei lui Furcoi s-a deschis și un om coborî treptele spre poarta curții. Casa lui semăna cu ale celorlalți buciumani, croite parcă de același meșter cu gândul să nu smintească nici cu un deget.

Pe o temelie de piatră de câteva palme se ridicau bârnele de brad, pârlite de soare și acoperite cu șindrili înnegrită de fum, dinainte cu un târnaț spre miazăzi. Era împărțită în două odăi, fiecare cu câte două ferestre spre târnaț și peretele din lături, căci spatele era orb, casa fiind așezată chiar la poala coastei ce se înălța ca un perete de

pajiște. Un gard de scânduri împrejmuia casa și curtea, cât omul mai nălțuț să poată vedea peste el.

Când tropăiturile se apropiară, poarta se deschise și Furcoi ieși zâmbind. La cei aproape cincizeci de ani, arăta a om învârtoșat, bine legat în încheieturi, mai ales că nu era înalt, cum e băieșul mai bine făcut. Fața cam osoasă, dar rotunjită, îl arăta mai tânăr decât era, mai ales că și căutătura era limpezită de cei doi ochi albaștri care păreau a se deschide numai a voie bună.

— Haidați, că vă așteptăm toți, cum ne-o fost înțelesul aseară – și dete mâna pe rând cu cei care i-o întindeau intrând în curte. Da cum s-o hodinit doamna noastră aci la munții aieștia cam sălbatici?

† Nu mai întreba, Ioane, că o trebuit să scutur o țără de ușă până ce am auzit un glas somnoros – și Simion Țandrău, zis Pitoc, se înveseli singur pentru toți.

— Așa-i cum zice dumnealui! Aer așa curat n-am găsit nicăieri.

Și nu știu cum mai molcom, mai așezat, ori mai blând, cum să zic...

— Și oboseala drumului, doamnă! Doară două zile întruna, și mai călare, și mai pe jos, când la-n susu, când la vale, de la Aiud până aicea.

— Și pe vreme de iarnă! Hai, că vara-i frumos și, cum o zis cela și cela, toată tufa dă sălaș.

Vorba le fu curmată când se văzură în târnaț, dinaintea unei uși, cu ochii la ga/dă.

— Trecem în ceea casă, din jos, că acolo-s și ceia doi, arătă

Furcoi spre cealaltă ușă. În odaie, doi băieți așteptau în picioare rotindu-și căciulile în mâini.

— Și mai bună ziua! – strigă Pitoc din spatele doamnei, cu dreapta ridicată pentru a-și scoate și el căciula.

— Să trăiți! Să trăiți și bine-ați venit! – zise cel din colțul mesei.

Andrei Rusu din Bucium-Sat. Vorbele fuseseră rostite cu sfială și cei doi se uitau la femeia aceea străină care se mutase în comuna lor, nedumeriți în sinea lor cum de o doamnă de la oraș, cu frate la curtea din Viena, vine să stea alături de ei aici prin munți, și-n cap de iarnă. Cum îi furau gândurile, nu băgară de seamă că doamna le-a întins mâna, până ce Pitoc făcu mai întâi semn lui Rusu. Fără să mai aștepte, doamna își dezbracă paltonul negru, pe dinăuntru îmblănit cu piele de paie și Furcoi îl așează pe pat. Apoi se orânduie în jurul mesei pe cele

două lavițe ale colțului și pe scaunele înșiruite de cealaltă parte. Doamna își scoase dintr-un fel de traistă de piele o carte din care se zăreau ieșind capete de hârtii, în mijlocul mesei, Furcoi așezase o călimară și o pană de scris, semn că acestea erau obiectele cele mai de preț la această întâlnire. Se mai priviră în tăcere, toți cu gândul să-și mai alunge sfiala, ochii ațintind mai mult doamna cea străină. De statură mijlocie, cu părul strâns într-o cunună ce se zărea de sub broboada neagră, avea fața cam bărnace, cu o roșcată în pomeții obrazului care o întinerea. Dar cine se uita mai mult la ea, era furat de privirea ei adâncă ce izvora din ochii aceia negri; părea că din ei vine ca de undeva de departe un fel de lumină tainică, aidoma unei pâlpâiri de o clipă. Ea își propti mâinile de masă, cu cartea închisă între ele și așteaptă, părând furată de cine știe ce gânduri. Furcoi se foi pe scaun, cum ședea în fața ei și începu să vorbească, uitându-se la cei doi chemați – Andrei Rusu din Sat și Gheorghe Dandea din Cerbu.

— Știți că am fost la arvocații noștri la Aiud în pâra care-o avem de atâția ani cu fescușul, așa cum ne-am înțeles mai înainte ca să mergem noi trei, Todor Crâșnic, cumnatul Sumnion din Poieni și eu din Izghita. Și-acolo, mai când să plecăm, iacă ne întâlnim cu doamna de față, pe nume Catarina Varga. Dumneaei, auzindu-ne vorovind acolo la crășma unde am poposit, ne-o întrebat ce și cum, de ce umblăm pe la tribunale și arvocați și noi i-am spus, adică Todor, că el le ști mai bine, dac-o stat și-n temniță un an și câteva luni pentru aiaslă treabă. Și-atunci doamna s-o legătuit că ne-a umbla ea în rândul procesului, dară prin rugări băgate acolo la curtea din Viena, unde are un frate...

Privirile se îndreptară dintr-odată asupra doamnei și sfiala crescui mai mare. Furcoi vrei să mai adauge și celelalte despre învoiala avută, dar vorba i se curmă în grumaz, uitându-se mereu la cea din fața lui.

Ea își ridică ochii de pe carte și se uită pe rând la ei, ca și cum le-ar fi măsurat gradul de sfială.

— Eu aș vrea mai întâi să-mi spuneți deslușit de unde ați pornit procesul cu fescușul, că ziceți că înainte n-ați fost iobagi.

— Nuuu! – rostiră toți, mirându-se apoi că au răspuns ca la comandă. făcă avem scrisori de vreo două sute de ani de la craii de atunci cum că suntem libări să ne vedem numai de băișagul nost de-aici, din care să dăm zeciuală, așa cum a fost data din bătrâni...

— Ian stați să-l chemăm pe Mânase, uită-l că trece pe drum pe

jos, se ridică Furcoi, arătând spre fereastra de către drumul de pe Valea Buciumului.

— Ieși tu iute-n calea lui, că v-așteptăm, îl mână Todor Crâșnic, ca mai bătrân între ei.

Pe când Furcoi se grăbea să-l întâmpine, ceilalți se uitau pe geam. Mânase pășea încet, mutându-și câte-o cârjă înaintea piciorului, parcă ar fi măsurat lungul drumului. Statura înaltă părea încă mai lungită de cele două cârji pe care își sprijinea subțiorile.

— Dar ce-a pățit bietul om? – întrebă doamna, după ce Mânase se apropiase de podul de peste vale, unde se întâlnise cu Furcoi și oamenii întoarseră iarăși privirile spre ea.

— Când cu răzmerița de acum trei ani, el sta în fruntea buchimanilor ca să întoarcă înapoi cătanele și numa bine o căpătat o sută de băte. Și de-atunci așa o rămas, om nefericit pe viață, vorbi Pitoc pentru toți.

— Și capătă ceva ajutor de la fisc?

Du-te-n treabă-ți, doamnă! – și Pitoc tăie cu mâna. Fără îl mai ajută lumea, care, cum...

— Ne-am luat legătuiala toți să-i dăm pe rând, când ne-ntoarcem de la cămară, câte doi-trei florini, și-l mai ajutăm la coasă și la strânsul fânului, că el, săracii, nu poate, numa așa stând pe loc, îi luă vorba Crâșnic.

Doamna vru să mai întrebe ceva, dar se auziră pași bocănind prin târnaț, apoi ușa se desfăcu în lături și Mânase propti o cârje peste prag, troncănind podeaua casei, își plecă fruntea ca să nu-i ia pragul de sus căciula cam stogoșată, întinse piciorul în odaie, apoi mută cealaltă cârje pentru pasul următor. Cei de la masă se ridicară, îl prinseră de subțiori și îl așezară pe scaunul din capul mesei, în vreme ce Furcoi îi rezema cârjele de cornul odăii. Mânase răsuflă o dată ca ușurat, împingându-și căciula spre ceafă, cu ochii roată la cei din jur. Pletele aurii îi curgeau de sub căciulă până aproape de umeri, pe când mustățile se căzneau să-i ascundă buzele cam cărnoase. Fruntea se zărea înaltă, iar sprâncenele zbârlite adumbreau privirea molcomă a celor doi ochi căprui care se roteau cu îndrăzneală, pe când cutele obrazului încercau să scrie patimile unei vieți.

Tăcerea stăruie câteva clipe, nici unu! neștiind cum s-ar cuveni să o rupă. Doamna stătea cu ochii țintă la ei și aștepta.

— Lacă-mi spuse Furcoi pe drum încoace de ce ai venit aici în

munții noștri, o agrăi Mânase, întâlnindu-i privirea. O, de ți-ar ajuta bunul Dumnezeu să iei piatra aiasta de pe noi, te-om pomeni toți din tată-n fiu, că iacă doamna noastră ne-o scos din jug. Că noi n-avem pe nime, fără numa pe bunul Dumnezeu, da el îi departe, acolo sus, și până la el ne mîncă sfinții, cum vine vorba. Iacă de-atâția amar de ani ne tot param cu fescușul și tot nu isprăvim nimic, numa ne sug arvocații de bani, că ne tot amână tribunalul în bună învoială cu fescușul, cu cămara, că ei îs de partea puterii și noi mereu dedesubt, tocmai așa cum zice vorba din bătrâni: turcu te bate, turcu te judecă! – și își întinse mâinile în lături, semn că zicala cuprindea toată istoria lor scurtată în câteva cuvinte de foc.

— Pe dumneata de ce te-au bătut cătanele? Dar fii bun spune mai rar, așa ca să pot însemna pe hârtie și doamna scoase o coală din carte, apropie călimara și mute prinn în grumazul ei.

— Atunci s-o spun din capăt, să se vadă legătura, ce și cum, tk a rîndul anilor, Noi, băieșii de-aici, dragă doamnă, n-am fost iobnghi din pomenita noastră, iacă, avem scrisori de la craii Ardealului de acum vreo două sute de ani, că nu are cu noi comitatul nicio treabă, nici cătane să dăm, nici alte ștrapații, decât să lucrăm băile și să dăm cămării zeciuiala rămasă din bătrâni, mai pe scurt, trei pisete de aur, adică trei punți de aur. Mai dădeam așa de zile mari ceva piei de hulpe, miere de albine, ori ceva pui sau găini, și oi cu miei colo primăvara, dă aiestea nu ca adet, cum se zice, fără așa ca o cinste pentru măriile lor, le duceau băieșii acia la Bălgrad la curte, că ne era destul de aproape. După ce-o venit Ardealul pe mîna nemților, numa ne strezim că rînd pe rînd ne trag câte o perină de pe scaun, până ce rămînem pe scîndura goală, adică iobagi ai fescușului. Și de-aci prinseră a ne încălța pe rînd cu fel de fel de adeturi, care de care mai... Așa că împărțiră munții aiestia în trei domenii: la

Zlamna, de care se țin satele de pe Ampoi, la Cîmpeni cu cei de pe Arieș până la Ofănbăia și a nost aci la Abrud, cu cămara de schimbat aurul. Da mai întâi, i-a strâns pe ceia din domeniul de sus și de jos, fără noi am rămas o vreme să ne ținem numa de băieșag și să ducem lemne la cămara din Abrud. Dacă s-or înmulțit cuptoarele de topit – iacă, la început o fost numa unu la Zlamna, da acuma-s vreo patru-cinci, se vede că n-or mai ajuns iobagii de acolo și ne-o silit și pe noi să facem căratu de stîneni.

— Cine v-o silit să vă faceți cărauși acolo la Zlatna: tezaurariatul

din Sibiu, sau guvernul din Cluj?

— Da' de unde, dragă doamnă! Fără domnii aieștia mai mici, de-aici de la șpanatul din Abrud, ei or tot bâzărât la guvern și la comitat, și ți-o spune de ce. Noi, din pomenita noastră, cum ne spuneau și bătrânii, n-am avut alți slujbași aci peste noi decât unul pe care îl alegeam noi, cum să spun, de maistor de băi, sau cum îi spune pe nemțește *Bergmeister*, pe care președintele tezaurariatului din Sibiu îl întârea pe viață. Aiesta ne orânduia unde să băim, ne lua în seamă zeciuala câtă se cuvenea și ce mai trebuia să facem. Hop, s-o strezită spânul aiesta de la Abrud că nu-i îndestulat, vedea bine că la ceia de la Zlamna și de la Câmpeni le pică din gros de la juzii de pe comune pe care îi schimbau în tot anul. Că, vezi, fiecare jude numit dădea câte douăzeci de galbeni prefectului domenal din Zlamna, apoi cam tot atâția la ceilalți mai mici, spânul, controlorul, colceriul, pentru că toți așteptau să le pice batăr o dată pe an, la ziua numirii. Și-atunci spânul de la Abrud o-nceput să pună și el juzi pe comunele lui care să-i silească pe băieși la robote ca și ceilalți iobagi, că de-aici pica mai bine.

— Cum adică? – se opri doamna din scris.

— Uite cum: judele mâna la treabă pe ceia săraci, iară de la ceia bogați lua mită și-i lăsa acasă, că știa că ei au ce să deie, nu ca ceia săraci, întrebam numa pe câte unul: „Mă, tu de ce nu te duci la cărat stânjeni?” – „Eu m-am înțeleș cu judele, n-ai tu treabă de-acolo!”

Și judele ce căpăta, împărțea cu spânul, cu controlorul și cu ceilalți de pe lângă el. Și cu cât erau robote mai multe, cu atâta se scurgea mai mult de pe bogătoi în punga dumnealor.

— Și la ce robote v-au pus? Da spune-le mai rar, să le pot însemna cum trebuie.

— Mai întâi, ne-or silit cu un contract, cum să spun, nedirept.

Adică în 1789, or strâns domnii aci la șpanatul din Abrud câțiva oameni, cum s-or nimerit, din Abrudsat, din Cărpiniș, Bucium, Mușca și Buceș, care mai treaz o țără, care mai beat, că era zi de mărturie – de târg de țară, ca să-nțelegeți mai bine. Și dacă i-o adunat, i-o-nfricat, ba i-o mai și mințit, destul că i-o pus să iscălească contractul cu fescușul că ei se îndatorează să facă și robotele, le-o spune o dată numa pe cele ale Buciumului. Mai întâi, toți trebuie să se ducă la ieșitura, la greblele de la Ofânbaia, să scoată lemnele aduse cu plutele pe Arieș și să le facă stânjeni. Cum i-acolo, Doamne feri, că trebuie să stea omul câte două-trei săptămâni și să lucre-n apă până-n brâu, coala primăvara,

după ce se dezgheață, apoi toamna, când iară vine apă mai multă pe Arieș să poată duce plutile. Și se plătește opt crițari de stângenul de brad și zece de cea de fag. După aceea, buciumanii trebuie să taie și să ducă la firezul de-aici din Izghita șase sute de bușteni, apoi să ajute pe meșter la lucru acolo, la ridicat și la ce mai trebuie și după aceea, să care scândurile la depozitul din Abrud. Se plătește pentru un buștean trei crițari la tăiat și zece pentru căratul lui. Acuma vine a treia robotă: să taie și să ducă la Zlamna, cei bogați șase stângeni, cei de mijloc trei stângeni și cei săraci un stângen de lemne de foc, pentru cuptoarele de topit și pentru vânzare; fescușul plătește treizeci crițari de stângen. Pe lângă aiestea, mai trebuie să ducem piatră, cărămidă și lemne când fescușul vrea să facă ceva că-și, plata iară după greutate, pentru stângenul de piatră doi florini, dară mai mult fără plată...

— Cum adică? – și ridică ochii de pe hârtie.

— Ei, domni i-a hoți din născuta lor, știu ei să-l poarte pe om până ce se abzice de bunăvoie. Că plata nu ți-o face atunci când ai gătat cu lucrul, foră te amână pe un știu când și să te duci iară acolo.

Și-atunci când te duci, ori nu-l găsești, ori zice că n-are bani și iară te mai amână, așa că până la urmă, omul se lasă păgubaș mai bine decât să mai piardă nu știu câte zile făcând atâta drum numa așa, de calea mînzului. Ba mai rupe și încălțamele iară așa de-a-n heba.

— Dar ați arătat toate astea în plângerile voastre?

— Stai, doamnă dragă, că încă n-am gătat cu adeturile. După aiestea ce le spusei, mai vin scrise tot în contract taxele pentru mori, pentru crâșmărit și pentru cazanele de vinars, iacă pentru un cazan doisprezece florini. Apoi trebuie să plătim lemnele pentru baie, trunchi și scânduri, și să le luăm de unde ne mână ei, nu de unde vrem noi. Înainte vreme – iacă și eu am apucat – tăia omul de unde îi venea mai la-ndemână câte lemne-i trebuia, pentru baie și pentru casă, ba mai și vindea la târg și numa pentru aiestea plătea nu știu câți crițari de stângen. Acuma ne-o strâmtorat din toate părțile, nu-i mai slobod să tăiem, ba nici nuietele cu care îngrădeam troașele, și semănăturile: dacă vrem gard, trebuie să-l facem cu scânduri cumpărate de la fescuș, și gata! Ba nu ne lasă nici casă să facem pe aceeași sesie iobăgească, oricât de mare ar fi familia omului, trebuie să se grămădească toți, cu gineri, cu nurori, în aceeași casă. Aiestea-s care-s scrise sus în contract. Mai vin apoi celea nescrie: muierile să toarcă și să țeasă cât le vine de la domnii de la șpanat, că doamnele lor, bag sama, nu știu nici toarce,

nici țese. După aceea, ne mai mână să le culegem de pe hotar fel de fel: fragi, zmeură, mure...

— Și rășcovi, mă Mânase, se amestecă Todor Crâșnic.

— Ie, mă, că Doamne, lăcomoși-s după de-acea, colea fripți cu slănină pe jar, cum ți-ar place și ție, și mie, dacă i-am avea!

— Mai căpătăm și noi, că rămân de ei.

— Cum, vin ei să culeagă? – se miră doamna.

— Da du-te-n treabă-ți, doamnă dragă! Fără mână gomicii să puie copchilet de-aiesta de stă la vite, să le adune cât de mult și-apoi le scot ochii cu câțiva crițarași acolo, ia așa cam cât dai la un cerșetor de la podul Abrudului cându-i târg. Ai să vezi și dumneata dacă stai mai mult la noi, cum vin și cer fel de fel. Ba, colea primăvara judele dă a scrie sus găinile ca să te puie cu un știu câte ouă de dat domnilor.

— Nu spuneți voi câte aveți...

— Nu, că vine el și le numără, se baga cu capu-n coteț, n-are bai că umblă p-acolo păduchii lor. Și iacă, pe scurt, aiasta-i povestea cu contractul. Acuma, să spui și ce-am făcut noi. Dintâi, am băgat rugări că contractul s-o făcut fără voia noastră, ne-am pomenit numa cu el.

Și acolo am arătat drepturile noastre din vechi ca băieși, cu scrisorile ce le-am avut de la craii Ardealului. Domnii or zis că acelea nu-s „privileghiuri”, cum zic ei, fără numa „protecționale”, ce-o mai fi ș-aiasta – și se uită în lături râzând – și că trebuie să facem robotele care cum îs scrise. Dac-am văzut așa, nu ne-am lăsat! Că am văzut că numa din dijma aurului câștiga fisușul, de hă, Doamne!

Că vezi, doamnă, pentru o pisetă de aur ne plătea înainte vreme doi florini și cincizeci și nouă de crițari, dară fisușul bătea din ea trei galbeni care flăceau treisprezece florini și treizeci crițari, iacă mai bine de patru ori de cât ne plătea nouă!

— Statul știe să stoarcă bine pe om, se amestecă doamna, lăsând pana pe buza călimării să-și mai dezmoștească degetele.

— Am băgat așa dară rugări, mai întâi în 1810, s-o dus cu ele până la maiestatea sa la Viena, nu ne-or dat dreptul ce l-am avut.

Am mai făcut alta peste doi ani, apoi în 1813 alta către guvernul din Cluj. Iacă o ieșit atunci comisie, dară tot nimica s-o ales. O mai dat și o secetă și o foamete în anii de după ieșirea comisiei, lumea s-o mai împrăștiat care, cum, dară când ne-am îputerit din nou, ne-am hotărât să nu mai facem nicio robotă peste cele vechi. Mai întâi, s-or hotărât poienarii, că ei îs și mai mulți...

— Și mai îndrăzneți, mă! – săriră amândoi poienarii, Todor și Pitoc.

— Dară, cum ziceți voi, după aceea și ceilalți buciumani. Și numa ce ne pomenim toamna, ceva mai iute de aiastă vreme, că vin husarii pe noi! N-or venit până aici, fură când am auzit că s-or oprit în Zlamna și o iau încoace, ne-am strâns toți și am ales o delegație mare de peste o sută de buciumani care o pertractat cu domnii, dară cu buna, cum se zice, adică le-o arătat câte rugări o băgat și n-o primit niciun răspuns. După aceea, s-or dat supuși că fac stânjenii ceruți și lucrarea la drumul sării, dară așteaptă răspuns la rugările trimise și până atuncea să facă bine să nu bage cătanele pe noi. Or tot întrebă domnii că cine i-o-ndemnat să nu se supună, da buciumanii le-or răspuns că de vină-s numa slujbașii camerali de la Zlamna și Abrud care au luat bani de la ei ca să nu-i scoată la stânjeni și la drum. Aiastă a fost în 1819, că-n anul celălalt, or stors de pe noi mai patru sute de florini, cheltuielile pentru cătanele ce-or vrut să le aducă pe noi. Tot în anul acela am scos de la Bălgrad de la episcopie copii după scrisorile date nouă de craii Ardealului, că acelea care le-am avut, le-or rățăcit domnii cu rugările care le-am băgat înainte. Și peste trei ani, am băgat altă rugare și abia peste un an, în 1824, am căpătat învoire să câștigăm drepturile noastre prin tribunal. Ne-am dus întâi la guvern, de acolo ne-o mânat la tribunalul comitatului la Bălgrad și am dat fisușul în judecată. Noi ca iobagi n-aveam voie să dăm față cu măriile lor, fără printr-un arvocat numit tot de ei – știi, cum vine vorba de-o mai zisei: turcu te bate, turcu te judecă – și abia în 1828 s-o început dezbateră. Fisuşul, hoț, bată-l Dumnezeu – o cerut amânare până în toamna viitoare.

Și-atunci – aiasta o fost în 19 septembăr 1828 – tribunalul ne-o dat nouă câștig! Da tot nimica s-o ales, că fisuşul nu s-o dat nicicum, o făcut iară apel. Dac-am văzut că ne tot amână, am dat fisuşul din nou în judecată în 1836 și am cerut să ne pună în drepturile noastre ce le-am avut înainte de 1789. Ce-or făcut, ce n-or făcut, destul că în februarie 1837, la cererea fisuşului, tribunalul o amânat din nou judecata. Când am văzut așa, ne-am pus în poartă, și noi, da și cei din Abrudsat și Cărpiniș, și ne-am hotărât să nu mai facem nicio robotă peste cele vechi de pe vremea crailor Ardealului. Și numa ce ne pomenim că vin vara cătanele pe noi, o companie de honvezi cu un țug de husari săcui. Dac-am auzit c-or trecut de Dealu Mare, ne-am strâns aci în Sat mai la vreo două sute de buciumani, pe lunca aceea din capăt

și la hotarul Satului – unde-i podul cum vii de către Cerbu –, am împlântat un par crepat în vârful așa ca să poată sta trei marieși, aceea ca semn că nu vrem să între cătanele peste noi. Eu stăteam înaintea lor și țineam cu amândouă mâinile scrisorile cu drepturile ce le-am avut din vechi, ca să le vadă cătanele.

(„Doamne, ce naivi!” – scăpă doamna, aplecată pe hârtii.) Și numa ce văd că se sloboade căpitanul ca uliul, dă piteni calului și de una pe mine să-mi smulgă hârtiile! Eu iute le-am împăturat și le-am ascuns aci (și își vârî mâna în tundra îmbumbată), în lontrul laibărului. Și-atunci el scoate sabia și începe să mă lovească, și dă-i, și dă-i pe unde m-ajungea, iaba mă feream eu în lături, dacă locul era șes, el călare și eu pe jos! Dacă-or văzut așa, ceilalți or luat-o la fugă ca s-apuce pe pârâiașul ce vine pe lângă biserica din Sat, că pe-acolo erau tufe și loc costos...

— N-au sărit să te apere?

— Da' cum să mă apere, dacă-or fost toți cu mâinile goale, iară cătanele cu puști și cu săbii! Iacă, să spuie și ei, că și ei or fost toți de față. Doară noi ne-am judecat bine și ne-am socotit că nu ne putem noi lupta cu furci și cu topoare, ce, o mână de oameni dintr-un sat, c-o armată întreagă! Și-atunci husarii or curs iute, i-o-nconjurat pe buciumam și i-or adus frumos înapoi în sat și pe cei prinși i-or încuiat prin grajduri, după aceea s-or pus pe mâncate și beute – nu te teme! Numa zece vite or tăiat în ziua aceea, în ceealaită zi, ne-or luat la rând, mai întâi pe mine. M-or întins jos și patru căprari săcui mi-or numărat o sută de băte, de nu m-am mai putut purta de atunci, fără numa așa în cârji, cum mă vedeți. Și în cinci zile or tot numărat la băte la fund, la care cum, da' nu mai puțin de patruzeci! Și-n cele nouă zile cât or stat cătanele pe noi, or tăiat cincizeci de vite mari și or stors de pe oameni nu știu câte sute de galbeni, că de-aceea n-or mai dat sama către nime! După aceea, or luat la rând Abrudsatul, apoi Cărpinișul... Și-acuma, iacă stăm și ne tot param cu fescușul aiesta, nu știu până când. Da' pentru aceea, li-i tare drag de noi, că pe unde ne văd, numa așa strigă după noi: „Te Hora, cutioa”...

și câte și mai câte pe limba lor, noroc că nu-nțelegem nici pe jumătate din câte îndrugă.

Doamna își ridică privirea de pe hârtii, pare cu o urmă de neplăcere pe față.

— Nu uitați că oamenii lui Horea au săvârșit atâtea crime

împotriva unguirilor: au aprins atâtea case, au prădat curțile și, pe deasupra, au omorât fără alegere.

— Să avem iertare, doamnă dragă, vorbi potolit Mânase, căutându-și cuvintele, că în orice răzmeriță se-ntâmplă jafuri și omoruri fără alegere, pentru că atunci oamenii lucră după mânie, nu mai stau să judece. Da Horea nost n-o dat poruncă să fie omorâți toți, fără numa aceia care stau împotrivă! Da' pe cei care s-or dat de bunăvoie, i-o-ngăduit ca să fie botezați în legea românească! (acă spun bătrânii noști – că mai trăiesc câțiva care or apucat răzmerița de atunci – că Horea o dat la fiecare ceată și preoți care să-i boteze pe cei care s-arată cu supunere. Că dacă i-o botezat, n-o făcut-o în ciufală, fără aiasta o fost semn că-i iartă, le uită toate fărădelegile făcute și-i privesc ca pe niște frați, adică să fie toți una, nici nemeși, da nici iobagi. Și-aci Horea n-o făcut de capul lui, fără s-o luat după învățătura bisericii, după cum ne-nvață maica noastră biserica să trăim toți ca frați, nu să ne tragem pielea unul de pe altul ca dobitoacele de pădure. Și Mânase trase adânc în piept, semn că vorbise prea repede, după umbletul gândului. Doamna se mai uită o dată la el, apoi dădu de câteva ori din cap, cu privirea plecată.

— Dintr-asta se vede că Horea a fost om mare, dar eu nu vă îndemn să mai faceți ce-a făcut el. Lupta trebuie dusă pe altă cale, adică fără jafuri și fără vărsări de sânge, mai ales nevinovat.

Ușa se deschise și Maria lui Furcoi aduse un blid vârfuit de plăcinte, tăiate cu cuțitul cruciș, și îl așează în mijlocul mesei. Odaiu se umplu dintr-odată de miros de brânză topită în unt. Nările celor din jur fremătară și ochii li se împlântară în maldărul din blid.

— Vai, ce cămașă frumoasă! – tresări doamna ridicând ochii de pe înseninări. Și cum Marie aștepta, rezemată cu mâna pe umărul lui Furcoi, doamna întinse dreapta și apucă gulerășul mânecii cusut de-a rândul cu arnici negru: pătrățele despărțite de linii ce se încovrigau la capăt ca să le unească.

— Așa-i portul nost buciunănesc! – lămuri Marie, zâmbind cu ochii ei luminoși, de sub broboada neagră ce îi strângea fruntea ca să fie înnodată la spate, cu capetele revărsate pe un umăr. Sub ea se ghicea cununa de păr împletit ce silea năframa să se îndoiaie în față cu două colțuri ascuțite. Mânecile cămășii se strângeau după cot, unde alt rând de cusătura neagră închidea strânsura care nu îngăduia să fie dezgolită când o ridica. Gulerul era de asemenea tivit cu negru mai

îndesat, pe când pe piept curgeau trei şiruri subţirele de cusătură ce se pierdeau sub pieptarul încărcat de forme negre şi roşii, orânduite de-a lungul tăieturii şi apoi în şiruri ce coborau dintr-o margine în cealaltă. Poalele albe şi largi erau acoperite în faţă de un opreg negru de mătase grea, cu câteva stelute roşii ce păreau că ar fi plouat de undeva de sus, pe când opregul era întins pe iarbă.

Zadia de la spate, nu mai lată de o palmă, ţesută din lână roşie învârstată cu galben şi portocaliu, lăsa albul poalelor să se arate mai în voie. Aşa cum zâmbea, cu toată faţa, părea mult mai tânără, în vreme ce ochii ei negri şi mângâioşi răspândeau un fel de duioşie necăutată. Doamna o măsura mereu cu ochii, sfârşind prin a da din cap de mai multe ori.

— Ce mi-ar plăcea să mă pot şi eu îmbrăca aşa...

— O, lesne lucru, doamnă, reteză Furcoi cu mâna, numa să treacă sărbătorile, că-ţi facem un rând, de-i fi mai buciumană ca buciumanele. Da' hai să-mbucăm ce ne aduse Marie, că reci nu-s mai bune.

Moviliţa din blid se vedea descrescând, făcându-i pe oameni să uite pentru ce s-au strâns în casa lui Furcoi. Marie se aplecă spre urechea lui şi îi suflă ceva, el dete doar din cap şi ea ieşi, răsucindu-şi trupul parcă zorită, de-i fâlfăiră poalele desfăşurate ca nişte aripi de pasăre uriaşă.

— Văd că purtaţi şi cizme – nu vă pedepsesc? Pentru că după lege, iobagii sunt opriţi de-a umbla cu cizme, cu pălărie de-aceea...

— Am uitat cum îi zice.

După, şi de un florin, apoi haine de postav şi cămăşi de jolj, o ajută Pitoc, întinzându-şi mâna spre blid. Şi nici puşca, nici sabie, adăugă ducând mâna la gură, ca şi cum bucata de plăcintă i-ar fi adus aminte.

— Ba pe aici avem mai toţi cizme şi coloape de mătase, cum le zicem noi, da' ne mai ferim când ne ducem undeva la oraşe cu domni mai mari, cum îi la Aiud, la Bălgrad, la Cluj. Da aicea la Abrud nu, că ne ducem mai mulţi în zi de târg şi-atunci nu prea cutează să se lege de noi, se amestecă Todor, cu capul spre doamna care stătea la dreapta lui.

— Aieştia mai tineri, mai în putere, nu bagă sama nici atunci când se duce numa câte unul, cum îi acia la Abrudu-aiesta a nost.

Că vin acolo roşieni mulţi şi corneni, ei se poartă tot în cizme,

adăugă Pitoc, de cealaltă parte a laviței.

— Hă, roșienii și la baie așa umblă, cu cizme și cu pintenii, de gândești că cine știe ce grofi îs ei, și-apoi la el acasă mălaiu-i în dricu mesii, cându-l are și-acela, vorbi iar Todor, gata să râdă.

— Vezi că ei se țin de Abrud, îs orășeni, liberi cu o sesie, cum se zice, nu-s iobagi ca noi de pe ieslea sate. Da' pentru aceea, nici noi nu ne lăsăm mai jos, mai ținem și câte o pușcă să mai dăm după ceva hoale aici pe pădurile-aiestea...

— Iarna vin până lângă casă, iacă lupul se ridică în labe pe palane și se uită-n curte dacă nu-i rost de... – se amestecă Todor.

— Și câte un pistol, c-acela se poate ascunde mai ușor și

Doamne bine îți prinde la drum când te-apucă noaptea venind de la Zlamna ori de la Bălgrad, sfârși Pitoc. Și, cum stătea pe laviță, răsărea peste ceilalți cu un cap, cu mustățile lui pleoștite și lungi, de sfârcurile treceau din jos de fălci.

— Și-acuma așteptați să vă cheme iarăși la tribunal – în timp ce doamna își ștergea degetele pe o năfrămuță, semn că s-a săturat de plăcinte.

— Așteptăm dară, ziseră mai mulți deodată, dând din cap.

— Să scoatem odată carul din groapă.

— Hm! – și doamna se uită lung undeva înainte, ca și cum ar fi fost singură. Păru că se gândește la ceva ce nu-i vine în minte, apoi vorbi apăsător. Nu cred că asta ar fi calea cea mai bună. Știu și eu prea bine din pățite, doar ani de zile m-am judecat cu niște frânghieri sași din Brașov pentru câteva funii de cânepă. Numai îți pierzi vremea pe drumuri și te jupoaie avocații...

— He, doară și ei ar trăi, se amestecă Mânase, uitându-se în jur și zâmbind cu înțeleș.

— Mai bine s-o luăm pe calea rugărilor, dar nu aici la comitat, ci oblu la curtea din Viena, unde cunosc pe cineva care știe rândul pe-acolo ca acasă la el. Vedeți că înălțatul împărat nu știe ce se întâmplă prin țară, slujbașii mai mici le ascund toate să nu se afle sus și nu îndeplinesc poruncile ce vin de acolo. Trebuie să ajungă sub ochii împăratului, așa de-a dreptul, nu prin slujbași și alți băgători de seamă. Și se opri o clipă, uitându-se pe rând în ochii celor din jur. Aceștia dădeau pe rând din cap, socotind că acuma e mai bine să asculte. De aceea, vreau să scriu o cerere amănunțită, cu toate nedreptățile înșiruite pe puncte, care să ajungă până la maiestatea sa. Și am să arăt

acolo și cum vi se răspunde la rugărilor care le-ați băgat, ba pe deasupra urmăresc pe cei care umblă în numele satelor. Oare de când e oprit să-ți cauți dreptatea? Nicio lege de pe lume nu oprește aceasta! – și dădu cu pumnul în masă, de tresăriră cei de față. Glasul i se încălzise, vorbea acum pe un ton înalt și puțin tremurat, poate de emoție, cu cuvinte aproape silabisite. Iar ochii îi străluceau ca doi cărbuni aprinși și o licărire ciudată se juca în lumina lor, tresărind cu fiecare vorbă rostită. Buciumanii o ascultau înlemniți pe lavițe și scaune, nemaiîndrăznind nici măcar să clipească, de teamă să nu-i smintească șirul vorbelor. Și li se părea că se îngrașă și cresc, cum sorb cu lăcomie flacăra aceea jucăușă din privirea ei. Cu ce drept v-au oprit de la pădurile voastre? Doar pădurile sunt ale comunelor, nu ale fiscului – voi sunteți liberi să le folosiți când vă trebuie, așa cum se folosește orice om de aer și de apă, fără să mai ceară voie de la stăpânire. Câteva boabe de sudoare i se grămădiseră pe frunte, pe care le șterse repede cu batista, ca și cum s-ar fi rușinat de ele. Și-atunci de ce să vă mai milogiți pe la gornici după o șcleafa de brad ori de fag? – și bătu iarăși cu pumnul în masă, apoi se opri îngândurată. Prin liniștea care îi ținuta pe toți, nu se auzea nici măcar dacă vreunul mai răsuflă. Doar pământul e al nimănui și al tuturor a și toți trebuie să se bucure de roadele lui!

Ce lege dă dreptul la aceasta? Legea naturii care ne înconjoară și ne hrănește pe toți, legea firii, asta-i! Pentru că Dumnezeu l-a făcut pe om liber și numai tiranii pământului l-au supus și l-au băgat în lanțuri. De aceea, robotele nu-s drepte și oamenii trebuie lăsați să trăiască în libertate, așa cum se îngăduie între ei ca oameni de omenie – și doamna se opri sfârșită. Pieptul i se urca și se cobora, se vede că se încinsese vorbind și acum îi lipsea ceva. O cană cu apă, dacă faceți bine, că mi-i... – și își duse mâna la gât. Furcoi ieși în vârful picioarelor. Ceilalți stăteau ca niște stane orânduite anume și voiau să mai audă asemenea vorbe. Ascultau întâiași dată frânturi dintr-un catechism nou și nu le venea să creadă că vorbele pot fi atât de cutezătoare! Aveau înaintea ochilor pe Catarina Varga, apostol rousseau-ist poate fără să știe, căci vorbele cele mari izvorau din scrierile lui Jean-Jacques Rousseau, filosoful revoluțiilor ce aveau să schimbe fața continentului. Scrisese doar cu îndrăzneală în *Le discours sur l'origine et les fondements de l'inegalite parmi les hommes* (1755) că pământul este al nimănui și fructele lui ale tuturor a (,... vous 8 tes perdus și vous

oubliez que les fruits sont a tous et que la terre n'est a personne"), iar în *Du contract social ou Principes du droit politique* (1762), că omul la naștere este liber, dar apoi încătușat („L'homme est ne libre, et partout îi est dans les fers”), după cum și copiii celui aservit se nasc liberi, deci fără ca părinții lor să aibă dreptul de a hotărî („ils naissent hommes et libres; leur liberté leur appartient – nul n-a droit d'en disposer cu'eux”), iar cine își vinde libertatea – pierde însăși calitatea sa de om („Renoncer a sa liberté, c'est renoncer a sa qualité d'homme, aux droits de l'humanité, meme a ses devoirs... Une telle renonciation est incompatible avec la nature de l'homme, et c'est oter toute moralite a ses actions, que d'oter toute liberté a sa volonte”).

Furcoi se întoarce cu o donicuță de brad; doamna sorbi câteva înghițituri, apoi o așază pe masă, alături de cartea deschisă. Porni din nou cu glasul așezat, ca și cum ar fi uitat cele spuse mai înainte.

— Eu am venit tocmai ca să vă ajut. Plată nu vă cer, cum le-am spus celor cu care-am venit ieri și alaltăieri, că eu nu vreau să vă storc ca avocații, decât să-mi dați ținare, cum se zice, casă și masă, așa cum le-aveți aici. Și să mă însoțească cineva, mai ales acuma până mă învăț cu locurile și cu oamenii. Numai când va trebui să plec la Cluj pe la guvern, ori la curtea din Viena, vă rog să-mi strângeți bani de drum. Să nu vă mirați că am venit aici prin munții voștri, dar așa m-a îndemnat inima mea, un glas care mi-a poruncit să vă vin în ajutor, așa din plăcerea de a face bine și din dragoste pentru voi. Pentru că trebuie să vă spun că mi-a plăcut de voi, buciumanii, de cum am dat în vorbă la Aiud, mi-am dat seama că sunteți nu știu cum, mai subțiri și cu inima mai deschisă, cam așa – și începu să râdă, înveselindu-se singură, cu ochii pironiți pe masă, ca și cum s-ar fi rușinat de râsu-i.

— Să vă țină Dumnezeu la mulți ani! Și noi vom sări cu ce va fi de lipsă... vorbi Mânase, răsucindu-se pe scaun.

Lasă, c-aiasta o ținem noi, nu chiar toți, cum ne-am înțeles și viind pe drum. Doamna stă o dată la cuscru, la Pitoc, în casa cuca de pe Cont, că fata cu junere-meu s-or mutat îndărăpt la el, acolo în pârlul cela. Și cu de-ale mâncării ne rânduim la săptămână, ba și cu câte un ciled să-i fie de ajutor. Numa atâta să fim cu ochii în patru dacă se apropie ceva cătane, ori niște slujbași, să o putem ascunde la vreme și Furcoi își răsuci sfârcurile mustăților în semn de mulțumire.

Trebuie să stau de vorbă și cu câțiva oameni din celelalte două comune din Abrudsat mi-ați spus, și din Cărpiniș – dacă ziceți să fac

nigarea pentru toate trei.

Aiasta se dă bine acuma la bulciul Abrudului, pică tocmai cu o zi înainte de Crăciun. Acolo-i găsim pe toți și isprăvim iute, sfârși iarăși Furcoi.

Bine, atunci suntem gata odată. Și cu dumneata, Mânase, poate când m-oi duce la Viena.

Mânase lepădă doar din mână și se uită unde îi stăteau cârjile.

Furcoi ieși cel dintâi, apoi se întoarse după câteva clipe. Vă duce Culuț cu calul, că până acolo sus pe Cont îi departe pentru dumneavoastră.

— N-am să îngheț? – și râse de câteva ori, ridicându-se să iasă de după masă, cu trăistuța în mână.

— Ei, dacă vă umple frigul, coborâți și mai mergeți pe jos, apoi vă suiți iară, că iarna cam așa se umblă de-a călare. Apoi către Mânase, Todor și Pitoc: Voi trei mai rămâneți o țără, că mai avem ceva.

— Ba nu, mă Ioane, eu trebuie să mă iau, că mi-am lăsat muiera și fata spălând la huncă, așa că m-așteaptă felezuitul la șaitroc, să fac ceva seamă acuma pe sărbători, până nu dă frigul cel mare, se grăbi Todor.

— Hai, că te duci, odată cu doamna și cu Culuț – și Furcoi ieși cel dintâi, urmat de ceilalți. Vremea se arăta înfundată, doar pe alocuri se mai zărea prin spintecătura norilor albăstrimea cerului. Jos în vale nu mai adia nicio boare, iar soarele dimineții dezghețase ochiurile sticloase de pe drum și pajiști. Trecuse de amiază, soarele nu se mai ghicea după pânza norilor poate se ascunsese după Măgura Plaiului.

De după casă se ivi Culuț, feciorul lui Furcoi, semănându-i la chip și la statură, dar cu privirea mai copilărească la cei vreo douăzeci de ani ai lui. De căpăstru ducea un cal negru cu o dungă albă în josul frunții, întărnițat pentru cineva mai ales, căci sub chingă se vedea un țol nou, pufos și moale să-l tot pipăi.

— Trage-l acia lângă trepte, îi arătă Furcoi cu dreapta întinsă.

Așa! No acuma, doamnă, sus pe cal. Așezați-vă așa ca pe un scaun, cu amândouă picioarele într-o parte, c-așa călăresc și buciumanele noastre. Prindeți cu mâinile de oblânc și va răsuciți când vă așezați în tărniță. Așa vezi! No-i treabă!

Culuț porni spre poartă și calul după el, în vreme ce buciumanii se uitau cum se leagănă trunchiul doamnei după pășitul calului.

— E, c-aicea stau bine de tot, ca țiganul pe cele șapte perini! Și,

după ce ieșiră în drum, ceru căpăstrul, lăsându-i pe Todor și pe Culuț să pășească în urmă-i.

Cei doi din Sat și Cerbu ieșiră și ei pe poartă.

— Atunci ne vedem, la Abrud, la bulciu, le strigă Furcoi din curte. Ei ridicară doar câte o mână, fără să se mai uite înapoi, poate din graba ce îi mâna să-și întindă pasul.

Furcoi și Pitoc se întoarseră la Manase ce rămăsese sprijinit de stâlpul treptelor.

— Haidem să mai îmbucăm ceva. Tu Marie! – cu capul spre ușa celeilalte odăi. Marie! – mai tare și mai lung. Ea se ivi la crăpătura ușii. Mai ai să ne dai ceva?

— Am dară: zamă de grumpiri și curechi călit, da așa de post, că plăcintele le făcui pentru doamna.

— Bine te-ai gândit, și cu o cale ne făcurăm și făcurăm și noi domni, se amestecă Pitoc râzând către Mânase. Și se urniră toți trei în cealaltă odaie, unde ședeau și dormeau ai casei. Masa era și aici orânduită în colțul odăii, în dreptul celor două ferestre, Pitoc și Furcoi se așezară pe o laviță, după ce îl ajutară pe Mânase să șadă pe cealaltă, cu cârjile rezemate alături.

Marie le puse pe rând câte un blid cu scobitura luată de la foc.

— Ce zici, cuscre, de doamna noastră? – întrebă Furcoi printre îmbucături.

— Ce ți-am spus și viind pe drum de la Aiud.

— Mai, la aiasta numa cuvinte de foc îi ies din gură, vorbi Mânase, punând lingura pe marginea blidului, semn că vrea să spună mai multe, sau mai îndesat. Auzi, simțeam numa cum mă trec răcori după răcori când o auzeam vorovind de libertate, numa îmi creștea inima! Mă tem c-aiasta nu s-o-implini niciodată, prea suna frumos.

— Ba eu cred că doamna noastră va scoate carul din mocirlă, cum o zis cea și cea. Doară văzurăți bine cum vorovește cu toată făptura, de s-ar mișca și pietrele dac-ar auzi-o. Ce zici, cuscre?

— Ca și tine. Ajută mult aceea c-are un frate acolo la curtea împăratului, Acela-i mare lucru! – adăugă Pitoc, ferindu-și vrejurile mustăților să nu le prindă cu buzele molfăind.

— Oare i frate?

— Așa am înțeles din ce-am auzit prin Aiud când am pornit.

— Că ea spuse mima că are pe cineva...

— Vezi, aiasta ca să nu se deie pe față, că nu-i bine să se afle.

— Bine zici tu, sfârși Furcoi.

— Îmi pare doamnă învățată, începu Mânase după o tăcere.

— Vezi bine! Știe doară ungurește și nemțește, scrie și ceti că și cartea ce-o avea nu era rumânească. Și știe și rumânește, o auzirăți bine cum...

— Pe domnește o trage, cum scrie în cărți, îl ajută Mânase.

— Se vede bine că-i umblată prin lume, știe rându-l la toate, se amestecă Pitoc.

— Numa aceea nu mi se-m pare: cum de-o venit ea să stea. aicea pe munții aieștia, doamnă așa mare! Nu-ți vine a crede, așa-i? – și Mânase le căută privirile ca să-i întărească spusele.

— Ei, are ea inima aceea, cum spuse chiar ea. Vezi că este om și cu inimă largă, de-l doare și pentru ceilalți, se amestecă din nou Pitoc.

— Așa, așa, cuscre dragă, întări Furcoi dând din cap. Să fim mima cu băgare de seamă să nu ne-o ducă. De pe partea aiasta, îi bine că stă acolo la voi, sus pe dealul acela, că de-acolo i se vede în toate lăturile și departe poate zări pe cine dă a se apropia de casă.

— Și dac-o fi ceva de rău, se poate ascunde iute, că numa coboară în vale în cealaltă parte ș-odată-i în pădurea mare!

Apoi mâncară în liniște. După ce isprăviră, Furcoi ieși cu cei doi și porni, cârmind drumul spre podul de pe Valea Buciumului.

Nu departe de el, pe partea stângă a drumului se afla crâșma satului în care vindea Candin Danciu, poreclit Horomoață. Era o casă de bârne ca și celelalte, atât că odaia dinspre drum era cam de două ori mai mare decât una de rând și avea două uși, una spre drum prin care coborai pe câteva trepte, cealaltă dădea în târnațul ce ducea la odaia alăturată în care ședea crâșmarul. Curtea era împrejmuită de un gard de scânduri, lipite ca să nu se vadă printre ele, mai înalt decât un stat de om, poate să nu afle trecătorii ce se petrece înăuntru.

Când intrară cei trei, odaia era goală. O sobă de cărămidă afuma într-un colț, răspândind iz de rășină. Pe peretele din față se vedea un raft cu sticle și pocaluri, străjuț de o tarabă pe care adăstau două pâlnii și niște pahare. Dincoace de tarabă, două mese lungulețe cu câte două lavițe fără spetează de o parte și de alta, de prisos pentru oameni beți care se lungesc oricum dacă nu-i mai duc picioarele.

Câteva ferestre mici împrăștia o lumină spălăcită dinspre Valea Buciumului și dinspre coasta străjuț de biserică. Oamenii se apropiară tropăind pe podelele prăfoase, scrijelate de urme de

potcoave.

— Ieși, măi Horomoață, că s-or băgat hoții pe tine! – strigă Furcoi.

Se deschise ușa dinspre târnaț și crâșmarul se opri dincolo de tarabă. Era un om destul de voinic, nu prea înalt, bine legat, cu mustățile în lături și cu cei doi ochi negri cam sfredelitori pe o față bărnace și bine rotunjită. Stătea așteptând, fără să mai întrebe, poate nu-i plăcuse ce auzise.

— Fă bine, măi Candin, și dă-ne o pereche, da din cea mai bun, nu din acritura care ți-or adus-o, se rugă Furcoi, agrăindu-l de astă dată pe nume, ca să-l poată îndupleca.

— Mai am ceva drac, da' nu prea mult...

— Fii bun, mai coată pe unde știi numa tu, iacă-i și Mânase aci cu noi, nu i-om da fiece liorbăitură. Nu știu cum m-am cumpenit așa să n-am nimic acasă.

Crâșmarul stătu o clipă, se scarpină după ureche, cu privirea în podele, ca și cum ar fi citit acolo unde să caute, apoi ieși și veni cu o sticlă plină de ceva gălbui și limpede pe care i-o aduse lui Furcoi.

De sub tarabă mai scoase altă sticlă cu borviz și înșirui trei pahare pe care Furcoi le mută pe masa lor. Mânase ședea pe un scăunel, cu spatele rezemat de perete, iar cei doi pe laviță, cu fața spre ușa de la drum.

— Nu-l văzuși cumva pe Nionioi? C-aș avea ceva lipsă cu el, întrebă Furcoi, întorcând capul spre crâșmar.

— Cred c-o fi acasă, că numa mai nainte îl văzui trecând p-aci-n jos. Stai, că dacă chiar ți-i de grabă, măi copilul, numa ce sosi de la școală.

— Mână-l, fii bun.

Crâșmarul ieși, apoi se întoarse, în timp ce pași răsunară undeva prin târnaț îndepărtându-se spre poartă.

— Nu știi când mai vin săcuii cu borviz? întrebă Furcoi într-un târziu.

— Cam săptămâna ce vine, că totdeauna au grijă să fie aici înainte de sărbători. Și Candin se sculă de după tarabă și se duse la sobă pe care prinse a o meșteri cu cârligul, așa, îndeas-o bine, ca acu-i vremea de ea. Cum sta aplecat la gura sobei, i se văzură cioarecii peteciți în fund cu două bucăți măricele de piele, cum obișnuiau hârlostașii care spălau aurul din nisipul de pe vale.

— Nu-i modru te-ai îmbrăcat să lucrî azi la hârloste, glumi Furcoi.

Candin se ridică, își frecă palmele să le curețe de firele de rumeguș ce se prinseseră de pe lemnele băgate în foc și se apropie de masa lor.

— Putem schimba, dacă ți-i așa lăcomie pe ei, uită-te că-s mai cinoși decât ai tăi – și arată și cele două petece de piele cusute peste genunchi.

— Bine, bine, să vedem cât mai dai pe deasupra. Da adă-ți și tu un pahar, nu sta așa boactăr lângă noi.

Candin vru să zică ceva, când poarta curții fu trântită cu putere și un om se auzi tropăind.

— Iacă vine primejdia! – mai avu vreme să mai zică și se furișă după tarabă. Intră un om cu o căciulă mare pe vârful pleostit într-o parte și cu o tundră roasă, pe care se zăreau două petece în lungul mânecilor, în picioare purta opinci cu gurguiul ridicat cam de o jumătate de palmă și, cum călca pe podele, răsuna înfundat, ca și cum scândurile ar fi fost căptușite cu postav. Nu era atât de înalt cât îl arăta căciula, iar fața părea a unui om de mijloc, deși părul ce-i ieșea de sub căciulă mesteca a căruntețe.

— Haida la Candin, Să ne deie vin! – strigă apropiindu-se de masă, uitându-se pe rînd la toți și neștiind ce să facă: să se așeze la masă cu Mânase, sau să rămână în picioare lângă tarabă, în cele din urmă, se rezemă de tarabă și parcă aștepta să-l întrebe cineva.

— Da' tu de-a cărora ești? – întrebă Furcoi, ca și cum i-ar fi ghicit dorința.

— De-a dracului să te ducă și pe tine! – făcu noul venit.

— Mă, nu mă da' tu dracului, că eu te-am întreat cu frumosul, se prefăcu supărat Furcoi.

— Dacă totdeauna mă-ntrebi așa, oriunde mă vezi, numa-n biserică nu cutezi de popa, lasă-te-n... – și lepădă din mână, semn că e de prisos să mai spună unde anume. Voi beți vin cu borviz, se vede c-ați mâncat ceva gras, da mie mi-ar cădea bine numa o țără de vinars de cela tare. Bagă-mi și mie un deț, de drojdii – și întinse mîna spre crâșmar.

— Da bani ai? – îl sfredeli acesta nemișcat.

— Am dara, și încă de la popa, că-i rânii prin grajd, ba-i mai crepai și vreo două bocuri, că mai multe n-avu tăiate. Până mâne, când

zise preoteasa că-mi capătă ortac la firez. Și-atunci să vezi bani la mine! Noroc și bani, și nevoie-ntre țigani! – și întinse sticluța spre cei trei, apoi o duse la gură și gâlgâi de câteva ori. Eei, mă, că-i chipărată bine! Hm, hm! – și-și șterse mustățile dăbălate cu mânăca tundrei.

— Da popa nu fu acasă? – întrebă Pitoc.

— Nu, nu știu unde-i dus, că nu-ntrebai.

— Numa tu cu preoteasa, așa-ți umblă bine, mă Huhule, se amestecă și Furcoi.

— Ș-apoi ce treabă aveți voi de-acolo?

— Avem dară, că dacă te află popa, te afurisește și rămâi de...

— Dacă mai de-așa de cumu-s, nu mă mai poate nime, îi luă vorba Huhu. Vorbele rostite cu care își dezgoli sărăcia le închise gura și o vreme statură tăcuți, cu gândul la cel care rămăsese nevoiașul satului. Venise mai de mult din Mămăligani, dincolo de Detunata și Geamăna, după ce umblase prin mai multe locuri în treburi cam tulburi de care nu-i plăcea să i se aducă aminte, în Izbita îl adusesese domnul Ion Sterca Șiuluțiu, controlorul minelor din șpanatul Abrudului, să-i fie ștempar la șteampurile ce le avea aici, după ce lucrase o seamă de ani prin Roșia și Cărpiniș, unde învățase rândul băișagului. N-a trecut mult și domnul controlor s-a văzut silit să-l dea afară, pentru că Huhu, dacă se îmbăta, nu mai vrea să știe de nimic și lăsa șteampurile să bată în gol câte-o zi și o noapte, până i s-au stricat bocurile din talpa piuelor, gata să-i desfacă și lobdele în care stătea piatra de măcinat. De atunci, lucra la unul altul cum se nimerea, iar când îi venea, se ducea la crâșmă și bea tot ce căpătase, apoi se apuca de cântate și de strigate, până îl toropea somnul și atunci se culca unde se nimerea, nu alegea dacă-i vară sau iarnă. Stătea într-o căsuță sub poala Contului, înspre Șasa, chiar în marginea Văii Buciumului, la îndemână și pentru spălat la hârloste, când nu avea altceva mai bun de făcut, căci nu-i plăcea să se ude. Nu știa nimeni dacă fusese însurat și dacă mai avea pe cineva acolo la Mămăligani sau altundeva, nici cum îl cheamă, decât Huhu, care trebuie să fi fost vreo poreclă adusă poate chiar de el ca să nu i se poată da de urmă.

Nu trecu mult și un om micuț, cu o căciulă surie și cu traista pe bâta petrecută peste umăr intră bocănindu-și tare opincile de podele.

— Hei, mă, că departe-i până aici – și-i trase o sudalma nu prea groasă, mi-or înghețat și picioarele – și iar se auzi sudalma. Se cunoștea după port că trebuie să fie de undeva de la „țară”: cioarecii

strânși pe picior și cu încrețituri la glezne, cu cusătura dinapoie, nu într-o parte, și căptușită cu șnur albastru, că ai buciumanilor, iar peste laibăr avea o bitușe din blană de oaie cu lâna în afară, înnodată doar la gât. Își scutură căciula pe care înghețaseră câțiva ftilgi, apoi își așează traista pe laviță, rezemată în bătă și își scoase mânușile de lână, lăsându-le să-i spânzure în balțurile petrecute pe mâneci până la coate. Pe acoP pe sus, pe la Corabia, ninge, de hei, mamă, mamă, nici nu mai vedeai drumul. Noroc că mă slobozii în vale și-acol fu mai rară o țără.

— N-ai mai umblat pe-aici, îl încercă Furcoi, măsurându-l lung.

Nu, că n-am avut după ce. Am fost odată la târg la Abrud, da pe dincolo, pe Ampoi în sus. Și când dădui aci să intru-n sat, auzii ceva bocănind și mă oprii să văd ce-i? Și ia mă tot mirai și eu așa ca prostul, cum joacă lemnele și cântă pietrile, hai să mă trăsnească de...

— Da' pe la voi nu sunt piue? – i-o luă înainte Pitoc.

— Ba sunt, cum să nu, da acolo bat maiele în pănură, nu în piatră, și nu sună așa de să-ți tune prin cap!

Se porniră toți pe răs, mutându-și căciulile mai pe o parte și răsucind de fuiorul mustăților. Huhu se așează și el pe cealaltă laviță, cu sticluța ținută pe genunchi. Drumețul își desfăcu traista, deznodând baierile fără nicio grabă, ca și cum s-ar fi temut de cine știe ce pui de diavol ascuns în ea, apoi scoase o merindeață pe care o desfăcu pe masă.

— Mă dau să-mbuc ceva, că de azi dimineată cred că mi-o fi.

— Da cum, n-ai mai poposit?

— Nu, c-am tot vânt, și-am vânt, să nu m-apuce noaptea prin păduri neumblate. Am șest o țâr ia col sus la țărău de i-am tras pe grumaz pe săturate, nu te teme! Da apă bună, n-am ce zice, încă mai bună ca pe la noi.

— Da' de unde ești? – întrebă din nou Pitoc.

— Ia de pe-acoP – și întinse mâna spre răsărit.

— De pe la Ighii, Țălăna, ori...

— Ba o țâr mai încoaci. Și se opri, descleștându-și briceagul cu prăsele de lemn vopsit în roșu. Din merindeață răsări un codru de pâine bine crescută, câteva cepe și o bucată de slănină. Se ridică apoi în picioare, șușoti ceva și își făcu două cruci bine așezate, apăsându-și la uurmă palma desfăcută pe piept. Dădu să taie din pâine, dar își aduse aminte și veni lângă tarabă.

— Fă bine, bagă-mi o fele, să mă mai dezmořtesc oleacă. Și nici

nu mi-i îndemână așa pe sec.

— Ei da, voi, țărenii beți vin la orice mâncare, cum bem noi la apă, se amestecă Furcoi.

— Bea cine-l are! Că mai sunt și de-ăi de numa se uită. Și pe la noi pe la Ampoița nu prea avem vii, ia numa așa mai mult ca gust.

— Da așa pentru voi tot faceți, mă gândesc că... – îl îmboldi Furcoi, privindu-l țintă.

— Asta după cum umblă și anul: mai se și mai se și își răsuci palma dreaptă spre stânga, apoi spre dreapta, însemnând pe scurt mai binele și mai răul ce se pot ivi oriunde într-o casă de gospodar.

Apoi luă sticla cu vinul din mâna crâșmarului și se întoarse la masă, unde începu să îmbuce, tăindu-și pe rând îmbucătura de pâine, slănină și. ceapă.

— Văd că nu postești, îi fi poate de altă lege, se amestecă Huhu.

— Neata nu știi că drumețul n-are post? Postește el destul, săracu', mâncând numa uscături și pe unde-i îngăduie vremea și oamenii.

Și-apoi mai păcate face omul cu ce scoate din gură decât cu ce bagă.

După câteva îmbucături, își netezi gura cu palma și trase o dușcă de-a dreptul din sticlă, după ce s-a uitat la culoare-i ținând-o dinaintea ochilor. Hii, să mă calce! – și lăsă sticla pe masă, apăsându-și stânga pe luciul pieptarului. Pa eu ți-am cerut vin, nu oțet! D-apoi bunu-i și-așe, că azi-dimineață mi-o dat muierea o oală de mazăre și n-o avut oțet cât trebuia, iacă-i veni rândul amu-ia-ni! – și făcu cu mâna spre pânțe, fără să se uite în lături.

Gheața dintre ei se topi dintr-odată și buciumanii prinseră a chicoti pe înfundate... Numai crâșmarul se arăta mai opărit.

— Ei, ce să facem, vindem și noi de care ne dă fescușul. Nu știu până când.

— Văd că 'nealor le-ai dat de altu', mă prind că ăla nu-i așa oțet...

— Acela-i rămășiță din cea rând, se apără crâșmarul.

— Bine-i și-așe dară, i-o curmă drumețul. Pe cât oi sta eu p-aici – și lepădă cu dreapta.

— Da după ce-ai venit? Dacă nu-i cu supărare, își îndulci Furcoi întrebarea.

— De ce să fie, Doamne feri! Ia, am vânt și eu să iau niște cai în tinere până la primăvară, că mi-o spus niște vecini că pe-aici pe la

Bucium, ales pe la Izghita, dau oamenii caii pe iarnă, dacă șteamputile îngheață și baia nu mai lucră. Și fanu-i cam a se și așa în răsuci iarăși palma spre stânga și spre dreapta.

— O, bine că veniși, că tocmai aveam de gând să mă duc cu calul la Mogoș la unul la care-l mai dădeam și-ntr-alți ani. Și mai sunt mai mulți care ar vrea să...

— Ba, că numai doi duc, că n-am mai mult fân, îmi mai trebuie și la vaci și la oițe.

— Atunci este unul Nionioi aci-n vecini, trebuie să vie deloc, că trimisei după el. Dacă ne-om putea înțelege la preț, adăugă după câteva clipe.

Păi cât să cer? Ia cinci florini de cal...

O, du-te-n treabă-ți, omule, că atâta nu capăt pe cal!

— Da fă și 'neata socoteala: un cal mănă pe iarnă cinci care de fin, este?

Cam așa, pe toată iarna.

— Păi pan col de dă colțul ierbii. Noa, și carul de fân nu face un florin?

— Ba două care-s cu un florin!

— O fost anul trecut, da anul ăsta știi prea bine c-o fost râu de Ian, și la noi, și-aici la munte, a se că nu-l scoți mai lesne. Și iaca vine câștigul mai la nimica.

— Da tot îți mai lucră ceva pe la casă.

— He, știi că nu l-oi ținea numa să mă uit la el și să-l gugul! Ia duc o țar de gunoi prin grădină și pe-o luncuță, colo prin mărtișor, aia nu-i nu știi ce.

— Numa să nu-i pui la ceva greu, să mi-l aduci numai pielea și osul, c-atunci eu cum oi mâna piatră cu el?

— Lasă, că știi eu cum se ține vita, că nu-s de ieri-alaltăieri.

— Ba, c-or mai pățit-o bieții oameni, de...

— Ui, facem târg a se: îmi dai banii când ți-l aduc la primăvară și de nu ți-o place, să nu-mi dai nimic, nicio pitula ruginită, ia aicea-s oamenii martori, nu-mi trag înapoi ce-am zis. Ba facem și scrisoare, dacă chiar...

— O dată să vedem ce zice și Nionioi. Dacă ți-i degrabă poți să te duci la el, că stă numa acia mai în jos, în dunga velii, a patra casă de la pod.

— Nu mi-i nicio grabă, că aierlea nu mă mai duc astăzi, iacă

acuși îi seară și mi-i destul pe ziua de azi.

Huhu își golise sticluta și crâșmarul i-o umplu numai după ce puse banii pe tarabă. Ochit prinseră a-i sticli și o undă de roșeață i se întinse de la nas spre obraji. Mai trase un gât, apoi se uită neclintit la drumețul de pe lavița cealaltă. Parcă voia să întrebe ceva și se temea, în cele din urmă, îngăimă mai mult pentru sine:

— Ziseși că ești de la Ampoița.

— De la Ampoița, le, făcu drumețul, strângându-și merindeața.

— Cunoscute-ai pe unul de-i ziceau Pestriuțu?

— Numa am auzit de el. Ala a fost mai de mult, când nu eram eu pe lume. Hoț mare a fost ăla, hoț vestit, ce mai...

— Da mai sunt prin sat ceva neamuri cu el?

— Ba, după câte știu, nime. Da' de ce, l-ai cunoscut cumva?

— Cunoscute dară, c-am ortăcit laolaltă – și își plecă ochii.

Drumețul se opri o clipă din înnodatul baierilor și se uită lung la el. Prin odaie nu se mai auzi decât pâlپâitul flăcărilor din sobă.

Parcă o pală de vânt suflă în ferestrele dinspre drumul Abrudului.

Apoi, ca și când și-ar fi adus aminte de firul rupt, Huhu se ridică de pe laviță și se opri în mijlocul crâșmei, cu ochii undeva în podul odăii.

— Aia o fost de mult, da-mi pare c-ar fi fost mima ieri, că nu-mi mai iese-n veci din cap, și își duse mâna la tâmpla dreaptă. O intrat aici și nu mai iese.

Toți îl priveau, uitând pentru ce veniseră acolo. Huhu păru că se gândește cum să înceapă.

— Apoi de cându-i lumea, omul tânăr îi prost, și gata! – și lepădă dintr-o mână. Până vine vremea de dă cu capul de pragul de sus.

Așa și eu, m-am fost ortăcit cu doi hoți, Pestriuțu de care întrebai și Suptu din Galați, amândoi ortaci din vechi. Suptu a fost mai meșter, om pogan, cât să zic – mai p-atăta cât Pitoc (și arată spre el), tare cum nu se mai poate. Că dacă prindea boul de coarne cu amândouă mâinurile, ferit-a sfântul să se mai poată smâci! Și cu niște ochi mari și iuți, când se uita urât la tine, te scăpai pe tine! ăla numai cu uitătura lui băga groaza-n oameni. Nu cuteza nime să iasă din cuvântul lui, c-a lui era popa! Așa m-o acățat și pe mine, ia un cotârlău de pe Mămăligani, c-o straiță mare-n grumazi și cu bâta-n mână. Își făcuse așa ortăcie, de fura boi și cai de pe-aici, umbla de-a rândul până-n Muntele Mare, din

sus de Ofânbaia – vaci nu, c-alea erau mai gingașe, una-două scăpau noaptea la vișei – și-i trecea peste Mureș și peste Munții Sibiului până-n Țara Rumânească. Acolo mai avea niște gazde pe Valea Lotrului, care-i ajutau să-i ducă la târg la Brezoi ori mai jos la Râureni, să-i vândă. Mai avea gazde și-aici pe la Purcăreți, cum ieși de la Vinț încolo către munți, și p-aici pe Ampoi și pe Arieș. Într-o seară, o picat cu o ciurduță pe la MămĂligani și-atunci m-am luat și eu cu ei, i s-o-mpărut lui Suptu c-nr fi ceva de capul meu – da mai bine mi l-ar fi luat de tot atuncea, să nu mai... Și, cum zic, odată luase niște boi de-aici de către Buninginea, de-a buceșenilor o fi fost, ca ăia erau mari cărăuși, cum îs și-acuma, și venim cu ei încoace pe Dealu Mare, Vulcoi, hai, hai! Când dăm acia pe la Cornu Botășului, iacă o pereche de boi grași, atâta de faini, de-ți părea să-i sorbi cu lingura, cred c-o fost de pe la Valea Dosului, da' a cui, n-am putut afla nici în ziua de azi. Și la ei o fătuță cam de zece ani, de părea că-i un înger, așa ochi blânzi și calzi avea, de-ți venea s-o iei în brațe și să n-o mai lași! Suptu, cum îi vede, de una la ei se duce și-i mână către ai lui – că mai avea patru aduși tot de acolo – și-acuma iacătă-ne cu șase boi pogani pe drum înainte, hai să coborâm aci la crucea de la Vulcoi și de-acolo către Bigle, pe Dătribău încolo până deasupra Bulzului, dincoace de Galați, unde avea el ceva mâietori, lângă o pădure de fagi, nu mare, c-o poiană în dricul ei. Biata fătuță se ia după noi plângând și zbierând: „Nu-mi duceți boii! Nu-mi duceți boii” acia dinapoia noastră. Suptu se mai răcătuia către ea, deși noi ne spăriam, și mai rămânea fata pe loc, apoi iară ne-ajungea plângând aci și zbierând. „Mă, zice către mine, că eu le eram un fel de slugă, prinde fata și leag-o aci-n pădure, că face larmă și mima om da de bai”. – „Ba, zic, eu n-o poci prinde, că fuge, îi mai iute de picior ca mine”. Vezi, am mințit acia către el, da mie mi se rupea inima de biata fătuță. Nu mai zice el nimic, da acia după ce trecem de la Crucea Vulcoiului pe după Corabia-ncolo și ajungem la vălăul de jos de Poduri, boii setioși, s-or dat toți să beie apă. Și-atunci numa ce-l aud strigând la fată: „No hai știati-i!”

Se apropie ea biata fată și cându-i acolea, odată o prinde de mânuri și i le leagă cu o frânghie și cu un capăt de un picior, știi, să nu poată fugi. Fătuță se zbate și urlă, da când se încruntă o dată la ea, o amuțit pe loc! Și-apoi nici plânge nu mai putea, numa ochii îi luceau de groază. O, de nu m-aș fi uitat atunci la ea! Așa, n-am să-i mai uit câte zile oi avea! M-o lovit o milă, că i-am făcut semn – el, Suptu, era cu

spatele către mine – că vin eu s-o dezleg mai târziu, mă întorc de-acolo – și i-am arătat către Bigle. Și-o ia Suptu în jos către Pârău Iadului, cu fata după el și noi rămânem cu boii păscând acolo pe lângă fântână. Vine el singur și ne luăm de drum, haida-hai, coborâm până unde dai să ieși în Gruiu Văcarului, o luăm tot încolo așa costiș, până dăm în Bigla mică, prin pădure, încolo. Acolo, am înserat și ne ducem tot pe-ntunerecu, da știam cărarea noastră, că drum nu era, nici cale bătută, da cum umblasem de multe ori, învățasem pe de rost pe unde s-o luăm. Ajungem acolo la mâietorile Suptului, băgăm boii-n ocol în marginea pădurii și ei se iau și se duc în treaba lor p-acasă și pe mine mă lasă să le am eu grija până mâne sară, că de acolo-ncolo umblam numa noaptea, ziua stăm ascunși pe la gazde, ori prin păduri să pască vitele unde era iarbă nepăzită. Acuma, dacă se duc ăia, leg boii-n ocol și nu mai stau – ba, să nu mint, scot merindea din straiță și dau a îmbuca de două-trei ori, că eram flămând, mai ales după atâta ștrapație – și-o iau înapoie...

— Să vii la fată, îl ajută Pitoc, pesemne grăbit să afle sfârșitul.

— Ie dară! Da păseam mai doi pași o dată, așa-mi era de nu știu cum. Dăduse a se înnora, de nu se mai vedea nimic prin pădure, câteodată mă și bumneam de câte-o cloambă, da mă-nvățasem a ținea bâta înaintea așa vintriș. Și viu, și viu, nu-mi păsa de urcuș, îmi părea că merg tot la vale. Mă făcusem tot apă, simțeam cum îmi picură de pe frunte. Când ajungeam la câte un luminiș, o mai luam și la fugă. Destul că ajung acolo unde ieși către Corabia, iacă aud o dată durăind deasupra ei. Nu trece mult și vine o ploaie de credeai că îneacă pământul, nu alta! Eu n-am bai, ajung sus și acuma dau a coborî în Pârău Iadului, nu mă mai uit unde calc, mă slobod numa la vale până-n dunga pădurii. Eram lioci de apă, da' nu mai simțeam nimica, îi dam numa să meargă. Mai alunecam și picam, iute mă sculam și hai! Când ajung în marginea pădurii, mă opresc să mai răsuflu, apoi strig: „Tu, fată, unde ești?” Nimic! mai strig o dată, da cât pociu de tare, apoi stau și-ascult, cu mâsurile puse așa la urechi.

Ce s-auzi, că pârâia ploaia, deși dac-ar fi strigat, o astupa ropotul ploii. Mă las atunci prin pădure la vale, gândesc c-o fi dus-o Supru undeva mai afund. Loc rău p-acolo, de să te feară Dumnezeu, că de-aia-i și zice așa, Pârău Iadului, știți voi mai bine, c-ați avut rând de umblat p-acolo. Alunec, mă scol, mai mă izbesc de câte un fag, noroc că începuse a fulgera cam des și-atunci mi se vedea ca ziua.

Mai stăteam și strigam: „Tu fatuță, auzi-mă?” Și stăteam iară și ascultam: nimic o dată! fără porneam la vale pe horaița aceea, alunecam câtu-i de-aci până-n drum până dam de vreo buturugă, mă ridicam, iară strigam și ascultam: tot nimic! Ploua ca eu donița, de se făcuse vale prin pădure-n jos, și durăia și fulgera, de gândeai că-i vremea de apoi. Acuma mă prinsese și pe mine un fel de frică.

„Măi, dac-o fi murit biata fatuță, din spaimă, atunci când o legat-o, ori acuma cu jigodalmul ăsta pogan!” Fierbeam în mine cum fierbe oala la foc și nu mai știam încotro s-o dau. O dată țineam c-iir fi cumva dincolo de pârau, da iară mi-am adus aminte bine că Suptu o intrat în pădure cam pe unde am coborât și eu, pe dincoacea de pârau. Când fulgera, iute făceam ochii roată, n-oi zări-o cumva legată undeva pe-aproape, „Acuma, zic, tot atâta, cobor până în fundul pâraului, apoi ies în sus pe firul lui până la vălăul unde am adăpat boii”, că fântâna aceea era începutul lui. Și mă slobod la vale, alunec iară, și iară mă scol, tot așa, până ajung la o râpă mare. Mi-alunecă piciorul, nu mă mai pot ridica și mă-ndurig p-acolo la vale, până n-am mai știut de mine. Se vede c-oi fi dat cu capul de vreun butuc ori ceva piatră, că acolo am rămas acățat după scorbură unui fag până m«Vi se făcea de ziuă. Atunci mă trezesc ud learcă, mă scol și p loc înapoi, cu apa șiroind din opinci și din haine, da nici că-mi păsa.

Ș’Hatun oi iară m-a ajuns o frică: iacă-i ziuă și eu nu-s la boi, dacă nimere cineva și se duce cu ei! Și iară mă duc așa pogan prin pădure către Buteu’ I Galaților, cu gând să mă cer la Suptu să mă lase să rMntoro iară colb d’up ă-amiază, după ce satur boii de iarbă. Da’ el n-o” mai venit până seara, gata de drum, și așa c-o trebuit să plecăm.

Și iacă am trecut Ampoiui și-am luat-o pe niște cărări către Inuri și de-ae oto coborâm să trecem Mureșul cu hurduzăul pe din dos de Virat. și s-apu’oăm în sus către Carpați. Da mânăm, nu glumă, că-n făcutul zitei trebuia să fim în Purcăreți, să hodinim până seara. Și mima ce dă Diimnezău și ne prind obki după ce-am trecut cu hursuzăul, la drumul de țară ce vine de la Orăștie către Bălgrad.

— V-b” fi pirat cineva, se amestecă iar Pitoc.

— Nu știu, poate, da’ mai iute cred că ne-o ajuns blestemul fetei, că prea o fost curăția. Și d: e-aeolo s-o gătat, că ne-or dus și ne-or băgat lea temniț ă-n B’a l grad, da’ nu la un loc, că pe ei doi nu i-am mai văzut de-atunci, ce s-o fi a fes, nu știu. Și-acolo mi-am făcut canonul pentru păcatul ăk, da’ nu de-ajuns, că...

— Câți ani ai stat în temniță? – Întrebă Pitoc.

— Câți ani am stat, atâtea am stat, că eu am stat, nu altul. Și după ce m-or slobozit, de una acolo la Pârău Iadului m-am dus. Și cot de-a rândul, mai o zi întreagă, fag cu fag, în partea aia unde o intrat

Suptu cu ea, d'a nu aflu nimic, niciun semn. Și ies iară la vălăul unde am adăpat boii și găsesc acolo pe unu! așa mai bătrân decât mine acuma, nu l-am cunoscut cine-i, poate o fi fost de pe la Bocșeri, și-l întreb nu știe ceva de o fată legată-n pădure de-un fag acolo către pârău, și-i arăt cu mâna. „Ei, da, face către mina, or găsit-o niște păstori când le-o strechiat vacile p-acolo pe râpeie alea, de-abia le-or scos, mă mir că nu s-or chilăvit. Și la un loc pe unde arătași, iacă dau de o fată Ji legată de un fag gros, și așa mai sus, cu picioarele pe-un butuc, de n-or putut ajunge fiarele la ea. Mai rămăseseră numa oasele, așa albe, și funia cu care o fost legată, că hainele putreziseră de vremuieli, numa la grumazi se mai ținea gulerul cămeșii, c-o fost lucrat așa cu arniciu mult – cum se coase și-acum – și-o avut încheietura la spate și p-aceea or cunoscut-o că-i fată, că bărbații au deschizătura aicea la piept. Și or cules-o frumos într-un copârșeu, numai oasele albe și frumoase, cum le-o fost scăldat atâtea ploi, și-or îngropat-o colea mai sus, în Oruiu Văcarului, unde-i o țără de ridicătură pe vârful dealului, îi zice „Crucea Feti”. Și mi-o arătat și cu mâna, da' n-am mai avut putere să mă mai duc. M-am lăsat jos și-am început a plânge, și-am tot plâns așa, până am adormit. Și de-atunci iacă îs mereu cu gândul la Crucea Feti, da' n-am putere să mă duc la ea – și se întoarse cu spatele, cu capul plecat, poate să-și ascundă ochii.

— Ba nu-i aceea de care zici tu, c-aceea-ngropată acolo îi mai de mult.

Huhu se întoarse ca mușcat și se apropie de Pitoc.

— Tu de unde știi? – și se sprijini în mână de masa lor.

— No, de unde știi! Așa povesteau toți bătrânii, chiar moșu-meu mi-o spus-o, când eram așa copilandru.

— Eu am auzit-o așa, că fata ar fi fost cu boii pe la Geamăna și-ar fi mers după hoți tot așa plângând până acolo în Gruia Văcarului, că bag sama, hoții mergeau către Zlamna și din Gruiu voiau să coboare în Vâltori – că era mai răcoare pe vale, se amestecă Mânase, trăgându-și paharul mai aproape.

— De mult? – Întrebă Huhu, fără să clipească.

— O, io! cine știe, că noi așa ne-am pomenit cu bătrânii

povestind-o.

— Și de fata aia ce s-o ales?

— Da i-o dat drumul atuncea niște băieți, c-or auzit-o acolo făcând larmă, cum ieșeau de la Cornu Botășului aci către Crucea Vulcoiului, vorbi Pitoc, apăsând cuvintele.

— Cine-o fost ăia? – și Huhu făcu ochi mari.

— Da eu de unde să știu, că-i mult de-atuncea. Și dacă-i pe-așa, nici n-am povestit cu ei.

— Îmi pare c-or fost de-aici de la Jurcuiești, se amestecă și Horomoață. Huhu îl pironi cu privirea.

— Tu de unde știi?

lac-ani auzit povestind aci în crâșmă pe un știu care...

— Nu-ți aduci aminte?

— No ba le! – și tăie cu mâna prin văzduh.

— Mă, nu-i așa cum spuneți voi, trebuie să fi fost fătuța aceea după care am umblat eu.

De pe partea noastră crede dară cum vrei, se auzi Pitoc foindu-se pe laviță. Ce-ți bați tu capul atâta, dacă n-ai legat-o tu?

— Vezi că i-am făgăduit că viu să o dezleg. Și trebuia să viu mai iute, să-i fi lăsat dracului pe ăia doi, da așa mi-o fost dat, să port canonul ăsta după mine.

— M; a, ce canon? Doară n-ai omorât-o tu! – îl întărită Pitoc.

— Ei, dac-ați fi văzut voi ochii ei, cum s-or luminat atunci când i-am făcut semn să stea molcom că vin eu și o scap. Așa de curat se uita, de n-am mai văzut la nime așa ochi și nici n-oi mai vedea.

Suflet nevinovat căzut în tina pământului și mâsurile astea n-or fost hamic e s-o scoată. Ia mai bagă-mi un deț! – și întinse sticluța spre crâșmar, numărând câte pițule trebuiau. Apoi se așeză cu sticluța în mână pe lavița de pe care se sculase și înghiți o dată și lung.

Odaia prinse a's (e întuneca, ferestrele cerneau o lumină din ce în ce mai mohorâtă. Părea că ceața se gătește să coboare de sub

Corabia pe *Valea Izbicioarei*, apoi să cetească jos spre Abrud. Candin aduse din casă o lumânare aprinsă împlântată într-un sfeșnic și o așeză pe tarabă. Lumina gălbuie și sfioasă răspândi în juru-i blândețea clipelor de răgaz care îi învălui pe toți.

Se Auziră pași iuți și Ni onioi intră, bocănindu-și opincile pe podețe.

— Și mai bună seara la oameni mulți!... – făcu, uitându-se la cei

din odaje, eu mă na netezindu-și fuioarele mustăților printre care se zăreau și câteva fire brumării. Ochii săi negri păreau să sclipească de lumină înceată împrăștiată de la tarabă.

— Hai și șezi aci, că am ceva cu tine, îi arătă Furcoi locul de lângă el. Uită, omul aiesta o venit după doi cai în ținere, haida să ne-nțelegem amândoi. Cere atâta.

— Mult, mă Ioane! Da mai bagă-ne o litră – și Nionioi întoarse capul spre crâșmar.

— Pa da eu după ce-am vânt atâta lume să rămân de pagubă la urmă? Și drumețul se ridică de pe laviță și se apropie de masă să-l vadă mai bine pe noul venit. Doar n-am cast din lac în puț, cum vine vorba. Iacă i-am spus și 'nealui că fân o fost puțin și pe la noi...

— Lasă, că pe-acolo aveți lunci, de hă, Doamne!

— Unde, măi omule?!

— Da cum cobori din Munțișor pe valea voastră, ai ce lunci și poieni de pe lături, tot locuri de-acelea, doar am umblat p-acolo, cunosc...

— Cunoști la amaru, că nu-i chiar a se. Nu te-ai uitat bine, că-s mai mult colți, ia a se stau ca cătanele la paradie! Da acuma nu ne-om sfădi pentru câte lunci îs și mai mult nu-s, mai bine să ne înțelegem omeneste...

Ușa se deschise și în paloarea odăii se ivi un fel de mogâldeăță ce se opri locului. Broboada îi acoperea fruntea și-i învăluia grumazul ce părea din cale-afară de umflat. Mâinile și le vârâse în buzunarele tundrei, ca și cum ar fi vrut să ascundă ceva.

— Hai mai încoaci, Limită! – o îndemnă crâșmarul. Nu te teme, că nu te mănă nime. Fata se apropie și i se văzu mai bine obrazul pământiu din care fugise orice urmă de roșcată. Ochii mici îi clipeau sfioși și pieptul i se ridica des, poate pentru că venise fuga.

Din buzunar scoase o sticlură și o întinse crâșmarului, iar cu dreapta înșiră pe tarabă câțiva cri țari.

— Să-mi dai de-aieștia vinars să duc tatii, că mă mână fuga și zise să nu stau. Vorbele îi teșeau pițigăiate și însoțite de o hârâitură când ascuțită, când mai potolită.

— Fost-o domnul Șuluț pe la șteampuri? – întrebă Pitoc.

Fata clătină doar din cap, fără să-l privească, uitându-se cum crâșmarul îi varsă dintr-o sticlă firicelul de țuică subțiat ca o ață ce parcă ar veni dintr-un caier tors de degete prea subțiri. Era fata

ștemparului lui Ioan Sterca Șiuluțiu, venit din Corna ce se ținea pe vremea aceea de Abrud. Huhu prinse a se foi pe laviță, apoi începu să cânte, îngânând pe gușații din Coma, unde erau destul de mulți:

Cătu-i Corna, nu-i ca mine, hîî-hăă.

Lucios coadă de câne, hâî-hăă.

Nici gușat să-i șadă bine, hâî-hăă.

Ceialți se înveseliră și prinseră a-l stârni.

— Nu cumva ești și tu de la Corna, mă Huhule?

— De-acolo dară, șâacolo mi-i drăguța, faină de tot, cum se laudă ea: „Tata gutiat, mama gutiată, numa eu mai ăștia, hâî-hăă!” – și arată cu mâna la grumaz cum i-ar atârna niște guși.

— Câte străiți are: una, ori două?

— Ba tri! – și ridică trei degete ale dreptei, cu ochii sticlind.

— Ei, că trebuie să fie faină, nu glumă.

— He, am ales și eu dac-am avut de unde! C-o am de n «ult, de când mă duceam de la Mămăligani la Abrud, pe colo roată pe după

Geamănă și Detunata, și din Muntari coboram oblu-n Coma, că-i mai aproape. Și când treceam pe lângă Tăul Cornii, anume lăsam calul să beie apă, să vezi cum strigau după mine: „Hâî-hăă, mă, mogotiene, mă, nu lăsa calu să beie apă, că s-opresc tiampurile!” Că până-și umfla el gușile să mă dudăie, calul avea vreme să-și umfle și el fbajele de apă!

— Da' de ce-și umflă gușile? – întrebă Pitoc.

— Că altfel nu poate vorovi, n-are aer, oblu ca cimpoierul, care trebuie să-și i umfle întâi foiul. Râsete aprinse îi acoperiră vorbele, apoi se opriră. Că ei și când cheamă găinile la grăunțe fac: „Tiucutuu, tiueu-tiuu! Hâîhăă, hăș cucuăș!” Ie, da până ș-o umflat el gușile, cOco/să-l o mâncat de la găini!

Fata se întoarce și cu capul în pământ păși spre ușă, cu pași atât de ușori, încât părea că opincile de-abia se lipesc de podele. Huhu se scușă dintr-odată și se apropie, cu dreapta întinsă spre gâtul ei.

— Lari stai's, a-ți număr gușile. Fata îl tăie cu palma peste mână, apoi îl frupjjii. Se de piept cu atâta putere, că Huhu se izbi cu spatele de perete și căzu mototol pe laviță. Hohotele. Se iscară mai aprinse și se pototii. ră abia după ce Huhu se îndreptă pe laviță, potrivitându-și cușma ce-i căzuse pe podețe.

— Vă. aits. i că-i mai tare decât tine? – îl înțepă Furcoi.

— Cum văzurăți, mă, asta te pune ea jos, în loc s-o pui tu.

Râselei; zb. ucnipă din nou, apoi se stinseră.

— Mea, oare din ce se capătă gușile aiestea? – întrebă Furcoi, uitându-se's, pre *e/și* de la masă.

— Zice că dacă bei apă de unde bea curcubeul, capeți gușă, răspunse Huhu, stând, pe laviță.

— Da cela ce bea nu-l vede, să se ferească?

— Vezi bine că nu! – strigă Huhu, mândru de știința lui. Ian apropie-te de căpătui curcubeului, cum îl vezi de mai departe, că pe când ești lângă el, nu mai vezi nimic!

— Cum așa?

— Așa bine, că se face nevăzut, el așa din puterea lui.

Oamenii se uitară unii la alții, apoi iarăși la Huhu.

— Aiasta n-o pricep, făcu iarăși Furcoi.

— Ei, nu pricepi! Nu știi oare că curcubeul îi sfânt, că-i brâu Maicii Preceste și-atunci se poate face nevăzut după voie, ce mai!

— Da atunci de ce-s așa de mulți gușați în Corna și p-aierlea numa unde și unde câte unu, așa de sămânță? fără curcubeul se desface peste toate locurile, așa după ploaie.

— acolo-n Corna a beut cineva oarecând și de la ăla o rămas așa gușă, ca din tată-n fiu, de s-o-nmulțit apoi.

Se lăsă iar liniște. Flacăra lumânării pâlpâia cu sfială, trimițând în sus suluri subțiri de fum ce se făceau pe dată nevăzute. Părea că fusese uitată acolo de timpul care ar fi pus-o să numere clipele.

— He, he! – lămuri dintr-odată Huhu, se sculă și se apropie de tarabă, cu sticluța întinsă.

— Mai bagă-mi una!

— Adă banii, și-ți dau!

— Lasă, că ți-i dau eu, nu te teme că mă ia dracu' să rămâi de pagubă! Candin dădu din cap că nu-i face pe voie. Dă-mi, mă Hodromoată, când îți cer, că m-o ajuns...

— Călcătura, le dară? – îi luă vorba crâșmarul.

Huhu se întunecă la față și se încruntă pe sub sprâncenele zbârlite sub marginea roasă a cușmei ce-i alunecase pe frunte.

— Mai dă-mi, mă, un deț, că un deț nu-i o lume, trăsni-l-ar... – și trânti sticluța cu atâta putere, că cioburile săriră de pe tarabă pe podele. Candin ieși de după tarabă și îl prinse de umeri, împingându-l cu toată puterea.

— Ieși afară, bețâuosule ce ești! – și cum era mai tare decât

Huhu, îl apropia de uşă.

— Stai, mă Horomoaţă, nu mă-mbutuşi ca pe-o nevoie...

— Da mai nevoie ca tine cine-i? – şi deschise uşa cu o mână, iar cu cealaltă îl apucă de un cot şi îl târî după el prin curte.

— Stai, mă, dracului, nu te lega tu de mine aşa din bun senin.

Se auzi deschizându-se şi poarta, o hârşăitură de paşi încurcaţi, apoi iarăşi poarta trântită cu putere şi cheia răsucindu-se în zar. Cât ce închise uşa odăii, băţai puternice răsunară în poartă.

— Dă-mi, mă, drumul, călca-te-ar să te calce... – şi băţările se auziră iarăşi, parcă mai îndesate.

— Bate până te calcă! – îi scăpă crâşmarului printre dinţi, în vreme ce intra după tarabă.

— Stai, că sar eu peste poartă şi-a tău-i popa! – băţările nu se mai auziră.

— Să vezi că vine cu o scară mutul cela şi... – rosti Furcoi, mai mult să-l întărate.

— Vie numa, că-i dau eu lui ! CA tot val am cu omu-aiesta cât ce bea cu un deţ mai mult.

— Hai, dă-i drumul, că-i şi el om necăjit, se amesteca Manase cu blândeţe în glas.

— Da sparge tot, face minuni, dă-l în... – şi se opri de la cuvântul gros ce-i sta pe buze.

La poartă se auzi un tăcănit, apoi o hârşăitură de lemn ce se freacă de nişte scânduri.

— Au, au! Săriţi, că m-am chilăvit! Aio de mine şi de mine...

— Auzi, mă, o fi picat cela cu scara şi şi-o fi rupt ceva, tresări

Mânase, uitându-se la crâşmar.

— Rupt pe sărăcia să-l mance! Aşa se văită el, să-l creadă cine nu-l cunoaşte. Şi Candin începu a mătura cioburile de pe tarabă într-o găleată cu torţile rupte, apoi îngrămădi şi pe cele de pe podele ca să le poată duce mâine la locul lor pe grămada nu tocmai mică din spatele casei.

— Facem dară târgul? – întreabă Furcoi dintr-odată, parcă speriat de tăcerea dinlăuntru şi de afară.

— Ase cum am zis – şi ţărnuţul retează cu mâna.

— Mai laşi ceva de-acolo, doară aşa umblă târgul... în poartă răsunară nişte bocănituri tari.

— O luat ceva bolovan!

— Apoi se opriră.

— Măi Horomoață-Hodromoață, dracu-ți poate zice oblu, că mise-ncălce limba. Mai dă-mi numa un deț, că nu-ți mai zic veci pururea Horomoață ori Hodromoață, numa domnule Candin! Și-ți dau cinste oblu ca la măria sa! Mă rog la măria sa domnu' Candin să-mi mai deie un deț, c-așa mă arde p-aci ni la vale – și părea că se aude mâna plimbându-se pe coșul pieptului. Auzi-mă, ori ba?

Ori... – și se auziră doar vorbe îngăimate, pesemne se temea să le spună deslușit. Apoi se lăsa iar liniște.

— Cu patru florini de cal facem târg dară, se auzi Nionioi, apăsându-și palma peste cea a lui Furcoi.

— Nu se lovește, omule, doară ți-am spus o dată verde!

— Că alții nu se mai îmbie! – înnodă vorba Furcoi.

— Dacă nu, știu eu să mă-ntorc de – unde-am vânt!

— Domnule Candin, fa bine și mă slobozi, că-ți zic numa măria ta! auzi... – și bățile puternice răsunară iar câteva clipe.

Apoi se făcu liniște. Părea că prin odaie pășesc ceva umbre nevăzute.

— Mft, nu vorovirăm de ce ne-am adunat, vorbi Pitoc într-un târziu, punând paharul gol pe masă. Facem ceva cu șurful cela?

— Ie, mă, se lovi Furcoi cu palma peste genunche, și uitasem, dac-am dat în vorbă cu iernatul cailor – și se întoarce spre Nionioi.

Mai pe toamnă, am trecut prin Pârău drumului și colo mai în capăt, undezi locul mai costos, mi s-o-mpărut nu știu cum și-am luat ceva pământ să-l cerc la șaitroc. Și-am văzut că dă destul de bine, așa că m-am înțeles cu cuscru să ne-apucăm la primăvară mai cu câțiva, vreo patru-cinci târșegi, nu mai mulți, să-l lucrăm...

— Așa să faci, cum îți spui acuma-ni: de la Crucea Vulcoiului până la Crucea Fetii să te duci numa-n coate și-n genunchi. Da de trei ori și-ncolo și-ncoace, de la Crucea Vulcoiului până la Crucea Fetii și de la Crucea Fetii până la Crucea Vulcoiului. Și când ajungi în capăt, și-ncolo și-ncoace, să săruți de trei ori pământul. Așa!

— Auzi-l cum își face singur canonul! – se miră țăranul.

— Da' se dă bine acolo la încărcat? Cum îi locul? – întrebă Nionioi, fără să mai bage de seamă ce se vorbea pe de lături.

— Mă, locui un pic costos, da' nu-i departe de drum, așa că se dă bine de dus la-n josu cu șireghea până-n drum, și de-acolo răsturnat de una-n car. Și, cum o zis cela și cela, de ce să lași să-ți ieie altul dinaintea

nasului?

— Să nu mai treci p-acolo câte zile-i avea fără să te pui în genunchi și să te rogi de iertare. Da așa să te rogi, de să-ți deie lacrimile ca bobul de mazăre! Așa!

— Cu cuscru m-am înțeles, poate că vine și Todor Crâșnic, și te știi și pe tine că nu te-ai da înapoi, vorbi Furcoi, după ce nu se mai auzi glasul de afară. Și așa vrea să-l îmbiem și pe Coleșeriu, că el îi om de înțeles, și iesta.

— Măi Hodromoață-Horomoață, ian deschide și dă-mi barem o jumătate de deț, că mă taie frigul așteptând aci la poartă. N-auzi, mă? – și bătai puternice răsunară iarăși în doagele porții.

— Du-te, măi Candin și du-i o jumătate, că ți-l plătesc eu, se amestecă Mânase. Nu-l lăsa să-nghețe nevoia aci la poartă.

— Ba nu mă duc, că pe urmăse-ncălce prea tare și nu mă mai văd scăpat, răspunse crâșmarul, ferindu-și privirea.

Afară se auzi un hârșăit scurt, apoi nu se mai desluși nimic.

— Coleșeriu îi potrivit, că-i om la locul lui, cum o zis cela și cela, unde-l pui, acolo stă! – sfârși iarăși Furcoi.

— Eu m-aș cam duce, că iacă-i noapte, să-mi caut sălaș, că vad că nu vreți să stați de târg, zise drumețul ridicându-se. Mai stai un pic, că ne ducem toți.

Vii pe noapte la mine, dacă n-ai unde, îi luă vorba Nionioi.

Și stăm dară și pe târg și mâine dimineată pleci cu amândoi caii, Nunia să ai grijă de ei, știi cum o zis cela și cela, că...

Pa facem scrisoare de ce și cum, să nu ne ținem niciunul încetult.

— Da' nu mai umblăm după nicio scrisoare, că nu suntem departe de Ampoița și când avem drum la Bălgrad, putem trece pe-iiocolo.

No ș-așe dară. Mie-mi zice Chimii lui Drâmboi, șed cole după biserică, mai în sus o țâr. Să țineți minte, și-apoi întrebați mima de mine, și-mi plătiți la primăvară când oi veni cu ei, și de nu v o place...

Bine, bine, nu suntem noi oameni de-acea. Și se ridicară toți să plece. Furcoi se apropie de Nionioi. Atunci ne ducem acuma la bulciul Abrudului pe la domnul Șuhiț să ne scrie sus cu șurful. Îl lăsară pe Mnnase să meargă înainte.

Hai, mă Candin, și ne descuie. Oare cela ce s-o fi făcut, că nu-l mai auzirăm? vorbi Furcoi în urma tuturor, așteptându-l pe crâșmar.

— S-o fi dus în perire să-l mance, răspunse Candin, ținând

sfeșnicul cu lumânarea, cu tundra spânzurându-i pe umeri.

La trepte, cei dinainte îl ajutară pe Mânase să nu alunece, cum înghețase frigul scândurile umezite de ceață.

Da la domnul Șuluț îi ducem ceva, vorbi repezit Nionioi, ca și cum și-ar fi adus aminte prea târziu.

— Vezi bine! Cu mâna goală n-ai ce cota, cum o zis cela și cela.

Ne mai înțelegem noi până atunci.

— Lo-i duc o spată afumată, c-am auzit că-i plac tare afumăturile, vorbi la poartă Pitoc, în vreme ce crășmarul descuia zarul.

Poarta scârțâi ca neunsă și cei cinci ieșiră. Nionioi cu țăranul cârmuiră la stânga și pășiră în grabă pe drumul zgrunțuros, aruncând în fugă câte-o „bună seara”.

Când își propti bine cârjile subțioară, Mânase zări prin întuneric ceva mogâldeată. Huhu alunecase cu picioarele în drum și adormise cu spatele rezemat de gard și cu capul culcat pe stâlpul porții.

— Ia sculați-l, mă, c-aiesta îngheață dracului acia la poartă.

Pitoc și Furcoi îl luară de câte o mână și îl ridicară în picioare.

— Ei, mă, eu crezui că-s la mine-n pat, se miră Huhu, frecându-și ochii somnoroși cu dosul mâinii.

— În patul sărăciei să te mance! Pași iute, că-ngheți dracului, îl îmboldi Pitoc s-o ia încolo peste podul de pe Valea Buciumanului.

Huhu se desprinsese încet, bolborosind ceva ce înțelese numai el.

Ceilalți porniră în cealaltă parte, pe drumul care urca puțin până la biserică, mai rupând câte o vorbă să nu umble ca mușii. Huhu pășea legănându-se și câteodată aieptându-se înainte, să nu cadă cumva pe spate.

S-o-mbetat căciula mea

Și capul de-abia, de-abia...

se auzi cântând, până ce scândurile podului îi răsunară sub opincile cu gurgui înalt. Acolo se opri și se rezemă cu coatele de straja podului. Apa întulburată curgea bolborosind peste bolovani, parcă mânioasă că a apucat-o noaptea.

— E, yale, vale – și Huhu prinse a da din cap, uitându-se la turbureala ce mai mult se ghicea pe întuneric. Și tu te duci zi și noapte, n-ai stare și-alinare, fără te tot duci la vale, până... Așa și omul: se tot duce, se tot duce și umblă, până... Și se temu să rostească poate cel mai greu cuvânt. Apoi se ridică și, ajuns în drum, cârmi la dreapta în susul văii. Mereu se opintea să se țină drept și să pășească pe inima

drumului, dar picioarele îi umblau mai mult pe de lături.

Câteodată se oprea și da din mâini, apoi pornea din nou cu pași mai aprigi. Deodată, își aduse aminte de ceva:

Nu mă bate, Doamne, rău

Că și io-s copilul tău...

— Auzi-l cum îi mai trage! – vorbi Furcoi pe când deschidea poarta curții, făcându-i loc lui Mânase să intre.

— Acela știu că cearcă până acasă la el toate gardurile câtu-s de citove, adăugă Pitoc din urma lui Mânase.

— Ba mă tem că s-o apuca de ele să le facă mai bune, să nu se mai hurluie când s-o mai rezema cineva – și toți trei se porniră pe râs, urcând treptele. Din tâmaș se îndreptară spre odaia unde se zărea fereastra luminată.

II

anul, următor s-a scurs în liniște, Doamna Catarina Varga se întâlnise la târgul Abrudului și cu minerii din Abrudsat și

Cărpiniș, se abătuse și pe la avocatul Szakâts Samuel din Abrud care știa multe despre robotele și plângerile lucrătorilor. A cutezat chiar să intre și pe la șpanatul din Abrud, cerând niște lămuriri despre drepturile minerilor. Acolo, l-a căutat pe controlorul Ioan Sterca Șiuluțiu pe care buciumanii i-l înfățișaseră ca mai blând cu oamenii și acesta nu s-a codit de a-i pune înainte niște registre cu însemnări despre domeniul Abrudului. Din puținele vorbe schimbate, și-a dat seama că domnul Șiuluțiu umbla în două lunturi, sau cum ziceau buciumanii, „vrea să fie și cu, și eu”, adică și cu stăpânirea, al cărei slujbaș pe baza diplomei nobilitare era, dar și cu oamenii de jos, fiind și el român și având mai ales nevoie de lucrători la minele la care era și el părtaș, apoi la șteampuri, unde poți fi furat în orice clipă dacă nu ești de față. Și el nu trecea pe la oamenii care îi lucrau decât din când în când, pentru că t-ebuia să se țină de șpanat, ziua, și dacă era nevoie, și noaptea.

Vestea că doamna lor a fost și pe la cancelaria domeniului a făcut ocolul Buciumului și oamenii au tresărit de bucurie, la gândul că procesul lor va apuca pe calea cea bună. Mai ales după ce au aflat că în 14 ianuarie 1841, ea a trimis la curtea din Viena o cerere lungă și amănunțită, în care au fost înșiruite pe puncte drepturile minerilor cum le-au avut din vechime, apoi robotele la care au fost siliți fără știrea maiestății sale prea grațioase, de la care așteaptă să li se facă

dreptate. Atât că osiile împărăției chesaro-crăiești erau mâncate de rugină și roțile se cam înțepeniseră, încât bieții buciumani vor vedea în curând că mai au încă mult de așteptat. Catarina Varga nu s-a lăsat și, în 13 mai 1841, a trimis o altă cerere, prin care buciumanii rugau înalta curte să dispună să li se dea înapoi toate actele despre drepturile lor din vechime pe care au trebuit să le înainteze tribunalului pentru a-și apăra cauza, Mărita curte nu arăta nicio graba, abia pe la sfârșitul lui iulie a cerut guvernului din Cluj să-i dea deslușiri despre proces, iar pe la sfârșitul lui august i-a poruncit să restituie buciumanilor toate actele de care au nevoie în procesul urbanal. Se vede că guvernul clujean avea o ureche surdă chiar față de Viena, deoarece oamenii nu au primit niciun răspuns.

Buciumanii au înțeles că cererile lor l-au cam strâns cu ușa și nu trebuie cruțat, De aceea, în 1842 au repetat cererile, mai întâi către curtea împărătească, apoi și către guvernul Transilvaniei, încetineala a prins bine oamenilor care și-au zis că nu trebuie să le mai pese de robote. De aceea, în primăvara aceluia an, doar câțiva mai fricoși, cum se întâmplă totdeauna, s-au dus la greblele de la Ofenbaia, să scoată din apă stânenii ceruți, mulțumindu-se doar să care lemnele de care avea nevoie șpanatul din Abrud, obligația lor din vechime.

Nici popa din Izbita nu s-a mai ostenit să-i îndemne la ascultare, cum primise ponincă de la cei mai mari, fiindcă și el a fost câștigat de doamna Catarina să țină partea celor mulți.

Preotul satului, Gheorghe Suci, avea o casă pe potrivă, cum i se și dusesse vestea de cel mai bogat om din Bucium, nu numai din Izbita. Era așezată la drumul mare, cam la o bătaie de pușcă mai la vale de unde apa Izbitei se vărsa în Valea Buciumului. Era făcută țărănește, ca și celelalte, din bârne și acoperită cu șindilă, dar ridicată pe ziduri de piatră care o făceau mai arătoasă, de la depărtare arătându-se altfel decât cele ale băieșilor. Din curtea înconjurată de un palane de scânduri se urca pe treptele ferite sub un acoperiș de șindilă într-un târnaț ce ocolea casa în cele două părți, spre răsărit și miazăzi. Două uși duceau în cele patru odăi, semănând două cu două: din târnaț intrai în întâia odaie, mai mică, din care apoi o ușă se deschidea în cea de a doua, aproape de două ori mai mare. Pivnița se întindea numai sub cele două odăi dinspre vale, unde zidul era mai înalt, în fundul curții se vedea un șopron cu trăsură, car și căruță, iar alături grajdul cu două poieți și cotețul păsărilor, căci popii îi plăcea grozav carnea de găină.

De când își măritase cele două fete, una la Abrud, cealaltă la Zlatna, se gospodărea singur cu preoteasa. Mai ținea o slugă la vite și la nevoie cociș la trăsură, învățase puțin, mai întâi la școala de sat din Șasa vecină, înființată sub directoratul lui Gheorghe Șincai, iar mai apoi vreo șase luni la școala de preoți din Sibiu, fiind la urmă hirotonit de episcopul de atunci, Vasile Moga. Se nimerise om voinic, spătos, cu statura înaltă, încât putea fi dintr-odată zărit prin mulțime, mai ales că barba potrivită cu foarfecele și părul încovrigat îl deosebea cu ușurință de ceilalți. obrazul plin, puțin smead, cu ochii căprui ascunși sub sprâncene netezite îi arătau cei 46 de ani pe care îi împlinea în 1842.

Altfel, ca toți preoții sătești din acea vreme, se purta țărănește, cu cioareci albi și cu șnur albastru vârați în cizme potcovite, cămașă cu forme lucrate în arnici, pieptar înflorat și laibăr, iar pe deasupra, pe frig și pe ploaie, o zeghe albă din aceeași pănură ca și cioarecii, însă lungă până în pământ, prin care se cunoștea iarăși de departe, băieșii purtând numai tundre scurte. Avea un glas puțin îngroșat, plin și răsunător, de clocotea biserica în timpul slujbei, dar cald și puțin tremurat, de le mergea buciumanilor la inimă. Le plăcea și pentru că rostea cuvintele răspicat, apăsându-le cât se cuvenea, Nu făcea ca atâția preoți care, după ce învățaseră pe dinafară cântările și rugăciunile, se întreceau parcă în a le spune cât mai repede, înșiruind silabă după silabă, ca și cum ar fi fost un singur cuvânt lung-lung și înghițind coada unora sau dând peste cap începutul celui alt. Nu – popa Suciul nu se grăbea cu slujba, iarna și vara deopotrivă, avea grijă să o lase domol după tipicul ei. Dar mai mult îl aveau la inimă pentru că în restul săptămânii baia alături de ei. Își lua și el dălțile, dârgul și vântălăul, traista de piele cu trestia, acul, fuituitorul, fișagurile de pulbere și tăplăul, iar în cureaua lată, cremenea și amnarul, apoi în cealaltă mână ștearțul de luminat pe șteolnă și la ortul de lucru. La mină se ducea mai mult în opinci, fiind mai ușoare și mai îndemânoase la trecerea gropilor mărunte ce se iveau pe baie. O vreme, a lucrat și el în ortăcie cu poporenii săi, mai târziu s-a lăsat singur în câte o groapă sau șurf, ca și cum l-ar fi tras așa la norocul ce-l aștepta. Și nu s-a înșelat, acolo a dat peste aur mult, cum nu se mai pomenise cine știe de când. Bogăția nu

I-a smintit dintr-ale lui, se ținea așa cum apucase, lucra în zilele de peste săptămână, chiar dacă acuma mai plătea zileri străini, câte doi-trei, care îl ajutau la săpatul găurilor și la căratul pietrei la

șteampuri, alegerea cu șaitrocul făcând-o singur, se înțelege de ce.

La spălatul măcinișului la hurcă se îndemna și preoteasa, ajutată de cele două fete până nu se măritaseră. Sluga din urmă i se nimerise un tăntălău venit din Vința Lupșei, unde nu mai avea pe nimeni, dar s-a dovedit minunat să-i grijească dobitoacele care îl ascultau ca pe un stăpân.

Firea lui deschisa îl făcea și mai iubit. Prindea vorbă cu oricare, știa să-i ghicească supărările și câștigurile, iar la prilej nu se codea de a închina un pahar cu băieșii, uneori și mai multe, de venea acasă mai pe ocolite și striga de la poartă pe preoteasă să-i deschidă pe rând ușile, că el nu mai are vreme. Nici nu-i plăcea să se țină mai sus decât ceilalți, știa că bogăția lui venise de la norocul cel orb care într-o bună zi îl poate părăsi – cum văzuse de atâtea ori prin cele șase Buciume. Tocmai de aceea nu înnodea banul cu zece noduri, mai ales că fetelor le-a trebuit o zestre bunișoară. I-a părut bine că le-a putut face câte un rând de case, în Abrud și în Zlatna, cea din Abrud mai încăpătoare, cu două rânduri de locuit, sus și jos, cu gândul că poate mai încolo se va muta și el, să fie la bătrânețe la oraș. Și acuma mergea des la Abrud, cu trăsura ajungând într-un ceas, mânea la ai lui ca acasă, ba de multe ori își chema acolo prietenii la o mică petrecere, după ce schimba aurul la cămară, fiind mai ferit de ochii lumii, mai ales că atâția se uitau lung în urma lui, știindu-l atât de bogat. Acolo la o petrecere, după ce a luat cu un pahar mai mult, l-a luat gura pe dinainte și s-a lăudat că el este atâta de bogat, încât Dumnezeu ar avea numai cu o pitula mai mult decât el! Vorba a stârnit pe dată vâlvă și, purtată din gură în gură, a ajuns și prin Bucium: cineva i-a găsit un nume pe potrivă, popa Pitula. De atunci, în dos îl numeau numai așa. Îndată a aflat și el, dar în loc să se supere ca alții pestriți la mațe, s-a înveselit, ba s-a simțit chiar măgulit că așa îi merge mai ușor vestea în lume.

Lucrul în mină îi era un fel de a doua natură, de aceea numai dacă îi veneau pe cap alte treburi, nu se mai ducea. Altfel, colo dimineața, cât ce prânzea, își striga preoteasa că pleacă, rostind doar versurile glumețe, cum le auzise și el din alții:

Straița și bâta, colopul și norocul!

și cuvântul de pe urmă era spus mai apăsător, ca într-un fel de rugăciune, bine știind că în el stă cheia care deschide aurul.

De ce s-a înțeles bine și cu Catarina Varga? încă de la întâia întâlnire, a ghicit că are înaintea lui o ființă făcută din alt aluat și s-a

lăsat prins de farmecul ce izvora din toată făptura ei, chiar dacă nu își dădea seama din ce anume, îi plăcea să o asculte vorbind despre atâtea locuri prin care fusese și despre fel de fel de oameni pe care îi întâlneau și nutreau un respect adânc pentru știința ei de carte în cele trei limbi ale Transilvaniei. Pe deasupra, zvonul Înțit cu iuțeala fulgerului că ar avea un frate la curtea Vienei îi pricinuiți chiar un fel de sfială când o întâlneau, mai ales, la început, pânfl co vorbele multe nu o acopereau cu vâlul lor. În săptămânile dintâi, a avut și el unele întrebări spinoase, dar, după ce purtarea doamnei a dovedit că nu poțea altceva decât ușurarea vieții buciumanilor, i s-a alăturat cu toată inima. Mai strânsă s-a dovedit prietenia cu preoteasa, Victoria Suci, o femeie mai mult scundă, cam slăbuță, dar iute cât piperul. Când se uita la om cu ochii ei albaștri, părea că un fel de ceață îi învăluie fața bine întinsă pe pomeții neteziți, iar când își sfârșea șirul vorbelor, le pecetluia cu un zâmbet atât de ascuns, încât părea abia o încercare, de aceea devenise dragă tuturor buciumanilor, nu numai celor din Izbita. Și Catarina Varga s-a simțit prinsă de distincția care-i răzbătea prin toți porii, încât mereu își făcea cale pe la poarta popii, mai ales pe vreme de plimbare.

Într-o sâmbătă după-amiază, Catarina Varga cobora pe Valea Izbicioarei și când ajunsese aproape de biserică, Furcoi o zări pe coastă. Întâi, vrei să lase lucrul și să-i iasă în cale, dar doamna pășea grăbită și își făcu socoteala că n-b va mai putea ajunge. Ieșise cu Culuț să împrăstie niște gunoi pe coasta de din sus de casă pe care o cosea totdeauna, fiind fân de față, cu multe flori, mai plăcut vacilor care dădeau lapte mai bun. Cum aceasta era priporoasă, aproape ca peretele casei, nu putea ieși cu carul, de aceea încărcă gunoiul în corfele cu care mâna piatra de la baie la șteampuri.

Amândoi cu câte o lopată luau dintr-o corfă, când din cealaltă, în vreme ce calul adăsta cuminte, schimbând greutatea de pe un picior de dinapoi pe celălalt. După ce acopereau o bucată de loc, duceau calul de căpăstru pe petecul următor; din când în când mai mărunțeau cu lopata câte un bulgăre care se nimerise mai rmre decât nuca, pentru ca ploaia să nu-l rostogolească la vale. Furcoi ar fi vrut să-l gunoiască de cu toamna prin mutarea staulului de oi, care, dormind locului, îl frământau bine în picioare, lipindu-l astfel de pajiște, mai puțin în primejdie de a fi cărat de ploaie, dar tot satul avea doar o mână de oi și turma ajungea numai pe unele petece din Dealu Popeselor.

Într-un târziu, pe când ajunseseră cu gunoiul aproape de

marginea de sus, Culuț zări cel dintâi pe doamna lor de braț cu preoteasa trecând podul înapoi spre Izbicioara în sus. Cele două mergeau fără nicio grabă, câteodată chiar se opreau locului – pesemne aveau să-și spună multe și încâlcite, cum le stă bine femeilor ce se au prea bine laolaltă. Furcoi lăsă pe Culuț să împrăștie ce mai rămăsese pe fundul corfelor și grăbi la drumul de pe vale. Află că doamna va pleca luni la Viena și-i cere calul să o ducă până la Beiuș, iar de acolo va lua diligenta până la Oradea, apoi alta până la Solnoc, apoi

Pesta și de acolo cu vaporul pe Dunăre în sus. Până la Beiuș o va însoți Gheorghea Lupului, un fecior de frunte din Poieni, rudă cu nevasta lui Pitoc și el va aduce înapoi amândoi caii. Ei îi place nespus să meargă călare pe calul lui Furcoi, pentru că e blând și prietenos și mai cu seamă are un mers atât de legănat, încât nu simți nici urmă de oboseală, mai c-ai putea dormi mergând. Are nevoie de o sută de florini bani de drum pentru cele trei luni cât va lipsi din Bucium – de aceea a zorit la părintele ca să strige mâne în biserică să dea fiecare cât îi vine, după socoteala făcută de Pitoc, care a și început să adune din Poieni, în Șasa a mânat pe cineva la curatorul de acolo, cu mai multă trecere printre șeseni. Doamna l-a rugat pe el să trimită pe cineva în Sat și Cerbu, ar fi bine chiar în seara asta, pentru că atunci banii vor fi adunați mâine, duminică, deși părintele i-a spus că oricum stă el la mijloc și de cumva nu ies toți, dă el cât mai lipsește. Se duce să vadă ce s-a întâmplat cu rugările trimise în numele lor, poate se va întoarce cu ceva la mână. Nu s-a sfiit să-i spună că merge și pentru a mai vedea lumea, căci de un an și aproape jumătate, de când stă în Bucium, nu a mai ieșit decât până la Abrud de câteva ori și o dată la Zlatna. Și, fiindcă pomeni de Zlatna, când are vreo cale într-acolo, să-i aducă de la un tâmplar pe care Furcoi îl cunoștea bine, două dulăpioare făcute așa în trei muchii, anume să stea în colțurile odăii, unde se împreună cele două lavițe, îi trebuie să-și pună cele câteva cărți dimpreună cu hârțile, apoi celelalte mărunțișuri mai de preț. Arvuna i-a dat-o, mai rămâne plata când le va aduce, adică peste trei luni, pe când ea va fi înapoi.

Le poate încărca pe un cal, cum vin legate așa ca berbințele, mai ales că sunt ușoare, de le-ar putea aduce și un om așa în spate, dacă n-ar fi atâta drum. Și se despărțiră, doamna grăbindu-se să n-o apuce seara până n-a ajunge acolo sus, pe o culme a Contului. Furcoi strigă pe Culuț să coboare fuga, căci are de mers undeva; dacă a mai rămas ceva

gunoi, să răstoarne corfele pe loc și va ieși el să-l împrăstie.

Când fu jos în vale, Furcoi îi luă căpăstrul calului și îi spuse două nume din Sat și Cerbu, Andrei Rusu și Gheorghe Dandea, la care trebuia să grăbească, așa ca odată cu seara să fie înapoi.

Pe vremea cireșelor, cam pe când așteptau să se întoarcă doamna, într-o sâmbătă Furcoi și Culuț s-au dus la Zlatna, călări pe doi cai, pe al său și pe al cuscrului Pitoc. S-au stârnit de dimineață, încât pe când răsărea soarele, ei treceau pe lângă Crucea Vulcoiului, să apuce pe Gruitul Văcarului până la Zlatna, căci li se părea mai aproape pe deal dacă era zi însorită. Cum era zi de târg, au cumpărat de toate pentru casă, cât a încăput pe un cal. Pe celălalt, au legat cele două dulăpioare pentru Catarina Varga. Au zăbovit cam mult cu încărcatul lor, fiindu-le teamă să nu le zgârie sau să le vatăme cine știe cum. Le-a venit gândul cel bun și le-a înfășurat mai întâi în niște paie și le-au încercuit roată cu sfori, încât de departe păreau doi snopi zdraveni de grâu, apoi le-au legat cu funii așa ca să atârne bine de o parte și de alta în tarniță. Nu trăgeau greu, încât au mai putut atârna în oblânc încă două traiste încărcate cu verdețuri aduse de cei de lângă Bălgrad. Când s-au văzut gata, au pornit pe jos, fiecare pășind înainte cu calul de căpăstru.

După ce au ieșit din Zlatna, și-au apucat în sus pe Valea Vâltorilor, au legat căpestrele de oblânc și au lăsat caii să meargă înaintea lor, ei mai sporovăind de una de alta, ca să le treacă mai ușor vremea. Ziua fusese soare și cald, de pe la amiezi a trebuit să umble cu cămășile descopciate la gât și să-și petreacă mereu chischineul peste frunte și obraz. Dar pe vale în sus era mai răcoare, locul fiind mai strâmt, atât cât să încapă valea și un car pe drumul îngust, iar pădurea de sus până jos pe coastă, abia ici și colo câte o poiană în care iarba crescuse în voie, legănându-și toate florile, ca drumețul să se minuneze mai bine de ele. Soarele nu mai răzbea până în fundul văii decât câteva ceasuri la amiazi, de aceea umbra se făcea pe dată răcoroasă, cum e mai bine de mers la drum. Valea era pustie, nu se vedea nicio mâietoare, abia unde și undi* câte un gard ferea poiana să n-o calce trecătorii care s-ar abate din drum.

Mirosul de iarbă ce dă în copt plutea pe deasupra văii și călătorii simțeau un fel de răcoare aburită ce le umblă mereu pe la nări, poate să-i adoarmă, ori să-i trezească din zăpușeala zilei.

Să fi mers vreun ceas, când se stârni un vânt ca din senin. Pădurea din jur prinse a uju, iar păiușele se legănav, ca și când ar fi

vrut să se plece la pământ. Câte o pală trăgea cu atâta putere pe vale în jos, că zbârli coamele cailor și era gata să ia pălăriile celor doi, dacă nu s-ar fi grăbit să și le țină cu mâna. Apoi nori grei se rânduiau peste creștetul văii, umblând grăbiți ca alungați de un bici nevăzut.

Păru că peste vale se așterne amurgul. Apoi vântul amuți dintr-odată.

— Să știi că ne plouă una zdravănă – și Furcoi se uita în susul cerului, întunecimea aiasta nu-i a bună.

— Vezi c-o fost prea cald azi și după zăpușeală mai totdeauna vine ploaia – și se uită și Culuț, la stihiiile de pe cer.

— Și nu-i nicio măietoare pe unde să ne adăpostim. Nu mi-i de noi, că ne-o mai plouat și ne-am uscat iară, da mi-i de parsetiurile doamnei. Hai să grăbi, doară ajungem cumva la moara lui Băbănuț, că până acolo nu-i rând.

Și iuțiră pașii, strigând pe cai care prinseră a pași mai aspru, poate simțeau și ei că se apropie ceva vremuială tare. Pe vale în sus, la vreo trei ceasuri de Zlatna, aproape de locul unde cărarea buciumanilor începe să urce coasta spre muntele Corabia, era moara ținută acuma de unul Băbănuț, care macină pentru cele vreo cincisprezece case ale Bocșerilor cocoțate sus pe deal, în loc secătuit de pădure, la început chiar de ei, pentru a face cărbunii ceruți de topitoriile din Zlatna. De abia răsunară două trăsnete înfricoșate și bubuiturile se împrăștiară pârâind pe deasupra pădurilor, când se și iviră întâii stropi de ploaie. Dintâi, abia picurară ici și colo, cu căzături mici, încât nu puteau lăsa vreo urmă. Apoi veni ceva așa ca un freamăt și se auzi un circuit lung sosind dinspre apus prin frunzișul pădurii. Picuri grei și deși cădeau izbind în frunze și pădurea Hohotea în limba ei, ca și cum ar fi strigat stihiiile să-i vină în ajutor.

Când ajunseră deasupra văii, începu vijelia. Stropii erau atât de deși, că abia se mai putea zări la câțiva pași, mai departe nu se vedea decât o turbureală gălbuie ce coboară ca o pânză din susul cerului, Cădeau mânioși, se izbeau de pământ cu atâta furie, încât se fărâmițau pe dată în picuri mărunți care împrășcau în lături, încâlcindu-se unii cu alții. Cei care cădeau în vale, făceau găuri în apă, pe de lături cu gulere de o clipită. Drumeții își traseră tundrele peste cap și se țineau să pășească întins, strigând pe cai, care acum mergeau cu capetele plecate, ca și cum ar fi căutat firul drumului pe care l-ar fi înecat ploaia. Băltoacele se iviră puzderie și oamenii și caii le călcau ciopocăind și

zvârlind în lături stropi tulburi și grei.

La o cotitură, valea năvălise peste drum și caii se opriră, neștiind unde să mai calce.

— Du-te fuga, măi Culuț, și ia-i de căpăstru, să nu se bage cumva drac în vale.

Culuț o luă fuga, fără să-i mai pese unde călca, și prinse pe cei dinainte de sub bărbie și porni înainte-i prin apa ce-i ajungea aicea la fluierul picioarelor. Deodată, se pomeni că vine spre el o salcie rămuroasă, săltată de unde când sus, când într-o parte, galn să o izbească de picioarele lui. Culuț nu-i dote rând, o apucă în fugă de capătul gros, apoi o târî după el, până ce se pomeni iarăși în drumul neacoperit de viitură, unde o lăsă în margine. Un trăsnet groaznic se sparse tocmai în dreapta lor pe coastă în sus. Caii tresăriră, tremurând din picioare, iar cei doi își făcură cruce.

— Să știi că o dires ceva! – și Furcoi se uită într-acolo, dar prin ploaia deasă nu putu zări nimic.

Ajunseră în sfârșit la o luncută străjuită de copaci și îndată zăriră gardul de lațuri ce înconjura moara lui Băbănuț. Cât ce trecură podețul peste iazul morii ce se scurgea iarăși în vale, deschiseră vranița, cu tundrele bălângănindu-le în cap și duseră caii sub streășină cuptoriei. Moara era o căsuță din bârne groase de fag, acoperită cu paie înnegrite de funingine, așezată cu fața la drum, ridicată pe un zid ca să aibă loc moara ce se vedea adăugată, fiind adăpostită sub un acoperiș de scânduri lungi, sprijinite cu un capăt pe paiele de pe casă. Spre curte dădea un târnaț în care se urca pe niște trepte de lespezi late de piatră. Două uși dădeau în cele două odăi, iar a treia, în capătul din jos al târnațului, ducea în podul morii chiar pe masa pietrelor. Morarul ședea rezemat cu coatele pe târnaț și se uita pesemne cum plouă, dar când îi zări pe cei doi, coborî în curte, trăgându-și și el tundra în cap.

— Stai, mă Petre, nu te mai uda și tu, că destul suntem noi numa lioci, strigă Furcoi, în vreme ce deznoda funiile din oblânc...

— Ba nu te teme, că nu mă topesc! – și se apropie de Furcoi.

— Aiestea două să le dăm mai întâi jos, că-i ceva gingaș. Cei doi luară câte un dulăpior și pășeau alături, depărtându-se doar cât le îngăduia funia care le lega pereche. Pe trepte pășiră mai încet, de teamă să nu alunece, cum le jilăvisе ploaia, apoi le așeziră lângă peretele de bârne. Culuț veni în urma lor cu două perechi de desagi pe umăr, cei doi se strecurară pe lângă el și mai aduseră ceilalți desagi și

traistele din oblâncuri.

— Caii să-i ducem aci în șopru. Da stai să le luăm întâi tarnițele și plecadele să se uște, că lâna se uscă-n silă de tot, vorbi Petru, întorcându-se grăbit la caii ce așteptau cu capetele plouate și cu pleoapele pe ochi, sătui de a mai vedea atâta ploaie ce le mai picura din coamele dăbălate. Furcoi și Culuț îl ajunseră și se întoarseră cu câte o tarniță înfășurată în plecade, în vreme ce Petru luă caii de căpestre și se făcu nevăzut în șopronul din fundul curții. Apoi se întoarse fugind prin ploaie, cu mânecile ținânduri bălăngăind, își tropăi opincile de pietrele treptelor și se opri în târnaț lângă cei doi ce își scosese răzlețele și se uitau cum șiroiește apa din poala lor.

— Știu că vă făcu ciuciulete, bat-o vina ei, că veni așa pe furiș, oblu cum vine hoțul la cămară. Și Petru se descarcă într-un răs ce-i făcu și pe cei doi să-și mai uite de umezeală. Morarul se arăta o fire veselă, prietenos cu oamenii, cu care trebuia să se întâlnească mereu, mai ales că în casa lui stăteau deseori de vorbă, când nimereau câte doi-trei deodată. Avea și niște ochi albaștri mari care îi deschideau privirea, făcându-l poate mai blajin decât l-ar fi lăsat inima, iar părul răsfirat în plete retezate deasupra umerilor îl făceau mai bătrân decât îl arăta fața plinuță, curmată în două de nasul drept. Cam de aceeași vârstă cu Furcoi, se cunoșteau mai de mult, înainte de a se băga morar, când ședea în Vâltorile Zlatnei, unde Furcoi mânase de mai multe ori în drumurile lui la Zlatna.

— De noi, ca de noi, că știu că nu ne stricăm după cap de ploaie, da mi-i de aiestea două, făcu într-un târziu Furcoi, după ce se mai scutură de ploaie.

— Da ce sărăcie duci acolo?

— Ceva scump, pentru doamna noastră. Hai, Culuț, să desfacem paiele să nu țină umezeală la lemn. Și prinseră a deznoda frânghiile ce le înfășurau ca un sul, culeseră paiele umede în brațe și se uitau în lături, neștiind unde să le lapede.

— Da zvârliți-le-n turbă undeva, că vă dau eu altele uscate, știu că n-om sta după ele. Adică stați că le iau eu cu o cale le vorbi morarul, plecându-se să mai culeagă fire răzlețe pe podelele famatului.

Apoi luă pe rând grămezile din brațele lor și fugi cu ele în curte, zvârlindu-le lângă căsuța câinelui. Acesta ședea cuminte în gura colibuței sale și se uita și ei, rotindu-și ochii mari, la picurii de ploaie ce se spărgeau de ac. operiș și de lespede din fața intrării lui. Câte o

stropitură îl mai împrășca pe bot sau pe urechi și atunci strănuta cu silă și flutura din cap...

— Văd că ai alt câne, de când n-am mai trecut pe la tine.

— Am dară, că ăla mi s-o potopit: l-o fi prins ceva, nu știu, destul că nu l-am mai văzut. Și l-am adus p-ăsta, adică s-o luat după fată, venind de la Zlamna cu calul de căpăstru. Ea n-o băgat de seamă până ce-o intrat aci în curte și cățelul – că era numa așa seamă de câteva luni – s-o oprit și el la poartă, da' n-o cutezat să intre înlontru după fată. Și-o tot stat acolo până sară, noi nu i-am avut baiu, o tot stat și se tot uita în curte...

— Se cerea, săracu'...

...și atunci l-am slobozit și iac-o rămas a nost. Da am nimelil-o bine, că ș-ai vrednic și cuminte.

Nu ne latră defel!

— Nu, că simte la om, care și care. Latră când vede pe cineva, da după ce aude vorbă, vezi, cum ne dărn „bună ziua”, el tace și nu i mai are baiu, știe că slujba lui îi gata. L-am ținut legat atunci la început să se mai dedeie, da acuma-l legăm numa când nu trebuie să se ieie după noi, vezi, cum ieșim toți la polog, ori la alte celea, să nu tămâie casa goală și-atunci știm după lătratul lui că iac-o venit cineva la moară și trebuie să-i stăm de rând. Ne mai râdem de el când îl vede pe unu de-aici din sus, casa dintâie cum ieși pe cale-n sus i-a lui, îi zice Timicuț, un om nu mare, da tare glumeț.

S-o-mprietenit cu cânele, cum tot venea mereu pe vale-și-acum mai vine când are vreme, să mai afle de una-alta, c-așa-i om lumeț – și gata, nu-l mai lătra, cu nimic, ba se mai jucau amândoi când și când.

Destul că odată, când o trecut pe lângă el – cânele sta ca și-acuma în ușa căsuței lui – și-o pus amândouă mâinurile în vârful nasului și cu degetele o făcut așa către el (și morarul își propti mâinile una după alta și furnică din degete) și de-atunci să nu-l mai vadă!

— Du-te, du-te! – se miră Furcoi oarecum.

— Vezi, cânele n-o avut de unde ști că dacă faci așa, îi nu știu cum, fără el o simțit că își face ciufală de el. Și, cum zic, de-atunci cât ce-l vede, bate pe el ca pe-o hoală de pădure, și-atâta ne râdem, și-atunci el, săracu', latră și mai pogan, auzi, de toată minunea! Da noi ne uitarăm cu vorba, hai și tapați ce-aveți ud pe voi, rămâneți nuina-n cămeșă și izmene, că vă dau eu ce să trageți pe voi. Facem foc aci-n casă și hainele și străițile le înșirăm pe sfoară, așa roată pe lângă

băbură.

— Ba, că nu mai stăm atâta, ne luăm și noi, s-ajungerea pe sară acasă.

— No vă duceți la perirea să vă mance, doară de locui sară și mâne-i duminică. Ploaia se mai rări ea, da cine știe când se oprește și dacă n-o mai veni cumva alta din urmă. Apoi, fără să mai aștepte, luă coasa de pe grinda târnațului și porni să iasă. Iacă mă dau să cosesc un braț de iarbă la cai, puteți sta hodiniți până la dimineață.

— Du-te, mă Culuț, și cosește-le tu, îl îndemnă tată-său pe la spate, făcându-i semn cu dreapta să-l ajungă.

Morarul îi dădu coasa, iar tundra lui i-o așeză pe umeri, căci mai cădeau picuri de ploaie, câteodată mai deși, după cum umblau norii porniți undeva în călătorie spre răsărit. Apoi morarul se întoarse și întezi focul la camnița din odaia de lângă moară, unde băciuiuu peste zi și de unde se uitau din când în când pe geamul cât o palmă prin care zăreau coșul și podul morii, cu desagii umflați, înșiruiți de o parte și de alta. O căldare atârna de craca cujbei, sprijinită cu celălalt capăt de peretele băburii de deasupra. Flăcările scăpărară printre crengile troienite sub ea, învăluind-o în limbi gălbui ce se prelingeau în susul ei să-i ajungă la toartă. Apoi îl ajută pe Furcoi să întindă tundrele și laibărele pe o frânghie ce da ocol băburii, pe când desagii și traistele le orânduiră pe laviță, aproape de foc. Din odaia de alături aduse două perechi de cioareci, să-i pună pe ai lor la uscat, precum și două perechi de colțuri de pânură.

După ce se întoarse și Culuț și se schimbară, cei doi rămaseră lângă camnița pe două scăunele cu trei picioare, să-și mai usuce și mânecile cămășilor, cum răzbise ploaia și prin tundra. Morarul se dusesse într-ale lui și ei ascultau huruitul morii și pocniturilor grinzilor, părându-li-se că pietrele morii scutură casa din temelii. Pe fereastra dinspre coastă zăreau picurii de ploaie ce cădeau acuma rar pe firele răzlețe ale miriștei. Câte o pală de vânt mai izbea câte unul de geam, lăsându-l apoi să se prelingă undeva în jos. Nu le era îndemână să stea așa pironiți locului și după ce se mai zvântară, ieșiră în târnaț să stea pe lavița din lungul peretelui, uitându-se la valea umflată, câtă se zărea printre lațurile gardului. Ploaia încetase, doar din streășină groasă mai picura alene câte un strop. Acum, mirosul de jilăveală le stăruia în nări, parcă aburând de răcoarea pădurilor.

Iarba răsărea mai verde, scormonită de un vânticel care ajută

păiușele culcate de picurii grei să se ridice, legănându-se de atâta subțirime. Valea curgea vijelioasă, cu vuietul surd care acoperea clipeala apei de pe roata morii. Câteodată, mai răsunau prin ea bufniturile înfundate ale bolovanilor târâți fără voie de șuvoiul viiturii. Din susul văii se ivi morarul cu lopata și târnăcopul pe umăr pe care le așeză undeva în cuptorie.

— Prepestenie mare după ploaia asta, noroc că n-o stricat nimic la iezitură. O adus apa și un fag mai tânăr din ceva răpă și, cum o apucat pe dreapta, l-o-mpins peste iaz și n-o mai avut putere să-l care mai departe, vorbi, urcând treptele și așezându-se lângă ei.

— Iacă ți l-o adus să-l bagi pe foc, glumi Furcoi.

— A, că aicea nu ne văităm de lemne, iacă vine pădurea pe noi, cum vine vorba – și bătu cu palmele pe genunchi, neștiind de ce să se apuce, la amuș îi sară, să vedem de rândul cinii. Tu, Floare, unde ești? – strigă uitându-se spre stânga.

Ușa odăii din sus se deschise și un cap de femeie se uită în cel de pe laviță.

— De ce mă strigai?

— Hai fă seamă, că la oameni le-o fi foame, iacă-acuși îi sară, tu nu te gândești?

Femeia ieși în târnaț ținând în mână o cămașă la care cosea pesemne **r**: arnici roșu ce rămăsese cu fin. îl spânzurând în lungul mânecii. Era îmbrăcată cu poate de pânză, încinse de o catrință neagră de lână. Cămașa de pânză avea la gât tivituri negre învârstate cu roșu, apoi la cusătura de pe umeri, iar pe piept la vale, trei râuri înflorate. Mânecile erau de asemeni tivite la capăt cu cusături negre, înfoiate ca o pâlnie la vale de cot unde se strâmtau într-o gătuitoră.

Căutătura arăta a blândețe, părând că e gata să zâmbească mereu fără să vrea, deși nu fără puțină umbră de viclenie, îi sta bine la o moară unde oamenii să se abată pentru a mai schimba o vorbă și o privire care să mai descrețească frunțile. Cum ieșise mai mulți într-o doară, se rezemă într-un cot pe târnaț și se plecă, uitându-se prin curte.

— V-ați mai băgat pe la noi, dacă v-o silit ploaia – și o sclipire de șiretenie fulgeră spre cei doi.

— Ei, acuma-i vremea lucrului, nu-i de îndălit la povești – și

Furcoi lepădă cu mâna, cu ochii undeva pe coasta din față. Nici n-am întrebat pe Patru, c-am crezut că nu ești p-aci, îi fi undeva la vaci,

ori la...

— Ba, că vacile ni-s acia din sus pe miriștea asta pe anul când nu-i holdă, le grijim uitându-ne pe fereastră – și începu să râdă, cu o mână la gură să nu hohotească prea tare.

— Le grijiți domnește, cum o zis cela și cela, adăugă Furcoi.

— Chiar! – și veselie păru că-i cuprinde pe toți, cum se foiau acuma pe laviță. Și mai și coasem, că no>, muierile, cu torsul și cu cusutul ne trecem vremea.

— Da și când mereți la uspețe, ori la jocuri, cine-i mai fălos ca voi, numa ia așa dați cu coatele să vă vadă lumea cât sunteți de mândre și de iesta – și Furcoi boldi cu cotul pe Petru.

— Numa pipa și jașcău le mai trebuie și-s dracu-n tălpi – și morarul se scarpină undeva deasupra frunții. Da te-adiresăi să te-apuci de ceva, te făcuși n-aude – nu-vede.

— Acuma-ni, că vreme mai este. Iacă mă dau să mulg vacile.

Tu, Oană, ai grijă de căldare să fiarbă apa și să pui de mămăligă.

Dinlăuntru se auzi un răspuns pe care ceilalți nu-l putură desluși. Floare se răsuci pe călcâie ca o suveică, trecu în grabă pe dinaintea lor fără să-i privească, apoi cobori la cuptorie și cu șiștarul în mână se duse dincolo de șopron.

— Na, Mândraie, naa! – se auzi strigând. Un boncăluit ca de gură plină răspunse de undeva de pe coastă.

— Vină la marna, vină, vină!

— Și vite? Întreba Furcoi, întorcându-se spre morar.

Vină dară, că-i blânduță, numa să-ți audă gura, că știe să tragă la adăpost. Aialaltă nu, poți tot striga după ea, dacă nu ești să dai după ea. Da după ce vede pe Mândraia plecată și ea singură, se abzice și vine și ea, ba încă tot fuga, să n-o prindă ceva din urmă.

— Vezi că i-i urât și ei, dacă-s dedate laolaltă, le dară! Floare se ținu la vranița curții pe care o deschise și vacile intrară pe rând, îndreptându-se spre șura din colțul de sus al curții, cu Floare după ele.

— Mândre, nu s-ar deochea! – zise Furcoi, ca să înnoade vorba.

— Dacă-i pășunea bună pe miriștea asta. Și dau lapte bine, adăugă după un răstimp. Da parsetiurile estea cui ziserăți că le duceți?

— Și arată spre dulăpioarele lipite de perete, dincolo de capătul laviței.

— Da la doamna noastră, să-i fie când s-o-ntoarce de la Viena.

— Ni, mă, ni! se miră morarul. Am auzit, le, c-o plecat la

Viena în dâra judecății cu fescușul. Da să te-ntreb: dreptu-i oare c-o fost doica împăratului, a ăstuia de acuma, no cum drac îi zice...

— Maiestatea sa prea grațioasă Fanțiscus Ferdinand.

— No așa, așa!

— Vezi, noi știm din rugările pe care le-am tot trimis, lămuri Furcoi. Știm de la doamna noastră că are pe cineva acolo la curte, unii zic că i-ar fi frate, da ceva neam trebuie să fie, că tot la acela trimite hârțile.

— Ba eu așa am auzit povestind pe mai mulți, și-aci la moară, și pe la Zlamna. Chiar săptămâna trecută, cum m-am băgat acolo la crâșma din colțul pieții, vorovea un buciuman cu altul, că iacă i-o fi fost doică lampăratul. Că bărbatu-se ar fi fost ceva ghinărar mare, ș-așa o putut ea apuca la...

— Nu știu, n-am ce să zic. Dă-i o doamnă nu se poate mai bună, ține cu noi din toată inima, Doamne dă-i sănătate. Și când spune ceva, îi ca de pe carte și te lovește oblu la inimă, de nu știu cum te răcorești ascultând-o.

— Așadar ă, am auzit că aprinde oamenii cu vorba ei.

— Ș-o venit tocma la timp, când eram mai apăsăți cu fel **d r** i-l de adeturi. Că cer de pe noi, bate-i, Doamne, domni, de să-ți sconiA

și sufletul din oase, cum o zis cela și cela: ba să dai ceea și ceea, bu să te duci colo și colo, să faci și să duci, și nu știi niciodată dacă te-ai plătit ori ba.

— Dacă așa-i și pe capul nost, ba poate că și mai rău! Iacă, eu am venit de la Văltori la moara asta, c-așa mi s-o dat mai bine dac-am însurat feciorul, că l-am lăsat pe el la sesie, cum se zice, și m-am mulat aicea la moară. Da' crezi-mă că nu fac cu moara, după cât măciniș bag pe ea, cât trebuie să dau dare la fescuș după ea?

lacă-s o mână de că-și, da domnii nu văd, sări-le-ar ochii, că nu-i dobândă, fără te pun numa să dai! Cu-atâta mai am noroc că am locul ăsta p-aci pe coastă-n sus, un pic de arătură de mai șaman ceva grâu și ovăs pentru dobitoace și fac și clăi de fân să-mi țin văcuțele, că altfel... – și dădu din mână, uitându-se undeva în susul coastei. Oare scăpa-om noi vreodată de jugul ăsta iobăgeșc, de robim mai rău ca dobitoacele?

— Eu cred că nu mai trece mult, și...

— Ba io nu cred că noi om mai apuca vremea aia! Poate copiii, ori nepoții noști.

— Petre, nu zi vorbă mare, că n-aduce anul ce aduce ceasul, cum

o zis cela și cela. Că, după cum o spus și doamna noastră, ceva semne ar fi, că sunt țări, cum ar fi Franția, unde-o picat iobăgia jos.

— O fi p-acolo, da pân-ajunge p-aici... Nu vezi cât de-a dracului s-o făcut domnii de la o vreme, de mai n-ai loc nici pe drum de câte pot scorni!

— Tocma de-aceea s-apropie vremea, să știi de la mine! Că simt și ei că li se apropie vremea să le sară perinele de pe scaun, cum o zis cela și cela.

— Hei, bine-ar fi, da' nu știu zoiu! Să fii tu tot obială și nu om!

Că văzut-ai că și la tribunal, colo, dacă ești iobag, n-ai dreptul să te judeci tu cu fescușul, fără pune în locul tău pe altcineva...

— Pe arvocatul săracilor, mă! – îi luă vorba Furcoi.

— P-arvocatul sărăciei să-l mance, că-i tot de partea lor, curat vorba din bătrâni: turcu te bate, turcu te judecă! N-o făcut el bine

Horea atunci când o pus pușca jos după ce-o apucat puterea-n mână, c-atunci trebuia să nu mai rămâie picior de nemeș și de grof în țară!

— Mă, nu s-o putut pune cu armata împăratului, nu vorovi tu ce nu trebuie!

— Ba-mpăratul o ținut cu el atuncea la-nceput, fără după ce-o pus Horea pușca jos, atunci o sucit-o și el partea grofilor, că n-o avut încotro. Asta așa-i cum îți spui! – și tăie cu mâna, semn că nu poate fi altfel. Da iacă dă a însera și muierile estea nu știu ce tot fac.

Tu, Oană!

— Aud, aud! – răzbătu prin pereți ca de undeva departe.

— Ian vezi tu de mămligă, că acuși îi noaptea aci și oamenii ești a nu mai pot de foame. Hai, lasă, că mai coși și mâne.

Nu se auzi când se deschise ușa, numai pașii ei ușori păreau că vreau să șteargă podelele târnațului. Când trecu pe lângă ei, ochii i se întâlneau cu cei ai lui Culuț. Pesemne arătară prea multă lăcomie, căci Oană și-i plecă pe dată și o umbră de roșeață îi străluci peste obraji. Cum nu purta năframă, i se văzu chica bogată bătând în gălbui ce pornea din colțul frunții, cobora pe sub urechea dreaptă și la ceafă se împletea cu şuvițele pieptănate din creștet la vale, lăsându-se apoi, pe spate, de două ori îngroșată, în capăt cu două panglici roșii ce fluturau după iuțeala mersului.

Intră în odaia din jos și se auziră vreascuri pocnind. Culuț începu să nu mai aibă astâmpăr, își lovea genunchii cu palmele,

întorcea mereu capul spre ușa odăii ca și cum ar aștepta pe cineva să iasă, își netezea părul cu palma, potrivindu-și pletele înțepenite de ploaie și chiar nu-i mai plăcea cum stă pe laviță. Se ridică și se așeză de câteva ori, căutându-și un loc mai bun, apoi dădu să zică ceva, dar se opri. Tatăl său, simțindu-i neastâmpărul, i-o luă înainte:

— Măi Culuț, da să ne facem noi a ne lua pe vale-n sus, du-te de vezi uscatu-s-or celea?

— No vă mai duceți la perirea acuma, iacă acuși îi noapte, îngăimă Petru, câscând o dată de-i pocniră fălcile. Vezi că ne taie somnul; de-am cina mai iute.

Culuț sări ca ars și se opri în pragul odăii, apoi deschise ușa atât de încet, încet nu se auzi niciun fel de scârțâitură.

— Slobodu-i? – întrebă, vârând doar capul.

— Ui, că mă și speriași! – tresări fata la camniță, cum potrivea niște vreascuri sub căldare.

— Vai, da și mie-mi fu frică să nu te smintesc cumva de la oale

— Și pași închizând ușa în urmă-i.

— Aha, de-aia veniși ca mîța – și se porni singură pe răs. Și cum râdea, i se stârniră în obraji două gropițe, iar când se uită la el în flăcările de la camniță, i se putură zări ochii strălucind. Culuț pipăi hainele întinse, Oană se dete mai îndărăt să-l lase să se apropie de-a rândul, uitându-se cu coada ochiului la îmbrăcămintele. Apoi deodată izbucni într-un răs mai deșănțat, de părea că nu se mai poate opri.

Văd bine că râzi de mine, da' lasă că...

Râd de cioarecii de pe tine, vai da bine-ți mai șede! – și râsul se porni mai sălbatic.

Culuț se uita și ei și de abia atunci văzu cum de la genunchi în jos, cioarecii fiind prea lungi pentru ei, erau numai crețuri trecuți peste coltoni, iar la călcăie se târau pe podele.

— Lasă că-i iau pe-ai mei și dacă nu-s uscați, să nu mai fiu de ciufală la lume, se prefăcu a se supăra, în vreme ce se așeză pe lavița de lângă camniță, uitând pentru ce fusese trimis. Și-așa, zise tata să ne gătăm de drum.

Fata se întoarse ca înțepată și căută să deslușească dacă vorbește în glumă.

— Doară nu-ți fi bolunzi s-o luați noaptea pe coastă-n sus, că-i întunecime de nu-ți vezi nici mâna. Și drumul acuma după ploaie îi alunecos rău, mima s-or chilăvi caii. Lui Culuț i se păru că răzbate din

glasul ei un fel de părere de rău și se bucură. Și nici hainele nu vi-s uscate, vreți de bună seamă să vă betejiți pe drum, adăugă, după ce pipăi ou îndrăzneală tundrele și cioarecii atârnați. Fără așa, dacă te duci cumva cu cioarecii de pe tine... – șirul vorbelor fu înecat de râs, de i se cutremurau umerii de scuturătură.

Ce-ai pățit, tu, fată, de răzi așa pogan! – și Floare se apropie și așează pe masă șîstarul plin de spumă albă, apoi se întoarce spre podișorul de după ușă și veni în mâini cu un blid mare de pământ și cu o strecurătoare.

— Auzi, marnă, vreau să plece acuma, da' hainele nu li-s uscate și eu zisei ca să meargă așa, cu cioarecii de pe el.

Floare se uită la cel de pe laviță și dădu și ea a chicoti, neștiind dacă se cuvine să râdă mai tare de un om străin.

— Du-te, tu, fată, ce-ți mai trece și ție prin cap! Lasă, că aveți vreme la dimineață, acuma cinăm și ne culcăm. Și strecură laptele în blidul cel mare de pe masă, apoi clăti șîstarul cu o ulcică de apă fierbinte pe care o vărsă într-un ciubăraș pe care îl trase de sub vatra camniței.

— Da făina cernuși-o?

— Uite, acuma mă dau după ea, îmi fu fi că să nu steie prea mult pe masă și să mi-o deuoată până fierbe apa.

— Tu, fată, iară vorovești nu știi cum...

— A ciufală, de bună seamă, se amestecă Culuț, privind-o cu coada ochiului, Ea se făcea că nu-l vede, dar lui îi plăcea cum îi umblau mâinile cu zor mare și i se foiau poalele după cele mai mici mișcări, uneori pârând că se saltă pe vârfuri anume ca să semene neastâmpăr în juru-i. Câteodată, tresărea din cap și atunci panglicele cozii îi fluturau în lungul spinării.

Ușa se deschise și Furcoi păși în odaie.

— Mă, mie-mi pare că te-am mânat după ceva, da' tu...

— Vezi c-aicea-i mai cald o țără, îi luă vorba Oană, gata să râdă, și zise c-așteaptă până i se usca cioarecii. Că-l tot îmbiai mai nainte să plece cu ăia de pe el, da' nu vrea, se ține domnos, ca toți buciumanii, le dară? – și se uită la Culuț, în vreme ce rotea sita în palme deasupra unei merindețe, scuturând-o câteodată, de părea că-i dă pumni.

Culuț sta rezemat de perete, cu pleoapele lăsate a somn, ca să se poată uita mai nestingherit unde îi plăcea. Furcoi se așează și el pe laviță, uitându-se la ninsoarea ce cădea din sită, îngălbenită și de

lumina flăcărilor din camniță.

— Tu, muiere, da aprinde lumina, nu-i ținea pe oameni la întuneric, ni la ea! – se răsti morarul, intrând cu o șcleafă dărăburită în mâini pe care o răsturnă lângă vatră. Apoi se lăsă și el lângă Furcoi.

— Lasă, că se vede de la camniță oblu cât îi de lipsă, nu mai...

se amestecă Furcoi, întinzând și el picioarele prinse în coltoni, cum ședea îni-său.

Floare lăsă blidele pe masă și vâri mâna după spatele băburii, de unde trase vin sfeșnic cu o lumânare pe care o aprinse și o așeză pe masă. Acuma se zărea atârând de-a rândul blide, oale, ulcele, toate de pământ aproape roșcat – cu tot felul de flori și chipuri pe ele. Culuț se uită lung la blidul din fața lui, în mijlocul căruia se deslușea un cocoș cu pene aprinse și cu pliscul întins, gata să cuteureze dacă l-ar coborî cineva în ogradă.

— Oare acela n-o cânta cumva la noapte? – și arătă spre blidul cu cocoșul, uitându-se țintă la Oană, ce se așezase pe lavița de dincolo de băbură și își freca palmele.

— Ba cântă, cum să nu, dacă-i dai grăunțe. Ian dă-i niște boabe, să vezi cum le culege de iute cu clonțul!

— Du-te, tu, fată, nu vorovi minuni! Ce-or zice oamenii ești a de tine?

Fata se porni pe un răs nestăvilat, care se întinse ca o pecingine la ceilalți. Apoi, încercând să-și țină răsul, sugrumă vorbele:

— Cum o fost întrebarea, așa răspunsul! – și izbucni în hohote urni vijelioase, de i se scutura pieptul cu formele de pe altă. Cuiul se mulțumi să zâmbească, în vreme ce se uita mereu la chipul cu pricina. Apoi în liniștea ce se așternu, se mai auzea numai căldarea clocotind în jurul mobilei de făină și ciușuitul morii cu uruitul pietrilor ce părea că fac bârnele să tremure. Vremea se scurgea domol, părând celor de pe lavița că ar avea de gând să stea locului.

— Ee, mă! – tresări morarul dintr-odată, lovindu-și genunchii cu palma. Vezi c-am uitat, dacă ne-am luat cu atâtea vorbe, îmi pare că aveți și voi ceva măciniș în desagi, le dară? – și se întoarse spre Furcoi.

— Avem o pereche cu cucuruz, l-am luat anume de fărină.

— Atunci dă-o încoace, că tocmai-i cucuruz pe moară, deloc trebuie să fie gata, și-l punem pe-a tău și pe dimineață-i măcinat gata, nu-ți mai bați capul cu el. Și se ridică de pe laviță, așteptându-l pe Furcoi care nu se arăta tocmai grăbit.

— Lasă-l, tătuță, că poate nu le place la moara noastră, cum îl înăcinăm.

— Da' de ce să nu le placă? – se miră morarul, neștiind în ce dâră vorbește.

— E, vreau făină mai subțire, cum îs și ei, doară știi bine că bucuunanii-s mai domnoși.

— Tu, fată, tu, fată, da cum îți umblă gura-n iasară! – clătină maică-sa din cap, în vreme ce freca blidele de pe masă cu un petec de pânză albă.

— I-o părut bine c-o plouat, de-o venit apă mai multă pe moară, se amestecă și Culuț. Ceilalți se nădăiră acum de unde se aprindeau vorbele și ieșiră în târnaț să ducă desagii în moară, Floare luminându-le înaintea cu palma strajă la flacăra, să n-o sufle vântul ce se trezise din amorțeala ploii. La început, Culuț se bucură că au rămas iar amândoi, dar peste puțin nu-i mai fu îndemână, neștiind cum să mai lege vorba. Ea ședea cuminte pe laviță, privindu-și degetele și scociorând câte o unghie, pesemne nici ea nu știa ce să mai spună.

Poate se gândeau amândoi că după voia bună din seara aceasta vine despărțirea cine știe până când...

Cei plecați se întoarseră și se așezară la locurile vechi, doar

Floare se apropie de camniță să mai întetească focul...

— Lasă, mamă, că-i destul, dacă fierbe mai tare, numa ce sare apa-n foc.

— Cred că i-o fi, vorbi, uitându-se la bulboanele ce colcăiau în jurul făinii cu vârful ascuțit ca o claie.

— Ba mai trebuie o țără, altfel iese crudă și nu le place dumnealor, de ne-or scoate tot vorbe pe unde-or umbla.

— Tu, fată, iară... – și socoti de prisos celelalte vorbe, dând doar din mână. Apoi își aduse aminte că n-a pus pe masă lingurile și furculițele pe care le stârni din podișca cu găuri anume, le șterse pe rând, înșiruindu-le pe lângă blide. Oană se sculă de pe laviță, se apropie și ea de masă și privi cu luare-aminte blidele. Apoi păru că face o socoteală în gând, după care mută niște blide și se întoarse iarăși pe laviță. Floare ieși cu alt blid în târnaț și când se întoarse, se zări în el un drob de caș rotunjit de săculețul în care se scursese, în cealaltă mână ținând o ghiobică de o cupă. Se apucă să frământa cașul, apoi să-l prăfuiască cu sare făcută pe lespede, iar la urmă goli din ghiobică vreo câteva linguri de smântână pe care o amestecă, mătcuind cu lingura

prin blid, până se alese un fel de terci alb.

Furcoi și morarul schimbă câteva vorbe între ei așa mai pe șoptite despre lucrul băilor și adeturile la care se împotriveau. Se auzi numai când morarul se înfierbântase:

— Lasă, că și pe mine mă mână ia cărat, acar îs aci la moară.

Mă scriu sus și pe mine să duc atâtea care de cărbuni de-aci de la bocșă până-n Zlamna la conuri, în rând cu ceilalți, nu te teme!

— Da boii nu ți-i văzui.

— Nu, că-s din jos la fecioru-inio, să-și facă și el robota după sesie, apoi, când îmi vine rândul, i-aduc să fac căraturile. E drum p-acolo pe sus, de coboară în vale numa-n capul Vâltorilor.

Oană luă căldarea din brațul cujei ca pe o jucărie, o așeză jos lângă lavița pe care șezuse, căută două cioturi pe care le propti în torțile căldării, luă niestecăul de pe gulerul de lemn al băburii, se așeză și puse amândouă picioarele pe cele două cioturi ca să înțepenească bine căldarea, apoi porni să mestece, întâi, despică mămăliga rânduri-rânduri, ținând mestecăul numa cu o mână, apoi începu să-l răsucescă roată prin căldare, strângându-l vârtos cu amândouă mâinile. Din rotocolul pe care îl făcea mestecăul, coada îi flutura pe spate și, cum sta aplecată, câteodată îi aluneca peste umăr, gata să atingă căldarea, dacă fata n-ar fi trântit-o mânioasă înapoi la locui.

Când socoti că e de ajuns, se ridică îmbujorată, cu căldarea într-o mână, cu câteva boabe pe frunte din abureala căldării pe care și le șterse în grabă cu mâneca cealaltă.

Hai, răstoarn-o aci pe fund, ce mai stai? – o îndemnă apoi mamă-sa, potrivindu-l mai bine între atâtea blide.

Nu, nu, mămuță, că fuge-n lături! C-o făcui moale, așa, mămăligă domnească, cum se zice, doară așa le place la buciurmani, adăugă după o răsuflare. Coată iute lespedeă ceea scobită la mijloc, prin tatuat o văzui.

No, hai să ne dăm roată, îi îndemnă morarul pe cei doi. Cum masa era în celălalt colț al odăii, intrară mai întâi după masă Furcoi și Culuț pe o laviță, pe cealaltă morarul și morărița, pe când Oană își trase un scaun în fața lui Culuț. După ce se ridicară în picioare și sușotiră câte o rugăciune, se așezară în junii mămăligii ce aburea din căldare.

Mămăligă fierbinte cu lapte rece, ce poate fi mai bun? – vorbi Furcoi, scoțând mămăligă în blidul umplut de jumătate cu lapte.

Acuma vorbeau când și când, întrebând de câte un nimic de ce li

se năzărea, cum sorbeau din blide. Aproape pe sfârșite, după ce trecuseră la mămăligă cu caș, se auziră din curte lătrături cu mofturi: câinele hăpăia de două-trei ori, apoi răsuna un fel de țiuit ascuțit ca din fundul gătlejului, urmat iară de lătrături scurte, apoi de țiuitul mai scurt sau mai lung.

Ehei, dumnealui își cere porția! – se înveseli morarul. Are el ceasul lui, când tulnică și nu prea smintește.

Oană vru să se ridice, dar mă-sa o opaci.

— Stai locului, mai așteaptă Lupii o țără, c-apoi iară-i faci nărav.

Simțind privirile străinilor asupra-i, Oană parcă se roși și coborî ochii în blid.

— Ea-i umblă-n rând, nu ne lasă pe noi, ferit-o sfântul! – adăugă morarul. Și când se duce p-aci la vaci, tot după ea, nu cumva să i-o fure nu știi cine! Am și zis că i-l dau de zestre.

Hohotele îi acoperiră cuvântul lui din urmă și privirile se ațintiră din nou asupra ei. Roșcata păru că stăruie mai mult în obraji.

— Când i-or veni pețitorii, nici nu-i las să se bage-n casă, fără din târnaț le zic: „Duceți-vă întâi la câne, și dacă v-o plăcea de el, atunci intrați să stăm de vorbă!”

Râsetele se stârniră din nou și dădură ocol mesei. Chiar și Oană pufni o dată, de-i căzu gogoloșul de mămăligă cu caș din vârful furculiței. De ciudă – sau de rușine –, se sculă și ieși în târnaț, de unde se întoarse cu un hârb în care răsturnă rămășițele din blidul său, apoi mai luă și din căldare câțiva bruși de mămăligă, peste care vărsă o cană de lapte.

— Tu, pune-i și niște smântână! – vorbi morarul, nu se știe dacă în glumă.

— Nu zice de două ori! – adăugă maică-sa ce se porni apoi pe râs. Fata ieși din nou cu hârbul, se auziră niște lătrături mai potolite și vorbe prea îndepărtate pentru a li se prinde înțelesul.

— Acuma rând de culcare. Du-te, Floare, și fă-le patul dincolo, că noaptea-i mică. Sfeșnicul cu lumina îmi pare că-i pe masă, ori ce? – vorbi morarul către nevastă-sa ce se ridicase de la masă și strângea blidele.

— Lasă, mă, Petre, că mai bine ne culcăm în târnaț, să ne stârnim mai iute. Adă-ne acolo o mână de fân, și gata!

— Și-așa, dacă chiar poftiți, că am o țără de fân cosit din săptămâna ce trecu de colea din luncuță, pe unde-s cireșii, să nu-mi

cocinească iarba copiii ăstora din sus.

Și ieși în târnaț, spuse ceva fetei care se întorcea. Buciumanii ieșiră și ei și așteptară în târnaț, uitându-se pe sub o streășină la semnele cerului. Zăriră numai stele, fără niciun petec de nor și se bucurară. Morarul sosi cu o legătură de fân într-un lepedeu, îl răvăși în fundul târnațului, apoi îl acoperi cu lepedeul. Oană veni din casă cu lumânarea într-o mână și în cealaltă cu o pernă strânsă la subțioară, ca și cum ar fi vrut să o încălzească. Vru să pună sfeșnicul pe târnaț, dar Culuț i-l luă și îl ridică să se vadă mai bine, în timp ce fata potrivea perna lunguiață cât pentru doi, apoi trase țolul de pe ruda târnațului și îl lăți peste lepedeul de pânză.

— Iacă aveți... – și le arătă cu mâna, de prisos să mai spună ce anume. Apoi întinse mâna după sfeșnic și o atinse pe a lui Culuț.

Furnicătura îl făcu să zâmbească și se uită să-i prindă privirea. Ea își ridică ochii și se miră de dulceața care flacăra din ochii lui, dar numai o clipă, căci și-i plecă din nou, cu o umbră de roșcată în pomeții obrazului, apoi se întoarse în casă cu pași iuți și cu capul plecat, uitând să mai spună ceva. Rămași pe întuneric, Furcoi și Culuț se dezbrăcară de cioareci, așezându-i pe ruda târnațului, își descinseră chimirele late în care se auziră zornăituri când le așezară în lungul peretelui și se vârâră sub țol, Culuț lângă peretele casei. Acuma, pândeau numai clipa când somnul avea să-i fure pe o noapte în împărățiile lui mai apropiate sau mai îndepărtate, după visurile mai aprinse sau mai molcome pe care le dăruia supușilor de o noapte.

Nu se mai auzea decât ciușuitul apei scăpând peste cupele roții ții dârdăitul surd al pietrelor ca al unei căruțe ce aleargă undeva în depărtare pe un drum bolovănos, iar la capul lor, sub șopru, ronțăitul cailor, din când în când spintecat de câte o sforăitură. Iar bârnele pereților parcă se cutremurau de uruitul necurmat al pietrilor, ca și cum s-ar fi îngrozit de chinul boabelor alunecate între fălcile de piatră. Deodată, se auzi un huhurez, dar stins de tot, undeva departe în susul coastei, ca și cum ar fi încercat liniștea nopții. Peste clipe, altul îi răspunse de undeva mai de aproape, căci acuma se deslușiră bine hu-hu-urile prin care își dezvăluie bucuria de a fi stăpânii pădurilor o noapte. Apoi lătrături multe, ca o hărmălaie de câini, dar iarăși undeva foarte departe, poate la vreun staul de oi unde se abătea lupul nepoftit.

Culuț se tot foi sub țol și nu mai putea adormi. Urechile parcă i se puseseră la pândă și ascultau să prindă și cea mai mică pâlpâire,

chiar fluture să fi fost. Nu auzea decât ciușuitul apei peste cupele roții și dârdâiturile fărâmate ale pietrelor ce fulgerau de atâta alergătură, iar dincolo de capătul târnațului, ronțăitul cailor mereu curmat de câte o sforăitură. Își lipi urechea de bârna de lângă capătul pernei: i se păru că aude niște tremurături slabe. Nu putea desluși dacă tremură bârnele, sau sunt numai dârdâiturile pietrilor ferecate ce se auzeau sunând prin lemnul pereților. Și cum ținea capul lipit, i se păru că dincolo, în cealaltă odaie, stă cineva în pătuțul de după ușă, cu capul lipit poate de perete și ascultă ce umblă prin inima lemnului. Se lăsă zâmbind gândului, până când somnul îl fură pe neștiute...

Abia se înroșise cerul spre răsărit, când cei doi s-au stârnit din culcuș și au prins a se împăca pe fugă. Auzindu-i, morarul a ieșit din casă cu un ștergar de pânză și a spus ceva, lăsându-l pe bârna târnațului: Furcoi și fiul său au pășit spre roata morii, și-au dat cu apă pe ochi și peste obraz, furând-o cu pumnii din scoc, apoi s-au șters amândoi de ștergarul de pânză aspră, murmurând încet cuvintele rugăciunii de dimineată. Morarul le adusese o legătură de paie uscate în care au înfășurat dulăpioarele. Apoi au întărnițat caii, au încărcat cele lepădate ieri și au pornit cu ei de căpăstru spre vranița deschisă de morar.

— Cale bună s-aveți!

— Doamne, dă bine, mă Petre. Și mai haideți pe la noi.

— Aia când om avea după ce! Până atuncea, ne mai întâlnim pe la târg.

Culuț rămăsese ceva mai în urmă. Pășea mai în silă și de câteva ori a întors capul, cu ochii ațintiți la târnaț. Până ce cotitura văii îi ascunse casă, zărindu-și numai vârful pomilor ce se țineau în lungul curții pe lângă drum. Părerea de rău îl stăpâni, până ce se văzu sus la Poduri, pe drumul domol ce ocolea Corabia, ca și cum s-ar fi temut de creștetul ei înfricoșat pe care se rezema cerul Buciumului.

vara s-a scurs rkpede, oamenii nu-și vedeau capul de atâta lucru, o dată la băi, apoi la cositul și strânsul fânului. Iulie fusese cam ploios și le înghesuisese lucrul pe august. Ca din pământ răsăreau clăile de fân pe coaste, orânduite cum se nimerea grosul pologului, cu așternutul stufos din crengi de tufe, să țină bine la căratul lor pe cositură la vale. Pe la începutul lunii septembrie, buciumanii au pornit la strânsul lor în clădituri care se nimereau ori la șură, ori într-un troaș îngrădit de o parte cu laturi mutătoare, așezat de obicei în josul locului, de unde

fânul era cărat apoi cu sarcina la poiata de lângă casă sau la altă sură. Căratul clăilor ținea puțin, claia fiind trasă de o pereche de boi, după ce se vârase un par pe sub ea și fusese înconjurată de un lanț potrivit, sau de o funie groasă, în belciugul căruia se lega parul petrecut pe dedesubt și tînjala boilor, înainte de pornire, cineva se suia pe claie și smulgea parul de o palmă și mai bine, pana ce simțea că nu mai ține în pământ – nu cumva să scurme pământul și să țină greu boilor. Când drumul clăii; era cam vintriș pe coastă sau pe un loc mai rău, se legau două-trei ștreanguri de grumazul clăii tocmai unde ieșea parul afară, apoi câțiva oameni de pe lături o cumpăneau ca să nu se răstoarne. Mai mult zăboveau cu datul clăii pe noua clăditură, aceasta fiind groasă și înaltă de 5 – 8 metri, iar fânul călcat bine, să nu-l răzbească apa din ploi și din zăpezi, în vremea asta, boii adăstau cu jugul în grumazi, îmbucând zdravăn din claia pe care o trăseseră.

Doamna Catarina se întorsese pe la începutul lui iulie odată cu începutul zilelor ploioase pe care lumea zicea că le-ar fi adus cu ea, ploile venind aici aproape întotdeauna de la apus, dar nu se înțelegeau asupra semnelor ei. Doamna spusese la sosire că guvernul din Cluj a primit peste nas de la curtea împărătească, pentru că nu a înapoiat actele aflate la dosarul procesului, înaintate în anii trecuți de Teodosie Țandru din Poieni, dar mai cu seamă pentru că nu a cercetat plângerile băieșilor prin cineva trimis la fața locului. Cei mai mulți buciumani ziceau că ploaia adusă de doamna Catarina ar fi semn bun, adică se vor îndeplini cele spuse de ea despre gândul părintesc al curții din Viena, pe când alții ziceau că ea ar însemna iarăși amânare, în toamnă, se va arăta totuși că vor avea dreptate cei dintâi, când se vor ivi întâile semne că au început să se miște pietrele.

Băieșii se întăriseră de inimă și zoreau cu lucrul la băi și șteampuri.

Furcoi, Nionioi, Coleșeriu din Izbita, împreună cu Pitoc și alți doi poienari lucrau în al doilea an la șurful din Pârău Glamului.

Ortul s-a dovedit cu noroc, deoarece după ce au dezgolit bine vâna, piatra măcinată da cam douăzeci-treizeci de grame aur la tonă, câteodată și cincizeci, mai ales în vremea din urmă. Nu înaintaseră prea mult, încât la ori mai răzbea și puțină lumină de afară, mai ales când bătea soarele în pârău. Acuma li se strecurase și un dram de teamă că dacă mina se va dovedi mai târziu bogată în aur, fiscul va lua-o de la ei și va lucra-o el pe seama lui sau va vinde-o vreunui grof

din Transilvania sau chiar din Viena, cum se mai întâmplase de atâtea ori – începând cu baia S. Petrus et Paulus, după venirea austriecilor în Transilvania. De aceea, pe cât le îngăduia, se căzneau să nu se arate prea bucuroși, ori să se laude cumva, iar la zecimală aveau grijă să-l ungă și pe domnul controlor Ioan Sterca Țiuluțiu.

Vara, au fost și ei prinși până peste cap cu cositul și strânsul fânului, dar prin septembrie, după ce și-au văzut clăditurile îngrădite la loc ferit, și-au luat obiceiul vechi de a se abate la întoarcerea de la șut pe la crâșma lui Horomoață să ia numai câte un deț, așa să le cadă mai bine mâncarea caldă care le era de amiază, uneori și de cină, dacă se înverșunau la mai multe dețuri. Aproape întotdeauna îi aștepta și Coleșerița la podul de lângă crâșmă, cu furca în brâu și uitându-se în susul drumului.

Într-o sâmbătă, în septembrie, Coleșerița se sculase de noapte – pesemne trebuia să facă pită. Cernuse făina de cu seara și îi pusese aluatul, iar dimineața s-a apucat de frământat. Până ce a lăsat-o să dospească, a aprins cuptorul, apoi s-a dat la făcutul verzarelor, pe care le-a umplut acum cu prune de cele zise domnești, dulci și cu sâmburele iute de scos. La urmă, a venit rândul cocoroadei, căci era rușine unei buciumană să nu facă acuma vara și coptura cea mai de frunte, mai ales că mărar și foi de ceapă mai erau prin grădini. După ce a băgat pâinea în cuptor, s-a apucat și de ceva fiertură, o oală de zeamă de mazăre culeasă de pe par, de care se vor lega mai bine verzarele, căci cocoroadă rămânea la urmă, ca ceva ce e deasupra tuturor. Numai Dinuț nu ținea rândul, el înfuleca întâi cocoroadă, rotind-o în mână să nu-l ardă la degete și mușcând-o îndesat, de se vedea urma gălbuie a umpluturii, dar acum era dus la școală și va veni abia după ce toate vor fi gata. Abia trecuse de amiază, când a scos mai întâi verzarele și cocorăzile, pe care le-a uns cu puțin unt, să sclipească și să fie mai lunecoase pe gât, orânduindu-le în două blide pe care le-a acoperit cu câte o foaie de varză și le-a pus pe plita sobei să stea caldă, iar pe cele mai rumene le-a învăluit într-un ștergar nou și le-a trimis doamnei prin Salvina, fata ei, îndemnând-o să zorească să ajungă cu ele încă aburând. Apoi, după vreun ceas și mai bine, a scos și pitele și mălaiele, le-a rânduit în covată în care le frământase, unde a început a le bate cu palma să le cadă scorajiturile cojii arse pe la colțuri. Până să se întoarcă Salvina, a mai făcut lăturile porcului, în care a vărsat și cojile de pită, apoi a chemat cloșca în târnaț la papa de făină de mălai,

păzind-o să nu vină celelalte găini. Cât ce a sosit fie-sa, a ieșit în drum cu furca în brâu.

Fusul se nimerise plin tocmai atât cât se dă mai bine la răsucit între degete. Din drum, se mai uită o dată peste curfe. Casa lor era întâia din crângul Coleșeni, la poala coastei de unde începea o luncă lunguiață. Era așezată cu fața la drum, cu două odăi în care ajungeai din târnaț și cu acoperișul din șindilă, cu streășină mai largă, să ferească bârnele de picurii purtați de vânt. Peste drum, în dunga văii toncăneau șteampurile cu șase săgeți, la care ducea o punte dintr-un trunchi de brad fără strajă.

Ziua fusese cald, dar acuma, după-amiază, se mai iviră niște petece de nori care se fugăreau, târând după ei fâșiile de umbre care pătau pajiștile și pădurile, mai molcomind zăpușeala de septembrie.

Sofica porni în susul văii torcând caierul de cânepă ce se da cam greu la răsucit, căci printre piepteni mai scăpaseră și gogoloși micuți. De aceea, cum îi zărea apropiindu-se de degetele stângi care mulgeau caierul și răsuceau firul, avea grijă să-i desfacă cu buzele ori cu dinții și astfel cânepa înmuiată se lipea mai bine în strânsoarea firului. Pășea destul de încet, câteodată mai uitându-se și în susul coastelor, iar dacă i se părea că aude ceva, se oprea și se uita într-acolo. Era o femeie voinică, întrecându-și soțul care arăta mai mult a omuleț, cu ochi negri sub sprâncene stufoase, bine arcuite, ageri și înțepători, din care se vedea bine că-i place să poruncească.

Lumea îi zicea Coleșerița, după porecla barbutului ei, Gheorghe Crainic, rămasă de ia cine știe care dintre bătrânii spiței. Anume, se povestea că s-ar fi lăudat odată la ieșirea din biserică tocmai în ziua de Paști că nu e mâncare mai bună decât coleașa fierbinte cu lapte rece, coleașa fiind cam mămăliga săracului, făcută din făină de orz, rareori din făină de grâu. Porecla s-a întins și la crângul cu cele vreo zece case, chiar dacă s-ar fi lăsat păgubași de asemenea ciufală.

Când ajunse în capătul din jos al Izbitei, văzu pe Huhu culegând într-o traista găurită urzicile crescute pe sub gardul de lângă drum, Se uită mai bine și băgă de seamă că Huhu / mulgea urzica cu mâna goală, apucând-o tocmai de la pământ, fără să-i pese de înțepături.

— I Iu, bală-le sfânta cruce! Da' tu n-ai vreo mănuișă rea, ori ceva pleanță, musai cu mâna goală? Cui le culegi tu așa?

La doamna preoteasă, să le bage pe lături.

— Și ea n-o avut ceva drac să-ți deie?

— Nici nu-i de lipsă, îi luă el vorba. Lasă să mă înțepe, să sufere mânurile astea – și smulgea parcă mai mânios, aplecându-se cu mișcări iuți.

Sus pe coasta Plaiului se auzi un boncătuit. Sofica se opri lângă gard și se uită într-acolo, punându-și streășină ochilor mâna care răsucea firul, cu fusul spânzurându-i în cealaltă. I se părea că ar fi zărit niște vaci păscând pe locul lor, dar, după ce se uită mai bine, se dumiri că nu trecuseră hatul. Nu-și putu aduce aminte ale cui ar putea II, dacă nu cumva de ale judei. În vremea aceasta, Huhu își umpluse traista găurită și grăbea către casa popii ce se zărea cam la o bătaie de pușcă. Din partea cealaltă, se auziră niște clopote și în scurt timp se arătară două vaci cu câțiva vițelari după ele, pesemne mergeau la păscut undeva la pășune prin Coleșeni. În urma lor, venea o fetiță cam de zece ani, cu broboadă roșie și cu o nuia de alun în mână, în picioare cu opinci. Vacile trecură de Huhu, dar când se apropie fata, Sofica îl văzu cum se aruncă în genunchi în fața ei, aținându-i calea cu brațele desfăcute, după ce își luase pălăria din cap.

— Ia dă-mi una aici – și arată cu dreapta la frunte, da dă cât poți tu de tare, nu-ți fie milă de dracii!

Fata sări speriată în lături și începu să strige, cu gândul să sară gardul în curtea de sub drum. Huhu nu se lăsă, se mută și el repede mai aproape, lăsându-se iarăși în genunchi și rugându-se să-i dea cu băta în cap. Sofica lăsă de tors și alergă într-acolo.

— Da du-te-n sărăcie, nevoieșule, nu speria copiii pe drum!

Fetița prinse curaj și o tuli pe lângă gard, aproape atingând-o pe Sofica ce se oprise cu fusul într-o mână.

— Hei, că tu nu știi de ce-am zis așa către fatuță!

— Ba du-te și te spânzură, dacă ai ceva, da' nu te lega de copiii oamenilor, ni la el!

Huhu nu mai zise nimic și grăbi spre poarta popii care era la câțiva pași. În curând, Coleșerița ajunse și ea la podul peste care era crâșma satului, unde rămase așteptând, trăgând din caier și răsucind fusul, cu ochii în susul drumului. Abia când și când se zărea câte cineva trecând în sus, ori în jos, căruia să-i dea binețe și să schimbe vreo două vorbe, dacă nu se grăbea prea tare. Soarele trecuse de creștetul Plaiului și se gătea să se ascundă undeva după dâhna împădurită, când auzi glasuri în susul drumului pe valea Izbitei. Tresari, bucurându-se că n-a trebuit să aștepte mai mult ca de alte ori.

Apoi se iviră pe rând Furcoi, Nionioi și Gheorghiuț al ei, cu ștearturile bălăngănind într-o mână, iar cu cealaltă ținând pe umeri dălțile și ciocanele. Pășeau cam împrăștiat și fără grabă, mai ales că vorbeau cam aprins, poate despre lucrul lor la ori, căci tăcură când o zăriră așteptându-i.

— Doamne, dă bine, Sofica!

— Să trăiești, Sofica!

— S-aveți noroc! – le răspunse ea la urmă, după ce a treia binețe nu se mai auzi. Și cârmiră toți spre crâșma lui Horomoață ce părea că anume le ține calea.

Odaia se nimerise goală, iar ei tropăiră în voie pe podelele prăfuite, înspre lavița din colțul drept, unde le plăcea mai mult, fiindcă li se zărea prin geam cine trecea pe drumul mare. Pe laviță se zăreau urme de colb și de pământ gălbui pe care le șterse Sofica cu dosul opregului. Altele mai mici pătau marginea mesei, cum se rezemase cineva cu coatele năclăite de lut.

— Așa-i unde se pun băieșii care ies de pe baie, zise mai mult pentru ea, în vreme ce le ștergea și pe acestea.

— Bine faci, Sofica, să nu se amestece cu celea pe care le-om lăsa noi, îl auzi pe Furcoi.

Nici nu se așezară bine, și Candin se arătă pe ușa dinspre târnaț, se vede că-i auzise scuturându-și opincile încărcate cu pământ alburii.

— Pune-ne dară câte un rând, da de cela, știi tu, vorbi Furcoi, cu cotul rezemat pe masă.

— Și pentru Sofica?

— Ba mie nu, dă-mă-n perire, că nu m-oi face muiere beutoare ca Salvina Olarului, de ce să-mi las opregul prin crâșme.

— A, că până atunci trebuie să mai faci o țara de școală, glumi crâșmarul! în vreme ce umplea trei sticlute de vinars gălbui pe care le rândul pe tarabă lângă Furcoi.

Apoi cei trei ciocniră, urându-și „noroc bun” și traseră câte o gură, strângând din grumazi, cu buzele țuguiate de atâta tărie.

— Da chiar avuseși o țară de clacă cu judele și cu domnul cela – și crâșmarul se uită la Sofica, așezată pe un scaun de cealaltă parte a mesei, să poată toarce în voie cu fusul sfârâind pe lângă piciorul drept.

— Da’ ție cine ți-o mai spus și-aceea? Doară n-ai fost cu ei s-auzi.

— Am auzit eu, nu te teme, c-a ineale urechile îs cam lungi, zise el râzând din ochi și așezându-se pe scaunul de după tarabă, să audă mai

bine întâmplarea.

— Da ce-o fost? – se amestecă și Furcoi, uitându-se când la ea, când la crâșmar.

— Da' ce să fie? Ia frământam pita și mima ce văd că se bagă pe mine judele-aiesta și mai cu un domn, dracu' l-o cunoscut cine-i, da îmbrăcat așa cu haine negre, cum umblă domnii. Și cu gura pe mine să le dau douăzeci de ouă, c-atâtea scrie acolo în țâdulele lor. Zic: N-am de unde vă da, c-a mele găini ouă rar de tot, câte-am avut, le-am pus sub cloșcă și ce-o mai rămas, le-am băgat copilului merinde-n straiță la școală. „Ba ce – el de colo – musai să ai ouă, dacă ai atâtea găini!” No, zic, placă și le cotați de ou, dacă nu mă credeți.

„Da cum se coată găina de ou?” – face domini acela. Zic: Așa bine, c-o prinzi în brațe ș-apoi îi bagi degetul pe colo pe hudă și-mpingi până dai de ou, dacă este, dacă nu dai de altceva, i-am zis eu pe rumânește – și Sofica se porni pe un răs ce făcu să tremure scaunul de sub ea. „Da cum vorovești tu așa cu un domn, și-ncă mare?” – face judele către mine. „Lasă că-i vedea tu!” și o ieșit trântind ușa după el.

— Sofica, să spui tu vorba aiasta! – se prefăcu mirat Furcoi, clătînând din cap. Să știi că de bună seamă te duc și te-ncui.

— Da-ncuie-mă, că iară-mi dau drumul, ce să facă cu mine acolo-n temniță?

— Și ce s-o face bietul Gheorghiuț fără tine, vezi, la aceea nu te gândești?

— Lasă, că nu scapă el de mine nici acolo.

O ploaie de hohote umplu odaia, se pare cele mai multe de la crâșmar.

— Acuma ai spus ce nu știa nime, nici chiar bietul Gheorghiuț – și Furcoi își răsuci pălăria pe cap ca să-i stea mai bine. Sofica torcea întruna, cu ochii la smocul ce-l smulgea din caier cu degetele stângi, în vreme ce cu dreapta mai ridica din când în când fusul, să vadă dacă s-au p râns firele cum trebuie.

Azi cum fu? – întreabă ea într-un târziu, nefiindu-i îndemână în tăcerea ce se lăsase.

O țără mai greu, tu, Sofica, s-o făcut piatra mai tare, de-o trebuiri să batem mai îndesat pe hude, răspunse Furcoi.

Și și-o sHiimbat și culoarea o țără, că trage mai suriu nu știu cum, se amestecă Nionioi.

Aia-i semn că vine ceva mai bun, zise Candin de la tarabă.

Așa zicem și noi, întări Furcoi, cu ochii la ortacii de la masă.

C-am cercat o țără de mâncătură la șaيتroc și o dat mai bine ca până aci.

Mă, da mie îmi pare că ne băgăm cu șteolna cam la-njosu, de-o fi mai greu de scos pușcăturile, Vorbi Gheorghiuț din colțul mesei.

Așa trebuie, mă! Nu știi tu că totdeauna îi e bine să-ți vină băieșagu-n cap, cum o zis cela și cela, așa deasupra ta, că se dă mai bine la lucrat, să poți sta drept în picioare sub vână, nu aplecat, până nu bați hudele de pușcat. Auzit-ai doară și ce-o spus cuscrul Sumnion!

— Bine, bine, da mie-mi pare că tot o țără, o țără ne-am prea lăsat la vale...

— Și ce-i clacă ne-am băgat?

— Să nu dăm de ceva mai apătos, să se strângă baltă b ori.

— N-ai grijă de-aceea, doară locui pietros. Văzut-ai că și până acuma tot pe zghicit am lucrat, ce mai încoace și-ncolo. Tu judeci după tine, dacă ești mai micuț, o întoarce pe glumă și ceilalți dădură a râde.

Gheorghiuț era mai scund decât ortacii săi, dar nu chiar atâta ca să nu poată lucra la cot cu ei, ba poate chiar mai bine. Le plăcea de el pentru că avea o privire blândă, ou vorba așezată, de părea că îl pot băga și în buzunar de potolit ce era. Doar câteodată se putea zări câte o sclipire de viclenie în ochii săi mici, dar aprinși de culoarea lor prea neagră. Nu se auzise să se fi certat vreodată cu Sofica, când se aprindea ea, el nu ieșea din vorba lui potolită și o lăsa să ardă cât o pofți, știind că până la urmă va fi tot așa cum e bine. De aceea, ortacii îl și mai înțepau câteodată, spunându-i că ar fi cam obiala Sofichii. El zâmbea și dădea doar din mână, lăsând vorbele să-și facă rândul lor tot ca vorbe.

— Da făcut-ai ceva bun de amiază, lu, Sofică? – o întrebă

Furcoi, cu ochii sclipind de ceva ce-i fulgeră prin minte.

— Făcut dară, verzare, cocoroadă și zamă de ceea bună de mazăre, unsă eu smântână, cum îi place lui.

— Și cu pup moale, ai de mine! – se făcu a se mira Furcoi. Auzi, Gheorghiuț? Da cocorăzi câte-i dai? Nu de alta, da tot pomeni de ele acolo la oii, se vede c-o fi flămânzit rău bătând la hude – și Furcoi îl atinse pe Gheorghiuț cu piciorul pe sub masă.

— Da câte-o putea mânca, din câte-am tăcut, că mima câteva le-am trimis pe Salvina la doamna noaslă, și mai cu niște verzare.

— Ala fain, tu, Sofică, te ții muiere la rând, nu glumă, să poată fi fălos și Gheorghiuț.

Sofică se uită doar în treacăt spre bărbat, care ținea privirea în jos, poate simțea că mocnește ceva în vorbele lui Furcoi. După ce mai traseră câte un gât și se șterseră pe mustăți cu dosul palmelor.

Furcoi tuși cu înțeles și îi îmboldi cu piciorul pe cei doi, fără să se uite la ei.

— Hei, tu, Sofică, mie-mi pare rău, că prea bine-l ții tu pe dumnealui...

Sofică se oprește din tors, lasă vârful fusului pe podea și se uită tîntă la Furcoi.

— Vezi, după cum se poartă la baie și p-aieilea...

— Cum? – întreabă, clipind des din ochi, semn că nu-i venea a crede.

— Ne-am tot judecat cu Nionioi, să-ți spunem, ori să nu-ți spunem – și din nou îi îmboldește pe cei doi cu piciorul. Sofică rămase ca o stană de piatră, uitându-se când la el, când la bărbatul care ținea privirea în jos ca un vinovat.

— Stai să-ți spui dară, chiar din capăt – și își netezește cu degetele fuioarele mustăților. Sofică prinde din nou a toarce potolit, ca să-l îndemne mai bine la povestit. Auzi, câteodată vine atâta de ostenit, de mai i se-nchid ochii bătând cu ciocanul în coada dălții, se vede că-i dai de lucru noaptea.

— Ba, ferit-o bunul Dumnezeu! Doară doarme cât îi dat omului sănătos și se scoală el de voie, nu-l boldește nime, se miră Sofică torcând, fără să se mai uite la ei.

Atunci de bună seamă se duce pe la ceea, că vine câteodată nu pe drum pe vale, fără coboară de-acolo de la Contea, bag sama, p-acolo stă ceea la vaci, în partea de către Șasa.

— Pe la cine? – întreabă mirată Sofica, lăsând iarăși fusul în pământ și uitându-i-se drept în ochi.

Da' pe la Jovinoia ceea de pe Șasa-n sus. C-aceea-i maistră de sărit gardurile, nu te teme! Tu n-ai băgat ceva de seamă?

— Nu, n-am băgat, Dă-i dau eu lui numa să-l prind!

— Da ce-i faci? – întreabă Furcoi zorit, cu ochii lucind de plăcere.

— O vedea el. Că ciobul cu lăturile oblu-n cap i-l vărs, așa să știe! – și se uită cu ciudă spre cel bănuț.

— Auzi, mă, îl zgâlțâie de umăr Nionioi. Fă-te om de casă și tu, nu-mi mai umbla după bulendre, dă-ți-le să ți le calce!

Gheorghiuț zâmbește pe sub pălărie și dă doar din mână.

— Stai s-auzi mai încolo, se pornește Furcoi mai aprins. Și când nu-i ies socotelile cum trebuie, nu s-o-ntâlnit cu ea, ori s-or sfădit din ceva drac, atâta vine de mânios, de ți-i și frică să-i stai în cale!

— Cum? – întreabă Sofica, oprindu-se iarăși din tors.

— Așa mânios, no, cum să-ți spui, de mai nu-mpunge, cum o zis cela și cela. Și-atunci să auzi la sudalme ce ies din gura lui, de ne-o-nghețat sângele la toți de frică să nu ne hurluie șteolna pe noi!

— Da cum așa? Că eu nu l-am auzit niciodată suduind...

— Vezi că nu cutează față de tine, da' tu nu știi ce-i în bătăca lui!

Gheorghiuț stă gata să pufnească în răs și răsucesce capul spre fereastra din spate-i. Sofica torcea liniștită, doar privirea arată că fierbe ceva înăuntru.

— Mai suduie ei oamenii, vezi, de Dumnezăți, de drac, ba de dumneecat și ce mai știu eu ce, da lui nu i destul un Dumnezeu, el tot de un car de dumnezeie îi trage, de gândeam c-acuma se creapă pământul sub noi să ne înghită!

Sofica se oprește din tors tocmai când umezea firul cu buzele ca să desfacă cocoloșul. Scurpă cu ciudă firele lipite și se uită cătrănită:

— Păi, mă, nu ți-i ție rușine la obraz să sudui tu de-acelea? Și tocmai acolo la ori, unde ești tot cu viața a mână? Ha, mă?

— Așa, așa, șurluie-l o țără, că de noi n-are bai! – o întărată

Furcoi. Gheorghiuț se uită în jos, cu un zâmbet înghețat pe buze, clatină din cap și dă din mână.

— Numa dai din cap și suci din mână! Da cum poți tu zice de acelea, ha?

Furcoi și Nionioi de abia se țin să nu izbucnească în hohote, de aceea strâng din măsele și trag cu coada ochiului la Coleșeriu. Doar Candin de după tarabă se arată mai stăpân, el se uită mereu înainte, ca și cum n-ar înțelege nimic din ce se vorbește la masa aceea, Furcoi parcă s-a întăratat mai tare, căci își tocmește pe cap pălăria plină de pete alburii și se mai uită o dată la Gheorghiuț.

— Aiasta ca aiasta, i treaba noastră, cum o zis cela și cela, da stai să auzi, Sofică, altele și mai groase. Uită, aci-u-i și Mitrea, și poți să-l întrebi și pe cuscru Pitoc, că mima ne mâncăm zilele pe baie cu Gheorghiuț-aiasta a tău!

— Da cum supărare, nu lucră? – se oprește Sofică din tors și scurpă niște fire de câlți ce i se prinseseră de buze.

— Ba de lucrat, lucră, săracu', încă se prea omoară, da ce folos

dacă nu-i bun capul, mereu trebuie să ne uităm ce face, cum te uiți după copilul-acela mic să nu puie mâna pe iasta, ori pe ceea. Că uită, cum o zis cea și cea, de la mână până la gură...

Sofică face niște ochi mari, se vede că se căznește să înțeleagă și nu izbutește. Tușește ca de obicei când ar vrea să întrebe ceva neînțeles, dar Furcoi nu-i dă rând.

— Capul lui nu prinde nimic o dată, ca bâta! Că azi îi spunem: fă așa, și fă așa, și face el, săracu', încă prea s-omoară, dă-i baiu că mâne o uitat tot, ca și cum i-ar fi golit cineva tot ce avea în cap, zău lui Dumnezeu Sfântul! – și Furcoi își pune dreapta pe piept, ca și cum ar fi gata să jure pe sufletul lui.

Sofică se ițește, i se încruntă sprâncenele și-l fulgeră din privire pe Gheorghiuț.

— Da chiar așa ești tu de prost, mă? Te-o știut focul tău că ești așa mălăieț de cap, că nu meream în veci după tine!

Furcoi stă să chicotească, nu se poate ține să nu-l lovească pe Gheorghiuț cu piciorul pe sub masă. Își mută iar pălăria, apucând-o de dinapoi și își aprinde ochii, cu un început de zâmbet înghețat pe colțurile gurii.

— Uită, numa acumă când am avut fânul-acela de cărat, ne-am înțeles cu el să bată toate hudele, că, vezi, noi aveam oameni tocmiți la cărat, și ne-am dus peste o zi, ori două, c-am și uitat, pe când trebuia să le puste. Și iacă nimerim tocma când fugise afară după ce dăduse foc. No, auzim noi aci: bum, bum! numărăm noi patru pușcături și iute ne băgăm pe șteolnă și ce să vezi? Nimic o dată n-o rupt din tare, numa ia așa niște așchiuțe. Și iacă ne-am ales numa cu fum și colb, altă nimic o dată! Acea din patru pușcături – ridică cele patru degete desfăcute ale dreptei –, c-am și zis atunci către ortaci: no, a dracului ne fu dobânda pe ziua de azi!

Sofica se uită mai înholbată la bărbat, apoi începe să clatine din cap.

— Ho, ho, c-aiasta-mi dă de cap! Nu știu zoiu ce m-oi face dacă...

— Și-o: cultă, Sofică dragă, îi ia vorba Furcoi, fără să mai aștepte, vorovim cu el mima cu buna, așa cu trebuță, nu cumva să-l heunim, știi, și-i arătăm, da dacă uită cumu-i de azi până mâne, n-avem ce-i face! Ai noroc că-i om de-a nost, și ne cunoaștem de mult, ba eu m-am gândit să ajungem până la urmă și cuscii, că s-ar lovi bine Culuț cu Salvina ta, da altfel... – și lepădă doar din mână, semn că i-ar fi lehamite să mai spună

gândul întreg. Dacă el nici hudele nu știe cum să le deie!

— Da' cum sărăcie nu le ști și-acelea?

— Așa bine! Să-l vezi mima că el bate huda șa și șa, strâmbă, de zic către el: „Mă, bate-o oablă, să meargă bine fișagul cu pulberea și să rupă cât trebuie!” Și dacă nu luăm sama bine, ne pomenim că una o bate *cam* aci, cealaltă chiar lângă ea și a treia cine știe unde! Și le mai bate și strâmb, așa pe lângă fața peretelui, nu afund și drept, știi, ca să aibă putere la rupt...

— Cum nu știi tu nici acelea cum să le dai? Doară acelea și-o muier Le-ar ști arăta unde se vin făcute, ca să rupă bine pușcătura.

— Ian arată-i și tu, prinde iute vorba Furcoi, să nu-i scape firul, că noi i-am tot arătat, de ne-o mai ieșit sufletul!

Sofică se scoală și se apropie de peretele dinspre drum, uitându-se lung la Gheorghiuț.

— Ia uită-te, mă, cum trebuie bătute hudele: una ici, alta ici, alta ici și-alta aici – și cu vârful fusului se face a înțepa peretele în patru locuri care ar alcătui un fel de pătrat.

Furcoi și Nionioi sar amândoi în picioare și îl zgâlțâie cu câte o mână de umeri:

— Vezi, mă? Bagă bine-n cap cum trebuie bătute hudele, nu una cea și una hăis, cum faci tu! – se răstesc amândoi, ca și cum s-ar fi înțeles mai înainte ce vorbe să-i spună.

Gheorghiuț de abia se ține să nu hohotească, de aceea ține mereu capul în pământ, sucindu-l într-o parte și într-alta.

— Tu numa dai din cap și suci cu mâna! Că-mi vine cară să viu și eu cu tine pe baie, acar îs muier...

— Hop! Că nu-i slobod! – se repede Furcoi, cu dreapta întinsa spre podul casei. La muieri nu-i iertat să se bage pe baie, dac-așa-i legea din bătrâni, n-avem ce...

— Lasă, că mă duc la domnul controlor Șuluț să bag rugare să facă bine să mă-ngăduie pe baie cu...

— N-are el puterea aceea, Sofică dragă! Numa maiestatea sa prea grațioasă de la Viena...

— Dacă bag rugarea și-acolo. Iacă mă iau într-o zi la doamna noastră și ea odată mi-o face și-o trimite, îi luă vorba Coleșerița, cu o stăpânire de sine ce-i dădea deplină încredere că va primi îngăduința cerută. După ce descâlci un nod de cânepă, prinse mai multă putere și adăugă: Să văd și eu dacă băiește chiar așa!

Furcoi simți că începe să-i alunece pământul de sub picioare și se gândi cum să ducă iar bătălia de partea sa. Și, bătând de câteva ori cu degetele în masă:

I-Ian, stai, stai, c-aci trebuie să fie ceva nu curat! – și se uită lung la Nionioi, părând că i-ar face ceva semn. Că noi ne-am tot socotit, și eu, și cuscru și Mitrea: „Mă! cum tresnitu' lui vine aiasta: astăzi prinde-n cap nu se poate mai bine, și pe mâne nu mai știi nimic, ca bâta! Aci musai să fie ceva!” Și tăcu, cu ochii în sus, părând că ar vrea să citească pe grinzile înnegrite de fum de sub podul odăii. Apoi urmă, cu vorbe spuse răspicat, dând din mână după fiecare: Eu cred că-i faci ceva broskoane și-i bagi în mâncare, de-l bulguiești de cap, să nu mai știe de el.

Sofică se oprește din tors ca împietrită și se uită la el.

— Da, Doamne, nu mă lăsa, cum să-i fac eu de-acelea?

— Nu minți! – sar deodată și Furcoi și Nionioi ca înțepați, cu arătătorul întins spre ea. Gheorghiuț întoarce capul spre ușă să-și ascundă privirea. Nu minți! – repetă Furcoi. Că te-o spus cine te-o văzut cum ai ieșit aicea în Măgura Plaiului și-ai cules boabe de mătrăgună. Stăteai așa, numa-ntr-un picior, rupeai cu mâna boaba de pe cloambă și-o ții în olcuță, după aceea sculpteai către stânga ta:

„Ptui, ptui, doamnă mare, săruta-m-ai în hăst e... mare!” După aceea, săreai pe celălalt picior, culegeai cu cealaltă mână și sculpteai iară spre dreapta, tot cu vorbele acelea. Așa-i?

— Da' de unde să fie așa! – și Sofică își face cruce. Am fost eu de fost pe Măgură, da după rășcovi, nu după ce ziceți voi! Să mă sece de-am umblat...

— Nu te jura, că-i păcat! – tunară iarăși amândoi, încât biata

Sofică își înecă vorbele în grumaz. Și iară te-o văzut cineva colo pe Corabia-n sus, pe pârâul ce vine de la Fauri, cum alegeai nu știi ce fel de pene de pe brusturi de-aceia cu frunza mare, iară bune de boscoane, am auzit spuind. Și te-o văzut lumea colo-n târg la Poieni, așa sară pe când mai se întuneca, umblând roată pe unde-o fost șetrele și culegeai ce găseai pe jos: mai plente, mai ceva dărăbuș, adică tot lucruri uitate cu care se fac boscoane anume să-l heunești pe cineva de cap, și le băgai în straiță, ai crezut că nu te vede nime! se slobozi Furcoi pe nerăsuflăte, stând în picioare și fulgerând-o din ochi.

— Da, măi oameni buni, să mă sece de-am...

— Taci, nu te jura! Că chemăm să puie mărturie oamenii care

te-or văzut. Să știi că dacă de azi încolo mai faci de-aiestea, te arătăm în sus, să te judece și să te-ncale! – și Furcoi se așează pe laviță, părând că s-a ușurat după ce a spus tot ce avea pe suflet.

— De ce nu vreți voi să mă credeți că-s muiere...

— Dacă te-or văzut atâția, ce-o mai suci că-i iasta, ba-i, ceea?

— Da spune-ți-mi pe nume cine m-o văzut? – se rugă ea, punând rusul în poală și întinzând dreapta spre ei.

— Lasă, că-i chemăm pe toți să fie de față, dacă-i chiar pe-așa!

Și-atunci om vedea noi, vorbe hotărât Furcoi, foindu-se pe laviță, cu ochii încruntați.

Sofica se înmoaie, își lasă fruntea pe palma dreaptă răsfirată și începe să plângă. Lacrimile calde îi alunecă printre degete și-i cad pe opreg, Stropind fusul culcat în poală. Odaia amuțește dintr-odată.

Nu se mai aud decât bocăniturile îndepărtate ale unor șteampuri care mai bat și în această după-amiază de sâmbătă. Cei trei au rămas încurcați, uitându-se la sticlulele golite. Nionioi arată doar cu degetul spre ele să mai fie umplute, dar Furcoi face din cap că nu. Sofica plânge înăbușit, fără să ia seama la șuvoiul de lacrimi ce i se strecoară prin palmă.

— Eu îmi dau silința să fie bine și ști-mă numa bunul Dumnezeu cât mă zbat și iacă oamenii îmi bagă vină c-aș face ceea și ceea!

Acum hohotele izbucnesc în voie, după ce și-a golit ceea ce o strângea de gât. Capul se apleacă mai tare pe palma dreaptă, încât broboada i se ferește într-o parte, lăsându-i la vedere cosița prin care se pot zări și fire înălbite. Și, cum tresare hohotind, fusul i-a alunecat din poală și s-a îndungat pe podele până la piciorul laviței pe care sta Furcoi. El se ridică încet, pășește pe vârfuri ca o pisică, îl culege și îl așază iarăși în poală, dar proptit de furca strânsă între picioare, să nu mai alunece. Apoi se așează iar la locui și se uită în jos. Ar vrea să spună ceva, dar nu se potrivește acum. Îi pare rău că a întins coarda până ce s-a rupt, însă acuma e prea târziu. Nu-i cade bine nici să se uite la ceilalți, de aceea își rotește privirea în lături, apoi în podul odăii și în cele din urmă pe fereastră, să ia seama la cine trece în sus și în jos. Deodată, tresare și aproape că strigă de bucurie:

— Uită-l pe Dinuț, că vine de la școală! Ian curi iute, mă, Gheorghiuț, și cheamă-l încoaci.

Gheorghiuț se uită și el întâi pe geam, ca și cum n-ar fi crezut, apoi iese grăbit și îl strigă, făcându-i și semn cu mâna să se apropie.

Îl așteaptă până sosește, apoi îl lasă pe el întâi să pășească pragul și închide ușa. Cât ce i-a auzit pașii bocănind pe trepte, Sofica își petrece degetele peste ochi, apoi și-i șterge cu dosul opregului, trage broboada pe frunte, ia fusul în dreapta și începe să toarcă, ținând ochii la firul ce se sloboade din caier, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Dinuț se uită cu ochii aprinși, ce seamănă grozav cu ai mamei sale, vrea să se descopere, dar repede se răzgândește când îi vede pe toți cu pălăriile în cap și pășește spre ei cu un fel de sfială, după ce rostește cu glasul înalt cu care s-a obișnuit să răspundă în clasă;

— Bună ziua!

— Ei, școlarul nost cel mare! Ian hai încoace, mâi Dinuț – și Furcoi întinde mâna spre el.

Dinuț se apropie, Furcoi îl prinde de peste mijloc și îl trage spre sine, până ce îl face să se rezeme de el ca de un petele, după ce și-a ferit trăistuța înspre partea liberă. Se uită apoi pe rând la cei din jurul mesei și clipește mereu din ochii lui șireți. Furcoi îl măsoară și el de aproape, ar vrea să-l strângă mai tare, dar se mulțumește să-l zgâlțâie cu mâna cu care îl ține pe după spate, uitându-se și spre Sofica să-i prindă privirea, dar ea toarce zorită, mușcând câteodată din fir.

— Ne spui dară și nouă ce-ai învățat azi la școală? – și Furcoi îl strânge din nou. Dinuț se reazemă cu o mână pe piciorul lui

Furcoi și dă mai întâi din cap, semn că au făcut ceva, apoi se uită roată prin odaie, ca și cum n-ar mai fi văzut-o niciodată.

— Am tăcut socoteli și-am cetit, noi de pe-a-ntâia, adăugă, după ce și-a adus aminte că trebuie să răspundă și cu vorbe.

— Așa, așa, să-l ajuți pe tăticu-te să-și numere banii când vine de la cămară, că el nu prea știe – și Furcoi flutură cu mâna cealaltă.

Dinuț zâmbește și i se uită în ochi, să-i arate că pricepe gluma. Da o țără vinars bei tu? Dinuț clatină doar din cap și râde. Aha, voi, școlarii, nu-i slobod, că se-ntunecă mintea. Ei, bine cftnii adusei aminte: mai ții pistolul cela, ori i-ai făcut facerea? Că de când umbli la școală, nu ne-am mai întâlnit.

Furcoi i-a făcut un pistol de lemn, să-i fie un fel de jucărie.

L-a cioplit dintr-un ciot de frasin rămas de la roțile de car, apoi l-a netezit, de aproape sclipea lemnul. Mai târziu, umblând prin Abrud, a găsit o bucățică de țeava de aramă, largă cam cât o gură de pistol, îndată i-a venit gândul să o facă țeava de pistol, s-a dus cu ea la câuaci și a înfundat-o bine la un capăt, iar la celălalt a retezat-o frumos, ba și

cu un fel de tivitură. Apoi a scobit lemnul pistolului unde ar fi venit locul țeții, a potrivit-o în ulucul săpat și a strâns-o bine cu două inele de fier. A mai retezat cât întrecea din lemn să fie pe potriva țeții și a ieșit un pistol gata de umplut cu pulbere și alicé.

L-a învățat pe Dinuț cum să-l încarce pe gura țeții cu pulbere de pușcat, îndesând-o ușurel și mărunț cu un mestecau pe potrivă, apoi cum să adauge câțiva călți să țină strâns pulberea, iar la urmă să vâre și alicele, adică bucățele de cuie tăiate și chiar pietricele de cremene, peste care să vâre iar dopul de călți, să nu cadă afară.

Când totul a fost gata, a făcut o găurice mică-mică tocmai lângă fundul țeții cu un cui subțire.

Acuma-i gata încărcat! Ian să vedem, pușcă ori ba? Du-te fuguța cu iasca aiasta și aprinde-o de la sobă. Și când Dinuț a venit cu iasca fumegând, Furcoi i-a pus pistolul în dreapta și a așezat-o pe târnaț. Acuma uită-te prin creștătura iasta din coada țeții, și prin vârful ei să ajungă oblu-n gard. Vezi-l? Da închide ochiul stâng.

Dinuț se uită întins, mișcă puținel din pistol, „îhm!” – zice cu gura închisă, după ce a zărit gardul la capătul liniei. Stai să văd și eu – și Furcoi se dă înapoia lui și se uită peste umăr în lungul pistolului.

Așa, bun! Acuma strânge tare de coada pistolului, da griji să nu-l smintești și cu ceea mână pune-i iasca pe găurice – și strânge și el de pistol peste mâna lui Dinuț. Nici n-a apăsător bine iasca și se aude o bufnitură puternică, iar din țeava izbucnește o flacără ca o limbă de foc. În gard s-a zărit ceva, ca și cum s-ar fi spart.

— Ei, mă Dinuț, mi-ai găurit scândura de la gard, acuma te pun s-o plătești ca popa! Hai să vedem ce ispravă am făcut.

Ieșiră amândoi în curte ținându-se de mână ca doi făptași înrăiți și se uitară. Din marginea scândurii sărise o țandură – pesemne lovită de o alicé mai mare; mai jos se zăreau două găurele, iar lângă ele o pietricică împlântată în scândură, cum nu avusese puterea să o străbată. Dinuț a început să sară ca un ied, ținând pistolul cu amândouă mâinile și uitându-se când la el, când la scândura mursecată.

Aceasta a fost în vară, înainte de coasă. De atunci, Dinuț a făcut mereu școală, cu praf de pușcă de la Furcoi și de la tatăl său, ba l-a luat cu el chiar și la vaci, acolo, pe Dealul Popeselor.

Când i-aduse aminte de pistolul, Dinuț se lipi mai strâns de Furcoi și îl cuprinse și el cu mâna, cât ajunsese, peste spate.

— O, am pușcat la ciori, de numa-numa! Nu mă las până nu le pustiesc pe toate, dumnecatul lor de hoaște!

— Le-o spânzurat în pari și le-o pus roată pe lângă gard, de vezi numai ciori dacă te uiți din drum, întări maică-sa ce îi fulgeră doar odată cu privirea. Acuma-s și hodinită, că nu mi-or mai dus puii ca de alte ori, adaugă, după ce descâlci un nod pe firul cânepii.

— Da cam cât prav ai stricat de-a-n heba? – privindu-l de sus și dintr-o parte.

— Numa două mi-o scăpat, da aiasta o fost atunci la început.

Acuma cum o țălesc, cum cade cu cracii-n sus. Ba, odată am doborât două dintr-un foc, c-or fost lângă olaltă.

— Ei, mă, că tu ești vânător de frunte – și se uită zâmbind către Gheorghiuț care-i asculta gata să râdă. Da cum faci tu de nu te simt să fugă? Că cioara-i hicleană, mai ca hulpea.

— Iacă stau așa în târnaț și le pândesc. Adică pui donița cu apă pe târnaț și mă dau după ea, jarul l-am adus pe vătrai să-l am gata.

Cioara vine și se pune acoloa peste drum, pe acoperișul șteampurilor și se tot uită în curte, să coboare, ori să mai aștepte. E, da' eu nu-i dau rând, iute o țălesc, pui iasca ș-odată-i jos, mima mă duc și-o iau de picioare s-o pui în vârful parului, așa o leg mima de un picior, să spânzure mai bine cu aripile desfăcute.

— Lasă, Dinuț, că-ți cumpăr o pușcă de ceea făcută fain, oblu cât ține de înaltă, numa să măcinăm piatra aiasta de-o pușcăm acuma, că cearcă bine de tot. Luăm din partea lui tăticu-te, mai pui și eu de mai lipsește și-ți cumpărăm o pușcă de ceea, pe felelat, cum o zis cehi și cela.

— Da' nu-i slobod să umblu cu pușcă, mi-o iau gomicii și ceia domni...

— Nu-i musai să umbli cu ea pe drum în sus și-n jos, fără numa acolo pe heac în sus. Ne luăm cu Culuț și cu tine, toți trei cu puști și ieșim pe Izbicioara-n sus și să vezi ce mai hulpi pușcăm și cu pielea cumperi niște cercei din ceia faini-fain i și-i dai la mămică-ta.

O, că ea are, și încă de ceia mari, de aur, îl îndreptă Dinu), lidicându-se în picioare să-l poată privi.

Atunci îi dai la soru-ta Salvina. Și mai cumpărăm noi ceva drac, nu te teme, numa să stea hoalele să le putem pușca, Așa-i

Dinuț? și îl clătină, apoi îl strânge la piept. Dinuț râde și i se uită în ochi. Da' ție mă tem că ți-o fi foame. Lasă, că te-așteaptă mâncare, cu

pup moale cu verzare și cu cocoroadă – ai, cum aș mai mânca și eu!

Stai, că-ți aduc o cocoroadă, dacă-mi dai mămica. Dacă nu, o înnr și ies fuga cu ea pe ușă până...

Mă, te prinde și-atunci îi vai de tine! Și-ți ia și porția ta... – întări Furcoi, cu o mână.

Dinuț prinse a râde, uitându-se țintă la maică-sa. Simțindu-i privirea, își mută și ea ochii de la firul de cânepă înspre el. Un zâmbet îi însenină toată fața.

Furcoi se ridică în picioare.

Atunci ne putem duce – și îl feri pe Dinuț într-o lăture să nu-l calce pe picioare. Apoi se caută în chimir, vârându-și mâna prin despicătură, dar nu nimeri nimici oricât furnică din vârfurile degetelor.

— Măi, Candin, scrie-mă sus, până mâne, c-am apucat nu știu cum așa fără niciun crițar. Cred c-o umblat dumneaei, cam are năravul aiesta.

— Stai, Ioane, că am eu potriviți, se amestecă Nionioi.

— Ba nu, Mitre, c-acuma-i rândul meu. Coată să ne ținem de lege, ori cum? – adăugă după un răstimp.

— Bine, bine, îl opaci Candin, sculându-se de după tarabă și apropiindu-se de ei, pesemne și el grăbit.

Ieșiră toți, dar Candin se opri la poartă, uitându-se pe drum, în vreme ce ceilalți se îndepărtară, Furcoi la dreapta spre casă, Nionioi făcând colțul la stânga, iar Coleșeriul cu ai lui peste pod, s-o ia la vale preț de un sfert de ceas.

se întâmplă să fie ÎNTR-o vineri, pe la începutul lui octombrie. Coleșeriul abia venise de la baie, prânzise în fugă și se apucase de alesul măcinșului. îl lăsară pe Dinuț să iasă la vaci, iar ei trei se grăbiră la șteampurile de peste vale, De obicei, buciumanii, din apucata lor, luau de pe șteampuri sâmbăta, pentru a duce aurul la cămară luna, zi de târg, când cu banii căpătați se luau după cumpărături, dar lui Coleșeriul îi rămăseseră din săptămâna cealaltă niște alesături ce trebuiau spălate la hurcă. Cât măcinaseră șteampurile în săptămâna asta va spăla mâine, pornind de la nisipul din pișoiște, destul de mult, clar poate le va ajuta și Dinuț, dacă îl va învoi învățătorul pe toată ziua, deoarece sâmbăta școlarii erau slobozi numai de la amiază, anume pentru a fi de ajutor la alesul aurului. Spălarea la hurcă o făceau bărbații, fiind nevoie de mai multă pricepere, dar

Gheorghiuț o lăsa și pe Sofica, la fel de pricepută, chiar dacă el o mai înțepa din când în când cu vorba că prea îi place să fie bărbătoiu.

Lucrul se împărți ca de la sine, Salvina luând sapa și trocul să care măcinișul la hurcă, iar Sofica apucând dârgul și potrivind scăunelul din sus de hurcă. Cel mai adesea, scăunelul nu era decât un fel de ladă desfundată la cele două capete, putând fi așezată mai bine și fără frica de a se răsturna. Tot un fel de ladă era și hurcă, dar cu mai multe lucrături și adausuri. Scândura de deasupra era ciuruită ca să poată trece prin ea nisipul de ales, iar la capătul din jos era desfundată, dar în locul fundului era prinsă jos o șipcă în chip de prag, să oprească o parte din firele de aur. Hurcă era continuată de așa-numitul herti, alcătuit din două până la trei trepte de scândură lată cam de un metru și așezate mai jos una de alta cam de un lat de mână. Ele erau acoperite cu petece de pănură în care trebuiau să se oprească bobițele de aur. Măcinișul era așezat pe hurca ciuruită, firicelul de apă adus din iazul șteampurilor pe o ceternuță îl înmuia și îl căra jos prin găuri, apoi la vale peste pănura de peste hertiuri, aurul rămânând în petece, pe când nisipul, mai ușor, era mânat la vale. **1**, a capătul heitiului era așezat așa-zisul hălăștău, o groapă lungă cam de un metru și lată cam de o jumătate, iar la fund căptușită cu scânduri, în care se așeza ceea ce scăpase de pe herti, spre a fi din nou ales la îiiircă Gura hălăștăului era tivită cu glij de pământ, doar spre iazul de sub roata șteampurilor era săpat un fel de șanțuleț prin care să curgă firicelul de apă ce se scurgea de pe hurcă.

Salvina adusese un troc de măciniș și îl răsturnase deasupra în capul hiircii, apoi se duse la iaz să slobozească apa pe ceternuță.

Aceasta se aieptă ca mânioasă și improșcă peste găurile hurcii, stropind-o și pe Sofica pe picioare.

Tu, față, fa mai strâmt acolo, că vine prea multă apă și iară sfădește tată-to că avem cap de muieri la treaba aiasta.

Gheorghiuț se fiicu că nu aude, el moșmondea în pișoiște, unde se că/nea să ridice câte o săgeată din piua de lângă roată cu ajutorul caprei. Aceasta era o pârghie de lemn, alcătuită dintr-un picior fix, sprijinit în pământ, și unul mobil care împingea în sus brânca săgeții spre a fi ținută în jugul șteampurilor printr-un cui de fier petrecut prin gaura anume făcută în mijlocul săgeții. Salvina de abia cărase două trocuri de măciniș, când se pomeni strigată să puie cuiul ia săgeată.

Hai mai iute, tu, că-mi alunecă piciorul caprei, îi strigă
(Îneorghiuț, lăsându-se cu toată greutatea pe capătul caprei să nu-i scape în lături.

Da' nu-l capăt, nu știu unde l-oi fi pusă...

— Așa-i dacă lucri cu capul a mână și-ți stă gândul tot k îmboțituri, se slobozi tată-său, ca o ploaie ce vine dintr-odată. Iacătă-l colea pe dunga pișoiștii. Ăău. că dacă ar fi un fecior culcat, iute l-ai mai vedea și l-ai pupa și p-o parte și p-alta. Ia dară?

Fata potrivea în fugă cuiul, apoi fugi să-i ducă mamei, care aștepta, alt troc plin.

— Și tată-to aiestă, când se pornește...

— Acuma ține-ți gura și vezi-ți acolo de alesături, să nu-mi dai pe apă ce-i bun. Ni ia ele! – adăugă cu glas mai domolit.

Sofica știa că nu e bine să-l împungă cu vorba când lucra la șteampuri și-i făcu semn Salvinei să fie gata pe când trebuia să pună cuiul și la săgeata a doua. Cum stătea pe scăunel, cu dârgul rupea din grămadă câte un pumn de nisip pe care îl amesteca cu firicelul de apă, apoi împingea turbureala rezultată peste găurile de deasupra hurcii. Dârgul se plimba mereu peste hurcă înapoi și înapoi, cu grija ca nisipul muiat să fie mânat jos prin găuri. Ochii și-i plimba de la hurcă la herti, să vadă dacă turbureala curge lin peste petece dintr-o margine într-alta. Când i se părea că turbureala s-a tăuit în hurcă, se scula de pe scaun și netezea prin cutie cu un jircuitor, apoi și peste petecile de pe herti, ca udeala să se prelingă la vale într-o singură undă.

După ce ridică cele trei săgeți, Gheorghiuț se ghemui la marginea piuei și începu să scobească cu o tigăită după nisipul rămas la fund. Aici era bunul mai gros, nisip fiind mai puțin, iar grăunțe de aur mai multe, ca mai grele, adică tocmai pe dos față de pisoștea în care se scurgea măcinișul îmbulzit prin ciurul lobdelor care căpțuseau piua. Se sprijinea într-o mână, iar cu cealaltă vâra tigăița în fundul piuei, punând nisipul scos într-un ciubăraș. Apoi răzuia cu multă migală bocurile de lemn din fundul piuei, nu cumva să rămână vreo fărâmbă de bun. Cât scosese, îi ajungea numai bine de ales la șaitroc, până va veni rândul alesăturilor spălate la hurcă. Șaitrocul era un fel de lingură mare, cam de două ori mai largă la gură, pe când fundul îngust era mai adânc, cu margini ce scădeau, până ce se pierdeau la gură. Era unealta de frunte a aurarilor, ca unul ce ajută cel mai mult la alegerea aurului din măcinișul șteampurilor sau din mojere. Băieșul

adevărat se cunoștea după îndemânarea la felezuit, când trebuia să știe, după undele tulburelii, dacă nisipul s-a îndepărtat de pe aur. Luă ciubărașul într-o mână, saitrocul în cealaltă și se așeză în marginea iazului pe un boc pus la îndemână în locul anume făcut, ca să poată lua câte o dușcă de apă, cât era nevoie la tulbureala de ales. Cu tigăița scoase o mânăuță de măciniș în fundul saitrocului, apoi îl aplecă în buza iazului, fură o undă de apă și începu să-l clatine, rotindu-l ca pe o sită, cu ochii la tulbureala ce se mișca învolburându-se. Clătinarea încoace și încolo trebuia să despartă nisipul de firul de aur, nisipul alegându-se mai deasupra, iar aurul rămânând spre fundul saitrocului. După atâția ani, lui Coleșeriu îi părea mai mult joc felezuitul cu saitrocul: îl clătina ușor, făcând cerculețe, mai largi sau mai strâmte, după cum îi arăta fuga tulburelii. Când socotea că despărțirea s-a săvârșit, apleca încet gura saitrocului, ca să se prelingă apa în fire cât mai subțirele, atât cât e nevoie pentru căratul nisipului, cu ochii măriți, ca nu cumva să scape și vreun fir de aur. Apa o scurgea de altfel în alt ciubăr, ca firele de aur scăpate să se așeze la fund, având grijă ca în cealaltă zi să o verse tot atât de lin pentru a nu le scormoni de la locul lor.

Mai greu rămas în saitroc îl golea într-un corn de vită pe care îl purta în buzunarul laibărului.

De abia alesese de vreo două ori, când se pomeniră cu sluga popii oprindu-se gâfâind lângă șteampuri.

Să vii iute, că s-o hurluit șteolna și l-o prins pe popa acolo, putu rosti printre desele răsuflări, mâneca petrecându-și-o mereu peste frunte și obraz să-și culeagă picurii de sudoare.

Cum, cum? – întrebă Gheorghiuț ridicându-se, ca și cum *n-ar fi* auzit bine.

Acolo la Cornu Botășului. Veniră și spuseră care o lucrat cu el. Ei or scăpat, c-or plecat ceva mai iute *și pe* popa l-o prins ceritnea hurlultă. Mă mână preoteasa, că dumneata știi rândul pe deasupra, așa, zise Furcoi cu ceia adunați acolo-n curte să pornească după el.

Tulai, Doamne! – și Sofica își lovi palmele, scăpând dârgul într-o parte, apoi își plecă în mâini capul.

Coleșeriu se uită roată, ca și cum s-ar fi gândit ce ar mai fi trebuit, apoi alergă în casă, de unde se întoarse cu o funie lungă încolăcită pe mână, cu ștearțul și cu securea în cealaltă.

— Voi stați și alegeți până gătați cu aiesta la hurcă, să am mâne dimineață la saitroc, că astăzi îi gata dară. Doamne, nu ne lăsa! – și

plecă în fugă, cu sluga popii după el. Sofica și Salvina rămaseră uitându-se în urma lor, până îi ascunse cotul drumului, apoi se apucară posomorâte să treacă măcinașul rămas prin hurcă.

Când ajunse Gheorghiuț, Furcoi și cu Nionioi stăteau în drum în fața porții popii, pesemne îl așteptau. O grămadă de lume foia prin curte, alții coborau și urcau trepte, ca și cum s-ar fi cătat unii pe alții așa în neștire. Până în drum răzbeau strigătele preotesei, pe care unii încercau în zadar s-o mai îmbuneze.

— Ce facem atâția? – întrebă Gheorghiuț, nehotărât să intre în curte, unde se uita întins.

— O dată nu facem nimic, numa de ducă p-acolo-n sus, că vremea n-așteaptă după noi. Am stat după tine, că tu știi rândul pe la coranda ceea a Botășului, dac-ai holongărit p-acolo – și Furcoi îl prinse de mâneca ținării, nu cumva să-i scape.

— O, mă, c-am uitat, c-aceea o fost de mult, când eram ia așa un cotârlău bun de cotat potcoave de...

— Lasă, că-ți aduci tu aminte, îi luă Furcoi vorba, trăgându-l de mânecă, numa să ne vedem odată acolo sus. Să pornim, dară.

— Da stai o țără, să vedem ce ne trebuie.

— Hai, c-avem, dacă-ți spui o dată.

— Ba nu așa. Scări ați luat?

— Luat, haidă, nu mai...

— Câte? Că ne trebuie batâr trei.

— Luăm de-aci două, și cu una de la șura mea din Măgură fac trei.

— Și mai trebuie una înlontru, ori două, când trecem din corandă în ceea...

— Hai, hai, c-am luat – și Furcoi întindea de el să pornească.

— Da securi, un firez, funii?

— Ie, mă, și-o sfoară lungă, să măsurăm la gura corânzii?

— Acea o am eu gata, o iau când trecem, se amestecă Nionioi.

— Cătu-i de lungă, măi Mitre? – și i se uită neîncrezător în ochi.

— Cătu-i! Cât s-ajungă, dă-o-n călcătură!

— No, hai odată, nu tot întreba ca mutu', cum o zis cela și cela – și Furcoi întindea vârtos de mânecă-i.

— Întreb, că vreau să facem lucru cu cap.

— Tocmai acuma vrei s-arăți cât poți fi de ocoș, ni la el!

— Doară și noi avem cap, c-am mai fost la de-aiestea. Nu-ți

aduci aminte când cu Pearța, de-o rămas două zile închis pe șteolna băii la...?

— Știu, știu, c-am fost și eu. Da ceia nu vin și ei? – și arătă spre curtea popii.

— Ba vin și ei, nu te teme, mima să ne vadă porniți odată.

Plecară cei trei și Nionioi strigă la cei din curte să-i urmeze.

Când să treacă podul, se întâlnesc cu Dinuț care se întorcea de la școală.

— Du-te iute acasă și prânzește și mai ajută și tu la mâta ceea, îi strigă Coleșeri, fără să se oprească.

Dinuț se opri locului, făcu ochii mari când văzu șirul de oameni ieșind din curtea popii. Din câteva sărituri fu lângă Furcoi și îl prinse de mână, alăturându-i-se.

— Unde vă duceți atâtea?

— Auzi, că s-o hurluit baia pe popa, îi răspunse mai mult șoptit.

— Viu și eu – și se lipi mai tare de Furcoi.

— Mă, tu du-te acasă, că ești flămând, se răsti tată-său, care pășea înaintea lor.

— Nu mi-e foame, c-am avut în straiță...

— Nu te mai tăia cu mine, fă cum îți spun!

— Lasă, mă, să vină și el, iaca ne-ajută și el cu ceva p-acolo, se amestecă Furcoi. Gheorghiuț nu mai zise nimic, pășea vârtos peste pod, apoi pe drumul de lângă vale. În urma lor, ceilalți sporovăiau fel și chip, dându-și cu socoteala cum s-a putut întâmpla năpasta și ce ar fi mai bine de făcut. Erau vreo douăzeci de bărbați, printre ei și câțiva feciori, care cu târnăcoape, care cu securi, unul cu o rangă bălângăindu-i pe umăr.

Ajunseră la gura Pârăului Plaiului și începură suișul pe drumul Plaiului. O vreme, drumul se ținea alături cu pârăul cât urcușul se arăta mai domol, apoi o cârmea spre dreapta pe coasta cuprinsă de brazi, încârligându-se încoace și încolo ca să n-o ia piepș în sus.

— Mă, dacă n-ar fi corurile aiestea, cu cât am fi noi mai iute în vârful Vulcoiului.

— Lasă, mă, că bătrânii noștri o știut ei ce fac! C-aiesta-i drum să te sui și să te cobori cu caru-ncăreat, nu ca noi slobozi!

— Oare s-o tăiem peste râț, așa oblu-n sus? – întrebă un tinerel când ajunseră lângă o poiană lunguiață.

— Tot acoloa ești, că te prinde nădușeala de la o vreme și-i

musai să stai să-ți mai tragi sufletul. Așa că...

Și oamenii își văzură tăcuți de urcuș, alegând pârtia mai bună.

De atâta amar de vreme, drumul fusese scobit de puhoiaie și viituri.

Oamenii săpaseră pe lângă ele un fel de trepte în pământ, ca o călcătură moale și una tare, pe care apa nu mai avusese puterea să le rupă. Atât că nu puteai să pășești cu ochii-nchiși, trebuia să te uiți să nu pui piciorul în scobitură, fără numai din dâlmă în dâlmă: așa, aveai și spor la mers, fără să te ostenești anume.

Trecuse de amiază când ajunseră pe culmea Vulcoiului. Drumul mergea o bucată prin pădure, ținând când culmea, când mai pe de lături. De la un loc, coborâra spre miazăzi pe la începutul unui pârau ce ducea la Ampoi în Valea Dosului. Apoi apucară costiș pe o cărare pe sub Cornu Botășului la gura minei la care lucra atunci popa Pitula. Peste puțin, sosiră acolo. Gura minei era ascunsă într-un fel de văgăună, o scobitură în coasta muntelui, străjuită de o salcie pipernicită ce prinsese rădăcini în firicelul de apă ce se scurgea când și când de pe galerie. Haldina se vedea destul de întinsă, semn că lucraseră acolo multe rânduri de oameni.

Cine va se ridică din răzorul haldinei și veni în întâmpinare: era un băieș pe plată din Valea Dosului.

— No, măi Todoruț? – și Furcoi se opri, cu ochii la el.

— Iacă am pornit să ieșim de la șut, noi mai înainte, părintele dinapoi. Nu știu o fi uitat ceva, ori ce, că ne-am depărtat de el, și numa bine ajungem de unde se vedea afară, când auzim dinapoi o trosnitură și-o hurlitură de-aia pogană, c-am ținut-o una fuga până afară. Aci, după ce ne-am mai dezmeticit, hai să merem înapoie să vedem ce-i. Ortacii, ăsta Ilia Hulbăreștilor, că-l știți și pe ei, nu și nu, că se hurluie pe noi. L-am lăsat aci și eu m-am băgat așa cu trebuță, noroc că nu s-o fost stins șteartul din fuga ce-am tras-o și, cum zic, pășeam așa ca o mătă, până am ajuns acolo. Se făcuse ceva colb, da' nu așa mult, dac-o fost umed locul. M-am apropiat pân-am dat cu capul de cerimea hurluită, era o grindă ruptă și am stat s-ascult.

Ascult, ascult: nu s-aude nimic o dată! Mă dau să-mi lipesc urechea așa de grinda ruptă și iară ascult. Ascult iară, și-atunci mi s-o-mpărut c-aș auzi ceva așa gemând, da mi se părea că-i pe undeva departe, ca-n fundul pământului. Atunci prind coragie și strig o dată de-am crezut că se hurluie dealul pe mine: „Domnii părinte, m-auzi?” –

și m-am lipit iară cu urechea. Atunci am auzit ceva gemând, da' mai tare ca dințate. No, zic, îi treabă și ies iute afară și îl mâi pe cela să spuie acasă, să vie lumea cu ce trebuie.

Todoruș se opri și abia atunci luă seama că era înconjurat de toate părțile de ochi și urechi ce voiau să prindă toți.

— De-atunci nu te-ai mai băgat pe baie să vezi? – întrebă Coleșeri. bălângădind în mână funia făcută colac.

— Nu, c-am așteptat să veniți, și mi-o fost și nu știu cum frică să...

— Bine, haidam numa câțiva să vedem ce și cum. Vreo trei-patru, să nu se întâmple ceva până suntem pe șteolnă.

Și Coleșeri porni, urmat de Furcoi, Nionioi și Todoruș.

— Stai s-aprindem ștearturile, vezi că uitam? Care aveți pucioase de celea bune? Hai Horomoață, că tu ești cu de-acelea.

Pe vremea aceea, cele mai bune chibrituri erau cele austriece.

Crășmarul scoase din buzunar cutiuța și scapără un băț, apoi apropie pe rând flacăra de mukul ștearturilor la urmă, și-l aprinse și el și se luă să-i ajungă din urmă. Oamenii păseau cu teamă, săltând mereu ștearturile și măsurând din ochi căptușeala de bârne și de grinzii.

Din când în când, Gheorghiuș, ce pășea în frunte, se oprea și striga:

„Ian tăceți, mă!” Atunci urechile își ascuțeau puterile, gata să prindă orice zgomot al pământului. Nu auzeau decât țiuitul urechilor încordate de atâta liniște. Abia când s-au apropiat de surpătură. au auzit niște picuri căzând rar din cerimea șteolnei.

Aha! – tresări Furcoi. Vezi, aiasta-i! S-o tras de undeva vreun izvor, că ele se cam mută, până o ajuns aicea și s-o dat a băltui deasupra șteolnei, de-o ajuns lemnele a putrezi.

— P-aicea știu că mustea așa din cerime, se amestecă Todoruș.

Vezi că se cunoaște și jos, dă un pic a se tăui.

De-acia dară mereuș, numa mereuș – și Coleșeri porni iarăși tiul urând șteartul, să i se vadă bine în toate părțile. Ajunseră și la surpătură. O grindă de sus căzuse cu un capăt pe care îl astupase pământul zăcut, mai încolo nu se mai zărea nimic.

— Am ajuns, vorbi ca pentru sine Coleșeri, întorcându-se spre cei din urma lui. Oamenii se opriră și începură a măsura din ochi grinzile, bârnele și lemnele mai subțiri vârate căptușeală ca să țină pământul.

— Ian tăceți, să ascultăm o dată! Oamenii încremeniră locului, înăbușindu-și răsuflarea. Statură așa încordați câteva clipe. Pare că s-ar auzi ceva.

— Lan strigați careva, șopti un glas.

— Domnu' părinte, ne-auzi? – tună Furcoi din toți plămânii, apoi încremeniră iarăși, mai încordați. De dincolo, răzbătu ceva ca un fel de vaier slab.

— Noi suntem! Venim pe ceea parte! – strigă Furcoi de i se umflară vinele de la grumazi. Ian stai să dăm parola și altfel. Se plecă, luă un bolovan și izbi de câteva ori în scoaba de fier ce ținutua grinda căzută de stâlpul rămas în picioare, apoi își lipi urechea de ea.

Stătu câteva clipe și ascultă. Aha! – strigă, cu ochii luminați de bucurie. Ne-o auzit, acuma-i gata acia, hai colo sus să ne scoboram prin corandă.

Oamenii făcură calea întoarsă parcă fugăriți de cineva. Din două vorbe, Furcoi înștiința pe cei de afară despre semnele auzite și porniră la deal spre culmea Botășului.

O luară pe coastă în sus, unul după altul. De pe spinarea Vulcoiului se putea zări un șir de oameni cum se încolăceau încolo și încoace ca un șarpe, câțiva ținând pe umăr câte un capăt de scară.

Coleșeriu grăbi mai înainte să desfunde gaura din spinarea muntelui. Cât ce ajunsese, trânti jos colacul de funie și strigă pe Nionioi să vină repede cu sfoara. Gaura era ceva mai largă decât să încapă un om, făcută cine știe de când în coasta culmii, poate la început o intrare în mină pe urmele filonului aurifer care ieșise tocmai aici la lumină. Acuma era înfundată cu crengi de fag și pari mai groși și mai subțiri, cum se nimerise, ca să nu cadă vreo vită fugărită sau chiar vreun om. Coleșeriu se apucă să smulgă rancotele care o astupau, rânduindu-le de o lătura ca să le poată pune iarăși ia loc. Nionioi și încă doi îl ajutară și pe dată gaura își arată golul întunecat din care ieșea o boare rece și umedă. La vederea rănii adânci care ajungea poate până în măruntaiele pământului, se iscă un fel de fior printre cei strânși roată în jurul ei. Singur Coleșeriu se culcă pe buza ei și scruta prin întunericul ce cobora undeva la vale.

— Măi, că s-o mai hurluit de-atunci!

— Ce, mă? – întrebă Furcoi fără să vrea.

— Erau aci mai jos câteva trepți, săpate așa să pui piciorul până să ajungi la scara făcută pe un fag întreg, cât o fost de lung. Acuma pace

bună, trebuie să ne coborâm pe scări până mai jos, cum am dat cu socoteala venind pe drum. Ian dă sfoara ceea, măi Mitre.

O luă și, cum era iăcută colac, prinse a o descolăci până aproape la jumătate.

— Da. Ți-mi careva un amnar, c-a meu îl uitai acasă, cu graba.

Se apropiară câțiva cu câte unul în mână. Coleșeri alese pe cel mai greu și cu torțile bine lipite, ca să nu scape sfoara și îl legă de capătul sforii, apoi îl aruncă în gaura întunecată, lăsând-o să se descolăcească mai încet, ca să simtă când greul nu mai atârână.

— Ai grijă, mă, să n-o scapi, c-apoi.) – îl cicăli Furcoi.

— Nu te teme, că io-s popa ei.

După câteva clipe, Coleșeri simți că sfoara nu mai trage la vale, trase puțin înapoi, cât să stea întinsă, apoi se căzni să facă un nod.

— Ia mai bine pleanța aiasta și înnoad-o acoloa, nu zăboji atâta, îi întinse o cârpă cineva de la spate. După aceea, o trase înapoi, până ajunse capătul de jos în mână-i, dezlegă amnarul pe care îl întinse stăpânului lui și se ridică în picioare.

— Acuma să tăiem un brad lung și subțire, să-l curățim ca să-l facem suiau bun de coborât în corandă.

— Da' nu băgăm de una scara, mă Gheorghiuț? – și Furcoi se apropie de el.

— Nu, Ioane, că acolo jos locui rău, cu gropi și tot felul de crăpături în piatra ceea, de-aceea trebuie mai întâi să coboare careva să potrivească scara și să ție să nu alunece într-o parte.

— Atunci ne duceam câțiva după brad și ceilalți dați-vă și legați scările cele lungi deolaltă să ajungă câtu-i măsurat pe sfoara aiasta – și Furcoi porni cu joagărul pe umăr, iar alții doi cu securi în mână. Pădurea era la vreo sută de pași, înaltă și deasă, cu brazi lungi și subțiri, ca pentru catarge de corabie, pesemne nu de mult semănați, cu cine știe ce gând. Aleseră unul din margine, care se arăta mai înalt și începură să-l taie, întâi doi cu joagărul, până îl străpunseră mai bine de jumătate, apoi Furcoi și încă unul se apucară cu securile. Așchiile săreau mustind a rășină, în vreme ce bradul tremura, scuturându-și ramurile, ca și cum ar fi prins a hohoti la moartea grabnică de care îl mai despărțeau doar clipe. Deodată, începu să se plece de vârf înspre culmea coastei.

— Feriți, mă! – strigă unul, mai mult din obișnuință, pentru că toți erau cu ochii pe el să-l vadă încotro va cădea.

Se auzi un ujit de ce în ce mai ascuțit al ramurilor ce ar fi încercat parcă sa se adune de cealaltă parte să nu fie strivite de cădere, apoi o bufnitură lungă și îndesată care răsună peste coastă ca un ecou și bradul se arată cât era de lung.

— Aduceți unul sfoara ceea! – strigă Furcoi, întinzând o mână spre ei, ca și cum ar sta gata să o prindă din zbor. Cui ut veni în fugă și o alătură bradului, ferind ramurile. Se nimerise să fie cam cu un metru mai lung, dar îi tăiară numai crucea din vârf, cine știe cu ce gând, poate numai așa dintr-vm fel de teamă. Apoi se apropiară câțiva cu securi și loviturile se auzeau dese, unele mai lungi, altele înecate, după cum craca putea fi tăiată dintr-o lovitură sau de mai multe. După ce ramurile fură tăiate, începu cojirea, securile căzând pieziș, întâi pe pârlea de sus, apoi pe cealaltă, după ce-l întoarseră, cârnindu-l cu toporiștile. Apoi îl luară pe umeri și se apropiară de groapă, unde îl lăsară jos. Mai încolo, aștepta lungită pe pământ scara înădită din cele trei cu ajutorul unor bețe de legătură scobite pe de o parte și strânse cu un ștreang, ca să înțepenească bine.

— Haideți să slobozim sulăul pe hudă la vale, porunci Furcoi, care prinse capătul gros cu amândouă mâinile, să-l poată ținea locului. Alții se rânduiri pe lângă el și începură să-l ridice în mâini, apoi cei dinspre capătul subțire să-l proptească în securi. Trunchiul sclipind de albiciunea mângii se ridică șovăind din vârful ce se bălângănea după opintirile brațelor și securilor, până ce se apropie de înălțimea dreaptă.

— Acuma apucați-l în brațe câți încăpeți aci pe lângă mine și hai să-l slobozim încet-încet.

Bradul se săltă puțin, bălângănind mai tare cu vârful și oamenii pășiră cu el în brațe, până îi rezemară capătul de jos de buza gropii.

Buciumanii se rânduiri pe lângă ea, gata să-l sprijine la nevoie, iar cei care îl cuprindeau cu brațele începură să-l lase să alunece încet, după ce Furcoi îi împinse capătul ciont în golul gropii. Trunchiul alunecă la vale, opintindu-se parcă din tttrân & orile care îl slobozeau mai des sau mai rar, până ce oamenii nu-l mai putură ținea decât de vârf. După o clipă, se opri singur, răsărind din groapă abia de câteva palme.

— Fii bun, mă! – strigă Coleșeri. Acuma care coboară jos?

— Eu, eu! – și Culuț prinse cu o mână vârful rămas afară, ca și cum ar fi gata să se lase pe el la vale, pe când în cealaltă ținea șteartul

stins.

— Ai pucioase la tine? – întreabă tatăl său, prinzându-l de mânecă.

— Am, dară.

— Atunci griji acolo jos până-l aprinzi, stai lipit de suiau până ți se dă a vedea.

Apoi îi legă cu un capăt de sfoară șteartul de brâu, ca să-i atârne la spate și să aibă slobode amândouă mâinile. Apoi Culuț se slobozi încet, mutându-și mâinile, până când trecu de marginea de unde lemnul atingea pământul, apoi se lăsă să lunece în voie pe trunchiul umed, simțind cum i se prelinge pe palmi mâzga dulcie cu iz de rășină, cum știa din copilărie, când sângera anume câte un brad să-l vadă mustind în picuri din care întingea cu degetul și puneă pe vârful limbii. După ce se învârtoșau picurii în rășina aceea albicioasă, o aduna într-un teoc anume făcut din scoarță de brad.

Nu apucă să gândească bine la gustul rășinii și se pomeni poticnindu-se cu picioarele de ceva tare. Se ghemui pe lângă suiau și pipăi cu o mână, până ajunse la capătul lui, apoi pe de lături să vadă dacă este loc să calce în voie. Apoi se ridică în picioare, deznodă sfoara ce-i ținea șteartul la spate, îl aduse înainte-i și scăpară un lemnuș.

Flacăra se ivi sfioasă de atâta întunerice și feștila prinse a pâlpâi, întâi în limbi șovăitoare, apoi se potoli cu o flăcăruie lunguiață, în vârf cu o undă subțire de fum. Ridică șteartul în dreptul ochilor și se uită în jur. Sulăul se poticnise lângă un perete de piatră, de la care pornea un gol prin care nu se mai zărea nimic. Când se uită spre picioarele lui, văzu un fel de pod de piatră, pe alocuri cu scobituri și teșituri ce păreau să ducă la câte un lunecuș cine știe până unde.

— Ajuns-ai, mă?

— Ajuns, ajuns! Sloboziți scara, da-nce! s-o pot prinde și eu de capăt când o ajunge la mine.

Apoi se întoarse spre pferetele de piatră și căută ceva cu ochii.

Găsi un fel de scobitură canș la înălțimea capului, o pipăi cu degetele și așeză șteartul aprins. Lumina se împrăstia mai bine și e! se simți dintr-odată mai înviorat. Afară, deasupra lui se iscă o forfotă și se auziră glasuri răstite.

— Să scoatem întâi sulăul!

Ba nu, mă, fără băgăm scara pe lângă el și numa bine o mai sprijine și el cât ajunge...

Și dacă se rupe cumva scara la ieșit, Doamne feri, atuncea ce ne-om face?

Haidă dară s-o slobozim.

Culuț îi zări capătul vânturându-se o dată peste lățimea gropii, apoi alunecând încet spre el. Îi veni în minte să o ferească la vreme să nu-i răstoarne cumva șteartul, de aceea se lipi de perete, lăsând lumina să-i treacă pe deasupra capului, să poată zări mai bine capătul. După puține clipe, se ivi și Culuț o prinse cu amândouă mâinile, apoi o așeză pe locul cel tare ce se nimerea să fie puțin scobit, cum era mai bine.

— (raia, puteți coborî! – strigă, cu mâinile pâlnie la gura ridicată.

Sus, se zări întâi o umbră, apoi răsunară bocănituri în fustei!

scării, apoi altă umbră, până se pomeni înconjurat de oameni. La urmă, doi inși sloboziră pe câte o funie încă două scări mai mici, apoi câteva bucăți de brad cioplit, unele groase ca bârnele, altele mai subțiri, iar mai la urmă câteva prăjini de lemn tare și o rangă de fier. Se aprinseră câteva ștearturi și Coleșeriu o luă înainte, îndemnând:

— După mine, mă, da' numa cu trebuță! Și uitați-vă unde puneți piciorul!

Prin golul negru zăreau doar sub picioare un fel de pod de piatră, plin de scobituri și de dinți de toate formele. Coleșeriu pășea pe lângă perete, din când în când proptindu-se de el cu o mână, cu cealaltă ținând șteartul înainte. După câțiva pași, se opră, ridica șteartul și se uita în sus și în lături. Părea că s-ar zări ceva zimți de piatră, dar lumina nu putea răzbi până la ei să-i dezgolească. De la o vreme, peretele se sfârși și izbițenii se pomeniră în mijlocul unui gol. Ridică și flutură cu ștearturile în jur, dar nu putură zări decât gol, negru și mut.

— Oare ce-o fi aiasta?

— Corandă, ce să fie altă? – răspunse Coleșeriu, uitându-se și el în lături, doar va găsi ceva de sprijin în lumea aceea oarbă.

— Bine, bine, văd că-i o corandă, da' de când, cine o fi făcut-o?

— Da de cându-i lumea, cine mai poate ști!

— Tot băieși ca și noi, alții n-or putut fi.

Și cum stăteau toți cumpănindu-și gândurile, se auzi deodată ceva ca un uruit surd, dar la depărtare mare, cine știe unde.

— Ian tăceți, mă!

Oamenii înlemniră, cu sângele înghețat în vine. Mai auziseră ei

din băieții bătrâni că pământul are și el măruntaie și câteodată prind a chiorăi, dar nu a bine. Uruitul ținu doar o clipă și se stinse, lăsând oamenii să asculte cât de adâncă putea să fie tăcerea aceea din adâncurile pământului. Buciumarii mai așteptau împietriți, cu ochii ațintiți spre golul negru ce se vedea dincolo de zarea luminii ștearțurilor. După ce-și ascultară bătăile inimilor, prinseră a se foi pe loc și Coleșeriu păși înainte, orbecăind cu ștearțul mutat când în stânga, când în dreapta.

— Oare merem bine?

— Haideți mima după mine, da așa mereu.

Ajunseră la locul unde pereții muntelui se apropiiau atât de tare, încât păreau că se bat în capete și numai acuma ar sta să se odihnească de atâta zdroabă zadarnică. Cum se strecurau unul după altul, se mai loveau cu fluierul picioarelor de câte o muchie zimțuită, alteori simțeau cum zidul de piatră le împunge coastele. Când locul era prea strâmtorat și muntele voia pare că să-i țină de umeri, se răsuceau într-o parte și se îndesau pe lângă pereți, auzind cum le hârșăie pe piatră bumbii de la tundre. Pe câte un loc, cărarea se ascuțea într-un fel de jgheab îngust și, cum stânca era jilava, piciorul le aluneca, până se izbeau cu cotul de peretele de piatră. De la o vreme, ieșiră iarăși într-un gol, dar aici se ridicau ca din pământ fel de fel de mogâldețe de piatră, unele înalte și ascuțite ca un dinte uriaș, altele butucănoase și pline de scobituri, care la lumina leșietică a ștearțului, mai mult băgau spaima în oase. Câte un pietroi, mare cât o claie de fân, stătea ca aninat și părea că acu-acu îi gata s-o pornească din loc.

— Stați, c-am ajuns iară la vârtej. Haidați cu scara, strigă Coleșeriu, ridicând ștearțul cât ajungea cu dreapta. Din urmă, își făcu loc crâșmarul Horomoață cu scara cumpănind pe umăr.

— Oare ajunge aiasta? – întrebă, potrivit-o în mâini ca s-o lase pe lângă peretele de la picioare.

— Ajunge dară, dacă nu s-o mai fi clătit muntele de-atuncea.

Îl ajută și Coleșeriu cu o mână, până ce simțiră că se potrivește Mai întrecea în sus cam de o palmă.

— Acuma ține tu de ea până mă cobor eu, după aceea ne rânduim jos.

Și coborî Coleșeriu, ținându-se de scară numai cu o mână, ca să nu i se stingă cumva ștearțul, apoi ținu el de scară până ce coborî Horomoață pe care îl lăsă în locui și el porni orbecăind pe o galerie

scundă și îngustă, de trebuia să meargă mereu gârbovit. Pe jos, pământul era de-acum moale, din loc în loc bălțuit de umezeala ce picura întruna din cerime. De câteva ori, picurii îl nimeriră în ceafă, de se scutură înfiorat de răcoarea ce o simțea alunecându-i pe spinare, până ce se năclăi de cămașă. Auzea mereu pe cei de dinapoia lui cum clefăiesc picioarele prin tină. Câteodată, mai răzbate și câte o bufnitura, semn că unul a alunecat la pământ, într-un loc, șteolna s-a făcut, mai înaltă și Coleșeriul a pășit mai întins, dar n-a băgat de seamă când a devenit iarăși scundă și s-a izbit cu fruntea de grinda de sprijin. A stat puțin locului, și-a dus mâna slobodă la Iodul lovit, și l-a frecat cu palma să-i mai treacă de usturime, apoi a pornit înainte. Ținea minte că după acest loc mai ridicat nu mai este mult până la cealaltă șteolna pe care băiește popa Pitula. Dar tocmai aproape de îmbucarea lor trebuie să fie cu băgare de seamă, de aceea acuma pășește mai încet, luminând mereu înaintea picioarelor cu ștearțul, când într-o mână, când în cealaltă. Nu după mulți pași se oprește și îi așteaptă pe cei din urmă, de care s-a cam depărtat. La picioarele lui se căsca o gaură neagră, largă cât șteolna și mai lungă decât doi pași de om.

— Mă, aduceți dărapele celea de foaștă, c-aicea am dat de vârtejul cela.

Oamenii se opresc și trec din mână în mână doi dulapi groși și lungi de doi metri pe care Coleșeriul îi potrivește peste gura vârtejului. Cei din spate sporovăiesc despre rostul lui. Unii zic că pe puș se coborau după vâna de aur care aci alunecase în adâncime, alții, dimpotrivă, știau că groapa a fost făcută anume de cei care au lucrat pe șteolna de acuma a popii Pitula ca să nu poată intra holoangării prin coranda prin care au venit ei: au pușcat-o cu pulbere și au săpat-o să fie vreo trei metri de adâncă, cât să nu mai poată ieși singur cel ce s-ar scăpa în ea. Cele două tabere nu se învoiau nicicum să mai lase din ce știau, până ce Coleșeriul trecu dincolo de vârtej, după ce se lăsă pe amândouă picioarele să se așeze mai bine dulapii.

Abia după câțiva pași ajunseră și în șteolna ce se surpase pe popa

Pitula. Acum, cotiră la stânga și aici pășiră mai sprinten, cerimea fiind la un stat de oră. Pământul era zbicit, pe alocuri cam zgrunțuros, poate din pricina pietrelor ce căzuseră din raznele de lemn care le scotea de la ori. Coleșeriul le auzea mereu troncănind de picioarele celor din urmă. Merseră o bună bucată, când lui Coleșeriul i se păru că

ar scânci cineva mai încolo. Se opri și ascultă, ridicând ștearțul deasupra capului. Se opriră și ceilalți și ascultară.

În liniștea oarbă și înghețată, gemetele se auziră mai deslușit, dar undeva departe pe șteolnă, poate o sută ori două sute de pași.

— Noi suntem, domnu' părinte! – strigă Coleseriu, cuprins de bucuria pe care nu și-o mai putea potoli! Parcă au răsunit și ceva vorbe îngăimate din care n-au priceput nimic, dar s-au bucurat că omul vorbea. Semnul i-a înviorat pe toți, de mai că le venea să pornească fuga, dară Gheorghiuț dinaintea lor nu i-ar fi opăcit să fie cu luare aminte, că se apropie de locul cu primejdia. Coleseriu rări pașii și înălță ștearțul sub cerime, să poată vedea lemne pocnite, ori vreo surpătură. Ajunseră astfel la câțiva pași de locul unde cerimea se scufundase în șteolnă.

— Stați pe loc, c-am ajuns! – făcu semn Coleseriu ridicând mâna și se apropie singur de surpătură. Gemetele conteniseră, așa că abia după ce se uită și lumină pe jos, zări pe popa Pitula lungit pe pământ, cu o palmă ridicată din care se prelingea sânge. Deasupra lui, o grindă ruptă atârna cu un capăt în popul ce rămăsese în picioare, iar cu celălalt mai încolo, învăluit într-o grămadă de pământ. Când popa zări ștearțul apropiindu-se, își întoarse fața în sus, căutând cu ochii, acuma sfioși de lumină, căci își puse mâna sănătoasă streășină.

— Tu ești, Gheorghiuț? Vai, mă, bine că v-o ajutat bunul Dumnezeu să ajungeți cu bine. Hai dară să vedem cum mă scoateți. A, io, piciorul meu, că nu-l poci trage nicicum. Oricât m-am tot căznit de azi dimineață.

— Nu mai mișca nimic, domnu' părinte, până vedem ce și cum, îl molcomi Coleseriu, ghemuindu-se sub surpătură până ce ajunse cu ștearțul la capătul grinzii căzute peste popa. Piciorul drept, de la gleznă în jos, era prins sub surpătură, grinda îi apucase vârful și îl ținea răsucit la pământ, învăluit în grămada de pământ căzut din cerime.

Furcoi și Horomoață se apropiară încet, înghesuindu-se unul într-altul cât le îngăduia strâmtoarea.

— Mă, cum facem? – întrebă într-o doară Horomoață.

— Să puteți ridica grinda care-mi strânge piciorul și să mă trageți afară, după aceea să...

— Așa ne-am gândit și noi, da' mai întâi să întărim aici deasupra, ca să nu se întâmple ceva când om cârni de grinda aiasta, vorbi Furcoi.

— H, mă, lucru cu forfoiu, dacă n-am avut noroc ca aceia îl u fost înaintea mea. Era să mă îngroape de toi, dacă nu săream înapoi când am auzit pârăind lemnele deasupra, Muma un pas de mă mai îngăduia, eram și eu scăpat, da tot rămâneam aicea încuiat, că prin corandă n-aveam cum ieși așa, de unul singur.

— Bine că n-o fost mai rău! – se amesteca Horomoață, uitându-se când la grinda ruptă, când la fața pământie câtă se putea zări din stufisul bărbii.

— Așa-i, da, cum zici, dragul meu Ian haideți careva și mă legați la mâna aiasta, că m-am lovit în ceva piatra ascuțită când o dat cu mine de pământ.

— Vezi, mă, la aiasta nu ne-am gândit să fi adus ceva pân'/a curată, șopti I Joromoață la urechile lui Furcoi și Coleșeriu. Care aveți ceva pleanță mai curată? – strigă apoi, întorcându-se spre ceilalți.

Din șirul de oameni răsări Dinuț, făcându-și loc printre cei mari, apoi scoase din buzunar o batistă albă.

— Vezi cine ne-ajută? se răsti Furcoi către Coleșeriu. Am știut eu de ce-am zis să vină și el cu noi și Furcoi îl apucă de bărbie, uitându-i-se în ochii lui mari, poate și speriați de cele văzute aici sub pământ.

— Acuma până mai zăbovim noi p-aci, tu ia-te fuguța până acasă și spune-i la doamna preoteasă să inăie iute sluga cu căruța după doctorul Sabo de la Abrud, așa să fie la Izbita pe când om coborî noi – și tată-său îl strânse de mână.

— Așa, așa, îngăimă popa, întorcându-și fața în sus, cum era culcat spre peretele șteolnei.

— Da vezi, p-aci umblă cu trebuță, ai grijă să n-aluneci, da dacă te vezi sus, poți ține tot o fugă pe Plai la vale. Nășteartul meu și lasă-l ia ortacul de la gura vârtejului.

Dinuț luă șteartul de la taică-său și făcu cale întoarsă, strecurându-se printre oamenii ce se îngrămădiseră acuma lângă surpătură.

Horomoață se lăsă în genunchi lângă popa Pitula, îi prinse mâna însângerată și o curăță de sângele închegat și de fărâmiturile de pământ ce se lipiseră, apoi o înfășură cu batista și pe deasupra mai înnodă o sforicică petrecută de vreo două ori peste locul înfășurat.

Furcoi și Coleșeriu măsurară lățimea de sus a șteolnei și înălțimea peretelui, apoi se amestecară printre ceilalți oameni, până

ajunseră la bârnele cărate de ei, pe care purtătorii le lăsaseră rezemate de pereți, ca să fie mai la îndemână. Aleseră pe cele potrivite, făcură semn pe unde trebuiau ciontat –, apoi se auziră hârșăituri de joagăr, la început mai limpezi, mai cântătoare, apoi mai scurte și mai înfundate, după cum gura firezului se afunda în măduva lemnului. Grinda retezată a fost apoi ținută cu câte o scoabă în capetele a doi popi.

Furcoi și Coleșeriu au dus-o apoi aproape de surpătură, în vreme ce joagărul se auzea încreștând alt capăt de grindă.

— Cam aci ar fi bine, vorbi Furcoi, pipăind grinda rămasă întreagă lângă cea ruptă. Ține-o mai bine acolo să nu-l lovească pe domnul părinte, și amândoi se încordară să o potrivească la locul ales sub cerime, ajutați încă de doi. În partea stângă, popul nu se lăsa înălțat drept și unul scormoni pământul cu un târnăcop, până ce grinda de sus se lipi bine de cealaltă, după ce căpătă câteva lovituri de topor.

— Nu da tare, mă, că-i bai! – strigă Furcoi lui Nionioi, care părea că se răstește prea tare cu securea ridicată.

Cealaltă grindă o înălțară mai înapoi, cam deasupra capului popii, după ce moșmondiră mai mult, căci amândoi stâlpii trebuiră scurtați cu firezul de vreun lat de mână, dar la urmă se așeză mai bine decât întâia, nimerindu-se aci locul mai pietros.

— Acuma haidați cu ranga și cu proptele celea. Numa două trebuie, dar să fie mai groase, vorbi Furcoi, trăgându-și de fuioarele mustății, semn că era mulțumit de ispravă. Potriviră una cam deasupra genunchilor popii Pitula, vârând-o cu capătul în căptușeala peretelui. Aci dați-vă care sunteți mai înalți, da' numa țineți așa, lipiți de grindă, nu ridicați nimic, până vă spui eu.

Cealaltă o vârără mai anevoie aproape de locul unde grinda strângea piciorul, tocmai pe unde încăpea, fără să-l apese pe cel doborât. Pentru locul răngii, scurmară mai întâi pământul cu târnăcopul și feriră molozul cu o lopată, apoi pipăiră unde e călcâiul piciorului îngropat și o vârără încet, până ce trecu de grinda prăbușită. Aci era mai greu, deoarece nu îngăduia oamenilor decât să stea în genunchi și se putură înghesui numai trei.

— Acuma fiți gata și apucați bine! Gata? Acuma sus, sus! – și

Furcoi se plecă printre ei, să vadă locul piciorului prins sub dărâmătură. Coleșeriu și Horomoață se rânduiau la umerii popii, apucându-l fiecare de subțioară, gata să-l poată trage înapoi. Oamenii se încordară din toate puterile și se auziră niște trosnituri de lemn și

farimituri de pământ rostogolindu-se ca o ploaie. Grinda prăbușită abia fusese mișcată de ia loc, încât popa scânci de durere, încercând să se răsucescă pe o parte.

— Țineți așa, voi ele dinapoi și încă o dată ceilalți: sus, sus!

Oamenii se încordară de li se grămădi sângele în obraz. Pârâiturile se auziră mai deslușit, răsună chiar o pârâitură care îi sperie pe câțiva, în vreme ce ploaia de pământ sună mai înțetit. Furcoi se trântise la pământ și-și lungise mâna sub grinda căzută tocmai acolo unde era piciorul. Cât ce băgă de seamă că poate vârî un deget între grindă și picior, strigă răspicat:

— Acuma stați așa și voi, Gheorghiuț și Candin, trageți pe părintele! se auzi doar un oftat și piciorul ieși de sub grindă. Acuma lăsați la loc, da mereu-mereu, să nu se hurluie, strigă iară Furcoi.

Așa! No-i gata dară, Doamne mulțam! – și Furcoi se ridică în picioare, scuturându-și pământul lipit de tundră și de cioareci. Toți răsuflară ușurați, ca și cum li s-ar fi luat o piatră de pe ei și rămaseră așteptând, neștiind ce să mai facă.

— Mă, nu stareți, ian aduceți scara ceea, să-l punem, că i-o fi de când îi tot pe pământul gol, îndemnă Furcoi, petrecându-și o mână peste frunte și obraz. Gheorghiuț sta ghemuit într-un genunchi și-i culegea din barbă brușurile și firimiturile de pământ căzute de sub grinda ruptă.

Nionioi și Culuț apropiară scara, aleasă dintre cele cu fușteii mai lungi, apoi Nionioi își dezbracă tundra și o împătură la capătul scării, să-i fie moale sub cap. Apoi îl ridică câți încăpură pe lângă el și îl așezară pe scară cu fața în sus.

— Acuma să-i dăm trei-patru legături, să nu alunece cumva.

— Ba destule-s trei, mă Ioane, se împotrivi Coleșeriu.

Îl legară de scară cu câte o funie pe la subțiori, apoi peste mijloc și peste fluierile picioarelor. Gheorghiuț își dezbracă pe fugă tundra și i-o întinse peste cap, acoperindu-l până aproape de genunchi.

— Mă. nu mă astupareți, că încă nu-s mort. Șteolna se umplu de hohote.

— Lasă, domnu' părinte, să nu-ți pice în cap te miri ceva piatră ori gunoaie, până ne vedem afară, îl opaci Coleșeriu.

Pe șteolna mai largă ținură de scară doi la cap și doi la picioare, dar când trecură în cea strâmtă, trebuiră să rămână numai câte unul.

Furcoi pășea înainte, luminând cu ștearțul în urmă-i, pe când

Coleșeriu pășea înaintea lui, ținându-l cu o mână să nu se îndepărteze și spunându-i pe rând hopurile de care trebuiau să se ferească.

Când ajunseră la scara pe care trebuiau să urce spre corandă, s-au oprit și s-au gâlcevit o clipă cum ar fi mai bine să-l scoată. Birui părerea lui Coleșeriu să lege scara cu o funie mai lungă tocmai pe sub capul popii și cineva să se urce cu capătul funii și să tragă apoi de sus, iar altul să țină cu o mână de celălalt capăt al scării să nu alunece cumva în lături, ori să agațe fușteii în vreun țarc de piatră.

Îl aburcară astfel destul de ușor, doar tundra i-a alunecat înapoi, cum uitaseră de ea și a prins-o cel ce ținea de scară. Prin corandă au mers mai încet, purtătorii poticnindu-se mereu de câte un grunz de piatră, ba o dată cel de dinapoi a alunecat, spre spaima celui din față, dar s-a oprit într-un genunchi și a fost schimbat de altul. Mai anevoie a fost printre pereții de piatră. Au trebuit să se opintească mai des, iar la o strâmtoare n-a fost chip decât după ce au ridicat scara peste creștetul lor, sprijinind-o în palme, altfel nu se putea din pricina cotului cărării.

Când au ajuns la scara cea lungă, au poposit și au legat două funii lungi pe sub căpătâiul popii. Apoi s-au suit patru inși cu capătul funiilor în mână să tragă câte doi de o funie, după care a început urcușul cu spaima. Adică se temeau să nu se rupă scara, ori, mai știi, să se desfacă vreo legătură și să cadă bolnavul de la atâta înălțime tocmai pe podul de piatră zgrunțuroasă. De aceea, lăsară numai pe Horomoață să țină de capătul de jos, nu cumva să scape în lături, cum trag cei de sus, iar ceilalți rămaseră jos așteptând, cu ochii ațintiți la scărița ce se urca lin peste rudele scării adăugate, fiind ceva mai largă decât aceasta.

— Măi, cum s-o potrivit de bine, de alunecă așa ca pe horj! – se minuna Nionioi. Da mai încet cei de sus, că-l taie pe Horomoață la picioare, strigă, cu mâinile pâlne la gură.

Cei de jos râseră una bună, uitându-se cum scara cu popa se apropia de gura ce da afară. Când Horomoață nu se mai zări, se înșiruiră câte unul la urcatul scării, fluturându-și ștearțul în mâna slobodă. Afară, tocmai începuse să se amestece ziua cu noaptea, când îl așezară jos pe popa Pitula și îi luară tundra de pe cap.

— Vai, mă, că bine mai poate fi afară! – și popa ridică mâinile spre zările de deasupra-i. Vremea se arăta dulce-răcoroasă, cum e mai bine de mers la drum, după ce ai ostenit la lucru greu. Câteva stele

prinseră a se zări undeva, departe, peste creștetul Corăbiei. Un vânt, iscat cine știe de unde, suflă de câteva ori peste genele popii, ca și cum ar fi voit să îndepărteze vreun rău.

Furcoi se apropie de scara lăsată pe niște cetină, cu patru inși după el.

— Hai să pornim dară cu părintele, iacă acuși îi noapte. Tu.

Gheorghiuț, și cu ceilalți, rămâneți să scoateți scările și suiau) și astupați groapa la loc, ne-ajungeți pe cale, că noi ne ducem mai încet.

Furcoi apucă vintriș pe coastă cu cei patiu după el legănând scara după schimbul picioarelor, până ce deteră în drumul de care. O vreme, urcară până la culmea Vulcoiului, iar de aci merșeră mai mult drept, când și când poticnindu-și picioarele de pietroaiele de pe drum. Când cârmiră spre dreapta, spre Măgura Plaiului, un corn de lună se arată undeva deasupra Zlatnei, ca o seceră prăfuită cu aur.

— Ne-ar lumina ea, săraca, da și ea-i neajutorată, n-are cum, zise unul ce întorsese capul într-acolo, înainte de a intra în pâlcul de pădure.

Când ajunseră sub Măgura Plaiului, de unde se vede bine peste Izbita, poposiră câteva clipe, ca să-i ajungă și ceilalți ce se auzeau lărmuind în urmă. N-apucară să-și dezmoștească mâinile, când deodată auziră cele două clopote din turnul bisericii. Vuietul lor prinse a se lăți, împresurând valea și coastele ce o strâmtorau, până ce se pierdeau undeva, sus, sub puzderia de stele. Oamenii se descoperiră și își făcură cruce, îngăimând câte o vorbă de rugă, cu ochii spre tumul bisericii, unde zăriră o lumină abia pâlpâind. Popa își mișcă mâinile prin întuneric, apoi întrebă:

— Oare cine s-o fi gândit la aiasta? Or fi înțeles că am murit și-mi trag a groapă.

— Ba nu, domnu' părinte, trag așa de bucurie, că toți te-așteaptă acolo jos, îl molcomi Furcoi, apropiind ștearțul de obrazul cel palid de la căpătâiul scării.

Când sosiră și ceilalți, porniră din nou, după ce s-au rânduie alții la purtatul scării. Clopotele vuiău întruna și dangătul tremura lin înainte de a se stinge de noua lovitură ce îl purta în cealaltă parte. Prin văzduh, tremurul undelor se strecura ca o pânză ce părea un fel de vaier lung și totuși dulce, gata să astâmpere părerile de rău pe care le-a iscat fără voie. După lumina fluturată a ștearțurilor, cei din vale zăreau șirul cum cobora pe cărare, până ce intră în pădure.

Când ajunseră în vale, o grămadă de oameni așteptau înșiruiți pe dunga drumului, şușotind între ei. Când bolnavul de pe scară trecea pe lângă ei, bărbații se aplecau ca să-i zărească fața, în vreme ce femeile plângeau cu colțul broboadei peste nas. Nu cutezau să întrebe ceva – de aceea își mestecau sfiala şușotind de la ureche la ureche.

Când intrară în curte, lumea din urmă se îngrămădi de umplu drumul, iar unii începură să se strecoare înăuntru. Preoteasa, cu ochii plânși; aștepta în capul scării și pași înaintea lor până în odaia a doua, unde îl lăsară jos și începură să-i desfacă legăturile care îl ținuseră de scara. Doctorul Szabó numai cât sosise, tocmai să aibă vreme să-i gătească patul: să fie drept și atât de tare, cât să nu-l lase să se scufunde.

— Acum luați și puneți încet aici, cu capul încolo, arătă doctorul, ținându-se gata să prindă și el la nevoie. Să dezbrăcăm la el. Care picior doare?

— Dreptul, răspunseră mai mulți deodată.

La semnul medicului, îl săltară cât să-i poată scoate tundra și pieptarul, apoi se rânduiri să-l descalțe. Cizma din piciorul stâng i-o traseră dintr-o smâcire, dar la dreptul nu se mai putea așa.

— No acuma vedem ce face – și doctorul îl apucă de vârful cizmei. Pleacă puțin vârful înainte.

— L-aș pleca eu, dă-i bai că nu m-ascultă.

Se lăsă tăcere. Doctorul își plimbă mâna pe tureac până la genunchi, apăsând din loc în loc și întrebând:

— Aici doare?

— Nu, numa acolo jos la încheietură.

— No, ăla rău! – apoi își trase seama că nu trebuia să-i scape asemenea vorbă. Facem noi cum facem, îngăimă spre a-și da drumul gândurilor.

— Da să-i spintecăm cizma pe la cusătură, n-ar fi? – întrebă

Furcoi într-o doară, apropiindu-se de speteaza patului.

— No ăla bun, facem și așa! – și doctorul prinse a-și freca palmele de mulțumire.

— Ba trageți-o, nu mai zăboviți atâta, c-oi răbda eu cum am răbdat până acuma, se hotărî bolnavul, plimbându-și ochii prin odaie.

— No, atunci, trei-patru țineți de domnu' părinte și tu trage drept înainte, că io ține sus de picior, îndemnă medicul pe Furcoi, căruia îi mai șopti ceva la ureche. Popa își împlântă mâinile în dunga și

speteaza patului și închise ochii. Furcoi prinse de călcâi și de vârf, își propti un picior de cel al patului și prinse a trage, întâi încet, apoi, când simți că a pornit de la călcâi, smâci fără frică, încât mai să cadă pe spate cu cizma în mână. Popii i-a scăpat doar un vai, urmat de pufniri printre dinții strânși, semn că usturimea nu era tocmai glumă. Doctorul nu-i dădu rând, desfăcu repede obiala, apoi prinse a pipăi încheietura ce se zărea mai umflată decât la cel sănătos.

Când îl apăsă deasupra osului, popa tresări și scoase un vaiet, vrând să-și smâcească piciorul.

— No, no, lasă să vedem, îl molcomi doctorul și făcu semn câtorva să-l țină de fluier și de genunchi. Osul nu rupt, numa sărit aicea de la loc. Trebuie să tragem să vină la loc și acuma doare, da' nu i ce face și tară să-i mai dea răgaz să se vaiete, smâci o dată de talpă și apăsă pe osul piciorului. Popa urlă lung, încercând să se zvârcolească și poate ar fi mutat patul din loc, dacă nu ar fi fost așa (ia să-l (intuiască.

— Acuma frate, numa nu mișca! Țineți bine, dacă smintește, vine mai rău – și doctorul se duse spre geamantanul de piele în care își purta instrumentele. Scoase mai întâi o sticlă cu spirt și cu vată, spălă piciorul de la degete până la fluier, apoi îl înfășură în vată. La urmă, îl îiicălță cu un fel de cizmă de lemn, care avea numai călcâi și două laturi ce cuprindeau fluierul piciorului pe dinafară și pe dinăuntru. Cum lucra aci, în munții Abrudului, de o grămadă de ani și întâmpinase multe cazuri de fracturi, își făcuse instrumente de nevoie pe care doar le potrivea după mărimea părții rupte. Așa cizmă de lemn numai cu două fețe de tureac ținea foarte bine piciorul să stea nemișcat vreme de săptămâni și luni, trebuia doar să ia seama să nu se umfle, în părțile goale înădi, dedesubt, două surcescobite ca două doage de butoi care ajungeau până la călcâi, iar pe partea de deasupra alte două, mai scurte. Ca să înădească strâns, avea la îndemână și niște surcele tot atât de lungi, unele mai groase, altele mai subțiri, din care alese pe cele două care intrau în golul rămas. Apoi le strânse pe picior cu două curele cu cataramă, una aproape de talpă, cealaltă la capătul de sus. Între ele, mai înfășură o sfoară ce strângea piciorul ca niște curele de opinci, dar cu încolăcitura una lângă alta, ca să nu alunece și o înnodă la capăt.

— No, acuma trebuie să spânzurăm, vorbi mai mult pentru sine, căutând cu ochii spre grinzile de deasupra. Apoi ceru un scaun, petrecu o funie de după grindă, iar jos după piciorul legat pe care îl săltă puțin,

în loc de nod, strânse capetele funiei într-un fel de clește pe care îl potrivea sub picior. Ala bunj – rosti mai mult din obișnuință și se duse iară la geamantanul desfăcut, de unde scoase vată, spirt și un fel de tinctură pentru pansatul mâinii. Asta face repede, peste trei zile poate bate cu ea.

— Pe cine să bat? – întrebă popa, nu se știe dacă în glumă.

— Pe cine bătut și până acuma – și doctorul râse cu toată gura, cu capul pe spate, ca hohotele să iasă mai rotunde. Rumoarea se întinse și în odaie, apoi se potoli. Ca ia un semn, oamenii se strecurară afară, rămaseră numai preoteasa și doctorul, care își aduna ce mai avea răvășit în geamantanul de piele. La urmă, ceru apă să se spele pe mâini, preoteasa aduse un lighean smălțuit, îl așeză pe un scaun la picioarele patului, apoi luă o cană plină cu apă și așteptă.

Doctorul se suflecă numai la dreapta și începu să sporovăiască, cu palmele tăcute căue deasupra ligheanului: Muncare dai proaspătlapte, ouă, carte găină și mult verdețuri.

— De care?

— De care este acuma. Dai curechi, morcovi, broazbă, apoi prune, mere, pere. Și mure: ăla mai mult, dai la fiecare muncare un pahar mare plin cu mure, ăla ajută mult să vindece acolo.

— Ba de-acelea nu-mi da, că-s acre-n sărăcie și numa mă murui pe gură, de mă fac ca dracu'!

— Nu-i slobod! – și doctorul îl amenință cu arătătorul. Uite, io vine peste trei zile și dacă spune doamna că nu muncat așa, mintenaș leagă ca pe hoț și bagă pe gură cu mestecăul la vale numa mure.

Da, da, acuma io popa, io chint! – și râse, uitându-se cu arătătorul ridicat, până ce preoteasa tuși cu înțeleș. Piciorul nu miști nici mort!

— Și până când trebuie să-l țin așa spânzurat la grindă?

— Ala vedem cum merge: o lună, poate mai mult.

— Și-atunci cum mai umblu la preoteasa așa înțepenit?

Doctorul slobozi câteva hohote, cu capul pe spate.

— Acuma musai post, domnu' părinte!

— Vai, vai, eu ca eu, da biata preoteasă ce s-o mai văita, săraca!

— Ba s-a văita ceea de colo! – și preoteasa îi aruncă o căutătură împunsă, în vreme ce vărsa în lighean puținul de apă ce mai rămăsese în cană.

— Care, tu? – întrebă popa, săltând puțin capul.

— Lasă nu mai întreba, știi tu doară mai bine cu care ai fost colo!

— Unde, tu?

— Da colo-ntre clădituri în troașul Cucului, no, acum știi? – și preoteasa trânti vorbele ca smâcite. Doctorul râdea cu hohote rare și apăsate, în vreme ce își freca mâinile cu ștergarul pe care i-l întinsese preoteasa.

— O, că și ție ți-o fost musai să te uiți oblu acolo, aierlea nu te-ai putut uita.

— Dacă te vedeam eu, nu mai spuneam către nime, fără te-or văzut alții, c-o fost ziua.

— Și ce-or văzut, no?

— Ce să vadă? Cum erați acolo voștoloc unul peste altul între clădituri și cum îmbutușeau la ea.

Doctorul icnea mai tare, părea că stă să se înăbușe râzând.

— D-apoi acolo știi tu bine că locui strâmt, nu-ncap doi unul lângă altul, numa așa...

Dacă de-aceea l-ați ales și voi, să vi se deie bine la lucrul acela, răspunse preoteasa, abia potolindu-și ciuda. Acuma vezi că ți-ai luat plata.

— Oare de-aceea, tu?

— Da' știi că de ce! – și trânti mânioasă ștergarul pe care i-l întinse doctorul.

— Lasă, tu, că Dumnezeu drăguțul nu ia-n seamă toate mutăniile pe care le fac oamenii, încercă popa să o dea pe glumă.

Destulu-i că le iau oamenii, îți stă fain să te poarte cela și cela-n gură, mv-i de ajuns că-ți zic popa Pitula.

— Tu, iacă râde domnul doctor de noi!

— Da' cine-o adus vorba de lucrul acela? Eu ori tu?

Preoteasa se cătrânise din vorbă în vorbă, de nu-și mai găsea locul, încât doctorul se potoli din râs, ca să nu mai pună paie pe foc și își tăcu de lucru pe la geamantan.

— Au, au! Vai de mine! – prinse popa a se văita ca din senin, mișcându-și capul pe pernă. Doctorul sări speriat din fundul odăii și din doi pași fu lângă căpătâi.

— Ce, ce? – și îi prinse mâna nebandajată. Popa nu zise nimic, făcu doar semn cu ochiul spre preteasă. Doctorul pricepu pe dată și se făcu că-i pipăie piciorul bolnav, încât preoteasa, care se apropiase și ea

de pat, crezu că l-a prins vreun junghiu.

— Vezi dacă nu stai liniștit și-ți umblă gândul tot la ce nu trebuie?

— Lasă, lasă, acum nu-i nimic, o trecut, o împacă doctorul, așezându-i perna mai sus. Apoi deodată îl apucă graba, își luă geamantanul și prinse de clanța ușii. Vin peste trei zile. Face așa cum zis și nu mișcă piciorul. No, noapte bună!

Preoteasa ieși cu lumânarea, să i se vadă pe trepte până la căruța din curte cu caii înhămați. Sluga trase de hățuri și caii porniră grăbiți, zurăind roțile ce se auziră până trecură de cotul Coleșenilor.

Mai târziu, intrase în cămară să aducă de cină, când se auziră pași tropăind pe trepte. Când se apropie de ușa odăii, desluși fața plină și rotundă, cu ochii mari și pieptănătura înaltă.

— Bucuroși de oaspeți?

— Cum să nu! Pofțiți înlontru. Vai, ce s-o mai bucura și părintele!

Catarina Varga bătu în ușă și, după ce auzi un mormăit, intra, urmată de preoteasă și de fata din Poieni ce o însoțea pe cea dintâi.

— Buna seara, domnule părinte! – și se duse ața la pat, fără să mai aștepte răspuns, să-i prindă mâna slobodă pe care o strânse cât crezu că se cuvine, măsurându-l cu ochi aprinși și îndulciți de zâmbetul pe care nu și-l putea ascunde. Ce bine-mi pare că ați scăpat cu viață! Vai, ce întâmplare groaznică – și își împreună mâinile, uitând că avea gentuța de piele umflată de încărcată ce era. Popa se pregăti să tușească, semn că vrea să vorbească, dar doamna îi puse o mână pe umăr. Stați liniștit, c-am aflat de la oameni tot cum a fost. Bine c-a venit doctorul la vreme și o să fie bine până la urmă. Uite, doamnă preoteasă, am adus niște buruieni și flori să-i faci ceai în fiecare seară, pentru că îl liniștește și doarme bine.

Și așază pe masă ceva învelit într-o hârtie, apoi mai scoase un pachet mai mare care fusese îndoit ca să încapă și-l întinse preotesei. I-am adus și niște plăcinte, făcute așa ca pentru omul beteag, cu caș dulce și ceva mac care i-ar aduce somn.

— O mare mulțam, doamna noastră. Da' de ce nu stați pe laiță aci după masă?

— Nu stau, că ne grăbim să ne întoarcem acum – și Catarina o strânse de mână, ca și cum și-ar lua rămas bun.

— Da stați batăr până la dimineață, unde să mai umblați acum

noaptea prin pietroaiele de pe drum, doară am unde vă culca. Stați, că am să vă spui ceva ce-am aflat de la doctorul care plecă.

— Atunci stau și te ascult.

— Da' nu așa, pe loc, fără să stăm întâi la masă, după aceea să povestim, că vreme este destulă până la dimineață.

Preoteasa așeză altă față de masă peste cea de toate zilele, apoi orându-i în fugă blide, linguri, furculițe și cuțite.

— Auzi, doamnă dragă, nici acuma nu știu pe ce lume-s! Măinile îmi umblau ca de voia lor, degetele apucau singure, în vreme ce gura îndruga după cum colcăiau gândurile. Am știut de azi dimineață că s-o-ntâmpla ceva rău, că mi s-o tăcut un semn, așa pogan ca niciodată. Făceam nu. știu ce pe-aici prin casă și numa ce-l aud din ceea casă, cum i suca lui: „Tu preoteasă, / Straița și bâta / Colopul și norocul!” Lute m-am dat și i-am băgat în straiță, că merindea aștepta gata, și atunci m-o lovit ceva peste ochiul stâng, pare că m-ar fi fulgerat prin el, mai să cad de pe picioare! auzi, așa de cându-s! Și n-am mai avut nici atâta putere să zic: „Măi omule, nu te du azi, că nu-i a bună!” Și iaca așa și fu!

— Bine că v-a ajutat bunul Dumnezeu și ați scăpat.

— Tot așa zic și eu, doamnă dragă.

În mijlocul mesei, aștepta o ghioabă plină cu smântână, pe un blid un caș rotund, pe altul slănină afumată lângă niște cepe roșii cumpărate din târgul Abrudului, de la niște turdeni. O pită rotundă și mare cât roata carului cu un cuțit zdravăn pe ea stătea mai ferită într-un colț.

— Ție ce-ți dau? – întrebă preoteasa, întorcându-se spre pat.

— Muma o cană de lapte aș bea, altă nimic.

— Stai, că ți-o umplu cu smântână, și cu pup moale, să vezi ce bună-i!

— Bine, dară – și popa se căzni să se ridice, proptindu-se cu mâna sănătoasă.

— Stai, stai, nu așa, că te smintești la picior! – și preoteasa luă funia uitată la picioarele patului, se urcă pe un scaun și o făcu colac pe după grindă, măsurând să o poată apuca popa cu mâna întinsă ca să ajute la ridicat.

— Tot preoteasa mai cu cap, zise popa apucând inelul funiei cu mâna și ridicându-și trunchiul pe care îl proptise preoteasa, grămadind câteva perne. Preoteasa îi așeză apoi blidul cu cana de smântână pe genunchi, dându-i lingura în mâna sănătoasă, iar pâinea

tăiată pe alt blid alăturat, apoi se întoarse la masă și toți începură să se înfmpte din bunătățile înșirate, într-un târziu, pe când sfârșeau de mâncat, preoteasa nu se grăbi să golească masa și se uită lung la

Catarina, ca și cum i-ar da de veste că-i va spune ceva deosebit. Catarina îi prinse privirea și așteptă. Preoteasa se uită atunci cu anume înțele la fata din Poieni.

— Poți să spui, nu-i nimica.

Preoteasa tuși și, după ce înghiți de câteva ori în sec, se uită în ochii Catarinei.

— Povestea doctorul, până n-a sosit părintele de la baie, că prin Abrud îi mare lolotă. Zicea că acolo pe la șpanat fierbeau oamenii de numa-numa. Povestea că l-a auzit chiar el pe spânul Anton Vida că domnul Nemegye, care-i directorul cel mare de la Zlatna, a băgat rugare acuma pe la începutul lunii la guvernul din Cluj să deie afară cine-i aceea Catarina Varga, și de ce șede ea aici prin munții aieștia?

— Să vină să vadă, că eu tot aceea aștept!

— Ba nu vin, că li-i frică, răspunse popa, pe jumătate molfăind.

— Trebuie să vină, doar eu de când îi scormonesc cu rugări pe la Viena, ba pe la Cluj și Sibiu. Odată și-odată, îi musai să crape buboiul.

— Mă tem că numa dacă! – om sparge noi, atâtfei... – și popa lepădă cu mâna, uitând că cei de la masă stau cu spatele la el.

— Iarna ce se apropie trece așa odată. Să mai vedem la primăvară. Eu am semne că va fi ceva.

— Să deie bunul Dumnezeu, că numa pe el îl mai avem. Și pe doamna noastră, adăugă după o clipă.

Catarina ridică fruntea ca să-l agrăiască, dar tăcu. Preoteasa începu să strângă de pe masă, apoi aduse o doniță nouă cu apă de la țarău, din care umplu o cană pentru Catarina și alta pentru soțul ce se lungise, cu palma sănătoasă sub ceafă și cu privirea în podul casei, semn că se gândea la lucruri mari.

I iarna cam timpurie din acest an a mai amorțit gândurile domnilor de la fisc de a umbla în dâra Catarinei Varga. Cât a bolit popa Pitula, mereu cobora din culmea Contului pe Izbicioara-ți jos, să mai stea de vorbă, cu el și cu oamenii întâlniți pe drum. După Crăciun, pusese la cale să i se strângă bani pentru o nouă drumeție la Viena, plănuită colo după Paști, când lumea se mai încălzește și călătorii nu mai au nevoie de foc la popasuri. Atât că iarna își cam făcuse obiceiul aici în munți de a stăruii mai mult – poate îi plăceau și ei aceste locuri și

nu se îndura să le părăsească –, încât în aprilie a fulguit de mai multe ori, ba odată, chiar pe la sfârșitul lunii, a căzut dimineața o zăpadă, de a albit tot locul, însă și soarele s-a mâniat și pe la amiazi n-au mai rămas decât petece albe pe la locurile umbrite. Băieșii o întrebau mereu dacă n-a venit cumva vreun răspuns la plângerile lor, dar nici curtea vieneză, nici tribunalul Comitatului Alba de Jos nu dădeau niciun semn. Catarina știa să-i îmbărbăteze, vremea doar se apropie, ce-a fost mult, a trecut, să fie toți în inima plină, nu peste mult soarele dreptății va răsări și pentru ei. Călătoria și-o amânase acum pe la jumătatea lunii mai.

Venise Armindenul și s-a pomenit dimineața cu un pui de paltin mai înalt de un stat de om sădit tocmai dinaintea căsuței, în dreptul ușii ce da în târnaț. Nu știa cine anume, dar nu puteau fi decât buciumanii locului, pentru care ea nu era decât „doamna noastră” și nu a altora. Armindenul acela plăpând, cu frunze prea crude, i-a învolburat gândurile. Voia să facă ceva și nu știa ce. I-ar fi plăcut să se vadă calare în fruntea unei oști, cu sabia dreptății în mână, cu care să sfășie toate hârtiile prin care oamenii erau ferecați în lanțurile iobăgiei. Noaptea visa ciudățenii înconjurate, câteodată tresărea speriată și suiga pe fata ce dormea în odaia alăturată, apoi se rușina de spaima ei, Dar într-o noapte a avut un somn dulce. Se făcea că mergea călare pe un cal alb pe o culme lungă și lină, mai lungă decât a Vulcoiului, în fruntea unei mulțimi căreia nu-i putea zări sfârșitul. Toți erau înarmați cu puști, iar cei de lângă ea – Todor Crâșnic, Pitoc, Furcoi, Coleșeriu și Nionioi – mai aveau și câte un pistol la brâu și câte o sabie pe care o îmboldeau anume cu călcâiul, ca să zăngăne pe mersul lor. Avea și ea o sabie la oblâncul tarniței cu mânerul aurit și cu teaca de argint, pesemne i-o făcuseră băieșii în ajun la făuriștea din josul Izbitei. Culmea era atât de lungă, că nu putea zări unde s-ar sfârși. Poate așa era făcută fără capăt. Un vânt molatec și calduț adia dinspre miazăzi și-i flutura părul desfăcut, făcând să-i joace pletele pe spate. Deodată, buciumanii toți câți erau în șirul acela nesfârșit, au început să cânte. Calul necheză atunci, de se cutremură tarnița pe el, poate de plăcerea cântecului. Undele lui îi fluturau, așa de dulci și de line pe la urechi, că nu se mai sătura ascultându-le, până ce se pomeni că din ochi îi picură ceva...

Tresări buimăcită și băgă de seamă că palma pe care își culcase obrazul era udă. Pe fereastră abia se furișau zorile și se zărea creștetul

Corăbiei ca o claie întunecată pe care o împresoară dungi roșietice.

Vru să mai ațipească o bucată, dar genele nu mai voiau să se lipească și se sculă cu gândurile împrăștiate. Trezi fata și o mână cu donițele după apă la pârau, iar ea se așeză la masă și începu să răsfoiască prin *Biblie*. Parcă citise pe undeva despre cineva care mergea tot așa călare în fruntea unei mulțimi, dar nu mai ținea minte dacă era oaste sau o mulțime desculță de nevoiași. Răsfoi pe îndelete, dar nu găsi nimic. Poate o fi citit într-altă carte, poate într-una de visuri. Vru să o caute, apoi și-aduse aminte că o împrumutase preotesei care rupe ceva pe ungurește, fiind de baștină din Roșia Abrudului.

După ce prânzi, se găti să coboare până la popa Pitula și tocmai când să iasă, zări pe fereastră pe cineva apropiindu-se de casă.

Fata o molcomi, spunându-i că omul ce se vedea venind nu era decât un bătrânel din Poieni, pe nume Simion Ceteraș. Se întoarse în odaia ei să-l aștepte și, peste puțin timp, un om cam scund, cu sprâncenele și mustățile atât de stufoase, încât păreau caiere pieptănate, îi dădu binețe, luându-și în mână pălăria cu fundul rotund.

Catarina îl pofti pe scaun, dar băieșul i se opri în mijlocul odăii, sfiindu-se să pășească mai departe.

— Da ce-i baiu, baciule?

— Îi râu, doamna noastră – și se uită în lături, ca și cum sm fi temut de ceva. Am auzit mai zilele trecute din niște gornici și n-am crezut, da acuma-i adevărat.

— Ce-i adevărat? – și Catarina se ridică de pe scaun, cu un început de paloare pe față.

— Azi-dimineață or ieșit acolo sub Detunata niște domni de la fiscuș și cu gornicii de aici și or început să sepe și să puie puieți de brad pe locul nost, al meu și a mai multora, cu cuvânt că n-o fost slobod să curățăm pădurea și să facem loc de fanat. Pe de o parte, ne mână să facem fel de fel de cărașii, pe de alta, ne iau fânașurile:

atuncea noi cu ce să ținem boii?

— Ei, de mult te așteptam eu pe dumneata! Stai jos oleacă – și Catarina se așeză și își ascunse fața în mâinile sprijinite în coate pe masă. Simion Ceteraș se așeză încurcat, neștiind ce poate însemna cufundarea aceea pe gânduri. Catarina stătu așa nemișcată câteva clipe, poate se ruga, poate se gândea adânc la ceva neobișnuit.

— Spune-i lui Pitoc, rupse ea tăcerea, înălțându-și capul, să adune în târg câțiva oameni, câți poate de mulți. Și eu mă duc pe

dincoace pe la Izbita să strâng și de acolo, și ne-om întâlni toți acolo în târg.

— Omul o privi lung și speriat și ea pricepu'că nu s-a dumirit.

— Ieșim toți acolo la Detunata. E cumva vreo cărare mai bună pe acolo?

— Este, dară, în sus pe un pârauț, îi tocma bună, că nu-i guriș mare. Atuncea te așteptăm în târg, doamna noastră – și omul se ridică să plece.

Era în 6 mai 1843. Se nimerise într-o zi de lucru și cei mai mulți băieși erau la șuturi pe hotar, prea puțini pe acasă. Pitoc nu venise la baia din Pârău Glamului, de vreme ce îl mânase din Poieni pe Simion Ceteraș să ducă vestea, se vede că-l înlocuise ginerele său. Poate îl va găsi acasă și pe Furcoi. Cu gândul la strânsura oamenilor, Catarina nici nu știu, până ce se pomeni trecând podul la Izbita să se abată pe la popa Pitula. Se bucură că îl găsi acasă, dar de grăbită ce era, nici nu vru să intre înăuntru și rămaseră amândoi în capul treptelor. Se înțeleseră ca popa să treacă în fugă pe la casele oamenilor și să-i trimită în urma ei, acuma ea se întoarce pe la Izbicioara, poate cu Furcoi, dacă îl va găsi acasă ori îl va întâlni pe drum venind de la baie. Grabă mare.

— Mâine-i târziu – acuma, până-i prindem acolo lucrând la puieți, rosti vorbele din urmă coborând treptele de lemn.

Furcoi numai cât coborâse de la șura din Plaiu, iar la șut îl trimisese pe Culuț, își luă un colț de pită să meargă îmbucând, pe umăr un topor cu coada lungă și grăbi cu doamna pe Izbicioara-n sus. În gura Pârâului damului, să abătu la dreapta să-i aducă și pe ortacii de la șut, lăsând-o pe doamna să urce singură pe drumul Contului, Când Catarina apucă să coboare în Pârâul Bisericii spre târgul din Poieni, după ce zăbovise puțin și acasă, auzi în urmă glasuri și, cum drumul cobora la vale, peste câteva clipe fu ajunsă de Furcoi și de ortacii de pe baie cu câte un târnăcop în spinare.

În târg, adăstau câțiva așezați pe niște bușteni descărcați în fața fire/ului de peste vale. Doamna întrebă de Pitoc și un băiețandru o luă la fugă până la o casă din josul văii ce se vedea bine din târg.

Deodată, se ivi în curtea aceea o grămadă de buciumani, mai mulți decât ar încăpea într-o casă, pesemne până atunci se aciuiseră pe undeva pe sub pereți. Pitoc se cunoștea din mijlocul lor cu statura lui de uriaș, încât ceilalți păreau abia copilandri pe lângă el. Grămada se porni și ieși în drum. În urma lor, venea un cal întărnițat, cu flori roșii

și albastre înnodate pe la încheieturile căpăstrului.

Când ajunseră în târg lângă Catarina, se descoperi întâi Pitoc, apoi toți ceilalți și așteptară. Doamna le făcu semn cu mâna la cap să-și pună pălăriile, apoi căută din ochi un loc mai înalt. Pitoc îi arătă treptele școlii din capătul târgului, de pe care se intra în clasă de-a dreptul din piață. De pe cea mai de sus, doamna se uită peste buciumanii adunați care se înghesuiau ca să fie mai aproape. Erau vreo șaizeci de bărbați, în mâini cu câte un topor sau târnăcop, iar alții cu câte o prăjină noduroasă. Ridică mâna în semn de liniște și, după ce zumzetul amuți, întrebă:

— Vreți să veniți după mine ca să puneți mâna pe locurile voastre?

— Vrem! – urlară toți dintr-odată.

— Să nu vă fie frică până mă vedeți în fruntea voastră, căci eu duc cu mine numai dreptatea. Nimic din ce este al altuia nu vreau să iau și nimic din ce e al vostru nu vreau să apuce pe mână străină.

Cum v-am mai spus de atâtea ori, pădurile sunt ale voastre – și numai ale voastre. Le-au folosit moșii și strămoșii voștri cine știe de când, să le folosiți și voi după nevoile voastre. Ați făcut acolo, sub Detunata – și arată cu degetul spre vârful Flocoasei ce se zărea peste culmea din față – curățuri de pădure ca să crească ierburi, să le cosiți pentru vitele voastre, căci vă trebuie vaci să vă hrăniți, voi și copiii voștri, vă trebuie boi și cai să mânați piatră la șteampuri și să faceți și alte cărături la care vă mână domnii de la fisc. Nu trebuie să-i lăsați acuma să vă rupă pâinea de la gura voastră și a copiilor voștri. Ei n-au dreptul să planteze puieți pe locurile muncite cu sudoarea voastră. Să mergem acuma și să-i scoatem afară. Și dacă nu vreau de bunăvoie, să-i dudăim cu puterea, dar fără să facem moarte de om, că va rămânea păcat pe sufletele noastre. Și-acuma haidați după mine!

Scoborî de pe trepte, dar urcă iarăși înapoi vreo două. Gheorghea Lupului adusese anume calul acolo, să-l încalece mai ușor.

Catarina se prinse cu mâna de oblânc și cu un picior în scară, se răsuci când se ridică și se așeză în tărniță, cu amândouă picioarele atârând în partea în care urcase. Gheorghea Lupului duse calul de căpăstru prin mulțimea care se orânduie s-o urmeze, în capul de jos al târgului se ivi Todor Crâșnic, trecând peste podețul de la casa lui cu bârne înnegrite, aciuată la poala coastei. După ce dădu binețe scoțându-și pălăria, se alătură doamnei, vorbind mai încet „parcă

anume ca să nu mai fie auzit de alții. Lolota din urmă creștea mereu și trecea peste ei ca o undă de râu umflat de viituri. Ziua se arătase frumoasă și soarele se uita cam din creștet, cum era înjurai amiezii, în capătul Poienilor, la îmbucarea văilor, era o crâșmă cam prăfuită, cu șindile știrbate de vremuieli, de lângă care răsări Huhu cu o sticlă în mână, în care mai licărea ceva gălbui.

— Să trăiască doamna noastră! – strigă ca apucat, ridicând mâna care ținea sticla, când Catarina ajunsese lângă el. Ea prinse a râde și a-l muștra cu arătătorul, apoi îi făcu semn să vină cu ei.

— Tu de-a cărora ești, mă? – se răsti cineva dinapoia calului.

— De-a dracului să te ducă și pe tine...

— Că pe tine te duce în toată ziua, le dară? – îi luă vorba același glas. Huhu lepădă doar cu mâna înspre Furcoi, uitându-se peste mulțimea ce îi trecea pe dinainte cu ochi tulburi care abia de se mai puteau ține deschiși. Porni și el după cei din urmă, cu pași nu tocmai drepecți, măturând pietrele ce-i stăteau în cale.

— Hm-hoo! – chiui o dată, de i se înroși obrazul, apoi prinse a lălăi, dând mereu din mâna slobodă, ca și cum ar fi numărat silabele ce-i ieșeau din gură:

De când beau și nu mă-mbăt.

S-o făcut vinul ofăt

Și vinarsul lapte fiert...

Așaa, măăă! – și capetele se întoarseră spre el hâhâind de răs.

Nu te lăsa, luhule, dă-i putere, că ești cu noi.

Huhu prinse a huhureza mai aprins, stârnind voie bună printre buciurnanii trecuți dincolo de vale să apuce pe un pârau ce suia spre poala Detunatei. Lângă gardul unui troaș stătea rezemată o prăjină! ungă de alun, pesemne o uitase cineva, apucat cu graba, Nionioi, care se nimerise înaintea lui, o luă și i-o întinse:

— Ia-o, mă Huhule, nu te duce așa cu mâna goală la uspațul aiesta. Vezi că toți avem câte ceva.

Nu-mi trebuie, c-am eu brișcă, de taie mai bine ca briciul, tu-i legea ei de treabă.

— Lasă, mă, brișcă, doară nu ne ducem să tăiem porci. Ține mima de ea, dnen-ți spui o dată.

Huhu o luă și o lăsă să-i bălângănească pe umăr după șovăielile pașilor. De la o vreme, drumul se subțiasse într-o cărare ce urca mai piepțiș prin marginea pădurii. După ce apucară pe un răzor, se

pomeniră într-o dâlmă care se înălța dintr-odată sub Detunata cea împădurită. Mai încolo la câteva bătai de pușcă, zăriră niște oameni îmbrăcați cu cioareci și laibere albe înșiruiți pe o dungă săpând niște gropi, iar un gornic umbla în rândul lor cu un braț de puieți.

Mai încolo, vreo două negrețe, după îmbrăcăminte, care trebuie să fi fost domni de la fisc. Buciurnanii se opriseră pe dâlmă și se uitau la ei, ca și cum ar fi măsurat din ochi depărtarea. Lucrătorii se opriră și ei a mai săpa și priveau și ei mirați, neștiind ce vor atâția oameni.

Calul pe care călărea Catarina scobea locul cu un picior și deodată prinse a sforăi – poate voia să dea și el un semn. Ațâțată de neastâmpărul lui, doamna îl asmuță, ridicând mâna:

— Pe ei **f**

— Ho-ha-hoo! – și buciurnanii se încordară la fugă înspre ei, cu uneltele ridicate.

Mai tare decât toți fugea Huhu cu prăjina ridicată, urlând:

— Fugiți, mă, că vă belesc pe toți! Vă mâne comându-l cât ce v-apuc în dinți, hiii! – și scrășnea din măsele cât putea, să-l audă lucrătorii. Aceștia nu se clintiră, se uitau mereu, nedumeriți de ce vor atâția buciurmani. Se nimerise o grohotă de pietri cam la o bătaie de pușcă de lucrători și când buciurnanii ajunseră la ea, se repeziră ca apucați să ia câte un pietroi pe care îl aruncară, doar vor nimeri vreun gornic sau lucrător.

— Fugiți, mă, că vă belim acuși! – lărmui Huhu care se oprise și el, necutezând să se apropie singur. Ploaia de pietri vâjâi prin aer și una nimeri pesemne într-o sapă, căci se auzi un vaier lung și ascuțit. Acesta fo' ca un semn și toți o luară la fugă în josul coastei, unde o pădure de fag li se păru adăpostul cel mai potrivit. Gornicii o tuliră și ei cu puștile în grumazi, iar domnii de la fisc nu se știe cum se făcură nevăzuți, poate o șterseseră mai înainte. Buciurnanii se întărâtară mai tare și o luară și ei la fugă, zvârlind celelalte pietri luate în mâini. Pietrile se vedeau sărind în hopuri mari pe coastă la vale, duduind ca pe doagele unui butoi, până se izbeau de fagii unde se pitiseră cei fugăriți.

Catarina coborâse de pe cal și se plimba printre puieții de abia aninați, ca și cum ar fi vrut să-i numere.

— Acuma dați-le pace și hai, apucați-vă de lucru. Pitoc, pune acolo pe răzor vreo doi la pândă, nu cumva să vină peste noi.

— De-aiești nu ne temem, numa de ceia cu puști, vorbi unul de

lângă ea.

— Nu te teme, că aceia nu mai dau azi pe aici, răspunse Pitoc.

— Cred că de-acuma o fi trecut Dealu Băilor și dau a coborî în Valea Abruzelului, se auzi Huhu din marginea din jos. Hohotele izbucniră din toate părțile.

— Vezi, mă, nu te mai așteptară să-i omenеști cu ceva vinars, bati-te Doamne! – se auzi Pitoc, făcând cu mâna spre el.

— Lasă, că le beau și partea lor! Alte hohote răsunară din nou, apoi se stinseră.

Oamenii se rânduірă la lucru fără altă poruncă. Puieții săreau ca smulși de mâini de uriaș: pluteau o vreme prin aer, apoi cădeau în josul țarinei, care pe răzor, care mai încolo.

— Mă Huhule, ia strânge-i colo în colțul cela, îi arată Todor

Crășnic. Na și aieștia – cum aducea din celălalt capăt un maldăr de puieți pe care îi lepădase vreun gornic grăbit să fugă.

Cam într-un pătrar de ceas, locul fu curățat de puieții ce zăceau acolo într-un colț într-o grămadă mărișoară. Pitoc îi spuse ceva lui Huhu și acesta porni să caute niște vreascuri spre poala Detunatei.

Ceilalți buciumani se apucară să netezească urmele săpăturilor, măturând în gropi bulgării de pământ ce nu se sfărâmaseră. Cu o cale, adunară și pietrile pe care le putură descoperi trecând peste loc și făcură din ele o grohotă pe hat în capătul răzorului. De aici înainte, iarba putea crește în voie, până ce îi va veni vremea să fie doborâtă de coasă. Locul era minunat de fân. Fiind la față și nu prea costos, creșteau tot soiul de flori câmpenești.

Aiesla-i loc fain, doamna noaslă, că-i de față și vaca dă după el de două ori mai mult lapte ca după cela de doșthia – și Pitoc arată cu mâna întinsa spre coastele Contului de peste vale. De aceea ne-o fost tare lăcomie pe el. Dacă vine și o mână de gunoi pe el, nu trebuie altul mai bun!

Când se uitară la marginea din jos, zăriră o limbă subțire de fora încercând să se înalte sfioasă.

— Iacă Huhu o aprins focul! Haidem și noi acolo, să stăm până ce se fac cenușă, și Pitoc arată spre grămada de puieți.

— Oare să nu-i ducem cu noi? Că avem fiecare unde-i pune.

— Ba nu, se amestecă doamna, bine zise Pitoc: nu trebuie să rămână nici cenușă din ei, să nu zică domnii că am lăcomit la averea fiscului.

Oamenii se orânduira roată pe lângă puieți, șezând pe pajiștea ce abia mijise, cu uneltele lungite pe lângă ei, și prinseră a sporovăi, care de care, Cei de pe lângă Catarina o ascultau vorbind despre călătoria de la jumătatea lunii. Credea că va fi gata drumul de fier de la Pesta până la Solnoc, care i-ar fi scurtat mult din drum, dar după câte a aflat de la niște abrudeni întorși nu de mult, lucrarea va mai zăbovi, poate chiar doi-trei ani, dacă nu mai mult. Ei, dacă ar veni cu ea barem până la Oradea, cât ar fi de bine!

— Aicea la noi n-o aduc, că n-au ei voia aceea să le facă și rumânilor ceva ticneală – și Crâșnic lepădă din mână.

— N-om sta noi din drumul lor de fier, c-orn umbla și pe jos și călare, ca și până acia, numa să facă bine să ne ieie de după grumaz jugul aiesta, să putem lucra slobozi la băile noastre.

— A veni ea vremea și-aceea!

Hotărârea cu care Catarina rosti vorbele străbătu prin ei ca un țiuit lung și oamenii simțiră o ușurare. Ce bine că o aveau acuma între ei, să le pipăie păsurile și să-i îmbărbăteze! Și aveau de ce să se laude – nimeni dintre buciumani nu mai mergea la făcut stânjeni la Ofenbaia, nici la căratul lemnelor la topitoriile de la Zlatna. Iar astăzi le dăduse înapoi cel mai bun loc de fanat pe care pusese fiscul gheara.

— Aveți grijă de aci înainte să nu pună mâna pe voi, c-or afla domnii din aieștia pe care i-am fugărit, cine o fost aicea cu mine. Și când mergeți pe la Abrud, ori pe la Zlatna, ortăciți-vă mai mulți, că atunci nu mai cutează să se lege de voi, vorbi Catarina de pe răzor, simțind încotro le umblă gândurile, adăstând acolo sub pădurea Detunatei. Oamenii o ascultară ca în biserică, în vreme ce ascultau ții pocniturele cetinei cuprinse de limbile de foc iscate vâlvătaie din vieascurile aprinse de Huhu. Mirosul de cetină crudă se lăți dintr-odată, gâdilându-i pe la nări și aducându-le aminte de anii copilăriei, când stăteau ia vaci pe Nigârleasa ori pe Vulcoi și ațâțau focuri la butura vreunui brad ce sta să cadă de bătrân, cu mâinile întinse să-i fure din dogoare și îmbătându-se de mirosul acela adânc de rășină topită.

Când flăcările se topiră și din grămada aprinsă rămase numai o mână de cenușă, Catarina se ridică de plecare și oamenii o urmară.

Coborâșul fu mai sprinten, fețele se descrețiseră, după ce au văzut cât de ușor și-au tăcut pe voie împotriva câinilor de la fisc. Doamna mergea înaintea tuturor a, urmată de Gheorghea Lupului,

care-i ducea calul de căpăstru. Ceilalți se potriviră câte doi-trei și vorbeau despre întâmplare. Nu le ieșea din minte de ce domnii de la fisc s-au iacul nevăzuți atât de repede, de parcă ar fi intrat în pământ. Și n-a îndrăznit niciunul să se arate chiar la depărtare mare, cât timp au adăstat acolo să se facă scrum toți puieții.

— De bună seamă se tem de doamna noastră, se auzi un glas mai tare printre celelalte care zumzăiau întruna.

— Trebuie să facem și noi ceva pentru ea, spuse altcineva. Vorba prinse aripi și buciumanii o rumegau coborând, până ce ajunseră în vale.

Catarina se sui călare și porni cu Gheorghea Lupului până la casa ei, acolo sus, în culmea Contului. Buciumanii se ținură și ei de ea până la crâșma din josul Poienilor, unde se opriră, fără să mai știe ce să mai facă. Nu se gândiseră până atunci cum să cârmească lucrurile, dacă se vor întoarce cu izbândă.

— Mă, știți ce de vorovirăm cu cuscru și cu Todor Crâșnic coborând pe coastă-n jos? Da să ne-apucăm noi să-i facerr o casă la doamna noastră, așa mai domnească o țără, cum să spui...

— Și mai la dricul Buciumului, să-i fie și ei mai îndemână, și nouă când o cotăm, îi luă vorba Furcoi. Am eu o țără de grădină acoloa peste vale de la mine, unde-o fost casa socrilor, aş zice s-o facem pe locul acela.

— Mă, ia sama, acolo-i chiar la drumul mare, ușor de-a pune cătanele mâna pe ea, se împotrivi Todor Crâșnic.

— Lasă, că de-aceea om griji noi, ca și până acuma, simțim noi când dau să umble cătanele, că ne ducem noi în toată ziua pe la Abrud, răspunse cam răstit Pitoc cu mâna ridicată, ca și cum statura lui n-ar fi fost de-ajuns pentru a-l băga în seamă. Eu din capul meu așa socot să ne întâlnim pe duminica ce vine aci în târg și să hotărâm care ce facem, pe care meșteri să-i tocmim la lucru și tot ce se ține, până la o pitula. Rămânem dară așa?

— Așa! – tunară toți dintr-odată, ridicând fără voie dreapta.

Oamenii mai zăboviră pe loc, parcă nu le venea să se despartă.

Primejdia înfruntată îi făcuse mai uniți și le-ar fi plăcut să stea tot așa împreună, să se bucure schimbând câte o vorbă, să-și aducă aminte de când veniseră cătanele pe ei să-i căznească mai rău ca pe vitele dejug. Cum adăstau așa nehotărâți, îl văd pe Gheorghea Lupului

grăbind în fugă spre ei. Flăcăul era mai mult potrivit de statură decât înalt, cu ochi negri aprinși și cu fața rotundă, cărnoasă, pe care o făceau și mai plină mustățile groase și sprâncenele stufoase.

Venise tot o fugă, crezând că oamenii s-au grăbit spre case și nu mai găsește pe cei căutați. Cât ce-i zări, încetini la pas, își petrecu poala laibănilui peste fruntea îmbrobonită de sudoare și se opri lângă Pitoc, Furcoi și Crâșnic, toți grămadă, ca și cum l-ar fi așteptat.

— M-o mânat doamna noastră să vă spui să faceți bine să vă duceți pe la ea ori pe sară, ori mâne, da până-n prânz, că după aceea pleacă la Abrud.

— Spune-i că ieșim o țără mai târziu, după ce mâncăm de amiază și mai vedem ce-i pe-acasă, vorbi Crâșnic pentru toți.

Soarele se plecase spre povârniș când cei trei se despărțiră la crucea cărărilor clin capătul Contului – Furcoi apucând spre dreapta să coboare în Valea fzbicioarei, iar ceilalți coborând pe drumeagul de care din Pârăul Bisericii, troncănindu-și opincile de toți bolovanii, mulți și mari, semănați în lungul drumului. Doamna le pusese niște întrebări despre unele adeturi către fisc, deoarece avea să bage o nouă rugare acuma când va sosi la Viena. S-a arătat din cale afară de bucuroasă când a aflat gândul cel nou al buciumanilor. Acolo va fi aproape de popa Pitula și mai aproape de preoteasa lui, cu care se va întâlni în toată ziua, pe cât de micuță, pe atât de drăgălașă. Și nu știu cum plină de voie bună, că te înveselește numai prinzând-o cu ochii.

VI

luna mai A trecut în ANUL acela ca unsă cu miere: niciodată n-au fost buciurnaiii mai bucuroși, văzându-se cu un picior în scările puterii. De când cu scoaterea puieților de sub Detunata au văzut și ei ce puteri mari stau la spatele doamnei lor. Au trecut zile și săptămâni și nu s-a arătat nimeni, nici de la fisc, de la Zlatna ori

Abrud, nici de la comitat de la Aiud, să le ceară vreo socoteală. De se duceau la Abrud, la cămară ori la târg, abia mai puteau pași pe trotuarele pietruite de făloși ce erau. Odată s-a dus și Catarina, călare și îmbrăcată ca o buciumană, însoțită de o droaie de feciori, toți călări, purtând câte o floare la oblânc și la căpăstru, ca și cum ar fi dus cu ei cea mai aleasă mireasă de pe pământ. Trecătorii se opreau toți pe trotuare: se uitau și nu le venea să creadă, iar buciumanii nimeriți printre ei nu se puteau ține să nu strige: „Aiasta-i doamna noastră! Vedeți ce bine-i se șade buciumană!” Au văzut-o și domnii de la șpanat

și de la judecătorie, dar n-a îndrăznit niciunul să se apropie de ea. După ce au tras la crâșma de popas a buciumanilor, ținută de unul Tutuc, nu departe de casa popii Pitula unde stătea ginerele său, doamna Catarina s-a dus chiar la biroul administrației domeniului fiscal Abrud, unde domnul controlor Ioan Sterca Șiuluțiu i-a stat înaintea ca și alte dați, ca unul ce o mai întâlnise și prin Izbita, când se ducea la șteampurile lui. Șiuluțiu i-a adus dosarele cu actele urbanale de care avea nevoie în procesul băieșilor cu fiscal. Știa doamna Catarina de cum s-a uitat prin hârtiile unse și motolite că procesul acela va fi atât de încâlcit, încât poate nu se va sfârși niciodată la vreun scaun de judecată. Ce dădea un paragraf cu o mână, lua altele cu două, deoarece legile și dispozițiile curgeau ca apa pe țărâu. fără să țină socoteală că se lovesc cap în cap cu altele mai vechi. Lucratul minelor o luase mult înaintea orânduinelor date prin legi și decrete, încât strădaniile fiscalului de a sprijini producția de aur se luau în coame cu legile administrației. Și nici nu era chip de a le împăca, dată fiind setea de aur a împărăției cu gâtlejurile cele multe de balaur, de aceea a râvnit la stăpânirea Transilvaniei, încă de pe la începutul secolului ajunsese carul înaintea boilor, iar acum Catarina Varga încerca să scoată restele, ca boii să nu fie trași în prăpastie și să poată umbla slobozi pe la cine le știe rostul. i

Mânați de voia bună care îi făcea pe buciumani să umble ca beți, Furcoi s-a dus într-o zi pe după Corabia, pe fața ce cobora spre miazăzi-răsărit, numită Slăvășoia, să cerce pe la vreo mină părăsită. Acolo unde lucrase cu ortacii la șurful din Pârâu Glamului au câștigat bine, chiar dacă de la o vreme piatra se făcuse prea tare și trebuise să coboare cu șteolna ca să fie mereu dedesubtul filonului de aur. S-a întâmplat că la un loc au dat de un izvor cam mare, încât scoaterea apei le dădea multă bătaie de cap. Ar fi așezat ei o cârjă cu care să tragă apa până unde se putea scurge singură pe șteolna spre gura minei, așa cum se scoate apa cu găleata dintr-un puț, dacă ceva mai încolo filonul nu's – ar fi rupt, alunecând cine știe cât spre adâncul pământului. Trebuia, deci, săpat un vârtej, dar cheltuielile ar fi crescut de peste trei ori și ortacii stăteau în cumpănă, așteptând să mai prindă barem trei-patru inși. Pitoc i-a îmbiat să se mute la baia la care lucrase el o vreme pe la vârful Corăbiei, numită „Baia cu apă” din pricina izvorului care curgea pe șteolna ca pe un scoc de moară. Piatra cerca destul de slab când o părăsise el, poate se va îmbuni mai încolo. „Mai bine ce-i în

mână, nu-i minciună”, a răspuns cuscru-său Furcoi și ceilalți au fost de partea lui. De aceea, după ce a plecat Catarina, și-a luat într-o zi ștearțul, șaitrocul, târnăcopul și un ciocan și s-a dus tocmai sus la Slăvășoaia. Auzise el din bătrâni că baia Cocu, chiar sub vârful Corăbiei, lucrată cine știe de când, cu șteolna lungă de peste un kilometru, ar fi dat destul de bine și mai ales că s-ar lucra ușor de tot, fiind pe vână numai piatră sfărâmicioasă.

După ce a descoperit gura minei de parii ce o închideau, și-a aprins ștearțul și s-a dus pe șteolna până la ori. Locul era tare, încât șteolna se ținuse întreagă, chiar dacă pe câte un loc izvoarele se băltuiseră, neștiind încotro să mai curgă. Le măsură cu ochii la lumina ștearțului și băgă de seamă că aveau loc de scursură în peretele celălalt al șteolnei, pe unde se duceau cine știe unde, poate până în fundul pământului. După ce a ajuns la ori, a așezat ștearțul să i no vadă și șaitrocul lângă el și a început să zgârme cu ascuțișul târnăcopului. Piatra era într-adevăr sfărâmicioasă, se putea tăia cu dalta fără pușcături, Dintr-o scobitură putu desprinde chiar un bruş cât pumnul, apoi altele mai mici. Le culese toate în șaitroc, măturând cu palma unde căzuseră firimiturile și ieși la lumină să-și încerce norocul. Se duse la pârâiașul ce venea pe lângă mină de la țărăul cu apă multă de sub vârful Corăbiei și se așeză în marginea lui. Cu ciocanul mărunți bucățile, până ce le făcu pulbere, chiar pe buza șaitrocului (dacă nu-și luase mojar de buzunar), apoi prinse apă în șaitroc câtă trebuia pentru spălătură. Se așeză cu picioarele la vale și începu să legene șaitrocul ca pe o sită, cu grija ca greul să lunece la fundul lui. Din când în când, vărsa din apă, aplecând șaitrocul ca să curgă câte o șuviță subțire-subțire, apoi îl clătina din nou, cu ochii ținți la alesăturile ce prinseră a se zări. La urmă, culese firicelele gălbui cam cât bobul de mac și mai mărunte, măturându-le pe rând cu vârful degetului într-un corn de bou cu capac de piele. Era mulțumit: piatra cerca bine, s-ar putea apuca de lucru. De aceea, coborî pe după Corabia până în Poieni la cuscru-său Pitoc, să-i arate și lui, socotindu-l mai priceput la băișag. Cum se așteptase, Pitoc s-a bucurat și el. Mai trebuia autorizația de lucru de la șpanatul domeniului Abrud, mai ales că mina fusese luată de la buciurmani de când nu se mai ținea minte și lucrată o vreme de administratorul șpanatului

Abrud cu mână plătită, până când a venit cel de acuma, Anton Vida, care a părăsit-o. Se înțeleaseră să se ducă Furcoi, îl cunoștea mai

bine pe controlorul Ioan Sterca Șiuluțiu, și era mai blând la vorbă, nu ca el, Pitoc, gata să bată cu pumnul în masă și la domnii cei mari.

Controlorul i-a dat țidula, bucuros că de acolo va ieși aur mai mult și va fi și el lăudat undeva mai sus, dar poate mai mulțumit că Furcoi i-a dus și el un miel, cumpărat de Ispas la târgul din Poieni. Și fiind toți cu voie bună, s-au gândit că s-ar cuveni mai întâi să facă o sfeștanie într-o sâmbătă. Popa Pitula s-a orânduit să iasă acolo în sâmbăta dintâi a lunii iunie, cu gândul că vremea frumoasă va ține până atunci, ca să se bucure toți de petrecerea îndătinată la orice sfeștanie de mină.

Cum era cel mai aproape, Pitoc a ieșit cel dintâi, cam odată cu păstorii care își mânau vacile pe Corabia, ducând subțioara scândurele și ștempti prisosiți de la vreun gard. Aproape de gura minei, unde se da puțin loc oblu, a bătut cei patru ștempti, apoi a prins scândurelele de ei și a înjghebat o măsuță pe care să-și poată pune preotul donița cu apă de sfințit, crucea și ce mai trebuia pentru slujbă, Apoi a măturat de la gura băii vreascurile adunate de copii să-și facă foc, căci aici, la 1.350 de metri, când nu bătea soarele, dârdâiai de frig. După ce a isprăvit, s-a întors pe fața Corăbiei și a coborât, pășind dintr-o călicică într-alta, atâtea erau de multe, până la poală, pe drumul de care, ce încingea Corabia ca un brâu în partea de miazăzi și apus. Aici, coasta priporoasă se prefăcea dintr-odată chiar din marginea drumului de care într-un șes lung de mai bine de două bătai de pușcă. Oamenii îi ziceau șesului „Poduri”, fiind două, cel mare și cel mic, din pricina zidurilor groase ridicate de romani spre a tăui apa trebuincioasă la spălarea măcinișului cu aur. Cu vremea, tăurile s-au umplut cu pământul cărat de puhoaie și locul s-a netezit ca o masă pe care puteai păși cu ochii închiși. Doar unde și unde mai mustea câte un firicel de apă care abia licărea, ca să se scufunde iar în adâncuri, lăsând să crească în preajmă-i câte un fir de papură, scurt și neajutorat în așa loc pietros. Pitoc se așeză pe căliceaua cea mai de jos, încât picioarele i se rezemau chiar pe drumul ce încingea Corabia pe la poală și rămase uitându-se în lungul lui spre Crucea Vulcoiului, pe unde trebuiau să se ivească cei pe care îi așteptau. Traista și-o dezlegase de pe mână și se rezema într-un cot, lungit pe coastă în sus, plitribându-și privirea spre vârful Corăbiei.

Ziua se nimerise caldă și senină și părea că s-ar bucura de ea mai mult Corabia, cum ședea cu cerul rezemat pe creștetul ei. Celui ce venea dinspre miazăzi de pe dealurile Zlatnei, i se părea că se uită la el

fața unui uriaș îngropat până la bărbie în culmea lungă a Vulcoiuiui, săltată anume să se poată uita la lume. Pe vârful, se înșiruiau brazi drepti și lungi, cu ramurile fiind la cea mai slabă adiere.

Dar, când drumetul ajungea la Poduri, sub poala ei, și o măsura cu ochii, se minuna cât era de îmbătrânită și scorjită, de îl apuca jalea, dacă era om milos. Pe tot întinsul feței se zăreau numai viroage, mai adânci ori mai blânde, coborând din creștetul ei spre văgăunile pâraielor ce începeau de la poalele ei, dar mai multe erau cărările care o străbăteau de-a curmezișul, pe câte un loc atât de dese, încât puteai urca și coborî dintr-una într-alta ca pe niște trepte. Trecătorul de azi se poate mira de ce a fost nevoie de desigurul atâtor cărări, căci tâlcul lor se poate afla numai în zdroaba după aur a celor dintâi stătători pe aceste locuri: poate că ele au fost tot atâtea drumuri pentru cărat pământul săpat din gropi și șteolne. Lăcomia romanilor a fost atât de aprigă, încât și acum se vede ieruga, adâncă și lată, de jos de la buza muntelui până în creștetul Corăbii, pe urmele filonului de uur, Poate săpătura a fost cu pereții drepti, dar cu vremea s-au surpat și s-au netezit, de au ajuns la forma triunghiulară a adânciturii. Mai încolo, pe fața costoasă, cărarea dă într-o groapă largă și adâncă să încapă două case alăturate, bine pitite după peretele dinspre vale. A fost aici vreun tău săpat de strămoșii cei de demult pentru a strânge apa trebuincioasă la spălătul pietrilor zdrobite, sau, dimpotrivă, vreo gură de mină care s-a surpat, după ce lucrarea a fost părăsită? Oriunde s-ar întoarce călătorul, ar zări numai urme ale căutătorilor de aur, toată fața muntelui fiind plină de găuri, unele mai mici, abia cât să vâri piciorul, altele mai găunoase, iar din loc în loc, pietre și pietroaie înțepenite locului. Corabia a răbdat pe rând ciupiturile oamenilor care i-au făcut fața ca spartă de buboale și împetrișată cu negi, poate bucurându-se că nu mai stă singură în cap de munte, cum a vegheat pesemne de la începuturile lumii. Și așa răbdurie a rămas până în ziua de azi, tresărind în tainițele ei ori de câte ori îi simte pe acești pitici ai pământului că o înțeapă cu târnăcoape, dălți, sfredele de tot felul, ba o mai și zguduie cu pușcături de pulbere, de-i clocotește pădurea până unde ajunge răsunetul lor.

Și azi pentru sfeștanie era gătit și ea anume cu haina cea de sărbătoare, căci ce pot fi altceva firele lungi și subțiri de sânziene ce străjuiesc toate călicelele de-a curmezișul ei, printre care se poate zări și câte o stânjenită sfioasă printre atâtea surate de alte soiuri?

Din loc în loc, se ridică și câte un tufiș de zmeuruș, anuma ca să-i

clatine vântul ramurile cele multe ce se întorc cu capul la pământ de lungulețe ce sunt, iar pe lături alte pâlcuri cu floarea deschisă la soarele de vară, fără să se sfiască de ienuperii împrăștiați ici-colo câte unul, ca să-și tremure frunza subțire și întunecată, așa cum o suflă boarea care nu se ostioiește niciodată aici în creștetul Corăbiei.

Mai des se arată șovarul cel subțire și înalt, cu statura lui dreaptă care nu se culcă niciodată, oricât ar sufla vântul de potrivnic, doar se clatină întruna, plăcându-i peste măsură să se legene așa în neștire, până îl prinde liniștea nopții. Dacă oaspeții au însetat cumva „pot bea din izvoarele ce țâșnesc roată din brăurile ei prin târâie ce umplu văiaiele din trunchiuri de copaci scobiți sau din firicelele împrejmuite cu lespezi de piatră ca să se înalțe în fântâni cu apă domolită acolo din jos de drumul de care, mai la îndemâna trecătorilor, ca și a cirezilor și turmelor care pasc până toamna târziu. Și e așa de bună apa ei, încât bei și fără sete, iar după ce ai gustat-o, nu te mai înduri s-o lași, mai împlânți gura în buza țărăului, ori în plinul fântânii, de simți cum ți se strepezesc dinții de răcoroasă ce poate fi. Lumea mai zice că ar fi auroasă, de aceea se îmbie așa de bine la băut și poate nu greșește, de vreme ce și cea ieșită pe șteolnele băilor nu are niciun fel de galiță care taie mațele, de aceea e și ea jinduită de trecători și vitele locului. Nu e de mirare că azi stă și ea bucuroasă la petrecerea de la poala ei, cu gândurile limpezi ca și seninul din creștetul ei, tremurând întruna din păiușele cele lungi scormonite de boarea jucăușă, cu fața pârjolită în soare să i se mai îngroașe pelița pe unde a scobit-o mâna omului. Doar un noruleț, alb și lunguleț, s-a iscat nu se știe de unde și s-a oprit acolo în creștet, ca un fel de maramă albă, căreia vântul glumeț i-a întors un colț peste cap...

Pitoc o știe de când stătea și el la vaci, dar pare că niciodată n-a fost mai gătită ca azi, în cap de vară, să-i primească pe toți câți vor veni, cu bun cu rău. Și cum stă așa, răsturnat într-un cot, uitându-se în zare spre vârful ei, vede firele de iarbă cum se leagănă întruna, șir după șir, ca și cum s-ar alunga unul pe altul dintr-o margine într-alta și nu se mai ajung niciodată. E atâta pustiu în juru-i, că se aude șuietul vântului cum se saltă peste creștetul firelor lungi cu un sușuit prelung, câteodată mai ascuțit când îl întărește îndărătnicia lor de a nu se culca la pământ, îl aude și cum îi zornăie prin marginea pălăriei culcate pe o ureche, poate de înciudat că o ține cu o mână să nu i-o spulbere până acolo jos, undeva prin fundul Pârăului Iadului, îi vine să ațipească de

atâta plăcere și își lasă pleoapele să se închidă. Și poate ar adormi dacă tălângile de pe vaci n-ar suna tot mai aproape. Când se uită încolo spre Dâmbul Tăului, vede vaci răzlețe venind pesemne spre fântâna din jos de el, din bătrâni numită Fântâna Craiului. Altele se apropie dinspre Crucea Vulcoiului, înșimindu-se pe drumul de care până în dreptul altei fântâni, unde se abat să coboare la ea. O fi vremea prânzului, ori păstorii se grăbesc să le închidă mai devreme, să poată fi și ei de față la sfeștanie.

N-a bătut nimeni doba să o înștiințeze, dar vestea s-a lătit așa purtată dintr-unul într-altul. Și vin mulți, pentru că le place și lor voia bună, Destul stau posomorâți acolo sub pământ, la ortul mustind de umezeală, încrâncenându-se să bată găurile de pușcat, încât nimic nu poate fi mai dulce decât să adaști pe pajiștea molcomă de pe poala Corăbiei, între atâta lume venită să petreacă.

Dintr-odată, Pitoc tresare și se uită. O fi ațipit sau i s-o fi părut numai, dar șuieratul l-a a-uzit de bună seamă. Când se uită înspre Crucea Vulcoiului, zărește câteva capete înălțându-se pe după dalma „ocolită de drumul de care. Sunt izbițenii, călări și pe jos, printre ei și popa Pitula pe iapa cea albă. Când au ajuns mai aproape, le face semn cu mâna, Furcoi îi răspunde, ridicând o sticlă plină pe care apoi o ascunde în traista agățată la oblând. Apoi se înșiruie toți de pe o cărare pe alta, până ce ajung în dalma Slăvășoaiei. Acolo, lume multă adăstând în ciorchini mai mari ori mai mici cât ține coasta cu pajiște: sunt poienarii veniți pe cealaltă parte a Corăbiei, pe Pârâul Pietrii, ascuns de desimea brazilor. Se apropie toți de gura băii, lângă măsuța pe care popa Pitula și-a înșiruit cărțile scoase din traistă.

văalvina Coleșeriului urcă fuga cu o doniță nouă până! a țărăul din susul locului, o umple, apoi vine și o așază încetinel pe măsuță, grijind să nu se verse un strop. Alergătura face să-i tresalte pieptul strâns în pieptarul nou, plin de floricele negre și roșii, iar în obraji stă să se aprindă o roșeață, nu se știe de sfială mare între atâția oameni, sau de sângele iuțit de fugă. Apoi se strecură ca o zvârlugă până ce se lipi de maică-sa care ședea undeva mai în susul coastei, de unde se vedea mai bine peste strânsură. Popa începu slujba cu glasul lui lin și adânc care mergea la inima buciumanilor. Cuvintele răsunau deslușit pe buzele lui, rotunjite ca un cocoloș uns, să alunece mai bine pe gâtlee, unde părea că s-ar topi pe rând. Pala de vânt iscată din creștetul Corăbiei adia molcom peste capetele descoperite, fluturând foile

cărților sfinte din mâna popii și a cantorilor.

După ce sfinți apa, înmuie știutul de busuioc și stropi gura minei, în cele patru părți, sus, jos, la dreapta la stânga, apoi se întoarse și ținu cu mâna cealaltă crucea zugrăvită spre a fi sărutată, întâi, se rânduiri bărbaii, începând cu cantorii, apoi femeile, după preoteasa ce știa prea bine rânduiala din bătrâni.

S-ar fi convenit să-și petreacă aci lângă gura minei, dar coasta era prea priporoasă și se mutară la Poduri, în cealaltă parte a Corăbiei. Cum era vremea amiezii, oamenii se așezară pe cărările multe ale coastei care le slujeau acum de masă, căci pe ele își desfăcură ce aduseseră în traiste, după ce așternură mai întâi câte un ștergar sau măsăriță. Mai jos, lângă drumul ce ocolea Corabia, se rânduiri popa Pitula și cu ortacii care vor lucra la Cocu.

Caii, unii împiedicați, alții slobozi, după cum se arătaseră de buietici, pășteau pe șesul Podurilor, cu capătul căpăstrului înnodat de oblânc. Câteodată, se mai auzea câte unul ițindu-se cu gura plină de iarbă, încât guițatul părea că stă să i se înece, oamenii se uitau într-acolo, fără să se ducă spre ei, deoarece unul dintre cei doi se îndepărta pe dată, poate simțeau că au venit și ei la o petrecere unde bătaia e de rușine. De pe Poduri, se zărea bine lumea orânduită în grupuri de câte trei-patru, rar mai mulți, împrăștiată parcă anume să cuprindă cât mai mult din coasta zgrunțuroasă și plină de împunsături. Câte un bărbat se ridică și pleca cu o sticlă încolo spre mina Cocu, decât că, ajuns pe culme, cobora la vale până la marginea pădurii, de unde se întorcea cu ea plină. Dacă nu s-ar fi auzit de acolo cai nechezând, s-ar fi zis că se află o crâșmă ascunsă în pădure, să fie băutura mai la răcoare. Crâșmarii erau câțiva mogoșeni care vindeau pe sub mână vin adus de pe la Bucerdea Vinoasă, Craiova ori Cricău. Stăteau acolo în marginea pădurii, gata să se afunde în adâncul brădetului, de îndată ce ar fi zărit vreo negreață de domn, De aceea, caii rămâneau întărnițați, iar berbințele, prinse în lațul funiilor, gata a fi așezate în tarniță și cei ce se apropiau de ei cu sticla în mână, ziceau că se duc la țărăul din dunga pădurii. Crâșmarii satelor nu le aveau grija, știind prea bine că așa-i data din bătrâni, de aceea nici Horomoață nu scosese nimic din pivnița lui și mergea și el cu sticla la țărăul din marginea pădurii. Buciumanii îl beau ca apa, bine știind că beau vin curat, din struguri, fiert în legea lui, nu amestecat cu leobăituri, cum era cel adus de fisc la crâșmele de sat.

După ce vinul a început să umble prin vine din creștet până în tălpi, neastâmpărul dădea semne tot mai dese, Glasurile se întăriseră, se auzeau vorbe mai răstite, mai câte o sudalmă și din răzlețiți cum fuseseră până atunci, se făceau mai grămadă în câte un pâlc care stătea ce stătea într-un loc, apoi se muta într-altul, ca și cum le-ar fi ars pământul sub tălpi. Câte unul se răzlețea cu sticla în mână și păseau întins, până se apropia de cel zărit, întinzându-i-o ca semn de bun venit. După ce închinau unul de la altul, stăteau câțva de vorbă așa în picioare, apoi se prindeau de cot și se așezau undeva mai la o parte, să poată taifasul în voie. Se auzea strigându-se pe nume, apoi câte un drăcuit în glumă, urmat de râsete pogane, de răsunau peste toată adunătura.

Popa Pitula rămăsese pe locul unde Pitoc își grămădisise desagi cu cele aduse și. ședea pe netedul cărării, cu o sticlă proptită cu mâna de tureacul cizmei, îl asculta pe Pitoc, dar cu ochii străbătea gloata, poate căutându-și preoteasa care se și ivi într-un târziu ca trasă de firul nevăzut ce o lega de soț. Era încinsă la obraz, iar din ochi îi picura numai voioșie, părea că ar râde întruna așa înăbușit.

— Mie-mi vine să joc, și îl prinse de mână, scuturându-i-o cu înțeleș. Haidă, voi ce mai așteptați?

— Mă, că iute-ți mai veniră draci! mai așteaptă o țără, să se așeze bine vinul aiesta. Uite, nici ceterașii nu se arată.

Purcoi se ridică din spatele popii și privi roată cu mâna streășină la ochi.

— Mă uit și eu, da-n zadar, că n-o venit.

— Cine, mă cuscre? – întrebă Pitoc, și el cu ochii peste mulțime pe urmele lui Furcoi.

— Da cimpoierul aiesta de la Valea Dosului, Truță!

— Nu vine, că spuseră mai înainte niște păstori că i s-o spart burduful și n-are cumu-l umfla.

— Drac să-l umfle și p-acela, că știe numa să ceară mult pe zicală!

— Nu te mai amărî acum, sunt ei feciori destui să zică cu floiera. Uite, chiar Culuț a tău...

— Îi baiu că nu mi-am adus floiera, și se sculă să se uite după cineva.

— Lasă că sunt la alții. Ian strigă-l pe Gheorghea Lupului, cămi păru că-l văzui cu două după curea, îl pâri Pitoc.

Furcoi se grămădi din nou între popa și Pitoc și vorbiră o vreme mai pe șoptite, pesemne de ale băișagului, căci Pitoc arunca din când în când ochii înapoi, răsucind capul. Sosiră lângă ei și ceilalți, Todor Crâșnic, Coleșeriu, Nionioi, Mitrea Nuțului de pe Stălnișoara care lucrase la Cocu pe când da a se ridica fecior. Popa se uita mereu prin mulțime, poate după preoteasa care se făcuse iarăși nevăzută.

Deodată, se auziră șuierături ca de fluier. Culuț și Gheorghea Lupului încercau să potrivească glasul a două fluieri cam deopotrivă de mari, dar nu izbutiră. Gheorghea Lupului strigă un nume și un fecior se apropie, cu fluierul vârât după chimir, îl încercară și pe acela și sunau unul ca altul.

— Acuma care cum ne dăm? – întrebă noul venit.

— Ne rânduim așa câte doi, să putem și juca. O dată rămâi eu cu Culuț și tu ai grijă de ortacu-ți pe când te-om striga.

Se iscă apoi o zicală limpede care curgea lin ca apa pe țâraiele Corăbiei, cu unduiri dulci, iar la sfârșit cu un sunet alungit și îngroșat, parcă suna dintr-un fund de pârau. Volburi după volburi se rotiră în văzduhul blând și oamenii tresăriră cutremurați de fiori.

— Mă, haidați mai încoaci! – le strigă popa, făcând semn cu mâna ridicată, pe care cei doi n-o puteau vedea de mulțimea din jur.

Cineva le suflă la ureche și cei doi se mutară zicând, oprindu-se în drumul de care, chiar sub picioarele popii care și le lăsase să-i atârne, cum sta pe cărăruia de deasupra.

— Așa! Ca de-aci încolo, pe Poduri, se dă numai bine dejucat, strigă popa, să se audă peste toți.

Întâi, se cam îmbiară, încât abia vreo trei perechi începură țarina rotindu-se pe dinaintea fluierașilor. Apoi se înmulțiră într-atâta, de nu se mai zărea până la cei din marginea jocului. Când țarina fu curmată, cineva se apropie de cei doi și îi mută mai sus, tocmai pe cărarea pe care adăsta popa Pitula, să se audă mai bine peste jucători.

Preoteasa se apropie și șopti ceva la urechea popii. Era îmbujorată bine, se vede că jucase și acuma își petrecea năfrămuța peste obraji, pe care o ascunse apoi după pieptar, acolo la dogoarea cea tainică.

Popa strigă pe cei doi fluierași, apoi le făcu semn să se apropie.

— Ia glaja aiasta, mă Culuț, și beți amândoi cu Gheorghe, da oblu unul cât și altul, auzitu-m-ați?

Sticla era plină, ascunsă într-o traistă în care mai așteptau altele,

întâi, bău Gheorghe, apoi Culuț, după ce măsură din ochi cât a băut celălalt, cu gând să nu soarbă nici el mai mult. După câteva gâlgături, o luă de la gură și o măsură din nou cu privirea, apoi vru să o dea înapoi, dar popa îi făcu semn să o vâre în buzunarul laibărului, ca să nu-l împiedice la cântat.

Sofica lui Coleșeriu se apropie cu Salvina de mână, ca și cum s-ar fi temut să nu se piardă una de alta și se opri, cu o mână pe umărul lui Coleșeriu care vorbea cu Pitoc peste capul popii.

— Vouă ce vă mai trebuie? N-are cine vă juca, ori ce? Sofica se plecă și îi suflă ceva la ureche. Bine, bine, lasă că am eu grija aceea, nu te doară capul. Na, beți și voi glaja aiasta – și scoase din traista de la picior una plină, astupată cu un cocean de porumb.

— Du-te-n treabă-ți cu ea cu tot, că nu suntem noi de-acelea!...

Și se îndreptară râzând și ținându-se de mână. Gheorghiuț își aduse aminte să le întrebe de Dinuț, dar cele două pieriseră printre oameni. Zicătorii porniră iarăși jocul cu o țarină numai scăpărări, ca și cum ar fi coborât din treaptă în treaptă de undeva din vârful Corăbiei până în fundul Pârăului Iadului, apoi se făcea că s-ar urca înapoi, dar rămânea pe câte o treaptă lălăind, când cu piciorul în sus, când cu el în jos. Și mustea din ea numai voie bună, de aceea jucătorii prinseră a lălăi și ei, potrivindu-și versuri care de care mai glumete. Fluierașii ziceau de acolo din cărăruie mai mult cu ochii închiși, poate furați de suvoiul ce țâșnea din țeava, sau să se ferească de soarele aprins de care îi mai apăra și marginea pălăriei anume plecată mai pe frunte. Culuț și-i deschise într-un târziu și tresări fără voie. Undeva înaintea lui, cam la marginea de către apus, o zări pe (Juna morarului jucând cu cineva pe care nu-l cunosc. Cămășii și poalele i se părură mai albe ca spuma, iar cizmele roșii, cum purtau zlătnenele, îi furau ochii de sclipitoare de câte ori ajungeau în bătaia soarelui. Și cum îi talfâiau panglicele roșii și albastre din împletitura cozii, oprindu-i-se tocmai peste umeri când schimbau rotirea. Nu-și mută ochii de la ea, cum îi venea să o soarbă și-i păru rău că trebuie să stea acolo ca o stană cu fluierul la gură. Ea nu-i arunca nicio privire, ori poate și-o ascundea, juca nestingherită, iar la pașii pe loc vorbea cu jucătorul despre... O, cât n-ar da să-i poată auzi! Oare cine o fi acela? Întrebarea i se lipi ca un jar sub piciorul gol și simți că se întunecă. Ar curma zicala dacă ar fi singur, dar așa trebuie să se țină de celălalt. Și-apoi ce ar zice lumea? Se îndârji mai tare pe zis, prinse a-și răsuci trunchiul, înălțând și coborând capătul

fluierului, dar cu ochii țintă la ea. Fata simți că s-a schimbat ceva și răsuci capul spre el. Privirile li se întâlniră, dar sclipirea fu atât de tare, că ea își plecă repede ochii în pământ. Lui Culuț îi păru că zărește o urmă de roșcată în obraji ei încălzii de joc și ceva îl furnică până în vârful picioarelor. Cântă înainte ca dus pe altă lume, cu fluierul umblându-i încoace și încolo, în vreme ce degetele se ridicau și cădeau cu pocnituri ușoare pe care le auzea numai el.

Fruntea i se îmbroboni de sudoare și curând șiroaiele începură să lunece pe obraji și pe vârful nasului, apoi chiar și pe fluier la vale, încât o dată trebui să-l scuture de umezeală, fluturându-l cu mâna pe lângă coapsă.

Când curmară zicala, Culuț dădu să pornească, dar Gheorghea Lupului îl prinse de o mână.

— Stai locului! Unde te duci?

— Numa aci mai încolo, da iară viu. Na, ține glaja cu vin, dacă nu crezi, și i-o vârî în buzunarul laibărului, apoi se streoră printre lume.

Gheorghea Lupului se lăsă să șadă pe coastă, cu picioarele în cărare. Ceva mai încolo lărmuiau tare cei de lângă popa Pitula.

— Mă, tu vrei să mă faci pe mine om prost? – se răstea Furcoi, bălângănindu-și sticla în mână, de îi săreau stropi de vin.

— Da face-te perirea să te mance, da ian dă-ți și tu cu socoteala: plăte-se să mai săpăm atâta drum de la Cocu până la...

— Taci, mă cuscre, că nici eu nu-s de ieri de alaltăieri, și Furcoi îl prinse pe Pitoc de gulerul laibărului să i se uite mai de aproape în ochi. Mai văzut-ai tu proști așa ca mine? Pitoc hohoti, de trebui să se lungească pe spate, cu mâna întinsă, uitând că ține sticla destupată ce prinse a gălgâi, până ce simți udeala ajungându-i la mâna printre firele de iarbă, când o ridică dintr-o stnăcitură. Știi tu că și-n cela rând ai tot băgat de vină că de ce spargem locul p-acolo, se dă mai la oblu și mai ceea, și mai ceea, până am lăsat după tine.

No, datu-s-o mai la oblu! Dat la supărarea să te mance, că și ție ți-o venit să te dai cu capul de iesta...

— No, las-o dracului aceea, c-o fost și-o trecut, acuma-i vorba de-aci...

— Mai lăsați-o acuma, mă, nu tot împărțiți la lume, hai mai bine să ne petrecem, doară de-aceea am venit, se cam răsti popa, uitându-se după cineva pe care nu-l zărea pe aproape. Aș vrea să joc și eu una, da' nu-i cine zice. Mă, Gheorghe, unde ți-i ortacul?

— S-o dus după nu știu ce...

— După drac să-l îmbete. Du-te fuga și adă-l înapoi, că-mi veni ră nu știu cum niște călcaturi. Voi ce stați ca betejii? Ian dați-vă să vă răsuciti o țără – și popa pironi cu arătătorul pe Pitoc, Furcoi și câți mai erau pe lângă el.

— Facem și-aceea cu o cale, numa să avem pe ce, mormăi Furcoi cu fața în iarbă, cum se lungise să-și dezmoștească piciorul.

— De la Crucea Vulcoiului până la Crucea Fetei trebuie să te duci, da' nu așa cu glaja-n mână, fără-n coate și-n genunchi! Și cu fruntea-n țără.

— Eeeaa! – urlă Huhu cât putu, cum venea pe drum cu sticla în mână dinspre Crucea Vulcoiului.

Furcoi tresări și se ridică într-un genunchi.

— Mă, tu de-a cărora ești? se auzi prin juru-i hohote îmbulzite, dar Huhu nici nu se uită într-acolo și lepădă doar din mână, semn că el umblă acum pe altă lume. Trecu mai încolo de strânsură, până ajunse la un mușuroi mare, plin cu rug de mure, pe care se răsturnă, lăsând să-i atârne capul peste margine. Niște copii se opriră lângă el, îl ocoliră privindu-l cu luare aminte și chicotind pe înfundate.

Apoi unul smulse un fir de sânziana și începu să-l gâdile la ureche.

— Eeeaaa! – răcni Huhu și bătu din picioare, încât copiii o luară la fugă în josul coastei, nemaiputându-și ține răsul, până ce se poticniră de un ienupăr și se răsturnară cu picioarele în sus.

Gheorghe Lupului se întorcea de undeva din lungul drumului cu Culuț de mână. Îl ținea de scurt ca pe un vinovat care trebuie dus undeva să-și ia plata, căci nici nu se uita la el și era mereu cu un pas mai înainte.

— Mă, nu mă trage așa, că știu eu unde să vin.

— Ține-ți gura! Ți-am spus doară c-a tale nu umblă azi. Culuț se pomeni chicotind, apoi pufni în răs când îl văzu că nici nu întoarse capul spre el. Ajunseră la locul unde cântaseră la joc și Gheorghe îl împinse de cealaltă parte până lângă popa Pitula.

— Ați ajuns, dracilor? Ian încordați-vă și ziceți-i una.

— Cam care? – îngăimă Culuț, petrecându-și degetele peste buze să și le umezească.

— Aceea legănată, de nu te mai sature jucând, știți voi care-mi place mie. Da o jucătoare bună, de purtat așa ca pe sus, cam care?

— Și popa se ridică, frecându-și palmele să-și scuture firele de iarbă.

— Uite-o, ceea cu cizme roșii, de stă cu spatele la noi și râde de nu se mai poate opri, i-arătă Gheorghea Lupului. Culuț îl îmboldi și vru să zică ceva, dar celălalt prinse a îngăimă zicala și trebui să-l urmeze, mai ales că popa ajunsese la fată și o luase de mânecă. Ea a tresărit speriată, apoi s-a îndulcit zâmbind când l-a zărit pe cel ce o lua la joc. Se opriră tocmai lângă fluierași pe drumul bătătorit de la poala coastei și începură jocul, întâi, plimbarea largă pe care popa o făcea mai cu ocoluri decât ceilalți buciumani, legănând fata de mâini și purtând-o roată, în timp ce sâsâia printre dinți ca să-și mai golească plinul. Zicala răsuna ca de undeva de peste dealuri și cobora unduind atât de dulce, că-ți venea să închizi ochii și să ți se pară că visezi. Unda se întindea ca pentru a cuprinde toată zarea, coborând văi și urcând culmi, poate până unde nu mai este hotar.

Deal și vale, deal și vale, limpezișuri de ape și luminișuri de păduri, zvonuri dulci-amărui, până unde cerul se face una cu pământul...

Popa ținea capul pe spate și își purta picioarele cum i se da, când împleticindu-le, când sărind într-un picior, apoi lovindu-și călcâiele să se audă clinchetul potcoavelor, mereu cu genunchii moi, încât părea că picioarele ar fi numai bucăți întinate laolaltă cu fire de ață. Ținea capul pe spate să poată sorbi cât mai mult din văzduhul limpede, pe când fata se uita în pământ să ghicească din unduirea pașilor lui încotro ar veni ocolul următor. Nu mai era nevoie, popa era un jucător înăscut și simțea din imboldul ușor al mâinii care-i ținea degetele cum se desfășoară purtata la țarină. După un rând de ocoluri, popa lăsa jucătoarea și începu să bată din palme în dreptul frunții, tropotind cu cizmele. Fata își strânse coatele pe lângă ea și se roti pe călcâie ca o sfârlează, încât coada îi flutură pe sus, lovindu-l cu panglicele peste mâini, semn să fie gata și când ajunse cu fața la jucător, acesta o și prinse de mâini și începu rotirea, întâi la dreapta, apoi la stânga, cu pași mărunți și tropăiți, ca și cum ar vrea li să bătătorească locui palmă cu palmă, în vreme ce fata pășea sprijinindu-se pe călcâiul dinlăuntru și aieptându-se pe vârful celui alt picior. Poalele i se lipeau de picioare, pe când dinapoi se ridicau ca o coadă, stârnind firele de pulbere ori păiușele de prin preajmă.

Rotirea aducea beția dulce pe care o simt jucătorii, părându-lî-se

că s-ar găti să plutească undeva pe deasupra lumii, pentru a stărui măcar o clipă într-o dulceță ce nu se poate spune. De aceea, ea ține cam până ce se arată semne de amețală apropiată, când perechea se oprește, cu pași ca de plimbare pe loc, cât e nevoie pentru întremarea puterilor.

— Ai, că bună maistoră de joc am nimerit! – și popa apăsă mâinile care o țineau peste cingătoare, uitându-i-se în ochi. Fata își plecă fruntea simțind că se înroșește mai mult decât ar trebui și o ridică abia după ce îi trecu dogoarea. Cum din pașii pe loc ajunsese cu fața către fluierași, fata se uită peste umărul popii la Culuț. Ochii li se întâlniră și sclipiri adânci fulgerară pentru o clipă, apoi Oană și-i plecă pe dată, lăsând să i se zărească numai fruntea. Valuri de dogoare răzbăteau de la ceilalți jucători cu care se umpluse șesul Podurilor. Degete ridicate pocneau ca pietri izbite, lălăituri aprinse îngroșau șuvoiul pornit de la fluier, iar câte un șuierat pe degete spinteca prin mulțime ca un cuțit ascuțit. Popa se lăsă prins de voia bună a celor din jur și ridică dreapta, lălăind cu glasul lui afund:

Hei, țup, țup și iară țup

Că vițeei tot or supt!

Atât le trebui buciumanilor, că și săriră cu gura, acoperindu-se unii pe alții:

Da cine i-o slobozit?

Da badea când o venit!

C-o venit cam mânios

Și-o lăsat prilazul jos!

Popa începu iarăși purtata cu ocoluri, sărind ca un apucat.

Pășea mărunțel pe vârfuri și dintr-odată sălta într-un picior, într-un fel de icnitură a corpului:

C-o venit cam mânios

Și-o lăsat prilazul jos!

Lălăia cu toată gura cu capul pe spate. Ceilalți luară strigăturu de la capăt, popa se repezea peste ei cu câte o pereche de versuri, ca și cum ar fi vrut să nu se lase întrecut, cum nu-l întrecea nimeni nici în rândul haitului. După o rotire, se pomeni boldit de o jucătoare și simți colț de năframă atingându-i gâtul. Când întoarse capul, zări preoteasa care juca cu Coleșeriu uitându-se râzând la el.

— Ai, ce jucătoare-ți mai găsiși! Se vede c-ai știut după ce să ieși aicea la sfeștanie! – și preoteasa îl probozi cu arătătorul. Oană se înroși

din nou și își ascunse fața, plecând-o până se înțepeni în bărbie. Preoteasa își sugrumă un râs pițigăiat, în vreme ce popa îi făcu semn să nu-i mai umble gura.

Culuț nu o pierdea din ochi. Îi plăcea să-i vadă picioarele umblând, ar fi jurat că ar fi unse cu ceva, altfel nu s-ar mlădia atât de ușor. Și linia umerelor rotindu-se fulguia ca o sclipire jucăușă.

Până-i lumea n-o să apuce să o joace și el o dată. Măcar o singură dată. Ochii lacomi o furau, ca să fie numai a lui, de aceea degetele îi furnicau pe găurile fluierului, ca și cum le-ar fi tras niște fire nevăzute din înaltul văzduhului, îi venea să strige când o vedea cum se răsucește pe călcăie, cu mâinile lipite ca o scânteie care țâșnește pe o clipă pentru a se stinge fără urmă, în vreme ce popa bate din palme așteptând-o s-o prindă. Atunci îi părea că se îngrașă, că i-ar crește ceva în piept, gata să-l înăbușe. Și ochii se lasă furați de panglicele cozii, amestecând întruna roșu cu albastru și cu gălbuiul părului – cum se jucau și ele ca niște neastâmpărate, anume să-i facă în ciudă.

Jocul a ținut cam lung și la capătul lui jucătorii se desprind aprinși la fețe, petrecându-și batistele peste ele, cei mai mulți căutându-și un loc să șadă pe pajiștea coastei. Fetele, două câte două, se desprind dintre celelalte și o iau la fugă pe coastă în sus, ținându-se de mâini, pesemne să poată fugi mai repede. Fug sărind peste cărări și bolovani, sporovăiesc și râd. Câteodată râd de se îneacă și atunci se opresc și se țin cu o mână de piept, poate să nu le sară inima afară. După ce s-au mai potolit, băgând de seamă că le-ar ajunge altele, se iau iarăși de mâini și o rup la fugă pe coastă la deal, până la țărâul de din sus de baia Cocu. Deși este mai la vârful Corăbiei, izvorul e mare și pe țărâu curge gros, de se face pârâu prin pajiște la vale. Pe rând își împlântă gura în șuvoiul stăvilit cu palma, apoi și-o ridică dregându-și fundul gâtlejului înghețat de atâta răcoare, sorb iarăși cu nesaț, până ce simt că dă să le amortească buzele.

— Ai, tu, da ce apă bună! – zice una dând rând celeilalte, poate ca să-i mărească pofta. Cu o mână fură câțiva stropi de sub țărâu și își dă peste obrajii încinși care se înroșesc mai tare. Apoi coboară înapoi fugind mai năstrușnic, dacă s-ar împiedica cumva, s-ar rostogoli ca un buștean până în drumul de care. Acuma râd mai tare, poate la gândul acela al răsturnării pe coastă-n jos. Și perechile se rânduiesc așa la fugă până la țărâu și înapoi, deși ar fi câteva fântâni mai aproape, dar toate din jos de drum, unde nu le-ar vedea nimerii cum fug ca niște

bezmetice și cum râd de stau să crape...

Câte unul, câte doi merg și bărbații cu sticle în mână sau într-o traistă la marginea pădurii de pe culme, să le aducă pline de vin.

Popa Pitula s-a răsturnat pe iarbă, cu mâinile sub ceafă și cu ochii în țăriile cerului. E atât de senin, încât limpezimea lui pare a sclipi dacă o străbați cu ochii. Soarele s-a povârnit într-o parte de la vârful amiezii, dar pare că azi nu s-ar mai grăbi ca alte dați. Pălăria i-a alunecat alături și o pală de vânt și-a pus în gând să i-o fure de coastă-n jos, dacă Nionioi n-ar fi prins-o la vreme, cum stătea lungit pe cealaltă parte, așteptându-l pe Coleșeriu să se întoarcă de la țârău cu sticlele pline.

— Măi, Mitre, mai este ceva-n glăjile celea?

— Deloc, domnu' părinte, că-s pe drum cu ele.

— Da preoteasa n-o văzuși ce se făcu?

— P-acia trebuie să fie, că juca și ea.

— Nu de ea întreb, numa de straiță, că mă taie nu știu cum o foame după jocul aiasta pogan.

— Mă duc după ea. Și Nionioi se ridică, pornind printre oameni după straiță popii, se vede mereu plină. Se întoarse tocmai când soseau și cei doi cu traista cu sticlele pline. Preoteasa scoase un colac din multe împletituri și o merindeață în care era înfășurată o pulpă de miel, pe o parte cu carnea ciongărită.

— Hai, Ioane, și tu, Gheorghiuț, Mitrea, să curățăm osul aiasta.

Scoateți-vă briștele... a mea unde-i, tu, preoteasă? Iacăt-o aicea, n-avea gură să mă strige. Da cuscu-te Pitoc ce se făcu?

— Nu-l mai văzui, da p-aci trebuie să fie...

— Ba nu băgași tu de seamă, da rămase acolo la mogoșenii ceia tânguind la o berbință-ntreagă, se amestecă Gheorghiuț.

— Ei, c-acela ne face să postim dacă-l bea numa el! Ceilalți râseră, știind că acolo așteaptă mogoșeni mai mulți.

După ce mâncară, luară fiecare câte o sticlă în mână și pe când să închine, se trezesc cu Pitoc lângă ei.

— Așteptați-mă și pe mine, mă, paharu' vost și-a cui v-o fticul!

și după cum clipea din ochi, se vedea că vinul i se apropia de vârful capului.

— Întâi îmbucă și tu ceva, ia acolo-i straița...

— Acuma nu-i mai vrea de aceea, vezi că s-o gătat șutul, și se porni pe răs, căznindu-se să scoată dopul sticlei pe care o trăsese

dintre celelalte, hurducând-o prin traista umflată. Vru să se așeze lângă ceilalți, dar își aduse aminte de ceva și se uită înapoi unde era grosul oamenilor.

— Mă, aieștia cu fluierale, haidați încoace, N-auziți, mă? Se ivi un băiețandru de pe Stălnișoara, poate trecut de șaisprezece ani, și se apropie cam sfios.

— Ceia doi s-or dus...

— La dracu' să-i ducă! Și tu? – îi luă vorba Furcoi răstindu-se.

— Mă rânduiesc eu la zis, și cu aiestă, Ionuțu Păparii.

— No, ia aiestea două, du-i și lui una și deloc să v-aud, că vreau să joc.

— Și eu! – strigă Furcoi, ridicând mâna.

— Ba noi toți! Ce, noi n-avem loc? – întrebă popa.

— Ia-ți ortacul și dați-i gros, nu mai așteptați nimic, sfârși Pitoc, arătându-i cu mâna spre locul jocului.

Peste puțin, noii fluierași se ridicară pe cărarea din sus de drum și porniră a zice. Sunetele alunecau ca unse, moi și blânde, cu păreri de rău la capătul zicălii.

— Iu, mă, c-aiasta-i a mea! – sări Furcoi, lăsând sticla rezemată pe coastă, fără să-i pese de cât se varsă și grăbind spre joc, ca și cum s-ar fi temut că nu-i mai rămâne loc de jucat.

— Mă, numa un pic mai așezat, și bătu tactul cu mâna spre fluierași. Așa-i bine! apoi se uită în lături și zărind preoteasa ce tocmai se sculase de jos și înnodea gâtul traistei, o strigă și-i făcu semn.

Se porni pe joc lângă fluierași pe drumul bătătorit, ținând preoteasa numai cu stânga, în vreme ce cu dreapta pocnea deasupra capului, ca și cum ar fi tras cu pistolul. Așa, măă! – strigă deodată, pornind a sări de pe un picior pe altul, cu genunchii moi ce se lăsau și se ridicau după înțepăturile zicăli. Ceilalți se alăturară, Pitoc răsărind de departe cu statura lui de uriaș. El juca cu Coleșerița, care îi trecea nu cu mult de brâu. îi plăcea să bombănească aidoma unui bondar, gângurind zicala cu gura închisă, coclind-o oarecum în gâtulejul lui, ca între doagele unui butoi. Când se rotea, smâcea mereu din cap, nu cumva să-i rămână în urma picioarelor care călcau mărunț și des, ca și cum ar fi vrut să bătătorească locul. La capătul unei rotiri, se pomeni cu un cot în spinare.

— Zi și ceva vorbe, nu mima mormăi! Era cusem-său Furcoi, ce se strecurase printre popa și Coleșeriu să-i fie mai aproape.

— Ba zi-i tu, c-a ta-i zicala!

Furcoi nu se lăsă să mai fie îndemnat. Dădu preoteasa pe sub mână, apoi începu să tropăie mărunț, pocnind cu cealaltă și cântând după fluierd și:

De trei ori mă însurat.

Tot Marie îmi luai.

Da a dracului să fie

Cine și-o mai lua Marie!

— Așa, mă! – strigară câțiva, dar n-avu vreme să se uite spre ei, când se trezi cu un pumn în mijlocul spatelui. Căzuse îndesat, de răsunase ca un butoi. Furcoi întoarse capul și o zări pe nevastă-sa Marie ce juca cu Coleșeriu arătându-i pumnul, nu se știa a ciudă sau a glumă.

— Stai numa, că te-oi potcovi și eu, n-avea grijă!

— Deie-ți Dumnezeu s-ajungi numa ce-ai zis!

Oamenii se porniră pe râs, contenind rotirile și uitându-se când la Furcoi, când la nevastă-sa, până se auzi popa îndemnând:

— Cum o fost! Încă o dată!

Furcoi prinse a sări într-un picior și cu o mână ridicată lălăi strigătura încă o dată. Vorbele ieșiră acum mai rotunjite, din loc în loc cu apăsături, de părea că ar vrea să muște din ele. Voia bună se lăți din nou printre jucători, până în marginea unde juca Culuț cu Oană. Se duseseră acolo să rămână mai feriți de ochii lumii și mai ales de urechile prea ascuțite.

— Văzuși-l pe tată-to cum o întoarce pe preoteasa? Ca pe un fus!

— E, își face și el voia când și când...

— Da mă-ta nu-l prea suferă cu strigătura, așa-i?

— N-are ce-i face, aiasta i-a lui. Și se puseră pe râs amândoi, petrecându-și câte o mână peste fruntea prinsă de boabe de sudoare.

Și cum ea se uita în jos, el îi prinse mâna ce i-o ținea pe umăr și i-o apăsă, privind-o mereu dintr-o parte.

— Ce te tot uiți atâta la mine?

— N-am știut cât nu-i slobod. Ea pufni în râs, apoi îl mai învălui înțeft odată cu ochii. Trebuie să plătesc ca să mă pot uita? – înnodea el vorba.

— N-aveți voi buciumanii atâția bani!

— Hoopa, c-aici-i bai mare! – se făcu el a se mira.

— Și când ai zis cu floiera, tot la mine te-ai uitat.

— Ți-o fi frică să nu te deodată cumva lumea, le dară?

Ea îl privi de jos în sus, ca și cum ar fi vrut să-l măsoare, apoi i se strecură în ochi ceva turbure și fața i se posomorî dintr-odată.

— Așa-mi de plăcea cum ziceai, te-aș fi tot ascultat...

— Mai bine ca aieștia de zic acum?

Ea dădu doar din cap, uitându-se undeva, departe, peste umărul lui. Nu mai știa ce să-i spună să o vadă râzând, nu posomorâta.

— Ce cizme roșii ai! Trebuie că ești tare făloasă cu ele.

— Mai făloasă ca buciumanele. Cu trei părți! mai bine-ai zice să joc.

— Cu cine?

Ea scutură doar din umeri, apoi i se uită lung în ochi, poate va zări ceva îndărătul lor, dar nu vedea decât chipul ei. Valul de amărăciune o prinse din nou. Culuț se scutură ca dintr-un somn greu și începu să pocnească din degete, lovindu-și călcâiele cizmelor. Apoi se înșuruba pe zicală, pornind o învârtire năprasnică spre dreapta, apoi spre stânga. O simțea mai aproape și mai caldă, din ce în ce mai aproape. Dogoarea din obraji ei îl ațâță și mai tare și mărunți pașii rotirii, învârtindu-se ca niște bezmetici. Se rotea și ea cu pași sprinterii și ușori, de îi venea să o poarte pe sus, să nu mai atingă pământul. Plăcerea sta să-l înece, suflul aproape nu-i mai putea ieși din piept, încât trebuiră să se oprească. „Vai, Doamne!” – le scăpă fără voie amândurora. Cum făceau pași pe loc, puteaurtsufla ca ușurați de o povară, uitându-se unul la altul cu coada ochiului să vadă semne de mirare, ori poate de supărare. Tocmai bine fluierașii curmaseră zicala și Culuț o luă de mână să meargă mai încolo spre coastă, unde anume, nu știa nici el. După câțiva pași, ea își desfăcu degetele și își făcu de lucru cu panglicele cozii ce și-o aduse în față, poate să le încerce nodurile, sau numai așa, să n-o mai țină el de mână. Se opriră nu departe de locul unde stăteau cei mai mulți și ea se așeză pe coastă, împreunându-și mâinile peste genunchii strânși, cu ochii undeva departe, acolo unde se zărea o dâră de fum ridicându-se sfioasă de la topitoriile Zlatnei. El rămase în picioare, neștiind ce să facă, apoi tresări și o aținti cu arătătorul.

— Stai să mă duc după o ssticlă de vin.

— Treaba ta, eu nu beau.

— Știi că voi, fetele, nu beți, da așa o țără tot trebuie, să deie baia locului ceva bun, le dară?

Ea zâmbi mai mult cu gândul și dete încet din cap. Abia plecă Culuț și de undeva din sus sosi Salvina lui Coleșeriu.

— Tu, Oană, ție nu ți-i sete?

Oană dete doar din cap, uitându-se în ochii ei aprinși. Se miră cât îi stătea de bine zâmbind, cum o privea așa în picioare. Salvina o trase de mână și porniră amândouă fuga pe coastă în sus spre țăraul din vârful Corăbiei. Fugeau râzând, apoi se opreau dintr-odată și se uitau amândouă spre marginea pădurii, poate să-l zărească pe Culuț. Spuneau câte o vorbă, apoi gata să se înece de râs, de li se scutura pieptul. După ce se potoleau, o rupeau la fugă, parcă s-ar fi temut să nu bea altcineva toată apa de pe țăraul locului și ele să rămână cu buzele drâmboiate.

Când se întoarseră, Culuț aștepta cu o sticlă în mână și se uita cu neastâmpăr peste oameni. Le auzi tropăind în fugă și întoarse capul spre ele.

— Ai, paharu vost de fete, da unde-ați umblat?

— Treaba noastră! – răspunseră dintr-odată, ca și cum s-ar fi înțelese dinainte ce să zică.

— Nu-i modru, ați beut apă?

Fetele deteră din cap râzând.

— De la țăraul locului?

Fetele doar chicotiră, uitându-se una la alta.

— Ce, nu-i slobod să bem de acolo?

— Nu dară, că de acum încolo, țăraul e a cui lucră la Cocu.

— O, o, o! – se mirară lung fetele, neștiind ce să mai zică.

— Acuma scoateți banii și plătiți – și Culuț întinse o mână spre ele. Salvina i-o lovi cu palma:

— Destulu-i atâta?

— De la tine-i destul. Acuma-i rândul Oanei. Hai, că n-am vreme să tot aștept!

— Măi, Culuț! – se auzi cineva strigând. Se uitară într-acolo și zăriră capul lui Pitoc pe deasupra celorlalți, cum fcea cu mâna, chemându-l. Hai, mă, că vrea popa să-i zici una cu Gheorghe amândoi. Hai odată, că de când tot așteaptă!

Culuț se bosumflă și spintecă aerul cu mâna cealaltă. Vru să zică ceva, dar Salvina îi apucă sticla.

Du-te unde te cheamă, că vrem să jucam și noi, nu miuui în cu popa.

— Da să nu mi-l beți cumva! – și arătă spre sticla ce i-o luase Salvina, apoi se grăbi unde fusese strigat. Fetele rămaseră încurcate cu sticla în mână.

— Tu, dacă ne-o vedea cineva, să vezi ce s-o mai râde de noi! – glumi Salvina.

— Și-o zice: ni la bețaoasele celea, două la o litră! – și se porniră pe un râs, gata să cadă de pe picioare, de se proptiră una de alta.

— Haidați încoace, bețaoaselor, să vă sucim pe sub mână, că destul ați băut până acuma, și doi feciori din Poieni ce le zăriseră acolo cântărind la sticlă se apropiaseră fără să-i simtă și le luară de câte o mână. Fetele îi urmară râzând, până când trecură pe lângă locul unde erau traistele lui Furcoi și Coleșeri. Pă/ea singur Dinuț, cu ochii la mulțimea ce se îmbulzea la joc. Salvina îi puse sticla în mână și fără altă vorbă se făcu nevăzută cu feciorul ce o ducea de mână ca pe o vinovată ce trebuie să-și ia pedeapsa. Cui ut și Gheorghe ziceau pe întrecute, tresărind din picioare și mișcând țeava încoace și încolo, într-un târziu, Culuț zări peste atâtea capete pe cele două uitându-se la el, cum jucau lângă olaltă. Nu mai putu răbda, rupse zicala și mormăi: „Ai, paharu vost!” probozindu-le cu arătătorul. Fetele se porniră dintr-odată pe râs, uitându-se și mai înveselite, anume ca să-i facă mai mare necaz.

Petrecerea ajunsese în toiul ei. După spartul jocului, oamenii se apropiau unii de alții, se îmbiau cu sticla plină, spuneau câte o glumă, își roteau pălăria pe cap să le stea mai bine. Câte unul îl prindea pe altul pe după cap, îi sufla ceva la ureche, apoi se porneau amândoi pe râs, fără să bage de seamă că li se vărsa vinul din sticlele aplecate în neștire. Popa Pitula poruncea tare slugii să păsească mai aspru spre țărăul din marginea pădurii, altfel bagă rugare să-l ia la cătănie, să se învețe a umbla cu sticla după vin. Preoteasa sușotea mereu cu Maria lui Furcoi și cu Coleșerița, apoi se muta cu o cărare mai în sus, unde sporovăia cu Lucreția lui Pitoc și cu Ana lui Furcoi, noră-sa. Câteodată, își mai aducea aminte să caute prin traista îmbăierată, de unde scotea câte un colț de plăcintă. „Na, ia și tu o îmbucătură”, o îmbia pe vecină-sa, care îi împingea mâna înapoi, dând din cap că nu-i mai trebuie. Ana venise de acasă cu un morman de plăcinte, înfășurate bine să stea calde, pe care le-au înfulecat câți s-au nimerit, îndată ce s-au așezat la băute după sfeștanie.

Mai avea lăsate pentru mai târziu niște cocoroade, ar fi dat acum din ele, dar se rușina de preoteasa, știind-o că făcea cele mai bune

cocoroade din Bucium. Pândind-o până o luă Horomoață la joc.

Ana grăbi spre maică-sa și vecinele ei și le puse câte o cocoroadă în mână.

— Lasă una și pentru tată-to, că știi bine cât îi de plac.

— Iacă, i-am lăsat două. Da' el unde-i?

— Uite-l colo cum joacă, de nu se dă pe trei feciori.

Ana își puse mâna streășină la ochi și îl zări pocnind din degete și lălăind nu departe de fluierași, la întrecere cu popa Pitula care șuiera mereu printre dinți, iar câteodată și pe arătătorul vârât cârlig printre dinți.

— Pe mine nu m-o jucat niciodată, rosti cu parare de rău.

— Lasă, că-i spui eu, da stai p-aci. Bărbatu-te unde-i, că nu-l văd?

— Numa cât se duse cu straița cu glăjile să le uniplă! Cele două rămaseră ținându-se de mână, cu ochii peste îmbulzeala jocului.

Larma jocului părea a se îndesa întruna. Soarele se apropiase de vremea ojinii și se uita înapoi la fața Corăbiei, poate cu părere de rău după așa petrecere. Doar Corabia stătea așa neclintită, bucurându-se ca o mamă când își vede copiii în voie bună. Văzuse ea atâtea, și bune și rele, și răbdare atâtea de la acești pitici ai pământului. Se bucura și ea de așa petrecere înfricoșată tocmai între două cimitire, lăsate încă de romanii cei de demult. Oamenii jucau între ele, neștiind că semnele morții sunt acolo, de o parte și de alta a

Podurilor. Abia peste o jumătate de veac, arheologul Gábor Teglas, directorul școlii normale din Deva, va descoperi cele două cimitire mari – unul în stânga, între Pârâul Iadului, Gruiul Văcarului, Dâmbul Tăului și Fântâna Graiului, iar celălalt la dreapta, de la Crucea Vulcoiului spre apus până în creasta Botășului, șiruri de morminte cu oameni incinerați, cam sărăcuțe, semn că erau ale băieșilor care truseră sub pleasna biciului...

Vremea se scursese pe neștiute, până ce oamenii băgară de seamă că soarele se aplecase mult peste Botăș, alungind umbrele pădurii. Unii începuseră să-și adune rămășițele prin traiste și să plece, poate îi așteptau acasă dobitoace ce trebuiau rânduite, ori stăteau prea departe și se grăbeau să nu-i prindă întunericul în pădure.

Culuț zisese de joc, apoi jucase după ce se mai stâmpărăse cu o sticlă de vin în care Oană de abia și-a muiat buzele, iar mai în urmă îi venise din nou rândul să-i schimbe pe fluierași. A mai cântat cu

Gheorghe câteva jocuri lungi, ca să-i sature bine pe jucători și sta ca pe ghimpi să mai joace și el barem de vreo două-trei ori.

L-a trimis pe Gheorghe să-i adune pe ceilalți doi, iar el a pornit să o caute pe Oană prin atâta lume strânsă grămezi-grămezi. A umblat cât a umblat, dar n-a zărit-o nicăieri. S-a întors și s-a uitat în susul coastei, poate s-o fi dus iarăși la țară, dar nici pe acolo nu era.

Parcă intrase în pământ. A început să umble încoaci-încolo, înciudat că n-o poate afla. Dar dacă o fi plecat cumva acasă și el n-a băgat de seamă? Gândul îl fulgeră ca un cuțit rece prin lungul pieptului și grăbi spre marginea Podurilor, cu ochii la povârnișul pe unde ducea cărarea către Gruitul Văcarului, cu drumul de care spre Zlatna.

O zări undeva acolo jos, aproape de trecerea pâraului, unde suia apoi drumul spre Zlatna. O cunosc bine după cizmele roșii și după mersul sprinten și cumva înțepat, într-o clipă, se trezi și el pe povârniș la vale, ținându-se bine să nu se ducă în creștet. Atunci se lăsa mai apăsător pe picioare, dar tot trebuia să-și facă vânt cu mâinile, să nu se răstoarne cu capul în jos. Nu mai știa unde-i cărarea, măsura din ochi pe unde s-ar da mai aproape să ajungă la trecătoarea de peste pârau, aieptându-și pașii, de se porneau pietricelele la vale ca măturate de picioarele turmei de oi. Deodată, se pomeni înainte-i cu o viroagă destul de largă și, nemaiavând vreme de gândit, se aieptă peste ea. Sărise tocmai în marginea de dincolo, dar cât pe-acți să se răstoarne pe spate, dacă nu s-ar fi îndreptat, vânturând din mână ca din niște aripi întinse în lături. De aci, apucă pe pajiștea roasă de vite și o ajunse pe Oană acolo unde drumul apuca în sus spre culmea dealului. Când auzi pași în urmă, Oană tresări ca speriată și se uită înapoi. De cum se uită la el, Culuț pricepu că nu se bucură.

Cine știe, poate aștepta pe altcineva, ori se grăbea să ajungă pe alții, căci mai veniseră și de pe la Bocșeri, văzuse chiar el două fete, se cunoșteau bine după portul lor, cu multe cusături roșii pe piept și pe mâneci. Se apropie eu puțină sfială și nu îndrăzni să scoată o vorbă.

Merseră așa alături, până ce drumul cârmii, ținând-o drept înainte, așa lin, fără suișuri și coborâșuri, anume pentru drumeți înfrigurați.

Coasta se arăta domoală până undeva la vale la marginea unei păduri dese de fag care urca apoi pe cealaltă coastă, pierzându-se după creastă. Ierburile stăteau ca ațipite, scâldându-și creștetul în strălucirea blândă a soarelui ce se gătea de mas undeva dincolo de

zare, la capătul pământului. Doar greierii țârâiau din toate părțile, dar parcă mai aprins din sus, spre marginea pădurii ce se aținea doar pe culme, ca o coamă căreia nu i se cuvine să alunece la vale.

Câteodată, mai adia dintre ierburi un fel de boare prea încărcată de mirosul florilor crescute în voie prin locuri pustii; uneori mustea a umezeală, dar cel mai ades aducea miros înțepător de floare uscată, încărcată de pulberea străvezie ce se irosea de la sine, după ce se copsese în ghiocul ei. Soarele se uita întruna peste întinsul culmii, cernindu-și lumina blândă de amurg apropiat. Câte un greier izbucnea ca speriat la trecerea celor doi, anume să-și arate meșteșugul glasului. Undeva departe în întinsul pădurilor o pasăre țipă de câteva ori. Cei doi tresăriră și se uitară unul la altul. Culuț îi prinse două degete. Atingerea îl fripse și îl îmboldi să-i cuprindă toată mâna.

I-ar fi spus ceva, dar vorbele i se opreau în grumaz. Pustietatea îl amuțise cumva și trebuia să se lupte cu ea. Uitându-se o dată în urmă, îi scăpă fără voie:

— Acuma suntem numa noi amândoi, și o privi cu coada ochiului. Oană tresări și se uită cam speriată în lături, dar când îi întâlni ochii lui aprinși, încărcăți de zâmbet, dintr-odată se îndulci.

— Ce bine ar fi să tot mergem, așa amândoi. Să nu ne mai oprim. Oană oftă:

— Trebuie să fiu acasă pe lumină, altfel mă bate tătuță.

Culuț îi strânse mai tare mâna și grăbiră pașii. Deodată, o boare coborâtă de undeva suflă peste creștetul ierburilor și le aduse în nări mireasma serii de munte, cu ierburile ce dau în pârgă. Drumul mergea înainte, mereu lin, ca o punte peste crestele dealurilor până undeva acolo, în zarea îndepărtată. Toate păreau împietrite, numai cei doi mergeau alăturați, să ajungă până acolo la capăt. Trecură de o fântână și apucară pe o cărare ce trecea culmea spre stânga și cobora în Valea Vâltorilor. Când să intre în pădurea de pe culme, soarele se uita dinapoia lor, să le lumineze cu suvițele lui lungi cărarea printre fagii tineri și drepti ca lumânarea, până ce trecură culmea. După puțin, se pomeniră într-o poiană tăinuită, în mijloc cu un paltin umbros, lângă care țârâia subțire șopotul unui țărău. Liniștea încremenise aici, toate păreau împietrite ca printr-un blestem înfricoșat. Numai susurul țărăului mai înviora tăcerea, împrăștiindu-și undele blânde peste ierburile înalte ce musteau a răcoare. Culuț și Oană se opriră lângă țărău, poate pironiți de singurul murmur de viață și se înghesuiră unul

într-altul, ca despărțirea să le fie lină.

Din vale se auzi un lătrat gros. Oană tresări și se uită într-acolo.

— Auzi-l, Lupu cere de cină. Poate m-o fi simțit. Trebuie să mă duc.

Culuț o prinse în brațe, Oană se lăsă ca o pasăre moarta, cu capul ghemuit pe pieptul lui. Lacrimi calde îi picură, prelingându-se pe cămașa lui. El se aplecă să-i șoptească în ureche:

— Nu trebuie să plângi, doară ne-om mai întâlni, Chiar acuma, când o fi târgul Zlamnei. Nu-i așa?

Ea își înteeți plânsul. Culuț îi ridică bărbia și vru să i se uite în ochi, dar ea își smâci capul și își propti fruntea în pieptul lui, lăsând șiroaiele să curgă în voia lor. Culuț o strânse mai tare și se aplecă la urechea ei.

— Acuma de ce plângi?

— Niciodată n-o să mai fie așa frumos ca azi!

Culuț rămase descumpănit, neștiind ce să-i mai spună. Statură așa cuprinși laolaltă, până ce se auzi iarăși lătratul câinelui. Oană se desprinsese ca arșă, își petrecu degetele peste ochi și se întoarse să apuce pe cărarea ce cobora la moară.

— Nu mai pot șede...

Când soarele se ascunsese după culmea Botășului, rămăsese luminat numai vârful Corăbiei, lăsând să se vadă limpezimea cerului printre brazii înșiruiți pe creștet ca oile pe cărare. Cuprinsă de umbre, fața pustie a Corăbiei prinse a se întuneca, poate posomorându-se de părere de rău după petrecerea atât de încinsă de la poala ei. Numai țâraiele mai șopoteau, cu picuri ce parcă voiau să numere clipele. Deodată, se iviră doi inși pășind pe drumul de care spre Crucea Vulcoiului. De departe, păreau că se proptesc unul în altul, dar de aproape se deslușea bine cum unul îl trăgea pe celălalt de braț. Într-un loc, se opriră și unul, cum ținea capul plecat, îl ridică spre celălalt.

— Voi mă țineți pe mine că eu-s prost la cap, nu pricep cum umblă băișagul și vă puneți în poară, mâncu-vă colacul.

— Cine?

— Încă mai și-ntrebi: cine, cine! De, cuscru Pitoc, și cu tine dacă-i chiar vorba pe-atâta. Poate că de-aceea vrei să te faci și tu cuscru cu mine, le dара? – și Furcoi se puse pe râs, până îl apucă o tuse ce i se încâlcea în fundul gâtulejului și nu mai putea scăpa de ea.

— Vorovești și tu tot trei de-o pitula! Hai să ne ducem, că ne

apucă întinericul prin pădure, și Coleșeriul îl trase cu putere de braț. Porniră mai întins. Pesemne graba isca puțină voie bună, căci

Furcoi prinse a lălăi:

De trei ori mă însurat.

Tot Marie îmi luat...

Apoi tăcu, fulgerat de o aducere aminte.

— Da Maria mea unde-i?

— Las-o, că s-o dus de mult eu popa...

— Ha, s-o dus cu popa! Și eu nu m-am dus cu preoteasa. Oare ea n-o rămas acolo?

— Nu, nu, n-o mai rămas nime, numa noi doi. Poate și Huhu, dacă nu s-o fi sculat.

— O, săracu'! Haida înapoi să-l luăm și pe el.

— Lasă-l că acuma-i vară și toată tufa dă sălaş.

După o bucată de drum, Furcoi se lăsă pe un mușunoi în marginea drumului.

— Mă Gheorghiuț, ia-te tu fuga până la țărăul cela și adă o glajă plină. Auzi, numa una, c-așa mă taie o sete, de-mi pare că stau să mă usc.

— No, las-o-n sărăcie acuma, că s-or dus ceia cu țărăul, doară-ți spusei că n-o mai rămas nime p-aici – și se opinti să-l scoale în picioare.

Din smâcitură, îi căzu pălăria lui Furcoi. Coleșeriul i-o culese din picioare, potrivindu-i-o pe cap. Apoi porniră, se pare mai grăbiți.

— Oare aiesta-i drumul, mă Gheorghiuț? Că nu știu cum, nu prea văd bine acuma. Coleșeriul râse zdravăn. Tu râzi că mă crezi beat, de-aceea nu mai văd bine. Da' nu-s beat, iacă te știu pe tine cum te cheamă, o știu pe Sofica ta, pe Salvina ta ce vrei să-mi fie noră – și Furcoi râse cam pițigăiat. Ba și pe Dinuț îl știu. Oare el unde-i?

— S-o dus de mult, să vadă de marhă și de ce-i p-acasă. Hai, hai, nu te mai opri atâta.

— Stai, stai, nu mă trage așa tare, că mise-ncâlcesc picioarele.

Apoi prinse a fluiera, încercă să pocnească și din degete, dar cu stânga nu-i era îndemână și se lăsă păgubaș. După câțiva pași, se opri din nou.

— Ie, mă, uitam de Culuț! Să-l strigăm să vie și el.

— Mai strigăm pe supărarea, că el s-o fi dus înaintea noastră, că nu i-am mai văzut de pe la ojină. Poate s-o luat cu soru-sa la Pitoc.

— Așa, așa! Vezi, tu toate le știi, bati-te Doamne, numa nu vrei să le spui când trebuie. Și se porniră pe răs amândoi, apoi Coleșeriu îl smâci din nou.

— Mă, oare aiestă-i drumul?

— Mă mai întrebași o dată...

— Se vede dară c-am uitat. Așa-i, mai uită omul câteodată. IA zoiu. Ori vrei s-apticăm așa, pe lângă Corabia-ncolo și peste Cont, până la ceea...

— Unde drac să ne mai ducem?

— La ceea, mă, de pe Șasa, știi tu mai bine, bati-te Doamne, și se porni iarăși pe răs, cu bărbia proptită în piept. Coleșeriu îl trase de braț, dar Furcoi nu vru să se clinească. Stai să mă râd de ce-mi adusei aminte, și râdea cu capul dat pe spate, de-i sălta pieptarul.

Coleșeriu îl privi neputincios, uitând să-l mai îmboldească la mers.

După un răstimp, Furcoi se căzni să-și potolească răsul ca să poată vorbi.

— Așa-i c-am încălțat-o bine pe Sofâca ta să-ți ieie sama cu ceea?

— Și hohotele izbucniră din nou, fără să-i mai dea rând să-i spună și numele.

— De mutanii de-acelea nu te-ntrece nime. Hai odată, lasă-le dracului, vezi bine că vine noaptea pe noi.

Ajunseră la Crucea Vulcoiului. Când s-apuce pe drumul care cobora în Valea Izbicioarei, Furcoi se lăsă grămadă dincolo de cruce.

— Mă Gheorghiuț, fii bun, du-te numa cu, o glajă la mogoșenii de la țărăul cela, că nu mai poci de sete.

— Da de câte ori îți tot spusei că s-or dus ceia de mult, n-o mai rămas nime, numa noi, ca doi prăpădiți care umblăm fie-ncotro.

— Nu te mânâia c-am uitat, așa-i omul, mai uită, cum o zis cela și cela.

— Dacă ți-i chiar sete, iacă aci-i țărăul, dincolo de cruce, hai și bea câtu-ți încape.

— De-aceea bea tu cu ai tăi! Ie, și-ți mai bagă și-n cizme.

— Atunci hai, nu mai stăm, că ne-apucă noaptea prin pădure și-om scormoni toate pietrile de pe drum.

— Și dacă le scormonim, ce-i? Știu că nu le-o durea, unde le-om lovi cu piciorul, ori îți pare rău de ele? Și Furcoi se porni din nou pe răs, de stătea să se înăbușe, până ce Coleșeriu îl smâci pe drum în jos.

— Hai, că trag de tine ca de-un gros din pădure...

— Doară nu-i vrea să-ți plătesc pentru atâta, ori ce? No hai că-ți plătesc, tot atâta, cum ajungem acasă, că la mine nu mai am nicio pitula.

— Da cum?

— M-o curățat hoața ceea de Marie. Cum mă vede că mi se-ntuibură ochii și dau a somnori, cum bagă mâinurile prin curea și prin pojinare și șperge tot ce găsește, nu mai lasă nicio pitula rea.

Năravul ei, n-ai ce-i face! Sofica ta nu face-așa?

— Nu pân-acuma. Da poate s-o-nvăța și ea din Măria ta, adăugă după un răstimp.

— Ne băgăm pe la Horomoață, oare el n-o rămas înapoie?

— Nu, nu, ți-am tot spus că n-o mai rămas nime.

— E, am uitat, ce să fac, știu că nu m-oi omori pentru atâta. Da, cum zisei, ne băgăm pe la Horomoață.

— O fi târziu pe când om ajunge acolo, nu ne mai băgăm.

— Mă, mima o litră amândoi, ne vine o fele și o fele de căciulă.

— Nu, nu, se îndârji Coleșeri, cuprins de nerăbdare și încercând să iuțească pasul.

— C-așa lihod, nici tu nu poți trece podul, mă! Și nici nu nimeri poarta la Sofica ta! Da dacă nimeri cumva la altă Sofica? Ha, mă?

Nu zici nimic. Te văd eu că ți-i frică de ea să nu te culce iară sub pat. Da acolo-i mai bine, mă, că de-acolo nu te mai îndungi nicări și dormi mai hodinit, bati-te Doamne, mut! – și pufni iarăși de câteva ori.

Coleșeri nu mai răspunse, i se părea că vorba îi zăbovește la mers. Când zăriră marginea pădurii prin care cobora drumul cam costis, Furcoi holcăi o dată cât îl ținu gura: „Uuu-hoo!” Ecoul se stârni roată în jurul lor, colcăi în pădurea din coasta Corăbiei și se stinse dincolo, peste Valea Izbicioarei, în culmile Contului încețoșate de amurgul somnoroș.

VII

TAR – out. de iarna din zlatna cădea în anul acela aproape de Sânziene (al doilea de-abia după Sfântă Maria Mare). Cum se nimerea totdeauna sâmbăta, buciumanii se duceau bucuroși, aici găsind bucatele și verdețurile mai ieftine decât la Abrud și decât la târgul lor din Poieni. Furcoi se gândise să meargă și el cu o vițea, mai ales că îi tot bătuse capul și Culuț, dar până la urmă s-a răzgândit și s-a hotărât să meargă la cel de la sfârșitul verii. Culuț nu s-a lăsat și s-a dus singur,

spunându-le celor de acasă când s-au uitat mirați la el că vrea să-și cumpere o pereche de cizme, 5 a Zlatna venind totdeauna meșterii din Bălgrad, vestiți în părțile acelea pentru lucrul ieșit din mâinile lor. Întâi, a vrut să plece vineri după-amiazi, odată cu cei ce mânau vite la târg ca să fie acolo în făcutul zilei, când se cam hotărâsc prețurile, dar s-a temut să rău se dea cumva de gol că ar vrea să rămână de mas tocmai pe Valea Vâltorilor, poate chiar mai în sus la o moară... A avut grijă să pornească odată cu ziua, să-i cam nimerească pe cei de pe la Bocșeri care nu plecau mai devreme, dacă nu duceau vite. I-ar fi plăcut să treacă pe la moara lui Băbânuț, dar poate i-o fi spus ea ceva și nu a apucat drumul pe vale, ci cel lung și lin de pe Gruiful Văcarului, unde mergi cu soarele în față, ca și cum ai putea citi pe fața lui ce noroc vei avea ia târg. Abia la Vâltori a coborât în vale, pesemne tras de o ață nevăzută. Pășea sprinten, ca omul grăbit să ajungă la târg cât mai devreme, de aceea lăsa în urmă-i pe cei pe care îi ajungea. Când zărea înaintea pe cineva călare, tresărea și iuțea pașii, până ce vedea că e altcineva. După un cot al văii, aproape de intrarea în Zlatna, zări pe cineva călare.

Îi vedea numai coada fluturând cu panglicele cele multe și cizmele roșii înțepenite în scări. Părea e & stă pe gânduri, căci calul pășea în voia lui, cu funia căpăstrului destinsă. Culuț o luă la fugă, & ră să-i pese dacă l-o vedea cineva și încetini la pas abia când fata tresări și întoarse capul. Umbra de roșcată i se așternu dintr-odată pe față și ochii se îndulciră într-un zâmbet de copil.

— Vezi că tot te-am ajuns?

— De ce? Ai crezut că n-oi ști unde-i Zlamna și vii tu să-mi arăți!

— Și se auzi un chicot înăbușit. Culuț se apropie și întinse mâna să-i apuce funia căpăstrului, dar calul ciuli urechile și dădu din cap a neastâmpăr, iar fata trase înspre ea, până se încorda.

— Hai, hai, doară capeți și o copită, să îți minte după ce-ai venit la târg.

— Ți-ar părea bine, așa se vede – lăsându-se mai înapoi cu câțiva pași. Oană râse, aruncându-i o privire peste umăr, apoi prinse a îmboldi calul care o luă la trap.

— Lasă, că tot te-ajung eu undeva, și o probози cu arătătorul ațintit spre ea, fără să bage de seamă că nu-l vede.

O ajunsese din nou în dreptul unei mori din capătul orașelului, unde calul își împlântase gura în iazul ce trecea drumul și gălgăia din

grumazul întins. Când și-l ridică, cu apa picurându-i pe la colțurile gurii, Culuț vru să-l prindă de sub bărbie, dar calul iarăși ciuli urechile și un fel de guițat i se atinse în grumazi.

— Spusu-ți-am să-i dai pace, că nu te cunoaște? Adică te simte că ești om rău, adăugă după o clipă.

— Așa i-ai spus tu, le dară?

— Îhm! – făcu Oană cu gura închisă, stăpânindu-și râsul.

— Bine, nici nu mai merg cu voi pe un drum – și se țină pe lângă gard, lăsând calul să clămpănească din copite pe mijlocul drumului. Pășea ca și când n-i r rști-o pe ea alături, cu bărbia cam ridicată, ca și cum s-ar uita mai mult în seninul cerului fluierând încet să-și țină de urât. Doar câteodată se uita spre dreapta cu coada ochiului, iar Oană privea și ea numai înainte.

Aproape de piață, drumul se lățea, lăsând valea la mijlocul lui, străjuită de șirul de plopi care își mutau umbrele de pe drumul din dreapta pe cel din stânga, după suișul și coborâșul soarelui.

În piață se îngrămădiseră șatrele negustorilor și meseriașilor, lăsând ulițe de străbătut printre ele. Oană intră cu calul într-o curte până n-a ajunge în piață, se vede la un cunoscut la care mâneau totdeauna ai lor când veneau la Zlatna. Culuț o așteptă la poartă, apoi porniră amândoi pe ulițele dintre șatre, mai mult să vadă ce mărfuri s-au adus, de aceea se mai opreau la câte ceva și se uitau. Doar când li se părea ceva deosebit, începeau să-și sușotească să nu-i audă vânzătorul, dar poate mai mult să se lipească unul de altul. Când ajunseră la o șatră de-a cizmarilor din Bălgrad, Culuț se opri mai mult, uitându-se pe rând și întrebând de preț. Știa că va trebuia să se târguiască, obiceiul dintotdeauna fiind ca negustorul să ceară mai mult, pentru ca mușteriu să dea preț mai mic, dar nu voia să înceapă ciorovăiala de față cu ea.

— Nu-ți cumperi? – se miră ea, știind că întrebarea îl înțepta.

— Mai este vreme. Ori ți-i cumva grabă să bei aldămașul? – o împunse și el. Oană se făcu că nu aude și pășea înainte, cu ochii la mărfurile de pe tarabe. Tu ce-ți cumperi? – o întrebă Culuț, aproape capătul șatrelor.

— Treaba mea!

— Oană îl privi de sus, cu pleoapele aproape lipite.

— O, mă, că aninate mai sunteți voi, zlămnenele!

— Mai dară, mai ca voi buciumanii, altfel cum?

— Nu-i modru de-aceea umblați cu cizme roșii.

Oană îl lovi peste mână, strângând din buze, să-i fie de luare aminte altă dată. Culuț vrei să-i apuce mâna, dar ea și-o feri, sărind cu doi pași mai înainte, de îi fâlfâiră pe spate panglicile din împletitura cozii.

După ce mai ocoliră prin piața plină de lume, neștiind ce să mai facă, porniră pe ulița mare ce ducea la târgul de vite din marginea de jos a orașelului, pe o luncă îngrădită din marginea Ampoiului. După un colț cotiră spre dreapta și ajunseră la margine, unde păzeau doi boactări de la primărie să ia vama târgului de la cei ce intrau sau ieșeau cu vreo vită. Cum plouase noaptea, locul se înmuiase și acum toată lunca târgului era numai zloată amestecată cu iarba pe care lăsau urme adânci copitele dobitoacelor, încât cei doi rămaseră la intrare rezemați de gard. Se uitară peste gard mai schimbând câte o vorbă și făcând semne vreunui cunoscut când li se întâlneau privirile. Apoi se întoarseră în piață, unde se despărțiră, abia spre amiazi o va căuta el în curtea unde își lăsase calul.

Orașelul se dezmoțise de atâta soare și acuma își sclipea acoperișurile în bătaia sulitelor ce le cădeau din ce în ce mai în creștet.

Mocani din satele vecine treceau încoace și încolo cu desagi umflați pe umeri, lipăind cu opincile gurguiate și unse ca să sclipească și ele pe ulițele târgului. Câte unul purta pălărie cu margini late, de părea prea grea pentru capul lui, îngreunat și de mustățile stufoase, răsucite de vântiri, ca să le stea bine printre domnii de aici. Cei mai mulți aveau pălării cu marginile teșite dinapoi, încât aproape ajungeau de vârful strâns în trei muchii cufundate, ca și cum le-ar fi apăsât trei degete răsfirate ca să arate locul de unde trebuie apucate.

Cămășile și laiberele luceau de albe, pe când cioarecii de lână își păstrau culoarea aceea de smântână pe care o capătă totdeauna lâna spălată. Femeile se purtau mai înflorate la cusătura de pe mâneci, care se revărsa ca o apă împrăștiată, bătând într-un roșu viu pe care soarele îl făcea și mat aprins. Zadia le era mai îngustă, dar numai în ape roșii, portocalii și galbene, care păreau mai ațâțătoare, cum era mereu săltată de pe un picior pe altul de mersul grăbit. Abia arareori se vedea trecând câte un domn cu hainele lui de culoare închisă, de obicei aceștia umblau în trăsură sau călare, având grijă să nu se amestece printre prostime.

Piața era împănată cu câteva crâșme la care cam trăgeau numai

oamenii din câte un sat, mai cu seamă în zi de târg, de aceea aici era locul lor de întâlnire, unde se bea aldămașul după ce bătuseră palmele să aibă noroc de vita cumpărată și tot aici se hotăra vremea plecării spre casă, ca să se poată ortaci cum le-ar veni mai bine. În curtea lor, se (acea și jocul îndătinat, căci târgul țără ceterași și joc era socotit târg slab, întocmai ca și cel fără aldămaș prin care se fereca norocul cumpărătorului. Jocul începea abia pe la amiază, după ce vânzarea se urnise bine și venise rândul aldămașelor. Semnul era „duda” topitoriei din capătul de jos al orașelului, care vuia lung și înfundat când bătea ceasul la doisprezece.

Lumea nu știa că la târg mai veniseră și alții, nu cu gând de târguit. Un pluton de călăreți sosise din Bălgrad în ajun, după ce a înserat și s-a făcut nevăzut în curtea fiscului, unde erau grajduri mai multe. Directorul fiscului, Nemegye lănos, făcuse o arătare la tezaurariatul din Sibiu despre fapta buciumanilor la plantația de puieți de sub Detunata și ceruse ajutor militar. Acesta a intervenit la comandatura trupelor din Sibiu să trimită trupe din cetatea Bălgradului, dar mai trebuia și încuviințarea guvernului din Cluj. Acesta își făcuse obiceiul să amâne mereu cererile tezaurariatului din Sibiu și ale domeniului Zlatna, de aceea tezaurariatul a recurs la o măsură care ținea numai de comandatura militară, propunând să recruteze câțiva feciori din Bucium pentru a mai vâri groază în ei. Potrivit legilor, băieșii erau scutiți de serviciul militar, dar când este nevoie, e bine să fie nesocotite. Și pentru ca să nu se întâmple răzmerițe cu acest prilej, s-a hotărât 93 luarea la oaste să nu se facă nici în Bucium, nici în Abrud, ci aici, la Zlatna, mai departe de butoiul cu pulbere, ia târgul de la (ară, prin prinderea cu funia, și le era de două ori mai aproape de cetatea Bălgradului cu cătane multe. E drept ca luareu la cătănie cu funia fusese oprită prin legea din 1830, dar când nevoiu o cerea, putea fi reactivată fără știrea celor care o promulgaseră, iar o dată omul luat cătană, nu-l mai putea scoate decât maiestatea sa prea grațioasă, împăratul din Viena, dacă cererea mai ajungea până la el. Se pare că vechea lege de recrutare prin prinderea cu funia nu fusese înlocuită cu alta, căci abia în august 1847 va fi votată noua lege a recrutării prin tragere la sorți, cu serviciul sub arme redus la opt ani.

La Zlatna, buciumanii trăgeau la crâșma lui Tănănărău, o casă cam scundă, înainte de a intra în piață dinspre Valea Vâltorilor, dar cu

o curte largă și cu multe poieți înșiruite pe lângă gardul dinlăuntru, căci buciumanii, de la o depărtare de patru ceasuri, veneau aproape totdeauna călări. Ionuț, poreclit Tănănărau, era un om glumeț, de felul lui de la Bocșeri, care arendașe crâșma la care se deprinseseră să tragă buciumanii, lăcomind la banii mai mulți ai acestora pe care îi știa vămii cum se cuvine, în zilele de târg, cânta acolo banda lui Poruț, un țigan mititel din țigănia domnească a Zlatnei, o mahala îngrădită în partea din jos a orașelului, de o parte și de alta a drumului de țară, mai la îndemână la cerșit. Când era lume mai multă, cântau cinci, altfel rămâneau trei, Poruț primașul viorist, apoi un bracist și un contrabasâst. Poruț avea grijă să adune banii de la feciorii care intrau în joc, o dată la început, căci știa că, dacă buciumanii se înfierbântă, se îmbie ei cu banii să le cânte zicala cutare.

Tănănărau ridicase în curte și un șopron pentru a feri jucătorii de ploaia care aici în munți vine destul de des și mai ales pe neașteptate. Și, ca să nu se facă noroi și, totodată, ca să sune sub picioare, durase sub ei un pod de scânduri. Pe la amiază, se strânseseră acolo destui buciumani, lărmuind pe lavițele din margine cu sticlele în mâini. Când lăutarii se ridicară de la masa crâșmarului și veniră în șopron, începură o țarină legănată. Perechile se iviră pe rând, în cap cu Gheorghea Lupului, care juca în fața ceterașilor, acoperindu-i cu statura lui mai înaltă. Zicala fu cam scurtă și Poruț se grăbi pe la fiecare jucător cu un blid de lemn, în care arunca fiecare câte o coroană, după ce primașul îl măsura lung cu ochii, ca să-l țină minte și să nu-i mai ceară plata. Nu trecu mult și se iviră Culuț cu Oană venind din susul văii, poate unde mfincaseră dintr-o merindeață desfăcută pe lavița din târnaț.

Culuț se duse de-a dreptul la Poruț și îi puse și el băncuța de argint, apoi se duse în crâșmă, de unde ieși cu o sticlă plină. Se începu alt joc, acesta mai lung, mai ales că burdunașul îl hurduca bine cu arcușul, vuvaind sinăcit pe corzi, ca să fie tactul mai ațâțător. Aproape de sfârșit, se ivi în poarta curții un nădrăgar destul de tânăr, căruia i se zărea lanțul de ceas petrecut de la buzunarul vestei la gaura unui nasture. Se uită peste jucători, ca și cum ar fi vrut să-i numere, apoi se făcu nevăzut, fără să mai intre în crâșmă. Cei din șopron nu l-au luat în seamă, fiind aici în Zlatna nădrăgari mulți, unii la topitorii, alții slujbași la fisc și la o societate franceză de minerit.

Jocul se sparse, urmat de o pauză cam lungă, apoi a început o

țarină legănată, cerută de Culuț, pe care el o cântase de multe ori popii Pitula acolo la petrecerea de la sfeștania locului. Zicala se lăsă unduită lung de cei cinci ceterași, purtată de clarinet înaintea viorii, iar la sfârșit tremurată pe sunetul gros care împrăstia numai dulceață amară, a părere de rău după ce a fost și nu se mai întoarce.

Burdunașul avea grijă să o afunde și mai mult pe coarda groasă, făcând-o să tremure ca un fel de vaier care ar ieși de undeva din adâncurile pământului, în vreme ce bracistul își vâra sclipirile dulci, sunând ca tot atâtea păreri de rău după dulceața de o clipă. Jucătorii se înfierbântară și cizmele se auzeau trosnind podelele, iar poalele jucătoarelor se învălătuceau sfârâind. La darea pe sub mână, feciorii săreau tropăind și pocnind din degete, pe când jucătorea se rotea ca o morișcă, preficiându-se într-un fel de scânteie de o clipă.

Jocul era în toi, când un băiețandru, copilul lui Tănănărau, se opri la poarta curții și strigă:

— Fugiți, că vin cătanele! – apoi se tupilă lângă plopul din marginea văii, cuprinzându-l în brațe ca să nu i se zărească decât capul.

Singur Gheorghea Lupului, care rămăsese pe laviță, sări de îndată și ieși în curte, îndreptându-se spre palancul casei vecine pe care se cațără în câteva clipe și se făcu nevăzut. Ceilalți jucători parcă nu se dumeriră, se uitau unii la alții, ca și cum s-ar fi întrebat ce ar trebui să facă, până ce se pomeniră cu husarii intrând grămadă în curte.

Era un pluton de vreo douăzeci de călăreți cu săbiile la oblânc, carabinele în spate și funiile înfășurate pe oblânc și ținute de un capăt cu mâna slobodă, într-o clipă, înconjură șopronul, în timp ce plutonierul comandant păși pe podina de joc, lovind cu sabia peste cine nimerea ca să-i alunge afară, în lanțul frânghiilor zvârlite de husari.

Se auziră urlete, fetele strângându-se grămadă într-un colț, în vreme ce flăcări fugeau înapoi și încolo între cel care îi lovea și șirul du călăreți cu funiile gata. Apoi se stârni o învălmășeală de o clipă.

Câțiva feciori se făcuseră ghem și se izbiră printre doi cai să-și facă loc de scăpare. Doi dintre ei fură înfășurați de funia azvârlită colac peste piept, trântiți la pământ, unde repede fură ținuiți de câte doi soldați descălecați care le legară mâinile la spate de funia înfășurată la oblânc, încât, dacă ar fi încercat să fugă, trebuia să tragă și calul după ei. Alții trei scăpară până la poartă, unde le săriră înainte cinci călăreți

rămași ascunși după peretele crâșmei, care izbutiră să-i încurce în funiile aruncate peste grumaz și să le lege mâinile la spate.

Culuț scăpase, cățărându-se peste palancul curții și sărind în uliță, de unde o luase la fugă pe vale în sus.

— După el! – se auzi strigând și doi călăreți o porniră în galop.

Auzind copitele răsunând în urmă-i, Culuț vru să intre într-o curte, dar poarta era încuiată. O scutură de câteva ori, căznindu-se s-o scoată din țâțâni, dar auzi tropotele apropiindu-se și o luă iarăși la fugă până la poarta vecină. Pe când să pună mâna pe zăvor, o lovitură de sabie îl plesni peste grumaz și se prăbuși la pământ. Vrei să se ridice, dar simți genunchii unuia apăsându-i spinarea la pământ, pe când mâini voinice îi răsuciră mâinile la spate și i le încolăciră într-un nod de funie, apoi îl săltară de subțiori în picioare. Soldații încălecați grăbiră cu el înapoi la ceilalți și pălăria căzută îi rămase acolo, în pulberea drumului. Din nas îi picura sânge pe albul cămășii și pe cioareci, iar la ceafa vine subțiri se încolăceau înjurai vânății lungulețe ce semăna cu o tăietură. Cei unsprezece buciumani prinși fură înconjuțați de călăreți și, la un semn al comandantului, trecură valea și drumul, intrând în cimitirul din jos, pe cărarea care duce spre ieșirea din orașel. Știa că nu-i bine să treacă nici prin piață, nici pe drumul de țară plin de oameni ce se întorceau de la târg, care ar putea să-i atace, dacă nu cu bâtele, măcar cu pietri care, bine ținute, pot doborî un călăreț cu carabină și sabie. Oamenii ce veneau dinspre piață, buciumani și zlatneni cei mai mulți, se opriră dincolo de crâșmă, uitându-se ca uluiți. Nu se mai pomenise luatul cu funia la târgul de vară nici în Zlatna, nici în Abrud, încât nu le venea să creadă, închipuindu-și dintâi că fuseseră prinși pentru că ar fi spart butoaiele crâșmarului, sau s-ar fi luat la vreo păruială groasă, mai ales că vedeau și semne de sânge pe fețe și pe haine. Până să se dezmeticească, cei prinși se apropiau de ieșirea din cimitir, de unde cărarea ducea apoi într-o pădure, tocmai bună pentru a nu fi zăriți de cei din drumul de pe vale.

Neștiind nici ea ce să facă, Oană se pomeni fugind în susul văii, poate să ducă vestea la gazdă, dar când zări în drum pălăria lui Culuț, avu o strângere de inimă și se opri. Se uită în lături, ca și cum ar fi vrut să întrebe pe cineva, dar, nezărind pe nimeni, se plecă și o luă în mână, apoi porni în fugă după șirul cătanelor ce abia se mai zăreau pe cărarea din cimitir, îi ajunse tocmai înainte de a intra în pădure, dar îi era

greu să se apropie de cei legați, pentru că pe cărare dinapoia lor călăreau doi husari și nu mai era loc de trecere.

Nu își pierdu cumpătul și, după o clipă de chibzuială, îi ocoli pe din sus, ținându-se să nu-i alunece picioarele pe coastă, făcându-și vânt cu pălăria în mână. Spre norocul ei, Culuț se nimerise tocmai cel din urmă și dintr-o săritură îi potrivea pălăria pe cap, apoi o luă la fugă în susul coastei, știind că într-acolo nu se vor lua călăreții după ea. Culuț tresări speriat, dar se liniști pe dată, zărind abia cu coada ochiului stâng mâneca înflorată și nu mai întoarse capul spre ea, poate rușinându-se de petele de sânge de pe obraz. O ploaie de vorbe bâloase se stârni din gurile călăreților, după ce au băgat de seamă că s-a apropiat așa pe neștiute și se furișează în lături ca o pisică sperioasă, apoi hohote curmate de alte vorbe mai groase, pe care ea nu le înțelegea, neștiind ungurește. Se opri când ajunse la un răzor și se așeză pe el, uitându-se după șirul de cătane, până îl înghiți pădurea. Rămase acolo îngândurată cu capul în palme, uitându-se în josul coastei, ca și cum ar fi așteptat să răsară cineva din pământ.

Apoi gândurile i se mai limpeziră, se sculă tresărind și porni înapoi.

Vru să intre pe la crâșma lui Tănănărau să găsească vreun izbițan să-l înștiințeze pe Furcoi, dar nu mai avu putere. Nici nu-i sta bine unei fete singure să intre într-o crâsmă în zi de târg prin îmbulzeală și oameni beți care nu te cunosc. S-au nimerit ei buciumani destui la târg care vor duce vestea – de ce să poarte tocmai ea una rea, își scoase calul din curte, îl încalecă de pe lavița de lângă poartă și porni înapoi în susul văii, pipăindu-și cu o mână desagii, să vadă dacă duce târgașul după care a venit. Gândurile îi fluturau în neștire prin minte și se lăsa în voia lor, fără să mai aleagă, rumegându-le pe îndelete în legănarea tarniței. Asculta copitele ciopcăind pe drum ca să-și mai astupe urechile care îi țiuiau întruna, ca și cum ar fi vrut s-o asurzească. De bună seamă era semn rău, așa umbla vorba și din bătrâni, și nici nu putea fi altfel, după câte văzuse acolo lângă piața din Zlatna. La un țărău, ajunse o bătrână de la Bocșeri care ședea la umbră, cu cotul rezemat pe o pereche de desagi umflați, așteptând pesemne vreun călăreț să-i fie de ajutor. Oană nu mai așteptă să fie îmbiată, opri calul și o ajuta să-și potrivească desagii dinapoia ei pe taraiță, apoi porni cu gândul că va avea cu cine să mai schimbe o vorbă, poate așa nu-i vor mai țiu urechile. Bătrâna pășea cam încet și rămânea mai în

urmă, încât trebuia s-o aștepte – spre bucuria calului care își împlânta gura în iarba din marginea văii.

Bătrâna era și ea îngândurată, poate purta și ea vreo obidă știută numai de ea, căci nu se îndemna la vorbă. La un alt țărâu, Oană se gândi să o poftască pe ea călare, dar bătrâna dădu din mână.

— Du-te-n treabă-ți, că nu-s eu de-a sta călare, adăugă mai târziu, pentru ca gândul să fie mai limpede. Se despărțiră aproape de moară, unde cărarea spre cătunul Bocșerilor apuca pe coastă în sus, pe după fagi groși și umbroși. Când intră în curte, împingând vranița într-o parte să nu-i agate desagii, Băbănuț tocmai ieșise din moară și se căuta prin curea, poate după amnar și iască. Oană lăsă calul slobod până luă desagii, apoi tarnița cu plecadele pe care le orândui în târnaț, cu privirea întunecată pe care și-o ferea cât. putea de tatăl său. Băbănuț nu o luă în seamă și aruncă întrebarea, cum îi era obiceiul:

— No, ce-i prin târg?

Oană puse capul în piept și izbucni în plâns, cu mâna streășină la ochi. Vru să fugă în casă, dar și-aduse aminte de cal și porni cu el de căpăstru să-l priponească în susul văii.

— Te-ai dus râzând și vii plângând, auzi în urmă-i pe când închidea prilazul. Băbănuț se uită câțva în urma ei, apoi intră în moară, poate să-și caute amnarul și iasca...

După ce s-au cufundat în pădurice, cei prinși au fost strânși grămadă și încercuiți de călărași, apoi s-au strecurat printre fagi până în marginea unui pârliaș ce șerpuia mai mult ascuns sub frunzișul putred. Unul a cerut apă și comandantul i-a oprit, făcându-le semn să se așeze. S-au lăsat pe lângă un fag să-și poată rezema spatele, poate așa vor avea noroc să mai poată ațipi o bucată de vreme. Mai încolo, se auzea șopotul unui țărâu care umplea un vălău lung, căruia i se prelingea plinul printr-o scobitură făcută cu briceagul. Comandantul spuse ceva pe ungurește și caporalul, care era mai aproape de cei prinși, duse pe unul de coate până la țărâu, apoi pe rând și pe ceilalți. Cei mai setioși își împlântau gura în plinul vălăului și sorbeau cu colcăituri rare și îndesate, dar câțiva își proptiră gura de buza țărăului, tăuind apa până le ajungea la nări, ca să se sature mai iute. Pe Culuț, îl spălă caporalul de petele de pe obraz și de pe gât, îi dezumbă cămașa, apoi îl lăsă să soarbă și el pe săturate. Comandantul mai dădu niște ordine și călăreții descălecată toți, legară caii câte doi-trei de câte un fag, iar ei se orânduiră jos pe câte o pătură desfăcută din șea,

înggindu-se ca pentru somn. Numai doi rămăseseră în picioare, de strajă către Zlatna și către satul prin care vor trece. Buciumanii se bucurară că vor avea puțină odihnă, își proptiră bine spinarea de fag și adormiră ca scăldați după groaza care îi amețise așa pe neașteptate. Soldații făcură asemenea, sforăind în voie pentru ca somnul să le fie mai plin. Peste sforăiturile lor se auzeau din când în când cele ale unui cal care își scutura botul să mai alunge din puzderia de musculițe, care îl chinuiau și aici în umbra pădurii. Până și santinelele se răzimaseră de câte un fag stând în picioare, poate cu gând să se lase și ele furate barem de câteva clipe de ațipeală, Comandantul îi ținu până ce soarele coborâse bine de la înălțimea amiezii, când oamenii venind de la târg se vor fi rărit și căldura de vară se mai stampară, chibzuind să plece astfel ca la poarta cetății Bălgrad să fie după ce se va întuneca bine, cum primise ordin la plecare în misiune. Comandantul cetății știa mai bine de ce. Când șuieră scurt dintr-o fluierice pe care o ținea în buzunar, călărașii tresăriră și săriră în picioare, potrivindu-și hainele și centura cu legăturile. După ce răsună comanda, orânduiri pe cei prinși câte trei și îi legară deolaltă pe la coate cu câte o frânghie mai slobodă, apoi îi așezară în coloană. Când se comandă „Marș!”, câțiva călăreți pășiră înainte, aliniindu-se doi câte doi, de își atingeau unul altuia scările, iar grosul porni înapoia celor prinși care pășeau fără grabă pe cărarea ce cobora pe lângă pârâu, până se văzură în drumul de țară, larg și colbăit, de parcă l-ar fi nins cu pulbere. Știau că se duc și ei la cătănie, poate vor fi și ei husari ca cei care îi prinseseră, împărtășindu-și amarul cu cel de care vor trebui să aibă mai multă grijă decât de ei, cum porunea legea cătănească: trebuie mai întâi calul adăpat, hrănit și țeșălat, apoi cătana va mânca și el, se va spăla și se va odihni cât îi mai rămâne timp.

VIII

toamna, hh la începutul lui septembrie, când s-a întors Catarina Varga, casa era aproape gata. Popa Pitula a arvunit meșterii care îi făcuseră casa din Abrud, iar buciumanii au adunat piatra cu carele de pe vale, cea mai multă din marginea drumului spre

Coleșeni, unde peretele de stâncă se desftcea în lespezi. Varul l-au cumpărat de la niște petreni veniți cu carele în târgul de la Poieni.

Cu țigla a fost mai greu, trebuind s-o aducă tocmai de la Turda. Ea sosise seara și dormise la popa Pitula și când a văzut-o, a doua zi, a rămas înmărmurită, apoi i-au dat lacrimile și nu știa cum să le

mulțumească buciumanilor. Și avea de ce, fiind cea mai arătoasă casă din Bucium, cum nu avea nici popa Pitula. Mai întâi, era clădită din piatră, nu din bârne, cum erau cele din Bucium, cu fața cam către miazăzi, apoi înălțată pe două rânduri. Sus erau trei odăi, cea din mijloc mai mică, iar celelalte mai încăpătoare, cu ferestre mai mari decât cele din sat, iar dedesubt era una oarbă și mică pentru pivniță și alături altă cameră cu două ferestre, poate pentru cei ce vor veni să stea de vorbă cu doamna lor. Ușile, ferestrele și podul erau gata, mai trebuia pusă dușumeaua, de scânduri cu limbă, apoi clădite sobele de cărămidă și doamna se va putea muta acolo, în mijlocul comunei, vecină cu preoteasa, care se va bucura poate chiar mai mult decât ea. Pe când va da frigul, toate vor fi gata, iar până atunci, va mai șede colo sus, pe culmea Contului, în casa ginerelui lui Pitoc.

După-amiază, când a pornit la casa ei de pe Conțu, însoțită de

Furcoi care îi pusese desagii încărcăți pe cal, se arăta mâhnită că nu se putuse întoarce de la Viena cu vreo știre pe care o așteptau buciumanii de atâta amar de ani. N-a vrut să se urce pe calul adus întărnițat gata de sluga popii, poate ca să se pedepsească pentru că n-a izbutit ce aștepta lumea de la ea. Pășea îngândurată, din când în când ferind câte o piatră cu boticica pusă în mână de preoteasa să se ajute mai bine la drum. Furcoi își făcuse socoteala că tocmai va avea prilejul să i se plângă de luarea la oaste a lui Culuț, pentru care o va ruga să facă o plângere acolo unde trebuie. Să arate dumneaei că băieșii au fost scutiți de cătănie de când s-au pomenit, încă de când au pornit, a văzut că pășește așa ca dusă de pe lume, a priceput că nu e în apele ei și a amânat pentru altă dată, când va prinde-o voioasă – așa cum e firea ei.

Abia au trecut câteva zile de la întoarcerea ei și buciumanii s-au trezit tocmai cu vicecomitele comitatului Alba de Jos, Foszto Menyhert, trimis de comitat să ancheteze plângerile lor împotriva fiscului. Vestea s-a lățit ca fulgerul și toți buciumanii au crezut că venirea lui nu poate fi decât urmarea plângerilor și drumurilor ei la Viena. Dacă s-a pornit vicecomitele să coboare între proști, înseamnă că doamna lor are într-adevăr puteri mari acolo, la curtea vieneză, de aceea se mișcă domnii împotriva dorinței lor.

Vicecomitele Foszto a tras la popa Pitula, împreună cu doi slujbași mai mici de la șpanatul fiscului din Abrud. El cunoștea destul de bine de unde vine încordarea dintre băieși și fisc, întrucât mai înainte fusese jude al nobililor la dezbaterea procesului din 27

februarie 1837, amânat din nou la cererea fiscului, care s-a văzut descoperit de paragrafele contractului, îndată ce popa Pitula a aflat scopul venirii vicecomitelui, a trimis sluga cu noaptea în cap până la Muntari să-l cheme pe a doua zi dimineața pe Cosma Manase, ca unul care știa cel mai bine cum a decurs procesul amânat în 1837.

Seara, la cină, popa mai mult a pipăit pe ocolite să vadă cam în ce ape se scaldă noul vicecomite. Printre băieși îi mersese vestea că ar fi om mai drept, ba chiar pornit împotriva slujbașilor care foloseau orice prilej să poată ciupi cât mai mult de la iobagul de rând. Din câte i-au scăpat printre pahare, popa a priceput că se arăta cam așa cum spunea lumea, dar, fiind și el om al stăpânirii, nu putea nicidecum lua taurul de coarne, chiar dacă s-ar fi încumetat. Pentru el, iobagul trebuia să rămână iobag, gata să-și îndeplinească îndatoririle prescrise, iar slujbașul să vegheze în lumina dreptății ca legea să nu fie încălcată din nicio parte. Popa Pitula a mai scăpat și el câteva vorbe despre contractul făcut cu de-a sila și despre munca grea a băieșului, căruia de-abia îi ajunge vremea să scormonească măruntaiele pământului ca să scoată aurul cerut de fisc și de nevoile gospodăriei lui. Și cum băuse un pahar mai mult, după ce cei doi slujbași s-au dus la culcare, popa i-a suflat câteva vorbe despre dibăcia celor de la fisc de a jupui cât mai multe piei de pe bietul băieș și cum rămân nesupăraii cei care ung bine osia stăpânirii. „Cu ce?”

Popa s-a mirat când a auzit asemenea întrebare, apoi l-a scăpat râsul și a început să numere pe degetele mâinii, nu cumva să le uite, deși la urmă a adăugat că acestea ar fi doar cele care i-au venit mai iute în minte, ca unele pe care le-a îndurat și el. Noroc că pe el l-a ajutat baia, întotdeauna a dat de aur, ca și cum i l-ar fi scos cineva anume înainte. Poate o fi și asta vreun semn, nici el nu știe ce să creadă.

Dimineața s-au adunat câțiva băieși din Izbita în casa popii.

Venise și Mânase Cosma încă de dimineață, a avut vreme să îmbuce din pita, slănina și cașul puse înainte-i de preoteasă, după ce s-a săturat de vinarsul tare ce i-a dezmoțit gâtlejul pe unde a alunecat cu dâra lui de foc. Când au fost poftiți să intre, oamenii și-au luat pălăriile în mână și au trecut cu sfială pragul odăii în care aștepta Foszt6 cu cei doi slujbași. N-a răspuns la binețe, părând cufundat în hârțile ce le răvășise pe masă. Era cam înalt, cu părul puțin bălan și cu ochi verzui și părea încă tânăr la cei patruzeci și ceva de ani.

Când a auzit că s-a făcut liniște și ușa s-a închis, și-a ridicat

privirea, uitându-se cam încruntat la cei de pe cele două lavițe ale odăii și a stăruit mai mult asupra lui Mânase Cosma ce își proptise cârjile alături. Mânase a priceput că vrea să-l întrebe poate despre cârji și aștepta, ațintindu-l cu privirea, dar Foszto și-a plecat ochii pe hârtiile de pe masă, a luat una mai îngustă și a început să întrebe, poate după cum erau însemnate acolo. Băieșii l-au lăsat pe Mânase să răspundă el la întrebări, fiind vorba de contractul făcut cu sila în 1789.

A dat pe rând deslușiri, întocmai ca și doamnei Catarina Varga când a venit la Bucium. La câte un punct, întrebările erau mai amănunțite și atunci mai răspundeau și din ceilalți despre corvezile ce le îndepliniseră. Mai la urmă, a întrebat și despre procesul cu fiscul, ca și cum n-ar fi avut nicio cunoștință că s-a amânat mereu.

Cineva s-a scăpat și a pomenit de cererile scrise de Catarina Varga. Când i-a auzit numele, Foszto a tresărit ca înțepat și s-a încruntat spre cel care i-a vorbit.

— Unde-ai acum această doamnă?

Și-a dat seama că întrebase mănios, dar nădăjduia că oamenii nu se vor tulbura și vor răspunde cuminte, ca și până atunci. Buciumanii au înghețat, însă, înțelegând că domnul vicecomite e foarte pornit împotriva ei.

Foszto se uita pe rând de la unul la altul și aștepta răspuns, dar tăcerea nu se dezgheța. Abia la urmă, popa tuși în fundul gâtlejului să-și facă puțin curaj și se sili să vorbească limpede.

— Nu știm, că n-am mai văzut-o de astă primăvară.

— N-are casă aici?

— Nu, n-are – și popa albise ca peretele, noroc că barba stufoasă i-o cam ascundea. Stă pe la Poieni, adăugă mai ușurat, uitându-se țintă la vicecomite, ca să ghicească dacă l-a convins cumva.

Acesta dădu din mână, semn nelămurit, și își însemnă ceva în josul hârtiei de pe care citea. După alte întrebări, Foszto s-a arătat mulțumit și cu mâna le-a făcut semn să plece toți, apoi s-a întors zâmbind spre popa Pitula și i-a spus ceva mai în șoaptă, încât cei care nu ieșiseră încă, n-au auzit nimic.

Vicecomitele Foszto a plecat apoi la Poieni să stea și acolo de vorbă cu băieșii, așa i-a suflat popii Pitula, dar s-a dus mai mult pentru altceva. Și, ca să-i îmbuneze pe băieși, i-a spus popii că el va arăta celor mai mari decât el că dreptatea stă de partea lor, iar pe viitor să-și îndeplinească numai obligațiile prescrise în vechiul contract, așa cum

au cerut și ei în toate rugărilor. Vestea s-a răspândit pe dată în Bucium și a ajuns la Poieni chiar înaintea lui. Adică până s-au adunat oamenii în târg, el așteptându-i în școală, s-a aflat că nu vor mai fi trimiși nici la Ofenbaia să facă stânji, nici să care scânduri și lemne la Zlatna, ci numai la joagărul fiseului din Izbita, dar să fie plătiți toți până la un crițar. După ce poienarii au pășit în școală, Foszto a pus cam aceleași întrebări, și-a însemnat răspunsurile lângă ale celor din Izbita, câteodată abia mângăind câte un semn înțeles numai de el. La sfârșit, le-a spus oamenilor să aștepte în liniște, urmând să fie înștiințați asupra corvezilor cu care vor fi îndatorați. Poate va veni chiar el să le tălmăcească tuturor, nu doar celor din Bucium, ci și celor din Abrudsat și Cărpiniș, fiind toți băieți ai fiseului și de aceea mai bine ar fi să se întâlnească la Abrud.

Apoi și-a înăsprit, glasul și le-a vorbit răstit, cerându-le să fie supuși poruncilor ce vin de la cei mai mari și să nu dea crezământ celor ce îi poartă de nas și pe deasupra trăiesc de pe spinarea lor.

— Știți prea bine despre cine vorbesc!

Oamenii s-au uitat unii la alții, apoi au dat din umeri, așteptând să fie lămurii.

— Este aici, în Poieni, o doamnă care tot umblă cu pâri pe la guvern și chiar pe la maiestatea sa prea grațioasă. Aia musai să dați afară!

Todor Crâșnic, care se nimerise chiar în față, fiindcă așa i no cuvenea, se sculă și vorbi hotărât:

— N-avem de ce-o da, că doamna aiasta n-o făcut la nime niciun rău. Aceea n-o-ndemnat pe nime să se scoale asupra domnilor, să-i bată, ori să-i dudăie din hotarul nost, fără o lucrat numai și numai după lege. De când, mă rog frumos, nu-i mai slobod să ne plângem, când ni se ia dreptul nost?

— Destul, destul! – și Foszto ridică amândouă palmele spre poienari. O vreme rămase încurcat, uitându-se în hârtiile lui, apoi șopti ceva celor doi slujbași ce ședeau lângă el. Apoi se ridică în picioare și strigă, de se speriară cei din întâile bănci de clăbucii pe care îi făcea la gură. Noi știm că doamna este aici și musai să dați afară! Nu plecăm de aici fără ea. Tu și tu – și arată spre Todor Crâșnic și Simion Țandru, zis Pitoc –, rămâneți aci până vine doamna, nu-i slobod să plecați din școală! Ați înțeles? Ceilalți minten plecați afară! – și lepădă din mână, parec-ar fi vrut să-i măture cu de.su! ei.

Oamenii ieșiră în tăcere și se opriră în capătul târgului, așteptând să vadă ce se va întâmpla cu cei doi. Se întrebau mirați de ce vicecomitele nu a trimis pe cineva după Catarina Varga, doar nu va aștepta să vină ea de bunăvoie! Într-un târziu, văd pe cei doi slujbași ieșind și luând-o grăbiți prin târg la vale. Poienarii crezură că se duc după gomicii care ședeau mai în jos, dar când îi zăriră cotind pe Pârău Bisericii, înțelesesă că au fost trimiși după doamna lor.

Prinseră a șușoti între ei, apoi câțiva mai tineri porniră prin cimitir să taie de-a dreptul peste coastă, ca să iasă pe culmea Contului la cele câteva case care porniseră slujbașii pe pârăul ascuns de pădure până sus pe culme.

Așteptând, mulțimea poienarilor crescă cât un furnicar până ajunse aproape de școală. Umblau unii de la alții, iar femeile prinseră a vorbi mai cu îndrăzneală, să răzbată prin pereții școlii.

Slujbașii au zăbovit mult pe pârău, troncănindu-și cizmele de toți bolovanii, unul mai mare decât altul, până s-au văzut ieșiți din pădure. De acolo, s-au cățărat pe coastă, apoi au luat-o pe cărare, cu gând să se apropie nevăzuți de casa aceea, dar de pe culme au băgat de seamă că totul se vedea ca în palmă de la toate casele cocoțate pe culmile care se desfăceau ca foile unei cărți. Mergeau pe cărare și se uitau în toate părțile. Nu zăriră pe nimeni, nici măcar vreun câine care să-l hămăie. Ajunseră! a casa care avea toate semnele căutate și se opriră la o bătaie de pușcă. Așteptară câteva clipe cu sufletul la gură, apoi unul strigă ceva pe ungurește. Vorbele fură înghițite de pustiul locului. Doar o sorliță țipă undeva deasupra, cu aripile desfăcute, ca și cum s-ar fi speriat de cele două mogâldețe.

Se mai uitară în lături să vadă ceva mișcând, apoi se urniră cu pași înceți, ca și cum i-ar fi numărat, până ajunseră în dreptul ferestrei ce da spre răsărit. Se uitară pe rând înăuntru, alăturându-și palmele pe lângă ochi, dar nu zăriră decât o masă și mai în fund un pat, iar în celălalt colț camnița pustie. Apoi intrară în târnaț și încercară zăvorul. Ușa era încuiată, se pare și pe dinăuntru, căci nu clintea, oricât încercară amândoi să o ridice din țățâni. Se uitară la pod, dar ușița lui era prinsă într-un lacăt ce atârna la vale, semn că fusese încuiată pe dinafară. Statură și ascultară, poate vor prinde un zgomot cât de mic. Se uitară pe fereastra ce da în târnaț, dar era acoperită pe dinăuntru de un fel de maramă neagră. Nemaștiind ce să facă, ieșiră din târnaț și începură să dea ocol casei. După câțiva pași, se opreau și ascultau, apoi

se uitau în lături, porneau din nou, apropiindu-se de pereți să se uite și pe sub streșină, poate vor zări ceva.

Nici la tăietor nu găsiră decât niște sfărâmături de așchii, încolo niciun fel de creangă sau de buștean, iar prin târnaț nici secure, nici vreo doniță sau vreun alt semn de casă locuită. Se opriră nedumeriți, neștiind unde să mai caute. Poate s-o fi dus la vreo casă vecină.

Porniră într-acolo și se opriră la cea dintâi cum mergea cărarea tot pe culme. Aceeși pustietate și acolo. După ce o ocoliră și pe aceea, se duseră la altă casă, cocoțată pe culmea vecină, încât trebuiră să facă puțină cale întoarsă ca să apuce pe cealaltă cărare. Deschiseră vranița, dar când să treacă mai încolo, cel ce pășea mai înainte se împiedică și căzu lungit la pământ. Se sculă și când se uitară amândoi, zăriră o sârmă întinsă de la șteampul gardului la un pociumb, poate bătut anume. După ce se saturară de înjurături, se apropiară de casă, pășind numai în vârful picioarelor. Când cizma unuia începu să scârțâie, se opriră amândoi și rămaseră o clipă în neștire, apoi prinseră iar curaj și încercară și aici zăvoarele, după ce se zgâiseră pe ochiurile mici ale ferestrelor. Se întoarseră până la prilaz, unde se opriră, uitându-se în toate părțile. Cum se vor duce așa cu mâinile goale la domnul vicecomite? Vor spune că au căutat la toate casele și n-au găsit niciun fel de vietate – necum oameni. Stând așa în cumpănă, zăresc o șură pe culmea care dă în Pârău Bisericii. Era acoperită cu șindilă, dar se cunoștea că nu putea fi casă, neavând ferestre, iar în gardul alăturat erau numai clădituri de fân. Porniră într-acolo pe culme, făcând iarăși cale-ntoarsă până la o cărare.

Săriră gardul și se apropiară. Încercară pe la uși, dar toate erau înțepenițe. Ocoliră apoi căăditurile, căutând semne de fân smuls, ponc închipuindu-și că s-ar fi ascuns cineva în clădituri. Unul luă de jos o codbriște de bici, aruncată se vede ca de nicio treabă, și prinse a bate fânul, cât ajungea cu mâna. Pulberea ce se stârni îl făcu pe celălalt să tușească și se lăsară păgubași de a mai stârni căăditurile după urme de om ascuns. Apoi mai dădură o dată ocol șurii și unul se opri, zărind o gaură în acoperiș. Căzuseră ori fuseseră luate înadins două șindile și cei doi bănuiră că spărtura a fost lăsată anume să se vadă în pod. Dacă s-o fi ascuns cumva tocmai acolo? Doar fânul ține cald și omul poate dormi fără foc, dacă se vâra până în gât.

Stând așa în cumpănă, zăriră atârnată în peretele șurii o scară lungă cu care stăpânul se urca pe clăditură să doboare fânul. Scara era

grea, încât se căzniră mult până o desprinseră din cuiele de lemn ținute între bârne și o lăsară jos. După ce statură să răsuflă, se apucară să o înalțe pe acoperișul șurii. Acuma începea greul, cei crescuți la oraș nu știau cum se umblă cu o scară lungă. Prinseră amândoi de un capăt, dar scara, în loc să se ridice, aluneca tot încolo spre celălalt capăt ca pe o sanie. Se tot căzniră așa până ce capătul de jos se înțepeni în peretele șurii. Izbutiră să o înalțe, până ce scara atinse marginea de jos a acoperișului, când văzură că trebuie trasă mai în afară ca să se poată lipi de el. După ce chibzuiră o bucată, descoperiră că unul trebuie să țină de scară așa cum o sculaseră, iar altul să ridice de capătul de jos, apoi să-l tragă mai în afară, până ce vârful se apleacă pe acoperiș. Apucă de scară cel mai voinic, dar abia îi săltă capătul de o palmă și nu mai avu vreme să o împingă, căci celălalt o scăpase și scara alunecă într-o parte, gata să-l tragă după ea. Se trase speriat într-o parte și, din smâcitura lui, scara își pierdu cumpătul și se răsturnă cu vârful pe grumazul unei clădituri, iar un picior i se înțepeni în ieruga din spatele șurii. Cei doi se uitară speriați cum rămăsese proptită într-un picior și porniră rușinați de ispravă. Gardul șurii se nimerise destul de mare, cobora și pe coastă până aproape de un drum de care. Cei doi porniră într-acolo, ghicind că vor ajunge mai de-a dreptul în fundul văii pe care veniseră.

Mai veneau câțiva pași până la gard, când auziră un lătrat furios undeva dincolo de șura pe care o lăsaseră. Lătratul se apropia din ce în ce, apoi zăriră pe culme un dulău mare făcând salturi nebunești spre ei. Frica abia le dădu rând să sară gardul, proptindu-și picioarele pe lațurile înțepenite în cuie de lemn și când se văzură dincolo, câinele hămăia pe lângă gard, încercând pe unde și-ar putea vârî capul. Unul se plecă jos să ia o piatră dodoloață să-l nimerască printre lațurile gardului, când alt lătrat se auzi în dreptul surii și un dulău tot atât de pogan cobora coasta, gata să se dea peste cap, de cum își luase vânt pe locul oblu. Cei doi o și luară, la fugă pe coastă în jos, fără să mai caute urme de vreo cărare. Se pomeniră că nu mai pot încetini și unul se lăsă jos să alunece, pe când celălalt nimeri fără voie într-un zmeuraș, unde rămase încâlcit, fără să mai poată cârmi în vreo parte. Lătrăturile se auzeau tot atât de turbate, dar cam în același loc, semn că n-au sărit gardul să se ia după ei.

Mârâind se adunară de pe jos, bătându-și hainele de frunzele lipite și de colb, apoi se apucară de suduit cum știau ei mai gros. În cele

din urmă, se lăsară prin pădure la vale, la nevoie proptindu-se cu mâinile de trunchiurile fagilor oarecum răzleți. După ce au ajuns în drum, au pornit cu pași întinși, mai ales că se arătau semne de seară sub cerul acoperit de un fel de pâclă deasă care se lăsase jos până aproape de creștetul Corăbiei. Drumul cobora lin pe lângă pârau tot prin pădure până mai la vale, de unde era numai coastă goală până spre vârful Contului. Când se văzură la luminiș, cei doi răsuflară mai ușurați, dar nu apucară să facă mulți pași și o ploaie de bolovani se stârni pe coastă la vale „Loai!” – strigară amândoi, îngroziți la văzul bolovanilor ce făceau salturi din ce în ce mai mari, de ar fi putut sări și peste o casă. Neștiind ce să facă mai iute, se pitiră după un fag scorburos din marginea drumului, apoi, socotindu-se la adăpostul lui, trecură pâraul pe cealaltă coastă și o luară prin pădure, până unde crezură că nu-i mai pot ajunge pietroaiele. Statură chibzuind, să aștepte sau să pornească prin pădure, atât că și pe coasta aceea pădurea se sfârșea mai la vale și dacă vor da și acolo cu pietri după ei? Că așa din senin nu pot cădea atâtea pietri, dobitoacele, când pasc, urnesc doar vreuna ori două, nu o ploaie. Socotiră în cele din urmă că tot mai bine ar fi să meargă prin pădure, iar când vor ajunge la locul despădurit, vor vedea. Au mers așa, chitind pe unde ar pași mai ușor, ocolind fagi care li se nimereau tocmai în cale, până s-au văzut afară, unde s-au oprit să asculte. De cealaltă parte a pâraului, ploaia de bolovani încetase, nu se mai auzea nimic, nici măcar vreun câine hămăind. Se uitară și în susul coastei pe care mergeau ei, dar nu zăriră decât tocmai sus un rând de brăduți, poate puși de mână de om, căci erau înșiruiți ca la poruncă. Se urniră cu spaima în sân, dar nu mai pățiră nimic. Cărarea îi coborî iarăși în drum și după vreun sfert de ceas ajunseră la școala din târg. Lumea adunată începu a foi când îi văzu apropiindu-se. Cei doi se opriră și ei o clipă, neștiind pe cine așteaptă atâția oameni, apoi, văzându-i liniștiți, se înșeninară și ei și intrară în școala. Vicecomitele sări de pe scaun și le veni în întâmpinare. De pe fețele lor cunoscă că nu umblat fără rost. O vreme, șușotiră în ungurește, din când în când întorcând capul spre cei doi ce așteptau la locul lor, cu frunțile sprijinite în palme. Când află de ploaia de bolovani, Foszto începu să măsoare odaia cu pași apăsați, neștiind cum să mai iasă din încurcătură, Trebuia să se aștepte la așa primire, chiar dacă a lăsat să umble vorba că ar fi de partea buciumanilor. Iar cu ajutor de cătane ar fi fost și mâi rău. Într-un târziu, se duse la masă să

scrie, dar abia atunci băgă de seamă că amurgul începe să se îngroașe și are nevoie de lumânare. Negăsind nimic prin sertarul descuiat, spuse ceva celor doi și unul ieși în fugă.

Aproape se întunecase când s-a întors cu doi gornici cu cureaua puștilor întinsă peste umăr și cu mâinile pe țeava îndreptată înainte. După ce au pășit în școală, gornicii au salutat ca la cătănie și s-au oprit așteptând la ușă. Fosztó a schimbat câteva cuvinte cu cel venit, apoi s-au ridicat toți și le-au făcut semn și celor doi poienari să iasă după gornici, care porniseră înainte.

Când au coborât treptele, se porni un freamăt prin mulțimea îngrădită și odată cu el un fior rece prin slujbașii comitatului și fiscului. Simțind furtuna, Fosztó se opri și vorbi cu stăpânire de sine, întărindu-și cuvintele cu amândouă mâinile întinse spre cei adunați.

— Ducem aci la gornic acasă, aci la școală nu-i lumină. Culcăm acolo până la ziuă.

Apoi au pornit în josul târgului, lăsând gornicii să pășească înainte, după ei Crâșnic și Pitoc, iar dinapoia lor vicecomitele între cei doi slujbași. Lumea s-a stârnit, foind în lături, fără să știe ce să mai facă. Apoi femeile și copiii au plecat, grăbindu-se pe la casele lor, unde așteptau orătăniile și celelalte dobitoace. Bărbați: mai stăruiau, strânși în grupuri și vorbind cu glas stins. Câte unul se muta la altul, puneau vreo întrebare, apoi se întorcea de unde a plecat, încă nu se putuseră hotărî ce s-ar cuveni să facă. Cineva veni cu gândul să se împrăstie și să se adune iarăși dimineață, dar până în ziuă, înainte de a pleca domnii cu căruța, întunericul orb ce se lăsase făcu să biruie această părere și oamenii prinseră a se împrăstia. Pe drum, câțiva fură ținuți locului de întrebarea: dar dacă domnii vor pleca acum, după ce lumea se va culca? Atunci... Totuși, întunericul fu mai tare, mai ales la gândul că ei nu se împotriveau cu puști, nici măcar cu topoare, iar doamna lor scăpase. Și, pe deasupra, cei doi n-aveau nicio vină, îi țin doar să bage groaza în cei rămași.

Vicecomitele, după ce s-a văzut scăpat de mulțimea poienarilor, i-a mai venit inima la loc și a cinat la gornic, împreună cu slujbașii, apoi a poruncit să se înhame caii la căruță. Pe când nu se mai zăreau ferestre luminate în Poieni, căruța duruia pe drumul către Abrud, ducând nu numai slujbașii, ci și pe cei doi poienari. În cealaltă zi, Crâșnic și Pitoc au fost duși sub pază până la Aiud și ținuți într-un fel de arest preventiv tocmai patruzeci de zile, de la 4 octombrie până la

13 noiembrie 1843. Negăsindu-li-se nicio vină, au fost lăsați acasă, după ce au mai cunoscut și ulițele orașului. Nu cumva să fie grăbit statul dându-le mâncare pe nimica, au fost puși să măture străzile, să mai strângă din gunoaie și să le care undeva în vreo râpă. Poate comitatul i-ar fi ținut mai mult, ca să bage frica în buciumani, dacă vicecomitele i-ar fi învinovățit de răzmerița de sub Detunata, în raportul său, întemeiat pe paragrafe și cifre, Fosztó arăta, cum de altfel se scăpase să sufle la urechile popii Pitula, că fiscul nu a fost îndreptățit să planteze din nou sosiile iobăgești din Bucium.

Buciumam! câstigaseră o bătație, chiar dacă era una mică. Ea a stârnit un val de căldură pentru doamna lor și s-au făcut luntre și punte să-i isprăvească noua casă. S-a nimerit să fie tocmai o toamnă călduroasă, cu ploi puține, încât lucrul a mers după gândul buciumanilor. Pe la jumătatea lui octombrie, odăile de sus au fost gata și Catarina Varga a fost mutată într-o zi în odaia cu fereastra spre miazăzi, de unde i se vedea bine casa popii, prin geamul deschis putea chiar striga pe preoteasa, dacă o vedea prin târnaț. Odaia de jos mai avea nevoie de scaune și masă, apoi de un dulap mai mic pe care meșterii le vor aduce cât ce vor fi gata, poate chiar înainte de Crăciun. Aici, doamna se afla în mijlocul comunei, lângă drumul mare ce ducea la Abrud, dar și mai aproape de copoi stăpânirii. Capii buciumanilor au chibzuit cam cum să vegheze într-un fel care să nu bată la ochi. La urmă, au socotit ca din casele mai apropiate, adică a popii Pitula, iar peste vale din a lui Furcoi și a crâșmarului Candin Danciu, zis Horomoață, un ochi să fie totdeauna la pândă și, de îndată ce se arată ceva străin, să dea de știre, mai întâi doamnei Catarina să se facă nevăzută în locuri ascunse dinainte știute. De aceea, odaia din casa de pe culmea Contului i-a rămas așa cum a fost, gata de a o primi oricând, chiar în ceas de noapte, iar ca să se poată tupila mai bine de răuvoitori, s-a așezat o punte mai sus de casa lui Furcoi, să nu treacă pe podul ridicat în văzul tuturor tocmai la răscruce de drumuri.

S-au rânduit cine să-i ducă lemnele de foc și cine a fi i le lulo «l na le ușu/e lăugă peretele pivniței de sub târnaț, unde nu lo poate vrumui nici viscolul cel mai turbat. Furcoi s-a nimerit cu Horoluoța «a crape bocii tăiați și să clădească lemnele acolo sub t & mu, până ce s-a umplut peretele, îi vorbise mai înainte de prinderea la oaste a lui Culuț și rămăsese să se ducă într-o zi, după ce se va muta în Izbita, ca să facă rugure către excelenta sa baronul Anton von Puchner, i „elcimu:

whiitl-Ltwtt! nant unei Commundirentier General din Sibiu. După ce și-n isprăvit lemnele, Furcoi a mai dus în camera ei încă un braț bun de lemne, apoi i-a pomenii de rugare.

(„alarmă a lăsat împletitura de mână, a luat pana și hârtia și a început să scrie, întrebându-l, din loc în loc, numele întreg, când a fost prins, câți arii avea și celelalte. În cerere se de/vAluia samavolnicia prinderii cu funia, citând în sprijin vechile legiuri ce scuteau pe baieșii de aici de luarea la oaste. Cum avea de gând să facă un drum până la Sibiu, poate chiar mai departe, spre Brașov, va duce ea cererea. Și, eu să nu întâzie mult și să n-o prindă iarna grea tocmai pe drum, s-a hotărât să plece la începutul lui noiembrie. Nu va merge pe la Abrud, de vreme ce Fos/t6 a umblat să o prindă, ci va trece puste munte până la Zlatna și de acolo cu ailvag Anul, diligenta care pleca dimineața spre Iulgrad.

Pe 1» începutul lui noiembrie, abiu trecuse de amia/i și un cal iniurnițat, cu țol nou în (urnita și cu un ciucur mare roșu la cureaua de puste frunte a căpăstrului aștepta în drum în fața porțiței de la casa cea nouă. Pe drum grăbea Furcoi, venind pesemne de la pop» Pitula, și, când ajunsese, dădu să intre, dar tocmai atunci doamna ieșise în turnat să coboare în drum. Fără să vrea, Furcoi își lua pălăria în mână și începu să dea din cap:

— Ai, doamna, da bine vi se mai șede buciumând, îhml – și prinse a clatină din cap.

— Grijă să nu te audă Măria ta, îi întâmpina eu, aproape râzând și potrivindu-și pe piept coada nfiframii înflorate.

— Ba-i spui chiar eul și eu știe mai bine ca mine, dacă-i vorba, adăuga după o clipă. Atunci pornim cu Dumnezeu sfântul să ne ajute.

Caturina se urca pe lavița de la poarta și Furcoi potrivea calul, până ce se orânduie bine în tărnițu, apoi îi dete capătul căpăstnilui, iar ci porni înainte să încalce pe ol lui, legat la poarta. Ziua se nimerise senina, abia acum se iviră câteva fâșii albe ce păreau a se îngămădi deasupra Corăbiei, dar farfl semne de ploaie, poate mai mult să-și țină de urât. Valea l/bieio «roi îi petrecu cu mirosul ei de rășina dulce, cĂci pe cel de brustur îl înghețase bruma. Pe gurile pâraielor cobora cale o undă rece, gata să piitrundă până la case, Se auzea doar tropotul copitelor, din când în când clinchet de potcoave ciocnite de pu/deria de bolovani și strănutul cailor împotriva muștelor prea îndrăznețe care căutau un loc călduros.

În amurg, au ajuns în capătul Zlalnei. Au tras întâi la o casă unde mai rămăsese Catarina și de alte dați, apoi Furcoi la un morar care avea un grajd mare, pentru mai mulți drumeți. S-a sculat la cântatul cocoșilor să-i ajute doamnei la ailvagăn, purtându-i două cu terase destul de grele pentru o femeie. Desagii cu hainele buciumănești le-a sunt el cu sine să le aducă înapoi la Izbita, deoarece în scurta călătorie de acum nu mai avea ce face cu ele. Peste o săptămână, cel mult două, va și înapoi, înainte ca iarna să-și arate colții atât de ascuți aici, în Munții Abrudului. După plecarea diligentei, Furcoi a mai zăbovit după praf de pușcă și alte nimicuri, apoi, după ce a îmbucat din merinde, a pornit înapoi în susul văii, Cum mergea singur, s-a lăsat în voia gândurilor, legănat de pasul calului. Poate va avea noroc să se pomenească într-o zi cu Culuț pe poartă. Nu-i prea vine a crede, ar fi din cale-afară de frumos, din cătănie se scapă cam tot atât de anevoie ca și din gura lupului. Oricum, e bine ca omul să nu-și piardă nădejdea. Ca să nu-i fie tulburate gândurile, lăsase calul să pășească după voie. Al lui cam grăbea, ca întotdeauna când făcea cale întoarsă, dar celălalt era mai molan, sau poate mai mofturos, căci se oprea câteodată și atunci funia căpăstrului trăgea de tarnița de care fusese legat, putea să-i rupă chinga, dacă nu lua seama. Spre mai bună luare-aminte, își pusese o mână pe căpăstrul calului din urmă, să simtă pe dată când se întinde și să-l tragă spre el, ori să-l oprească pe cel pe care călărea el, dacă era nevoie. Nu prea se uita pe unde trecea, locul i se părea nu știu cum sărbezit, nu atât de bruma care închircise firele pipernicite de pe coaste și îngălbenise frunza fagilor, cât de vremea din ce în ce mai potrivnică omului de rând. Abia pe la câte un pârau ce cobora în vale printre râturi și petece de păduri cu copaci feluriți, se mai minuna de culorile cele multe, după cum răzbiseră de la tăria brumei, într-un ioc, pata verde stăruia încă în putere, dar alături verdele se gălbejise spre un verzui-gălbui din ce în ce mai spălăcit. Alt petec se arăta roșcat sau arămiu, parcă fusese scos din cuptorul încins, iar arinii de pe marginea văii se pleoștiseră, tremurându-și frunzele negrii, unele spulberate de vânt pe nprn limpede care le mâna unde știa numai ea.

Mersese așa legănat în gânduri vreo două ceasuri și ajunsese aproape de moara lui Băbănuț. S-ar fi oprit să mai schimbe o vorbă ori două, dar mintea îi fugea acuma numai în lături, îl va striga din drum să-i dea binețe și să întrebe de sănătate. Se zăreau bine plopii mai înalți de lângă iazul morii unde se scurgea în vale, apoi se ivi și cornul

luncii lungulețe, cu lanțurile gardului între parii prinși pereche cu cuie mari de lemn. Deodată, auzi niște țipete de femeie, tresări speriat și trase tare de căpăstru, oprindu-se locului. Desluși vorbe răstite și hohote de plâns, îndemnă calul să se apropie ca să audă mai bine și se opri cam la o bătaie de pușcă, încremenind în tărniță. La moară nu i se vedea de șindilișul șopronului, dar zărea bine în fața curții, cu tăietorul de lemn pe care aștepta o secure împlântată. Cineva plângea înfundat, nu departe de tăietor, căci se deslușea bine. Apoi răsună o ploaie de lovituri ca de bici, însoțite flecare de câte o icnitură, semn că erau date cu ciudă și poate cu toată puterea.

— Aaa! Nu mai da, tătuță dragă!

— Să-mi spui cine te-o copchilit! Ori spui, ori te-omor!

— Da' nu poci să-l spui, tătuță dragă! Omoară-mă, fa cu mine ce vrei, da dacă nu-l poci, nu-l poci și gata – și hohotele lungi curmară șirul vorbelor.

— Musai să spui, că dacă nu, dau până te fac dărăburi – și ploaia de lovituri începu mai îndrăcită, cu icnituri înfundate, pesemne se răstia cu toată puterea.

— Las-o omule, c-o omori, se auzi morărița de undeva din curte, de-abia răzbind cu vorbele din plânsul ce o îneca.

— Taci, că tu ești vina cea mare! Îți dau eu și ție!

Furcoi îl zări cum smulse securea din tăietor și o luă la fugă încolo spre colțul casei, împintenă calul la trap și îl domoli abia în fața porții. Morarul se luase cu toporul după morărița care striga „Tulai!” fugind în susul grădinii să aleagă pe unde ar putea sări mai bine gardul. La un prun, își făcu vânt, agățându-se cu o mână de ramura de jos, saltă peste lațuri și sări dincolo, dar nu știa cum zadia i se prinsese de un ciot și morărița căzu grămadă, încercând zadarnic să se desprindă.

— Tulai, săriți că mă omoară! – zbiera ca apucată, înecându-se în plâns. Morarul se opri o clipă și poate îl năpădi râsul de cum o văzu încurcată cu zadia în par, se întoarce și împlântă toporul de unde îl smulsese, apoi luă funia lăsată în marginea iazului și se apropie de Oană. Stătea în genunchi sub prunul din fața șopronului, cu mâinile legale de tulpina lui cu o funie, eu capul plecat și păru! despletit ascunzându-i obraji. Tundra era zvârlită alături și prin cămașă răzbăteau câteva ciungi de sânge. După seiiturăturile pieptului, se vedea că plângea cu sughițuri, nu de frig, ziua minerindu-se călduroasă. Morarul nu se uită în lături, părea că nu vrea să mai vadă

pe nimeni și ridică din nou funia udă, să se lipească mai bine.

Era lungă și la capăt despletită, să se încolăcească mai bine pe lângă piept. Scrâșni o dată din măsele de parcă și le-ar fi sfărâmat, apoi horeai ca un urs furios:

— Llrăă! Musai să dai afară cine te-a copchilit, dacă nu... – și nu mai așteptă răspunsul ei: funia cădea și se încolăcea ca un șarpe peste cămașă.

Fata tresărea după fiecare izbitură, dar nu mai țipa, poate îl zărise pe cel oprit la poartă, care descăleca și nu știa ce să facă. Voise la început să intre cu amândoi caii, dar se răzgândi la gândul ca de la omul turbat de mânie te poți aștepta la multe și îi legă de parii gardului chiar lângă vranița prila/ului. îl zărise și morărița și mai prinsese ceva curaj, de aceea se întorsese în curte și aștepta la colțul din sus al casei, de unde se uita plângând. Morarul se opri, obosit de atâtea opinteli, și se răsti, aplecându-se la urechea ei:

— Spui-l, bală spurcată ce ești tu, orr te-omor?

Oană ridică fruntea, silindu-se să pară liniștită, dar sughițurile de-abia o lăsară să vorbească tremurat și cu trunchieri de vorbă:

— Tătuță dragă, dacă nu poci spune, ce să fac?

— Cum nu-l poți tu spune? Doară știu că nu-i împăratul, ori fecioru-se, să nu-l poți tu spune înaintea lui tată-to! Stai dară, că nu mă las până nu scot eu pe dracii din tine, ori de nu, aci crepi sub mâna mea!

Și se răsti și mai pogan, purtând funia cu amândouă mâinile și trăgându-se un pas înapoi, să o înfășoare mai bine colacul funiei.

Fata tresărea cu fiecare lovitură și icnea cu gura închisă, pesemne își încheștase dinții să poată îndura mai bine. Furcoi venise pe la spate până aproape de el cu pași de pisică și îl prinse de o mână.

— Lasă-mă! – zbieră morarul, îmbrâncindu-l să-și scape mâna, încât Furcoi era gata să cadă pe spate dacă nu s-ar fi ținut de ea. îi văzu ochii înroșiți de vine dese ca o pânză de păianjen și abia atunci pricepu că sta gata să-l apuce ceva mai rău decât turbarea. Câteva clipe îl ținu cu toată puterea de mână. Se vede că morarul se prea obosise, căci îi prinse și cealaltă mână și îl ținut pe loc, uitându-i-se adânc în ochii întulburați. Pieptul i se ridică și se lăsa ca un tot.

Stai o țără, mii, Petre, să judecăm ca oamenii. Nu te face tu de râsul lumii, mă, Petre!

Furcoi vorbea încet, abia să-l audă, fără să-i piardă privirea.

— Da mai de răs decât cu fochiu la casă ce poate fi? Lasă-mă, să scot eu dacă din buleandra asta, ori creapă de mîna mea – și se snîaci cu toată puterea, Furcoi mi-l scăpă, hârșăindu-și amîndoi picioarele pe pietrișul curții, ciur; se țineau să nu se biruie unul pe altul.

— Bine, mă, Petre, dacă nu se poate spune, de ce vrei tu s-o omori? Ian spune tu cu gura ta, că noi ne cunoaștem de mult. Și de când te știi, ai fost tot om de cinste.

— Am fost eu de fost, da acuma oi fi numa de ciufală la toți! Și la cine-o trece pe drum în sus și în jos.

Morarul răsufla cu opintiri, părea că stă să se înece.

— Da dac-o omori, ce-a fi de sufletul tău, mă, Petre? La aceea nu vrei să te gîndești? Vrei să te faci neom pe toată viața ta?

Și, simțîndii-l că se înmoaie, îl lăsă de mîini și îl prinse de un cot să-i vorbească mai la ureche. Morarul se uita în pămînt ca năuc, lăsînd să-i picure sudorile de pe obraz. Abia acuma le luă seama și își petrecu mîneca peste frunte și obraz. Răsufla tot greu și se uita mereu în jiru-i după ceva ce nu zărea. Apoi, deodată își apucă în mîini capul și prinse a pufni pe nări.

— Cum oi mai sta eu între oameni? Cum mă mai uit eu în ochii lor cu rușinea asta pe casa mea și pe tot neamul meu? Mai bine să-mi fi căzut tot cerul în cap, decât s-ajung așa zile și ridică mîinile amîndouă, uitîndu-se ut deva în seninul de deasupra capului.

Oană prinse a hohoti cu toată gura, plecîndu-și capul pe mîinile întinse de funia ce le țintuia la prun. Plînsul nestăvilit îl înțepă din nou și morarul se repezi să ia funia trîntită la câțiva pași.

— Mai bine o omor decât să...

— Stai, mă. Petre – și Furcoi îi prinse din nou, de data asta strîngându-S în brațe ca la luptă dreaptă. Fii tu om cuminte, gîndește-te bine că și ea-i om ca tine și ca mine și la urma urmei, îi fata ta, mă. Petre.

— Ba a mea nu-il Veci pururea nu mai vreau să știu de ea!

Furcoi îl lăsă din strînsoare și se trase un pas înapoi ca și cum s-ar fi ferit de atingerea lui. Îi căută privirea, dar morarul se uita mereu în pămînt și dădea din cap.

— Atunci dă-l dară calea să se ducă-n lume! S-o alina ea undeva...

— Da ducă-se unde-o vedea eu ochii – și lepăda din mână, arătînd spre ea, Furcoi prinse curaj, se apropie de Oană și începu să-i

desfacă mâinile din nodurile funiei.

— Vrei să fii cu mine? – întrebă, aplecându-se spre ea. Fata dădu doar din cap, în vreme ce plânsul i se înțeți. Atunci îi bine, iacă și noi am rămas mima doi. îmbracă iute tundra și hai pe cal.

Oană se sculă, își trecu degetele peste ochi să-i curețe de boabele de pe urmă, apoi își cutase tundra, o trase pe mâneci și porni spre poartă. Mamă-sa alergă să-i potrivească broboada rămasă pe grinda târnațului.

— Stai un pic să-ți bag hainele în desagi, de-abia șopti printre lacrimi.

Lasă, că sunt și la noi haine destule, se amestecă Furcoi, rămas în mijlocul curții, cum nu știa ce să zică de plecarea fetei. Și și-o mai face și ea, doară nu-i grofoaie să nu știe țese și coase.

Morărița fugise în casă, smulgând niște desagi de pe târnaț și cât ai bate din palme ieși cu ei umflați pe umăr. Furcoi îi luă în mână, ieși și-i legă în tărnița calului de dinapoi, apoi puse funia căpăstrului în mâna Oanei și îl dezlegă pe celălalt.

— Doamne-ajută și rămâneți cu bine! Și porni, dar după un pas se opri, ținând de botul calului ce se grăbea să i-o ia înaintea și se uită la morar. Petre se așezase în capul treptelor, cu capul în mâini.

— Dacă cumva te mai socotești și vrei s-o iei, știi tu unde stau, le dară?

— Cât oi trăi eu, aceea n-o mai fi niciodată!

— Nu zice tu vorba aiasta, mă, Petre, că nu știi niciodată cum se suce roata, cum o zis cela și cela.

— Până-i cerul și pământul! – și lepădă cu mâna, scuipând înspre iazul morii.

— No, Doamne-mbucură-ne, că altă eu nu mai am ce-și

Furcoi pomi cu calul după el. Morărița îl petrecu prin curte până la capătul gardului, unde izbucni în hohote, proptindu-și fruntea de lațul de deasupra să-i picure mai bine lacrimile. Oană venea din urmă cu celălalt cal, cu sughițuri dese când sta să o înece câte un nod de plâns. Cotiră după o dâlmă, moara rămase în urmă, mai apoi și ieșitura morii. Drumul însoțea mereu valea să-i țină de urât. Ajunseră la răscruce unde cărarea spre Corabia o apuca pe un pârâiș ce abia își țărâia apa prin frunzișul ce o năciftise. Furcoi se opri, lăsă funia căpăstrului să cadă în drum și se întoarse spre Oană să-i prindă căpăstrul. Fata pășea cu capul în pământ, uitându-se cum își picura

stropii în calea pașilor.

Taci, nu mai plânge, că te-o bătut tate-te, nu un străin. Hai, dfl-te pe trunchiul aiesta și suie-te pe cal, că nu i-om duce de căpăstru până acasă.

Oană păși pe lemn, puse un picior în scară și își potrivea poalele în tărniță pe (olul nou cu mițele moi. Furcoi îi dete funia căpăstrului și lovi calul cu palma peste coamă, semn că poate pleca.

Ai grijă p-aci pân-om ieși din pădure să nu dai cu capul de ceva cloambă. Fă-o numa înainte, te duce el calul pe unde-i drumul, că te-ajung și eu. Și se urcă și el în tărnița celuilalt, întorcând capul să zărească nu cumva o fi căzut ceva de pe cai. Merșeră o bucată pe un pârau cu cărarea printre fagi bătrâni, apoi cârmiră pe o coastă priporoasă, până se văzură într-un luminiș cu tufișuri de ienuperi și de /meuruș. Pajiștea amortise de atâta pustietate, pe cărarea celor doi nu se zărea nicio urmă de vietate. Caii pășeau opintindu-se și săltându-și oblâncurile cu călăreții care se pomeneau mereu aieptați înainte. De la un loc, cărarea se domoli și se întâlni cu drumul de care ce venea de pe dealul cel lung, Gruitul Văcarului, și urca spre Corabia, începuse a li se vedea peste zări și lărgimea aceea parcă le mai însenină din gânduri. Caii pășeau acum alături, le era mai îndemână să se simtă ortaci de drum. Furcoi se uită la desagii Oanei, dacă stau bine în coada tărniței, apoi oftă. Oană întoarse capul spre el.

— Numa necaz după necaz! Uite, am dus-o pe doamna noastră la Zlamna, să plece către Sibiu. Duce și o rugare pentru Culuț.

Oană se uită lung la el. Aștepta să-i spună mai multe.

— Uită, l-o prins cu funia la cătănie, bată-i Dumnezeu sfântul, auzi, numa să-și facă ciufală de noi! De când o ieșit legea aceea că nu – i mai iertat să-i prindă cu funia și, iacă, fac tot așa. Și-i lege veche, din pomenita noastră, că noi băieții nu trebuie să dăm cătane, și iacă că o calcă în picioare! Azi i-așa, mâine-i altfel, suc și întorc legile cum le vine lor, de nu mai știi de ce să te mai ții! Curat vorba din bătrâni: turcu te bate, turcu te judecă! Nu știu până când o mai ținea aiasta.

— Cât îi țin la cătănie? – întrebă sfioasă Oană.

— Da' nici aceea nu ști nime. Odată era doisprezece ani, pe urmă a scăzut la șapte, da pentru aceea fac cum le vine lor. Și se poate nici să nu mai vină, că dacă se bate împărăția undeva, întâi și-ntfti pe ei ti bagă-n foc și de-acolo cum le-o fi norocul, care mort, care viu, întreg ori chiăav. te zoiu.

Cei doi rămaseră mai tntunecați și se lăsau legănați de pășitut blând al cailor, grăbiți să ajungă mai repede acasă.

IX

Doamna (,marina s-a întors după vreo nnuA săptămâni.

Furcoi se nimerise la crâșma lui Horomnața, când en cobora dintr-o căruță venind dinspre Abnid. A răzbătut greu la comandantul militar din Transilvania. Baronul feldmaresal era plecat și a lăsat cererea la cancelarie, unde i s-a spus să vină peste o săptămână, când se va întoarce excelența sa. S-a dus după vreo zece zile, dar n-a fost primită în audiență, aghiotantul înștiințând-o că excelența sa e bolnav, stă desculț în pat, ca unul ce suferă grozav de durere de picioare.

Totuși a binevoit a ordona căutarea lui Nicolae Duna prin registrele de încorporare, spre a-i notifica regiunea militară unde a fost repartizat și aghiotantul a răsfoit într-un dosar, de unde a scos o hârtiuță pe care scria că numitul a fost înrolat într-un regiment de husari din Galiția. Localitatea unde se află acest regiment nu se poate comunica, secretul militar trebuind să fie păstrat cu strictețe. Lui Furcoi i-a crescut inima când a aflat că doamna a făcut altă rugare pe care a trimis-o tocmai la curtea din Viena, cu toate datele aflate la Sibiu pentru rezolvare mai ușoară.

Către sfârșitul lunii noiembrie, Catarina Varga s-a dus la Abrud pentru târguieli și pentru a mai sta de vorbă cu avocații cunoscuți.

S-a dus călare, însoțită de mai mulți buciumani care n-o scăpau din ochi. De la avocați a aflat că fiscul s-a împotrivit memoriului înaintat de vicecomitele Menyhert Fosztó care părtinea pe minerii iobagi.

Directorul fiscului, domnul Nemegye, s-a plâns tezaurariatului din Sibiu, cerând intervenția acestuia pe lângă curtea din Viena. Tezaurarintul a atacat-o cu asprime și pe Catarina Varga, cerând guvernului din Cluj, prin adresa din 24 noiembrie 1843, să o aresteze ca *perniciosa seductrix**, întrucât se lauda că ar avea legături strânse

Agitatoare periculoasă (*lat*).

cu oameni mari și-i îndeamnă pe minerii din Bucium, Abrudsat și Cărpiniș să se împotrivescă dispozițiilor care vin de la fisc.

Iarna aceluia an a adus un război al hârtiilor între tezaurariat și comitatul Alba de Jos. Fiscul l-a atacat fără cruțare pe vicecomitele Menyhert Fosztó, învinuindu-l de părtinire vizibilă și de lipsă de competență în ale mineritului, întâmpinarea acestuia n-a fost mai

blândă, folosind prilejul pentru a mai scoate în vileag samavolniciile slujbașilor fiscalui.

Războiul surd dintre cele două instituții administrative îl simțise încă de la venirea ei la Bucium și, pe cât a putut, l-a speculat cu succes. N-ar fi rău dacă ar turna și ea acum puțin ulei peste foc printr-o nouă cerere către maiestatea sa prea grațioasă. A scris-o pe îndelete, pomenind toate cererile înaintate după 1837, toate rămase fără vreun răspuns, în încheiere, s-a străduit să înfățișeze în culori tari suferințele băieșilor, folosindu-se de modelul petiționar cât mai lacrimogen al vremii, cu fraze lungi care să ia răsuflarea celui care citește: „... Sunt de neîndurat asupririle care ne apasă și neîncetatele stoarceri de bani, încât dacă nu vom fi ajutați prin menținerea privilegiilor noastre, minerii înstăriți și devotați de odinioară, supuși folositori ai maiestății sale imperiale și apostolice vor deveni, spre cea mai mare pagubă a obștiei, o ceată netrebnică de cerșetori. Implorăm deci grația maiestății voastre să numească pentru cercetarea plângerilor noastre o comisie regală nepărtinitoare, care, cercetând totul, să ne repună în vechile noastre privilegii, să ne apere de pedepsele corporale arbitrare, de jecmăneli, de robota îndoită și să dispună cu îndurare ca procesul nostru, ce zace și astăzi nerezolvat

Ia Tabla regală, să fie terminat, pentru a nu fi nevoiți să ne plângem mereu ca niște mineri obosiți trupește și sufletește, istoviți și inutili din cauza numeroaselor poveri, ci, asemeni strămoșilor noștri, să ne putem prezenta ca supuși puternici și înstăriți, capabili să aducem folos prin minerit nu numai înaltului fisc, ci să fim în stare să aducem jertfe oricând cu sângele și bunurile noastre împotriva tuturor dușmanilor maiestății sale”. O iscăliseră 351 de inși știutori de carte, socotind că numărul mare va atârna mai greu în ochii curții vieneze.

De data aceasta, așteptarea nu a mai fost zadarnică. Iată că, în 28 februarie 1844, guvernul Transilvaniei a dat răspuns La păsurile lor printr-o hotărâre orânduită în trei puncte. Dintâi, se statornicea că iobagii domeniilor Zlatna sunt obligați numai la îndatoririle stabilite de contractul din 1789. Fiscul va trebui să reglementeze ne în

Alegerile numai pe cale judecătorească. Al doilea punct hotăra că, pentru o sesie iobăgească, robota să fie îndeplinită numai de o familie, celelalte trebuie să plătească doar dările pentru pășunat și pentru lemne, așa cum au fost stabilite prin l-gea din 1747. În sfârșit, fiecare miner iobag e slobod să-și aducă băutura de unde dorește, va fi

confiscală numai cea adusă pentru a fi vândută pe sub mână.

Fiscul tiu a fost mulțumit și fierberea cea mare a început la spânului din Abrud. Domeniul de mijloc se vedea văduvit de o seamă de prestații. Până aci, mai lucraseră la scosul stânenitor de la Ofenbaia doar câțiva de prin Cărpiniș și Abnidsat, dar prin noua hotărâre, și aceștia se vor da înapoi. Pe deasupra, noua hotărâre nu limpezea cum s-ar (1) convenit felul obligațiilor către fisc, de aceea ar trebui aduse lămuririle de nevoie printr-o înțelegere comună între fisc și comitat, în fața unei adunări a iobagilor din toate cele trei comune.

Zăpada mare închisese munții, nu se mai putea pătrunde decât pe jos ori călare pe poteci știute doar de oamenii locului, încât autoritățile s-au văzut silite să amâne adunarea până spre primăvară.

Martie a pornit cu dezghețul, ca și cum ar fi înțeles că și el trebuie să vină cu vești bune la Bucium. Șteampurile se urneau pe rând, bineșii cu câte un ciocan mai mic cu coadă lungă o luau de-a lungul iazurilor spre ieșituri, să spargă podurile de gheață în care se agătau sloiurile pornite la vale. Noroc că noaptea îngheța și viiturile nu mai puteau târî la vale tot ce prindeau în cale. Furcoi își pornise șteampurile pe la întâile zile ale babelor, căci mai avea în vatră mărunță rămasă din iarnă cât să mai macine vreo două săptămâni.

După aceea, va trebui să prindă boii la car la mânat piatră, drumul până la Cocu fiind lung și mai cu seamă greu de la gura băii până în dramul de pe culme. Se lucra acolo de două ori la mânat piatră:

Întâi, se scotea cam jumătate de car, cât puteau trage boii pe coastă în sus și se descărca în marginea drumului, iar când venea a doua oară cu carul încărcat iarăși pe jumătate, se puneă și jumătatea descărcată, căci de acolo până acasă drumul mergea pe loc oblu, unde nu era coborâș. Mogoșanul care îi luase calul la iernat i-l aducea abia după Blagoveștenie, cât îi plătise să-l ia în ținere, până atunci poate nu va avea drumuri la Abrud, decât poate la cămară. Dacă nu se va putea ortaci cu vreunul cu cănită, se va duce și pe jos – cum mai fusese de atâtea ori. Odată, îi venise gândul să o ia călare până prin Oaliția să-și caute feciorul și poate s-ar fi dus dacă i-ar fi fost calul acasă, în urmă, l-au întors din gând popa și doamna Catarina, arătându-i că va umbla poate calea mânzului, Oaliția fiind țară mare ca și Transilvania și ar trebui să-și caute feciorul cam cum ai căuta acul în carul cu fân, Furcoi a amânat pentru altă dată, pentru cât încercarea moarte n-are, poate va avea noroc să dea peste Culuț, iar dacă nu, va cunoaște și el o țară

pe care o știa mai din auzite, de la câte unul care nimerise cătană pe acolo. Dacă va da baia locului tot așa de bine ca până acuma, se va încumeta poate în anul viitor, de cumva până atunci nu va avea norocul să-l vadă întors acasă.

Așa mai auzise din unul, din altul, că pe țară, pe lângă Teiuș, s-ar fi întors cineva din cătane după doi ani sluiți pe graniță. Galiția vine și ea pe graniță, așa că...

Dezmorțitul șteampurilor îi dăduse mai multe pe cap, nu mai avea atâta vreme să iasă și la vite, atunci când femeile aveau de lucru pe acasă, într-una din zilele babelor, Marie se puse pe zolit haine.

Avea ciubărul plin care aștepta să fie mai întâi opărit cu cenușă, de aceea nu mai putea să iasă la șura de sub Măgura Plaiului. Nici de Oană nu mai era nădejde, cum aștepta să i se împlinească vremea.

Până aci, ieșise mereu, se ținea să se arate vitează și-i era nu știu cum să stea degeaba, ales în casă străină. De câteva zile se purta mai greu, simțea că pieptul nu poate prinde atâta aer cât avea nevoie.

Era încă dimineată, când Furcoi venise de la șteampuri. Spărsese podurile de gheață și pornise sloiurile la vale câte nu le putuse răsturna în afara iazului, apoi băgase măciniș în pui și se întorsese să prânzească ceva, să nu-l apuce foamea până se va întoarce de la șură. Abia apucă să îmbuce de câteva ori și sluga popii intră în fugă pe ușă, chemându-l la popa să-i ajute la deștepenitul unei săgeți care sta gata să rupă lobângăii care o țărceau să stea dreaptă. Acolo zăbovi destul, încât Marie oftă și zise ca pentru sine:

— Bietele vaci, s-or coace de sete până ce vine el de la popa. Se vede că mută șteampuri le, ori ce sărăcie de nu mai vine odată.

— N-o uitat de el, nu te teme, da se vede că-i greu de descâlcit acolo. Lasă, că ies eu la ele – și Oană se ridică de după masă, cum tocmai isprăvise de prânzit.

— Tu, ai grijă ce faci. Du-te, dacă vrei, da mie nu știu cum nu mi-i inima la loc. ia-ți ceva gros pe tine, iacă năframa ceea groasă de lână, înfășur-o pe cap și pe piept, că-i tare frig afară. Și cum vine de-acolo, îl mîi la șură.

— Ba nu-l mai mâna, că isprăvesc eu – și ieși înfășurată gros și cu șiștarul în mână.

Noaptea ninsese zdravăn, dar zăpada era moale și lăsa sub picioare urme lăbărtate în care începeau să băltească ochiuri de apă.

Cărarea urca Pârâu Plaiului încolăcindu-se încoace și încolo prin

pădurea de brad. Oană merse destul de ușor prin pădure, zăpada se oprise mai mult pe crengile brazilor, dar, după ce ajunsese pe râț, nu" mai vedea gropile săpate în drum pentru. a nu-l preface ploile în viroagă. După ce i se cufundase de câteva ori piciorul, băgă de seama cam unde ar veni groapa și pășea mai departe, pe locul tare, chiar dacă opinca mai fugea în lături pe zăpada moale. Ajunsese pe culmea de sub Măgură, unde cărarea urca aproape lin, anume ca să poată răsufla cel ostenit, aieptându-se dintr-o măsă de drum în alta.

Șura era sub culme, pe începutul unei pajiști, în îndoitura pe care se aduna Pârău Plaiului din apele mai multor târâie din inima pădurii.

Când ajunsese, se odihni pe pragul șurii, desfcându-și broboada grea de lână și lăsând-o să-i spânzure în jurul gâtului și pe piept, cum se prea încălzise. Aerul tare, cu miros ascuțit de rășină, îi înțepa nările, dar îi plăcea să-l tragă adânc, să-și încarce pieptul și să-i curme nădușeala. Căută apoi sub talpa șurii cheia de fier dintr-un mâner și o limbă ce se îndoia la capătul lui, o vârî pe gaura de lângă zăvor, potrivind-o să se prindă în creștăturile unei limbi de lemn, apoi roti mânerul s-o tragă spre stânga. Când auzi un clămpănit de lemn, împinse și ușa se deschise, scârțâind ascuțit și lung, ca și cum s-ar fi vâitat de cine știe ce junghiuri. Lăsă șiștarul într-un colț dinapoia ușii, căută cheile poieților și slobozi vitele la apă. Întâi, porniră boii pe o cărare ce cobora în ulucul pârăului tocmai unde începea pădurea de brad, apoi vacile și un vițel mai mărișor. Oană vru să le rănească, se da bine cât poiețile erau goale, dar se temu să nu se întâlnească boii cu alții și să se prindă, putându-se chilăvi pe zăpada atât de alunecoasă și coborî după ele să le mâie înapoi. După ce le-a băgat în poieți și le-a legat și la iesle, se întoarse în șură să le facă mestecăturile, adică porția de fân amestecat cu paie. Fânul fiind puțin pentru atâtea vite, muntenii de aici îl îndoiau cu paie și, ca să le înșele, le așezau în pături, O pală de fân, alta de paie, deasupra iarăși fân, apoi paie, subțirimea atârând de cum se da fânul la desfăcut cu furca. Oană nu avu mult de cârnit, fânul era coborât din clăditură pentru câteva zile acolo, într-un colț, iar în celălalt, paie, aruncate și ele în podul șurii. Se nimeriseră paie de ovăș la mogoșanul care le-a adus din fața Negrilesii, vacile le mâncau chiar goale, dar trebuia și fân, să dea lapte mai bine după florile din el. Dăduse mai întâi boilor, cu paie mai multe și închisese oblocul, apoi îl deschise pe al vacilor și începu să dea fiecareia împărțeala pe care o

împingea cu furca prin iesle până la locul unde era legată, ca să-i vină tocmai sub nas, Până ajungea la cea din tund, cele de ianga obloc mai rupeau câte o gură, dacă apucau să și-o împlânte bine în caien.il de fân și paie, căci Oană o împingea repede, din două îmboldituri cu furca.

Dăduse împărțeala și celor de lângă ușă și mai trebuia la cea de la obloc. Când ridică pala cu furca, simți o împunsătură ascuțită în pânțe, încât o lăsă să cadă în șură chiar lângă obloc. Rujana se întinse în lanț și vârî botul pe obloc să apuce o gură, dar nu putu ajunge. Oanei i se făcu milă și ridică din nou furca încărcată, dar când o lăsă în iesle sub gura vacii care prinse a îmbuca zdravăn, alt junghi mai ascuțit o spintecă parcă de sus până jos. Gândul cel negru îi fulgeră prin minte. Se ținu tare, zicând că nu le va mai mulge, dar să plece măcar știineju-le adăpate și îndestulate de nutreț. Mai avea o pală de dat Rujanei, apoi va putea să închidă și să plece.

Auzise ea de la femei că, de la ivirea durerilor până la facere, mai trece timp destul, câteodată chiar prea mult, încât va avea răgaz să ajungă acasă. Simțea că începe să-i tremure ceva sub bărbie, dar nu se lăsă, își adună puterile să dea și pala de pe urmă. De astă dată nu mai izbuti să ridice furca. Picioarele îi tremurau nu știu cum, de la genunchi în sus, parcă ar fi zgâlțâit-o rânduri de friguri, apoi începură să-i clănțane dinții în gură. „Ce-o fi asta, Doamne?” – se gândi cu spaimă. Stătea în cumpănă, să lase furca și să pornească spre casă, ori să mai aștepte, poate se mai ostoaie muncile ce o apucaseră. Peste câteva clipe, însă, nu-i mai îngăduiră să mai gândească dintr-odată o cuprinseră din toate părțile. Junghiuri lungi o brăzdau de sus în jos, altele scurte și icnite, o loveau în lături. Cuțite lungi și încârligate îi umblau prin măruntaie, sfâșiau ce apucau și i se părea că aude cum rupturile se desfac una dintr-afta, ca o pânză sfârtecă cu ciudă de mai multe mâini. Să se întindă pe fânul împrăștiat prin șură, poate ar fi mai bine, dar nu mai avu rând. Un cuțit ca de foc o brazdă adânc, încât trebui să se lase rezemată cu spatele de movila de fân, ținându-se cu mâinile de furcă, cum rămăsese împlântată în fân. Își încleșta mâinile pe coada ei și se lăsă încet, până când genunchii se poticniră de pământ. Durerile o amețiseră, nu mai știa de ea și, ca să nu urle, își încleșta dinții pe coada furcii și mușcă din toate puterile. Prin minte îi fulgeră să-și suflece poalele să nu se umplă de sânge și cu o mână și le adună deasupra genunchilor și abia îi depărta cât putu, când icni o dată ca spintecată de cuțit și ceva se rostogoli în fânul de sub genunchi.

Durerile se liniștiră pe dată și vru să se ridice, dar mâna îi alunecă pe coada umezită de sudori sau de lacrimi, nici ea nu mai știa, dacă nu cumva de amândouă și căzu iarăși în genunchi. Nu se lăsă bine și niște țipete scremute cu toată gura umplură șura și îi străbătură urechile. Abia atunci parcă își aduse aminte de cel care o striga din toate puterile și se aplecă spre el. O mogâldeată roșcată stătea în fân cu pumnii strânși ridicați, ca și cum s-ar fi gătit de bătaie cu cineva și orăcăia de sta să se înece. Vru să-l ridice, dar și-aduse aminte că trebuia să-i taie buricul și se uită neajutorată în lături pe lemnele șurii. Zări împlântat un corn de coasă, ce se rupsese aproape de vârf și cineva îl pusese acolo între bârne, poate va prinde cândva bine. Porni într-acolo călcând în genunchi și în mâini, iar când ajunse la perete, se cațără cu mâinile pe dungile bârnelor, până îl ajunse și îl descăță. Stătu o clipă să-și adune puterile, apoi porni curajoasă, ținându-se pe picioare, se aplecă și tăie buricul, făcându-i nodulețul de care auzise că trebuie lăsat, luă locul copilului și îl vârî în turistele de după ușă.

Știa că locul copilului trebuie îngropat, dar nu mai avea atâta putere. Și nici vreme, acuma în coadă de iarnă poate să înghețe cel mic.

Îl ridică, prinzându-l de subțiori, și când îl văzu plin de gozurile de fân, îi veni întâi să râdă, apoi o năpădi plânsul. Așa nu-l poate înfășa, va trebui să-l curețe cât de cât. Iar de înfășat, își va lua opregul, năframa cea groasă, și poate va mai zări ceva potrivit. Cum plângea cu pruncul ținut de subțiori, zări între paie și movila de fân un lepedeu cu care Furcoi aducea sarcina de fân din vârful clăditurii.

Tocmai bine, îl va înfășa mai întâi în lepedeu, de pânză curată, dar cum să-l curețe de firele de fân ce i se lipiseră peste tot? Deodată gândul cel bun îi luminează mintea. Ieși cu el afară și fără să-i pese de orăcăielile lui, se lăsă în genunchi unde locul era neatins și începu să-l frece cu zăpadă, ținându-l într-o mână ca pe un bălătruc.

— Oa, ca, puiuțu mamei, ca, ca! – începu să-l îngâne, ca să n-o asurzească țipând doar el. Apoi o podidi plânsul și lacrimi e cădeau cu picuri grei și fierbinți pe trupul plăpând, topind pe dată zăpada necurățată de mâna ei. Așa ți-o fost dat, puiuțu mamei, să te spele maică-ta cu lacrimile ei la scaldă dintâie – și hohotele îi înceară vorbele ce ar fi pornit șuvoi. Copilul învinețise și striga cu pumnii duși la ochi, ca și cum s-ar fi temut să-i deschidă pe întinderea aceea prea albă. Mâna ei umbla cu înfrigurare să îndepărteze urmele de fân, în vreme ce lacrimile șiroiau ca de pe o streășină pe pielea celui învinețit. Așa,

plângem amândoi, puiutu mamei, pui, că tăticu-tău știe-l Dumnezeu pe unde-o fi și dacă ți-o fi dat să-l mai vezi vreodată. Hohotele se porniră mai lungi, din când în când curmate de sughițuri, până ce simți că o înțepă ceva sub genunchi. Uitase că poalele se feriseră și se lăsase pe genunchii goi. Se ridica speriată, intră în șură, unde îngenunche în fân, se descinse și întinse opregul să așeze copilul pe el, apoi plecă după lepedeu, îl scutură de câteva ori și se uită care față i-ar fi mai curată, apoi îl îndoi și îl întinse pe colțul opregului. Așeză copilul pe el și prinse a-l înfășură cu mâini zgribulite de frig, poate mai mult de grabă. După ce îi strânse cum se pricepu mai bine mâinile, picioarele și capul, lăsându-i dezlegați numai ochii și nasul, apoi vru să-l înfașe și cu opregul, dar își aduse aminte că ața lui va fi tocmai bună la urmă și își desfăcu năframa de lână în care prinse a-l înfășură a doua oară. Opregul fu adăugat la urmă, cu ața lui îl strânse bine de la picioare până la cap, să nu poată pătrunde vreun suflu de boare rece. Simțindu-se la căldură, copilul dădu a scânci, apoi tăcu. Trebuia să pornească, dar nu-și putea potoli hohotele, care în loc să scadă, dădeau a se înțeți.

Se uită prin șură, văzu șușlarul acolo în colț, pus la vedere, apoi pe obloc zări pe Rujana cum se uita ca încremenită la cel ce zăcea înfășat tocmai pe pala de fân ce nu-i fusese dată. O fi priceput și ea ce s-a întâmplat acolo înaintea oblocului, prin florile uscate ale fânului, de aceea o fi rămas uitându-se așa lung și nici măcar nu clipește cu ochii, în cele din urmă, trăgându-și pe seamă să nu-l ațâțe și pe cel mic, își stăpâni plânsul, luptându-se cu valul de sughițuri ce o făceau să tresară fără voie. Luă copilul în brațe, vârându-l sub tundră, cu picioarele la căldura ei, și îmbumbând-o peste el, apoi porni către casă. Trase cu o mână ușa șurii care se urni greu, scârțâind mai ascuțit ca alte dați, dar nu avu putere să o închidă bine, mai rămase loc cât să vâri palma și pași grăbită. După câțiva pași, își aduse aminte de locul copilului rămas acolo, după ușă, să nu dea ceva hoală peste el și să mănânce odată cu el și norocul celui născut – cum auzise din bătrâni. Vru să se întoarcă, dar o opri o zicală, că nu e bine să te întorci din drum, opăcind-o și gândul că pe acolo nu ies câni acuma iarna, jar ușa umblă greu, trebuie împinsă zdravăn de mână de om. Vremea părea să se răzbune, atât că norii mai stăruiau posomorâți pe creștetul Corăbiei și peste Valea Izbitei, numai undeva spre apus se zărea ceva geană de cer limpede.

Coborâșul a fost mai ușor de cum își închipuise. O ajutau mult

urmele lăsate de ea la urcuș, altcineva nu mai umblase pe acolo, îi era nu știu cum când se vedea cu poalele goale, fără opreg, poate va avea noroc să nu întâlnească multă lume, până s-o vedea intrată pe poartă. Când a ajuns în vale, i s-a părut că se uită lung cineva de pe treptele târașului de la Nionioi. N-a întors capul, dar cu coada ochiului a zărit căciulă de bărbat. Sau numai i s-o fi părut. Mai frică i-a fost după ce a cotit după crâșma lui Horomoață și până ce a trecut de biserică, să apuce spre casă, căci acolo e vad de oameni de câți merg și vin de la băile cele multe, de la Aramă până la Corabia.

S-a nimerit că nu a întâlnit decât un copil, se vede cam zgribulit, după cât a trecut de grăbit, fără să ia seama cum e îmbrăcată.

Când a intrat în casă, Marie ținea în mână o cârpă plină de cenușă să o opărească deasupra ciubărului umplut cu haine și zicea ceva lui Furcoi care tocmai deschidea ușa sobei de cărămidă să mai bage lemne.

— Da' tu ce-aduci acolo? Doamne, nu mă lăsa! – și-a izbit palmele după ce s-a dumirit, uitând că ține cârpa cu cenușă din care i s-a scurs ceva pe mâneca cămășii.

Furcoi s-a ridicat de la sobă și n-a putut rosti decât:

— Cum?

— M-am gândit eu că trebuie să fie ceva, că tot mi s-o bătut ochiul drept – și Marie lăsa cârpa cu cenușă pe ciubăr, apoi se repezi să-i ia copilul pe care Oană îl scosese din tundră și se uita în lături, neștiind unde i-ar fi locul. Uidu el, c-o fi mai înghețat, săracu' – și prinse a-l legăna în brațe, apoi își apropie gura de năsuc să simtă aburii răsufului. Dă-te iute și te dezbracă, te desculță și te pune-n pat să nu te betejești, Doamne apără-ne de rău! Vai, că nu trebuia să ieși atâta lume acuma iarna! C-am tot zis către tine să te iei tu, da' nu te-ai pornit.

— Cum să mă pornesc, că văzuși bine c-o mânat popa după mine și cât o trebuit să zăbov p-acolo! – se apără Furcoi, punând o oală mică pe plita încinsă, după ce a ferit capacul și a zărit o spumă alburie începând să dea clăbuci.

— Da și după ce veniși, tot zisei să te iei p-acolo-n sus.

— Da când să mă iau? Că numa cât gătai de prânzit și-acuma pusei o țără de vin să fiearbă, c-am mai înghețat acolo la popa cu ranga în mână să țin săgeata ridicată. Iacă mă iau acumani! Isprăviși ceva la ele, tu, Oană?

— Le-am adăpat și le-am băgat în iesle, numa la Rujana mai

rămase o împărțeală de dat. Mai trebuie rânit și muls vacile, vorbi Oană, desculță lângă pat, descinzându-și zadia căreia nu-i găsea nodul ascuns după șold.

— Atuncea nu-i nicio graba, la acuși fierbe vinul și mă duc.

Marie așeză copilul pe laviță lângă sobă, apoi căută cu degetul într-o oală mare de pe foc.

— O, acuși îi caldă! Dă-te iute-n pat, că vin cu vigul de pânză să te-ncing – și ieși să-l caute în cămara. După ce vinul dete în fiert.

Furcoi luă dintr-o olcuță acoperita o lingură de miere, o puse într-o ulcica mărișoara, apoi o umplu de vin clocotit și începu să amestece.

Marie se întoarse cu vigul subțioara, îl desfășură pe masă și puse un semn, apoi cu foarfecele luate din cuiul lor tăie un sul de câteva palme. Oană aștepta pe marginea patului numai în cămașa și în poale, cu părul despletit.

— Hai, culcă-te cu fața-n sus. Așa! – și Marie vârî pe sub mijlocul ei capătul pânzei, până îl întâlnește la celălalt șold cu vigul și îl încopcie cu o undrea gălbuie, apoi întinse de pânză și o pipăi să vadă dacă strânge bine. Acuma mai vine de două ori roată, vorbi ca pentru sine, petrecând pânza pe sub spinare și peste pânțece, până ce rămase cu capătul în mână pe care îl prinse cu alte două undrele.

Acuma ești hodinită, stai așa, fără să te ridici din putere, cât trebuie să zaci la pat. Și mâncarea ți-o aduc aci, iacă mă dau să fac ceva bun, că mai am carne afumată în pod.

— Ba am coborât-o-n cămară, că prea se afuma, sări Furcoi, mestecând mereu în ceașca pe care o ținea în mână.

— Mai faci tu și câte ceva bun la casă. Așa, câteodată... – fără să se vadă dacă Marie vorbea în glumă sau dimpotrivă.

— Bine că faci numa tu. Da mai mult cu gura, cum o zis cela și cela, i-o întoarse Furcoi, care se apropiase de pat. Ian acuma feri de-o lătura, că am și eu treabă. Ia bea vinu-aiesta, fiert și îndulcit cu miere, că deloc de-mputerește! Vezi că-i luat de la foc.

Oană prinse ulcica de aproape un sfert de Htm și vru să se sprijine în celălalt cot. Furcoi îi săltă perna cu capul și pieptul.

— Acuma dă-i drumul dintr-o beută! Așa! – apoi o lăsă să cadă cu perna și îi potrivea șoldul până la bărbie să o gâdile mițele din capătul lui. Oană simți cum vine de fierbințeală încep a-i umbla de la coșul pieptului spre cap, până în vârful degetelor de la picioare, unde ar

gâdila-o ceva mai ușor decât un fulg.

— Acuma ia-te p-acolo-n sus, că trebuie să scald copilul.

— Iacă mă iau, dacănti-l poți de mine. Că mă bombăniși destul azi – și Furcoi descăță tundra din cui și prinse a o trage pe mâneci.

— Da când te-am mai bombănit, de-mi tot bagi de vină?

— Da numa ieri! Acea-i tare de mult, ia dară? – și ieși fără să mai aștepte vreun răspuns.

Marie așeză un scaun lângă sobă, apoi aduse din tîrînaț o covățică agățata într-un cui să n-o bată soarele, o clăti cu apa fierbinte și o potrive pe scaun, proptind – o cu un lemnuț să nu se răstoarne.

Din oala mare de pe foc, turnă apă fierbinte cu o oală de pământ cu toartă, apoi o potrive cu apă rece din doniță. Căută prin podișor și veni cu o sticlă cu apă sfințită din care vărsă un strop, apoi trecu în cealaltă odaie și aduse un mariaș de argint cu chipul Mariei Tereza pe care îl băgă în scaldă, ca să fie cel scăldat curat și luminat ca argintul strecurat. Dintr-un cui descăță struțul de busuioc, rupse o mlădiță pe care o vîrî în scaldă, ca să fie feciorul drăgăstos, să moară fetele după el când va fi în vreme, iar la urmă mai băgă și cruciulița de argint din cuiul de lângă icoană. Apoi desfășă copilul, desfăcând pe rând opregul pe care îl apăsă peste celelalte haine să se zoiască în ciubăr, după aceea năframa cea groasă pe care o rezemă de capătul patului și la urmă repedeul pe care îl vîrî de asemenea în ciubăr. Cel mic începu să dea din mâini, poate de bucurie că nu-i mai erau strânse, mișcând din buze și mârîind înfundat.

— Nu face larmă –, c-o scoli pe mămica! – și Marie îl ridică de subțiori pentru a-l lungi în scaldă, cu capul pe cruciulița de argint.

Dezmorțit de apa crudă, începu să dea din mâini și din picioare, de săreau stropii cine știe unde. Marie se aplecă spre el, rîzându-i din ochi.

— Du-te la mâni-ta, tu, minune mică! Nici n-ai venit bine pe lume și-ai și început ștregăriile. Uită că-mi verși apa din troacă.

Cel mic prinse a rîde și a da mîi tare din mâini și picioare, stîrnind valuri gata să treacă peste marginea scaldei.

— Du-te, du-te, nu mai rîde așa pogan, că te deoache moași-ta!

— Și-i vîrî un deget în mînuța care se încleșta pe el. Au, au, nu mă strînge, că mă doare, au, au! – și îi legănă mîna cu degetul ei prins.

Apoi și-l desprinse și plecă în căutarea unei batiste cu care să-l frece.

În pieptar nu era, nici în tundră. Se înciuda și trecu în ceahită odaie să scoată alta dintr-un șifonier. Pășii în vârful picioarelor, nu cumva s-o trezească pe Oană, ce împietrise cu capul pe pernă...

Drumul mergea lin înainte, fără suișuri și coborâșuri, pe spinarea dealului, pe sub o pădure ce îi străjuia culmea. Pe de lături, ierburile ațipiseră, cum le scâlda soarele gata să apună după zare.

Doar greierii țârlăiau din toate părțile, dar parcă mai aprins spre marginea pădurii de pe culme. Când și când adia câte o boare plină de mirosul florilor. Drumul mergea mereu lin, anume să nu mai aibă sf & tșil Ce tare frige mâna lui! Simte cum i se strecoară căldura aceea din creștet până în tălpi. Și parcă se îngrașă de ea, de stă să i se taie răsuflarea. „Acuma suntem numai amândoi... Ce bine ar fi să tot mergem așa, să nu ne oprim. Ba trebuie să fiu acasă pe lumină, altfel mă bate tătuță”. Și ce căldură vine din ochii lui când se uită!

S-ar fi tot uitat în ei, dacă n-ar trebui să mai ia seama și la drum.

Noroc că drumul o ținea tot înainte, ca o punte întinsă până acolo, undeva, în zare, poate tocmai la capătul lumii. Au cotit apoi să coboare în vale printr-o pădure de fagi subțiri și înalți, până s-au pomenit în poiană. Toate păreau înmărmurite, numai țărăul se auzea șopotind blând, acolo, sub paltinul din mijloc. Statură așteptând, cu bucurie și cu groază, că trebuie să se despartă. Se auzi un lătrat din vale. „Auzi-l, Lupu cere de cină. Poate că m-o simțit. Trebuie să plec”. Culuț o strânse în brațe. O simți că se lasă ca o pasăre moartă. Ochii i se umplură și picurii alunecară pe cămașa lui. „Nu mai plânge, doară ne-om mai întâlni. Uite, acum la târgul Zlamnei, nu-i așa?” Și a vrut să-i ridice bărbia, dar ea se împotrivi, proptindu-și fruntea de piept, lăsând să-i curgă lacrimile șiroaie. „Acuma de ce plângi?” – „Niciodată n-o să mai fie așa de frumos ca azi!” Se țineau încleștați unul de altul, până se auzi iară lătratul câinelui. „Nu mai pot ședea. Atunci trec pe la voi când m-oi duce la târg”. El porni în sus cu pași întinși, iar ea la vale. După câțiva pași, se opri și strigă:

Culuț! El se întoarse și coborî lângă ea...

Marie se întoarse cu batista și începu să-l frece, întâi pe frunte și pe obraji, prin urechi, pe grumazi, apoi pe câte o mână și la urmă pe câte un picioruș. Mâna îi aluneca, iar gura îi sporovăia întruna, uitând că ar putea trezi pe cea adormită.

— Așa, să te faci frumușel și scump, le dară? Și-apoi să te-mfășie nănașă-ta și să dormi. Și când o fi, să te gate frumos, să te ducă la

biserică, să te boteze popa și să-ți puie nume. Oare ce nume să-ți puie nănașa? Ți-i șod și ție, că numa răzi, ciufule ce ești tu! – și îi scutură iarăși mănua care îi prinsese degetul întins. Apoi îl ridică din scaldă, îl ținu într-o mână și cu cealaltă îl frecă cu un ștergar uscat de la cap până la picioare, rotindu-l ca pe o bucată de caș. La urmă, îl întinse pe scutecul uscat ce aștepta să fie desfăcut pe laviță, lângă sobă și începu să-l înfașie. Îi prinse întâi picioarele, înfășurându-i scutecul pe lângă fiecare, apoi mâinile de-a lungul coastelor, la urmă gâtul și capul. Aduse din cealaltă odaie o pânză mai aleasă, moale la pipăit, de mătase poate, cu care îl înfășură peste scutecul dintâi, apoi cu o fașă albă vârstată cu roșu începu să-l înfășure ca pe un ghem. Simțind pesemne strânsura, cel mic prinse a scree.

Lasă, c-așa trebuie să fii înfășurat bine, să crești oblu, puiutu nănașii! La nodul de sub bărbie, petrecu fașă prin găuricea marieșului de argint luat din scaldă, apoi mai înnodea un ciucur roșu, mare, să fie văzut de departe ca să nu-l deoache cine se va uita la el. Apoi îl ridică pe mâini, se apropie de pat, feri țolul dinspre margine și îl așeză lângă perna pe care ațipise maică-sa. Așa, culcă-te și tu cu mămica, să dormiți ca doi porumbei în cuib. Și se uită la obrazul Oanei.

Ținea ochii abia acoperiți, poate dormea sau numai somnorea visând ceva frumos, căci obrazu-i era încins de o roșcată străvezie, iar colțul buzelor se trăsese ca pentru a zâmbi. Rămase pironită, înduioșată de amândoi, cum ședea alăturați sub același țol, dar fiecare cu lumea lui. Apoi se smulse, aducându-și aminte de scaldă ce trebuie vărsată...

Se opri, o prinse de umeri și o privi în adâncul ochilor. Se vedea că era speriat. „Acuma de ce tot plângi?” – „Mi-i frică!” – „Atunci hai, că vin cu tine până acasă la voi”. – „Ba nu, nu veni!” – „Ba vin așa, să te cer!” – „Ba nu, c-ai noștri nu vreau să vii așa, numa tu!” – „Bine, atunci vin cu tata, dacă vrei chiar mâne”. – „Ba nu veni, că tată-to nu mă vrea!” – „Cum nu vrea?” – „Știu eu bine că nu vrea, că voi buciumanii sunteți făloși, vă țineți mai sus ca noi”. – „Și chiar dacă n-o vrea el, te iau eu și fără voia lui!” – „Nu, nu vreau să mă duc într-o casă să se uite toți ca la o slujnică”. – „Nu știi, zoiu, cine ți-o mai băgat în cap mutățeniile aiestea. Dacă-i așa, mă-ntorc, iacă acuși îi noapte”. Și a pornit la deal, călcând cu ciudă, după cum îi sunau pașii în poiana încremenită de amurg. Mersese o bucată bună, ea ședea locului, încerca să-și țină plânsul și nu putea. S-a pomenit strigând iarăși: „Culuț!” El a coborât

fuga și a prins-o iară de umeri, privind-o mirat. „De ce m-ai strigat?” – „Mi-i frică!” – „Hai, că vin cu tine până la poartă, dacă-n casă nu vrei”. – „Nu, nu vreau!” – „O, Doamne, că nici tu nu mai știi ce vrei!” – „Așa-i, da ce vrei să fac, dacă nici eu nu știu?” – „Și de aceea tot plângi întruna?” – „Doară ți-am spus o dată și ai uitat: plâng, că așa frumos ca azi, n-o mai fi niciodată!” – „Ba o fi, nu te teme. Uite, acum, la târgul ce vine. Să-mi bag pe la voi?” – „Ba *nul*!” – „Să viu cu tata?” – „Ba *nu*!” – „O, mă, că nu-i mai dăm de capăt, dacă tot cu un ești în gură.

Hai, du-te iute, cât dă a se întuneca. Ne întâlnim la târg, ia dară?”

dat numai din cap, ștergându-și ochii care nu vreau să mai contenească din picurat. A pornit și ea la vale. Deodată, nu știu ce i-a venit, s-a răsucit pe un picior și l-a strigat iarăși. S-a întors, dar mânios de-a binelea. „Acuma ce mai vrei?” – „Nuraa până colea din jos să mai vii cu mine. Sunt doi cireși groși, nu ne vād din drum.

De-acolo sar gardul, nu mă mai duc ocol pe la poartă”. – „Hai, dară”. Ce mână fierbinte avea, îi părea că se aprinde până-n vârful urechilor. Lacrimile se uscaseră și da a râde, până ce s-a și pomenit la cireși. „Nu mă strânge așa tare!” – „De ce?” – „Îmi vine să turb!

Acuma de ce râzi?” – „N-am auzit de oameni să turbe din strânsul în brațe”. – „Numa o dată mai sărută-mă și du-te! Hai, fuga!” S-a pomenit în brațele lui, că o ia pe sus și o dă peste gard ca pe un buștean, mai să cadă în creștet, noroc că s-a prins în mâini și s-a lungit în iarbă. S-a pornit pe un râs, de nu se mai putea scula de jos.

„Scoa-Să-fe iute, că-ți înverzești poalele și te bat acasă. Hai, pleacă și nu mai striga după mine, că de – aci te aud. Iacă vine și cânele tot o fugă, eu mă duc”. Lupu venea una fugă, dar nu știu de ce nu mai lătra, îl văzuse doar pe Culuț pășind pe coastă în sus, dar n-a mai lătrat. Poate...

Mane venise de afară cu troaca goală. Vărsase scaldă la rădăcina mărului de după casă; se zice că așa e bine, face rod mai bun, iar copilul capătă obraji roșii ca mărul. O mai clătări cu puțină apă clocotită, apoi o duse în cămară, la locul ei. Abia se întoarse și se lovi peste frunte. „Ho, cum umblu și eu cu capul a mână!” Uitase să aducă bucata de ciolan, să pună la zeamă. Luă un cuțit mare din sertarul mesei, un blid din podișor și ieși a doua oară. Când veni, vărsă apă rece peste ciolanul din blid să se mai desăreze, apoi umplu cu apă oala de zeamă și o puse pe plita încinsă să pună carnea la fiert. Până ca fierbe, numai bine va opări hainele sub cenușar, să se stâmpere pe după-amiază, când le va

zoi, apoi le va limpezi la apa Izbtcioarei încă neîntulburată de șteampuri. Mai încarcă soba de lemne, apoi se așează pe laviță, să mai răsuflă puțin. Uitându-se prin odaie, își aduse aminte de ceva, se ridică și cotrobăi după grindă, cât ajungea cu degetele. „Trebuie să fie în ceea casă” – și plecă într-acolo. Apropiindu-se de pat, se uită spre cei doi. Ea stătea tot așa încremenită, tot cu roșcata aceea în obraz, cu ochii abia lipiți și cu colțurile gurii trase spre zâmbet Alături, cel mic zăcea nemișcat, ai fi zis că e mort, dacă n-ar fi mișcat din buze. Trăgea din ele cu lăcomie, pesemne că se visa sugând. Se pomeni cu câțiva stropi alunecându-i pe obraz, și-i șterse cu dosul mâinii și se duse în cealaltă odaie abia pășind în vârful degetelor. Se întoarse ținând ceva în mână, pe care îl puse pe plita încinsă. Fire subțiri de fum prinseră a se înălța în odaie, răsucindu-se mai întâi, apoi făcându-se scame pufoase care se prefăceau în nimic, înghițite de aer. Mirosul de tămâie se lăți dintr-odată. Stăruia în nări, parcă sfredelea pe unde ajungea. Fără voie, Marie se întoarse cu fața încolo, către coasta din spatele casei, cum îi spusese Furcoi că într-acolo e așezată Galiția, și buzele prinseră a murmura vorbe de rugăciune. Le spunea abia șoptit, mișcând din buze, poate să nu-i trezească pe cei doi – poate așa ieșeau mai din adâncul sufletului. Și ajungeau până acolo, la capătul gândului ei, peste culmi și văi. Odaia rămase și ea cutremurată de atâta liniște, toate încremeniseră, nu se auzea niciun târâit de gâză dezmoțită. Numai limbile focului se învălătuceau nesățioase în jurul lemnelor ce le mistuiau și din când în când le scăpa câte un trosnet de plăcere.

x prin a doua mimătath a lunii Ai RIUE 1844, se răspândise în Bucium vestea că domnul vicecomite Menyherth Fos/t6 va veni la Abrud să arate bflieșilor care vor fi robotele cu care sunt îndatorați față de fisc. În după-amiaza de 22 aprilie, vreo doisprezece buciumani ieșeau din casa cea nouă a Catarinei Varga. Se întâlneau anume delegați din cele șase sate ale Buciumului să audă din gura doamnei lor cum vor trebui să răspundă la poruncile înalte date prin domnul vicecomite. Ei știau ce cuprindea hotărârea guvernului din Cluj, din 28 februarie, dar trebuiau lămurite cu de-amănuntul unele puncte care puteau fi înțelese în mai multe feluri, ca să poată trage focul fiecare la oala lui. Oamenii rămaseră o vreme șușotind în drum, spre mirarea trecătorilor, care se întrebau ce sărbătoare poate fi în acea zi, văzându-i pe toți îmbrăcați ca la Paști, cu cizme lustruite, cioareci albi, pieptare înflorate pe tot întinsul pieptului și cu pălăriile de „mătase”

neagră și scămoasă, înfășurate în galoane aurii.

Veniseră așa în cinstea doamnei lor, care se vădea pe zi ce trecea a fi ceea ce făgăduise la venirea ei în Bucium, aceea care îi va repune pe toți băieșii în vechile lor drepturi. A doua zi, trebuiau să fie în Abrud, gata să asculte publicarea hotărârii înalte în urma multelor cereri pe care le înaintaseră la împărăție și la guvernul ardelean. Se hotărâseră prin glasul doamnei lor să ceară respectarea drepturilor cum fuseseră în vechime și să facă ureche surdă la alte corvezi.

În 23 aprilie, dimineața, curtea șpanatului din Abrud se umpluse de băieșii din Bucium, Abrudsat și Cărpiniș. Curtea era plină de castani falnici cu ramuri întinse, cum sunt mai bune de umbrit pe vreme de arșiță. Se strânseseră în grupulețe pe sate și vecinătăți în jurul câte unui castan pe care îl propteau cu câte un umăr, ca și cum s-ar fi temut să nu se răstoarne pe ei. Cum vorbeau între ei, pfirea că s-a stârnit un zumzet de bondari în căutare de cine știe ce crăpături cu miere prin scoarța castanilor.

Deodată, se deschide ușa șpanatului și în capul treptelor de piatră se iviră vicecomitele Fosztó, administratorul (sau spânul) Anton Vida și controlorul de mine Ioan Sterca Țiuluțiu. Zumzetul se curmă ca la comandă și oamenii se întoarseră spre cei ieșiți înaintea ușii, așteptând cu privirea încordată. Vicecomitele ridică mâna în semn de atenție, cu ochii pe o hârtie ce o ținea în cealaltă mână.

Purta în cap o pălărie verde vânătorească, împodobită cu o coadă de veveriță ce se îndoaia, trecându-i la vale de margine, în picioare cizme strânse pe picior cu șireturi agățate în copcii lustruite. Ridică ochii și se uită o dată roată peste mulțime, ca și cum ar fi vrut să-i umere pe cei adunați, apoi se întoarse spre cei doi slujbași care stăteau ceva mai departe. Se putea ghici din cum se țineau unul de o parte, iar doi de alta, că nu vor cânta același cântec, ba poate chiar se vor împunge, cum spuneau și zvonurile ce răzbiseră dincolo de pereții cancelariilor.

— Veniți aci aproape, strigă vicecomitele, făcând cu mâna spre cei de pe margini.

— Auzim și de aici!

— Atunci, ascultați cum sună hotărârea guvernului din 28 februarie.

Și le enumera obligațiile cuprinse în contractul din 1789, pe care ei le aflaseră încă din martie: să dea zeciuială din aurul scos, să

plătească taxele îndatorate pentru sesia iobăgească, vicecomitele arătându-le că, pe viitor, de fiecare sesie va plăti numai o familie, celelalte familii care mai locuiesc împreună sunt obligate să plătească numai taxele de pășunat și de lemne. De asemenea, minerii iobagi sunt slobozi să-și aducă băuturi de unde le place, dar nu au voie să le vândă. După ce a dezbătut cu lămuriri fiecare punct, vicecomitele le-a cerut să fie ascultători față de slujbași și să-și îndeplinească la timp toate obligațiile înșirate de el, potrivit contractului din 1789. Apoi, vicecomitele a tăcut și a întins mâna spre cei doi, arătându-le că este rândul fiscului să-și spună părerea. Anton Vida s-a aplecat spre urechea controlorului Șiuлуțiu și i-a suflat ceva, ca de la superior la inferior. Controlorul Șiuлуțiu n-a avut încotro, și-a mai netezit o dată mustățile stufoase, aproape gălbui, ca și pletele ce-i alunecaseră peste urechi, în vreme ce ochii albaștri spălăciți luceau cu răceală din fața din cale-afară de bălană, tuși în pumn să-și dreagă glasul și începu să spună că nu e de acord cu cele arătate de domnul vicecomite, apoi s-a răstit cu mâna întinsa spre ei:

— Musai să faceți și robotele care au sunt trecute în contractul din 1789. Topitoriile au lipsă de lemne și de cărbuni, ele nu pot sta înnelucrare.

— Să care lemne cei ce nu sunt băieși! – strigară mai mulți.

— Nu putem lucra și pe baie, și să cărăm lemne de la Bistra până la Zlamna, să pierdem mai o săptămână pe drumuri.

— Stați, stați, nu vă luați cu vorba groasă, răspunse Șiuлуțiu, ridicând palma dreaptă în semn de oprire. Voi știți bine că sunt pentru topitorii care au nevoie de lemne și cărbuni. Și mai sunt și fierăstraie care fac scânduri, nu numai pentru fisc, dar și pentru voi, Dacă nu cărați lemne, cum să umble firezele și să lucre topitoriile?

— Noi nu facem! Noi ne ținem numai de obligațiile arătate de domnul vicecomite! – se răstiră mai mulți cu ațătare în glas.

— Dacă nu vreți să faceți, atunci dați scris declarație că nu vreți.

— Dăm, dăm! – răspunseră aproape toți, cu mâinile ridicate, ca și cum ar fi jurat.

Cei trei s-au retras înăuntrul cancelariei șpanatului, iar băieșii s-au strâns grămadă și au început să asculte pe buciomam.

— Uite, ne-o spus doamna noastră să nu dăm nicio declarație scrisă, că pe urmă ne au la mână și ne pot da în judecată. Și Pitoc se opri, uitându-se în jur. Cum era mai înalt decât toți, i se vedea peste

mulțime până în gardurile curții. Apoi începu din nou: Mai bine facem așa: ne ducem aici la un avocat să ne facă o rugare către domnul guvernator ca să ne arate el cum trebuie înțelese punctele din contract: așa cum o zis domnul vicecomite, ori cum o cerut domnul controlor Șiuăuțiu?

— Bine, bine, așa-i! – strigară mai mulți.

Se alaseră câțiva, din Bucium și din celelalte sate, în frunte cu Pitoc și cu Furcoi, și se duseră la avocatul lor, David Ferentzi. După câteva tărăgăneli – poate acesta se temea să nu se pună rău cu șpanatul din Abrud –, minerii alergară la avocatul săracilor, Valentin Vida, care le întocmi cererea după spusele lor. Băieșii se arătau îngrijorați că domnul controlor Șiuăuțiu s-a împotrivit hotărârii guvernului din Cluj și le-a declarat în față că îi va sili să facă „... tot felul de prestații, chiar dacă nu sunt prevăzute și prescrise în contractul din 1789. Sarcinile noastre sunt aceleași ca și până acum și ne găsim în aceeași situație apăsătoare, deoarece slujbașii domaniali dau, după bunul lor plac, o interpretare mai largă contractului din 1789, iar noi nu-l înțelegem ca dânșii. Așadar, rugăm cu supunere să i se dea aici sau în alte locuri mai înalte o interpretare în formă publică”.

Apoi, cererea înșiră cele trei puncte nelămurite. Mai întâi, contractul din 1789 și ordinul vistieriei din 1820 îi obligă numai la transportul lemnelor trebuincioase cămării din Abrud, iar ei întreabă dacă tot așa spune și hotărârea guvernului din 28 februarie 1844.

În al doilea punct, ei arată că minerii au avut obligații deosebite de ale celorlalți iobagi, pe când fiscul îi încarcă acum cu tot felul de prestații și ei întreabă guvernul să le arate lămurit ce obligații au de îndeplinit. Mai cer ca rugarea lor să fie înaintată la curtea din Viena, întrucât și fiscul va face apel tot acolo.

Vara s-a scurs cu întâmpinările fiscului împotriva vicecomitelui Fosztó și cu răspunsurile acestuia. Guvernul Transilvaniei a întărit printr-o nouă hotărâre, din 26 septembrie 1844, ca robotele să rămână cele prescrise de contractul din 1789, dar în același timp a luat măsuri de a fi prinsă agitatoarea Catarina Varga, încă la 26 august 1844, guvernul din Cluj a emis un mandat de arestare în care se arătau semnele după care putea fi recunoscută: „de talie mijlocie, brună, fața rumenă, ochi negri, vorbește românește, ungurește și nemțește, în ultimele două limbi știe să și scrie, își schimbă îmbrăcămintea, uneori fiind îmbrăcată în haine frumoase, cu ciorapi, alteori ca românele,

călătorește pe jos și călare”. Vicecomitele Fosztă încercase să o prindă când a făcut ancheta din anul trecut, de aceea scria comitatului din Aiud, cât ce a primit ordinul să o aresteze, că îndeplinirea lui este foarte anevoioasă, făcând din țânțar armăsar ca să-și acopere neputința. Mai întâi, ea n-ar avea o locuință anumită, întrucât „... numita femeie șade actualmente mai mult în unele localități ale nobilelor comitate Hunedoara și Turda, vecine cu domeniul de mijloc și cu domeniul Câmpeni, de unde numai foarte rar, când crede timpul potrivit, mai dă pe la Bucium, pe la vreo casă din mijlocul pădurilor, schimbându-și mereu gazda, stând ascunsă foarte puțin timp. Mai multe iscoade stau la pândă în junii casei unde e găzduită, la o anumită distanță, și îndată ce observă o persoană suspectă, îi dau de știre și o ascund în adâncul pădurii. De aceea, prinderea ei e foarte grea. Am angajat spioni cu plată, care, îndată ce Ecaterina Varga va sosi acolo, să dea de știre caporalului din Câmpeni și acesta să meargă la fața locului cu mai mulți panduri și gornici ca s-o prindă și s-o ducă la Aiud. În afară de aceasta, cum eu nu pot sta tot timpul acolo, din cauza celorlalte ocupații oficiale, am pus în vedere domnului jude al nobililor de pe domeniile Zlatnei, ca fiind mai aproape, să facă tot ce-i stă în putință pentru a prinde pe Ecaterina Varga”.

Spionii angajați de domnul vicecomite au luat plata pe nimic, planul de a o prinde nu a putut fi îndeplinit. Pentru a întulbura și mai mult apele, în timp ce fiscalul și guvernul se războiau în hârtii, Catarina Varga a trimis o nouă cerere în numele minerilor din Bucium, Abrudsat și Cărpiniș. Ea ataca mai întâi pe spânul din Abrud, Anton Vida, nu numai pentru că îi împovărează cu corvezi, dar îi împiedică să-și înainteze plângerile făcute de împuternicita lor, pe care acum vor să o prindă și să o ducă la închisoare. „Această femeie bună și nevinovată nu a făcut de altfel nimic din ceea ce i se pune în socoteală în modul cel mai nedrept – căci a constatat de mult disprețul și ura cu care suntem tratați –, ci ca martoră a tratamentului nedrept la care suntem supuși, mișcată de necazurile și de cererile noastre, s-a oferit de bunăvoie să prezinte în fața maiestății voastre suspinele, rugămintele și lacrimile noastre. Astfel, cum numai acela are motive să se teamă care umblă cu nedreptăți, frica asupritorilor noștri haini este îndreptățită în cazul că glasul celui nevinovat tot va ajunge odată până la cer. Așa se explică persecutarea slabei noastre mijlocitoare Ecaterina Varga”. În încheiere, minerii cer un salvconduct, pentru ca ea

să se poată întoarce „liniștită în patrie”.

Nesocotind ordinul dat de guvernul din Cluj ca să fie arestată, în 29 august 1844, cancelaria vieneză dă dispoziții acestuia „să elibereze un salvconduct Ecaterinei Varga, pentru a se putea înapoia liniștită în patria sa, fără a fi molestată sau supărată”. Dintr-odată, cea care trebuia prinsă este acum invitata să se înarmeze cu actul care o va apăra împotriva oricui. Ca să nu-și știrbească autoritatea, guvernul din Cluj nu s-a grăbit să-și anuleze propriul său ordin, ci a lăsat să se scurgă câteva luni. Abia în octombrie 1844 dă ordin comitatului Alba de Jos să-i elibereze salvconductul ordonat de înalta curte vieneză. La rândul lui, comitatul s-a arătat și mai nehotărât, mulțumindu-se să înștiințeze șpanatul din Abrud să-i înmâneze pașaportul aprobat de sus. Fiscul s-a opus din răspuțeri și a trimis alte întâmpinări, prin care cerea prinderea neîntârziată a acestei femei periculoase. Dacă i se va da acest salvconduct, iobagii mineri se vor întări în credința greșită ca ea ar avea legături cu curtea vieneză care o apără împotriva domnilor.

Catarinu Varga nu s-a grăbit să ia salvconductul oferit de autoritățile îmblânzite, văzând în el poate o momeală, dar și semnul cel mai neîndoielnic de slăbiciune a acestora, îi făcea oarecum plăcere să sfideze pe slujbașii puși să o prindă, răzându-le în nas de atâta neputință. Se ducea la Abrud ca la ea acasă, știind că nu i se va întâmpla nimic. Când a fost înștiințat prim-judele orașului Abrud, Ioan Boer, să o prindă, acesta a răspuns guvernului, în 11 noiembrie 1844, raportând prea supus că nu a putut-o aresta, deoarece „... nu se arată în oraș decât însoțită de numeroși locuitori din Bucium, și numai cu ocazia târgurilor săptămânale, când locuitorii celor trei localități amăgite și instigate de ea vin aici pentru schimbul de aur.

M-am temut cu adevărat și pe drept cuvânt că, în urma arestării numitei Ecaterina Varga, poporul adunat la târg și favorabil ei se va răscula”. Guvernul din Cluj i-a răspuns, ordonându-i să-i dea salvconductul necesar pe care ea l-a refuzat, socotindu-l o momeală.

Pe deasupra, avea ea unele semne care îi șopteau lăuntric că, în cele din urmă, izbânda va fi a ei, ca una ce era cu adevărat „doamna munților”, cum ar fi spus unor buciumani venind călări de la Abnid. Buciumanii credeau orbește în steaua ei, străjuind-o ca pe ochii din cap împotriva gornicilor din sate, care de altfel se temeau, cum au dovedit-o de atâtea ori. Când au aflat de hotărârea cancelariei din 26 septembrie 1844, prin care erau înștiințați că trebuie să facă numai

robotele din vechiul contract, au înțeles că dârzenia lor a fost întemeiată, legea fiind de partea lor, oricât s-au căznit domnii de la șpanat să-i orbească. Și/pe zi ce trecea, faptele îi întăreau în credința că dreptatea e de partea lor.

Chiar pe la începutul anului 1845, câțiva din Abrud au încercat marea cu degetul, închipuindu-și că, dacă doamna Catarina Varga nu s-a dus să-și ia pașaportul, ar fi părăsit câmpul de bătaie din teamă, într-o dimineață, când să coboare pe trepte să se ducă până la preoteasa, Horomoață tocmai trecuse podul și grăbea spre ea.

S-a oprit jos în capătul treptelor și l-a așteptat. După graba cu care pășea și după privirea cam speriată, a înțeles că s-a întâmplat ceva și n-a mai așteptat binețele lui.

— Ce-i baiu, Candine? – îi făcu semn să nu scoată căciula.

— Doamna noastră, iacă am fost ieri după-amiazi la Abrud și acolo am aflat că iar bazare domnii ceia să ne arândeze crâșmele.

Zice că au băgat pârâ împotriva fiscușului că nu-i lasă să-și ieie banii de pe crâșmele de aici, adică de pe tot șpanatul Abrudului, că-i una arândă.

Și crâșmarul răsuflă mai ușurat, mai ales e & vorbise ca și cum l-ar fi fugărit cineva din urmă.

— Și cine-s domnii aceia?

— Unu-i arvocatul Samoilă Socaci și altu-i Ioan Finta Vârfolvs.

— Bine, vii un pic mai târziu, oft nu-i bine să mă-atorc din drum. Mă duc până la părintele, cam peste un ceas îs înapoi și-ți fac scrisoarea. Să te duci chiar azi cu ea, auzi? Horomoață dete din cap.

Da vin de cela bun, cum ai avut pe sărbători, mai aduci?

— Vreau să plec chiar zilele aiestea cu doi cai p-aci peste deal până la rricău, de acolo l-am adus, răspunse, pășind în urma ei.

— O fi oare de ajuns numai doi cai de vin? – întrebă, oprindu-se în drum, unde trebuia să se despartă.

— Ajung patru berbințe, că-i satul micuț, până se mai dezmurte neaua, că acuma-i cam greu de-a trece la țară.

Pe la amiazi, Horomoață oprise sania lângă pod, se urcase până sus și se întorcea cu un plic pe care scria numele lui Szamuel Mikes

Szakâcs, avocat în Abrud. După ce s-a întors, povestea celor ce intrau să ia câte un deț cum i-a feștelit doamna lor pe numitul avocat.

— Numa ce-l văd că se-ntulbură ia față, se face alb, apoi verde.

Eu mă fac că nu pricep nimic – c-o văzut el bine că plicul o fost

lipit și scris ungurește, să nu-nțeleg eu – și cum zic, îl întreb când vine să togmească arândă. Odată sare către mine, de m-am și tras înapoi vreo doi pași și zbiară: „Ce vine la Bucium? Uită că scria aice că să mă duc la șpanat să spune acolo că dacă mai ia arândă la figădaie, nu rămâne piatră pe piatră la Bucium!” Și nu știu ce-o mai zis pe ungurește, o fi suduit oarecumva...

— Sudui știi și tu pe ungurește, cum știm toți, îl opri unul.

— Știi cât știu, da' n-o fost de-acelea care umblă pe la toți prin gură...

— Ceva mai domnești, măi

— Carn așa zoiu. Stai să beau și eu un pahar, așa de voie bună, și ciocnea pe rând, strigând cu ochii plini de bucurie: Trăiască doamna noastră!

N-a trecut mult până ce doamna Catarina a dat alte semne de puterea ei nemăsurată, în 9 martie 1845, mersese la Abrud și înștiințase prin cineva că se va duce la biserică. După ce au ieșit de la slujbă, oamenii au așteptat-o grămadă să audă ce le mai spune doamna lor despre procesul lor cu fiscul acum, la început de primăvară, când judele satului îi mână la corvezi. Doamna s-a oprit chiar în fața bisericii și le-a făcut semn să se strângă mai aproape de ea.

— V-am spus de atâtea ori, și iacă va mai spun și acum, să vă între la toți în cap cum că pădurile din hotarul vostru nu-s ale fiscului, ci îs proprietatea comunelor, adică a poporului, să le folosească pentru nevoile lui. Și-acuma băgați bine de seamă ce vă spun: Am să pun să se rupă mâinile și picioarele acelor care vor mai face stânjeni pentru fisc. Ați auzit? – cu arătătorul ațintit parcă asupra fiecăruia.

— Trăiască doamna noastră! – se auzi din mai multe părți. Și păși în fruntea tuturor până la crâșma lui Turuc, unde trăgeau buciumanii, se sui călare și porni, făcându-le cu mâna celor rămași, care o înghițeau cu ochii. Băieșii nu putură răbda să se despartă așa, dintr-odată, și porniră și ei în urmă-i, șușotind între ei și câteodată uitându-se la vreo casă unde ședea poate vreun slujbaș al șpanatului. Au pândit toți de după perdele, fără să se clintească și au răsuflat ușurați după ce agitatoarea a părăsit orașul. Vorbele rostite de Catarina în fața bisericii au făcut ocolul ținutului și au îmbărbătat pe cei mai slabi de înger. Băieșii nu mai voiau să știe de stânjeni și de căraușii: Fiscul să facă bine să-i pună pe iobagii din domeniul de sus (Câmpeni) și de jos (Zlatna) să le taie și să le care stângenii la topitorii

și să se învețe să le plătească omeneste, în zadar a mai venit vicecomitele Fosztó la Bucium, în august 1845, să-i aducă la ascultare. I-a înștiințat să se adune la Șasa, să le tălmăcească poruncile comitatului. Aflând Vestea de venirea lui, buciumanii au ascuns pe doamna lor, mutând-o în casa de pe culmea Contului, apoi făcură vorbă că ar fi plecat din Bucium. Unde, nu știe nimeni, poate întreba domnul vicecomite pe cine o vrea. Mai știau că el nu va încerca să o caute pe acolo prin păduri – nici el, nici slujbașii asmuțiți de el.

La Șasa s-a strâns abia o mână de oameni, câți să poată spune și celorlalți ce au auzit. Fosztó s-a răstit la ei, cerându-le să îndeplinească ordinele de sus. Cu vorbe aspre a poruncit să nu se mai taie pădurile, să nu mai facă pustiiri de capul *lor*, altfel vor fi duși la temniță. La urmă, le-a pus în vedere s-o alunge pe Catarina Varga – ca pe una care îi ațâță numai la rele. Buciumanii nu s-au lăsat înfrigați și, ca să se arate totuși oameni supuși, după două săptămâni au trimis șpanarului o rugare îți care se învoiau să care numai stângenii datorati cămării din Abrud, așa cum apucaseră din bătrâni și cum sta scris în contractul din 1789.

După câteva săptămâni, Catarina Varga va dovedi că ea este adevăratul stăpân al munților. Era într-o duminică. Lumea abia ieșise de la biserica din Izbita și, după obiect, mai stăruiau în drum, vorbind despre una-alta, ea oamenii care se văd abia la săptămână.

Catarina pornise încet către casă și oamenii o luară după ea, zumzând ca un stup de albine. Cineva aruncă o vorbă; vicejudele Ion Dancău Piesa, care aduna taxele datorate fiscalului, nu ar fi dat banii la șpanatul din Abrud. Cel ce povestea trecuse pe acolo de câteva zile și aflate că buciumanii ar fi rămas datori cu vreo opt sute de florini.

— Noi știm c-am plătit toți – poate c-o fi rămas unu-doi – cum se poate aiasta? A fost ca o scânteie într-o șiră de paie. S-au auzit sudălmii, unele chiar groase, în vreme ce unii s-au apropiat de Catarina și i-au suflat de ce s-a tulburat lumea.

— Așaaa? – s-a mirat ea, întorcându-se spre cei ce veneau în urma ei. Să ne ducem acuma, câți bărbați sunteți aci, și să-i cerem socoteala banilor.

— Acela are pușcă, doamnă, nu putem numa așa cu mâna goală. Să ne luăm și noi ceva puști.

— Ba nu ne ducem cu puști, ca să nu ne învinuieșcă de atac înarmat, c-acea vine aspru pedepsit de lege. Luați-vă numai câte o

bătă, că-i destul să băgăm frica-n el.

Unii veniseră cu cârja la ei să se ajute la ghețuș, cum era pe sfârșit de iarnă, nu le mai trebuiau arme. Alții o tulară în grabă pe acasă sau pe la vreun cunoscut mai pe lângă drum să-și ia ceva în mână. Huhu nimerise parcă anume un par de claie rezemat de gardul unei suri și venea cu el pe umăr, mai fălos decât toți. Oamenii râseră și-i strigară:

— Așa, Huhule, de tine dacă n-o fugi vicejudele, nu se mai teme de nime!

Vicejude. Se ședea pe undeva prin Coleșeni, o casă cam ascunsă sub coastă dincolo de vale, nu departe de joagărul fiscului. Oamenii veneau grămadă, vreo cincizeci-șaizeci, câți se nimeriseră, și se cunoștea de departe că se apropie de casa vicejudelui după lolota ce creștea cu fiecare pas. La puntea care trecea valea la casa lui trebuiră să se înșiruie câte unul în urma doamnei, larma subțiindu-se și ea, până ce aproape se stinse. Doamna deschise poarta și curtea se umplu de oameni. Casa era ca toate celelalte ale buciuinanilor, din bârne și acoperită cu șindilă, cu două odăi mai măricele și un târnaț spre drum, adică spre miazăzi, care se înfunda într-o cămară oarbă.

Vicejudele se arătă în ușă, cu capul gol, poate era tocmai ia masă.

Ochii i se măriră când zări atâta lume și pe dată se întoarse trântind ușa. Se mai auzi și un clănțănit de zar, poate când o încuiase pe dinăuntru.

— Piesa, ieși afară! – strigă doamna, ridicând o cârjă pe care i-o pusese cineva în mână.

Nu se mișcă nimeni, zăriră numai fețe speriate uitându-se prin geamurile mici.

— Ieși afară, mă! – strigară dintr-odată, înciudați de așteptare.

Nu se deschide nicio ușă. Câteva pietri cad pe șindila casei și se rostogolesc zurăind, apoi pocnind când se lovesc de pământul bătătorit. Peste câteva clipe, alte pietri izbesc bârnele din târnaț și una chiar ușa pe care o trântise Piesa.

— Stați, oameni buni, că n-avem nimic cu casa omului, n-am venit să facem stricăciuni. Piesa, ieși afară, că dacă nu, o să fie mai rău! – strigă doamna din toate puterile, se vede că își pierduse și ea răbdarea.

După câteva clipe, ușa începe a cartai încet, ca și cum, s-ar fi

jucat un copil mic, apoi se ivește Piesa și trage ușa după el. Era alb ca peretele la față, cu ochii măriți de spaimă și cu capul gol, cum uitase să-și mai ia căciula, în mâini ține o pușcă, cu cocoșul tras. Se oprește în târnaț și se uită ca viezurele din gura vizuinii la cei veniți să-l scormonească.

— Hai apropie-te! – îi strigă doamna. Vino aici lângă noi să stăm puțin de vorbă. Cu pușca, dacă vrei, că noi n-avem de ce să ne temem de ea.

Piesa deschide ușa târnațului și pășește în curte, oprindu-se la vreo doi pași de Catarina. Ochii îi fug în toate părțile, scormonind pe fiecare să vadă ce are în mâini. O pală de vânt îi împinge câteva șuvițe peste frunte, acoperindu-i un ochi. Cu o mână le ferește spre ureche, apoi stă și așteaptă. Se vede cum i se zbate pieptul sub pieptarul înfiorat cu amici negru și roșu.

— Ascultă, dumneata ca vicejude, ai luat banii de taxă de la oameni și nu i-ai dat la administrația fiscului din Abrud. Am venit acum să dai seamă ce-ai făcut cu banii poporului.

— Tâlhăriile! – se aude strigând.

— Tăceți! – tună Catarina, ridicând cârja. Am venit să judecăm, să-l auzim întâi ce spune.

— Doamnă, i-am dat, uite, am și țâdule de la șpanat – și Piesa scoase de sub pieptar câteva hârtii strânse cocoloș, cum le luase în grabă, bănuind pentru ce au venit peste el.

— Ce scrie acolo, câți florini ai dat?

— Vreo trei sute și ceva, îngăimă, cu mâna plină de hârtii.

— Da celea peste opt sute care ți le-au dat oamenii, de acelea te-ntrebăm? De ce n-ai țâdule și pentru acelea?

— Le-oi da și acelea, da trebuie să dau seamă mima la onoratul fescuș, altcineva nu-mi poruncește mie!

Părea să fi prins puteri de la chitanțele cu sigiliul șpanatului din Abrud. Răsuflă mai iute, semn că stă să se întărate singur. Pe nesimțite, s-a strecurat și o femeie cu un copil mic în brațe și s-a oprit dinapoia vicejudelui. Era sora lui, cu care împărțea casa părintească. Simțise primejdia și venise să-i dea curaj.

— Da aceia îs banii poporului, mișelule, cum nu trebuie să dai tu seama în fața oamenilor de la care i-ai luat? Cine ți-a dat ție dreptul să bagi în buzunarul tău banii poporului?

Și din doi pași e lângă el și îi împlântă mâna în gulerul cămășii.

Oamenii se foiră dintr-odată și un zumzet surd se auzi plutind peste curte. Simțindu-și sora lângă el, vicejudele mai prinde putere și vrea să se smâcească din strânsoarea doamnei.

— N-ai niciun drept asupra mea și mie să nu-mi pui mâna-n grumaz!

— Mișelule, încă mai ai nas să te și obrăznicești? – și cârja doamnei se ridică dintr-odată, apoi se năpustește asupra capului vicejudeului.

Sora judeului se repede ca o leoaică înaintea fratelui, cu o mână întinsă să prindă cârja. Cum ținea copilul în brațe cu cealaltă mână, cârja alunecă pe lângă mâna întinsă și lovește copilul peste cap.

Zbieratele copilului umplură curtea, sfredelind prin urechi ca un cui ascuțit.

— Cară-te cu copilul de-aici, n-auzi? – se răsti doamna, căznindu-se să se potolească, deoarece își propti cârja în pământ.

Femeia fuge în casă, luluindu-și copilul care zbiară de moarte.

S-au întărâtat însă buciumanii.

— Hoțule, te îngrași din banii noștil

— Îți dăm noi taxă, de ți-o puți a mort, tâlhar ce ești tul – și câțiva se apropie cu bâtele ridicate.

— Să nu vă apropiați, că puse! – și vicejudele se dă câțiva pași înapoi.

— Pușcă, mă, bată-te Dumnezeu, dacă ai curaj, că n-ai să ne omori tu pe toți dintr-odată și-atunci și-a tău soarele îi dus! – strigă unul din dreapta lui, venit poate cu gândul să-i smulgă pușca.

Vicejudele vede primejdia, se da înapoi, cu pușca ținută spre cel ce se apropia, când se pomenește cu cineva în spinare care îl prinde de mâini. Mai sar și alții și prind de pușcă, vânzându-se să nu o scape din mâini.

— Feriți, că i-am dat foc! – tună vicejudele, smâcind de pușcă.

— Dat la dracii să te-omoară, păduche ce ești, se aude de la spate Nionioi, care avea o dușmănie mai veche cu ei.

Câteva ciomege se înălțară peste capetele celor încleștați, ținând să-l lovească pe vicejude, dar în vânzoleală pot nimeri pe alții.

Pe deasupra lor, se zărește vârful parului întins de Huhu să înțepe căpățâna celui vinovat. Din vânzoleală, nimeri pe un umăr și o mână îl plecă la pământ.

Când se văzu împinsă în lături de cei întărâțați, Catarina se

apropie și puse mâinile pe umerii celor din fața judei.

— Stați, stați, oameni buni! – strigă din toate puterile. Ascultați-mă și lăsați-l pe mâna mea.

Izbițenii se feresc într-o parte și doamna lor se apropie de vicejude. Îi pune mâna pe umăr și se uită la el cum suflă ca un foi, cu sângele opăcit în obraji. Cu cealaltă mână îi smulge smocul de chitanțe aninate în grabă într-un buzunar al pieptarului.

— Mă mișelule, n-am venit să ne mângâim mâinile cu sângele tău, pentru că nu vrem să te avem pe suflet, oricât de ticălos ai fi.

Fără ascultă ce-ți spun aci de față cu toți oamenii pe care i-ai stors de bani. Dacă până mâine seară nu aduci chitanță și pentru cei opt sute de florini, să știi că din casa ta nu mai rămâne piatră pe piatră!

— Așa! – tunară dintr-odată mai mulți.

— Iacă, ai auzit și din gura lor! Și de astăzi înainte, nu mai ești vicejude! Să spui la domnii ceia de la șpanat că eu te-am tapat din slujbă și mai mult să nu îndrăznești să pui piciorul prin casele oamenilor. Ne-am înțeles? Și acuma poți să te duci în casă! – și-i arată cu degetul spre vranița târnațului.

Vicejudele pornește încet cu pași mici, mereu cu fața la oamenii adunați, care îl încolțeau cu privirile. Se vedea că nu se dezmeticise de spaimă, căci pușca îi tremura în mâini, cum o ținea încleștată. Se tot târăște înapoi, în urechi cu strigătele celor care îl scrofăresc cum le vine la gură:

— Hoțule și tâlharule!

— Mișăl de două pițule!

— Păduche ce ești tu!

— Te saturăm noi de bani!

— Ți-arătăm noi mâne sară, Dumnezeu cui te-o făcut!

Vicejudele se trezește c-a ajuns la ușa târnațului abia când i s-a poticnit piciorul de treapta de piatră de pe care se pășește înăuntru.

Nu întoarce capul și vrea să o deschidă întinzând mâna îndărăt, dar nu poate nimeri încuietorea. Bâjbâie câteva clipe în neștire, înciudat că nu poate întoarce capul ca s-o găsească dintr-odată. Buciumanii pricep de ce zăbovește atâta și se pornesc pe niște hohote, de se cutremură curtea.

— Mă, coată pe la țâțână, că mai iute deschizi, bati-te Doamne, mut!

— Te-o pus vicejude și nu ești vrednic nici să-ți deschizi ușa

târnațului tău, mânce-te perirea să te mance!

— Strigă, mă, pe domnii ceia din Abrud să vină să-ți ajute să te poți băga în casă!

Hărmălaia amestecată cu râsete îi mai dă câțva curaj, întoarce capul pe fugă, apucă încuietoarea și intră într-un tâniaț. Încă un pas și ușa casei e descuiată, apoi zăvorâtă pe dinăuntru. Capul i se ivește în fereastră. Când îl zăresc, oamenii prind a hohoti din nou, apoi cineva strigă:

— Mă, pe mâne sară, ai grijă, că-ți aprindem casă, da cu ușa încuiată pe dinafară, să te facem scrum!

— Lăsați-l acuma să-și schimbe izmenele și cioarecii! – strigă Nionioi să se audă peste toți.

Prinși de voioșie, oamenii pornesc înapoi, trecându-și râsetele de la unul la altul, ca și cum ar fi uitat că veniseră atât de porniți.

XI

ÎNTR-O SÂMBĂTA, PE LA SFÂRȘITUL LUI APRILIE, trei Călăreți, urmați de un al patrulea, se apropiau de Izbita. Plecaseră devreme din Abrud, înainte de răsăritul soarelui, dacă de-abia ce trecură de cotul Coleșenilor, îi putură zări razele undeva înspre Corabia, Până aici veniseră mai mult tăcuți, poate nedezmățiciți încă de mahmureala sculatului prea dimineată. Trebuiau să fie odată cu seara tocmai în Galda de Jos, unde se întâlnesc drumurile de țară de pe

Mureș cu cel de pe Târnavă. Bubuitul șteampurilor îi mai înviorase în câțva, mai ales pe cel mai bălan dintre ei, la gândul că o va mai auzi vorbind pițigăiat pe fata cea gușată a ștemparului lor. Când intrară în Izbita, el își puse mâna streășină la ochi și rămase uitându-se la șteampurile lor, undeva în dreapta drumului, cum se descolăcea valea după cot, cam la o bătaie de pușcă. Săgețile se ridicau și cădeau pe rând, dar pe lângă ele nu se zărea nimeni, poate era prea de dimineată. Când ajunseră la pod, descălecară și cel mai bălan spuse ceva servitorului. Acesta legă doi cai de șaua celorlalți, pe care îi duse de căpăstru, cotind pe drumul de lângă vale spre șteampurile lui Ioan Sterca Șiuluțiu, unde fusese trimis să-i aștepte.

Cei trei rămași în drum se uitară spre casa Catarinei Varga, își mai potriviră hainele boțite de staul în șea, apoi se strecurară pe portiță unul după altul, în capul treptelor, îi întâmpină Salvina lui

Coleșeriu, care se nimerise de rând la doamna lor. Când ce-i zări, fugi ca speriată înăuntru, apoi le deschide ușa din mijloc și le arată să

între pe cea din dreapta. Intrară, după ce un glas le răspunse ceva nedeslușit la ciocănitul lor și zăriră o doamnă ridicându-se de după masă, după ce pusese un semn în cartea pe care o citea, cu scoarțe de piele, poate o carte de rugăciuni. Se oprișe în fața mesei și se uita pe rând la tinerii rămași încurcați, poate de sfială. Fără voie i se ivi un zâmbet care îi întineri dintr-odată fața și întinse mâna celui mai bălan.

— Pe dumneata te cunosc, ești fiul domnului controlor Șuluț, vii mereu pe la șteampurile voastre.

Măgulit, Iosif Sterca Șiuluțiu se descoperi și îi sărută mâna.

— Și pe dumneata te-am zărit prin Abrud, oricum figura mi-e cunoscută.

Ion Faur se descoperi și el și-i sărută mâna după ce își spusese numele. Al treilea nu mai așteptă, se plecă și el să-i sărute mâna, recomanciându-se:

— Avram Iancu, student în drepturi.

— Ești cumva fiul lui Alexandru Iancu, judele din Vidra de Sus?

— Da, doamnă, se grăbi să confirme, înclinând puțin capul.

— Am auzit de dumneata, ca și de tatăl dumitale, vorbindu-se prin Abrud. Dar despre dumneata se vorbește mai frumos. Și se cam vede de ce.

Un fel de rumoare se stârni între cei trei, în vreme ce Catarina avu doar o sclipire, nu se știa, de admirație ori de șiretenie feminină (ori poate de amândouă).

— Și, mă rog, cu ce ocazie pe la Bucium? Da poftim, uite, ne luarăm cu vorba și uitasem să vă poftesc la scaun. Ședeți aici – și le arătă cu mâna a doua scaune în fața mesei, la care mai adăugă un al treilea smuls din colțul lui. Cei trei se așezară cum nimeriră, aruncându-și fără voie privirea în lungul odăii. Pe un perete atârnav două icoane pe sticlă, se cunoșteau de departe după poleiala mai aprinsă. Pe alt perete, un blidar țărănesc cu ulcele și cănite atârdate cu toarta în cuiele mari de lemn. Într-un colț, dulăpiorul cu trei muchii în care se vedea u câteva cărți, unele cam groase. Cele trei lavițe de-a lungul pereților erau așternute cu câte un țol de lână albă învârstată cu negru, înguste pe potriva lățimii lor și cu mițele spânzurând la vale ca țurțurii la o streășină înghețată. Toată odaia părea cuprinsă de un fel de pace: toate stăteau ca împietrite, iar timpul, ca oprit pe loc. Catarina se așezase și ea la locul ei, de cealaltă parte a mesei și se uita când la unul, când la altul. Zâmbetul se ivi din nou.

— A avut dreptate Salvina când mi-a spus: „Doamnă, vin trei domnișori ca trei crăișori”.

O salvă de hohote înăbuși odaia, în vreme ce Salvina, rămasă așteptând la ușă, fugi, roșie până în vârful urechilor, trântind ușa după ea. Incidentul aduse cu sine destinderea necesară și cei trei se mai dezmoțiră pe scaune.

— Și acum să trecem la tema vizitei, Vă ascult – și întinse mâna peste masa ca îndemn.

— Doamnă, ne întoarcem din ferii, adică din vacanță, să ne ducem, noi doi la Cluj și dânsul la Blaj, unde e student la teologie, vorbi Iosif Sterca Țiuluțiu cam pe nerăsuflăte și cu un ton declamatoriu, ceea ce îl trăda a fi student la drept. Se lăsă o tăcere pe care o curmă tot Țiuluțiu, ca să nu-i cuprindă iarăși sfiala de la început.

Ne-am gândit să trecem pe aici și să vă aducem omagiile noastre pline de admirație pentru ceea ce înfăptuiți aici – și se opri, ca și cum un nod i s-ar fi așezat în gât.

Doamna se uită la el, apoi la ceilalți, poate nu înțelegea bine cuprinsul vorbelor auzite.

— Poporul de aici din munți vă privește cu multă simpatie, se dezlănțui Ion Faur, ajutându-se și de mâini, care căutau să rotunjească înțelesul vorbelor. Era mai înalt decât ceilalți și cam brunet, cu mustățile subțiate la vârfuri. Hainele negre pe care le purta, ca teolog, îl arătau și mai întunecat la față. Se spun vorbe mari, cum am auzit chiar și prin Abrud, cât am fost în ferii.

— Cum adică? – și doamna bătu cu degetele pe masă, poate semn de nerăbdare sau curiozitate. Faur se uită la cei doi și, fiindcă nu zări niciun semn în privire, continuă cu curaj:

— Se spune că ați vrea să pregătiți o a doua edițiune a revoluțiunii lui Horea...

Doamna izbucni în râs, tresărind pe scaun și uitându-se înveselită. Faur rămase încurcat, uitându-se iarăși la cei doi de la care aștepta vreun ajutor.

— Da, doamnă, lumea e cuprinsă de spaimă – vreau să zic lumea bună, căci bieții iobagi – uitați, să vă confirme și ei.

Cei doi dădură din cap, cu privirea ținută asupra ei, căutând să deslușească pe chipul ei dacă prevestește asemenea fapte mari.

— Se pare că de aceea au eșuat toate încercările autorităților de a vă prinde, se amestecă Avram Iancu. Altcum nu se poate explica.

Și aceasta, dacă-mi dați voie – i s-a părut că doamna ar fi vrut să spună ceva –, a sporit considerabil faima dumneavoastră printre munteni și stau în așteptare după semnul cel mare.

— Da' de unde! – și zâmbi reținut, plimbându-și ochii de la unul la altul. Eu nu voi cădea în greșeala în care au căzut căpitaniul lui

Horea! Adică eu n-am îndemnat pe nimeni să omoare, să răpească sau să dea foc! Nu, dragii mei, eu am umblat numai pe căi legale, prin petiții și reclamațiuni la forurile cele înalte, deoarece curtea din Viena nu știe ce abuzuri grosolane comit slujbașii fiscului, de la cel mare până la cel mai mic. Este acesta vreun îndemn la răscoală?

Dar de când este oare oprit a te apăra în contra nedreptului și a asupririi?

Cei trei ascultau împietriți pe scaune și aproape nu le venea să creadă că stăteau în fața unei femei. Iosif Sterca Țiuluțiu va pune pe hârtie vorbele mari de la această întâlnire în memoriile pe care le va scrie la bătrânețe. Ca și cum și-ar fi adus aminte în timpul pauzei, Catarina își rotunji cele spuse, motivând întâmplările care dăduseră de atâtea ori ocol întregului ținut.

— E drept că am îndemnat numai la faptele mici, cum a fost nimicirea plantației de puieți de sub Detunata și tragerea la răspundere a vicejudeului care nu depusese taxele încasate, dar toate acestea au avut bază legală, dovadă că ancheta autorităților mi-a dat dreptate, nu direct, ca să nu-mi crească acțiunile, cum s-ar zice, ci indirect, nesanționând pe nimeni.

— Și ați trimis și la Abrud o scrisoare cu privire la exarândarea cârciumelor, se amestecă Țiuluțiu, ca să arate că știe mai multe, ca unul ce văzuse întâmpinarea chiar la șpanat, unde tatăl său era controlor.

— Da, e adevărat, dar am acționat tot în spiritul legii, notificându-le domnilor în cauză că acel drept de cârciumărit era al comunelor Bucium, Abrudsat și Cărpiniș, întrucât minerii de aici n-au fost niciodată iobagi „ci oameni liberi. Și acolo am acționat numai ca apărătoriu al celor trei comune și numai cu scopul de a preveni vreo tulburare, deci numai animată de intenții pașnice. Și de câte ori am vorbit poporului, am căutat să-i arăt numai drepturile pe care le are de la natura. Nu m-am dat niciodată înapoi de a le spune tare și răspicat că Dumnezeu a creat pe om liber și că numai tiranii l-au supus și de aceea nu trebuie să mai facă robotă.

— Le spuneai, cum zic ei, „cuvinte dulci despre libertate”, se amestecă iarăși Șiuluțiu, gata să zâmbească.

— Da, săracii! Și ce rău îmi pare că nu pot să fac mai mult... Și rămase tăcută, uitându-se undeva pe fereastră spre zări mai depărtate. O undă întunecată se furișă peste ochii ei, adâncită de culoarea lor neagră. Liniștea împietrită se furișă din nou în odaie, încât cei trei nici nu cutezau să se miște pe scaune. Deodată, doamna tresări.

— Uite, ne-am luat cu vorba și am uitat, Doamne, Doamne! Tu.

Salvină! – strigă cu fața spre peretele vecin. Răzbătu un răspuns slab și Salvină se ivi în ușă.

— Fă-le iute un bahnoș la domnișorii aceștia, dac așa, bun, ca la trei crăișori, cum ai zis tu! Fata pufni în răs și închise ușa în urmă-i.

Cei trei rămaseră zâmbind, cu ochii ta stăpâna casei. Poate știți că aici la Bucium mâncarea de gală e balmoșul și de aceea când le vine cineva mai de vază, totdeauna îi pun înainte balmoșul cald, cum e luat de la foc – cu untul sfârâind prin el. Și cum să nu fie mâncarea cea mai de preț mălaiul fiert în smântână, ia gândiți-vă! De câte ori n-am mâncat și eu, când mi-l puneau înainte cu atâta dragoste și se uitau în ochii mei cu atâta bucurie că au și ei pe cineva. Și doamna își plecă privirea, ascunzându-și ochii, poate se umeziră și nu-i plăcea să-i vadă lumea. După câteva clipe, se uită spre ei și vorbi mai potolit. Dumneavoastră care studiați dreptul, aveți datoria să veniți în ajutorul bieților oameni...

— Așa ne-am gândit și noi, interveni nerăbdător Avram Iancu.

— Pentru că e un popor vrednic, cum nu se poate mai bun. Uite, bine că mi-am adus aminte, să vă citesc o pagină din enciclopedia asta voluminoasă, pe care am adus-o de la Viena. Și se sculă și aduse din dulăpiorul din colț o carte groasă pe care o deschise pe masă și începu a o frunzări, în timp ce vorbea. Așa! Iată ce scriu W. Hochmann și Martin Opitz despre poporul român în *Beschreibung der Erde* la pagina 3074...

— O fi desigur Martin Opitz, cel pe care îl știm din poemul său despre Zlatna, întrerupse iarăși Avram Iancu, tresărind pe scaun. Ce frumos vorbește acolo despre oamenii de pe aici, mai că am învățat pe dinafară! Mi-l amintesc și din *Anticile romanilor* a lui Damaschin Bojincă, unde este citat lung și foarte elogios despre jocul și portul nostru.

— E, aici vorbește și mai frumos. Ian ascultați să vă citesc

nemțește, cred că înțelegeți toți (cei trei deteră din cap), să încep așadar:

Aus diesem Gemisch aber, aus welchem dos walachische Volk seine Abstammung hat, entwickeln sich Kopfe, welche Klassisch sind und als Modelijâir Gemmen bentizt werden konnten; Kopfe, die auch im Innern dos Bergen, was ihr Ausseres andeutet; denn schnellere Fassungskraft, offeneren Verstand, grosseren Scharfsinn, verbunden mit Gewandheit des Benehmens, wie mitunter der gemeinste Walache zeigt, findei mân nirgends. Dies Volk verehnt, und zur hdehsten Civilisation herangebildet, wäre geeignet, an der Spitze der geistigen Cultur der Menschen zu stehen. Und um dies voii zu machen, ist auch seine Sprache so wohlklingend und reich, dass sie sich fur dos gebildeste Volk der Erde besonders eignen wiirde.

Citise ralădiindu-și vocea după desfășurarea ideii, punctând-o cu arătătorul ridicat.

— Acum să încerc să o și traduc, pentru că mi se pare că înțelesul atărnă mai greu pe românește. Iar unde greșesc, să mă corecți.

Cei trei izbucniră în râsete, știind că era la mijloc un fel de modestie. Atât că frazele sunt cam lungi, mai ales întâi, voi încerca totuși să nu dau greș asupra conținutului, chiar dacă românească mea va fi puțin mai încârligată. Deci: „Dar din acest amestec din care își trage originea poporul valah, adică românii, se dezvoltă – sau mai bine, se formează – capete care sunt clasice și care ar putea fi folosite drept model pentru pietri nestimate – sau scumpe – capete care de asemenea ascund în lăuntrul lor ceea ce arată exteriorul lor; căci nu se întâlnește nicăieri o putere mai vie de a înțelege, o mai mare agerime a minții, unite cu îndemânarea purtării, cum le dovedește românul cel mai de rând. Acest popor, unit și pregătit pentru cea mai înaltă civilizație, ar fi potrivit să stea în fruntea culturii spirituale a omenirii. Și pentru asta a putea săvârși aceasta pe deplin, este limba lui atât de armonioasă și de bogată, încât ar fi chiar potrivită pentru poporul cel mai cult din lume”. Ați auzit?

— Minunat! De necrezut, doamnă! E, mai sunt capete care văd în români și altceva decât *biidos olah*¹ și altele de acestea cu care suntem gratulați de opresorii noștri, răspunse Iancu pentru toți, foindu-se pe scaun.

Se vede că se aprinsese o scânteie.

— Dar va trebui să luptați și dumneavoastră, ca viitori cărturari ai neamului, cu toate puterile...

Poate Catarina ar mai fi adăugat ceva, dar tocmai intra pe ușă Salvina, cu un teanc de blide și o măsurită. Blidele le așează pe laviță, iar cu măsurită rămase în mână, până când Catarina îi făcu semn să o întindă pe masă, ferind, enciclopedia pe care o așează pe laviță.

Apoi potrive cele patru blide smălțuite, cu cocoși care cântau pe rundul lor, sclipindu-și crestele în roșul aprins lăsat de zugrav cu multă dărnicie. Ieși și veni apoi cu un laboș în care balmoșul gălbui încă își mai forfotea untul rămas din smântână clocotită. Așează alături și o pâine mare neîncepută, dar când crezu că e gata, băgă de seamă că uitase furculițele și fugi în odaia de alături, de unde se întoarse tot pe fugă cu ele într-o mână.

1 Valah puturos (*mag.*).

— Spune-mi, Salvina, de care-ți mai place din cei trei crășori, cum le-ai zis tu, să pun o vorbă bun & pentru tine? – o înțepă Catarina, zâmbind de încurcătura care o dăduse de gol.

Salvina pufni în răs, se făcu toată roșie când simți privirile ațintite asupra ei și fugi în odaia de unde venise.

— Cred că n-ați prânzit, de aceea balmoșul va fi și de merinde, nu numai de eticheta, spuse cam în glumă Catarina, împărțind cu o lingură mare de lemn prin blidele oaspeților. Acuma, cum poftiți, gol sau cu pită. Când am venit aici, mi s-a spus că gol ar fi pe domnește, dar eu îl prefer cu pită, știți, din cauza grăsimii. Grăbiți-vă, că, dacă se răcește, își pierde caratele – și râse de poanta ce-i venise fără voie. Băutură nu vă ofer decât apă de la țârău, alta n-am, ca una care nu o folosesc nici măcar în doză medicinală.

— Lăsați, doamnă, c-avem noi la straiță, și încă de cela tare de-ți sare căciula, cum se zice, iar pe seară ne-om scălda în vin de Galda, răspunse Iancu pentru toți. Catarina îl privi zâmbind în ochii albaștri ca viorelele de mari și i se păru că zărește o undă jucăușă.

— Îmi pare bine că m-ați vizitat ca să mai cunosc și eu tineretul ce se ridică. Mai ales că vă așteaptă vremuri mari, adăugă după o clipă.

Cei trei rămaseră cu furculițele în mâini și b priveau întrebători.

Simțeau că vrea să continue, dar nu găsește vorbele potrivite. După ce mai îmbucară de câteva ori, Catarina lăasă furculița pe marginea blidului și se rezemă de speteaza scaunului.

— Nu știu cum să vă spun, dar simt eu că vremea se apropie.

Să nu vă închipuiți cumva că aş fi vreo farmazoană, sau ceva ghicitoare care obișnuiește să ghicească viitorul după nu știu ce semne, căci eu n-aș putea spune deslușit care ar fi acele semne. Totuși îmi spune mie ceva, așa dinlăuntrul meu, că se vor petrece lucruri mari, pentru că vremurile s-au încărcat, cum să spun, stau așa, ca norii groși ce s-au îngrămădit să dea ploaie. Și ploaia nu poate începe până nu se iscă un trăsnet, după care începe să curgă cu găleata, cum se zice. Văd eu și cum merg lucrurile în împărăție, toate s-au înțepenit nu știu cum, lumea e sătulă și vrea să se întâmple ceva. Și nu e de mirare, deoarece vântul de libertate stârnit de revoluția franceză adie pe furiș de o grămadă de ani, încât vremurile s-au copt.

Și vântul acela va avea puterea să măture cojile dezghiccate și să cadă fructele în pământul reavăn. Nu vi se pare? Dumneavoastră, tinerii, sunteți mai deschiși la ceea ce abia mijește – și se uită pe rând la ei, așteptând poate un răspuns.

— Mi se pare că aveți dreptate, vorbi iarăși Iancu pentru toți.

Mă gândesc la atâtea anacronisme care s-au adunat și care vor constitui oarecum butoiul de pulbere care va răsturna vechiul edificiu.

Problema e: cine va aduce scânteia?

— Dumneavoastră, tineretul, fiindcă veniți cu potențialul necesar de entuziasm.

— Da, doamnă, dar și lui îi trebuie o scânteie de undeva. Din țara lui sau din altă parte, vreau să zic. Poate tot dk; Franța și de data aceasta, dar noi cunoaștem așa de puțin această țară.

— Cu cenzura asta, nu-i de mirare. Anumite cărți nu pot pătrunde.

— Chiar dacă vin, noi nu cunoaștem franceza, aflăm numai ceea ce răzbate – și filtrat – din traducerile germane și maghiare.

Dar, din câte mi-am putut da seama din paginile lui Lainennais, germenul lucrează în adâncurile societății franceze. Sunt previzibile noi zori și pentru celelalte țări din Europa.

— Ai dreptate, domnule Iancu, fierbere este și acolo. Când am fost la Viena, am aflat că mocnește ceva, pentru că și Guizot e tot un fel de Metternich, iar francezii sunt mai explozivi. Ceilalți râseră.

N-am zis bine? – Întrebă ea, contrariată.

— Ba da, chiar foarte bine, căci așa s-ar deriva din rădăcina latină *exploda*, cu participiul *explosus*, care înseamnă „a arunca, a respinge bătând din palme”, se amestecă teologul Faur, mai acasă în

probleme de filologie.

Se lăsă o liniște, poate și pentru că mesenii se străduiau să sfârșească mai repede. Cel puțin tinerii erau grăbiți, mai având încă mult drum până la căderea serii. Șiuluțiu, care vorbise mai puțin, ca să poată reține mai fidel conversația, crezu nimerit să vânture o întrebare, ca un prognostic:

— Și fiindcă vremurile sunt așa... coapte, cum ați zis, nu vă gândiți că dumneavoastră sunteți cea mai expusă vexațiunilor?

— Nu mă tem, domnule Șiuluțiu! Nu cred să încerce cineva să mă aresteze, căci acela, de ar avea zece capete, pe toate le-ar pierde!

Nu exagerez, știu din încercările de până acuma, buciumanii ar trece și prin foc pentru mine. E drept că și eu sunt destul de prudentă, ba câteodată chiar exagerat de prudentă – asta și pentru că ascult îndemnurile lor de a mă feri din calea focului, când sunt semne că s-ar putea ivi.

Masa se terminase și cei trei stăteau gata de ducă. Cel dintâi, ca cel mai bătrân, se ridică lancu și mulțumi, dând din cap:

— Ne-a făcut foarte mare plăcere că v-am cunoscut și de aproape, nu numai din auzite și vă asigurăm că rămânem mai mult decât încântați de această vizită. Dați-mi voie să adaug că am învățat ceva din purtarea dumneavoastră și ne vom da silința să învățăm și mai mult. Iar ultimul adaus cuprinde mulțumirile noastre fierbinți pentru ospitalitatea unsă cu balmoș buciumănesc.

— Se cunoaște viitorul avocat: vorbe pompoase, frumos sunătoare! – și Catarina ieși de după masă să-i conducă, întinzându-le mâna pe rând, pe care cei trei o sanitara cu același respect ceremonios.

— Doamnă, vă asigur că sunt din suflet! – întări lancu, așezându-și dreapta pe piept.

— Bine, vă cred – și zâmbetul îi confirmă spusele. Poate se va ivi ocazia să dovedeți și cu fapte.

Cei trei se mai înclinară o dată de la ușă, apoi ieșiră în drum.

Șiuluțiu alerga pe drum spre șteampurile lor, de unde se întoarse cu sluga și cu caii. Încălecară din drum și trecură podul pe Izbicioara în sus să iasă la Corabia și de acolo pe cărarea de pe culme peste Dâmbul Tăului, apoi Dealu cu Sasău, Mlaca, Ciumerna, până la Pârău Turcului.

Cât umblară pe Izbicioara în sus, plutiră numai prin miros de rășină. Pădurile de pe coaste musteau întruna și izul pătrunzător se

furişa pe nări, purtând gândurile acolo unde în calea zării se înălţa Corabia ca o navă plutind în veşnicie. Verdeţa de-abia da a se dezmoşti, pajiştea rămânea tot închircită, doar puţinele sălcii lăstireau mâţişoare în jurul cărora se auzea găngăniile bombănind.

După ce ieşiră la crucea Vulcoiului, lumea parcă se desfăcu în lături şi ochii se puteau purta în voie peste culmi până în valea lărgită de Mureş. Culmile se înşirau ca nişte valuri izbite din toate lăturile de vânturi uriaşe, încreţindu-se după cum se povârniseră văile pe care le străjuiau. De pe drumul Corăbiei zăriră undeva spre miazăzi dungile alburii ce se ridicau de la topitoriile Zlatnei, ca fumul de la nişte lumânări de ale uriaşilor de demult. Faţa Corăbiei sta gata de primăvară, aşteptând să-şi dezmoştească rădăcinile de stânjenită, sânziene, ochiul bouului cu bobocul galben şi mare cât un pumn. Acuma râdea şi ea în soare, fluturându-şi creştetul de brazi în seninul cerului adânc şi blând.

— De-acum mergem tot cu zările în piept! – rosti cel ce calarea înainte.

— Da, da, se trezeşte poezia! – se auzi din urmă-i.

După ce soborâră de pe dalma Băhăliciuri-Sor, o apucară pe Dealu-cu-Sasău, culme lungă şi domoală, fira suişuri şi coborâşuri.

Drumul de care străbătea tot prin păduri de fag şi copitele cailor, foşneau întruna prin frunzişul gros şi mucegăit, stârnind un miros de putrejune înăcrită. Din loc în loc, câte o poiană îşi deschidea luminişul, lăsând loc să se vadă peste atâtea rânduri de ei i îmi rămase ca încremenite de atâta veşnicie. Un ocol mai lung îi scoase pe Ciumerna, plină de scobituri şi sohodoale, cu pajiştea presărată de bolovani ce din depărtare păreau turme de mieluşei. Pe câte un şoc, copitele cailor sunau ca pe gol, semn că treceau peste vreo peşteră ascunsă.

Trecuse de armazi când ajunseră deasupra locului numit Pârâu Turcului, numai stane de piatră sură, pe care se vedea căţarat câte un jneapăn sau brăduţ, în creştetul lui, era o poiană străbătută de cărări, unele în lungul muntelui, altele coborau înapoi spre întregalde, sau spre răsărit, spre Valea Mureşului. La încrucişarea cărărilor, se zărea un izvor chiar în creştetul culmii. Apa găigăia ca o vână ruptă printre pietricele rotunde cât ouăle de porumbel, ca şi cum o mână nevăzută ar fi căptuşit cu ele fundul izvorului. Limpezimea era atât de străvezie, încât orice vietate ce se abătea pe lângă el trebuia să-şi moaie buzele în

undele lui. Vara te îndemna și răcoarea ei de munte, care te lăsa să înghiți numai câte o gură, după care trebuia să vină din fundul gâtlejului un fel de grohăit de mulțumire.

De aceea, toți trecătorii fuceau și câte un popas, mai scurt sau mai lung, după cum ajuta merindea din traistă.

Călăreții se opriră și ei, descălecară și lăsară sluga să adape pe rând caii, care nu se puteau sătura dintr-odată: sorbeau, sorbeau cu gâlgăituri groase, apoi își ridicau botui, lăsând să șiroiască apa pe la colțurile gurii de rece ce era, apoi și-l împlântau din nou. Călăreții își desfăcură din oblâncuri traistele cu merinde și se tolăniră pe lângă izvor pe pajiștea tunsă. Sluga legă căpestrele a câte doi cai și-i iasă să pască în voie cât puteau rupe cu dinții lați, ferindu-și buzele ca să poată apuca vârful ierbii, cum erau lacomi de verdeață, își desfăcu și el traista cu merinde și se așeză cu fața spre cai, trebuind doar cu urechile să tragă la ce vorbeau feciorii școlari. Din toate merindețele se iviră bucăți de miel fript, caș dulce cu coaja abia îngălbenită și multe ouă roșii, albastre, viorii, sclipind la soare, de unse ce erau. Mâncau tăcuți, cu ochii mai mult adulmecând depărtările de peste culmile rămase înapoi până la vară.

— La ce te gândești, frate Iancu? – întreba Șiuluțiu, luptându-se cu o pulpă de miel pe care nu se îndura s-o ciopârțească cu briceagul.

— La doamna noastră!

— Eram sigur! – strigă jubilând Șiuluțiu, gata să-i cadă în bucătura. Cum ți se pare?

— Cum să zic, o femeie extraordinară, adică ieșită din comun.

— Acuma îți explici de ce țin atâta la ea buciumanii. Și ceilalți.

— Și de ce nu cutează autoritățile să pună mâna pe ea, îi luă vorba Iancu, lăsându-și briceagul descleștat pe merindeață.

Ai auzit cum vorbea de omul care se naște liber, adică din optica dreptului natural... Și a lui Jean-Jacques Rousseau. Pare o rousseau-istă, poate chiar fără să-l fi citit.

— Uite, vezi, c-am uitat s-o întrebăm, se amestecă Șiuluțiu.

— Nici nu este neapărată nevoie, o fi auzit din discuții, cum umblă mereu printre juriștii din Viena. Adică de la sursă, sau prin intermediari, n-are importanță.

— Ai văzut cu ce siguranță de sine vorbea?

Ei, tocmai aici e misterul care ne lasă cu poarta zăvorâtă.

— Are un curaj gata să desfidă orice împotrivire.

— Acuma ne cam apropiem de enigmă. Tocmai că nu e un curaj orb, ca al voinicului care se simte în putere, ci ceva mai adânc, de undeva dintr-un necunoscut...

— Adică dintr-o forță transcendentă, se amestecă Faur, care descojea fără grabă un ou învărgat în mai multe culori, poate unde îi părea rău de ele.

— Eu aş zice dintr-un fel de intuițiune, adică printr-un *intuitus* foarte lăuntric, își continuă lăncu ideea. Ați băgat de seamă cum spunea că simte ceva venind dinlăuntru ei care i-ar șopti, dar nu lămurit, ci vag, cum să zic, de care nu poți să-ți dai seama.

— Înțeleg, conveni Șiuluțiu, ca să-l ajute la descălcitul ideii.

— Adică o ființă excepțională dotată cu această putere vizionară care apare doar la secole la câte cineva, încât poate percepe ceea ce scapă celorlalți muritori, urmă brusc, trezindu-se că vorbește prea aprins. Uite, cum a fost și Ioana d'Arc a franțuzilor.

— Poate că ai dreptate, se auzi Șiuluțiu mai mult șoptind, în vreme ce se întoarse pe pajiște să-i fie mai aproape.

Acuma se putea vedea bine că era mult mai bălan decât prietenul său Avrămuț, cu mustața cam tot atât de gălbuie ca și fuiorul de in iar ochii spălăciți, într-atâta le era de albită albăstrimea, care îl făcea să pară un om blând și moale.

— Și, ca să închei, tocmai aceasta putere vizionară stă la baza curajului care o călăuzește. Cam cum e lumânarea aprinsă înaintea celui ce pășește noaptea printre copaci și stane de piatră.

— E clar, clar ca lumina, întări și Faur.

— Aceasta îi domină toată ființa, îi conferă acea aureolă atât de greu de deslușit, prin care se impune fără voi. De aceea, pare de-a dreptul învăluită în enigmă. Și de aceea va avea mult de îndurat, tocmai fiindcă oamenii nu-i pot dibui resorturile care îi poartă ființa!

— Și tata spunea că are ceva în ea care îți produce sficiune, dar și o anumită simpatie. Povestea că venea de multe ori la șpanat la cancelarie și stătea de vorbă cu ea, ba o servea cu toate, punându-i înaintea registrele să le consulte. Nu îndrăzneau nimeni să se gândească la arestare, iar în rapoartele lor recurgeau la fel de fel de motivări...

— Întemeiate totuși, căci așa vorbeau și pe acasă, completă Faur, gata să-și strângă merindeața.

— Da, dar lipsea tocmai esențialul, adică motivul de bază, acea sficiune amestecată cu simpatie de care vorbeam.

— Ei, fraților, istoria ne rezervă clipe mari, rosti lancu în semn de încheiere, ridicându-se cu merindeața înfășurată ca s-o vâre în traista pe care se lungise. Să vedem cum se va înălța și steaua doamnei Catarina.

La izvor se perindară cu același ceremonial mocănesc la care silea puținătatea fântânii. Cel dintâi se lungi lancu, proptindu-se în genunchi și în mâini, cu gura deasupra izvorului. Apa ieșea gâlgâind și lancu se lăsă câteva clipe rob de plăcerea pricinuită de felul cum vâna de apă se descolăcea dintr-odată, prefăcându-se în apă lină în golul pietricelelor albicioase și scurgându-se apoi printr-o știrbitură ca început de pârau, își împlântă gura în șuvoiul gâlgâind, apoi și-o ridică după câteva înghițituri ca să-și capete răsuflarea curmată de răceala alunecată pe gâtlej, la urmă și-o împlântă din nou, până ce satul fu plin.

— Cum știe natura să te silească să bați mătânii la minunile ei!

Ceialți răsără, apoi se rânduriră și ei deasupra izvorului cât un pumn. Apoi încălecară și porniră pe un început de ponor, pe drumul cam desfundat de roțile carelor ce veneau aici după lemne. Drumul ținu lung, cu coborâș lin, până ce se pomeniră pe o coastă deasupra satului Cricău, cu casele împrăstiate pe șesul de la poale printre care răsăreau turlele a trei biserici, semn că pe lângă românii cei mulți mai viețuiau și câțiva unguri. Teologul Faur, ca unul ce bătuse de mai multe ori drumul spre țară, alese unul mai de-a dreptul, care lăsa satul în dreapta și cobora într-o vâlcea ieșită dintr-un crâng de stejari mărunți. Nu departe în zare se deslușea Galda de Jos, cu biserița de lemn aninată sus pe dealul plin de vii din stânga văii pe care veniseră tocmai de la Dealu-cu-Sasău. Soarele da a se apropia de culmi, de aceea împintenată caii să ajungă pe lumină. Cum pășeau pe câmpia întinsă, li se părea că și orizontul s-a coborât odată cu ei și și-a suflecat și el marginile peste zare mai puțină.

Pe când însera, intrară în Galda, stârnind pe la porți câinii întăritați de clinchetul potcoavelor și strănutatul nărilor. Părea că nu vor mânea aici, căci nu se uitau la nicio curte, deși câteva erau destul de arătoase. Când culmea dealului din stânga se sfârși, se abătură pe un drum de câmp, plin de figașuri scorojite și se opriră la o poartă, sub poala unei vii. Era crama popii din Galda, ridicată aici în capătul viei, înconjurată și de acareturi pentru iernatul vitelor, căci popa avea și o bucată bună din șesul ce pornea spre Mureș, de pe care cosea trifoi și lucerna; mai încoao veneau ogoarele de grâu și porumb. De aceea,

crama era o casă deplină, cocoțată pe pivnița cu vinurile, cu două odăi mari și o tindă la mijloc, în care mâneau ai casei la iernutul vitelor, în dreptul intrării în curte se deslușeau două șuri cu grajduri, iar în stânga un fel de clădire ce arăta a hambar, căci avea o singură spărtură în pereți, ca un fel de ușă scundă.

O scară agățată la mijlocul podului arăta și acolo un fel de ușă din scânduri lipite. Aproape de el, o fântână cu cumpănă își spânzura ciutura în aer, lăsând vălăul plin cu apă să așteptă să fie golit de dobitoacele însetate.

Sluga lui Șiuлуțiu descăleca cel dintâi, deschise poarta și lăsă pe cei trei să intre călare, ca seniorii cine știe cărui castel măreț. Din cuptoria din curte, rezemată cu spatele de gard, ieși un tinerel slăbuț și cam înalt, cu părul fluturându-i într-o parte, cu ochii mici și sclipicioși de negri ce erau.

— *Domus nostra toată vos salutată*! eclamă, cu brațele în lături, ca pe o scenă, uitând că se afla într-o curte plină de urme de copite umplute cu apă de ploaie.

Cei trei descălecară, lăsară căpestrele în mâna slugii, care știa și aici să le dea de rost, și se apropiară de gazdă. N-apucară să-și strângă mâinile și în ușa cuptoriei se arătă preoteasa, o femeie cam scundă, cu obrazul plin din care scliffea numai voioșie, cu mânecile suflecate până din sus de coate și cu mâinile pline de aluat.

1 Toată familia mea vă salută! (*lat.*)

— Poftiți, poftiți, că v-am tot așteptat. Ionele, du-l sus, că eu mai a» încă atâtea de făcut, nu știu dacă mi-o ajunge noaptea asta.

Așa-i totdeauna când pleacă la școala copiii.

— Vedeți, mama ne gratifică mereu cu titlul de „copii”, și eu! – și își întinse de foioarele lungi ale mustăților negre ca să pară și mai lungi, pornindu-se pe un răs ce părea fără sfârșit

— Lasă, că și când îți fi cu părul sur ca mine, tot „copii” veți fi pentru mine. Dacă oi mai apuca, adăugă, cu o umbră de duioșie ce o făcu să se întoarcă la vatra cuptorului, de unde venea o boare călduță cu miros de pâine ce dă în copt și de came prăjită.

Ion Faur se apropie cel dintâi de tânăra gazdă și, după ce își strânseseră mâinile, îl luă de umăr și se întoarse spre cei doi care așteptau nedumeriți în mijlocul curții.

— Hai să te prezint amicilor mei, Avram Iancu și Sosif Sterca Șiuлуțiu, drepturiști la Cluj.

— De nume le-am auzit, dar până acuma n-am avut onoarea. Eu sunt gimnazist în ultima clasă de filosofie la Blaj și mă numesc Hon Găinam – și parcă mai înălță din piept când roști numele, oprindu-se mai întâi în fața lui Avram Iancu să-i prindă mâna, cu zâmbetul încețoșat de amurgul ce se lăsa.

— Nota bene că toți colegii îl strigă: Ion Găinaru, alias *Gallus gallinarum*², știi, ca să rimeze, adăugă Faur alăturându-li-se, ca și cum ar sta să pună ceva la cale.

— *Etpuellarum* \l-asta ai uitat, îl muștră Găinaru, cu arătătorul ridicat.

— *Puellarumque*, mă! – se răsti Faur, ca de pe o catedră închipuită.

— Stai, frate, că aici intervine *aliqua eximia interpretatio* –, fiindcă *que* leagă de regulă numai elemente de aceeași categorie, care în cazul nostru ar anula distincția dintre „găini” și „fete”, ceea ce...

— Mă, iar te-au apucat subtilitățile lexicale, mai lasă-le dracului acum și adu-i încoace pe oaspeți, că ei vin de la drum lung, nu ca tine, din vârful cotețului unde ai stat și ai cârâit toată ziua, îl strigă din târnațul cramei fratele său mai mare, Gheorghe, student teolog la Blaj.

— Stai; stai, că aici intervine și o anumită simetrie stilistică, nu mă opaci tu cu *eximiile* taie de pe vârful cotețului. Cum zice Vergi

1 Cocoșul găinilor (*l-ai.*).

3 Și al fetelor (*lat.*).

3 Oarecare interpretare aleasă (*lat.*).

lăus, doar asta trebuie să știi de la gramatica din clasele mici: *tectttmque, armaque, canemque*.

— Bine, bine, poetul își poate permite unele licențe, dar...

— Niciun dar, mai bine du-ne sus, unde se aud mai multe glasuri – și Faur îl împinse înainte, să le deschidă porțița de la trepte.

Urcară și în târnaț deteră mâna cu celălalt frate care le deschise ușa tinzii, apoi a odăii din dreapta, de unde răzbăteau glasuri aprinse.

— Ura, *mocanissimil* – tunară toți deodată, sculându-se de pe lavițele ce ocoleau masa din colțul odăii. Erau Maxim Hulea, teolog la Blaj și trei studenți la drept: Ioan Pinciu din Rășinari, Ilie Măcelaru din Miercurea, veniți cu o căruță din ultimul sat până aici, de unde urmau să plece cu căruța tatălui celui de-al treilea, Iuliu Mihali din Oieșdea, satul de peste vale. Mihali era și el student în anul întâi la Cluj, venit aici de cu seară, cum le-a fost înțelesul la plecarea în vacanță. Pe atunci,

elevii și studenții se întovărășeau potrivit dramului comun și mâneau pe rând la colegii din satele mai apropiate, iar la înapoiere se strângeau de la capăt, îngroșându-se într-o ceată din ce în ce mai mare. Mergeau pe jos sau călare, cel mai adesea în căruțe, unde își duceau și merinckea, iar când se adunau mai mulți de câți încăpeau, se rânduiau potrivit oboselii și puterii de a îndura. De obicei, umblau cântând și lălăind cât îi lua gura, mai ales când își tocmeau și câte doi-trei lăutari să-i petreacă până undeva.

O lumânare înaltă și groasă dintr-un sfeșnic așezat în mijlocul mesei împrăștia o apă gălbuie care făcea odaia mai potolită, cum e mai bună pentru intimități. Pereții nu aveau decât ulcele și urcioare aninate cu torțile în cui, mai la îndemână pentru oaspeții la pivnița cu vin. Pe peretele din fața ușii, deasupra șirului de ulcele și urcioare, era lipită o fâșie de hârtie pe care sta scris: *HIC BIBITUR*². În colțul de către tindă se vedea o camniță, iarna pentru foc, acuma plină cu oale care de care mai pântecoasă, părând a-și disputa fiecare părticica de loc.

După ce noii veniți își dădură mâinile cu cei trei juriști și cu teologul Hulea, Ionel rânduind o laviță lângă masă, apoi aduse din tindă un scaun pe care îl așează în coada mesei.

— Îmi permiteți, ca *major demusă*. – toți izbucniră în hohote.

Ionel tuși –, vă rog să fim serioși, pentru că momentul este solemn.

1 Și casă, ți armele, și câinele (*lat.*).

1 Aici se bea (*l-ai.*).

J Capul familiei (*lat.*).

Acolo în capul mesei va prezida cel pe care îl vom alege *pontifex mensae*.

— Asta-i latinească din vârful cotețului, mă! – se amesteca Hulea, zi-i mai bine *pontifex epulfi*.

— Mai bine *dux mensae*³, mă, că nu suntem între prelați, îl corectă teologul Găinam.

— Nu, nu, rămânem la terminologia consacrată de rit, tocmai pentru solemnitatea clipei. Eu îl socot cel mai nimerit pe mocanul emerit...

— Nici la masă nu te lași de rime, îl întrerupse din nou fratele său, râzând spre ceilalți, gata să izbucnească în hohote.

— *Abrahamus Iancu, eminens iuris peritus et mocanorum futurus dux*¹⁴

— *Vivat etfloreat*\$ – răspunseră ceilalți într-un glas, sfârșind în hohote care abia se putură stinge.

Iancu se așază pe scaunul din fruntea mesei, având deasupra capului o icoană pe sticlă ce înfățișa un fel de cina cea de taină, după cupele de pemasa cuprinsă de figuri încremenite, la care strălucea numai nimbul auriu din jurul capetelor. Juriștii se așezară lângă el de o parte și de alta, iar în coadă teologii Hulea și Găinariii, lângă gimnazistul care umplu de îndată toate urcioarele cu vin dintr-o oală cu toartă.

— Să bem în cinstea noilor veniți, rosti el, așteptând în picioare.

— Stai jos, că ți-ai terminat deocamdată atribuirea de paharnic, și așteaptă cu obediență, se făcu a-l ocări fratele său.

Ionel se așază și se uită în capul mesei la Avram Iancu, care tocmai șușotea ceva lui Ioan Pinciu din dreapta lui. Simțind privirile ațintite asupra-i, apucă ulcica de toartă și se sculă în picioare:

— Propun ca mai întâi să desăvârșim înfrățirea cu cei cu care încă nu suntem *servus*, dacă nu are cineva obiecțiuni.

Toți se ridicară cu ulcica în mână. Iancu se apropie de cei trei din coada mesei și ciocni pe rând:

— *Servus!*

— *Servus!*

Apoi se sărutară pe obraji. Gestul fu repetat și de cei doi juriști mărgineni, apoi își reluară locurile, mereu cu ulcica în mână.

1 Pontificele mesei (*lat.*).

2 Pontificele ospățului (*lat.*).

3 Conducătorul mesei (*lat.*).

4 Avram Iancu, eminent savant al legilor și viitor conducător al mocanilor (*lat.*).

Trăiască și înflorească! (*lat.*).

— *Vivat nostru* «ori o! 1 – strigă Iancu din capul mesei, înă Hand ulcica.

— *În aeternum** – tunară ceilalți, de pâlpoi flacăra lumânării, gata să se stingă. Băură până la fund stând în picioare, apoi se așezară la masă, cu ulcelele alături, pe care Ionel se grăbi să le umplă din nou. Vorbele începură să curgă spumoase, apostrofându-se peste masă, ridicând câte o mână, ca pentru a invoca cine știe ce mărturie în sprijinul celor spuse. Câteodată, își alăturau capetele ca să se audă numai între ei, chiar dacă nu discutau intimități neavenite la asemenea

prilej. Pinciu își răsucea mereu un fir de mustață ce nu se lăsa îndreptat după cuviință și se uita peste masă, poate ca să-i memoreze mai bine pe cei întâlniți abia acum.

— Măi, cum ne-am ales fără voie: clujenii de o parte, blăjenii de cealaltă. Cum se separă apa de uscat.

— Mai bine: ca aurul din nisip! – întrerupse Șiuluțiu, cu arătătorul deasupra tâmplei.

— Distincția e judicioasă, dar care e aurul și care e nisipul?

Vorba din urmă fu acoperită de hohote ce se lăbărtară ca niște valuri ce se pierd din ce în ce pe dunga de uscat.

— Să punem la vot? – sări Ionel de pe scaun, ridicând și două degete, ca în clasă.

— Lasă, *Gallus gallinatum*, nu ne mai înecăm în subtilități fără rost, suntem toți unul ca altul, *sine aliquo primatui**, îi zâmbi Iancu peste masă și ochii lui părură a-și întuneca albastrimea.

— Măi, da ce este acolo la Blaj cu sodomia episcopului cu servitori de la curtea lui? – întrebă Pinciu, uitându-se la cei doi teologi.

— Vorbe! – răspunse Hulea, vădit stingherit de întrebare, cu ochii la colegul Găinara.

— Atunci de ce s-a înecat în Târnava sărind de pe podul Sâncelului profesorul Iosif Pop, de la care am învățat ceva franțuzește? – întrebă Ilie Măcelaru, poate din solidaritate mărginenească.

— *Hic de hac rebus non est disputandum*¹⁴ – răspunse celălalt teolog pe un ton blajin. Astfel de discuții ar fi sfârșit prin a ne arunca unul altuia pietroaiele în grădină, cum se întâmplă de regulă în toate disputele confesionale. Tonul discuției se aprinde fără să-ți

1 Trăiască neamul nostru! (*lat.*)

1 În vecii (*lat.*)

3 Fără primatul cuiva (*tai.*).

— Aici nu trebuie să se discute despre aceste lucruri (*lat.*).

dai seama și la sfârșit nu te alegi decât cu regrete că nu te-ai putut stăpâni la vreme.

— Bine ai vorbit, frate Găinara. Pentru că în asemenea discuții, trebuie să ne lăsăm conduși de norma enunțată de Aristotel prin pana lui Seneca: *Egregie Aristoteles ait, nun quam nos veretur dios esse debere, quam cum de diis agitur.*

— Să vedem pe cine-ți avea vlădică și voi sibienii. Prin Cluj ce se mai vorbește? – întrebă teologul Oăinaru, mutând ulcica mai la o parte.

— Sunt câțiva protopopi care se anunță. Cred că mai potrivit ar fi Moise Fulea. Pare și cel mai învățat, răspunse Pinciu.

— Hai mai bine să vorbim de ale noastre, că pe noi tot nu ne întreabă nimeni, se amestecă Iancu. Tot Carlovățul poruncește.

— Așa-i! – și o umbră se așternu peste toți la pronunțarea orașului sârbesc, ca și cum ar fi intrat într-o eclipsă al cărei sfârșit nu se putea bănuî.

Câteva ciocănituri discrete răsunară în ușă. Ionel se sculă în pripă și deschise, luând în mână o tavă pe care abureau niște plăcintuțe. O față mai aducea un coșuleț plin cu pâinișoare rotunde pe care le așeză pe laviță și desfăcu în fugă o față de masă. Mesenii feriră ulcelele și oala cu toartă, prinseră de colțurile feței de masă și într-o clipă masa deveni albă, cu dungi negre din foi de trifoi alăturate. Ionel așeză în mijloc tava cu carne, iar după ce fata așezase și farfuriile cu tacâmurile, începu cina sub privegherea minuțioasă a lui *major domus*.

— Domnilor, ca preambul al cinei, servim o *gustatio* din această tavă, creier de miel fript în prezie, mă iertați că nu-i știu numele latinesc, *lapsus culinarius*², recunosc.

— Pericol de destituire, *major domus* – strigară câțiva râzând și ținându-l cu arătătorul.

— Retrogradare la *gallus gallinarum* – adăugară alții.

— Care vor fi pentru mine *consolantia verba*¹³ – strigă Ionel, cu mâna ridicată.

— Știm cu toții că reședința predilectă ți-e vârful cotețului, nu mai e nevoie să pledezi, îl înțepă fratele său.

1 Frumos spune Aristotel, nicicând nu trebuie să fim mai respectuoși ca atunci când este vorba de zei (*lat.*).

1 Lipsa eularfi (*lat.*).

Cuvinte de mângâiere (*lat.*).

Cum apucaseră a îmbrăca din friptura aleasă, uitară să mai râdă. Se auzea numai tincănitul furculițelor și cuțitelor, rareori mai trăgeau cu coada ochiului la vecin. Când rupse din pituța rotundă, nu mai mare ca rundul unei pălării, Iancu nu se putu abține:

— O, cu pup moale, ce minune gastronomică! – și ridică bucata ruptă, să se vadă cum mai da aburi discreți.

— Așa ne face maica totdeauna când plecăm din vacanță. Ca să ne aducem aminte de când eram mici, când fiecare aveam câte un pup moale pe care îl pândeam la gura cuptorului și strigam când începea să

se rumenească. Apoi ne dăm acolo pe loc și îl molfăiam, așa râzând, explică teologul Găinara.

— Ei, *deformatio materna* și la biata maica noastră, încheie Găinara cel mic.

— Dar cât de dulce, nu? – se amestecă Iancu. Adică știm fiecare, nu mai e nevoie de alte confirmări.

Pe isprăvite, fata sosi cu altă tavă încărcată cu ciozvrte de miel întinse pe cartofi prăjiți ca pe o movilă lunguiață. Ionel umplu ulcelele, apoi fugi cu oala goală în pivniță.

— Am adus și pentru acest *agnelluspascalis**, ca un fel de *mă lustratio z.*

— Până la urmă, va fi mai mult *lustratio celebri3*, se amestecă juristul Mihali.

— Pentru cine nu va avea putere de a-l înfrunta în organele subiacente! – se făli *Gallus gallinarum*.

— Mai încet cu ostentațiile, tinerelule! Parcă văd că până la urmă ai să fii un fel de *gurges omnium vitiorum* 4, îl probози Hulea.

— Te roade invidia, am înțeles! – replică Ionel. Râsetele trecură din unul în altul, uitând să vadă dacă le șade bine mestecând și râzând.

— Ești numai un *incitator hilaritatis**, păcat că nu mai ai și alte talente, îi răspunse Hulea.

— Ai uitat că mai întâi sunt *incitator puellanim amorts*.

— Eram sigur că ai să revii la adevărata-ți vocație!

1 Miel de paști (*lat.*).

1 Curățire foarte adâncă (*lat.*).

3 Curățirea creierului (*lat.*).

4 Receptacul al tuturor viciilor (*l-ai*).

s Ațâțător de veselie (*lat.*).

— Ațâțător de dragoste de fete (*lat.*).

— Și la acest capitol te roade invidia. Adică gelozia! – și îl fixa cu arătătorul pe Hulea. Și ca să nu-mi dezmint talentele – vedeți, sunt mai modest: n-am zis vocație! – aveți puțină răbdare până mă voi întoarce, zise sculându-se de la masă și pășind spre ușă cu pălăria în cap.

— Vezi, mă, să nu te fure murojnițele pe drum și să nu mai avem ce duce mâine la Blaj, îi strigă Hulea.

— *Habeo gladium* Ga///*!* 1 – răspunse din ușă, întorcând doar capul.

Toți izbucniră în hohote la asemenea poantă, iar unii începură

să aplaude, dar renunțară curând, auzindu-i pașii coborând treptele.

Slujnica popii adună tacâmurile și rămășițele, în vreme ce teologul Găinaru mai aduse din pivniță două ulcioare mari pline. Nu trecu mult și se auziră pași mai mulți urcând treptele, apoi pășind în tindă. Ușa se deschise, dar nu intra nimeni.

— Hai, treceți pragul, c-ați zis că vă lăsați rușinea acasă, se auzi Ionel.

— Stați, că venim și vă ajutăm, strigară câțiva de la masă, în vreme ce se ridicară toți în picioare.

Se auziră chicote amestecate cu şușoteli, apoi câte două-trei se îmbulzeau pe ușă ca fugărite de cine știe ce satir.

— Bună seara! – zise una pentru toate, dar atât de sfios, că de abia se auzi, fără să se uite la cei ce așteptau în picioare.

— O, o, fetele, fetele! – strigară în cor și prinseră a bate din palme. Fetele pufniră în râs fără să se uite la ei și își căutară loc pe lavița de lângă ușă, îmbulzându-se una în alta, ca și cum ar fi trebuit să plătească scump de fiecare centimetru ocupat. Cu privirea în pământ, se apucară de braț, pesemne ca să nu se răstoarne lavița cu ele. Erau opt fete gătite de sărbătoare, cu poate și cămăși albe, învârstate cu cusături roșii la grumaz, la piept și la mâneci, peste ele cu pieptare cusute cu amici negru și portocaliu, pe când optgele negre erau brăzdate de dungi roșcate. După ele intrară și doi muzicanți cu ceterile subțiori, li se zărea numai gâtul de care spânzura câte un ciucur roșu spre a le feri de deochi.

— Să trăiți la mulți ani! – urară, scoțându-și pălăriile cam roase cu care rămaseră în mână, neștiind ce să facă cu ele și uitându-se unde li s-ar cuveni să se așeze.

1 Am sabia galului (cocoșului – *lat*).

— Hai stați aci pe lavița, mai aproape de domnișori, le arătă

Ionel lavița de lângă peretele opus. Apoi se întoarse spre colegii care își luaseră locurile și declamă, arătând cu mâinile spre fete și lăutari: *Ecce rapina meae nocturnae pugnae*

— Bravo, *Gallus gallinarum* \ *Bravissimol* – strigară mesenii, bătând din palme.

— Ei, acum arată-ți talentele de *major domus*, vorbi Iancu din capul mesei. Mai întâi, cum împăcăm cele două tabere, căci, uite, stăm fiecare de o parte, ca pe picior de război. Fetele izbucniră iarăși în râsete, unbulxinduse mai tare una într-alta și clătinându-se pe laviță

să-și găsească mai bine locul. Fetele beau oare cu ulcica, sau din urcior, să nu se vadă cât a înghițit fiecare? – se făcu Iancu a întreba. Fetele râseră mai tare, sprijinindu-și bărbile în piept, uitându-se abia pe furis la cel din capul mesei.

— Pe la noi, fetele nu beau, se făcu a explica Ionel, pe scaunul din capătul mesei.

— A, da, n-am știut! Vă rog să mă iertați de greșeală – dacă nu cunosc obiceiurile locului, răspunse Iancu, apăsându-și palma pe piept și aplecând din cap în semn de pocăință.

Fetele izbucniră iarăși în hohote, de astă dată privindu-l mai îndrăznețe.

— Așteaptă până se mărită, cum, zice strigătura pe la noi prin Mărginime:

Fetele, până sunt fete.

Nu le vezi la crâșmă bete.

Iară dacă se mărită.

Câte două la o litră, se amestecă Pinciu.

Fetele hohotiră mai aprins, legănându-se pe laviță ca bătute de boare.

— Ce-i de făcut, *Gallus gallinarum*, că, uite, dialogul e mort, am rămas tot pe picior de război, vorbi din nou Iancu.

— Să mai așteptăm, nu mult, eu aș zice chiar puțin, până ce își va unge arcușul *noster Orpheus Galdensis*, cu mult deasupra salvatorului biete Eurydice.

— Ei, da, vezi că uitam de ei.

1 latt prada bătăliei mele nocturne (*lat.*)

Și Iancu se sculă, se apropie de Ionel și îi suflă ceva la ureche.

Acesta dădu din cap și căută două ulcele grele pe care le umplu cil vine. Iancu se îndreptă cu ele în mână spre cei doi care le apucară.

— Să trăiți la mulți ani! Stați, stați, se grăbi Iancu să-și ia ulcica de pe masă, apoi ciocni cu ei și băură.

Iancu le strecură câte un marjaș de argint în ulcelele goale, apoi se întoarse la locul său. Cei doi își clincăniră corzile, potrivindu-și-le încă o dată, căci cuiele erau cam roase și trebuiau scuipate bine să se umfle, ca să se poată înțepeni. Condrănașul avea doar trei corzi pe viola sa, cu doaga din spate plină de hârșăituri, poate semne de răboj pentru zicăli de plătit. Apoi rămaseră așteptând, cu arcușul într-o mână și cu vioara proptită pe genunchi. Fețele tuturor a se descrețiră

în așteptare.

— Mai întâi, una așa, de plimbare, *haidăul*, cum i se spune pe la noi, propuse Ionel, uitându-se când la meseni, când la lăutari.

— Aha, pa lung îmi pare că-i zice mai încolo către Turda și Câmpie.

— Așa, așa, întări primașul, vezi că domnișorul știe.

— Am văzut numai, dar n-am jucat, se apără lancu.

— Lasă, că repede înveți, nu e greu dacă ai *musicalis* awră-l, se amestecă Hulea.

Fetele chicotiră dintr-odată, apoi se potoliră ca la semn.

— Cred că nu lipsește, dacă știi să zic din fluier.

— Bravo, bravo! O să te punem atunci să dai serenadă dumnealor – și arătă spre fete.

— De-acuma, numai *aubada* va mai fi posibilă, se amestecă Pinciu.

Fetele chicotiră iarăși, în sinea lor, credeau că toate cuvintele neînțelese ar fi latinești și nu se puteau de ajuns minuna, auzindu-i cum vorbesc această limbă știută numai de cârturari. Stăteau pe laviță cu inimile strânse, căci fiecare se visa cel puțin preoteasă, închipuindu-se ce bine i-ar sta să meargă prin lume alături de el și celelalte femei să-și întoarcă privirea după ea, pizmuindu-i norocul ce a dat peste ea. Ionel făcu semn spre lăutari și aceștia își rezemară ceterile de umăr. Odaia se luminează pe dată de ploaia zglobie ce prinse a picura din doagele ceterilor. Dungi străvezii străbăteau în toate părțile și ochii licăreau de plăceri aprinse. Studenții săriră ca dintr-odată și se uitau la fetele ce așteptau ca pe jăratec.

— Luați-o voi înainte, să mă uit și eu, vorbi lancu nedumerit.

1 Ureche muzicali (*lat.*).

— Hai după noi, *pecorum ritu**, să vezi că la urmă nu-ți vine să te mai lași, îl îndemnă Ionel, îndreptându-se cel dintâi și luând o fată de mână, după ce a dat ușor din cap.

După el, ceilalți luară câte o fată și se înșirară în spatele gimnazistului, ținând fata de mână alături de el. Plimbarea începu ca o deschidere măreață spre altă lume. Făceau pași rari, călcând apăsător odată cu lăsarea tălpii întinse, ca să fie călcătura masivă și înfundată, în tactul melodiei încete. Pașii sunau măsurat ca bătăile unui omic, în Vreme ce bustul ieșea de la sine înainte, silind capul să se țină sus, cu privirea acolo undeva, departe-departee peste lume, unde nu este decât

țara dorului, mai întinsă decât toate împărățiile la un loc. Iar zicala curgea duioasă și blândă, cu zmăcături și împunsături, la sfârșit cu dulceață amară care întrista și împintenea sufletul.

Primașul Vuțu o ducea cu obrazul lipit de doaga ceterii, câteodată pufnind pe nări, cu ochii închiși ca să audă mai bine larma de acolo, unde voci hohoteau, altele strigau, iar la urmă auiau prelung, ca dintr-un fund de butoi, după tremurul de pe coarda groasă. La început, melodia sărea câțiva pași, ca la urcuș sprinten, se oprea să răsuflă pentru noul avânt, se încumeta cu alți pași, pentru ca apoi să se poticnească iarăși, se opintea din nou, dar, când era să ajungă pe culme, pașii se împleticeau și urma rostogolirea până jos, cu răsuflarea grea și lungă pe coarda cea groasă. Cel căzut se scula din nou, începea iarăși urcușul cu aceiași pași sprinteni, popasul de o clipă pentru noul avânt, apoi săriturile mai îndrăznețe, dar zadarnice, căci aproape de culme cutezătorul se rostogolea iarăși până la poalele urcușului. Pașii jucătorilor călcau semeț, păreau a se înțepeni și atunci corpul se legăna înainte și înapoi ca o șovăire abia bănuită, cu piciorul proptit puțin în afară. Câteodată, clocotul se îngrămădea și arunci jucătorii săreau, aieptându-și picioarele ca peste piedici ivite dintr-odată, pomenindu-se că strigă din senin, iar mâna slobodă le umblă prin aer să prindă pe cineva nevăzut de ochii muritorilor.

După huietul strigăturilor, jucătorii dădeau fetele pe sub mână.

Atunci, se auzea un foșnet de o clipă, jucătoarele se prefăcuseră în jucării învârtite pe rotite cu iuțeala fulgerului, aidoma unei scânteii care țâșnește deodată pentru a cădea iarăși pe jăratecul din care s-a desprins. Lumânarea de pe masă le arunca umbrele pe pereți, urmărindu-le cum dau ocol cu aceiași pași de paradă, lini și înțepeniți, încât pare că tremură picioarele când apasă podeaua cu toată talpa.

1 Dup» obiceiul oilor (/or.).

Mai tare tremură pe pereți umbrele poalelor, cu zimți îmbulzindu-se și desfăcându-se ca niște șerpi îngrămădiți ce prind a se zvârcoli după atâta încheștare. Jucătorii băătoresc aceeași podină din odaie, dar drumul lor e lung, mutat pe undeva prin spații siderale, poate spre palatele de sidef ale unor luceferi. J & au spre curțile dorului, acelea de nestemate nevăzute – de aceea nu le găsesc pământeni, oricât ar hălădui între cer și pământ, pe aripi de zicală măiastră.

Zicala îi poartă mereu de mână, ca pe un copil mic, lăsându-i să

se minuneze de câtă bucurie le poate încăpea în inimi și să le crească dogoarea, cu sufletul dospind de dor. Ea se opintește mereu să suie coasta priporoasă care i-ar scoate din lumea aceasta, dar aproapeaproape de culme alunecă și cade de unde a pornit. Vuțu pufnește mai des pe nări, pare că strânge și din măsele, în vreme ce condrânașul încarcă totul cu zorzoane grele de străluciri. Și când se ajunge la capăt pe coarda cea groasă, vuietul se face ca o apă mare și grea, cu undele cât orizontul pe care stă să-l înece clipă după clipă...

Poate cineva a făcut semn, căci Vuțu a schimbat într-o învârtitură sprintenă. Jucătorii s-au prins perechi, fetele sprijinindu-și mâinile pe umerii băieților, iar aceștia pe strânsura brâului. Zicala curge pipărată, revărsându-se din sușii corzilor ca să se poticnească pe cea groasă cu un zumzet tremurat, ca o părere de rău că s-a sfârșit, după ce se arătase atât de frumoasă. Picioarele umblă ca singure printr-o zeamă dulceie ce capătă la urmă același iz amar, de căutare înfrigurată zadarnică după același dor. După ce băătoresc locul cu pași mărunți și scuturați, jucătorii se pornesc roată mestecând din picioare, pe când poalele fetelor își saltă coadă până la înălțimea brâului. Când jucătorul trânteste pasul ca proptire a rotirii, poalele se învălătucesc și cad ca o pasăre frântă după un zbor prea lung.

Contrasul vâra zmăciturii dese, stârnind un vuvăit din bucățele rupte care îi înțepau pe jucători tocmai pe la încheieturile picioarelor și mâinilor. Unii zvâcneau cu mâna prin aer, pocnind semeț din degete, ca pentru a stârni mai aprins jucăria care se lăsa ca pe săniulin.

Fetele țineau capul cam aplecat spre umărul jucătorului ca pentru a-și număra pașii mărunțiți, pe când băieții și-l țineau drept, zmăcindu-l în tactul pașilor. Și pe cât se roteau, pe atâta li se încărca sufletul de dulceața care trebuia să sfârșească în același iz amărui.

Dulceața din suflete le mustea în priviri, în tremurul nărilor învăpăiate și le stârnea boabe de sudoare.

Când sufletul își făcu plinul, Vuțu curmă zicala, alunecându-și degetele în susul corzilor, cu sunete guițate ca un strigăt de spaimă.

Jucătorii apăsară mai tare pe strânsura brâului, dând din cap cu ochii plini de zâmbet în semn de mulțumire pentru dăruirea ce li s-a părut doar o clipă, atâta a fost de frumoasă. Apoi se întoarseră la locurile lor, nebăgând de seamă că ceterașii își frecau de zor arcușurile de câte un boț de rășină topită, poate semn că s-ar cuveni să-și ungă și sufletele cu ceea ce avuseseră în ulcelele de pe laviță, rușinate că au

rămas goale, nimănui de nicio trebuință. Ionel băgă cel dintâi de seamă și grăbi să le umplă, apoi se întoarce la masă cu același gând.

Nu mai știa ce să facă de atâta voie bună, ar fi vorbit chiar cu mâinile și cu picioarele, dacă s-ar fi priceput. Se lăsă pe scaun, uitându-se la ceilalți cum își potoleau arsura muindu-și bu/de in *vetus vinum** de pivniță veche și răcoroasă. Se pomeni ridicând o mână și declamând:

— *Vivere omnes beate volunt... !**

Fetele se porniră pe râsete, de admirația pentru știința înaltă a vorbitorilor de latină.

— O, dacă te-ar auzi Seneca cum îi aplici doctrina, și-ar răsuci oasele în groapă, îl întâmpină Măcelaru, vrând să-și dezvăluie erudiția.

— Dar dacă a fost *crematus în cinerem*¹³ – i-o reteză Ionel.

— Atunci i s-ar zvârcoli cenușa în urnă și tot acolo suntem.

Ionel nu se dădu bătut și întrebai

— Cine a zis: *Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis*.

— Lasă-l, mă, și pe Cato în pace. Când te-apucă erudiția, nu te mai poți opri, îl probozi Hulea, cu ulcica în mână.

— Trebuia să se fâlească și el cu ceva, altfel l-ar mai lăsa fetele să coboară din vârful cotețului? – se amestecă și frate-său.

— Râdeți voi, râdeți, dar vârful cotețului este cel mai ales loc de inspirație, se apără Ionel.

Fetele pufniră din nou, ceea ce îl unse ia inimă, mai ales că făcuse ochi pentru una, deși se silea din răspuțeri să nu se trădeze.

— Voi vorbiți și fetele râd, nu băgați de seamă? – se amestecă Iancu din capul mesei.

— Au de ce, și bine fac! – strigară juriștii, trezindu-se că bat din palme.

1 Vm vechi (tot).

2 Toți vor să irâiască fericiți (lat.).

3 Prefăcui în cenușa (lat.).

4 Vorbirea e data tuturor, înțelepciunea sufletului celor puțini (lat.).

— Măi, nu știu ce fete aveți pe-aici, că pe mine și-acum mă toi frig degetele cu care am ținut mâna jucătoarei, se făcu Iancu a-și scutura degetele drepte să și le mai zvânte. Fetele izbucniră în hohote, înghesuindu-se mai tare una într-alta, legănându-se, nu cumva să se răstoarne de atâta lolotă.

— Ei, *virgo intacta*}1 – strigă Ionel, cu dreapta ridicată de bucuria unei descoperiri atât de mari.

Fetele pufniră iarăși, bănuind că e vorba tot de ele, și nu putea fi decât de bine în gura cui de abia îi mijeja mustața pe care o întindea mereu cu degetele să crească mai repede.

— Ce n-aș da să le știu pe nume, așa una după alta! – și Iancu zâmbi cu ochii lui atât de limpezi spre fetele ce se uitau spre masă doar cu coada ochiului. Este cumva vreuna Marie, să-mi placă numai mie? – se făcu a striga Iancu, mai mult de dragul rimei. Fetele izbucniră deodată în hohote, de se cutremura odaia. Studenții râseră și ei, doar Iancu se prefăcea că nu-i aude și întrebă iarăși: Dar vreuna să cânte: *Pe mine mă cheamă Floare, ! Cine mă iubește, moare...*!

Râsetele se auziră și mai zgomotoase. Sau vreo Sânziana din poiană?

Hohotele izbucniră din nou, cu atâta putere, încât limba lumânării începu să se frângă. Nu mai întreb, să nu rămânem la urmă pe-ntunec și atunci se va naște o luptă pe viață și pe moarte în casa asta, se resemna Iancu. Ca să nu-i dezmință profeția, fetele pufniră din nou cu putere, făcând să joace flacăra lumânării. Deci, dialog mort în seara aceasta, cu cele două tabere în vechile poziții de așteptare.

Și de luptă, adăugă după o clipă, zâmbind peste masă, ca să prindă vreo privire ațintită asupra-i. *Gallus gallinarum*, nu vrei să mă ajuți? E destul să strigi catalogul, păru a se ruga Iancu. Ionel ridică amândouă mâinile în semn de capitulare și declamă cu glas încet:

— *Gallinaceum secretară nonpossum divulgare**?

Izbucniră toți în hohote, unii băieți bătură chiar din palme, care îl măguliră din plin.

— Acuma meriți și tu felicitări pentru solidaritate galinacee, îl bătu pe umăr Hulea.

Ionel dădu din cap, semn că mulțumește și e încântat. Cineva întinse mâna după ulciorul uitat în mijlocul mesei.

— *Gallus gallinarum*, ia mai fă-ți oficiul de paharnic, că ne prinde amorțeala.

1 Fecioara neatinsă (*lat.*).

— Nu pot divulga secretul cocosesc (*lat.*).

Ionel se sculă ca dezmeticit și umplu ulcelele cu atâta sârg, încât unele chiar se revărsară.

— *O, sacergallus gulae parens*11 – sări Hulea, luându-și ulcica

să-i soarbă prea plinul ce sta în cumpănă la buza ulcelui.

Ceilalți pufniră în răs, în vreme ce Ionel se uita în lături, cu mâna apăsată pe coșul pieptului, semn de supremă încântare de sine.

Apoi băură un rând și se puseră pe vorbă, gata să uite de cei care adăstau pe celelalte lavițe. Văzând pericolul, Iancu se duse la Vuțu și îi fluieră ceva la ureche. Vuțu dădu din cap că știe, își dezmoști corzile cu o apăsare lungă de arcuș și începu o mocănească molcomă, cu căderi din treaptă în treaptă, cum este mai bună de înveselit.

Studentii se sculară să-și caute perechea și odaia mai să se dovedească neîncăpătoare pentru atâtea rotiri cu poate înfoiate. Iancu alese o fată cam bănuită, cu ochii ca mura, cam de statura lui. Abia când porni rotirea, băgă de seamă cât era de sprintenă. I se părea că duce în mână o pană de pasăre. Din ce se rotea pe un picior „sprijinindu-se pe vârful celuilalt, din ce îi venea să se avânte și să nu se mai oprească. După ce trecu la jocul pe loc cu tropăituri mărunțite, băgă de seamă că și fata se îmbujorase și îi tremurau nările, poate pentru că trăgea prea mult aer. Ori poate de plăcere amestecată cu neastâmpăr. La grumaz avea înnodat de un firicel de ață o rămurea de busuioc mai mică decât o pană de gaiță.

— Pentru cine ți-ai pus pana de busuioc?

— Pentru cine i-o plăcea de ea.

— Numai de ea?

Fata îl învălui cu privirea. Tot sufletul i se scursese în ea, de aceea țâșnea numai dulceață. Iancu rămase ca pironit. Simțindu-și puterea, fata îl încolți ca șarpele broasca înlemnită de frica morții.

— Dumneata te duci la Cluj și pe noi ne uiți. Așa-i? Iancu dădu să spună ceva, dar fata i-o luă înainte. Ori ai lăsat-o cumva la Vidra de Sus? – și privirea i se aprinse mai tare, cu obrazul cuprins de un fel de lumină.

Iancu nu se îndură să-i spună ce avusese pe limbă, de teamă să nu-i întunece chipul. Apoi un gând iscat din cine știe ce adâncuri îi stăruia în lumină, gata să-l întunece.

— Eu am pornit pe alte drumuri, așa că pe mine nu mă poate aștepta nici chiar una ca dumneata – și i se uită drept în ochi.

— Ei, pe dumneata te-ar aștepta oricare și o sută de ani!

1 O, sfânt cocoș rob **r**! pântecului (te.).

Fata roși după ce luă seama că a fost atât de îndrăzneată și plecă privirea în pământ. Iancu îi simți dogoarea obrazilor și avu un tremur

În gene pe care și-l opri cu un fel de oftat. Rămase uitându-se peste umărul fetei, în vreme ce pașii umblau singuri după înțepăturile zicării. Fata își înălță fruntea și îl măsură cu coada ochiului, îl zărea cum se uită undeva înainte, dar nu vede nimic în juru-i, iar pe chip i se întipărise un fel de amurg blând și încețoșat care o făcu să tresalte. Fășii ciudate țâșneau parcă din ochii lui senini în suluri lungi-lungi, străbătând prin toate până undeva departe. Cine știe, poate în clipa aceea vedea casa cu acoperișul țuguat din șindile aproape străvezii din mâna meșterilor moți, cu iazul ce îi da ocol și cu muntele de piatră acolo peste Arieș, pe care mai adăstau uneori solomonari încălecați pe balauri struniți în căpestre fermecate. Sau se uita de acolo, de pe muntele de piatră, în lungul drumului, la carele multe încărcate cu grinzi lungi, scrâșnind prin pietrele drumului de atâta povară, în șir lung, unul după altul, mereu altul după altul, poate până acolo jos la grebla de la Ofenbaia. Și moții pe lângă ele, înotând în zloata drumului, cu mâna pe corpul boului, ca să-și împartă frățește-aceeași trudă, pe din două fiind cât de cât mai ușoară... Acel/ms *naturae*, potrivit căruia orice om se naște liber, a rămas literă moartă prin tratate învechite ori prin pandecte prinse de mucegai. Numai doamna Catarina Varga s-a pornit să-l șteargă.

Gândul îl făcu să se scuture și să se întoarcă lângă cea care nu se mai sătura să-l fure din ochi. Zâmbi, și alt zâmbet mai plin îi răspunse pe dată, voind să arate de când l-a tot așteptat și e gata să-l aștepte și după aceea.

— Da domnișorul nu-și ia soață de rumân, se pomeni vorbindu-și gândul, poate o rodea prea tare, cu ochii într-o parte să le ascundă zbuciumul.

Iancu nu răspunse și nici nu avea ce spune despre un viitor care se arăta atât de încâlcit. Ziua de mâine e încă atât de departe...

Zicala se curmă. Jucătorii se așezară la locuri, petrecându-și batistele peste fețele și grumajii prinși de boabele de sudoare. Ionel mai făcu un drum cu ulcioarele goale, să le aducă pline. Sporovăielile îi prinseră din nou, până ce Vuțu, la seninul cuiva, porni un haidău cu clătinări lungi. Se apropia miezul nopții cu sfârșitul, de aceea tinerii jucau mai plin, să le mustească din suflet atâta voie bună câtă să le fie merinde până la cealaltă vacanță. Numai lumânarea rămăsese neclintită, clipind câteodată ca să se mire de ce s-o fi zvăpăind lumea în fâșiile gălbui pe care le împrăstia cu atâta dărnicie.

Într-un târziu, pe când lărmuiau la masă, cu mâna pe toarta ulceleur, un cântat răsună de undeva din curte, parcă precedat de o bătaie din aripi. Ionel sări ca mușcat și declamă, cu brațele în lături:

— *Fraier meusjam cantaviti Media nox\ Finis epulil.*

— *Vivat Gallus gallinarum* – izbucniră toți bătând din palme și ridicându-se de la mese. Fetele dădură să fugă val-vârtej pe ușă, dar Ionel le sări înainte.

— Sta-i pe loc! Cine v-a adus trebuie să vă ducă de unde v-a luat!

— Așa, așa, *Gallus gallinarum* Hai, că te însoțim toți.

Ieșiră și ei după fete, tropăind prin târnaț și pe trepte, fără ca le pese dacă o fi dormind cineva prin acareturi. Porniră în susul drumului spre ulița mare a satului, pășind de-a valma. Cerul era spuzit de stele, parcă și ele umede de răcoarea nopții. Aerul rece îi învioră și Ilie Pinciu se pomeni lălăind, cum pornise mai înainte.

Se opri și întrebă pe Vuțu dacă o știe la ceteră.

— Știu, domnișorule, o cântăm și pe aici.

Și ceterașii începură, iar Pinciu îi acoperi cu glasul lui cald de bariton tremurat:

Nu thă bate, taica.

Nu mă bate, maică.

Se pomeni cu ceilalți cântând, fetele cu tonul lor subțire și plin de foc, căci tocmai acest cântec le mergea la inimă:

Că zău eu ți-oi spune.

Săraca-mi de mine.

Cine m-a-nșelat

De m-a sărutat:

Un voinic înalt

Ca un fir de brad.

*Dragă fa **f**a lui*

Spuma laptelui...

Căinii satului se stârniseră și le țineau calea lătrând pe la porți, ghicind și ei că trebuie să se facă părtași la așa veselie, chiar dacă nu-și puteau potrivi glasurile. Versurile se depanau lin, cu vorbele încălzite de gâtlejurile încinse:

Sprâncenele lui

Pana corbului

Ochișorii lui

Mura câmpului...

1 Fratele meu deja a cântat. Miezul nopții! Sfârșitul banchetului!

(lat.)

Spre sfârșit, glasurile subțiri răsunară mai aprinse, căci aici își despovărau sufletele:

Nu mă bate, taică.

Nu mă bate, maică.

Că el s-a jurat

Că mă va lua

Când seva-nturna...

Vuțu trecu într-o învârtitură sprintenă ce sfârșea cu un clămpănit pe corzi.

— Așa, Vuțule, strigară câțiva. Se auziră tropăituri ca de joc, apoi gura lui Ionel strigând să se audă și peste sat:

Sărută-mă, mândră-n gură.

Că de mână mă duc la sculă;

Sărută-mă și-n obraz.

Că de mână mă duc la Blaj!

— Strigă, mă, și de Cluj! – se auzi dintr-o parte.

— Nu știu, n-am auzit. Și nici nu-mi vine inspirație, se apără el.

— Până te urci pe vârful cotețului și cotcodăcești o dată!

Râsetele umplură ulița, cele pițigăiate acoperindu-le pe celelalte. Lăsară fetele pe la porți și se întoarseră cam grăbiți, căci în făcutul zilei trebuiau să fie gata de drum. Se împărțiră pe la paturile din cealaltă odaie, iar ai casei își aștermiră pe un strujac unde jucaseră și cântul al doilea al cocoșului nu-l mai auziră nici măcar în vis.

A doua zi, încă nu răsărise soarele când toți erau în drum. Căruța lui Mihali îi aștepta, pe când cea a lui Găinara era încă în curte, cu sluga popii moșmondind pe la curelele hamului. Ionel intra și ieșea mereu din casă cu câte ceva, poate uitat de atâta grabă, pe care îl potrivea pe undeva prin coșul căruței. Ieși și fratele său teologul cu o traistă umflată, petrecut de preoteasa ce nu-și putea lepăda de la ochi poala șorțului. Apoi Ionel deschise poarta mare și căruța se urni, oprindu-se în drum dinapoia celeilalte. Tinerii se întoarseră în curte să-și ia rămas bun, cu mulțumiri pentru ospitalitatea care se va repeta. Când se întoarseră în drum, auziră țârlăituri de vioară.

Din susul văii veneau fetele cu cei doi ceterași, ieșiți ca din pământ tocmai în acea clipă, grea ca toate despărțirile. Studenții nu-și mai puteau ascunde bucuria, ridicându-și mâinile și lăsându-le să cadă

ca moarte. Iancu le ținu dramul și întrebă zâmbind:

— Ei, ia spuneți acum: care pe care ați visat?

Fetele hohotiră dintr-odată și părea că nu se mai puteau opri.

Într-un târziu, cea murguță răspunse ea pentru toate:

— Pe toți!

— O, o, o! – răsună ca o uimire generală printre tineri.

— Atunci va trebui să recurgem la duel! – se auzi Ilie Pinchh

— Dacă-i așa, trebuie să veniți cu noi măcar până la răscruce.

Și poate până acolo vă gândiți mai bine, se amestecă Iancu, ținându-se să nu râdă. Ei, mai așteptăm pe cineva? – și se uită la Ionel.

— Uite-i că vin! Haideți odată, *famulil* – și Ionel fileu semn de grăbire cu mâna ridicată.

Pe drum, pășeau grăbiți trei școlari din clasele mici ale gimnaziului. Desagii cu merindea fuseseră aduși dis-de-dimineață, dar ei mai întârziaseră – poate de groaza declinărilor latinești. Când sosiră, Ionel le făcu semn să se cuibărească în coșul căruței, prin fânul anume răvășit.

— Noi mergem pe jos până la răscruce, lămuri Ionel, uitându-se la cocișii ce așteptau cu biciul în mână.

Se urniră mai întâi căruțele, apoi grupul de tineri învârstat cu fete așa cum se nimerise, dar la câțiva totuși nu la întâmplare, în vreme ce Vuțu și condrănașul începură o învârtită ruptă după poticnelile din care era urzită. După câțiva pași, tinerii se uitară în urmă și prinseră a face semne cu mâna spre gazda care se uita pierdută, în mai puțin de un sfert de ceas, se pomeniră la încrucișarea drumurilor și o cărată întoarse spre stânga pe drumul Aiudului și Clujului, iar cealaltă opri, după ce trecu spre podul umblător de pe Mureș.

— Acuma, Vuțule, una de rămas bun.

Și perechile se înfiripară într-o clipă, iar jocul se porni într-un iureș nebun, acolo la răscruce, ca al ielelor veșnic nesătule de horă.

Soarele răsărise de pe culmea de peste Mureș și se uita nedumerit la jocul ce se stârnise așa, de dimineața, tocmai acolo în pulberea de la răscrucea dramurilor. Se uita și el cum fetele se întorc pe sub mână ca o jucărie pusă pe rotile și cum poalele ridicate ca o coadă se plesnesc unele de altele, de sună ca niște aripi de cocoș. La pașii pe loc dintre rotiri, câte unul se apleca să sufle ceva la urechea jucătoarei, să nu mai audă și alții. Fata se îmbujora pe dată și dădea doar din cap, dar așa, mai mult în gând, nu cumva să se bage de seamă.

Poate ceva să țină merinde până la cealaltă vacanță...

La un semn al lui Iancu, Vuțu curmă zicala și, după străngeri de mâini, tinerii se grăbiră ia căruțe, unde se orânduită pe scândurile puse anume curmeziș, acoperite cu câte un țol împâăurat. Apoi, cele două căruțe se urniră, una înainte, cealaltă spre stânga către Cluj, petrecuți de fetele rămase la răscruce, de unde făceau semne când spre una, când spre cealaltă.

Abia s-au depărtat la o bătaie de pușcă și pe dealul de dincolo de Mureș răsună o pocnitură. Apoi alta. Cele două căruțe se opriră să li se vadă mai bine. Pe drumul de pe culme, se înșiruiău pâlcuri mai mari și mai mici, unii călare, cei mai mulți pe jos. Erau școlarii ce grăbeau spre Blaj pe drumul mai scurt ce trecea Mureșul pe la Aiud să se întâlnească cu cel de la Uioara și de la Turda. Pesemne, cineva îi zărise pe cei din căruțele de pe drumul de țară și trăsese două focuri în semn de salut. Cei din căruțe se ridicară în picioare să se facă mai văzuți și începură să fluture pălăriile. Cei de pe deal se opriră și ei, răspunzând cu aceleași semne de bucurie tinerească.

Apoi se auzi un țarlăit de vioară și chiote. Iancu nu se putu opri să nueși scoată pistolul și să-i țacăne cremenea cu cocoșul, ațintindu-l spre cei de pe culme. Când bubuitura răsună, se auzi o larmă pe deal ca un vuiet surd de ape ieșite din albie. Vuțu începu și el o zdrâncănită, ca să-i ațâțe mai tare. Se zăriră semne ca de la tropăit pe loc, cu mâini ridicate ca pentru pocnitul din degete. Din cele două căruțe se auziră șuierături pe degete, apoi fluturările cu pălării se întefiră, până când cei de pe deal se urniră pe drumul ce cobora de cealaltă parte în șesul Târnavei.

Căruțele porniră și ele. Clujenii se uitau mereu pe dealul de peste Mureș. Zăreau câte o căruță încărcată, mulți pe jos, pesemne aceștia nu veneau tocmai de departe.

— Începe a se dezmoști și națiunea noastră, îi scăpă printre dinți lui Iancu, cu o mână încleștată pe loitrea căruței. Iosif Sterca Șiuluțiu de lângă el dădu doar din cap, căci pe dealul la care se tot uitau se zări un cârd mai mare de școlari, câțiva călări, dar cei mai mulți pe jos. Din urmă, veneau căruțe încărcate cu saci și desagi, merindea de școală pe care și-o găteau la gazdele din Blaj. Grija pâinii n-o aveau, țipăii făcuți în dar de pe moșia episcopiei le veneau la toți ca o sâmbrie caldă pentru mai multă osârdie la învățatura.

Se auzeau și glasuri de ceteri, amestecate cu cele tinerești. Pe

atunci, drumul la școlile Blajului era ca un drum la nuntă, de bucurie că se revarsă și peste români lumina cărții prin care trebuie să se ridice în picioare ei și neamul lor.

XII

primăvara anului 1846 aduce nori întunecoși

Transilvaniei. Răscoala țăranilor din Galiția atâță focul și în Transilvania. Slujbașii comitatelor sunt sfătuiți să păstreze lacenșnprn știrilor despre revoltă, dar zvonurile sunt mai tari, înfiet în multe locuri stăpânii moșilor se mută în grabă la orașe penlin **n** fi mai la adăpost. Se tem totuși și acolo, cunoscând mai diiminir nolmța poporului că, dacă s-ar întâmpla vreo răscoală, împăratul și ni mala ar fi de partea iobagilor. Cancelarul Jdsika din Viena ni **f**. iivnuatorul Teleki din Cluj își aduc acum aminte de1 ceu-nic wi<**v**. olvali –, tăciunele care poate aprinde butoiul de pulbere de la Inndiile împărăției.

Frica îl face pe guvernatorul Teleki să raporto/e Vimci, în /lua de 16 mai 1846, că în domeniile Zlatnei... numai pl în minvriița armatei se va putea restabili ordinea”.

Încercările vicecomitelui Menyhbrt Fo, **s**/, 16 dr a aduce Inciumanii la supunere rămân zadarnice. HI nu se încumetn, totuși, să ceară intervenția armatei – dimpotrivă, solicitfl, înipreutiA cu pl im judele Francisc Boer, rezolvarea cererilor minerilor iobagi.

De-abia în 31 iulie, cancelarul vieiic/ Josika îl somca/**n** pe guvernatorul Teleki să trimită pe cineva care să silească pe iobngi la prestațiile domaniale și să o sechestreze pe agitutoarca Catarina Varga.

În 10 august, comandantul-șef Puchner pune la dispoziția prim-judelui Francisc Bobr un detașament pentru a sili pe buciumani la supunere. Prim-judele Bobr se duce la Bucium și aduce la cunoștință-ordinul prea înalt din 31 iulie. Vestea s-a răspândit cu iuțeală și în Abrudsat și Cărpiniș, împărțind oamenii în două tabere.

Cei mai bogați, vreo optzeci din cele trei comune, trimit comitatului o rugare prin care declară că „... vor relua prestarea serviciilor înfiet înainte de sosirea forței armate, că renunță ia Ecaterina Varga, că n-o vor mai tolera în satele lor și printre ei, iar dacă se va afla acolo, o vor preda imediat”. Cealaltă tabără a rămas credincioasă drepturilor vechi pentru care înaintaseră atâtea rugări prin Catarina Varga, în jurul căreia țin acum strajă mai puternică. Vestea că vor veni iar cătanele peste ei îi silește să-și scoată lucrurile

de preț la șurile și colibele ce le au sus pe munte, prin poieni și margini de pădure.

Amenințarea armatei o îndeamnă pe Catarina Varga să nu aștepte căderea în mâinile ei, de aceea adună o nouă colectă de bani să plece la Viena cu o nouă rugare împotriva slujbașilor domeniului, care nu respectă noul ordin, din 31 iulie 1846, de a aplica cu exactitate contractul din 1789: „Deși noi, comunele subscrise, exasperate de nenumăratele samavolnicii săvârșite împotriva noastră, am apelat de mai multe ori la tronul maiestății voastre imperiale și regale pentru a ne apăra împotriva silnicilor funcționarilor drepturile noastre legale, întemeiate pe privilegiile acordate de principii, deși maiestatea voastră imperială și regală, ca un adevărat părinte al poporului său a binevoit totdeauna să ordone prea grațios remedierea doleanțelor noastre, totuși parcă am fi osândiți de soartă să fim jucăria capriciilor samavolniciei tiranice, căci din cauza abuzurilor săvârșite de funcționarii domaniali și ai comitatului, n-am fost în stare să scăpăm de jugul istovitor al asupririi care degradează orice demnitate umană, iar dacă maiestatea voastră imperială și regală nu va binevoi să intervină prea grațios, distrugerea și pieirea noastră totală vor fi duse la capăt, fiindcă slujbașii obișnuiesc să se prezinte cu plăcere și punctual aici pentru a se achita de sarcini oficiale în care se poate jefui”, între altele, poporul l-a dat afară din slujbă pe vicejude fiindcă „... ne-a jecmănit și escrocat cu circa 800 florini-penghei, parte în numerar, parte în natură, sub pretextul că va depune suma în contul dărilor și pe numele nostru la locul competent. El însă nu a depus suma nici până în ziua de azi, încât ni se cere din nou”. Oamenii arată că, pe deasupra, sunt împiedicați chiar să-și apere drepturilor, de aceea s-au văzut nevoiți să predea doamnei Catarina Varga dosarul cu procesul și privilegiile lor din vechi pentru a le așterne în fața suveranului. Ei roagă pe maiestatea sa prea grațioasă să dea salvconduct Catarinei Varga, apoi să trimită o comisie care să cerceteze la fața locului plângerile, iar armata să nu vină peste ei atâta timp cât comisia nu și-a sfârșit ancheta.

Înarmată cu această cerere și cu banii strânși pentru călătorie.

Catarina Varga a plecat prin septembrie la Viena, ieșind din munți pe drumuri mai ferite, izbutind să depună cererea la sfârșitul lunii, în 10 octombrie, cancelaria vieneză a luat-o în dezbatere, fără să ia vreo hotărâre.

Detașamentul militar a pornit și el din cetatea Bălgradului și a mășăluit spre munți. Buciumanii nu s-au înfricat, au ieșit din sate la șurile și colibele din hotar, să umble cătanele pe vale până vor rupe cizmele, dacă vor putea pune mâna pe vreunul. Ofițerul comandant a chibzuit cum să iasă din încurcătură și, văzând casele pustii, a făcut cale întoarsă. Pe Catarina Varga nici n-avea de unde să o mai ia. Guvernatorul n-a mai repetat ordinul de arestare, deoarece a găsit pe altcineva mai îndemânat.

În 2 septembrie 1846, a fost înscăunat la Sibiu vicarul episcopal Andrei Șaguna. Guvernatorul Teleki și noul comite al Albei de Jos, baronul Nicolae Banffy, îi scriu vicarului să-i liniștească imediat pe minerii iogabii din domeniul Abrudului. Șaguna a înștiințat pe preoții din cele trei comune că va sosi în curând să stea de vorbă cu enoriașii. Se vede că era cam zorit, căci în 26 septembrie era în Abrud, iar a doua zi, duminică, s-a dus la Izbita.

Popa Suciu era pe la utrenie când a sosit vicarul. Anume a început mai de dimineață, să nu-l prindă măria sa acasă, ca să-l tragă de limbă. Printre preoți se răspândise vestea că noul vicar trimis de mitropolitul Raiacici ar fi sârb, întrucât fusese starețul mănăstirii Covil și nici nu știe bine românește. Cei mai bătrâni își aminte” au de veacul trecut, când toți episcopii lor fuseseră sârbi trimiși de împărăție ca să fie mai bine ținuți în frâu și rezistența începuse să se înfiripe – mai ales că unii protopopi râvneau la scaunul decedatului Vasile Moga.

Birjarul Ioanei trăsesese trăsura în curtea popii, apoi desprinsese caii, ca să-i adape și să-i orânduiască în grajd. Preoteasa nu așteptase mult, bănuind că vizita înaltului oaspete nu cade așa din senin, de aceea a și trimis sluga să-l înștiințeze pe popa până n-a ajunge măria sa la biserică. Sluga s-a vârat pe ușa din stânga a altarului, după ce i-a șoptit ceva crâșniculuă, apoi s-a întors pe fugă să-i spună stăpânei ce i-a poruncit părintele.

Vicarul s-a strecurat printre buciumanii adunați și de prin celelalte sate, care i-au făcut loc cu adâncă supunere, văzându-i crucea sclipind pe lanțul ce o ținea atârnată pe piept. Statura lui, fără să fie înalta, era impunătoare, cu niște ochi limpezi și cu o bărbuță țuguiață care îi înălbea obrazul neted – cum îi stă mai bine unui egumen despre care toți spuneau că e și un om frumos la cei 38 de ani. S-a îmbrăcat în odăjdii, ajutat de popa Suciu și de crâșnic. Slujba s-a desfășurat cu pompă, cantorii silindu-se să cânte pe placul măriei sale

gheneral-vicăreșul lor, care la sfârșit le-a ținut o predică să le meargă la inimă. Și, ca să-și pregătească urcușul pe scaunul episcopal, a și raportat imediat cancelarului vienez Samoil J6 sika, față de care era atât de îndatorat, întrucât l-a recomandat ca vicar prin Metternich, la care avea mare trecere: „După săvârșirea liturghiei, mi-am început cuvântarea în fața creștinilor adunați în număr considerabil, arătându-le că, potrivit principiilor creștinești și cetățenești, fiecare este dator să se supună cu dragoste, cu cinste și cu bunăvoință maiestăților cerești și pământești și autorităților rânduite de acestea, învățăturile mele, deși dezvoltate pe larg, nu au fost primite cu simpatie deosebită de ascultătorii mei, fiindcă duhul rău i-a stricat cu totul”. Din aceste învățături, buciumanii au ghicit că și măria sa ține cu domnii, n-au de ce să-i mai dezvăluie păsurile și, de aceea, s-au scurs din biserică, nemaiadăstând în curtea ei, cum era obiceiul din vechi. Când a ieșit vicarul, urmat de popa Suciu, au găsit curtea goală, iar pe drum nici țipenie de om.

— Le-ai spus dumneata ceva să plece? – se întoarse spre preotul rămas cu un pas mai înapoi, cum cerea eticheta clericală.

— Când să le spun, măria sa, doar ați văzut că n-am plecat de la altar.

Șaguna mișcă numai din buze, semn că nu-i plăcea ceva, întrebarea sau răspunsul, ori poate amândouă. Trecură podul și urmară până acasă fără să mai schimbe vreo vorbă, ca și cum s-ar fi îndușmănit fără să știe de ce. Popa îl conduse la odaia din fund, gătită anume pentru oaspeții mai de vază, și se așezară la masă. O sticlă puțin umflată la pântec și două pahare așteptau să fie băgate în seamă. Popa rămase așteptând în tăcere, dar văzând că devine prea lungă, arătă doar cu mâna spre sticlă. Vicarul dete din cap fără entuziasm și popa umplu pahărelele. Vrei să-l îmbie, dar se opri, aducându-și aminte că n-a rostit rugăciunea de masă prin care să ceară blagoslovirea prelatului cu cruce pe piept, cum știa și din vizitele protopopești. Vrei să se scoale și să zorească preoteasa, care tocmai acuma întârzie peste cuviință, dar se sfii să-l lase singur pe înaltul oaspete, și așa destul de îmbufnat, de vreme ce nu scotea o vorbă, chiar dacă el era un biet popă prost de pe sate. îl scoase din încurcătură tocmai preoteasa care se ivi cu o mămăligă. iburând pe un fiind lucios de lemn, urmată de Salvina Coleșenului cu o oală în care se zărea un fel de polonic. Le așezară pe masă, preoteasa le ură „poftă bună”, rândui blidele și lingurile, apoi

Începu să pună mămăliga, rupând-o cu o lingură mare de lemn, dându-și seama că tăierea ei cu ața ar fi o necuviință față de asemenea mărime bisericească. Popa se ridică în picioare, făcu semnul crucii și începu obișnuita rugăciune. Vicarul se sculă și el pe dată, uitându-se cum aburii de mămăligă se înălțau, trecându-i de nări, în vreme ce preoteasa și Salvina rămaseră stane de piatră lângă ușă. După ce vicarul dete blagoslovenia cu două degete peste masă, își făcură cruce și ele ieșiră. Vicarul se așează din nou și cu polonicul își turnă peste mămăligă ceva cam verzui și rece, cu miros de varză murată.

Popa îl măsură lung cu coada ochiului, neîndrăznind să întoarcă privirea și așteptă. Vicarul potrivi cu lingura o înghițitură de mămăligă cu turbureală, o duse la gură, apoi se opri din molfăit, cu ochii plini de nedumerire.

— Cum, moare?

— Da, măria sa, mâncare de post – de care mâncăm și noi. Am socotit o mare necuviință să vă dau altceva.

— Cum post? Astăzi în 15, după calendarul nost.

— Ei, am uitat, măria sa, că ieri a fost zifta Crucii și s-a sfârșit și postul Sfintei Cruci. Se vede că ne-am obișnuit cu el.

— La post de aceste folosiți? – întrebă vicarul, mâncând în silă, mai mult mămăligă decât moare.

— De aiestea, măria sa. Și am auzit că și la dumneavoastră, egumenii, are mare preț mămăliga cu moare.

Șaguna nu răspunse, clipi doar din ochi, se vede că nu știa – să mai mănânce sau să se oprească. De la o vreme, lăsă lingura pe marginea blidului și se făcu a fi năpădit de tuse, căutându-și batista prin buzunarul ascuns al reverendei. Popa înțelese că se întâmplă ceva și se arătă săritor:

— Să vă aducă altceva de mâncare?

Vicarul dete doar din cap, uitându-se în blid, cu batista la gură.

Fereastră se nimerise deschisă, popa se plecă spre târnaț și o strigă pe preoteasă care se și arătă.

— Adu-i la măria sa altceva. Niște caș dulce cu smântână se potrivesc numa bine cu mămăligă caldă.

Vicarul dete din cap, apoi întrebă dintr-odată:

— De ce spune că egumenii mănâncă cama ghine mămăligă cu moare?

— Am auzit, măria sa, că moarea spală bine creierii, mintea se

limpezește și omul se face cu trei părți mai deștept, de taie ca briciul, cum vine vorba. Și eu am băgat de seamă la mine, totdeauna când postesc cu moare multă.

Preoteasa, care tocmai luase blidul cu mămăliga și moarea dinaintea vicarului, grăbi spre ușă, simțind că e gata să pufnească în râs. Tot nu pricepea de ce i-a trimis vorbă pe slugă să le gătească mămăligă cu moare. Șaguna se uită lung peste masă, căutând parcă să cumpănească dacă popa vorbește cuviincios sau dimpotrivă. Și, ca să-l ia de scurt, făcu uz de autoritatea sa de cap suprem al eparhiei, căutându-i nod în papură. Se legă mai întâi de cel care citise

Apostolul.

— Ai văzut, părinte, că la apostol n-a mers ghine cu ghiovăsirea?

— Ce-i aceea ghiovăsire? La noi se zice numai la lapte, făcut așa covăsit.

— Nu, frate, dădu Șaguna din mână, apoi se frecă pe frunte în căutarea unui cuvânt. Știi ungurește?

— Nu știu, măria sa, fără ia așa câteva vorbe urâte, sudalme de-aiestea, că de-aiestea cam auzim noi.

— Ghiovăsire, asta vine când. copilul la școală începe, a, be...

— Aha, slovenire pe bucoavnă: ba-be-bi-bo-bu, va-ve-vi-vovu... j

— Da, da, slovenire, uitasem, sări bucuros pe scaun.

— Da măria sa nu sunteți rumân? – cuteză popa, făcându-și curaj din neștiința vicarului.

— Ba da, noi him armâni di Munții Pindului. Noi zburam armânește. Da vreau să învăț cama ghine și pe rumânește, dacă școala am făcut la unguri și sârbi. Vream spune să cantorul n-a slovenit bine la apostol.

— Maria sa are școală puțină, că, vedeți, noi aici în sat nici școală n-avem, ne ducem la vecini. Pruncii de-acum se duc toți, da el este om mai bătrân și a învățat așa mai mult singur, așa că n-avem ce-i băga vina pentru... Nici n-am să fac ca vlădica Dionisie Novacovici...

— Cum? – se uită cu ochii mari, uitând lingura în blid, fără să-l mai aștepte.

— Așa cum ne spuneau preoții bătrâni care l-au apucat. Ziceau că dacă greșea vreunul în timpul slujbei, mai cu seamă vreun preot tânăr, pe loc îl socotea în tinda bisericii, îl lungea la pământ și-i număra la fund atâtea băte câte poruncise prea sfinția sa.

Șaguna plecă ochii în blid și își făcu de lucru cu lingura, fără s-o

poată duce la gură.

— Da dumitale de ce spune lumea „popa Pitula?” sări deodată bucuros că a găsit cu ce să-l înfunde mai adânc.

Popa rămase descumpănit, uitând să mai ducă lingura la gură.

O așeză încet pe blid, uitându-se drept în ochii vicarului care și-i plecase anume, făcându-se că amestecă mai îndelung cașul sfrâmat cu smântână să se ia mai bine pe lingură. O undă de mânie i se strecură în vine, dar și-o stăpâni, strângând din fălci. Se sili să-i răspundă în liniște:

— Se vede că măria sa de-aceea a venit, ca să strângă vorbe de prin oameni. Am zis și eu odată așa, în glumă, cum apucasem la un pahar, că Dumnezeu ar avea numai cu o pitula mai mult...

— Dumneata față bisericească nu-i slobod să spune așa! i-o reteză vicarul, simțindu-l încolțit.

— Da bunul Dumnezeu știe prea bine de glumă...

— Nu, părinte, cu bunul Dumnezeu nu trebuie glumit și Șaguna ridică arătătorul drept, ca și cum ar fi voit să soiuileze înălțimile.

— Bine, măria sa, am greșit și eu ca un păcătos ce suni...

— Da instigatoarea asta, Varga și cum mai cheamă, vine pe la dumneata...?

— Vine dară, dacă suntem vecini.

Popa simți că aici voia să ajungă vicarul și acum urmează bătălia cea mare.

— Cum, prieten cu o eretică? – și Șaguna ridică ochii din blid să-l poată sfredeli mai adânc.

— Eretică, neeretică, eu am văzut că se rongă la același Dumnezeu ca și noi, are în casă aceeași *Biblie*, ba chiar acum citește de pe o psaltire de a noastră, că și-a uitat-o pe cea ungurească nu știu pe unde.

— Ai legături cu o femeie care stoarce poporul de bani ca să călătorească la Viena, în loc să predai la comitat așa instigatoare?

— De ce să o dau prinsă, dacă n-a lăleut la nime niciun rău? Ba pot zice că numa bine, că ea le-o dus rugări să-și capete dreptul care

I-a avut din bătrâni. Ea n-o umblat să omoare pe nime, s-o ținut numa de lege, iară banii ce i-o strâns, i-o fost de cheltuială pe drum și ce mai trebuie la om.

— Da i-a instigat pe oameni să nu se ducă la stâneni și la...

— Aceea așa-i, pentru că ei sunt băieși și au să deie numa aurul

la cămară, cu dijma cum o fost pusă încă de demult.

— Nu-i slobod să facă așa! – și Șaguna bătu cu pumnul în masă, uitându-se drept în ochi. Și nici la dumneata nu-i slobod să vorbești așa! N-ai auzit ce-am spus în biserică?

— Ba de auzit, am auzit, dară...

— Niciun dară! De azi înainte, dumneata ești obligat să dai înștiințare la protopopul dacă această instigatoare mai vine aici și să spui unde șade.

Șaguna se opri, căci începuse să-i tremure buza de jos.

— Aiasta n-o fac, măria sa! Iacă, sunt om de cincizeci de ani, mai bătrân ca măria sa, da să-mi vând eu pe cineva care nu mi-o făcut niciun rău, nici mie, nici altuia, far numai bine, adică să mă fal iudă, cum se zice – aiasta ferit-a sfântul! Și dacă mere treaba așa, iacă pun patrafirul jos și-mi dau abzicerea de la parohie, decât să-mi încarc sufletul cu un păcat. Nu mi-i frică de ziua de mâne, că tot cu mâinile mele m-oi ținea ca și până acuma. Fetele mi le-am măritat, că-și și bună rânduială le-am făcut, eu și cu preoteasa ne-om face rost cât să trăim de azi pe mâne. Popa se încălzise și ca să-și șteargă fruntea și grumajii, a trebuit să-și caute batista, pe care o găsi cam greu, semn că n-o prea folosea. Puteți să puneți chiar acuma pe altul în locul meu. Dacă le-o plăcea și oamenilor de el, că la noi așa o fost legea, adăugă el după o pauză.

— E, părinte, nu vorbesc să ajungem acolo. Eu vrut să ajuți să scăpăm de această *pernicioasa seductrix*. Știi latinește?

— Nu, măria sa, că n-am umblat la gimnazuri, numa aici la Șasa și pe urmă șase luni la școala de preoție din Sibiu.

— Puțin, puțin, da așa a fost la vlădica Moga. Acuma facem mai mult, dar lăsăm asta. Eu nu cer decât să faci înștiințarea la protopopul Ighian dacă această instigatoare este la Bucium.

— Nu, nu, măria sa, nu mă leg să umblu eu cu de-aiestea, mai bine...

— Atunci nu face nimic, cerem la alții. Și așa dumneata preot mai bătrân – și Șaguna încercă să râdă, dar se opri îndată, dându-și seama cât de mult distona. Așa, acum putem să bem și un pahar de vin după caș și smântână, fost foarte bun, trebuie să zic mulțămesc la doamna preoteasă.

Popa luă sticla de pe laviță și două pahare și turnă înaltului oaspete, având grijă să nu-l umple până la vârf, nu cumva să i se verse

pe reverendă, sau chiar pe crucifixul de pe piept, dacă îl duce prea grăbit la gură. Bău și el mai mult să-i țină tovărășie, cum cerea buna-cuviință. Vinul nu topi răceala, nici bățile ușoare în masă ale vicarului cu degetele nesupravegheate – poate de nerăbdare –, încât tropotitul ce se auzi în târnaț, apoi glasul de bărbat întrebând ceva, era nu se poate mai bine venit pentru a curma sila politeții.

— Mi se pare că a venit un preot din cei chemați. Te rog să-l aduci să stăm de vorbă, dar confidențial. Popa Pitula se ridică să iasă în întâmpinare. Dacă vin și ceilalți, să aștepte afară până terminăm.

— Înțeleg, înțeleg, măria sa – și popa ieși.

În odaia cealaltă intrase Alexandru Danciu, preot în Cerbii.

— Hai, că abia așteaptă măria sa domnul ghenereal-vicăreș să te spovedească. Placă numa înlontru.

— Da ce-i? Cred că glumești.

— Du-te, numa du-te, și ai să vezi – și popa Pitula clipi din ochi, colegul său nu pricepu dacă a șiretenie sau a complicitate în ceavn ce încă nu bănuia.

După ce intră preotul Danciu, popa Pitula ieși în târnaț ca să se mai răcorească pe o laviță, uitându-se în susul plaiului spre Măgura ce abia își arăta vârful brazilor. Preoteasa spăla vase în bucătărie, vorbind cu cocișul vicarului căruia îi dădea acolo să mănânce Vru să caute sluga să-l întrebe dacă este nutreț în șură și pentru caii vicarului, când pe poartă se strecurară alți preoți din Bucium, chemați de măria sa, Nyszta Mozes și Kozma Ștefan, Coborî pe trepte în întâmpinare, le strânse mâinile pe rând, apoi îi pofti pe laviță în târnaț să-și aștepte rândul. Cei doi căutară să-l descoase cât de cât, dar popa Pitula se îndepărtă, scuzându-se că trebuie să vadă de caii măriei sale și să-și măie sluga după fân. îi lăsa să se fiarbă așa singuri, pentru că știa din ce pănură sunt făcuți amândoi. Preotul Danciu a zăbovit cam mult, se vede că avea păcate cam muri, înefit cei doi au avut destul răgaz să fiarbă, apoi să se coacă singuri. Când a ieșit, a intrat preotul Nyszta Mozes, iar Kozma a dat să-l întrebe, apropiindu-se de ureche, deși prin târnați nu era nimeni

— Te rog să mă ierți, dar sunt foarte grăbit, de nu-mi mai văd capul de câte mă așteaptă acuma – și preotul Danciu a pornit ca din pușcă, i-o fi fost frică să nu-l mai cheme iarăși vicam! Părintele Kozma și-a dat seama că trebuie să fie la mijloc ceva greu și a rămas îngândurat. Trebuia să fi intrat el înainte» lui Nys/. ta, scăpa mai

repede de frigurile așteptării nelămurite.

Când s-a întors popa Pitula, vicarul ieșise și el în târnaț și de pe laviță cântărea coasta Plaiului, cum se scălda în lumina de pe urmă a soarelui, plecat pe drum de noapte către împărățiile întunericului. Vicarul prinse a-și freca mâinile, apoi a-și lovi palmele, semn că era voios de pe urma întâlnirilor confidențiale. Popa Pitula ghici despre ce fusese vorba și răsuflă ușurat că el a rămas pe dinafară.

— Aș vrea să stau de vornă cu oamenii mai de frunte despre procesul cu domeniul Zlatna.

Voi să mai adauge și obligațiile impuse peste vechiul contract, dar se răzgândi, bănuind că, dacă oamenii vor auzi așa ceva, nu se vor prezenta înaintea măriei sale.

— Acuma-i seară și oamenii îs cam plecați de acasă, fără pe mâne aș zice că... răspunse popa, oprindu-se în capul treptelor.

— Bine, mâne așa pe la prânz, consimți vicarul.

— Atunci mă iau pe la câțiva să le las vorbă. Și la caii măriei sale, adăugă, întorcându-se de pe treapta următoare, cum pornise să iasă, este dat fân cât le lipsește. Decât să-i adape sluga, știe el mai bine – și lepădă din mână, coborând treptele în grabă, poate de părere bună că scapă iarăși de intimitatea măriei sale...

A doua zi, luni, vicarul era încă la prânz când se auziră tropăituri pe trepte, apoi prin târnaț. Popa le ieși înainte și le șopti ceva, după ce s-a uitat peste ei. Vicarul a ieșit, netezindu-și barba să înlătore vreo firimitură nebăgată în seamă, apoi s-a oprit în fața pragului, să-i măsoare cu privirea. Oamenii s-au descoperit și așteptau cu supunere.

— V-am chemat ca să-mi spuneți despre procesul cu fiscul și robota ce trebuie făcută după lege.

— Să ne ierte măria sa, începui Furcoi, ce se nimerise nu din întâmplare chiar în fața lui, da suntem prea puțini, iacă, nici zece oameni – și întinse mâna spre cei din stânga lui, înșiruiți în târnaț –, așa că nu avem căderea să spunem ceva hotărât, de iasta, ori de ceea – și îndrăzni să răsucescă mâna liberă, fiindcă în cealaltă își ținea pălăria în lungul cioarecilor.

— De ce n-au venit și ceilalți? – și se întoarse spre preotul din stâng, lui.

— Azi îi zi de târg la Abrud și la noi mai toți se duc luna la oraș, se alege care rămân pe-acasă. Da mâne dimineață, vom fi mai mulți, sfârși Furcoi.

— Am uitat să spun aseară măriei sale, am apucat la alte vorbe, căută să scape popa Pitula.

Vicarul îl pironi cu o privire ascuțită, din care se putea citi mustrare amestecată cu întrebarea dacă nu era la mijloc vreo lucrătură.

După ce rămase puțin pe gânduri, uitându-se de la unul la altul, ca și cum ar fi căutat un răspuns, dădu un răspuns, fără să i se ghicească înțelesul și încheie cu vorbe așezate:

— Atunci mâne dimineață la biserică.

Oamenii dădură din cap, apoi se întoarseră să coboare treptele, fără să șuşotească între ei. Vicarul îi petrecu cu ochii, apoi spuse popii să trimită sluga să înhame, trebuind să plece la Abrud să stea de vorbă cu domnul spân Anton Vida și ceilalți slujbași.

A doua zi, marți 29 septembrie, vicarul s-a întors și a oprit trăsura chiar la poarta bisericii – semn că nu avea de gând să zăbovească mult. Se adunaseră mai mulți ca ieri, din toate satele Buciumului. Todor Crâșnic și Simion Țandău, zis Pitoc, lipseau, fiind plecați de câteva zile la Cluj, împreună cu alții din Abrudsat și Cărpiniș, ca să încheie un contract cu avocatul Alexandru Bohățel să le susțină procesul amânat de atâția ani, obligându-se să-i plătească în fiecare an o sută de florini.

Așa îi sfătuiseră Cătarina Varga la întâlnirea cea de pe urmă, înainte de a pleca la Viena cu rugarea lor: ea va stăruie pe la curtea vieneză pentru cauza lor, iar avocatul Bohățel să intervină pe lângă guvernul din Cluj.

Șaguna a început să le vorbească despre supunerea pe care o datorează mai-marilor lor, amintind mereu că orice stăpânire este de la Dumnezeu. Provoacă-i să declare că se vor supune întocmai la robotele cerute de fisc, buciumanii s-au uitat unii la alții, apoi au rămas muți. Șaguna și-a îndoit puterile oratorice, cu mai multe citate din cărțile sfinte, dar în zadar – buciumanii au tăcut.

La urmă, le-a cerut să vină la Abrud joi, 1 octombrie, unde se vor întâlni cu mai mulți din Abrudsat și Cărpiniș.

— Da, venim, au dat din cap toți, apoi au ieșit tăcuți și plouați.

Vicarul s-a întors la Abrud fără zăbavă, de unde a trimis vorbă celor din Cărpiniș să-l aștepte în ziua următoare, 30 septembrie.

Cărpinișenii, în frunte cu preoții lor, Moise Manovici (ortodox) și Vasile Balint (unit) s-au dat supuși printr-o declarație scrisă de

preoții lor și de cei 72 de iobagi adunați care și-au pus degetele pe tot atâtea cruci în josul foi.

Joi, 1 octombrie, buciumanii s-au strâns la Abrud cu cei din

Abrudsat, vreo 170 de mineri iobagi, și s-au înțeles cu avocatul jurat Gheorghe T6th să le scrie o declarație pe care apoi au dat-o vicarului. După ce a citit-o în fugă, la gazda din Abrud, a dat din cap, semn că era mulțumit de izbândă, deși nu pe deplin, apoi a întins mâna spre ei, ca pentru a-i atinge pe toți:

— Mereți acasă, eu vre bunul vost!

Declarația era cam întortocheată, pe alocuri cu câte un nod care arăta că nu poate fi înghițită, cum ar părea la prima vedere:

„Obștea noastră e acuzată pe nedrept că refuză a îndeplini slujbele.

Noi am plătit totdeauna dările, dijmele, taxele și am predat totdeauna stânenii necesari pentru topitul aurului, prin urmare nu este adevărat că nu vrem să slujim. Adevărul este că, în afară de slujbele vechi, fiind siliți și la altele, contra cărora am făcut rugare, în urma căreia Consiliul diriguitor suprem al maiestății regești a și dat hotărâre în anul 1844, care fiind publicată, noi pe aceasta doream să o respectăm, încât nu am mai împlinit ceea ce este peste această hotărâre. Da, dar cu respect fie spus, aceasta nu este îndărătnicie.

Însă deoarece mărita stăpânire de moșie a considerat respectarea de către noi a hotărârii cu pricina drept nesupunere și îndărătnicie, este gata să aducă asupra noastră până și execuție branhială. Noi, luând aminte la sfatul și propunerea părintească a măriei voastre, dar mai ales la faptul că execuția militară adusă asupra noastră în vremurile dinainte ne-a păgubit atât de mult în viață, în pacea noastră lăuntrică și bunurile noastre, încât până și astăzi mulți îi mai tragem ponoasele, declarăm cu preaplecăță stimă că, ținând seama de cele de mai sus și în urma acelui motiv de constrângere de a nu fi prădați și nenorociți din nou și de a nu fi cu totul lăsați în voia sorții în ce privește existența noastră politică, ne învoim să facem de acum înainte slujbele pe care nu le-am făcut și pe care le-am refuzat, dar numai până atunci când cauza noastră va fi rezolvată de preasfântul nostru domn maiestatea sa, când vom vedea ce ne va da legea. Dar protestăm în mod solemn ca această declarație a noastră dată acum dintr-un motiv de constrângere să devină obligație veșnică, făcând prin aceasta o întâmpinare după lege, căci tot ceea ce consimțim prin

aceasta se face numai pentru ca să scăpăm de nenorocita noastră jertfire, dar în ce privește remedierea plângerilor noastre ne rezervăm toate drepturile. Și angajamentul nostru de acum este luat pe lângă umila noastră declarație, ca în viitor să nu mai fim loviți de alte nedreptăți și să ne fie îngăduită nouă și celor ai noștri calea liberă în continuarea treburilor și pricinilor noastre.

Mulțumind cu adâncă plecăciune pentru învățăturile părintești ce ne-ați dat, rugăm cu profundă smerenie sfioasă pe măria voastră vicare episcopesc, grațiosul nostru proteguitor, ca, în urma acestei respectuoase declarații, să binevoiască a interveni cu grațiosul său sprijin părintesc ca acest angajament al nostru, luat în starea de constrângere în care ne găsim, să nu devină obligație veșnică, ci să rămână în picioare numai până când se va rezolva cauza noastră ia forul cel mai înalt. Să nu fim supuși nici unei silnicii, ci să fim tratați cu bună-cuviință. În sfârșit, vă rugăm să binevoiți a interveni pentru noi cu rugăminți părintești pe lângă preasfântul nostru domn, maiestatea sa, ca să poruncească scutirea noastră de toate slujbele străine de până acum și să fim repuși ca mineri săraci la slujbe potrivit privilegiului nostru”.

Vicarul nu s-a grăbit să se întoarcă la reședință, poate cu nădejdea că prezența sa va înrăuri mai adânc pe cei ce se arătau atât de îndărătnici. De aceea, în duminica următoare, 4 octombrie, a mai dat ocol prin Cărpiniș, Abnidsat și Bucium, povățuim! poporul la supunere, ba chiar să aibă „purtări blânde”, în cele din urmă, el nu-și făcuse decât datoria de înalt ierarh al bisericii sale, încât putea să raporteze liniștit cancelariului Josika de la Viena îndată după înapoiere, la 7 octombrie, că a izbutit să liniștească pe agitatori, chiar dacă nu alungase pe cea socotită capul răutăților din munții Abrudului. În conștiința sa, el se declara mulțumii, după cum se poate vedea și din felul cum zugrăvea încheierea misiunii sale spinoase: „Și după aceste, am trimis pe reprezentanții iobagilor sub conducerea celor trei preoți din Bucium, anume Nyszta Mozes, Kozma Ștefan și Danciu Alexandru, să se înfățișeze la oficiul spanal regal din loc, ca să declare și acolo, să ceară iertare pentru rezistența lor de până aci și să se recomande în grația (domnilor funcționari ceea ce s-a și întâmplat”, anticipând astfel confirmarea faptului.

Și-a făcut și datoria față de enoriași, adăugând în același raport către cancelariul vienez, că „... aceste comune nenorocite au fost

determinate să se supună atât de principiile creștinești și cetățenești citate de mine, cât și de teama forței armate, a cărei greutate o simt din vremurile trecute până în ziua de azi. Dar menținerea salutară a acestei supunerii nu se poate spera decât în cazul fericit când cererile și rugămintele lor vor fi fost împlinite măcar în parte, cu milostenie și părăntescă bunăvoință, înainte încă de terminarea procesului, pe care ei o doresc atât de mult, și când rebela Ecaterina Varga, despre care se spune că s-ar fi dus la Pesta și de acolo la Viena, nu va mai apărea în mijlocul lor. În acest scop, rog și eu prea plecat pe excelența voastră ca, după înalta și înțeleapta chibzuire a excelenței voastre, să binevoiți a interveni prea grațios pentru ca autoritățile competente să termine cât-mai repede această pricină”.

Protopopul Iosif Ighian raporta vicarului, în 5 octombrie, că buciumanii s-au înfățișat la șpanatul din Abrud, împreună cu preoții lor, să declare că sunt gata să îndeplinească robotele cerute. În ziua următoare, au venit la tăiat stâneni vreo două sute de buciumani, iar peste câteva zile exemplul a fost urmat și de cei din Abrudsat și Cărpiniș. Șaguna n-a întârziat să-și înștiințeze superiorii și în 10 octombrie trimite un raport tocmai tezaurariatului din Viena. Se vede că Viena a fost încântată de succesele vicarului și a socotit că ar fi bine să fie scos și ghimpele care a mai rămas, de aceea cancelarul J6 sika scrie guvernatorului Teleki să-l convingă pe Șaguna să-și continue opera de pacificare și să o prindă pe Catarina Varga. Teleki îi comunică lui Șaguna, în 14 noiembrie, „... acest ordin superior, spre știre și cu dorința de a i se conforma”.

Vicarul a socotit că ar fi consult să se înfățișeze și înaintea superiorului său imediat, guvernatorul Teleki, pentru a-l asigura de obediența sa de grad suprem. O scurtă vizită canonică prin părțile

Turzii a fost bine venită pentru a mai toci din rezistența împotriva lui, ațâțată de unii protopopi întârziați, zicea el, în fapt provocată de românească lui stălcită, care dădea temei zvonurilor că ar fi sârb.

Ea era și prilejul minunat de a se abate pe la Cluj, ca să câștige afecțiunea guvernatorului. Bătălia era cam grea, Teleki fiind un cunoscător adânc al istoriei, din care își putea scoate cu ușurință armele de luptă.

Oricum, încercarea moarte n-are – de aceea, într-o dimineață de noiembrie i s-a înfățișat în audiență. Guvernatorul Iosif Teleki a

binevoit să-l primească în biroul său din palatul prezidențial, înțesat de cărți. Se pare că întâlnirea era așteptată, după afabilitatea cu care a fost întâmpinat vicarul, așteptat în mijlocul biroului și condus de braț la fotoliul rezervat.

— Vorbiți minunat ungurește! – l-a măgulit guvernatorul, după ce s-a așezat și el în fotoliul său. Trebuie să vă exprim cele mai calde felicitări, în chipul cel mai sincer, a insistat, retezând cu mâna.

De altfel, cred că și această cunoaștere excelentă a limbii noastre l-a determinat pe cancelarul Josika să vă recomande mitropolitului din Karlowitz, prin cumnatul său, colonelul conte Kálnoki, adăugă el, nu fără oarecare cruzime, ca să-i arate că este la curent cu păienjenișul sforilor trase din culise. Unde ați învățat ungurește, excelență, dacă mi-e permisă această indiscreție?

— Vă mulțumesc, excelență, zâmbi vicarul, după cum cerea protocolul, dar, după umila mea părere, aceasta nu poate fi socotit un merit, întrucât am învățat-o în orașul meu natal Mișkolț, la gimnaziu, apoi la universitatea din Pesta.

— De ce ziceți „umila mea părere”, vă place să vă „umiliți”?

— Așa ne cer canoanele bisericești, să fim smeriți, știți...

— Da, da, am băgat de seamă că, la dumneavoastră, prelații.

„Smeritul” înseamnă, de fapt, „orgoliosul”. Șaguna rămase descumpănit. Nu se așteptase la asemenea înțepătură de pumnal, de aceea se uită în ochii guvernatorului cu candoarea celui care nu înțelege.

Guvernatorul avu o sclipire de satisfacție care îl făcu să se uite în altă parte și să continue: Asta se vede din ostentația cu care întindeți mâna să v-o sărute enoriașii, cu mai adâncă venerație decât ar săruta o icoană.

— Da, excelență, se practică aceasta, pentru că ea satisface o nevoie a credincioșilor. Știți, la nivelul lor... – și Șaguna dădu mâinile în lături, ca o pecetluire a unei realități inexorabile.

— Spuneți că ați învățat maghiara la gimnaziu și universitate.

— Da, excelență, paralel cu latina și germana, pe care le cunosc bine și pe ele. La universitate, am urmat filosofia și dreptul.

— Minunat! Iată o persoană ce îndeplinește condițiile ideale ale unui ierarh din Transilvania: cunoașterea deplină a limbilor țării și a legilor după care se administrează. Dar mi se pare că stați cam slab cu româna, după cum ne-au parvenit unele informații. Bănuiesc de la

răuvoitori, adăugă guvernatorul, jubilând în ascuns că l-a înțepat tocmai în locul cel mai dureros.

— Știți, excelență, eu sunt, după părințiț aromân din Munții

Pindului și n-am avut unde învăța această limbă, dar mă voi sili să o posed în cel mai scurt timp.

— Neapărat, excelență, altfel... – și guvernatorul lăsă ideea neterminată, ca teama să fie mai apăsătoare. Dar de ce nu v-ați dus la gimnaziul românesc din Beiuș, care se ține de Ungaria?

— Am fost primit la gimnaziul catolic din orașul natal. Guvernatorul îl scrută cu ochi întrebători. Știți, excelență, tatăl meu a trecut la catolicism, dar, după moartea lui, maică-mea s-a întors la confesiunea ortodoxă, iar eu am urmat teologia la Vârșeț.

— Aha! Va să zică sunteți ca un cireș care produce vișine – și guvernatorul își ascuți privirea, ca să-l poată sfredeli mai bine. Dar astfel ați câștigat perspectiva de a urca pe un scaun episcopal, ceea ce la catolici ar fi fost neasemuit mai greu. Ați judecat foarte realist, la obiect, cum s-ar zice.

— Să știți că nu e niciun fel de oportunism la mijloc, trecerea s-a făcut din pură convingere, deoarece ortodoxia întruchipează credința cea adevărată, cum arată de altfel și numele.

— Excelență, vă mulțumesc pentru etimologie, dar există oare vreun credincios fervent care să nu fie convins că adevărată e nunini credința pe care o împărtășește el? Și ar fi chiar absurd să nu fie în. Ținând seama de esența religiei, încât denumirea adoptată de confesiunea dumneavoastră denotă orgoliu, lipsă de critică etc.

Guvernatorul se pornise pe o conversație deschisă și mai ales neoficiaia, de care vicarul căută să profite și să încerce cât de cât o revanșă, de aceea se sili să adopte tonul cel mai potrivit.

— Asta depinde de felul cum sunt interpretate unele aserțiuni din textele biblice...

— Vă înșelați, excelență, îl întrerupse guvernatorul, în ochi cu o licărire de triumf. Mai întâi, nu uitați că de multe ori punctele de dezbinare sunt doar pretexte, mobilul real fiind altul, de natură politică, ori simplă repulsie etnică etc. în genere, confesiunile religioase țin de orizontul cultural, cu implicații ce scapă chiar analizei celei mai sagace. Pe urmă, să nu uităm că, admițând chiar o clanițate străvezie pentru oricine a textelor religioase, divergențele ar apărea în alte aspecte, care ar duce la schisme și secte. De pildă, s-ar putea ivi

controverse asupra compoziției chimice a bășinilor sfanțului Paul când și-a scris cutare epistolă, să zicem către corinteni, spre deosebire de aceea când și-a scris epistola către romani, judecând după anumite ingrediente stilistice – și se opri, simțind că se îneacă de plăcere.

Vicarul albise până în vârful urechilor, apoi se înverzise și pieptul îi sălta greoi, gata să se înăbușe.

— Excelență, eu sunt față bisericească, rosti, ca să se ușureze și să implore mai multă crutare. Guvernatorul jubila de satisfacție și binevoi să zâmbească protector.

— Să nu credeți cumva, excelență, că eu aș fi voltairian sau ateu... Nu, nicidecum! Ocupându-mă, însă, de multă vreme cu istoria, mi-am dat seama cum adesea cel mai neînsemnat aspect poate duce la dispute violente, apoi la despărțire în tabere confesionale ce se dușmănesc de moarte. De ce? Pentru că așa e urzită orice religie – să absolutizeze pe de o parte și să conteste pe de cealaltă. Adică are la bază un fel de germen centrifugal mereu activ. Uitați-vă, chiar aici, în Transilvania, la trei popoare avem șase episcopii, toate fără vreo legătură de dependență între ele, ca să fac abstracție de opozițiile surde, uneori fâțișe, dintre ele, pe care noi, conducerea administrativă, suntem chemați să le aplanăm. Pentru noi, această strictă independență reprezintă o situație ideală, nu se poate mai bine-venită, fiindcă întâmpinăm rezistență mai mică – și se opri, dându-și seama că a trecut la dezvăluiri care nu trebuie mărturisite.

Am alunecat prea departe, excelență, și nu e bine, fiindcă disputele confesionale sunt cele mai sterile. Și cele mai neserioase! – întări, ridicând arătătorul, în odaie se lăsă tăcere. De afară, răzbătea uruitul unei căruțe ce se îndepărta, poate la trap, după graba cu care se stingea.

— Eu sunt foarte hotărât să lichidez starea de înapoiere, începând cu clerul. Știți, excelență, aici școala de preoție durează doar șase luni, ceea ce e prea puțin...

— N-aș crede, excelență, întrerupse guvernatorul, cu aceeași plăcere de a-l mai arunca într-o baie caldă, în șase luni se poate învăța foarte bine ritul, ceea ce la dumneavoastră este esențialul, adică cu cât e mai lungă slujba, cu atât e mai bine, sau, cum s-ar zice în alt registru, hipertrofierea formei e menită să suplinească superficialitatea fondului. Mai pe scurt, preotul dumneavoastră se află la nivelul unui descântător.

Șaguna rămase cu ochii ațintiți la guvernator.

— Vă rog, excelență, n-am înțeles apropierea...

— De pildă, obligația preoților români de a trage clopotele când se apropie o furtună, iar dacă nu izbutesc, sunt tratați de răi.

Șaguna desfăcu brațele, apoi dădu din umeri.

— Se poate, excelență, dar eu n-am cunoștință. Vedeți, duce implicit la superficialitatea și suma de superstiții de care vorbești și tocmai împotriva acestei deficiențe vreau să lupt, întâi prin dezvoltarea învățământului teologic, se apără vicarul, fără să pună la inimă aprecierile nu prea măgulitoare. ale guvernatorului. Așa m-am angajat și în fața mitropolitului Raiacici când mi-a încredințat administrarea eparhiei.

— De acord, excelență, dar trebuie să știți că aici, în Transilvania nu comandă mitropolitul din Karlowitz. Decât în cele pur rituale, se corectă după o clipă. Privirea îi devenise iarăși tăioasă și trecu direct la atac, cu aceeași plăcere de a savura chinurile victimei.

Dumneavoastră sunteți, cum se zice, o biserică cezarică. Pentru că așa v-a structurat dezvoltarea istorică, cunoașteți poate mai bine decât mine. Ca atare, capul bisericii dumneavoastră este capul politic, adică aici, la noi, maiestatea sa prea grațioasă, care numește pe unul din candidații propuși. De altfel, nu e la mijloc niciun fel de excepție, cunoașteți și dumneavoastră atâtea țări aici în Europa chiar, fără a mai alerga și la celelalte continente, unde monarhul e capul suprem al bisericii. Vicarul dădu doar din cap cu o încuviințare în care nu i se putea ghici părerea de bine sau de rău. Vreau să adaug doar că la această numire avem și noi un cuvânt de spus. *Ergo* \ - sfârși guvernatorul cu arătătorul ridicat, spre supremă luare aminte.

Vicarul se simți din nou opărit și se chinui să-și adune puterile.

— Da, excelență, de-aceea mi-am permis și eu să vă importunez cu această vizită, pentru a vă declara obediență deplină, în primul rând față de maiestatea sa prea grațioasă, pe care mă angajez să o servesc din tot sufletul și cu toate puterile. Așa am lucrat și până acuma, deși timpul a fost prea scurt pentru a-mi demonstra fidelitatea, în toate predicile mele, mă călăuzesc de spusele Mântuitorului:

*Redde Caesari quae sunt Caesaris et quae sunt Dei De-o **, pe care le tălmăcesc propovăduind o supunere adâncă față de maiestatea sa, pe care noi o numim chiar prea sfântă...

— Prea bine, excelență, dar noi vrem fapte, nu vorbe! - îl

întrerupse guvernatorul, bătând cu degetele a nerăbdare.

— Am raportat excelenței să-l e cancelarului J6 sika și la alte foruri cum am izbutit să pacific iobagii recalcitranți din ținutul Abrudului...

— Dar va trebui să mergeți până la capăt. Și se opri să vadă efectul vorbelor. Vicarul devenise o biată goangă care alunecase în pânda unui păianjen, unde se zbătea neputincioasă. Cu ochii rătăciți căuta sprijin, poate-și milă, dar efectul era tocmai opus. Să punem punctul pe /, excelență. Cred că ați înțeles că e vorba de *acea pernicioasă seductrix* care a devenit o agitatoare teribilă, de aceea trebuie smulsă din mijlocul iobagilor incitați. Funcționarii noștri s-au dovedit rând pe rând neputincioși – nu știu din ce cauză, dar aceasta nu importă în întrevederea noastră. Am fi putut întrebuința forța armată, dar ne-a împiedicat convingerea că aceasta ar fi doar soluția ultimă, deoarece n-am vrea să se mai repete fapte atât de neplăcute a căror amintire mai persistă printre localnici și prin care ne-am pus într-o lumină urâtă în fața străinătății. De aceea, cel mai nimerit ni se pare ajutorul excelenței voastre. Spre edificare, aduceți-vă aminte că și unii episcopi din secolul trecut au adus câte un sprijin substanțial în potolirea tumultului de tristă amintire al lui Horea, pentru care au fost răsplățiți cu larghețea binemeritată – episcopul Nichitici, cu o mie de florini, iar Petrovici al Aradului, cu vreo opt sute de florini, mi se pare. Șaguna dădu din cap ca să-i înlăture șovăirea. Vizita excelenței voastre, soldată cu rezultate spectaculoase, a dovedit că aveți o putere incalculabil de mare asupra acelor oameni.

De aceea, ne-am gândit cu toții, începând cu cancelarul J6 sika, protectorul excelenței voastre, să vă solicităm acest sprijin pentru a evita vărsările de sânge și alte tumulturi neprevizibile în urmări.

1 Di Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu (*lat.*).

— Excelență, cum bine știți, v-am raportat la vreme că am întreprins pașii necesari. La sosirea mea în Bucium, agitatoarea plecase, încât nu puteam rezolva misiunea încredințată, dar am cerut preoților să mă înștiințeze, prin protopopul Zlatnei, de îndată ce va reapărea în ținutul Abrudului.

— Cam târziu, excelență – și guvernatorul bătu din nou cu degetele în masă, semn de nerăbdare. Timpul poate aduce alte complicații, e bine să urgentăm lucrarea. Iarna e zăpada mare în munte

și deci mai anevoios de operat.

— Dimpotrivă, excelență, soluția preconizată de mine e mult mai adecvată acestui anotimp. Apoi, fără voie, îmi aminti de spaima față de răscoala țăranilor din Galiția, care nu se stinsese încă printre funcționari și orășeni la instalarea lui din septembrie, începu să-și frece palmele, poate de mulțumire, și adăugă: Situația s-a îndreptat deocamdată, după rapoartele protopopului Ighian. Sper să nu se deteriorareze, dacă nu se va mai întoarce acolo în munți *illa pernicioosa seductrix*.

— Vă recomand să nu vă culcați pe această supoziție. Și este bine ca rezolvarea să aibă loc înainte de ținerea sinodului pentru alegerea candidaților la episcopia pe care o administrați. Vă recomand! – încheie guvernatorul, cu o sclipire în ochi ce spunea multe.

Vicarul se făcuse parcă mai mic pe scaun și se uita cu o blândețe stăruitoare la cel de care atârna atât de mult ascensiunea sa atât de râvnită. Guvernatorul își recapătă sadismul funciar și-l măsură cu privirea ca pe un obiect străveziu, pentru a-i citi și gândul cel mai ascuns, își dăduse seama de la început că are înaintea lui un mare ambițios, în stare să joace până la ultima carte în folosul său, de aceea îl privea cu acea satisfacție amestecată cu sadism care este dată numai potențailor zilei. Avea acum siguranța că, la nevoie, va putea prinde cu el chiar iepuri.

Într-un târziu, se sculă, semn că audiența se sfârșise, și-l petrecu până la ușă, fără afabilitatea de la început.

— Excelență, vă mulțumesc încă o dată pentru acțiunea de pacificare și aștept urmarea. Mă țineți la curent cu fazele problemei, da?

Vicarul dădu numai din cap, înclinându-se să apuce mâna grăsuță care îi fusese întinsă doar cu două degete, și ieși. Afară, în stradă, pășea ca buimăcit, simțindu-se năclăit de sudorile multe câte îl trecuseră. Făcu semn cocișului Ioanei să întoarcă pentru a-l duce la gazdă să-și întindă oasele. Foamea îi trecuse de mult.

XIII

zelul vicarului creștea cu pași repezi, în 30 noiembrie, protopopul Ighian îi trimitea un raport, după ce vizitase satele domeniului Abnid, prin care îl informa că iobagii își îndeplinesc robotele cerute de fisc. Șaguna nu întârzie să-l informeze, la rândul său, pe guvernatorul Teleki, raportându-i, în 4 decembrie, că își va

îndeplini sarcina confidențială de îndată ce se va întoarce Catarina Varga: „Consider ca o datorie sfântă să informez cu umilință pe excelența voastră și în viitor despre toate schimbările ce s-ar putea produce în această chestiune de mare importanță”. Spre sfârșitul anului, protopopul Ighian repeta raportul că iobagii își îndeplinesc muncile la care îi obligă fiscul, în așteptarea rezolvării cererii lor, dar funcționarii domeniului Abrud raportau în același timp că, de fapt, iobagii „... n-au făcut nici a zecea parte din prestațiile la care au fost impuși pe anul în curs 1846”.

Vâlvătaia s-a aprins chiar în zilele acelea, prin întoarcerea Catarinei Varga în Bucium, după cum raporta în 29 decembrie controlorul Ioan Sterca Șiucluțiu directorului Nemegyei din Zlatna, care îi răspunse îndată prin curier special să o supravegheze de aproape, în 27 decembrie, raporta lui Șaguna și protopopul Ighian din Ofenbaia că doi preoți din Bucium l-au informat că, abia întoarsă, Catarina Varga strângea iar bani pentru o nouă călătorie, deoarece curtea vieneză ar fi numit doi comisari să cerceteze plângerile minerilor iobagi, precum și cererea trimisă de vicar. Iobagii din Bucium au devenit iarăși îndărătnici, nu vreau să mai audă de robotele impuse de fisc.

Vicarul s-a hotărât să pornească la atac. Mai întâi, răspunde protopopului Ighian, în 31 decembrie, că poporul din Bucium (sau Izbita) să-l invite la ei de Bobotează printr-o delegație, păstrând desăvârșita tăcere în jurul instigatoarei, în 4 ianuarie, răspunde șefului tezaurariatului din Sibiu, contele Nâdasdy, care îi trimisese raportul directorului domeniilor, Nemegyei, apoi înștiințează pe cornițele comitatului Alba de Jos, baronul Nicolae Bánffy, cerându-i sprijin în atare acțiune foarte primejdioasă și raportează guvernatorului Teleki despre hotărârea luată: „M-am decis să plec în ziua de 14 a lunii curente la poporul recalcitrant și, sosind la 18 în Bucium, să caut a determina atât comuna aceasta, cât și comunele Cărpiniș și Abrudsat, care țin cu ea, să nu zăbovească a da pe mâna autorităților civile pe primejdioasa uneltitoare Ecaterina Varga, apărută din nou în mijlocul lor”. Iată și delegația din Bucium sosită în 12 ianuarie la reședința episcopiei cu invitația de a sluji sfințirea apei la Bobotează în Izbita. Orarul propus a fost îndeplinit întocmai, în 14 ianuarie, vicarul sosește la Bălgrad, unde vicecomitele Gheorghe Pogâny îl înștiințează că are misiunea de a-l însoți. A doua zi, călătoresc împreună până la Zlatna, unde rămân peste noapte.

Vicarul găzduiește, ca și rândul trecut, la protopopul Iosif Ighian. Birjarul Ioanei știa unde să tragă, cât ce i-a auzit numele. A deschis singur poarta curții arătoase din preajma bisericii, nu departe de piață, apoi i-a ajutat vicarului să se desfacă din atâtea blănuri împotriva temutului ger de Bobotează. Protopopul l-a întâmpinat de sârg, ieșind cu capul gol, încât superiorul i-a adresat o mustrare „formală”. Protopopul avea niște plete bogate ce-i fâlfâiau până pe umeri și o barbă stufoasă, deasă ca peria – totuși nu e destul pe vreme geroasă, înăuntru, cald și bine. Odaia gătită era spațioasă, cu fereastră la uliță, să se vadă plopii înșiruiți în lungul văii care izvora tocmai de sub Corabia. Patul încărcat cu perne era acoperit cu un covor de lână neagră învârstată cu roșu, amândouă culori de prelat.

Protopopul, un om vânjos și cu niște ochi blânzi care surâdeau deasupra bărbii surii, se uita cu supunere, dar mai ales cu frică la superiorul său. Înțelesese din multele scrisori care ar fi scopul vizitei canonice pe asemenea vreme și se temea să nu-l poftască și pe el să-l însoțească, așa cum se cuvenea, potrivit canoanelor. Dacă ar fi fost cu puțință, s-ar fi gudurat pe lângă el ca un câțel, doar – doar îi va înmuia inima să-l cruce de asemenea povară spirituală. A silit-o pe biata preoteasă să gătească bucate multe și cum știa ea mai bine, nu cumva să plece îmbufnat, cum a auzit despre vizita din septembrie de la popa Pitula. Și să-i dea ordin să-l însoțească, mort-copt, nu mai încape vorbă. Vicarul se așezase pe un scaun mai aproape de soba de cărămidă care duduia de plină ce era. Își scoase anteriorul și rămase în reverendă, strânsă de brâul roșu și apăsată de crucea de pe piept, uitându-se îngândurat la soba care se îmbia înaltului oaspete. Schimbaseră doar câteva cuvinte, vicarul vorbea cam în silă, semn că nu era tocmai în apele lui. Protopopul a crezut că muțenia i-ar fi venit de la frigul cam ascuțit și mai ales de la boarea rece care suflă uneori în lungul Ampoiului ca și cum ar vrea să măture toate trențele de pe vale, de aceea îl lăsă să se mai dezmoștească, așteptând în picioare, cu supunere, de cealaltă parte a mesei, dacă nu fusese invitat să șadă. Se întunecase când preoteasa păși cu o lumânare aprinsă înfiptă în piciorul cam înalt al unui sfeșnic de alamă strălucitoare, dete „bună seara” cu glas sfios, cum se cade față de un oaspete atâta de înalt, apoi se retrase, după ce protopopul îi ficuse un semn înțeles numai de el. La lumina gălbuie care umplu odaia, fața vicarului părea de ceară, unsă cumva să pară mai netedă, iar ochii cufundați în orbite mai adânci.

Vremea trecea cam greu în muțenia dintre cei doi.

Deodată, vicarul se ridică și iese grăbit. Protopopul nu l-a însoțit, crezând că se duce la cabinetul intim, dar pe urmă i-a auzit glasul prin curte. Vorbea ungurește cu cocișul, spunându-i ceva ce nu a înțeles prea bine, neștiind decât slab această limbă. Nici nu prea avea nevoie aici, slujbașii domeniului știind aproape toți românește.

— I-am spus să fie gata mai de dimineață, drumul până la Abrud e mai greu, zăpada mai mare. Să mergem pe lumină, lămuri vicarul, așezându-se pe scaunul de pe care se ridicase.

Protopopul băgă de seamă că acuma vorbea mai bine românește. De bună seamă pentru că vrea să candideze și el la scaunul episcopal, nu s-ar mai întoarce la locul lui de stareț al mănăstirii Covil.

— Maria voastră, eu n-am făcut nicio pregătire de drum, pentru că nu mi-ați trimis nicio notificare, îndrăzni protopopul, așezându-și mâinile pe masă, cu ochii la cel ce se uita mereu înainte-i, fără să vadă nimic.

— Lasă! – și vicarul lepădă cu mâna. Să vedem la dimineață.

Poate nu va fi nevoie.

— Aș mai avea treabă și aici la parohie. N-am sfințit nici apa cu care umblă cruceoii în ajun și preot ajutor nu am, deși la vârsta mea mi s-ar fi cuvenit.

Vicarul nu răspunse nimic, nici măcar nu dădu vreun semn ca a auzit vorbele protopopului. Deodată, îi scăpă fără voie un fel de oftat și, ca să-l acopere cât de cât, se foi pe scaun, hârâind ceva în fundul gâtlejului închis. „Vor fi semne de lucruri mari ce se vor întâmpla”, gândi protopopul, cu teama de a nu face vreun zgomot care să-i tulbure gândurile.

Când pendula din odaie începu să numere șapte bătăi cu glas rotund și tremurat, vicarul tresări ca speriat.

— Așa târziu? – se miră, negăsind la îndemână altă vorbă să-și explice spaima.

— Vremea trece, măria voastră. Cum trec toate, adăugă protopopul, învăluind tâlcuri care îl cuprindeau poate și pe vicar, dar acesta nu dădu semn că s-ar fi gândit la vreo filosofie a timpului.

Protopopul ceru voie să iasă și se întoarse, ajutând preoteasa și găzdoia să înșiruie bucatele pe masă. După ce au fost potrivite blidele la locul lor, s-au ridicat amândoi pentru rugăciune, la urmă vicarul dând o binecuvântare largă peste masă, îndeosebi peste oala mare de

sub capacul căreia țâșnea fără voie o șuviță de abur. Când gustă din zeama de pui, înăcrită cu multă smântână, vicarul nu se putu opri:

— A, minunat, părinte! Fierbinte și gustoasă!

— Cum e mai bună după drum de iarnă, îl ajută protopopul să-și rotunjească ideea. Vicarul dete doar din cap, ca încuviințare, dar poate și ca mulțumire pentru ajutor.

Serviră apoi și celelalte mâncări, care de care mai îmbietoare.

Chiar dacă s-ar fi oprit, vicarul nu putea refuza deseale invitații ale protopopului și ale preotesei – mai ales că aceasta a insinuat într-un rând că nu i-ar plăcea, ceea ce ar fi sunat ca o mare ofensă adusa îndemânării ei culinare. La sfârșit, a venit și un minunat mălai dulce cum se gătește prin partea muntelui, adică mălai copt în tavă, dar amestecat cu unt, smântână și năcreală de oaie, la care s-au adăugat și câteva linguri de miere, ca să te facă să-ți lingi buzele după el. După-masă, vin de Șard cu borviz de care omul se trezește amețit fără să simtă că se apropie ceasul cel greu. Să fi fost orele zece când vicarul, rămas singur, s-a dezbrăcat și s-a vârat în pat, înfășurându-se în țolul nou și greu de desimea mișelilor care îl gădilau pe la urechi și pe la nas – unde nu-l mai apăra barba. Somnul îi veni lin pe când se uita în peretele odăii cum joaca lumina flăcărilor ce pâlpâiau în jurul lobdelor de fag, câta se furișa prin găuricile ușii sobei...

Poate a dormit vreun, ceas, două, sau mai mult, cine știe – când a-a apropiat cineva de pat. Trebuie «a fi pășit încet, în vârful picioarelor, căci nu s-a auzit niciun fel de târșăit, necum vreun pocnet pe podea, mă» ales dacă e uscată de atâția ani, cum este cea din casa parohială. Parcă niște aburi calzi i-au atins urechea dreaptă, cum era culcat, pe stânga, „Să știi că răspoimăine vei avea o zi grea. Da, foarte grea. Și e în joc și avansarea ta”. Apoi iarăși nu se mai aude nimic, poate ființa aceea stă să-și adune gândurile sau se va fi depărtat. „Vrei să ajungi episcop, așa-i?” Și glasul cel tainic râde cu un fel de rânjet spart, parcă mai mult un mecăit de capră. „Lasă, cât te știm cu toții că ești un ambițios ce nu s-a dovedit. Vrei să răzbați cu orice preț, ai?” Și parcă iar s-a pus pe râs, de astă dată hohotind mai lung, „Adică să o prinzi pe Catarina Varga, așa-i?” Pauza s-a făcut cam lungă. Nu se mai clătește nimic. Și e mai bine așa, „Numai așa vei izbuti, dacă o vei prinde în brațe și vei așeza-o în sanie, apoi să pleci ca fulgerul. O să fie cam grea doamna, va trebui să te opintești din toate puterile. Dar îți va face și plăcere grozavă să-i simți bucuțele în palma ta sfințită”. Se auzi

ceva la un hohotit, dar nelămurit – poate era cam departe. Poate chiar o fi plecat acela, „Bagă de seamă, îți spun încă o dată: până ce nu vei strânge bucuțele doamnei în mâinile tale sfințite, nu vor ajunge niciodată preasfințite. Ai înțeles?” Și glasul cald îi răsună mai adânc în ureche, ba simte și o gădilătură în adâncul ei, apoi o ciupitură fină de vârful nasului.

— Piei satană! – strigă vicarul, ridicându-se cu părul vâlvoi și ochii străbătuți de spaimă. I se păru că a auzit un fel de foșnet, apoi ceva zurăind pe hornul sobei – ca niște pietricele care ar aluneca, își ascute urechile să prindă orice semn, dar nu mai aude nimic. Și nu erau deschise nici ușa sobei, nici fereastra, toate zăceau nemișcate, întunericul era deplin, focul se stinsese de mult și nu mai trimitea nicio licărire pe pereți. „Dar pe unde să fi intrat în odaie?

Vezi, ce rău că n-am lăsat lumânarea aprinsă. Dar dacă așteaptă prin vreun colț?” Gândul îi dă fiori de spaimă, dinții încep să-i clănțane în gură. Și-aduce aminte să-și facă cruce și se liniștește. Dar dac-o fi visat? Poate. Capul îi atârnă greu, trebuie să-l sprijine în palme, deasupra țolului pe care își proptește cotul. Un fel de leșin îi vine de la stomac. Și parcă îl taie setea. Se scoală tiptil, se apropie de masă, unde era cana cu apă pusă de cu seară și soarbe de câteva ori, cu ghicituri lungi. Se șterge peste mustăți și barbă cu mâneca cămeșoiului de noapte și se așază pe marginea patului. Somnul i s-a speriat și el și ar fi stat cu cineva de vorbă să-și alunge urâtul.

Capul îi atârnă greu, iar stomacul ca un pietroi. „Da, am mâncat prea mult aseară. Așa-s preotesele astea, știu numai să te îndoapă cu de toate. Te fac să mănânci cât un cerșetor hămesit de foame, fără să se întrebe dacă se cuvine atât de mult unui obraz subțire. Și atâtea mâncări mai multe ca la o nuntă domnească. Măcar să nu fi mâncat varza aceea cu carne de porc afumată, curechiu umplut, cum i se zice pe aici, năclăit cu smântână, bun să te tot lingi pe degete. Așa, ce să facem, dacă ni-e dat să ne robim pântecelui. Cu mic, cu mare, da!” Dar acum e prea târziu, va trebui să îndure până mâine, își va face și el canonul, ca o față bisericească aleasă. Stă așa, un răstimp lung, pe marginea patului, până ce simte frigul răzbătându-i prin cămeșoiul cam subțire. Se întinde în pat, cu dreapta sub ceafă, să-i fie mai sus capul și să-l fure mai iute somnul.

Așteptă mult, apăsându-și pleoapele peste ochii care nicicum nu vreau să se lipească, îi venea câte un gând pe care îl alunga să scape de

tirania lui, dar altul îi lua locul, mai năvalnic. Se foia mereu, să scape mai ușor de colții lor, răsucindu-se de pe o parte pe alta, dar în zadar. Se luptă așa până târziu de tot, când dintr-odată ațipi și se lăsă cufundat într-un somn adânc, până ce auzi o bătaie repetată în ușă. Se frecă la ochi și se uită la fereastră. Ceva ca o apă cenușie răzbătea afară, arătând că noaptea se îngâna cu ziua, la cumpănă de împăcare. Hoațele nopții îl lăsaseră să-și facă somnul de prelat, dar un fel de oboseală mai stăruia. Ar fi dorit să mai lenevească în pat – atâta că nu mai era chip, cu un drum atât de greu înainte. Sări din pat și se îmbracă în grabă. Focul pâlpâia în sobă, pesemne l-o fi ațâțat cineva pe care nu l-a simțit intrând. Prânzul îl aștepta fierbinte, spre întremarea puterilor, să pornească la vreme.

— N-am încotro, părinte, dar trebuie să vii cu mine la Bucium.

M-am tot gândit azi-noapte și am găsit că așa e mai consult. Trimite vorbă preotului din Vâltori să suplinească.

Protopopul îngălbeni de necaz și puse furculița lângă blid. Vru să pledeze din nou rămânerea, dar se răzgândi, zicându-și că nu e bine să se pună în poară cu asemenea ambițios. Ce-a fi a fi, numai de nu s-ar alege cu capete sparte. Se grăbi să înfulece și să trimită vorbă cantorului că va lipsi de Bobotează, să îngrijească de toate pentru cruceoi. Se grăbiră apoi amândoi să urce în sanie, unde se învăluiră în blănuri și țoale și Ioanei doar scutură din frâu și cei patru cai negri și sprinteni o și luară la trap. Vicecomitele Gyuri Pogâny era și el gata, împreună cu judele nobililor Origore Lovissy, care îi ajunsese pe drum. Mai greu le-a fost urcușul la Dealu Mare, prin pădure cu copaci înalți și cu zăpadă mare. În amiaza zilei, au sosit la Abrud, unde popasul și fost mai lung. Un punct a fost trimis în fugă la preoții din Bucium, să se adune de Bobotează la Izbita, împreună cu cât mai mulți enoriași. Pe deasupra, preotul din Izbita era înștiințat să-l gătească o masă bună pentru măria sa și numeroșii săi însoțitori.

A doua zi, 17 ianuarie, vicarul a stat în oraș, să se sfătuiască cu funcționarii domeniului Abrud. Știrile erau îmbucurătoare, adică instigatoarea se afla încă în Bucium, cum au confirmat cei de la șpanat și administratorul silvic, Iosif Wohihirt.

Auzind ei buciumanii că măria sa vine cu atâția domni, au mirosit de îndată că la mijloc nu poate fi tocmai lucru curat. Este adevărat că ei l-au invitat pe măria sa să le facă marea cinste de a sluji sfințirea apei la Bobotează, acuma nu mai pot da îndărăt, dar și-au

închipuit că îl vor putea îndupleca să vină măcar singur. Pe la amiazi, vicarul s-a pomenit cu trei băieși – Pitoc, Furcoi și Coleșeriu – trimiși în delegație la măriia sa, să-l roage să-și lase domnii la Abrud: le vine cam greu cu atâția domni, cu care au avut mereu ciorovăieli și la care nu se pot uita cu ochi dulci. Vicarul i-a bătut pe umăr și s-a deschis într-un zâmbet larg care i-a clătinat barba frumos pieptănată.

— Lăsați, iubiților, să vină și domnii de la comitat și de la șpanat, să vadă și ei cum lucrează vicăreșul vost. Să se arate că el e vrednic să ajungă episcop. Mereți acasă, eu vre bunul vost – și i-a îndreptat spre ușă, ca și cum ei n-ar fi știut pe unde să iasă.

Ziua cea mare a fost a doua zi, Bobotează anului 1847 – în 18 ianuarie, stil nou.

Șaguna a pornit îndată după-prânz, nu mai devreme, ca să aibă și însoțitorii răgaz să se pregătească fără zor, mai ales că de la șpanatul din Abrud îl însoțea controlorul minelor, Ioan Sterca Șiuluțiu, împreună cu fiul său Dionisie, practicant și el la oficiul minelor.

Dimineața se nimerise cam feroasă, cum e mai bine ca să lunece cele trei sănii grele cu domnii înfășurați până la nas în blănuri, în mai puțin de un ceas, se pomeniră la poarta bisericii din Izbit?

Vestindu-se venirea măriei sale, buciumanii veniseră în număr atât de mare, încât mulți nu au mai încăput în biserică și înconjuraseră intrarea. Vicarul și însoțitorii și-au croit drum cam cu greutate până au pătruns lângă tâmpla altarului, unde erau orânduite scaunele pentru domnii de la comitat și de la șpanat. Vicarul a înaintat cam țațoș, încât unii, care nu-l cunoșteau încă, întrebau pe alții, șușotind:

- Măi, cine-i acela cu atâția domni?
- Au nu vezi că acela cu cruce pe piept e vlădicul nost?
- Ba nu-i vlădică, mă, îi; numa vicăreș!
- Ba ghegeneral-vicăreș, se îndreptau unii pe alții.

Slujba a fost lungă și pompoasă, cu ieșirea la sfințirea apei, încât invitații de la comitat stăteau de la o vreme ca pe ghimpi. La predică, vicarul a fost mai's. curt și a sfârșit prin a îndemna iarăși la supunere față de sfânta față a maiestății sale prea grațioase, precum și față de slujbașii împărăției, care veghează zi și noapte la binele poporului, îndreptând relele și răsplătind binele. Să nu uite nicio clipă că orice stăpânire este de la Dumnezeu – și a citat versetul din evanghelistul Matei chiar în latină, desigur pentru oaspeții de la comitat, dar și pentru a-și arăta știința, întrucât l-a tradus și în limba poporului de

rând, și încă într-o formă corectă – semn că pregătise dinainte ce avea să predice.

După slujbă, oamenii au ieșit pe rând în curtea bisericii și în drumul din fața porții. Popa Pitula a alergat acasă să fie amiaza gata pentru atâția oaspeți, cum nu mai fuseseră poate de la sfințirea bisericii. Buciumanii au înțeles pe dată că măriia sa și domnii vor lua amiaza la părintele, deși câțiva au rămas nedumeriți de ce săniile așteaptă dincoace de pod, lângă curtea bisericii, nu la poarta popii Pitula.

După ce a ajuns la poarta bisericii, vicarul s-a oprit și s-a uitat în jur. Chiar în drum, la câțiva pași de el, stătea o doamnă de statură mijlocie, cam bărnace la față și cu puțină roșcată în mijlocul obrazilor, iar în jurul ei o seamă de bărbați arătoși, între care unul mai înalt nu putea fi altul decât Pitoc, fiindcă ceilalți de-abia îi ajungeau cam până la piept. După ce a măsurat-o din ochi, s-a mai uitat și în cealaltă parte, apoi și-a împreunat mâinile în față ca pentru predică.

— Iubiților, cum stați cu procesul vost? Aveți ceva răspuns?

— Avem, măriia ta! L-o adus doamna noastră.

— E cumva aici? Aș vrea să stau puțin de vorbă cu ea.

Catarina Varga s-a desprins dintre buciumam și vicarul i-a pășit în întâmpinare. Zâmbetele s-au întâlnit în amândouă părțile și conversația a început în ungurește, pornind cu pași mici către săniile ce așteptau. Oamenii s-au ferit, șușotind între ei:

— Uite, mă, că măriia sa se da în vorbă cu doamna noastră!

— Uite, c-o luat-o chiar de braț și-și vorbesc așa, în taină.

Au ajuns la sanie și vorbesc mereu ungurește. Protopopul

Ighian s-a urcat în sania vicarului și așteaptă. Buciumanii au rămas locului lângă poarta bisericii, de unde li se vede mai bine, locul fiind mai ridicai. Controlorul Șiuuluțiu și fiul său s-au urcat și ei în sania lor și așteaptă, ei fiind cei din urmă, Șaguna vorbește mereu și cu coada ochiului se uită în lături, în sania din mijloc, s-au urcat judele nobililor Lovissy și administratorul silvic, Wohihirt, doar vicecomitele adastă, cu un picior pe talpa saniei. Se vede că așteaptă ceva, dar buciumanii nu pricep. Apoi Șaguna se apropie de doamna lor și spune ceva. Ea dă din cap că nu vrea.

— Măi, să știi că măriia sa o pofteste în sanie și ea nu vrea, se aude un glas printre buciumanii ce se uită ca împietriți.

Deodată, Șaguna se repede și o prinde în brațe cam din jos de

brâu, apoi o ridică și o împinge în sanie lângă protopop, după care sare lângă ea și o ține strâns de mână, strigând:

— *Hajesad, lantsi*

Vicecomitele sare și el și săniile pornesc în galop. Trec ca fulgerul pe pod, trec și de poarta popii. Doamna se zbate, vrea să sară din sanie. Vicarul o ține încheștată în brațe. Se aude strigând:

— Ajutor!!

— Săriți, mă, bată-vă Dumnezeu, uite, o duc pe doamna noastră!

Uite că vrea să sară și vicăreșul n-o lasă!

Buciumanii se uită și nu le vine să creadă, atât de mare le-a fost uluiala. Când s-au dezmeticit, s-a iscat o hărmălaie și cei vreo șase sute au prins a viermui, nestiind de ce să apuce. Câțiva mai tineri și mai iuți de picior au luat-o la fugă pe urma săniilor, poate le vor ajunge. Fug pe întrecute, trec de casa popii, se îndepărtează pe drum în jos, până ce trec de cotul care îi ascunde.

La poarta lui Horomoață așteptau legați trei cai cu berbințele goale la tarniță, schimbându-se de pe un picior pe altul, cu capetele plecate a somnoreală. Niște mogoșeni aduseseră vin, după cum le trimisese vorbă Horomoață încă din ajun, după ce a aflat că se va strânge lume multă la Izbita. Pitoc nu dovedea să deznoade funiile de grăbit ce era. Îl ajută Horomoață, după ce l-a ajuns din urmă și leapădă berbințele goale dincolo de gardul curții. Mogoșenii amestecați printre atâta lume abia acum băgă de seamă și fug să-și caute caii. Pitoc se uită o dată lung la ei și le strigă doar:

— Mă!

— Stați, mă, pe loc până ne întoarcem, c-o luăm aici peste Plaiu, să le ținem calea colo când cârmesc spre Dealu Mare, îi opăcește Horomoață. Aveți grijă de berbințe. Tu, Salvină, dă-le ceva de amiază la aieștia, că noi ne ducem.

Mână, Ioanei! (*mag.*)

— Da' unde vă duceți? – întreba ea din cornul târnațului, înnodându-și năframa pe care se vede că o luase în fugă.

— La dracu' să te ducă pe tine, răspunde vârtos Horomoață, Salvina se uită cum încalecă și Pitoc strigă către cineva, făcându-i semn și cu mâna:

— Hai mai iute!

În fugă sosește Furcoi cu două puști, una o dă lui Pitoc, apoi încalecă și el pe un cal.

— Cori și tu iute cu pușca, strigă Horomoața, aducându-și aminte abia după ce l-a văzut pe Furcoi.

Cei doi au pornit în galop pe lângă vale să apuce pe Pârâu Plaiului, fără să-l mai aștepte pe Horomoața. Îl ajung pe Nionioi fugind spre casă.

— Mă, gată-ți iute calul și cură și tu după noi cu pușca.

— Așa fac, mereți numa înainte – și le face semn. spre Plaiu.

Mai vin și alții, voi țineți-i numa pe loc, până când vă ajungem.

În urma lor s-au pornit și alții pe jos. Cu graba, și-a luat fiecare pe ce a putut pune mâna: par, stâlp de gard, secure sau furcă de fier.

Se întrec să fugă, dar ajung în curând la cărarea ce urcă pe lângă Pârâu Plaiului. Călăreții sunt departe înainte, dar la urcuș trebuie să meargă și ei la pas. Bieții cai ar merge poate mai repede, dar le alunecă mereu câte un picior, cum e cărarea bătătorită și lucie.

— Până-i lumea nu ne vedem în vârf, atâta-mi pare de încet! – răsuflă Pitoc, bătându-și călcâiele cizmelor de coastele calului.

Îi încurcă rău și ocolșurile cărării, când într-o parte, când în cealaltă. Ar lăsa cărarea s-o ia de-a dreptul prin pădure, dar zăpada e prea mare și nu se vede nicio urmă.

— Măi, de ce n-o făcut bătrânii noștri calea aiasta să meargă drept, nu tot vintriș? – întreabă Horomoața care îi ajunsese din urmă și silea calul să nu rămână înapoi, cum nimerise unul sfrijit, de i se puteau număra coastele.

— De ce nu s-o gândit nime c-a veni vreme când trebuie să iasă una fugă până la Dealu Mare, îi răspunse Furcoi, cu o mână pe patul puștii să nu-l izbească în șolduri din clătinările calului ce se opintea să facă pași mari peste grunjii de zăpadă înghețată rostogoliți din susul cărării cine știe de unde.

Când au ajuns sub Măgură, de unde nu mai urca drumul, li s-a părut că au prins pe Dumnezeu de un picior. Caii se făcuseră tot o apă, păseau gâfâind, cu pânțelele zbătându-se ca un foi și ar fi stat locului măcar o clipă, dar buciumanii i-au lovit cu funia căpăstrului s-o ia în galop. Cărarea mergea lin și ocolea moțul de pădure al Măgurii, coborând spre Pârâu Bolundețului care curgea spre Cerbu să dea în Valea Abrudului dincolo de culmea despărțitoare de Izbita și Sat. Caii s-au așternut pe fugă nebună, pufnind pe nări aerul prea mult, pe care trebuia să-l înghită. Copitele răsunau ca pe un butoi gol, zvârlind bulgării de zăpadă înghețată.

— Hai să-i ajungem! – strigă Pitoc cu o mână ridicată, cum se plecase peste oblânc. Valea era goală, străbătută doar de pârlăiaș și de cărarea care îl însoțea. La întâlnirea cu pârlăul care venea dinspre stânga, de sub Dealu Mare, erau vreo două șuri pe care călăreții n-au vreme să le vadă. Ajung în drumul de țară de la Abrud spre Zlatna, peste Dealu Mare, și se opresc în mijlocul lui, nedumeriți.

Caii răsuflă greu, abia își mai trag sufletul, în vreme ce călăreții stau cu urechile ațintite, ca să prindă orice zgomot în lungul drumului. Se și vedea în lungul lui o bucată bună, iar călăreții se auzeau și mai departe, valea fiind îngustă, bine strâmtorată de coastele priporoase.

— Mă, ia hai să ne uităm și în sus, că de colea se vede până în Dealu Mare, vorbi Furcoi, îndemnându-și calul să apuce spre stânga, în susul văii.

Mai merg cam o bătaie de pușcă, de unde zăresc drumul trecând Dealu Mare și se opresc, cu ochii în susul drumului. Se vedea ca-n palmă până pe culme, afară de cotul pe gura unui pârlău din dreapta. Stau și așteaptă, poate numărând în gând cam cât i-ar trebui unei sănii să iasă din ocolul nevăzut.

— Măi, or fi trecut? – întrebă Pitoc, uitându-se cu spaimă la cei doi, așteptând să fie dat de minciună. Urme de sanie sunt ele mai multe, doară drumu-i umblat și neaua-i mai de mult.

— N-aș crede, cuscre, răspunde Furcoi, uitându-se cu luare-aminte la semnele de pe alunecușul drumului, ca și cum ar fi vrut să numere ceva.

— Mă, iacă un om **1** – strigă Horomoață și arată cu mâna spre șura pe lângă care trecuseră în galop.

Cei trei se întorc să-i țină calea. Era tocmai Gheorghe Dandea din Cerbu care venise să-și adape vitele iernate aici la locul de fanat mai mult.

— Mă, Gheorghe, văzuși vreo sanie trecând spre Dealu Mare?

— Întrebă Pitoc de departe, grăbindu-și calul să-l ajungă.

— Mă, Sumneoaie, togma când ieșeam din poiată am zărit două sănii apucând pe drum în sus, cam pe unde vă oprirați voi mai înainte. Da fugeau pogan, că numa ce le-am zărit, și s-o și dus pe drum în sus.

— Două zici că erau? Cu câți cai?

— Îmi pare că una avea patru cai, da' nu știu, ceea dinainte, ori aiasta dinapoi, n-am putut lua seama, că, cum să zic, o trecut ca fulgerul.

— Da cam de câtă vreme? – întreabă iarăși Pitoc, trăgându-și calul de căpăstru să nu iasă din drumul de țară.

— Aiasta ce să zic, ar fi cam o jumătate de ceas, de nu mai bine.

Ca după aceea am slobozit vacile la apă, apoi le-am închis și le-am făcut mestecături. Socot să fie cam atâta. Da ce-i baiu?

Pitoc dă doar din mână și-i scapă din gurfl câteva sudalme pe drum la vale.

— Acum nu mai avem ce, săniile o fi zburat pe drum la vale, cine le mai poate ajunge? Perirea să le mance! Ve/. i, mă, cum ne-o luă de sub nas? Și la atâta lume! Dumnezeu lui de vicăreș, c-aiesta de bună samă-i drac, nu popă!

— Da cine s-o gândit că măria sa vine cu gândul dracului, mă, cuscre? – încercă Furcoi să-l îmbuneze.

— Și s-o face el sluga domnilor de la fiscuș, Dumnezeu cui l-o adus vicăreș! – se amestecă și Horomoață.

Pitoc nu mai zice nimic, descăleca și duce calul la spărtura din gheața pârăului, făcută de Gheorghe Dandea ca să-și poată adapă vitele.

— Stăm o țară să mai răsuflă și bieții cai, n-avem la ce mai grăbi acuma. Hii, de le-ar fi trăsнит Dumnezeu oblu-n numele tatălui! – se descarcă Pitoc, cu mâna pe funia căpăstrului și cu ochii la grumazul calului pe care se zăreau înghițiturile cu noduri.

Ceilalți descăleca și ei și duc caii la apa tăuită. Gheorghe Dandea se apropie de Pitoc. Stă o clipă în cumpănă, apoi întreabă cu sfială:

— O fi ceva de rău? Am vrut să vin și eu la Izbita, da' n-am avut pe cine la marhă, c-am rămas singur acasă. Nu cumva... – și vorba i s-a oprit în grumaz.

Pitoc dă doar din mână, apoi își potrivește căciula, ca să se poată uita mai bine în susut Pârăului Bolundețului pe unde au venit.

Aproape de culme, zărește câțiva călăreți porniți în fugă nebună spre ei.

— Stați, mă, nu mai venireți! – le strigă Pitoc, ridicând și mâna.

Depărtarea e prea mare să răzbată vorba lui groasă până acolo.

— Lasă-i să vie, acuma tot atâta-i! 1 opăcește Furcoi, cu o mână pe botul calului care s-a apropiat prea tare.

Călăreții se apropie. Sunt patru. Dinainte, vin Coleșeriu și Nionioi. Când ajung lângă ei, se opresc și se uită întrebători. O clipă rămân toți muți.

— Or trecut? – întreabă Coleșeriu, cu spaimă în glas.

Cei trei dau din cam deodată.

— Hu, bată-i unul Dumnezeu să-i bată! – și Coleșeriu se uită la cei ce s-au oprit cam dinapoia lui, cu funia căpeștelor în mână.

Mai stau așa o bucată, în vreme ce caii se mai schimbă pe câte un picior. Gheorghe Dandea se apropie și se uită la Coleșeriu.

— Să fi știut eu ce și cum, le puteam pune câțiva butuci aici, în lungul drumului, era musai să se deie jos și zăboveau un dărab.

Vorba lui i-a înțepat acolo unde îi durea mai tare, încât Pitoc a zvârlit din mână, ca și cum ar fi vrut să și-o arunce ca pe o netrebnică, apoi a tras de căpăstru și a pornit înapoi pe Pârău Bolundețului. Cei doi s-au urcat călări și s-au luat după el, urmați de cei ce nu apucaseră să mai descalece. Mergeau toți ca plouați, cu gurile încleștate, ca unii ce nu mai aveau ce să-și spună în ziua aceea.

Spre scară, vicarul a ajuns în Zlatna, de unde s-a grăbit să scrie șefului visteriei din Sibiu, Nâdasdy, an'un țându-și izbânda, Prizoniera a fost predată peste noapte directorului domeniului, Nemegyei, care a raportat lui Nâdasdy, ca să jubileze împreună. A doua zi, vicarul a dus captiva până la Ighiu, iar în 20 ianuarie până în Aiud, unde a depus-o la închisoarea comitatului, fiind însoțit de vicecomitele Pogâny și de judele nobililor, Lovissy.

În aceeași zi, Șaguna trimite guvernatorului Telcki un raport amănunțit, plin de bravuri închipuite, pentru că nicio poruncă bisericească nu socotește minciuna drept păcat, fie cât de mic, de unde și nevoia de jurământ: „Și sosind astfel ziua fatală, de 18 ianuarie, m-am deplasat la biserica districtului numit Izbita al localității Bucium, împreună cu stimații funcționari amintiți ai comitatului, iar din partea domeniului regal, cu controlorul Ioan Șiuluțiu și administratorul silvic Iosif Wohihirt, unde, după serviciul divin, am ținut învățătura arhierească amăsurat sărbătorii și unei adunări de aproximativ 600 – 700 de persoane. După care, invitând poporul să se pronunțe în privința sortii sale și neprimind un răspuns lămurit, am întrebat poporul dacă are un reprezentant în proces? Și, primind răspuns afirmativ, i-am rugat să-l aducă în fața mea... Au plecat doi inși și au adus în fața mea o femeie de statură scundă, pe care am întrebat-o cine este? Pricepând de la ea că este Ecaterina Varga, ara invitat-o cu severitate să spună amănunțit cine este ea, deoarece poporul povestește fiscului despre ea lucruri mari și miraculoase, că este

membră a unei familii mari, că ar dispune de anumite scrisori privilegiate și peceți, cărora niciun funcționar nu are curajul să li se împotrivescă, și altele asemănătoare. Dar la toate acestea a răspuns că aceste știri și zvonuri despre ea sunt vorbe goale, iar cu privire la cauza țăranilor din Bucium a declarat că, potrivit poruncilor supreme, a fost hotărâtă o nouă cercetare. De aceea am găsit bine să-l rog aci pe stimatul vicecomite să citească în fața poporului grațiosul ordin al excelenței voastre adresat mie la 14 noiembrie anul trecut, dar în timpul acesta ea a voit să se furișeze din biserică printre popor – eu însă, apropiindu-mă de ea, am prins-o și am așezat-o mai aproape de mine. După acestea, am adus la cunoștința poporului în mod deschis toate intrigile și purtările ci împotriva legilor, prin care obișnuia să stoarcă bani de la ei, precum și marile primejdii în care vor cădea inevitabil. Dacă această instigatoare va mai sta printre ei și care se ascunde acolo numai spre paguba lor. În urma acestora, am adus la cunoștința poporului de câteva sute de inși adunați acolo grațiosul ordin de a o preda pe Ecaterina Varga, le-am spus de-a dreptul că nu voi mai lăsa printre ei pe această instigatoare periculoasă, ci că o voi lua cu mine și voi pune să fie trimisă în patria ei. După acestea, îndemnându-i spre purtări creștinești și cetățenești chibzuite și virtuose, la supunere și cinste față de autorități, cum și spre îndeplinirea punctuală a obligațiilor lor, am scos pe instigatoare din biserică, pe care domnul vicecomite și domnul jude al nobililor au dus-o de braț și m-au urmat împreună cu ceilalți preoți și slujbași camerali fără ca cineva să fi pronunțat vreo vorbă de protest, deoarece toți erau surprinși și lămuriți îndeajuns asupra uneltirilor acestei femei. Astfel m-am așezat direct în sanie, luând cu mine pe Ecaterina Varga și pe domnul vicecomite.

Atunci s-au auzit câteva cuvinte din partea mulțimii: că nu îngăduim să fie luată doamna noastră, anume din partea lui Simion Țândrău Pitoc, care mi-a apucat caii pentru a mă reține, dar la avertismentul meu s-a dat la o parte numaidecât. Această neînsemnată rezistență manifestată de câțiva țărani m-a convins și mai mult că poporul însuși a primit și a privit bucuros cele petrecute. Astfel am adus-o pe instigatoare încă în aceeași zi la Zlatna, de unde a doua zi am ajuns la Ighiu, iar de aici, a treia zi, adică la 20 ianuarie, am dus-o împreună cu stimații domni vicecomite și jude al nobililor, amintiți mai sus, la închisoarea din Aiud a nobilului comitat, unde se găsește și

acum”.

Și, pentru a dovedi cât de mare poate fi zelul său apostolicesc, vicarul propunea guvernatorului Teleki ca „... locuitorii cei mai de seamă și mai atașați instigatoarei să nu rămână nepedepsiți”. El își mai îngăduia și să prevină viitoarele rele, propunând îndepărtarea definitivă a instigatoarei: „Animat de credința care arde neconținut în inima mea, atât pentru înaltul nostru guvern, cât și pentru pacea patriei noastre, aflu că ar fi foarte păgubitoare și periculoasă urmarea acestui caz nefast, dacă adică instigatoarea Ecaterina Varga, captivă acum, s-ar putea înapoia printre aceștia oricând, și chiar după un timp oricât de îndelungat, ceea ce eu aș spera cu atât mai puțin probabil, cu cât este mai limpede că nu va putea scăpa de arest odată cu pedeapsa ei binemeritată ca tulburătoare a liniștii publice”.

Guvernul s-a arătat totuși mai blând decât arhipăstoriilor față de turma lui, n-a mai urmărit pe buciumanii care au ajutat-o, mulțumindu-se că a pus mâna pe căpetenia lor, pe care a niutat-o peste o lună în închisoarea militară din Bălgrăcl, tocmai unde a stat și Horea prins, de teamă să nu fie eliberată de buciumanii răsculați. De unde se poate vedea că nici el nu a dat crezare tuturor laudelor de sine ale vicarului că băieșii de acolo s-ar fi bucurat de prinderea ei. Mai târziu, istoricii apologeti ai lui Șaguna vor da crezământ însăilărilor vitejești din acest raport către guvernator, lăudându-i fapta, iar relatarea lui Simion. Balint, la vremea aceea preot în Roșia Abrudului, scrisă când avea 65 de ani, a fost socotită de ei drept o denaturare a unui senil slab de minte, fără a mai cerceta printre bătrânii satului de partea cui stă adevărul. Elogiile acestor apologeti continuau felicitările multe pe care le-a strâns vicarul de la guvernatorul Telek, de la vistierul Nâdasdy, de la cancelarul vienez Josika, de la președintele cămării miniere din Viena, Kubek.

Pe la jumătatea lui februarie, vicarul s-a înfățișat în persoană la guvernatorul Teleki, pentru a fi sărbătorit cu pompa cuvenită.

Chipul exemplar în care și-a îndeplinit înalta misiune a fost copleșit de felicitările tuturor domnilor din cancelaria guvernului. N-au fost uitați nici cei de jos, mai cu seamă preoții părători din Bucium, care au primit chiar premii în bani, atât că au fost mai mici decât cele primite de trădătorii lui Horea și Cloșca. Răsplata cea mare a primit-o Șaguna, cum i se cuvenea cu vârf și îndesat. De acum, putea dormi liniștit, știind că scaunul episcopal va fi ocupat de el. Atât că

alegerea nu s-a făcut îndată, sinodul va fi convocat de-abia la începutul lui decembrie, întârzierea își avea tâlcul ei, probabil trebuia să se mai piardă din dezgustul pricinuit de isprava vicarului care va fi întărit opozițiile unor protopopi.

Se poate bănuși că, în acest răstimp, guvernul Transilvaniei a lucrat printre protopopii alegători să le câștige adeziunea, mai ales că protopopul fruntaș al Zărneștilor, Popazu, ar fi zis: „Și vicariu au intrat în Ardeal cu prevaricație și noi nu vom lăsa ca și vlădică să se facă cu prevaricație”. De aceea, baronul Kemeny a pătruns până în anticamera sinodului eparhial să-i sfătuiască pe protopopi: „Vedeți de alegeți om harnic. Șaguna e bun”. Nu a primit el toate voturile, deși nu la mare distanță de protopopii Ioan Moga și Moise Fulea.

Întrucât împăratul avea căderea să numească pe unul dintre primii trei candidați, alegerea lui Șaguna era asigurată – cum se va adevăra prin decretul din 5 februarie 1848. Apologetii săi, precum și cei mai mulți istorici, îl vor ridica la rangul înalt de cel mai mare ierarh din Transilvania, în primul rând pentru meritele sale organizatorice și de stimulare a zelului pastoral, uitând cu desăvârșire meritele tot atât de mari pe care le-a dovedit ca expert inegalabil în tehnica răpirilor, vădindu-se un precursor de seamă al celor din epoca contemporană, cu mijloace de transport neasemuit superioare tracțiunii cu cai.

Pe deasupra, înaltul ierarh a mai sfințit la acea Doborca/ă, pentru deplina izbândă, și o cruce de lemn, înlocuită mai târziu cu una de piatră, spre veșnicirea pomenirii evenimentului prin care ace. stn primea și un soclu sacral. Istoricii de mai târziu vor trece sub tăcere și inovația că era unica răpire în care viclenia s-a îmbinat cu sacralul. Se vede că și istoria are uneori umorul ei, puțin cam negru...

XIV

dezghețul cel mare s-a pornit odată cu primăvara anului următor. Zvonuri despre vâlvătaia din Paris din februarie 1848 au răzbătut și prin Transilvania, trunchiate și mai ales înflorite, dar lumea le da și nu le da crezare. Iată că în martie se mișcă lumea și la Viena, apoi chiar la Budapesta. Buciumanii putură vedea negru pe alb vestea cea mare în *Gazeta de Transilvania* din 15/27 martie, unde George Bariț publica hotărârea dietei Ungariei că „... vor înceta *toate* robotele, iobagii nu vor mai fi iobagi, ci oameni liberi, pentru că proprietarii vor lua despăgubirea *de la Stat*... Plânsul mă îneacă, pentru că în viața mea publică de jurnalist lovită și cutrierată de atâtea valuri și prigoniri

nemeritate, nu mai cunoscui altă bucurie". Gazeta trecuse prin mai multe mâini până ce ajunsese și la popa Pitula, care o despătură tocmai pe pod, unde adăstau mai mulți izbițeni, să mai pună țara la cale, cum le era obiceiul. Citi articolul lui Bariț și împătură iarăși gazeta să o pună în buzunarul larg al sumanului.

— Aiasta trebuie să o pun bine, i se cade la un loc cu cărțile sfinte. Vedeți că scrie cum spunea doamna noastră că tot omul se naște liber.

— Așa-i, domnu' părinte! zicea ea c-om ajunge acelea zile și iacătă se-mplinește! – vorbi Furcoi, arătând cu mâna spre gazeta ce își arăta un colț ieșit din buzunar.

— Acuma de bună seamă scapă și ea din temnița Bălgradului s-o vedem iară aici între noi, se arată Nionioi din capul podului, sosit mai în urmă.

— Să fim cu luare-aminte, de-acum înainte se vor întâmpla lucruri mari. Mă duc că mi-i de grabă – și popa porni spre casă.

— Vor veni vremurile de care spunea doamna noastră. Oare ce-ar fi să ne ducem noi pe la Bălgrad să vedem locul cu temnița, nu cumva am putea mișca ceva să o scoatem de-acolo? Că iacă-i trecut anul de când îi tot acolo unde o stat și Horea nost, vorbi Furcoi către cei rămași.

— Că bine zici tu! Hai să ne-nsămăm dară câțiva să ne ducem o dată până acolo, apoi să ne judecăm.

Pe la sfârșitul lui martie, câțiva buciumani au fost zăriți dând târcoale temniței din poarta cea mare a cetății. Santinelele i-au observat că se uită cam lung și au raportat ierarhic. Ca urmare, în 4 aprilie, generalul comandant al trupelor din Transilvania, baronul Anton von Puchner scria guvernatorului Telckt despre veștile îngrijorătoare că buciumani i s-ar pregăti să atace cetatea ca să elibereze pe temuta instigatoare, în final, generalul adăuga: „Chiar dacă știrile de mai sus nu se confirmă în întregime, totuși în vremurile agitate de azi, ele ne îndeamnă să fim prudenți și pun problema dacă transferarea instigatoarei, chiar și la Gherla, nu ar da loc la dezordini.

Cum aici trebuie să evităm orice prilej de agitație a spiritelor, n-ar fi oare mai recomandabil s-o îndepărtăm în vreo fortăreață din afara țării – de pildă, la Arad sau la Timișoara?" Guvernul din Cluj răspunde generalului comandant că agitatoarea trebuie să fie de față la proces, de aceea trebuie ținută mai departe la Bălgrad sub pază

militară. El a cerut în mai multe rânduri urgentarea procesului, dar dosarul s-a mișcat cu încetineală de melc, încât abia la 1 iulie 1848 directorul fiscal Donăth l-a înaintat guvernului, cu cele zece puncte de acuzație. Evenimentele din acea vară fierbinte nu au mai îngăduit desfășurarea procesului.

Clocotul din țară răzbătuse și în munți, încă în 6 aprilie s-au ținut adunări în Abrud, Câmpeni și Bistra, în care au vorbit Ioan Buteanu, Avram Iancu și Simion Balint. Buteanu fusese prin martie până la Zagreb pentru un proces și avea încă înaintea ochilor agitația croaților pentru păstrarea drepturilor naționale. Acolo a auzit întâia oară că ungurii plănuiesc, prin unirea cu Ungaria, maghiarizarea tuturor naționalităților. Agitația s-a întins și în celelalte sate de pe Arieșul superior, iar în 9 aprilie s-a desfășurat la Zlatna o adunare populară a cărturarilor români pentru a întâmpina cu bucurie semnele unei orânduiri noi, aducătoare de dreptate pentru toate popoarele.

Curând, zorile atât de luminoase aveau să se întunece. Dieta Ungariei votase și unirea Transilvaniei cu Ungaria, fără să asigure drepturile cuvenite și celorlalte popoare la viață națională. Studenții din Cluj manifestau cel mai zgomotos la ajunul dietei Transilvaniei, care trebuia să voteze și ea această unire. Strigătul *unio vagy halal* („Unire sau moarte”) a străbătut ca un cuțit prin inimile românilor.

La început, articolele votate despre desființarea iofa Agiei și egalitatea în drepturi a tuturor locuitorilor au orbit pe mulți, închipuindu-și că haina libertății îi va acoperi pe toți deopotrivă. Abia câteva minți mai luminate și-au dat seama că se legifera numai libertatea individuală, nu și cea națională, prin care fiecare popor cultivă patrimoniul său spiritual în limbă, datini și organizare. Vizionarii au pășit în frunte, înăântand steaua ce trebuia să fie călăuza tuturor românilor.

În săptămâna Paștilor, teologul Ion Faur s-a întors în vacanță prin Bucium, în trecere, s-a oprit pe la popa din Izbita, lăsându-i două manifeste, ca să le citească mulțimii de Paști. Teologul mai adusese și numără! din 29 martie al revistei *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, în care Alexandru Papiu Ilarian, cancelistul de la Tabla regească din Târgu Mureș, făcea o dare de seamă despre frământările tinerilor maghiari și români din capitala secuimii.

— Stai, frate, să-l citesc și eu. Până atunci, fa bine și gustă din ce ți-a adus preoteasa și pe urmă poți pleca. Adică stai, că mâi sluga să te

ducă cu trăsura până la Abrud, ca pe un domn mare ce ești – și popa își desfăcu fața într-un zâmbet adânc, luminându-i ochii.

— Student teolog, nu domn mare, îl corectă Faur, luând în mână o plăcintă de post, pe care nu știa de unde să o înceapă.

— Ba, pentru veștile pe care ni le-ai adus, ești nu se poate mai mare! Iacă, eu am cincizeci și doi de ani, dar n-am visat s-ajung vreodată zilele aiestea – și popa desfăcu revista și se aplecă să citească articolul. De abia o desfăcu, și tresări: I-auzi cum începe:

„Ieri și astăzi ți se părea că ești în Anglia, nu în Transilvania, în Oșorhei. Pe ulițe, în mai multe locuri adunări, gloate de oameni, coalea ascultând cuvântări rostite în glasuri detunătoare, coalea cetind novele, al căror cuprins urmat de strigăte zgomotoase...” Măi, pare că nici nu-ți vine să crezi! Și încă în limba noastră! – apoi popa se cufundă mai lacom în lectură. Din când în când, zicea „da, da” și bătea cu degetul pe slove spre mai bună luare-aminte. Către sfârșit, fața i se luminează, străfulgerări de o clipă i se aprindeau în ochi, apoi se stingeau aidoma unei scânteii. Se rezemă de speteaza scaunului și dete capul pe spate, cu «n oftat pe care nu și-l putea înăbuși.

Uite ce zice aicea, de-mi vine să iau foc aci pe scaun. Trebuie s-o citesc tare, s-o mai auzi și dumneata o dată ce frumoasă cuvântare.

Ian ascultă: „Așadar, petițiune din partea prostimei!” Ai auzit? – și popa lăsa să-i cadă revista, căci ochii și-i ascunse în mâini, poate li se întunecase vederea după cele citite. Apoi, ca rușinat de cele întâmplate, luă iarăși revista și citi mai departe: „Într-adevăr, pe calea dreptului și dreptății ce prostimea are de a cere, și acum e timpul, pentru Dumnezeu! Românii din Transilvania, acum e timpul!

Nu întârziați, nu vă mai lăsați în starea pomenită de moși de strămoși, minutul binevenit iată-l! Cereți înainte de toate răscumpărare totală, fără nicio despăgubire; de aci urmează toate drepturile civile și politice, așadar și reprezentațiune și altele. Cereți respectarea limbii voastre celei românești în biserici, școlile de pe sate și altele dintru întâi... Sărmanii de noi, nea românilor altă erezitate nu ne-au rămas de la străbuni fără singură, dar singură limba, acest scump odor, acest neprețuit tezaur al națiune! românești...” Glasul i se îneca după câte un cuvânt, apoi se avânta mai departe. Către sfârșit, mai încetini și citi în liniște, scoțând câte un „da” și dând din cap. După ultimul rând, tresări din nou și întinse arătătorul spre Faur care își ștergea degetele unse. Vezi că studenții sași n-au vrut să subscrie

unirea cu Ungaria? Sașii mai cu cap, nu vreau să și-l bage în laț! Nu zic bine?

Faur dădu doar din cap, apoi se ridică, pesemne era grăbit să ajungă acasă. Popa se ridică și el, îi întinse revista și ieși repede în curte. Uitase să spună slugii să prindă caii, dar avusese de grijă preoteasa, încât se întoarse frecându-și palmele că are preoteasă așa de deșteaptă, îl conduse pe teolog până în drum, unde aștepta trăsura, urându-și sărbători fericite, cu dorința de a se întâlni prin Abrud, unde popa se va duce pe la fiică-sa chiar de Paști, poate a doua zi, luni, deși nu se va ține târg.

În duminica Paștilor, 23 aprilie, biserica din Izbita era ticsită de lume. La sfârșitul slujbei, popa păși în fața altarului clesfttefind niște hârtii scrise de mână. Se mai uită o dată peste ele, dacă sunt în ordinea cuvenită, apoi la oamenii care așteptau cu sufletul la gură vești mari căroră zvonurile le dăduseră aripi și mai mari.

— Iubiților, ascultați de la mine să vă împărtășesc o veste mare pe care ara așteptat-o, pot zice, din ziua când am dat a pricepe ce e bine și ce e rău pe lumea aiasta. Din gazete și din unul altul, ați auzit că popoarele au pășit pe față să-și croiască alt drum, drumul dreptății. Ascultați dară, că am să vă citesc din această *Provocafiune*, trimisă din Sibiu la sfârșitul lunii trecute în toată Transilvania.

Nouă ne-a adus-o teologul Ion Faur, căruia trebuie să-i spunem toți un mare mulțam! („Mare mulțam!” – repetă lumea ca o singură gură.) După câte a aflat el pe la Blaj, e scrisă de Simion Bărnuțiu, o minte luminată, cum puține avem astăzi. E compusă ca pentru preoți, nobili adică nemeși, apoi ostatici și tot poporul rumânesc din Transilvania noastră, eu vă citesc acuma numa ce ține de toți:

„Ungurii cheamă pe ardeleni la unire. Clujul s-au dechiarat cu mare solemnitate cum că vrea a se uni; așa vor face și secuii; poate numai sașii nu vor vrea. *Dar românii ce vor face?* De la dezlegarea întrebării acesteia atârnă viața sau moartea românilor. Aici se cade să-și deschidă ochii tot românul că acum a venit timpul cu care, de se vor folosi bine, le vor dobândi toate, iar de se vor folosi rău, le vor pierde toate și care le-au mai rămas, adecă-și *vor pierde naționalitatea și cu ea toate*. Ascultați dară, strănepoții romanilor, aceea ce să cade să cugete și grăiască astăzi tot românul, fie popă, fie nobil, ostaș, cetățean sau sătean, ascultați ce se cade astăzi să răspundă ungurilor, secuilor și sașilor! Noi românii nu vrem până atunci despre unirea asta cu voi

ungurii a vorbi, până când nu se va pune nația română iar la vrednicia cea politică, de care ați dezbrăcat-o voi ungurii, secuii și sașii. Voi ați făcut asupra nației noastre cum v-au plăcut, ați pus în *Aprobatele* voastre cum că românii, nația cea mai veche a Ardealului, e numai suferită, i-ați scos până în ziua de astăzi de la toate deregătoriile cele mai înalte. Toate cele grasă vi le-ați ținut vouă; de au ajuns vreun român la vreo deregătorie, pe acela l-ați făcut să-și lase legea sa, să se lepede de maica sa care l-au născut, l-au aplecat, și de nația care l-au ținut la scoale cu sudoarea ei pe seama voastră. Destul, mai încolo nu vreau a vă număra păcatele, ca să nu tulburăm cu pomenirea lor sărbătoarea aceasta minunată a popoarelor, care o au făcut Dumnezeu, Domnul popoarelor, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa. Astăzi răsună cuvântul dulce al libertății în toate cetățile, mâne va răsună în toate satele.

Astăzi este ziua învierii popoarelor celor moarte!

Românilor! ascultați, voi până acum ați fost morți politicește, numai pe unguri îi cunoaște legile țării, iar nu alte nații vii politicește. Voi, dar, un milion și trei sute de mii și mai bine de români, nu sunteți pe lume ca nație, încă o dată, fraților! Astăzi este ziua învierii dreptului nostru. Vrem dară să răsturnăm piatra de pe mormânt, să dezlegăm înfășurăturile nației române cele de zece sute de ani, ca să iasă din groapă și să trăiască în veci”.

Popa se opri, așeză foaia în urma celorlalte, fugi cu degetul pe cea pe care o străbătea cu ochii, până ce se opri la un semn. În biserică, stăruia o tăcere înfricoșată. Oamenii stăteau ca înghețați, parcă uitaseră să mai răsuflă. Doar jețurile de lemn bătrân mai pocneau din când în când, mirate și ele de vorbele grele care le făceau și pe ele să se cutremure. Popa ridică ochii spre enoriași, apoi citi partea de la sfârșit: „Români, cetățeni și săteni! Să nu faceți cumva pagube nimăru, că oamenii cei ce fac acestea nu sunt vrecinței de libertate.

Ascultați sfaturile fraților voștri, stați totdeauna credincioși împăratului, dar cereți să se șteargă iobăgimea, că de vreo zece sute de ani ați plătit pământul. Auziți, iubiți frați, asta-i politica aceea care vă poate mântui și numele vostru. Vă rugăm, pentru Dumnezeu, pentru fericirea și cinstea voastră, să nu ascultați de alte politici. Ungurii vor zice: Uniți-vă mai întâi cu noi și apoi vă vom da asta și asta.

Mai dăunezi zicea ungurii: învățați-ne limba, apoi vă vom da drepturi. Auziți, fraților, la idei sucite! Cine i-au împruternicit pre ei ca

să lege drepturile de limbă sau unire? Nu le credeți, vreau a vă înșela; răspundeți-le: proclamați pe nația română, lăsați-o în dieta Ardealului prin reprezentanți aleși de români după numărul nații noastre, lăsați pe români la județele comitatelor, districtelor, scaunelor – și atunci vom vorbi și noi ca nație cu voi ca nație.

Încă o dată, fraților! Fără nație, și republica e numai un despotism afurisit. Ștergerea iobăgiei, nația română, ca nație română, congres național în care să ne înțelegem mai întâi despre dobândirea acestora. Nici mai mult, nici mai puțin, aceasta mai întâi, celelalte se vor adauge: fără aceasta și raiul e iad. Afurisit să fie în veci oricare român va îndrăzni a face vreo unire până nu va fi proclamată nația română ca nație primită *sensu politico*. Poporul român de aceea nu vrea a ști, numai dacă se va primi nația și se va șterge iobăgia, atunci vom fi odihniți și frați cu toții – *Vivat națio romană*”.

Popa strânse hârtiile într-o mână, iar cu cealaltă își scoase batista, să-și șteargă broboanele de sudoare ce i se prelingeau în barba stufoasă surie. Oamenii se clătinară în jețuri, voind să se mai dezmoștească după ploaia cu foc.

— Ați auzit, iubiților, vorbe mari, vorbe grele, cum numa din gura doamnei noastre ați mai auzit răsunând. Aiestea-s vorbe de foc, vorbe gata să mute munții din loc! Aiasta-i predică de Paști! Să știți că de când e neamul nostru n-a răsunit predică mai aprinsă ca aceea pe care o ascultați acum. Eu n-am auzit din gura nimănui cuvântare mai fierbinte care să ardă până la oase. Și nici Paști mai vesele ca acum n-am pomenit nicicând, iată, eu am împlinit cincizeci și doi de ani și cei mai bătrâni știu și ei mai bine, că nu ne-am putut veseli niciodată ca la aceste Sfinte Paști, care putem zice că sunt cu adevărat învierea noastră ca popor, cum zice și fericitul

Bărnuțiu. Să ne veselim și să ne gândim cum trebuie să purcedem mai departe. Iată, mai am o *Proclamație circulariu*, pe care o voi citi la vecernie, vă spun numa pe scurt că îndeamnă mai întâi pe protopopi să vină la adunarea de la Blaj, acum, pe Duminica Tomii, împreună cu preoții și cu câte doi oameni din fiecare sat. Mai sunt câteva zile care ne despart de ziua cea mare, ziua cea înfricoșată a dreptății noastre. Până atunci, să ne întărim inimile și să ne limpezim mințile, că iată, vremea se apropie.

Și se opri, cu gura uscată. Ar fi vrut să mai adauge multe, despre sărbătoarea învierii care s-a potrivit ca niciodată cu cea a învierii

neamului, dar a simțit că limba nu i se mai poate despletici din uscăciunea care i s-a lăsat în gură. Rosti doar un slab „Cristos a înviat”, cu semnul binecuvântării de sfârșit și se întoarse în altar să se dezbrace de ornate, punând mai întâi pe crâșnic să deschidă ferestruica de aerisire.

Sărbătorile au trecut ca o părere, mai iute ca niciodată, cu graba de a apuca Duminica Tomii. La Blaj, izbițenii au trimis pe Coleșeriu și pe Horomoață, care s-au întors să ducă pe mai mulți la cea de-a doua adunare, peste două săptămâni. Muntenii s-au dus toți călări, cu Iancu și Buteanu în frunte, umplând piața Blajului cu tropotele și vivatele lor. Au votat și ei faimoasele puncte despre drepturile națiunii române. Buciumanii s-au bucurat mai mult decât toți ceilalți când marea adunare a votat al șaselea din cele șaisprezece *Punturi ale națiunii române transilvane*. „Națiunea română cere desființarea dijmei, adică zeciuiei (*Zehend*) metalelor create în patria aceasta, care zeciuială este o adevărată piedică pentru lucrarea minelor. La toți proprietarii de fodine să li se dea același drept în privința măsurii hotarului fodinei”.

S-au întors acasă beți de bucurie. Nu își mai găseau locul nici cei rămași acasă, după ce au înțeles că de acum înainte toți vor fi băieși egali, hotarul fiind al unuia, cât și al altuia. Va veni o comisie care să măsoare pentru fiecare teritoriul minei, pentru a fi înscris în mapele casei minelor, ca proprietate deplină. Când va veni comisia?

Aceasta nu se știe încă, va trebui ca puncturile să fie votate și de dieta Transilvaniei, dar lucrul nu va întârzia mult, pentru că în Sibiu lucrează un comitet anume pentru români – care este, de fapt, un „guvern rumânesc”. Din el fac parte ambii conducători ai lor de la Blaj, Avram Iancu și Ioan Buteanu, de aceea ei au rămas în Sibiu, ca să se aștearnă pe lucru.

Vara anului 1848 va fi mai fierbinte decât celelalte veri ale veacului. Dârzenia românilor afișată la Blaj cu atâta curaj va stârni mânia ungarilor unioniști. Credința conducătorilor românilor că toate se vor desfășura în liniște, prin măiestria cuvântului și puterea votului, s-a dovedit și de data aceasta deșartă, în curând, toți cei care au fost la adunarea de pe Câmpia Libertății vor fi urmăriți și supuși la cazne. Strigătul „Unire sau moarte” va deveni mai sălbatic și va cere să fie scăldat în sânge. Semnalul a fost dat de măcelul de la Mihalț, din 2 iunie, când armata secuiască a împușcat, din ordinul prefectului

județului Alba de Jos, Nicolae Băniây, doisprezece țărani și a rănit alți nouă, pentru o livadă pe care le-o smulsese cu câțiva ani înainte groful din partea locului. De aci înainte, violențele se vor ține lanț, dreptatea va fi apărată cu arma în mână. Comitetul permanent din Sibiu se va dovedi neputincios, cu toate strădaniile vicepreședintelui său, Simion Bărnuțiu, și, nu peste mult, va fi desființat, iar membrii săi, fugăriți peste hotare.

Era cât pe-acți ca locul Mihalțului să-l ia Abrudul, dacă nu s-ar fi ivit oameni potriviți să stingă scânteia. Făptui s-a petrecut tocmai la două săptămâni după marca adunare de la Blaj, adică în 29 mai, într-o krrri, zi de târg. Veniseră buciumam mai mulți cu aurul la cămară, voioși că au scăpat de zeciuală și de atâtea robote. Cum rămăsese obiceiul din bătrâni, după târgașuri oamenii se strâneau la crâșmă să-și petreacă în lege, cu ceterași care le știau zicăliile lor de joc. Buciumanii trăgeau la crâșma de la intrarea în Abrud, zisă a lui Tutuc, în marginea unui pâraiaș, aproape de vărsarea lui în Valea Abrudului. Lumea nu a luat seama că ungurii din oraș se înarmaseră, formând o gardă națională, potrivit poruncilor mai înalte, gata să vâneze românii ca tulburători ai ordinii publice, în ziua aceea, crâșma M Tutuc a fost anume deocheată, îmbiind lumea la pâruiele și la vărsare de sânge. Blestemăția a început de la o femeie beată care l-a plesnit în obraz pe unui Ioan Olteanu pentru că n-a luat-o la joc. L-a lovit cu sticla atât de tare, încât l-a umplut de sânge, apoi a luat-o la fogă sărind pe fereastră. Gardiștii unguri vin în fugă și încep să bată cu patul puștilor românii din crâșmă, iar pe sohodoleanul Ion Ghioanca îl înțeapă cu baionetele și îl duc la arestul orașului. După vreun ceas, vin la crâșmă mai mulți buciumani, puși pe petrecere, între ei, și Candin Danciu din Izbita, zis Horomoață, venit cam afumat și cu nenorocul să dea ochi cu Gheorghe Toma, tot din Izbita, cu care se mai certase de la un loc din coasta Plaiului, pe care îl folosiseră când unul, când altul și acuma se zbăteau să rămână la unul dintre ei odată cu ștergerea iobăgiei. Un ungur tânăr din Abrud, căruia îi plăceau pâruiele, se amestecă în cearta lor, asmuțindu-l când pe unul, când pe altul. Larma s-a întins, până a prins de veste o patrulă comandată de senatorul orașului, Ludovic Koncz. Când a intrat pe ușă, Gheorghe Toma a sărit pe fereastră și s-a făcut nevăzut. Fără să cerceteze mai întâi de unde a pornit pricina, gardiștii se reped cu patul puștilor asupra celui rămas, căci Horomoață nu fugise, mai ales că era cu Koncz într-o târșegie care lucra o mină din

Cornu Botâșului. Koncz s-a făcut că nu-l cunoaște și a lăsat gardiștii să-l înmoaie cu patul puștilor, până ce Horomoață s-a văzut nevoit să strige:

— Nu mă bate, mă, Koncz, că-ți sunt târșeag! Ce, nu mă mai cunoști?

Tocmai intră pe ușă alți buciumani, între care și unul de vază din Șasa, Moise Macavei, împreună cu un preot. Văzând cum îl bat și auzindu-l cum strigă, cei doi se roagă să-l ierte. Gardiștii întorc paturile puștilor împotriva lor. Moise Macavei, mai sprinten de picior, o ia la fugă, dar preotul se alege cu niște bufnite zdravene.

Garda s-a înfierbântat și trebuie să se descurce oricum, de aceea iese pe stradă la vânătoare de români. Pe care cum îl ajung, gardiștii îl trântesc la pământ și încep a-i număra paturi de pușcă. Românii fugăriți se strâng peste Valea Abrudului, pe locul târgului, nu departe de crâșmă, la umbra unei sălcii. Horomoață stătea în mijlocul lor, cu capul umflat de fâșiile de pânză prin care răzbătuse sângele.

— Măi, oameni buni, aiasta nu se mai poate! – strigă Furcoi să se audă peste toți.

— Hai să le dăm și noi ce-i a lor, se răsti Pitoc, cu statura lui care îl ridica deasupra tuturor.

— Mă, puneți mâna pe ce puteți și să pornim pe ei, Dumnezeu lor încă! – strigă Furcoi a doua oară.

Câțiva aveau cârji ferecate, dar cei mai mulți veniseră cu mâna goală. Prind a rupe stâlpii gardului, câte unul culegând și câte o prăjină mânată de viituri și aruncată pe prundișul de la cot și pornesc spre centrul orașului, unde erau primăria și sediul gărzii ungurești.

Ulița mergea pe lângă casele popii Pitula, unde se strâneau în fiecare luni preoții din partea locului, unii veniți și ei cu aurul la cămară. Fereastra dinspre uliță se nimerise deschisă și răzbate prin ea lolota buciumanilor. Popa Pitula sare de pe scaun și se uită.

— Măi, haidem iute jos, că-i bai mare.

— Ce bai? – întreabă Simion Baiint, parohul Roșiei Abrudului.

Popa Pi (ulă nu mai stă să răspundă și coboară în fugă pe trepte, cu capul gol. Ceilalți din odaie, preoții Simion Balint și Moise Nista din Bucium, apoi Simion Sterca Șiuluțiu și Alexandru Coloșiu din Abrud ies după el și îl ajung în uliță.

— Stați, măi oameni buni, ce vreți să faceți? – le strigă popa

Pitula, cu mâinile în lături în mijlocul uliței pentru a-i opri. La

Început, oamenii pășesc fără gând de a încetini, dar când văd atâția frunțași, se opresc.

— Iacă ce vrem, părinte – și Pitoc îl arată pe Horomoață, cu capul înfășurat și cu petele de sânge petrecute prin față.

Horomoață povestește cele întâmplate, ajutându-se mai mult de mâini care arată pe rând locurile lovite sau înțepenite de baionete.

Popa Balint se apropie de el și se uită bine, ca și cum i-ar număra petele de sânge.

— Ascultați-mă, buciumanilor, se silește popa Balint a vorbi cât mai potolit, voi mă cunoașteți de mult și eu încă vă cunosc pe mulți dintre voi, stați să ne gândim dacă e bine să vă duceți unde ați pornit. Eu zic că nu, iubiților, și iată de ce. Mai întâi, voi vă duceți cu bâte și cu pari, iară ei au puști cu baionete, așa că mulți veți cădea și nu vă veți mai întoarce acasă la ai voștri. Al doilea, nici nu e creștinește să ne omorâm unii pe alții pentru niște prăpădiți. Poate n-ați băgat seama că acuma toți prăpădiții dintre ungurii Abrudului au căpătat puști și vreau să arate cine-s ei. Vorba bătrânească zice că să nu-ți prinzi mintea cu prostul. Așa că eu zic să-i strângem cu legea. Fac eu o rugare chiar acuma, să-mi spuie Candin și care-o mai fost de față de cum s-o început până în capăt, că eu îi atac și la aceea că au dat puști și la oameni scoși nu demult din temniță, oameni cu capul a mână, cum se zice românește. Și o trimit tocmai acolo sus, la guvernul din Cluj, să știe ce blăstămății fac gărzile lor.

Așa! Și ce-i în mână nu-i minciună, hai sus în casă, tu, Candine, și încă unul ori doi, s-o scriem și să-i dăm calea la guvernul țării, să iasă o comisie să vadă ce și cum.

După o clipă de chibzuială, buciumanii s-au uitat unii la alții, apoi au dat din cap și au început să se împrăstie, lăsând parii în dunga văii pe gardul ce lega sălciile de strajă. Horomoață și cu alți doi s-au strecurat în curtea popii, să urce treptele în urma oaspeților ce vorbeau tare despre cele întâmplate și pomeneau mereu Comitetul român permanent din Sibiu și pe Simion Bărnuțiu.

Avram Iancu s-a întors de la Sibiu să organizeze muntele pentru apărare armată, în 6 iunie, la trecerea prin Bucium, Cerbu tine o cuvântare prin care îndeamnă oamenii să se înarmeze măcar cu coase îndreptate, iar faurii satelor să facă lănci zi și noapte, căci măcelul de la Mihalț nu poate să rămână nepedepsit. De acolo s-a dus pe Arieș în sus să stârnească și vāsarii și faurii locului.

Ungurii au răspuns cu măsuri mai aspre. Rând pe rând, au ridicat spânzurători în apropierea satelor românești, iar comisiile de recrutare au pornit la înrolarea recruților români în regimente ungurești, în localitățile care păreau mai amenințate de români, s-au trimis detașamente militare.

Buciumanii așteptau și ei să vadă ridicându-se spânzurători în capătul Abrudului, să le poată vedea când s-or duce la târg. Serile, se mai strângeau la crâșma lui Horomoață să mai cumpănească cele auzite din unul și din altul, veniți de pe la târguri sau mai de departe. Cei mai nelipsit era Huhu, care știa și cele mai multe, deși nu citea nicio gazetă.

— Mă, voi știți că pe domeniul de sus topii or tapat iobăgia?

— De unde știi tu, Huhule? – îl înțepă Horomoață de cealaltă parte a tărâbii.

— Treaba mea de unde, da oblu așa-i cum vă spusei.

— Du-te, mă omule, nu vorovi ce nu este! Doară azi m-am întâlnit cu un câmpănar care s-o nimerit acolo la birăul Teodor Teoc unde s-or adunat lancu, Balint, Buteanu și mai câțiva. Și zice că lancu i-o-ndemnat pe toți, acu, când fu târgul, să-și îndrepte coasele, că o sosit ziua, numa nu se știe ceasul, să fie toți gata.

— Și le-o mai spus că de azi încolo să asculte numa de el, se amestecă și Coleșeriu.

— Asta ce spui eu o fost după aceea, ia acu vreo zi-două, nu mai mult. Zice că veneau carele pe Arieș în jos să ducă lemne la Ofanbaia. Da' se strânseseră o grămadă de care, pe amândouă Arieșurile, și pe cel Mic, și pe cel Mare, cum veneau de-acolo din pădurile de la Biharia și de la Curcubeta. Unul după altul, unul după altul, dă-i să meargă pe drum în jos. Și s-o nimerit de s-or întâlnit amândouă capetele acolea, la Gura Râurilor, cum îi zice, din sus de Câmpeni.

Și numa ce se arată lancu călare pe un cal alb, nu l-o văzut nime dincotro, o ieșit așa, ca din pământ. Și zice că venea ca trăsnetul, cu calul scăpărând scânteii din potcoave și s-o oprit acolo unde s-o întâlnit carele. O ridicat mâna și-o strigat de s-o cutremurat toți de glasul ăla pogan: „Jos cârligele! De azi s-o gătat iobăgia, mereți în treaba voastră”. Și zice că oamenii or crezut dintâi că glumește, or stat locului, s-or uitat la el, și gata! Și-atunci zice că o luat-o cu calul de-anieptea pe lângă ei, întâi pe Arieșul Mare, apoi pe Arieșul Mic și striga din fuga calului: „Jos cârligele că de azi s-o gătat iobăgia!” Dacă or auzit a doua oară, bieților

oameni li s-or muiat picioarele, s-or lăsat pe ruda carului și-or început să plângă, unul după altul, vezi – de bucurie c-or scăpat de la robie. Și când o văzut așa, Iancu s-o mai luat o dată călare pe lângă carele lor, dintr-un capăt într-altul, zbură cu calul, de numa scânteii săreau din potcoave și râdea și el, de părere bună, și striga: „De azi înainte, pădurile-s a voastre!” Și-odată nu l-o mai văzut nime, nici pe drum în sus, nici pe drum în joc. După aceea, s-or strâns mai mulți, or lăsat carele pe loc și s-or adunat acolo la pod. „Acela fu Iancu, crăișorul nost!” – o zis unul din Vidra care l-o cunoscut bine. „Ba nu! Acela o fost un înger coborât din cer anume să ne aducă vestea” – o strigat un bătrân de pe Arieșul Mare. „Ba nu, doară noi îl cunoscurăm bine” – sar mai mulți vidreni. „Nu se poate, mă! Nu văzurăți cum trecea calul, de nici n-atingea pământul? Și nu văzurăți c-o ieșit ca din pământ și la urmă iară așa, de nu l-o mai văzut nime încotro o dat?”

— O zis și cei de pe celălalt Arieș. Hai, se iau aci la sfadă că-i Iancu, că nu-i el...

— Da' tu ce crezi? – îl opaci Furcoi.

— Ce cred eu? N-am fost acolo să văd, da vă spui cine-o fost.

Iancu o fost de bună seamă, da cu poruncă de la doamna noastră!

Deodată se făcu liniște în crâșmă. Oamenii amuțiră, cu privirile în pământ. Huhu îi învălui pe rând cu privirea și, simțind că-i are pe toți în mână, își dresе glasul.

— Nu vă vine a crede, că ea, săraca, i-acolo-n temnița unde o stat și Horea și-i păzită de haiduci mulți. Destul că-ntr-o zi o trecut pe deasupra temniței o pasăre mare, cu aripile cât o șură, și cât ce 6 bătui o dată din aripi peste temniță, toți or adormit – da un somn greu, nu așa. Și-atunci pasărea s-o lăsat la fereastră și doamna noastră i-o pus în plisc scrisoarea către Iancu cu poruncile să tape iobăgia și oamenii să-și ieie pădurile.

— Mă, Huhule, de ce n-o ieșit și doamna noastră cu pasărea ceea, dac-o fost așa de năzdrăvană? – întrebă într-un târziu Horomoață, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva uitat.

— De ce? Stai să-ți spui de ce-și Huhu sări de pe laviță – încă n-o sosit vremea aceea! Ea așteaptă până se împlinește vremea ei.

Și atunci s-a arăta și ea cu sabia dreptății în mână!

Apoi Huhu porni drept spre ușă și ieși, fără să se mai uite la cei ramași, care păreau și ei amorțiți de fâlăitului pasării năzdrăvane...

Iată ca, pe mijlocul lunii iunie, se arată în ținut comisia venită să dea în proprietate locurile folosite de toți iobagii. Președintele ei era tocmai prietenul lor cel mare, directorul fostului domeniu fiscal, Nemegyei, încât muntenii au mirosit de îndată că nu poate să fie lucru curat, deși nu știau că acesta ceruse vicepreședintelui tezaurariatului din Sibiu în 4 iunie să intervină la guvernatorul Teleki pentru „îndepărtarea preotului Simion Balint și a tânărului Avram Iancu din această regiune”. Ca să-și ascundă gândurile, comisia a vestit oamenilor, îndată după sosire, în ziua de Rusalii, 18 iunie, desființarea iobăgiei, decretată de guvernatorul Transilvaniei, dar în ziua următoare au început să sosească la Abrud companii de secui și de soldați sub arme. De cum s-au arătat aceștia în ținut, a și început vânatoarea după căpeteniile românilor. Câțiva au scăpat și s-au ascuns în locuri dosite. Avram Iancu și-a petrecut toată vara în pădurile de nepătruns dintre Bulzești și Blăjeni, unde îl ajungeau numai curieri credincioși, cu vești din ținut și de la Comitetul din Sibiu. Preotul Simion Balint a încăput pe mâinile soldaților, care l-au târât de barbă pe străzile Abrudului până la o casă improvizată în închisoare. Buciumanii au aflat că a fost închis drept răzbunare pentru cererea trimisă guvernului împotriva sălbăticiilor gardiștilor dezmațați și au început să se miște.

Într-o zi, preotul din Izbita s-a înfățișat, în fruntea unei delegații, la primarul Abrudului, Carol Nagy, un venetic nu se știa de unde pripășit, care izbutise să se facă ales în fruntea orașului. Primarul s-a răstit la ei, pomenindu-le câteodată de *Kutya Horia*, apoi le-a spus că plănuiesc răsturnarea țării și moartea ungurilor. Buciumanii n-au avut cu cine se mai sfătui, șefii românilor fiind plecați sau ascunși pe unde nu știau ei. Câteva zile și-au tot bătut capul și nu știau cum să pornească.

În 11 iulie, s-a întâmplat ceva ce i-a sculat pe toți în picioare.

Niște români s-au apropiat de casa unde erau închiși mai mulți fruntași de ai lor și au dat în vorbă cu santinelele care s-au nimerit să fie soldați polonezi. Au adus cu ei și băutură pe sub tundre, au prins a-i îmbia, până ce i-au îmbătat bine, apoi au deschis ușa și toți cei șapte arestați au fugit să-și piardă urma. Simion Balint se nimerise închis în altă casă, ca un dușman mai de temut; unde era bine păzit de voluntari secui, care nu mai puteau fi momiți cu vinars, oricât de tare ar fi fost. Atunci buciumanii s-au înțeles să dea un fel de asalt orașului. La câteva

zile după fuga celor scăpați din temniță, s-au arătat prin oraș, au trecut pe la toți românii, sfătuindu-i să-și ia cu sine ce pot și să părăsească Abrudul, căci va fi prăpăd mare.

Românii orășeni s-au supus și ungurii, când i-au văzut cărându-se cu ce puteau duce, s-au înfrâcat, neștiind ce îi așteaptă. Buciumaim s-au împărțit în două cete și, odată cu lăsarea nopții, au ocupat cele două dealuri de deasupra orașului. Ca la un semn, au început a pâlpâi focuri pe amândouă coastele, la început răzlețe și palide, apoi din ce în ce mai multe și cu pălălăi, de parcă s-ar fi aprins cine știe ce șură acoperită cu paie. În vâlvătaia flăcărilor, ungurii din oraș vedeau pe români mișunând de la unii la alții, lărmuind tare să fie auziți din vale și slobozind și câte un foc de pușcă. Focurile multe în întunericul nopții le-a furișat o frică în oase, să le înghețe sângele în vine. Toată noaptea au privegheat în așteptare, cu sufletul la gură că se vor pomeni atacați, nu se știe cu ce putere. Poate în noaptea aceea trebuia să se adeverească zvonul iscat de vreo zi-două, că Avram Iancu ar sosi de la Vidra cu cinci sute de moți asupra lor.

Ziua i-a apucat cu aceeași frică în oase, care i-a cumințit dintr-odată. Și ca să fie mai feriți de rele, peste puțin, în i? iulie, l-au dus pe Simion Balint tocmai la Aiud, în temnița comitatului. Și, ca nu cumva să afle buciumanii ori enoriașii săi din Roșia, ungurii l-au dus în puterea nopții, într-o căruță înțesată de voluntari secui. Acolo va aștepta popa Balint, până ce românii îl vor cere, cu amenințări tari! a cea de-a treia adunare de la Blaj, din 16 septembrie.

XV

vara a arătat că, în Transilvania, vremea petițiilor trecuse de mult. Conducătorii românilor, Cei mai mulți abia ieșiți de pe băncile școlilor, cu capetele pline de paragrafele dreptului natural și al ginților, și-au închipuit că ajunge formularea drepturilor pentru ca acestea să devină fapte împlinite.

„Unire sau moarte”, deviza prea scumpă a vechilor stăpâni, nu voia să știe de astfel de norme, partizanii ei nu puteau decât să-i mai adauge dictonul *tertium non datur*. Ea a silit pe români să treacă de la stadiul de oameni pașnici, cum s-au întors de la votul național de pe Câmpia Libertății, la acela de luptători cu arma în mână.

Violenței trebuia să i se răspundă cu violență. Sate arse și prădate, oameni schingiuiți, împușcați sau spânzurați arătaseră și celor mai pașnici că deviza propovăduită la Duminica Tomii de tinerii

înflăcărați, „Dacă-ți dă dușmanul o palmă peste obraz, întoarce și cealaltă parte să-ți mai dea una”, nu putea duce decât la pieire națională.

Românilor le trebuia altă cârmă. Aceasta o va da cea de-a treia adunare de la Blaj, din 16 – 28 septembrie 1848.

Românii s-au adunat mai bine organizați și unii chiar înarmați, semn de maturitate mai coaptă în această vară fierbinte de schingiuiți și persecuții în masă. Cei mai maturi s-au dovedit cei șase mii de moți de sub comanda lui Avram Iancu, care au venit nu numai înarmați, ci și instruiți militarmente. Dezbaterile au fost mai scurte și mai imperative, izvorâte dintr-o hotărâre de fier. Modelul l-a oferit Avram Iancu care, de la tribună, a rostit numai cuvinte de foc:

„Pretențiile noastre sunt sfinte, precum e sfântă dreptatea – și noi, românii, vom fi gata a le apăra cu orice preț”.

1 Al treilea să lipsească (*lat.*).

La asemenea cuvinte de foc, se cuvenea tot o pecetluire de foc și Iancu sloboade pistolul în înălțimea văzduhului, ca să fie și cerul martor în veșnicie. Românii au văzut cu ochii care va fi calea de urmat de acum înainte. Hotărârile adunării nu au mai fost cereri de milă și pomană, ci somații dârze: românii resping unirea cu Ungaria, cer dietă și guvern în care să intre și ei, potrivit numărului lor.

Și, pentru a le putea pretinde, poporul român a trecut la înarmare și „... a hotărât. a primi arme și a forma Gvardie Națională pentru securanță publică, adică tot omul de la 17 până la 50 de ani e dator a avea o pușcă sau, dacă nu, o lance, o sabie, pistoale și alte arme, cum au avut mai nainte nemeșii și cum au de la 3/15 martie sașii și toți supușii înălțatului împărat”.

Românii vor fi conduși de un comitet, numit „Comitetul de Pacificațiune”, prezidat de Simion Bărnuțiu și avându-l secretar pe George Barițiu. Comitetul porcede de îndată la organizare, în consonanță cu generalul-comandant al Transilvaniei, baronul Anton von Puchner. Avea precădere organizarea gărzilor naționale de glotași, așa-zișii *landsturm-uri*, de aceea Comitetul împarte teritoriul Transilvaniei în cincisprezece prefecturi militare, numind pentru fiecare câte un prefect și un viceprefect, apoi tribuni subordonați.

Poporul înarmat dintr-o prefectură alcătuiește o legiune, condusă de un prefect și un viceprefect. Fiecare legiune are până la zece batalioane, conduse de câte un tribun și ajutat de un vicetribun,

iar un batalion are zece centurii, conduse de un centurion, numit și „căpitan”, ajutat de un vicecenturion, pe când unitatea cea mai mică, grupa, alcătuită din zece oameni, stă sub poruncile unui decurion.

Atare sistem de organizare zecimală arăta că în Transilvania au reînviat, după șaptesprezece veacuri, faimoasele legiuni romane, cu acvilele lor aurite care le vor duce din glorie în glorie. Acum, românii transilvăneni văd pășind înaintea lor umbra sacră a falnicului Caius Ulpius Traianus, renăscută din ruinele Sarmizegetusei, pentru a le arăta cu dreapta întinsă încotro să pornească, așa cum era înfățișat și pe metopele columnei sale, diriguind legiunile romane împotriva lui Decebal. Umbra s-a scuturat de cenușa atâtor veacuri, pentru a răsări mai impozantă în fața urmașilor care vor să-și scuture și ei rugina lăsată de lanțurile iobăgiei. În curând, ei vor vedea ca această umbra le va fi nu numai călăuză, ci și unicul sprijin sigur și neprecupețit, unicul aliat care nu-i va trăda ca împăratul cel viu, în oare s-au încrezut orbește. Era întâia punere în practică a învățăturilor Școlii latiniste.

Întors în munți, Iancu se ocupă vârtos cu organizarea *landsturm-v* în Legiunea *Auraria Gemina*, în amintirea celei ce staționase la Apulurh-Bălgrad (Alba Iulia) cu atâtea veacuri înainte.

De-abia de acum înainte va avea prilej să cunoască din ce în ce mai adânc ce poate însemna perfidia habsburgică. Încă de la început, s-a văzut cum comitetul român a cerut arme pentru cei 195.000 de bărbați recrutați și a primit abia 1.200 de puști, unele cu știrbituri sau alte ponoase. Generalul baron von Puchner îi va minți mereu că nu are de unde le da, dar românii văd bine că sașii au primit toți, iar când Bem va cuceri Sibiul, numai bine va pune mâna pe cinci mii de puști noi, împreună cu mormane de muniție.

În Bucium, se formează un batalion condus de vicetribunul

Dionisie Popovici. Este înzestrat mai bine, buciumanii având mai multe puști, chiar dacă erau numai de vânătoare, pentru că și cu acestea se poate trage bine în dușman de pe coastele dealurilor, unde valea e strâmtă. Porunca cea dintâi primită de la Comitetul de Pacificațiune era dezarmarea gărzilor ungurești, în prefectura lui, întinsă de la poalele Munților Apuseni din valea Mureșului dintre Aiud și Alba Iulia, până în culmea Bihorului, Iancu avea de dezarmat pe cei din Abrud, apoi o gardă mai mică în Cricău. Ungurii din Abrud au răspuns cu blândețe la somația lui Iancu și în 21 octombrie au depus armele, declarându-se cetățeni pașnici. Iancu devine, în același timp, și

conducătorul administrativ al munților și toți i se supun de voie, ca unuia pe care natura l-a înzestrat pentru aceasta, de aceea oamenii nu-l vor mai numi decât „crăișorul nost”, adică voievodul ținutului muntos, ca unul ce se îngrijește de toate nevoile lor. Unii tribuni au numai îndatoriri administrative, de a se îngriji de aprovizionarea ținutului, în primul rând de procurarea cerealelor, ținutul muntos fiind din vechi tributar șesului. Pentru buna ordine, el organizează și o ierarhie judecătorească potrivită pentru atare ținut. Iancu studiasse dreptul, făcuse practică de avocat și cunoștea vechea organizare a satelor românești, de aceea el reînvie scaunul sătesc de judecată, alcătuit din oameni aleși de popor, iar ca instanță supremă este înființat Magistratul din Câmpeni, în fruntea căruia numește ca jude primar pe fostul său coleg de la drept, Iosif Sterca Șiuluțiu. Oamenii se bucură din toată inima pentru că au ajuns și ei să-și petreacă viața într-o adevărată „Țară Românească”, în limba lor și cu conducători aleși dintre ei, lepădând pentru vecie zdrențele iobâgiei. Focul de le-ar fi mâncat mai de mult...

Iarna anului 1848 – 1849 va fi viforoasa și grea, cu munții copleșiți de nămeți. Iancu și-ar fi chivernisit mai bine ținutul, dacă n-ar fi fost chemat să coboare cu gloatele sale în valea Mureșului, împotriva ungurilor ale căror oști regulate încep să pătrundă din

Ungaria. Generalii austrieci sunt bătuți pe rând, de îndată ce Bem devine comandantul diviziilor trimise în Transilvania. Loviturile lui sunt cu adevărat zdrobitoare, încât, pe la sfârșitul lui martie, generalii austrieci sunt scoși din Transilvania. Doar Munții Apuseni și cetatea Bălgradului i se mai opun, cu puteri slăbite. Inelul împotriva munților se strânge odată cu venirea primăverii. Toate căile de pătrundere în munți sunt ocupate de trupe maghiare, gata să înainteze la atac. Dacă s-ar putea dintr-odată din toate părțile, capitularea românilor va fi ca și sigură. Prefecții legiunilor din munți știu aceasta și vor chibzui, la fiecare mișcare a dușmanului, cum se vor putea împotrivi mai bine. Avram Iancu, acum prefect general, este, în fapt, conducătorul tuturor românilor liberi, deoarece comitetul român din Sibiu a fost silit să se refugieze peste munți, încetându-și activitatea. JEL trebuie să țină sus steagul națiunii sale și să vegheze la soarta unui popor întreg. Mulțimea de refugiați din Transilvania ocupată, ba chiar din Țara Românească, stă mărturie zi de zi, clipă de clipă, de câtă răspundere s-a îngrămădit pe umerii lui de tânăr abia ieșit din școli.

Doar umbra lui Traian mai sclipește undeva în zări, ca o stea orbitoare de atâta strălucire. Prefecții și tribunii, crescuți în lumina ei, cred orbește în ea și în aceasta și stă tăria legiunilor. Toate trecătorile în munți sunt păzite, cu posturi de observație în locuri mai înalte. Noaptea, focurile ce ard pe culmi se zăresc de departe de pe câmpiile de la poale, tot atâtea ochiuri de veghe împotriva dușmanului.

Buciumam! trebuie să aibă în pază culmea Dealu Mă-e cu drumul care vine pe Ampoi în sus de la Bălgrad la Zlatna. Tribunalul lor, teologul din Abrud Ioan Faur, îi rânduiește de pază pe la Corabia și mai ales pe la Dealu Mare. Din când în când, îi adună pe glotașii mai apropiați în „loagărul” din Măgura Plaiului, de unde se vede bine la Dealu Mare, apoi spre miazăzi, spre valea Ampoiului. Îngrijorarea e mare de când nu mai au vești despre ce se petrece în lume, iar aprovizionarea cu bucate aproape a încetat. Poalele munților sunt ocupate de trupele ungurești, care supraveghează orice mișcare, încât muntenii nu mai pot coborî cu caii după grâu și porumb, ca în vreme de pace. De aceea, litra de bucate se scumpește de pe o zi pe alta, ajungând și de cinci ori prețul din zi de târg. Mai scumpă a devenit sarea, dar oamenii s-au învățat să mănânce și nesărat. Buciumanii o duc mai greu de când cămara nu le mai ia aur și șteampurile mai mult stau decât macină. S-ar strecura ei cumva cu aurul mai departe, spre Cluj și Sibiu, dar și gozarii care îl cumpără pe sub mână au intrat parcă în pământ de frica soldaților care s-ar bucura grozav să pună mâna pe el. Nicio primăvară nu va mai fi atât de grea ca aceea.

Prin aprilie 1849, buciumanii află că prefectul cel mai viteaz din afara munților, Ioan Axente Sever, a fost împins de unguri până sus pe Valea Ampoiului și de sărbătorile Paștilor și-a întărit poziția de luptă tocmai la Valea Dosului, la apus de Zlatna. Printr-o proclamație, Axente cheamă la luptă și sătenii din localitățile vecine, apoi îl înștiințează și pe Iancu, cerându-i ajutor, în 18 aprilie, ungurii care ocupaseră Zlatna pornesc spre Abrud, dar gloatele lui Axente îi opresc la Valea Dosului. După mai multe ceasuri de luptă, ungurii se retrag în Zlatna. După-amiază, sosește ajutorul trimis de Iancu, încât Axente pregătește atacul împotriva pozițiilor din Zlatna.

O centurie de buciumam plecase pe drumul Zlatnei de la Corabia, pe Gruitul Văcarilor, ținând mereu culmea, să li se vadă până în Zlatna. Când să coboare de la Corabia, îl întâlnesc pe Huhu, poposit la Fântâna Craiului, cu o tundră ponosită pe el și cu pipa pe care se

căznea să și-o aprindă și nu-i mai lua iasca foc.

— Mă, hai și tu cu noi, că-i găsi acolo cu ce să-ți aprinzi pipa, îi strigă cineva din rânduri.

— Că bine zici! Hai dară cu voi – și Huhu se scoală, gata să se așeze undeva.

— Mă, cum te iei tu așa, cu mâna goală? – îi strigă centurionul ce pășea mai pe o parte.

— Lasă, că-mi iau eu de la ei. Mai multe, nu numa una, adaugă după o clipă. Doară de-aceea m-am luat cu voi.

Voia bună se stârnește printre glotași, mulți cu puști de vânătoare.

Drumul era prea îngust pentru atâția, cum mergeau vorbind și râzând, ar fi vrut să se audă unii pe alții. Dinspre apus bătea un vânt subțire și rece care zdrențuia norii și îi mâna fâșii-fâșii undeva spre valea Mureșului sau poate mai departe. Au mers o bucată, până ce au ajuns la un dâmb ca un cucui pe culmea dealului, de unde se desfăcea o cărare spre stânga să coboare în Valea Vâltorilor. Cei din față s-au oprit să se strângă toți.

— Oare băgămu-ne pe vale? – întreabă cineva.

— Nu, nu, ținem dealul, ca ungurii poate să fi apucat pe vale în sus și de aici îi vedem mai bine, apoi suntem și mai apărați. Să dăm odată față cu Axente, să ne rânduiască el ce să facem, porunci centurionul, sosit din urmă.

Se urnesc din nou așa, grămadă, fiindu-le mai îndemână așa strânși, încât cuprind și din râtul ce se ținea de o parte și de alta a drumului. Trecuse bine de amiazi când au ajuns deasupra Zlatnei.

S-au oprit la priponii pe care trebuia să coboare și s-au uitat în susul văii, pe unde ar fi trebuit să aștepte și gloatele lui Axente. Drumul se zărea pustiu, ca și luncile din preajmă, se vede că oamenii se ascuseseră sus pe coaste, pe la șuri și mâietori, din calea luptătorilor.

Deodată, zăresc la două căsuțe din susul Ampoiului, aproape de o pădurice, câțiva oameni care par să se uite spre ei. Sunt îmbrăcați românește, cum e portul pe valea Mureșului.

— Trebuie să fie de-ai lui Axente! Ia fugi tu, Ionuț, și spune-le că buciumanii așteaptă aici, îl mână centurionul.

Până să se întoarcă ștafeta, zăresc venind pâlcuri-pâlcuri de oameni dinspre Abrud. Nu se vede bine dacă țin pe umeri puști sau coase îndreptate, dar trebuie să fie arme, altfel nu le-ar ținea așa

drepte. Când gloatele ajung la cele două căsuțe, se opresc și se așază jos pe râț, în marginea drumului. De bună seamă se odihnesc după un marș lung, fiind veniți tocmai din Câmpeni, din tabăra lui Iancu.

Nu trece o jumătate de ceas și glotașii pornesc pe rând spre Zlatna. Cei dintâi, trebuie să fie cam o roată, o iau pe coastă în sus spre ei. Pesemne vor ataca împreună. Alții o iau pe drum în jos, dar împrăștiați, de o parte și de alta a drumului. Aceștia sunt vânători, căci la fiecare se zărește pușca în mână. Înapoia lor, se urnește încet 6 mulțime îngrămădită care nu pot fi decât lăncierii, cei care atacă dușmanul numai corp la corp, cu lancea sau cu coasa îndreptată.

Cei mai mulți au sumane sure – trebuie să fie moți de pe Arieșul mic. Ștafeta sosește înaintea celorlalți porniți spre ei și aduce porunca să atace și ei îndată după întâia împușcătură. Să fie cu băgare de seamă, dușmanul s-a oprit la marginea orașului, mai sus de șirul caselor de sub coastă. Când vor ajunge în bătaia lor, să se oprească și să înceapă focul, dar cu gloanțe bine ochite.

Buciumanii se desfac în lături pe o linie și coboară încet, ca și cum s-ar teme să nu alunece pe râțul înverzit. Văd piața desfăcută ca a tarabă, cu casele înșiruite de o parte și de alta, iar mai sus spre stânga Valea Vâltorilor care desparte alte șiruri de case. Dincolo de vale, spre răsărit, se înalță turnurile celor trei biserici, două cocoțate pe coastă, ale românilor, iar cea ungurească chiar jos în colț piețe» care se desface ca foile unui trifoi. Deodată, se aude o împușcătură.

Buciumanii se opresc să se dumirească de unde a pornit. Aripa lor dreaptă s-a unit cu cea trimisă de Axente și se pregătesc să atace împreună. După scurtul popas, șirul luptătorilor pornește din nou să coboare spre casele de jos. Coboară, până ce se descarcă mai multe puști împotriva lor. Nu au lovit pe nimeni, se vede că sunt încă departe, dar lupta a început. Cei mai mulți stau într-un genunchi și se uită mereu, să zărească unde stau pitiți ungurii. Se scoală și coboară unul câte unul, până când răsună o nouă pușcătură. Mai au puțin până ia gardul unei livezi, ar fi bine să ajungă până acolo – li se dă mai bine de pus cât. Coboară fără grijă, când unii, când alții și ajung la gard. Împușcăturile ungurilor s-au întezit. Buciumanii încep și ei să răspundă. Gloanțele șuieră, iar pe la casele de jos se zărește câte o șindilă sărind. Focul ține o bucată bună, de la o vreme cei de jos răspuns din ce în ce mai rar. Apoi nu mai trag și se zăresc furnicând pe lângă case, ieșind apoi în strada din lungul Ampoiului și trecând

dincolo de râu pe o punte cu strajă subțire, fiindcă se vede clătinându-se, cum pășesc grăbiți unul după altul.

Tocmai atunci ajunge și Ioan Axerite Sever la buciumani. Vine călare pe un cal de munte cu picioare subțiri și iuți. De sub pălărie

I se zărește chipul dârz, cu ochii negri lucioși și barba încurcată deasupra gulerului. Centurionul îi iese în întâmpinare și își strâng mâinile. Vorbește centurionul, Axente ascultă și râde. Câteodată pare că se încruntă, apoi iarăși râde. Descăleca și se dă după gâtul calului pe care își reazemă o mână și nu-i mai pot vedea decât capul. Centurionul s-a apropiat mai mult și Axente îi arată cu degetul niște case arse lângă biserica ungurească. Mai sosește un alt domn, tot călare pe un cal mic, se oprește și descăleca lângă ei. Trebuie să fie vreun tribun, ajutor de al lui Axente, căci la brâu i se văd pistoale și o sabie rămasă agățată în oblâncul tarniței. Buciumanii se uită mereu la Axente să-l soarbă mai bine din ochi. Au auzit și ei că este cel mai viteaz dintre prefecții din afara munților lor, om dârz și neînfricat care toată iarna s-a războit cu ungurii pe valea Mureșului, pe la Uioara, Blaj, până la Ocna Sibiului, apoi s-a văzut și el silit să se tragă la adăpostul munților pe valea Ampoiului, lungind linia de apărare până în preajma cetății Bălgradului. Mai auziseră că viteazul prefect ar fi scăpat nevătămat din atâtea lupte și încăierări corp la corp pentru că ar fi fost fermecat să nu se poată atinge de el nici glonțul, nici sabiacum se povestea din bătrâni despre unii haiduci vestiți prin vitejiile lor. Axente dă iarăși mâna cu centurionul lor și pleacă înapoi, cu calul de căpăstru, alături de tribunul sosit mai târziu. Centurionul vine pe la ei și îi îndeamnă să coboare în vale spre cele două biserici ca să pună stăpânire și pe cealaltă parte a Văii Vâltorilor, cât țin cimitirele din spatele bisericilor.

Buciumanii se strecoară pe lângă gard în lungul coastei, până ajung într-o cărare ce dă în vale. Coboară până aproape în vale, când răsună o pușcătură care îi oprește. A tras cineva de la o casă de peste vale. Se văd două capete pândind după zăplazul curții.

Câțiva buciumani ochesc într-acolo și trag. Două mogâldețe se strecoară pe după gard, apoi o iau la fugă, până se ascund în dosul unei case. Buciumanii coboară până în uliță, apoi se înșiruie, unii trecând dincolo de vale să apuce pe coasta unde se află biserica cea mai din sus a românilor. Din partea aceea, se aud niște împușcături, dar abia câteva. Buciumanii le răspund și pornesc în jos spre piață, așa răsfirați, cu centurionul la mijloc, pe ulița din dreapta văii.

Împuşcăturile se întetesc, ungurii răspund de la casele din piaţă, tocmai în faţa lor. Cerul e înnorat, nu se vede unde a ajuns soarele, dar trebuie să se apropie seara, după cum arată văzduhul ce prinde a se posomorî. Centurionul umblă neliniştit *de* la unul la altul – se pare că ordinul sună ca odată cu seara să-i azvârle pe unguri din oraş. Câţiva stau locului şi trag, pe când el înaintează sprinten în mijlocul unui lanţ de puşcaşi. Au ajuns cam la o bătaie de puşcă de şirul caselor, când o poartă se deschide în grabă şi o gură de tun se îndreaptă spre ei. Ca la comandă, ceilalţi se opresc şi se culcă la pământ, dar centurionul rămâne în picioare şi porunceşte: „Foc!”

Abia isprăveşte comanda şi o rachetă iese fâşâind pe țeava tunului, îl loveşte în plin rupându-l în două bucăţi. Buciumanii sar de la locurile lor, se apropie de cel lovit şi îl văd dărăburit, cu sângele bălțuit în mijlocul uliței. Se aude o comandă şi câţiva, cu lăncile scoase, se reped pe poarta deschisă. Alte puşcături răsună de amândouă părţile. Apoi conţenesc şi buciumanii năvălesc în toate curţile din faţă. Se aud tropăituri pe trepte şi pe podelele târnaşurilor, câteodată câte o împuşcătură. Ungurii au fugit prin fundul grădinilor şi au trecut Ampoiul, aciundu-se pe la casele de sub coasta cealaltă. Deodată, izbucneşte o vâlvătaie în curtea de unde să tras racheta, apoi flăcările se întind ca nişte limbi lacome către cerul înnorat, înroşindu-l. S-a lăsat întunericul şi lupta trebuie conţinută până la alte ordine. Buciumanii stau pe strada principală, ce străbate piaţa, şi şuşotesc în aşteptare, rămaşi fără comandant.

Cineva a plecat în susul Ara-poiului pe stradă, ca să-l întâlnească pe Ioan Axente Sever, într-un târziu, se întoarce cu ordinul să se retragă lângă cele două biserici româneşti ia casele de pe coastă, de unde să îi se vadă peste oraşel dincolo de Ampoi, la cealaltă coastă, unde s-au oprit ungurii. Să facă focuri şi să pândească, nu cumva să fie surprinşi printr-un atac. Pe centurion îl vor îngropa mâine, la ziuă, în cimitirul românesc. Au pierit patru de-ai noştri, dar ungurii au lăsat peste patruzeci de morţi, pe lângă nu se ştie câţi răniţi.

Trebuie să sosească şi lăncu cu alte întăriri, pe care îi aşteaptă vrând-nevrând, deoarece li s-a isprăvit muniţia.

Noaptea, focul din piaţă luminează tot centrul oraşului. S-au mai aprins şi casele, vecine, încât limbile de foc cată ca nişte şerpi flămânzi să îmbuce din văzduhul cernit. Dincolo, peste Ampoi, se zăresc câteva focuri, semn că nici duşmanul nu doarme şi aşteaptă.

Într-un târziu, Huhu s-a îndepărtat de focul din marginea stângă și a coborât până în ulița principală, apoi a cotit pe una îngustă ce ducea spre Valea Ampoiului, cu o punte la capătul ei. Când să se apropie de sfârșitul ulicioarei, zărește o mogâldeată venind pe punte.

Îndată se pitește după un dud gros din fața unei curți și așteaptă.

Cel care vine se aude zăngănind – deci, poartă sabie. Prin întuneric i se zăresc nasturii lucind, trebuie să fie vreun ofițer. Pășește înainte fără grijă, deși dinapoia lui nu se mai zărește nimeni. O fi pornit în recunoaștere, sau și-o fi uitat ceva în casa în care a cantonat înainte de retragere. Când ajunge în dreptul dudului, Huhu îi sare în față, gata să-l cuprindă în brațe. Celălalt se dă un pas înapoi și vrea să scoată sabia din teacă. Huhu se repede și îi apucă mâna de pe sabie și împinge cât poate, încât ungurul n-o mai poate clinti.

Cu cealaltă mână ce să facă? Într-o clipă, îi vine gândul cel bun și îl prinde de beregată. Ungurul încearcă să i-o desprindă cu cealaltă mână, dar Huhu strânge vârtos, strânge ca un clește. Ungurul întinde și el mâna slobodă, pesemne vrea să-l apuce și el de grumaz, dar nu ajunge. E mai scund, ori are mâna mai scurtă. Huhu strânge cu degetele încleștate pe beregată și încearcă să rupă. Celuilalt îi scapă câteva horcăituri, vrea să pășească în lături, dar nu are putere și umblă iarăși cu mâna slobodă să i-o desprindă pe a lui. Huhu se întărește și strânge și mai tare, până ce simte că ungurului i s-au înmuiat picioarele și cade jos. Huhu nu zăbovește nicio clipă, îi smulge sabia din teacă și fuge înapoi. Se oprește în ulița mare și stă în cumpănă, îi pare rău că nu i-a luat și pistoalele, căci s-a simțit două pe la cingătoare, dacă nu mai multe. Dacă n-o fi mort, numai așa, amețit? Doar a auzit în urmă-i ceva ca un oftat, și atunci...

Iluliu nu se mai răzgândește și pornește înainte cu pași iuți, trăgând cu urechea dacă nu se aude cineva din urmă. A ajuns la ai săi și acum poate fi și el fălos că are sabie – și încă de cea scumpă, ofițerească.

N-are teacă, dar cum poartă și ceilalți lăncile dezgolite, poate și el umbla cu ea așa. La ziuă, poate i se va da și lui să o folosească.

Trebuie ca taie bine, se simte după ascuțișul ei ca de brici.

A doua zi dimineață, ar fi trebuit să atace din nou pozițiile ungurilor, de cealaltă parte a Ampoiului, dar le lipsește muniția, Ioan Axente Sever a cumpănit, cu tribunii săi, că, dacă ar fi în câmp deschis,

i-ar putea ataca pe unguri glotașii cu lăncile și cu coasele îndreptate, dar aici în orășel, unde ungurii stau pitiți prin casele din margine și trag de la adăpost în oricine ar încerca să se apropie – lupta ar fi inegală. Apoi cerul s-a întunecat și pe la prânz a început să cadă o ploaie mărunță. Glotașii s-au tras la adăposturi prin case și șuri, rânduindu-se la posturile de pândă, chiar dacă nici inamicul nu îndrăznește să pornească la atac pe asemenea vreme.

Pe la amiazi, mai sosește un detașament de șase sute de glotași, în frunte cu Avram Iancu, și așteaptă înfrigurați să înceteze ploaia.

Noaptea se scurge în silă, glotașii ascultând cum picură întruna streșinile. Ploaia ține și în ziua următoare, tot așa molcomă și continuă, arătând că nu o grăbește nimeni. Pârâiele au început să curgă umflate și Ampoiul tulburat vuia ca un sălbatic mânios, purtând crengi rupte și câte o salcie smulsă din rădăcini. O ștafetă l-a chemat pe Iancu să se întoarcă pe dată la Abrud, semnalându-se mișcări de trupe ungurești prin părțile Bradului și Hălmajului. Axente a mai așteptat câteva zile, apoi, văzând că ploaia nu vrea să se mai oprească, a dat ordin de retragere. A lăsat un detașament la Valea Dosului să pândească mișcările ungurilor din Zlatna, iar el s-a așezat cu grosul gloatelor la Abrud. Buciumanii s-au întors acasă muiți până la piele și cu o întâie lecție de luptă împotriva unei oștiri regulate.

În zilele ce au urmat, buciumanii au avut de lucru sus pe Valea Cerbului și pe Dealu Mare. Tribunalul Ioan Faur i-a pus să taie copaci groși peste șoseaua ce duce la Zlatna în locurile strâmtorate, apoi să strice podurile de peste pârâiele greu de trecut, începând cu cel de la Bolfu, de la împreunarea Pârâului Bolundețului cu Valea Cerbului.

Au mai săpat și gropi pe unde s-ar fi putut ocoli podurile, apoi prin pădurea deasă și înaltă de pe Dealu Mare pe scurtătura umblată cu piciorul.

Pe la începutul lui mai, s-a zvonit că ar fi sosit un trimis al lui Kossuth pentru pertractări de pace cu românii din munți. Se lățise vestea că deputatul Dragoș ar vrea să stea de vorbă și cu poporul, nu doar cu prefecții și cu tribunii comandanți de gloate. Buciumanii au aflat că în 5 mai se vor ține adunări populare în Câmpeni și în capătul Abrudului către Corna. Ioan Dragoș le-a vorbit cu măiestrie avocățească, smulgând, în cele din urmă, învoirea unora să depună armele, dar cu știrea împăratului și a Comitetului român de Pacificațiune condus de Simion Bărnuțiu, precum și cu condiția ca

trupele maghiare să nu intre în munții lor. Deputatul Dragoș se lăuda într-o scrisoare către Hatvany că ar fi depus armele câmpănarilor în cap cu preotul lor, Nicolae Fodor, și buciumanii conduși de preotul din Șasa, Iosif Ciura. Dar în seara zilei de duminică, 6 mai, buciumanii află că, sub scutul armistițiului, Hatvany a pătruns în Abrud cu o armată puternică și prind din nou armele să fie gata de luptă.

Luni, 7 mai, fiind zi de târg, s-au aventurat și câțiva curioși să vadă oastea ungurească. Steagurile ungurești fluturau pe toată strada principală, iar de departe se zăreau cele cocoțate pe turnurile celor trei biserici ungurești din piața orașului. Românii, câți nu se retrăsese prin satele vecine la intrarea lui Hatvany, stăteau prin casele lor, pândind de la ferestre ce se întâmplă pe ulițele strâmte ale orașelului. Doar ungurii locului, voioși că au ajuns din nou stăpâni, mai umblau pe străzi, fraternizând cu soldații lui Hatvany în căutare de români războinici.

Mânat de cine știe ce dor, se nimerise și Huhu în acea zi de târg, poate tras de o ață nevăzută. Se afumase bine la crâșma lui Tutuc din capul orașului din sus, apoi pornise pe strada lungă spre piața orașului. Mergea cam împleticindu-se, cu pleoapele ce i se lipeau mereu de ochii somnoroși. Câteodată, se oprea, se apleca înainte gata să cadă, apoi se îndrepta anevoie și pășea mai departe, bodogănind ceva de neînțeles și dând din mâini. Aproape de piață, întâlnește o patrulă de husari care își struneau caii de zăbale să pășească mereu mai țințoși, nespun de făloși că sună atât de tare potcoavele cailor pe caldarâmul de piatră lustruită. Cât ce îi zărește, Huhu se oprește, ridică mâna și strigă:

— Să trăiască împăratul! Cât e pe pământ și supt pământ – tot e al rumânului!

Husarii se opresc și se uită nedumeriți, întâi la Huhu, apoi unul ia altul. Huhu bagă de seamă că n-au înțeles și zbiară din nou:

— Cât e pe pământ și supt pământ, tot e al rumânului!

Unul dintre husari le spune ceva pe ungurește celorlalți, pesemne a înțeles și le-a tălmăcit. Răsună o comandă scurtă, toți își scot săbiile cu atâta iuțeală, că scapără scânteii la gura tecii, apoi se reped la Huhu și îl lovesc. Dau să-i taie capul, dar Huhu își înfășură gâtul cu mâinile. Săbiile îi ciopârțesc degetele, sângele pornește a șiroi, Huhu se ține mereu drept. Husarii se răstesc furioși, fără să mai ia seama, încât își lovesc săbiile între ei cu un țiuit ce străbate prin toate

urechile, în cele din urmă, unul îl înțeapă în burtă, apoi trage în lături, încât se ivesc încolăcituri de mațe. Împunsăturile se repetă, până ce Huhu cade grămadă în copitele cailor ce săvârșesc ce n-au isprăvit săbiile. Apoi, patrula se îndepărtează, lăsând o mogâldeață de la care izvorăște sânge ce se lățește mereu peste pietrele lustruite, în curând, un nor de muște acoperă și om și băltoacă, stârnind un zumzet de stup în frigurile roiului.

În planul de luptă, 347 de buciumani au fost rânduiți să ocupe dealul Surupost, deasupra Abrudului, spre miazănoapte, care sfârșește în Valea Cornii. Tribunalul Ioan Faur îi așază spre a fi gata de atac coborând coasta spre Abrud, plină de gropi și de tufişuri care îi pot adăposti la nevoie, în dreapta lor, erau așezați glotașii tribunului Mihail Andreica, în rând cu cei de sub comanda viceprefectului Nicolae Vlăduț.

Ungurii încercuiți au încercat să iasă din strâmtoare, dar au fost respinși și alungați până în marginile orașului de Andreica și Vlăduț, iar dinspre miazăzi, de tribunalul Simion Groza, postat cu glotașii săi pe dealu știurt. În seara de 8 mai, ungurii erau închiși în Abrud din toate părțile.

În ziua următoare, 9 mai, prefectii plănuiesc un nou atac, mai dârz, ca răspuns la execuțiile românilor prinși de Hatvany în piața orașului. Pe la ora trei după-amiază, Mihail Andreica începe atacul, în dreapta buciumanilor, și în mai puțin de un ceas ajunge în marginea orașului. Gloanțele vânătorilor răzbat peste crucile din cimitirul românesc așezat chiar la poala coastei. Viceprefectul Vlăduț îl ajunge pe aceeași linie, ocupând și josul văii Abrudului. Odată cu seara, românii au înaintat din toate părțile, până în marginea orașului, unde aprind focuri de veghe peste noapte. Pe alocuri, se mai aud împușcături. Glotașii vorbesc tare, se răstesc cu vorbe groase, încât cei din oraș îi aud dacă stau cu ferestrele deschise, în noaptea aceea, n-a mai dormit nimeni. Pe la miezul nopții, s-a pornit o ploaie deasă, care a ținut până la ziuă, când a fost înlocuită de o ceață groasă ca păcura, stăruind deasupra orașului cât ținea lunca largă.

Toate au fost pe plăcu! lui Hatvany, care nu putea găsi împrejurări mai dulci pentru a se retrage de unde a venit.

Pe la patru dimineața mai ploua încă, iar ceața începea să învăluie valea, când Hatvany a dat ordin de retragere înapoi la Brad. Cei din jurul orașului n-au prins de veste, dar l-au simțit cei din

strâmtoarea de la Cernita și au început focul. Din stânga, atacau tribunii Nicolae Corcheș și Ion Olteanu, iar din dreapta tribunii Clemente Aiudeanu și Ioan Rusu, măcelărindu-i fără alegere, căci cu soldații au fost evacuați și mulți unguri din Abrud. La ziuă, gloatele românilor au aflat ulițele orașului pline de români împușcați, în frunte cu prefectul Nicolae Dobra și tribunul Moray. Voiau să-l prindă mai întâi pe parlamentarul trădător, Ioan Dragoș – vinovatul principal pentru acest măcel. Cineva adusese zvonul că în Abrud s-ar afla chiar Kossuth, care n-ar fi putut fugi cu armata lui Hatvany. Mânia românilor s-a prefăcut îndată în turbare. Când au intrat în piață, ungurii mai trăgeau pe ferestre, dar glotașilor nu le păsa. Se avântau câte treizeci-patruzeci într-o poartă să o spargă; dacă nu izbuteau, îi dădeau foc pe loc, ungând ușorii cu grăsime să se aprindă mai repede. De teamă să nu fie arși, ungurii săreau pe ferestre, dar în uliță erau tocați cu lăncile. L-au găsit și pe Dragoș, în curtea lui Simion Sterca Șiuluțiu, unde l-au făcut bucăți. Trebuia să-l găsească și pe Kossuth și înverșunarea creștea odată cu ridicarea soarelui care începuse să alunge ceața. Flăcările țâșneau prin acoperișurile caselor ungurești și limbile lor se întindeau hulpave și la cele vecine ale românilor, fără alegere. Noroc că nu bătea vântul, altfel tot Abrudul ar fi devenit o singură vâlvătaie între coastele a doua dealuri.

Comandanții nu i-au mai putut ține în frâu, mitul găsirii lui Kossuth dovedindu-se mai puternic ca orice ordin. Prefecții Iancu, Balint și Viăduț umblau în fuga calului pe ulițele orașului strigând lăncierilor să se oprească din dezmăț – totul în zadar, nimeni nu se dădea înapoi, ca și cum lăncile și coasele îndreptate ar fi strigat însetate după sânge, să curgă vale până în Arieș și Mureș.

Pe la orele unsprezece sosește dinspre Zlatna Ioan Axente Sever cu feciorii lui disciplinați. Glasul lut puternic începe să răsună pe ulițele orașului, chemând la încetarea destrăbălării. Glotașii lui pătrund prin curți și repetă și ei comanda prefectului lor. Calul lui Axente se umple de spumă de atâta iureș, cum strigă din răspuțeri comanda cea aspră. Muntenii se lasă fermecați de ochii lui aprinși care strălucesc de câtă patimă clocotește în ei și rând pe rând se liniștesc. Prefectul Blajului nu a luat parte la această luptă, dar a învins pe luptătorii cuprinși de turbare și lui îi datorează Abrudul că a rămas cam jumătate neatins, împreună cu familiile maghiare adăpostite pe unde au putut.

Hatvany promisese familiilor din Abrud că se va întoarce peste trei zile. Nu a fost tocmai punctual și a venit abia în 1.6 mai. Iancu își trimisese lăncierii pe la vetre să se mai odihnească și să-și aducă merinde, încât Hatvany a putut intra în Abrud fără să tragă un foc, în ziua următoare, Hatvany trimite un detașament de două sute soldați spre Roșia și Bucium. Roșienii nu au fost gata de apărare, așa că detașamentul s-a putut întoarce cu vreo patru sute de unguri din Roșia, ademeniți să se înroleze la Hatvany. Detașamentul trimis la Bucium a găsit numai case goale și șteampuri oprite în Sat. Pădurea dinspre Izbita i-a speriat și au apucat la stânga, spre miazănoapte, pe Valea Abruzelului. Coastele erau acum înverzite sub poalele pădurilor de brad, dar nu se zărea țipenie de om. Momit de frumusețea locului, ofițerul comandant a mărșăluit mereu înainte, să se sature de priveliște. La un pârâu, a cotit spre dreapta și a apucat pe cărarea ce ducea la Șasa, peste Dealu Băilor. Locul era priporos și cărarea strâmtă, soldații au fost nevoiți să se înșiruie unul după altul. Cărarea se strecura după copaci noduroși, uneori o apuca drept în sus, ca să ocolească dintele vreunei stânci abia ieșite din pământ.

Aproape de culme, se zărea, pe spinarea dealului, o poieniță – cum e mai bună de odihnit. Ofițerul din fruntea detașamentului tocmai se gătea să se coboare de pe cal și să comande repaus, când o detunătură l-a trăsnet tocmai în piept, rostogolindu-l într-o parte. Calul s-a speriat, s-a ridicat în două picioare, apoi s-a întors și a luat-o la fugă înapoi pe cărarea pe care venise. Ofițerului îi rămăseseră agățate picioarele în scări, încât calul l-a târât după el până la un cot al cărării, unde l-a izbit de un copac cu atâta putere, încât leșul a căzut frânt în două. Soldații s-au buimăcit văzându-și comandantul mort și calul înspăimântat alergând înspre ei, încât nu mai știau încotro să dea dosul. Au mai răsunat două împușcături care i-au înfricat și mai tare și le-au arătat că scăparea e numai înapoi, de unde au venit.

După ce au trecut de Sat și au ajuns în Gura Cerbului, și-au mai venit în fire și, de ciuda, au aprins câteva case. Câțiva s-au răzlețit și pe Cerbu în sus, dar când s-au abătut la o casă Mai ARĂTOASĂ, O împușcătură din pădurea de pe coastă i-a silit SĂ-ȘI ADUNE MINTILE ȘI să se întoarcă la detașament.

Ștafetele Iancului au alergat pe la tribuni ca să-și adune gloatele pe a doua zi în jurul Abrudului. Tribunalul Ioan Faur și-a așezat buciumanii la Gura Cornii, la poala coastei, de unde să poată împrășca

cu foc pe cei de pe drumul spre Zlatna, având în dreapta glotașii prefectului Vladuț. Celelalte batalioane au fost așezate mai departe, în jurul Abrudului, unde fuseseră și în bătălia dintâi.

În ziua de 18 mai, cât ce a răsărit soarele, a început atacul din toate părțile. Hatvany trimite întăriri mai puternice spre Roșia și Corna, dar românii le resping și ungurii sunt siliți să se retragă în oraș. Văzând că nu-i poate răzbi, Hatvany se hotărăște să scape din încheștare, dar, de data aceasta, alege drumul spre Zlatna. În timpul nopții, Iancu aduce noi întăriri pe care le așază în locurile mai slăbite de luptele de peste zi, iar în 19 mai sosește, și Simion Balint cu legiunea sa și ocupă poziție deasupra orașului, înspre Roșia.

Dimineața, se repetă atacul general și ungurii sunt împinși din toate părțile în oraș, unde rămân blocați. După-amiazi., Hatvany începe retragerea. Ca să-și ascundă planul, trimite o companie să atace spre Cernita, pe șoseaua spre Brad, alta spre dealu știurțului împotriva popii Groza, iar a treia înspre Roșia, pe Dealu Băieșilor. Încăierarea începuse în cele trei părți împotriva companiilor lui Hatvany, dar ceilalți glotași au băgat de seamă în curând că grosul armatei a pornit pe drumul Ziatnei. Iancu trimite detașamente de glotași în câteva puncte de unde să poată ataca mai bine din locuri mai acoperite.

Buciumanele așteptau grămadă pe dealul Bolundet, deasupra Cerbului, pe unde trecea drumul peste Dealu Mare la Zlatna. Tribunalul Faur alesese locul despădurit între Sfârlează și Bolfu, unde valea este atât de îngustă, încât abia își fac loc apa și drumul, iar creasta priporoasă se înalță ca un perete. Când cerbălanii au curățat locul despădurit, au îngrămădit pietrele cele multe în câteva grohote mari și lungulețe pe care vara se însoreau șopârlele locului. Buciumanele trebuiau să rostogolească pietroaiele pe coastă la vale, în capul celor ajunși la locul numit Bolfu. În ziua aceea, 19 mai, se adunaseră aproape două sute de neveste și de fete, gata să întâmpine dușmanul cu o ploaie de pietre dacă o apuca pe drumul spre Zlatna. Mâncaseră de amiazi, scoțându-și merindea din traistele înflorate și acuma ședeau pe pajiște, cu urechile ațintite la pușcăturile ce răzbeau din Valea Abrudului, depărtate cam de un ceas bun. Pe cărarea ce cobora prin pădure, se ivește un călăreț ce gonea în galop spre ele.

Dintâi s-au speriat văzându-l în haine negre și crezând că poate e ungur după care mai vin și alții, dar le vine inima la locul de îndată ce îl văd singur.

Călărețul oprește aproape de ele și strigă:

— Care e Maria lui Furcoi?

— Eu! – și Marie se apropie de el, dar călărețul grăbește el să d
întâmpine.

— Băgați de seamă! Ungurii au pornit încoace spre Zlatna și când ajung aci în vale, voi să-i stârniți cu pietri. Fiți gata, că deloc sunt aci!

— Nicio grijă, domnule! Iacă, pui două fete colea, mai încolo, de unde se vede bine pe vale, să ne strige când se apropie. Da cunoaștem noi și pușcături. Încă tot departe se aud, n-au apucat pe Sfârlează.

Călărețul nu mai zăbovește, uitând să le dea și binețe prin atâta grabă, dă pinteni calului și pornește în galop pe cărarea pe care venise.

Batalioanele lui Hatvany putură înainta până la Gura Cornii, când s-au pomenit cu focuri din amândouă părțile drumului. Pușcașii lui Faur și Vlăduț ținteau bine în cei de pe drum, răbindu-le rândurile. Lupta se înfierbântă de amândouă părțile. Ungurii s-ar fi dat înapoi spre oraș, dar de acolo s-au ivit alți glotași, care îi împingeau înainte cu împușcături dese.

Alaiul merge înainte pe drum între împușcături din trei părți.

Când ungurii ajung în Gura Cerbului, valea se preface dintr-odată strâmtă și fugarii se pomenesc cu împușcături și din față, de pe muchia dealului. Hatvany comandă acum să scape fiecare cum poate.

Soldații unguri o rup la fugă în susul drumului, cei mai fricoși aruncă din căruțe femeile și copiii ungurilor abrudeni și pornesc ei în galopul cailor. Cei mai înverșunați sunt voluntarii vienezi care apără cu trupurile lor cele patru tunuri, dar centurionul Nicolae Rujdea, din legiunea lui Balint, se aruncă asupra lor cu compania lui. Muntenii se reped la atac, lepădându-și tundrele și trăgându-și pălăriile peste ochi, cu strigăte de fiară, care ar băga spaima și în morți.

Măcelul a fost grozav – din toată compania de voluntari cu capul de mort mai scapă doar șase, care s-au predat prizonieri. Pe drumul Cerbului fugeau câteva căruțe să scape de potop, cu soldații după ele abia trăgându-și sufletul. Când au ajuns la Sfârlează, ploaia de pietri s-a pornit deasupra lor. Soldații urlă: *Oda vagyunk!*, pentru că nu mai e loc de scăpare.

Suntem pierduți (mag:.).

Întâia căruță răzbise până la pod, dar, fiind rupt, nu a putut

trece mai departe. Când caii au auzit pietroaiele rostogolindu-se pe coastă, gata sâf lovească, s-au speriat de moarte și au sărit în golul podului, târând căruța după ei. De-abia au ajuns roatele dinainte în vale, cele dinapoi au rămas spânzurate în drum, căci ruda și cu trăgătorile s-au rupt din izbitura de pământ și caii au apucat-o singuri pe Pârău Bolundețului, oprindu-se mai încolo să pască pe pajiște, înhămați la ruda ruptă. Celelalte căruțe au trebuit să se oprească, unele în drum, altele răsturnate în vale, cum au sărit caii să scape de bolovanii de pe coastă. Dintre soldați au scăpat doar cei care au apucat a se întoarce mai din vreme de la strâmtoarea bombardată cu bolovani ca să apuce pe o cărare prin pădurea de pe cealaltă coastă.

Pe acolo a luat-o și Hatvany, călare printre fugari, ca să răzbată dincolo de munte, în satul După Piatră.

Când s-a lăsat liniștea pe vale, femeile au prins a coborî la podul de la Bolfu. Cele călări au ocolit pe o cărare, împintenându-și caii la trap ca să mai ajungă câte un fugar care ar fi apucat pe drum spre Dealu Mare. N-au zărit nicio vietate, decât cei doi cai prinși la ruda ruptă păscând flămânzi în susul pârăului. Când s-au apropiat de pod, zăresc pe drum căruțe răsturnate și soldați morți. Mai încolo, un cal cu picioarele rupte se zbătea să se scoale, izbindu-se cu grumazul de pământ. S-au oprit înmărmurite, cu pielea încrâncenată de durere, și s-au întors la cotul drumului, lângă podul rupt. În josul drumului spre Cerbu, se auzea hărmălaie mare, semn că se apropiau glotașii. Printre ei, îl zăresc călare și pe tribunul lor. S-au oprit mai încolo și caută pe jos, pesemne că adună puști sau unguri morți, nu se vede bine.

Deodată, se ivesc doi călăreți ce se apropie în galop. Se opresc lângă tribunul Faur, își strâng mâinile și râd, apoi pornesc toți trei spre podul de la Bolfu.

— Tu, iacă vine crăișoriiil nost! Dați-vă mai așa și strângeți-vă grămadă acia pe coastă, să le facem loc, vorbește Maria lui Furcoi, ferindu-și și ea calul spre marginea coastei. Buciumanele s-au îngrămădit pe poala coastei, una în spatele alteia ca pe niște trepte, să vadă mai bine pe cei care se apropie. Când ajung lângă căruțe, opăcesc caii la pas să se uite cu luare-aminte. Din urmă îi ajung doi buciumam cu puștile în spate și cu mâinile fluturând să-și facă vânt mai repede. Iancu se oprește la căruța căzută în golul podului și se uita la grămada luptătoarelor.

— Ei, buciumanelor, buciumanelor, i-ați săturat de plăcinte

calde, de-i plin și drumul, și-i plină și valea de ele! Buciumanele izbucnesc în hohote și valea strâmtă se umple dintr-odată de lolota.

Toate privirile se aprind de la ochii lui ca viorelele. Da lui Hatvany îmi pare că nu i-ați dat, se preface lancu supărat.

— Nu, că o apucat pe dincolo de pădure, dă-i dăm noi de al dată, se repede cu vorba Coleșerița, de pe calul ce da mereu din picioare după muștele lacome.

— Nu-l mai așteptați, c-a treia oară nu mai vine dumnealui pe-aici. Cred că toți soldații i-au rămas aici, câțiva dac-or fi scăpat.

Până acuma, am socotit cam la trei mii de morți. Și oamenii noștri au fost bravi, dar voi i-ați întrecut pe toți! Eu am crezut că voi, buciumanele, vă pricepeți numai la balrnoș...

— Da' când ai mâncat măriia ta balrnoș buciumănesc? – îndrăznește Maria lui Furcoi, trăgând de căpăstru să stea locului calul care tocmai acuma se arăta mai neastâmpărat.

— Când am fost la doamna voastră, cu fratele Faur, iată, să vă spună și el, și cu fratele Șiuлуіu, de-i judecător suprem la Câmpeni.

— Ie, că mi-o spus Salvina noastră, o fi vo trei ani, se amestecă și Coleșerița.

— Da auzi, crăișorule, că tot veni vorba de doamna noastră, tare ne-am ruga de măriia ta, oare nu te-ai putea băga cu oamenii noștri în cetatea Bălgradului s-o scoți? – mai mult șopti Maria lui Furcoi, cu glas terminat.

— Ei, da, mi-a spus și pe la amiazi fratele Balint că s-au rugat mai mulți de el să dăm un atac. Acuma, când om face consiliu, pe seară, ori mâine, dezbatem și hotărâm. Ea ar fi fost cel mai strașnic tribun – și întoarse capul spre Faur, să vadă dacă nu l-a înțepat cumva acest superlativ ivit fără voie pe buzele lui, dar acesta se uita înapoi la oamenii ce se înmulțiseră pe drum. Ei, frate Faur, apucă-te cu oamenii și fa rânduială. Pe cei răniți – îmi pare că sunt vreo zece – pune-i în căruțe și trimite-i la Abrud, să-i aibă în grijă doctorul Szabó, iar pe cei morți îngroapă-i aici în jos de pod. Fă o groapă mare, ori mai multe, că n-o să-ncapă atâția, iar puștile le strângi și le duci la Abrud, împreună cu muniția și ce mai este prin căruțe. Cât poți, până pe seară, cât nu, mâine și poimâine, dar noi ne vedem pe seară la Simion Șiuлуіu, aci-n Abrud.

Cei doi buciumam care căutaseră prin căruța răsturnată în golul podului se apropie de lancu cu o merindeață plină de sare măcinată.

— Crăişorul, aici sunt trei saci de sare şi unul de cucuruz.

Şi, cum desfăcuse merindeaţa lângă botul calului, acesta îşi împlântă gura, apoi şi-o ridică ca să o poată linge bine, scoţând o limbă de un cot să culeagă toate firele agăţate în perii de lângă buze pe care i-au şi încărunţit.

— Ei, Brutus, Brutus, de când n-ai mai văzut tu sare? – şi lancu se apleacă peste oblânc să-l bată cu palma peste coamă.

— Îi mărşăuos şi el ca şi noi, vorbi o buciumană.

Calul lui Clemente Aiudeanu se apropie şi el şi îşi împlântă gura în sarea măcinată, apoi buciumanul trece mai încolo să dea şi calului tribunului lor, care, văzându-i pe ceilalţi cum se ling pe bot, scapără mereu din copite.

— Frate Faur, sarea aiasta o dai buciumanelor pentru bravura lor. Las-o să şi-o împartă ele. Aveţi cu ce? – se întoarse spre ele.

— Avem dară! – strigară mai multe. Avem o ghiobică de o cupă şi jumătate, îi numa bună aceea, vorbi Maria lui Furcoi.

— Altceva n-am cu ce vă răsplăti, vă las sarea. Şi sacul cu cucuruz, adăugă, ca după aducere-aminte. Şi v-aş săruta, pe toate, da sunteţi prea multe, de mi-ar trebui batăr vreo trei zile.

Se porni un clocot de râsete, de se umplu pădurea până în Dealu Mare. Râdea şi lancu, de i se clătina cetina de brad din pălărie.

— Alege-ţi numa câteva, de care-ţi mai place, vorbi una din capăt.

— Ba poate că-ţi alegi numa una, că uite câte fete aşteaptă, care mai de care, îndrăzni iarăşi Maria lui Furcoi. Să vezi ce bine şi-ar sta cu o buciumană lângă măria ta!

— Ei, buciumane, buciumane, le ameninţă lancu cu arătătorul, în vreme ce ochii ca viorelele se luminau mai aprins şi o sclipire ciudată se împrăştie pe faţă care le înmărmuri pe toate buciumanele. Văd eu ce fete frumoase aveţi, de n-oi putea alege.

Hohotele izbucnesc dintr-odată, capetele prind a se clătina. Fetele râd cu toată gura, clătinându-şi capetele să le fluture cozile cu panglicele împletite şi cu ochii îndulciţi aţintiţi la cei doi ochi ca viorelele, uitându-se cum îi tremură şi lui pana de brad din pălărie de atâta râs. Când se potoli lolota, lancu îşi întoarse murgul, apoi se săltă în şea să-şi aşeze mai bine plecada şi se uită zâmbind spre buciumanele călări. Bine, rămânem înţeleşi aşa, că după ce se gata răzmeriţa de acum, vin la Bucium şi iau fata care ştie face cel mai bun

balmoș și cea mai bună cocoroadă. Hohotele izbucnesc iarăși ca un tunet din senin. Iancu ridică mâna, semn că este grăbit și lolota contenește pe dată. Da' nu așa, care mi-o plăcea mie, fără facem o comisiune de buciumane mai pricepute la plăcinte și-apoi ele să pună note la fiecare. Bine-o fi?

Hohotele tună din nou mai cu putere, Iancu dă pinteni calului și râsetele sunt acoperite de bătaile din palme ce se stingeau cu cât Iancu și Clemente Aiudeanu se îndepărtau pe drumul Abrudului în galop, cu caii înfierbântați de sare.

XVI

În consiliul prefecților din 22 – 23 mai, ținut în Câmpeni, a venit pe ordinea de zi și propunerea lui Simion Balint de a alunga trupele ungurești care țineau asediată cetatea Bălgrad. Avram Iancu a sprijiniț-o cu căldură, întrucât ea oglindea „dorința gloatelor și a poporului întreg” – după cum va notifica în noiembrie în raportul său. Hotărârea oglindea și dorința primă a buciumanilor de a elibera astfel pe doamna lor. Prefecții Iancu, Balint, Vlăduțiu și Moldovan au stabilit să dea atacul general în vinerea Rusaliilor, adică 1 iunie, după ce și Ioan Axente Sever din Zlatna și-a dat consimțământul.

Planul atacului a fost întocmit de cel care cunoștea cel mai bine situația militară a cetății, Ioan Axente Sever, ca unul care atacase singur trupele ungurești în 17 mai și izbutise să rupă cordonul și să pătrundă în cetate cu cei opt sute de glotași ai săi, unde a petrecut mai bine de o săptămână. De aceea, el va ataca în poziția centrală dinspre gura Ampoiului, în vreme ce Vlăduțiu va ataca la dreapta dinspre satul Portul, iar Balint la aripa stângă spre Teiuș.

Luptele au început în aceeași zi pe tot frontul, întâlnind rezistența neașteptat de dârză a trupelor ungurești în toate punctele. Mișcarea gloatelor de la munte la șes a fost spionată de ungurii din Abrud și Zlatna și ștafetele lor au încunoștințat la vreme comandamentul lor.

Cei mai înverșunați s-au arătat ungurii din jurul Teiușului, ajutați de trupe proaspete din Bărbant și din Aiud, încât Balint s-a văzut silit să se retragă până la rezervele sale postate pe dealul de la Geomal, deasupra văii Teiușului.

Coloana lui Axente a fost însă victorioasă. Știind dinainte că vor fi atacați, ungurii au părăsit pozițiile de sub zidurile cetății și s-au stabilit sub poala dealului Mamuth, la apus de cetate. Glotașii lui

Axente au respins batalioanele ungarilor de trei ori, dislocându-i din pozițiile de la poala dealului, dar, din lipsă de muniții, nu le-au mai putut urmări în câmp deschis. Axente aștepta mereu ca armata din cetate să iasă în ajutorul lor la despresurarea ei. Dimpotrivă, soldații din cetate se uitau de pe metereze cum lupta românii coborând din pădurea de pe Mamuth cu ungurii din linia de bătaie de la poalele dealului și îi împing spre cetate, adică între două focuri, dacă ar fi intrat și ei în luptă, încă o dată vor vedea românii că trupele împăratului îi vor părăsi în momente care ar fi dat alt curs războiului, din aceeași teamă de emanciparea lor ca națiune cu drepturi egale. Continuarea luptei era de prisos. Sfârșindu-și munițiile, românii s-au văzut siliți să se retragă la lagărele lor din munți.

Balint s-a întors înapoi peste Cheile Râmețului la Ponor, unde comanda tribunul Vasile Fodor din legiunea lui Iancu, fără să mai fie urmărit de dușman.

Împotriva lui Axente, ungurii s-au arătat mai întăritați, ca unul care îi atacase de mai multe ori, de aceea l-au urmărit în retragere până la strămoșia de la Gura Ampoitei. Vânătorii ascunși în pădurile de pe cele două coaste i-au speriat pe atacanții unguri, silindu-i să dea înapoi până în pozițiile lor de lângă zidurile cetății.

Ajuns în Zlatna, Axente și-a trimis glotașii pe la casele lor sași ia merinde, oprindu-și doar cincizeci de vânători pentru patrulări și pânde. Tocmai sosise și Iancu în întâmpinarea glotașilor săi trimiși sub comanda lui Vlăduț. Axente și Vlăduț se opriseră pe lunca de lângă Zlatna să poposească de amiazi. Iancu venea însoțit de tribunul Nicolae Corcheș pe caii lor care se năvăleau și ei tot atât de bine ca și stăpânii lor. Axente descălecaseră și tocmai întinsese un plecad pe care să se așeze, dar rămase așteptând în picioare, când i-a zărit pe cei doi apropiindu-se. Vin în grabă și prefectii Vlăduț și Moldovan cu tribunii lor. Buciumanii se îngrămădesc pe poala coastei să-l vadă pe Iancu și să tragă cu urechea la sfatul lor.

— Cum e, frate Axente? Mi se pare că e „Neagră”, dar, vorba înțeleptului, *Nemo semper vincit, sed et vincitur**, că se bucură că poate și el repeta dictonul care i se aplicase lui în decembrie trecut în luptele de la Huedin, ținându-l strâns de mână pe Axente și căutându-i adânc în ochii scilpitori de negri și adânci cu ochii lui blânzi de culoarea viorelelor.

— Hai să stăm jos, că așa ne vin vorbele mai spontan, glumi

Axente, arătându-i cam unde să se așeze pe plecadul desfăcut.

1 Nimeni nu învinge totdeauna, ei mai este și învina (*lat.*).

Ceilalți se grămădiră pe de lături.

— Cum să spun, frate Iancule, cam trebuia să ne așteptăm la asemenea primire.

— Cum adică? – și Iancu se mișcă din locul, ca și cum ar fi vrut să-i fie mai aproape.

— Rândul trecut, o fi cam săptămâna de atunci, colonelul

August ne-a făcut vânt într-un chip nu prea onorabil, nu cumva să luăm noi românii cetatea pe seama noastră.

— Vezi, teama de dacoromânism! – și Iancu ridică arătătorul, tresărind din nou. Și cred că în acest caz se adaugă și teama de Catarina Varga. Axente îl privește cam întrebător. Nu exagerez, căci ea ar fi fost acum cel mai teribil tribun. Printre buciumam se iscă o foiala și capetele priveau cu încordare spre prefectul general. Dar dincolo de aceasta, ei văd bine că spectrul Daciei traiane începe să capete consistență în conștiințele noastre.

— Nimic mai firesc, frate Iancule. Și, cum vine vorba, de ce le e frică, n-o să scape! – și Axente își flutură barba a ciudă, rostind ultimele cuvinte cu dârzenie neascunsă. Evident, nu acuma, ci în viitor – când va sosi momentul prielnic.

— Până atunci, noi vom fi mereu între ciocan și nicovală.

Gloțașii de pe de lături prinseră vorba și pricepură între cine se vântură ei ca în strânsoarea unui clește. Dar va trebui să obținem măcar atâta, să nu mai fie *de nobis sine nobist*. Acesta să fie țelul nostru imediat – și Iancu vrei să se ridice, dar Axente îl apucă de braț.

— Stai să mai vorbim, nu te aprinde așa iute, că nu ajută la nimic. Să cumpănim mereu, pentru că pâinea și cuțitul tot la ei se află. Nu vezi că și când le cerem arme și muniții, mai mult nu ne dau decât ne dau! De ce? Să ne țină mereu sub călcâi! E limpede?

— Și Axente se uită în lături, căutându-le aprobarea pe care o simțea în inimile tuturor. Azi-noapte am avut un vis ciudat. Iancu tresări și i se uită în ochi. Stai, nu te speria, că nu mă ocup cu tălmăcirea visurilor, dar uneori sugerează de minune câte o situațiune. Uite, cum dormeam într-o șură la Gura Ampoitei, am visat o tarniță cu plecadul pe ea – era un țol nou, vârgat cu negru și roșu, deci culori de prelat și de general – și cu chinga iar în roșu și negru, stând singură în mijlocul odăii, așa singură, parcă aștepta pe cineva să o ia. M-am trezit

repede și m-a cuprins așa un fel de amărăciune, fiindcă mi s-a părut că
acea tarniță am fi noi, neamul nostru, care tot așteaptă

1 Nimeni nu învinge totdeauna, ci mai este «i învins (lat.).

să-și găsească rostul, să încalece și el pe destinul lui și să
pornească înainte.

— Uite că ne-am pornit, vorbi unul din tribuni.

— Fie cum ziceți, eu mă bucur cel dintâi. Atât că pe calea
armelor nu vom putea birui pe acel *divide et impera*, zidul inexpugnabil
de care ne-a fost dat să ne izbim mereu, fără a-l putea dărâma.

— Frate Axente, hai să lăsăm prognosticurile și să venim la
situațiunea noastră momentană. Trebuie să fim cu luare-aminte,
pentru că această cutezanță a noastră de a-i ataca în afara munților îi
va întărâta și mai mult. Să nu uităm că aceasta e întâia ofensivă pe
picior mare, cu aproape toate forțele noastre, care s-ar fi soldat cu o
victorie strălucită și cetatea ar fi azi liberă, dacă nu s-ar fi opus perfidia
austriacă.

— N-ai văzut și în proiectele curții vieneze din vara trecută cum
se vorbea în Transilvania numai de *națio saxonical* – îi luă vorba
Axente, lungindu-și un picior ca să și-l desțepenească.

— Acțiunea noastră va suscita o contradicție din partea lor în
proporții corespunzătoare. Acum ei vor căuta să subjuge munții prin
atacuri simultane din mai multe părți, continuă lancu, ca și cum nu l-ar
fi întrerupt Axente.

— E de prevăzut, consimți Axente.

— Uite, am primit o scrisoare de la Simion Groza, tribunul de la
Rovine, că locotenent-colonelul Farkas Kemeny a și sosit la Brad cu o
trupă mai numeroasă decât cea a lui Hatvany, de unde se dedă la
incursiuni în satele vecine, îmi scrie că Kemeny a trimis un detașament
spre Băița, se pare să-și strângă proviziile necesare pentru viitoarea
acțiune militară. De aceea, cred nimerit să trimitem ajutor părintelui
Groza să-l țină în șah pe dumnealui, mai ales că e un comandant cu
experiență, nu un aventurier ca Hatvany.

— Am să trimit și eu patrule peste Almaș încolo către valea
Mureșului ca să nu ne lăsăm atacați prin surprindere. Demian, ai tu
grijă, că ești cel mai aproape de Băița, adună-ți oamenii de îndată ce
ajungi acasă și înștiințează-mă și pe mine de situațiune. Tribunul doar
încuviință, dând din cap.

— Frate Faur, tot ești aci cu buciumanii tăi, organizează un

detașament cu cei mai tineri și trimite-i în sprijin părintelui Groza. Eu aş zice să nu mergeți pe Valea Grisului Alb spre Brad, că pe acolo se aține el – iară voi o luați tot pe culme, de aici de la Dealu Mare tot pe cumpăna apelor până către București, căci acolo se dă mai bine trecătoarea de ia Brad spre satele de lângă Băița. Trimite ștafetă la părintele Groza să ții mereu legătura cu el. Dacă Kemeny își schimbă marșruta, te întorci înapoi la loagărul vostru și vii să iei legătura cu mine. Și ne luăm de ducă? – întrebă, uitându-se la Axente.

— Ba mai așteaptă puțin, să ne facem datoria și față de fratele dobitoc, cum zic teologii noștri. Dar să nu vorbim de funie în casa spânzuratului – căci în jur se stârnise puțină rumoare, deoarece cei mai mulți dintre prefecți și tribuni studiaseră teologia. Măi, Barbule, ia vezi tu ce fac aceia cu mielul jupuit? Hai, că acum avem sare, măcar ne-am ales și noi cu ceva din expediția aceasta. De unde se vede că și dușmanul te ajută câteodată, chiar peste voia lui! Observația stârnește rumoare, fețele se întorc voioase spre prefectul cu barba deasă și țepoasă și cu ochii din cale-afară de lucitori.

În curând, tribunul Barbu sosi cu mielul fript spânzurând cu capul pe o scândurice improvizată masă și tot el îl căsăpi cu un cuțit mare ce servea probabil și de lance la vreunul din luptătorii săi, numărând bucăți câte să ajungă la comandantii strânși grămadă.

Tribunul Faur a plecat cu un detașament de buciumani spre satul București. După ce au trecut de Stânița, au aflat vești despre dezmațul ungușorilor porniți după jaf chiar din Brad. Satele din jurul acestui oraș fuseseră mai de mult cotrobăite, nu mai aflau nimic, de aceea au pornit-o mai departe spre răsărit, pe valea ce ducea spre București și Curechiu, iar de acolo mai departe înspre Poiana, Almașuri și celelalte sate. Locuitorii fugeau din calea răpitorilor, ducându-și vitele și lucrurile mai de preț pe la măietoriile de pe dealuri și din poieni mai ascunse. Faur și-a împărțit buciumanii în grupe conduse de câte un decurion sau vicedecurion care porneau în patrulare spre satele din apropierea Bucureștilor unde își stabilise „loagărul” de adunare. Patrulele întâlneau soldați răzleți porniți după jafuri pe care îi fugăreau sau îi prindeau, rareori încăierându-se la luptă, mulțumindu-se să le ia vitele prinse sau desagii încărcate și să le înapoieze păgubașilor.

Patrulările buciumanilor au ținut abia câteva zile, până când au fost înștiințați că baronul Kemeny se pregătește să atace Abrudul și

s-au întors pe aceeași culme spre Dealu Mare. Kemeny s-a dovedit un ofițer mai serios, organizator mai priceput și tactician mai dibaci.

Trupa lui era cam de două ori mai numeroasă decât cea a lui Hatvany din a doua expediție, pornită cu gândul de a lichida rezistența muntenilor prin încercarea aceasta de a treia oară. În 8 iunie, trupele lui Kemeny au trecut prin Rovine înspre Abrud. Popa Groza nu i 8*a împotrivit, după ce a aflat că forțele acestuia îi sunt cu mult superioare ca număr și mai ales armament, s-a mulțumit să ascundă glotașii prin pădurile de pe coastele Crișului Alb. După ce grosul lui Kemeny s-a strecurat mai departe, Groza s-a aținut pe la strâmtori și a atacat în două rânduri convoaiele de transporturi de alimente și muniții, pe cele mai multe capturându-le, iar pe câteva fugărindu-le spre Deva. Peste câteva zile, s-a luat și el pe urmele lui Kemeny, la nevoie să-i închidă retragerea spre Brad.

Încăierările cu Kemeny au ținut vreo nouă zile, cu atacuri și retrageri de amândouă părțile, semn că noul comandant era mult mai chibzuit. Luptele au început chiar pe hotar, la stânca Vulcan care străjuiește tocmai pe culme drumul spre Abrud, și au ținut până seara. Ele au continuat a doua zi și a treia zi, Kemeny înaintând în fiecare zi cam distanță de o jumătate de ceas. Abia în 11 iunie, într-o luni, a intrat în Abrud, ca și cum s-ar fi grăbit să se ducă la târgul de săptămână, dar a cam întârziat, ajungând abia pe la orele unsprezece. După-amiază, a fost atacat de românii care s-au recules, împingându-i pe unguri până în oraș. Un sas care a dezertat de la români le-a trădat poziția și Kemeny i-a atacat în punctul cel mai slab, unde comanda tribunul Ion Ciurileanu, împingându-l spre apus până pe dealurile Sohodolului. Marți 12 iunie a trecut fără lupte, iar Kemeny, crezându-se stăpân pe situație, l-a invitat pe Iancu să depună armele. Prefecții întruniți la Câmpeni în consiliu de război i-au răspuns ungurește prin pana tribunului Ioan Faur că românii nu mai cred în promisiunile ungarilor, deoarece au dovedit că însuși capul lor e un mincinos.

Luptele au început din nou în ziua următoare, 13 iunie. Atacul lui Kemeny a fost mai năvalnic pe valea Abrudului, împingându-i pe români până aproape de Câmpeni, la locul numit Poduri, de unde îi împrășcau pe români cu rachete până deasupra Câmpenilor, pe dealurile de către Certeze. Atât că românii nu s-au retras toți, unii s-au ascuns prin pădurile de pe valea Abrudului și noaptea i-au atacat pe ungurii care se retrăgeau dinspre Câmpeni, capturând vreo sută și

douăzeci de prizonieri, împreună cu un ofițer, și duși la Câmpeni cu strigăte de clocotea valea Arieșului. Isprava a îmbărbătat pe români și au pornit în ziua următoare la atac, împingându-i pe unguri până în Abrud. Kemeny și-a reînnoit încercările de a-i ademeni pe români să depună armele prin scrisori către prefectii Vlăduț și Balint, dar a primit de la fiecare același răspuns. Supărat de atâtea refuzuri repetate, Kemeny se gândește să pornească un atac puternic împotriva altei aripi a frontului, apoi să se retragă, în aceasta campanie, hotărâtoare a fost foamea: proviziile trimise din Brad i-au fost capturate de popa Groza, soldații isprăviseră alimentele și se mai hrăneau doar cu „cocoși”, floricele din porumbul găsit prin lăzi părăsite de ungurii fugari. Românii plănuiseră un atac din toate părțile pentru ziua următoare, 15 iunie, dar Kemeny nu a așteptat, ci a pornit el de dimineață înspre Roșia, împotriva aripii comandată de Balint. Atacați prin surprindere cu un foc bine condus, buciumanii s-au retras până pe șesul Muntarilor, dincolo de Valea Cornii. Aici, Balint i-a orânduit pe luptători în trei coloane, una lângă Tău! Cornii, cealaltă, alcătuită de buciumani, aproape de biserica din Muntari, iar a treia, ca rezervă, mai înapoi pe culmea Ghergheleu. Dușmanul trebuia să atace de la vale la deal, pe când românilor le venea mai ușor să le cadă în cap de deasupra. Kemeny atacă mai vârtos aripa buciumanilor din Muntari, soldații ducând cu ei și lemne să dea foc întregului sat, dar buciumanii îl resping. Când a atacat și cealaltă aripă spre Tăul Cornii, a sosit în ajutor și tribunul Ciurileanu de la Roșia, cu rezerva de patru sute de glotasi și astfel ungurii au fost și aici respinși până în șesul Muntarilor. Kemeny plănuia să-și organizeze aici o poziție de luptă, de unde să pornească din nou la atac, dar Balint îl asaltează cu toate gloatele și îl fugăresc până la Gura Cornii, jos pe Valea Abrudului.

După-amiază, Kemeny a repetat atacul, trăgând vârtos și cu bateriile de rachete, dar românii au rămas neclintiți și strigau, la văzul rachetelor, „Să trăiască împăratul nostru”, în după-amiaza aceleiași zile, Kemeny mai atacă Roșia cu o coloană de milițieni unguri care este respinsă pe dată, apoi pe tribunul Simion Groza ce ocupase dealu știurțului, deasupra Abrudului, spre miazăzi.

Împușcăturile împotriva lăncierilor lui Groza au ținut și pe întuneric, până după miezul nopții, fără ca românii să bănuiască scopul lor de a-i face să creadă că ar vrea să spargă pe acolo linia de luptă și să se retragă iarăși spre Brad. Bătut din toate părțile și flămânzit, Kemeny

se vede silit să plece din munți. Comandant mai luminat, el trimite un detașament să țină foc împotriva lui Groza, cu ordinul ca să se retragă și să-l ajungă din urmă, iar alt detașament spre Zlatna să repare podurile de la Dealu Mare și să înlăture baricadele puse de români, în ziua retragerii, 16 iunie, se lăsase pe valea Abrudului o ceață groasă, încât nu se zărea nimic pe drumul de țară.

Kemeny pornește pe la nouă dimineța în marș grăbit și fără zgomot, în afară de împușcăturile de pe dealu știurt împotriva gloatelor lui Groza. Iese din oraș, trece și de Gura Cornii, mășcăluiește pe drum mai bine de doi kilometri, fără ca pușcașii de pe coastele dealurilor să bage de seama vreo mișcare. După ce apucă pe valea Cerbului, unde lunca se îngustează și casele se înșiruie pe lângă drum, soldaților li se trezesc poftetele de a face toate una cu pământul și aprind câteva case. Prin ceața deasă, batalionul de buciumani așezați undeva pe dealul Bolundeț zăresc totuși limbile de foc și fumul gros ridicându-se în suluri scămoase să se destrame spre vinețiile cerului. Pregătirea de asalt se face cu iuțeală și cu mișcări ascunse, încât ungurii nu prind de veste. Faur își așază pușcașii la strâmtoarea din sus de satul Cerbu, în apropiere de Bolfu, iar mai încolo, la Bolfu și spre Dealu Mare, mogoșenii comandați de centurionul Barbu se ascund după copaci, pe amândouă coastele cu păduri dese ca stuful. Ei îi lasă pe unguri să mășcăluiască în voie pe drum, bine știind că nu mai au pe unde se abate, până când ajung în inima cleștelui. La semnul dat, încep împușcăturile de pe amândouă coastele. Gloanțele lovesc în plin coloana înșiruită în marș, iar ungurii nu văd în cine să tragă. Cei neatinși o rup la fugă pe drum înainte, dar când se cred scăpați, aud niște strigăte fioroase apropiindu-se de pe amândouă castele. Mogoșenii se slobod la vale pe opincile lor gurguiate și urlă de li se umflă vinele gâtului: „Pe ei, mă!

Haida la vale, că-s a noști!” Când ajung la câțiva pași de unguri, își trag pălăriile pe ochi, poate să și-i apere de lovituri, urlă ca fiarele pădurii și se reped cu lăncile și cu coasele îndreptate să-i spintece.

Oda vagyunk! se aude din rândurile lor și scărmanarea începe pe viață și pe moarte.

Poate unii au aflat că tot aici a pierit și grosul armatei lui Hatvany cu câteva săptămâni mai înainte, de aceea strigătul răsună ca o chemare de moarte. Lupta a fost strânsă, corp la corp, dar ungurii, mult mai numeroși, au răzbătut pe drum înainte și au tiv-ut Dealu

Mare. Câțiva au căutat scăpare înapoi, poate să le în pe dirfiri spre miazăzi, dar au fost încolțiți de tribunul Groza care îi urmări de îndată ce au părăsit linia de luptă din faț știurțului.

În gură Pârăului Bolundetului pândeau câțiva pușcași buciumani, ascunși după gardul care ocolea o șură. Ochitorii se lungiseră la pământ, cu puștile rezemate pe lanțurile gardului, și-i ocheau pe cei care scăpau la trap în susul drumului spre Dealu Mare. Printre ei se afla și Dinuț al lui Coleșeriu, cu o pușcă lungă din cele luate de la rămășițele lui Hatvany. Îi plăcea să tragă cu ea, nimerea de minune, niciun glonț nu i se irosise în vânt. El se așezase chiar în marginea lanțului de trăgători, de unde țintea în câte unul scăpat de la ceilalți. Când îl vedea pe cel pehit că se răstoarnă ca un buștean, râdea tare, de îi înveselea și pe ceilalți cu bucuria lui de copilandru neștiutor. Cineva le-a luat seama și, de undeva din jos de ei, poate chiar aburcal pe poala coastei, a tras înspre ei. Când au auzit gloanțele fluierând pe deasupra, au sărit să se ascundă în cealaltă parte a gardului, unde erau apărați de șură. Un glonte l-a ajuns pe Dinuț într-un picior. Arsura l-a silit să se trântescă la pământ și să se vaiete, dar doi buciumani l-au cules din fugă și l-au ascuns în șură, îndemnându-l să nu mai strige și să se dea de gol tocmai acolo lângă drum.

Împușcăturile au mai ținut până aproape de amiază, odată cu scursurile de pe urmă a oștii lui Kemeny. Dincolo de Dealu Mare, Axente nu l-a putut ataca, cum îi ceruse lancu printr-o scrisoare, din pricina neînțelegerilor cu locotenentul Mânzatu, care-i fusese impus consilier militar de către comandantul general von Puchner, de aceea Kemeny a scăpat mai ușor, lăsând aici numai vreo două sute de morți.

Toate pierderile lui în luptele de la Abrud se urcă la vreo cinci sute de morți, cam de vreo zece ori mai puține decât cele ale lui Hatvany, de unde se vede iarăși că nu a fost un comandant cu capul a mână. Stând acolo în cumpănă unde să-l ducă pe Dinuț, sosește tribunul Faur cu o parte din buciumanii pușcași să ia seama rămășițelor fugarilor și îl găsește întins pe niște ogrinji în șură. Descăleca și îl caută la rană, apoi îi pipăi fluierul piciorului, fără să-i pese de scâncetele lui.

— Taci, mă, nu te speria, că picioru-i întreg, ți-a rămas ceva acolo din sfărâmurile glonțului. Păzește să nu pui mâna pe rană să se obrintească și nu lăsa nici musca să se așeze. Măi, Onuț, ia leagă-l tu cu ceva cârpă, da curată, îi spuse celui care îl urma călare, un flăcău ce-i

slujea de ștafetă. Stai cu el până înham o căruță din astea lăsate de Kemeny să-i ducă la Abrud.

Faur s-a întors peste vreo jumătate de ceas cu o căruță. Caii, speriați de împușcături, săriseră din drum în vale și se agățaseră cu ruda într-o salcie pleoștită peste apă. Fuseseră în ea fișiguri de pușcă din care mai rămăseseră numai cele strivite, cum le-au cules buciumanii care de care, de îndată ce au dat de ele. Onuț a așternut niște paie colbăite, apoi l-a întins pe Dinuț și a pornit în trap spre Abrud. Din loc în loc, trebuia să mai oprească la pas și să ocolească trupuri în uniformă pe care încă nu le strânseseră buciumanii ca să le îngroape acolo sub drum, în marginea apei.

Cum îi spusese tribunul Faur, Onuț l-a căutat în Abrud pe tribunul Ioan Sterca Șiuluțiu, fostul controlor de mine ce fusese numit de Iancu un fel de intendent ca să se îngrijească de aprovizionare și de alte mărunțișuri administrative. În noua funcție, se arăta din cale-afară de silitor pentru români și Iancu îl lăuda mereu pentru tunurile turnate la Bucium din niște țevi părăsite, chiar dacă nu toate au fost bune de luptă. Poate fostul controlor de mine avea ceva pe suflet din cât apăsase pe români în slujba lui și acum se căznea să le șteargă". Văzându-l pe copilandru cu ochii plânși, s-a înduioșat până în adâncuri și pe dată l-a pus în grija vecinei sale, lelea Rafila și să-i aducă mâncare de la bucătăria lui. Tribunalul Șiuluțiu a umblat cam mult după doctorul Szabó pe care nu-l găsisese acasă în ziua aceea. Dintru întâi, a crezut că s-o fi retras și el cu armata lui Kemeny, până ce a doua zi a aflat de la cineva că se ascunsese într-o casă părăsită din Săliște, un cătun prizărit într-o vâlcea de pe Coasta Abrudului înspre Roșia, poate de teamă să nu mai fie aprins și cât mai rămăsese din Abrud. A plecat după el fiul tribunului, Dionisie Șiuluțiu, sosit în ajun de la Câmpeni, și l-a adus la Dinuț. Doctorul Szabó l-a văzut în fugă, apoi a plecat acasă să-și aducă instrumentele și pansamentul, dacă le va mai găsi cumva. Avusese norocul că nu-i forțase nimeni ușa casei, deși în curte fuseseră cai, se cunoștea după băligarul împrăștiat pe sub umbra pomilor. Fiind leșinat de foame, Șiuluțiu l-a așezat la prânz cu, ai casei, iar Dionisie adusese și o sticlă înfundată, primită de la cineva din Câmpeni, care l-a ajutat pe doctor să-și mai vină în fire după groaza luptelor. Cum căpătase voie bună, s-a pus îndată pe lucru, asistat și de Șiuluțești, care i-au prins bine, lipsindu-i atâtea din câte trebuiau pentru o mică operație. Când au trecut poarta la lelea Rafila, Dinuț se văita de

usturime, de se auzea prin fereastra deschisă.

— Mâncat-ai, mă băiete? – întreabă tare tribunul Șiuluțiu, abia deschizând ușa și oprindu-se în prag, cu ceilalți dinapoia lui.

— Mâncat, domnule!

— Atunci de cete, vaiți, de se aude peste toată ulița? – și Șiuluțiu se întoarce zâmbind către doctor.

— Hei, Dumnezeu lor de unguri, c-așa mă ustură de tare, de-mi vine să sar pe pereții

— No, no» stă liniștit, că face acuma ce trebe, încearcă doctorul să-l liniștească, împingându-l pe Șiuluțiu să poată intra și el.

— T\i de un car de dumnezaie, c-aiestia numa beliți ca porcul ar trebui, sfârși Dinuț, strângând din dinți și uitându-se la atâția care umpluseră odaia.

— No, no, lasă, nu suduie acuma – și doctorul se apropie să-i desfacă legătura de pe rană.

— Câți unguri ai pușcat, mă Dinuț? – îl întreabă tribunul Șiuluțiu, mai mult în glumă.

— Numa șapte, domnule, și când să puse pe-al optulea, m-o trântit ei jos, da mă scol eu iară și mai puse batăr p-atâția, Dumnezeul și soarele...

— Câți ani are la tine, mă? – se răstește doctorul, prefăcându-se furios.

— Patrusprezece, domnule.

— Și umblat cu pușca! Mă, la tine trebe dat cioarecii jos și numărat bote la fund, să stai acasă, nu plecat la război. Tu nu vezi nici mucii șters bine și vrei să puști ungurii toți. Lașa laba moale și stă liniștit, nu tot cu Dumnezo la gură. După ce i-a desfăcut bandajul, doctorul scoate puțină vată dintr-o cutie încuiată cu lacăt, apoi rămâne descumpănit, uitându-se înjur. No, nu-i spirt și fără el nu-i ce face. Vezi cum uitat?

— Lasă, că aducem niște vinars de cela tare, întors, cum se zice, face semn tribunul Șiuluțiu lui Nofrea Drumariu, celălalt vecin al său, să ceară de la doamna Șiuluțiu. După ce se întoarce cu sticla aproape plină, doctorul înmoaie vata, apoi face semn lui Nofrea să-l prindă de piciorul bolnav. Când spirtul ajunge la carne vie, Dinuț răcnește ca junghiat și dă să sară din pat, ceilalți îl prind și îl țin. tuiesc pe așternut.

— Stai, stai, mă băiete, îl opăcește tribunul, mângâindu-l pe obraz, până simte umezeala lacrimilor. Doare acuma puțin, pe urmă

trece și acuși te faci bine și te duci acasă. Adică stai, că azi-măine trebuie să pice maică-ta, că le-am trimis vorbă de ieri unde să te caute. Tată-to poate încă nu s-o fi întors din loagăr, c-au zăbovit mult cu îngropatul morților, acolo în șesul Muntarilor, unde au luptat și izbițenii – și Șiuluțiu se apleacă spre el să-i caute uitătura umezită. Ochii negri sclipesc mai tare, poate și din fierbințeala durerilor, care i-au mai întunecat și chipul destul de bāmăci de felul lui.

Doctorul și-a uns cu spirt mocănesc mâinile, apoi penseta și bisturiul, după ce mai întâi și-a suflecat mânecile, semn că începe lupta cea mare. Se aplecă la urechea lui Șiuațiu și îi suflă ceva, acesta dă din cap și își îndulcește zâmbetele cu care se uită la Dinuț.

Nofrea Drumariu vine cu o funie și leagă piciorul sănătos de speteaza patului, Dinuț pricepe că vine ceva mai rău și strânge din dinți, apoi își apucă buzele între ei. Se vede bine cum îi tremură, în vreme ce pufnește pe nas.

— No, acum! – spune doctorul, mai mult șoptit.

Vecinul Nofrea îl apuca zdravăn de piciorul bolnav așezându-se pe marginea patului ca să-l poată sprijini mai bine în poală, pe când cei doi Șiuluțești îl apucă de câte o mână și cu cealaltă îi apasă umărul. Dinuț simte întâi două înțepături scurte și își sugrumă icnitul care îi vine din adâncuri. Parcă acum fierbe ceva acolo, poate o fi sângele pornit în jurul schije. Apoi o înțepătură mai ascuțită și o clătinătură acolo în mijlocul rănii pe care n-o mai poate răbda. Se zvârcolește, dar picioarele sunt ținute, îi scapă numai dreapta ținută de tribunul Șiuluțiu cu care prinde marginea patului să se smulgă din loc.

— No, no, stai liniștit, că smintește aici! – strigă doctorul atât de tare, de se uită toți speriați la el.

Șiuluțiu îi prinde repede mâna și se apleacă până îi atinge urechea cu colțul buzelor.

— Numa o țără, Dinuț, și-i gata!

Doctorul mai apucă odată cu penseta, se vede că i-a scăpat întâia oară, sau n-a vârat-o destul de adânc, de aceea acum apasă, poate și înciudat. Dinuț geme înfundat și lung, cu gura închisă, în vreme ce sudorile îi fac cămașa leoarcă. Apoi o smucitură, un țipăt din gura lui Dinuț și doctorul se ridică, întinzând mâna cu penseta spre ochii rănitului.

— Vezi, asta-i!

— Dinuț se uită la un fel de bob din care mai picură câte un

strop de sânge. No, asta bun! – comentează doctorul, încântat că a izbutit atât de ușor. Spală din nou rana, apoi o înfășoară cu bandaj și vecinul Nofrea desface funia. Acuma stai liniștit, cât poate nu mișca piciorul. Peste două zile desfacem și punem alt pansament. Și dacă bine, peste două zile duce acasă. Da' nu mai sudui la unguri – și doctorul îl amenință cu arătătorul, îndulcindu-și căutătura într-un zâmbet calduț.

— Da ei ce-o cotate aici la noi? Ducă-se acolo la...

— No, no, liniște! Lasă, asta politică, asta nu de capul tău – și se întoarce râzând spre cei din odaie.

Lelea Rafila se apropie cu o ceașcă în care se văd niște cireșe fierte într-o apă roșietică.

— Ia și mănâncă chisălița aiasta de cireșe, că mima cât le aduse nu știi cine de către Buceș.

— Cei care vin cu carele luate de la Kemeny de popa Groza, lămurii tribunul Șifuluțiu. Acuma trebuie să pice și lancu să le împartă pe sate. Scăpăm și noi de foame.

— Da? – se întoarce doctorul mirat, spălându-și mâinile deasupra unui lighean.

— Da! zice că sunt peste treizeci de care numai cu bucate, cu pita și slănină, pe lângă celea cu muniții.

Doctorul s-a șters pe mâini și ies toți, rămâne numai Rafila care așteaptă pe marginea patului, uitându-se cum Dinuț nu știe unde să scuipe sâmburii. Până la urmă, îi adună în palmă și când a sfârșit, îi varsă în ceașca pe care i-o întinde apoi îngrijitoarei. Rafila ia perna pe care se sprijinise și îl ajută să se întindă, apoi îl acoperă cu țoiul și pleacă, punându-și degetul pe buze, semn să stea liniștit și să doarmă, dacă poate.

Spre seară, sosește și maică-sa Sofica, cu două traiste încărcate, legate peste umăr. Bate sfioasă la ușa tribunului Șifuluțiu și o întâmpină Dionisie. Aflând cine este, o pofteste să intre și o duce într-o odaie unde strânseseră, ce mai rămăsese după devastările de la întâia venire a lui Hatvany. Tribunalul o pofteste să șadă, Sofica scoate dintr-o traistă un caș rotund pe care vrea să-l pună pe ceva și se uită la doamna, cerându-i ajutor cu ochii. Ea aduce un blid smălțuit și îl așază în mijlocul mesei, cu cașul gălbui deasupra. Mai vrea să scoată ceva, dar tribunalul sare de pe scaun și o prinde de mână.

— Lasă, celelalte le duci lui Dinuț.

— Că am și pentru el în iastalaltă straiță, pup moale și verzare, și cocoroadă, că Doamne place-i, calde încă, de-abia le scosei din cuptor, că nu mai țin minte de când n-am mai copt pită.

— Ei, da, Sofica dragă, așa-i la răzmerițe. Uită-te mima și-n casă la mine, de-abia mai pui mâna pe câte ceva.

— Dacă și la noi buntuzală de-aceea până-i lumea, și-o parte din ei și fără casă, săracii...

— Or primi despăgubiri să și le facă la loc, îi luă vorba Șiuluțiu.

Dacă mai vrei să cinstești, eu zic să duci domnului doctor, că și el o rămas ca vai de capul lui. Du-te mai întâi la el, apoi te întoarnă la Dinuț și te culcă acolo, să-l mai îmbunezi. O scăpat, îi teafăr, ți-a spune doctorul mai bine.

Sofica își înnoadă legătura, o pune peste umăr și pleacă la doctorul Szabó. Îi știe casă, dar acuma se uită și ea mirată, îi pare străin locul cu atâtea case arse din care n-au mai rămas decât ziduri afumate ce se năruie de pe o zi pe alta, năclăind trotuarele de moloz, îl găsește acasă, cu o gazetă desfăcută înainte-i.

— M-o trimis domnul Șuluț – eu sunt mama lui Dinuț și ți-am adus ceva pentru facerea de bine.

Și, fără să se așeze pe scaunul de alături, desface baierile de la o traistă din care scoate o ghioabă plină de smântână, iar din altă ghioabă mai mare, o legătură de ouă și le pune sfioasă pe masă.

— A, bun, dragă – și se scoală în picioare să se uite mai de aproape, lăsând gazeta să cadă pe podele. No, asta face mai mult chit un bruş de aur – și o apucă de umeri, zâmbindu-i fora sfială.

Crede la mine că zile ce trecut nu muncat numa pită de faină mucegăită, și ăla puțin. Acum trimis domnul Șuluț o pită și slănină și dat la nevastă să frigă, așa muncă mai bine. Și dacă vede ouăle și smântână asta bună, apucă bohmzala, săraca. Vai, ce fost pe capul nost – și doctorul își împreună mâinile, pornind prin odaie cu pași lungi, uitând să-i spună Soficii să șadă pe scaun.

— Da băiatul cumu-i, domnule doctor? – întreabă Sofica și două boabe mari se opresc în colțul ochilor.

— A, nicio grijă, fii liniștită! Osul sănătos, este puțină rană, da peste două zile poate merge acasă.

— O, să te ție bunul Dumnezeu – și Sofica își duce mâna la ochi.

— Numa spune la el să nu suduie așa pogan la unguri, că și ungurul om, da dacă venit politica așa, nu-i ce face. Mai văd cu la el și

spăl acolo și chind gata, trimite vorbă sa, vină cu căruța. Poate umbla și pe jos, da două ceasuri de aici la Izbita mult pentru el, slăbit de la pat – și doctorul o prinde de amândouă umerele și o scutură să o stârnească și pe ea bucuria.

Ea își șterge lacrimile și-i întoarce zâmbetul, dar sfios și încolțit de o umbră.

— No, astă-seară facem și noi o cină, noaghion... – și dă doar din mână în semn de încântare, apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva uitat, ia cele de pe masă cu amândouă mâinile și dă să plece.

— Mai vine peste două-trei zile să vedem.

— Bine, domnule doctor – și Sofica iese pășind ca o umbră, încât de abia i se aude hârșăitul pașilor.

Asfințise soarele bând Coleșerița a intrat la lelea Rafila. Înainte a pășit gazda și l-a prins pe Dinuț de un umăr.

— Mamă! – tresare Dinuț, vrând să se ridice în coate.

— Nu, nu! – și Rafila îi apăsă și celălalt umăr. Stai locului, c-așa o zis doctorul.

Sofica se apropie, îi prinde o mână și nu știe ce să facă. Ar spune ceva, dar vorbele i se înnoadă în grumaz și nu mai pot ieși.

Se uită lung la el și-i zâmbește blând ca dintr-o icoană.

— Ți-am adus pup moale, și varaare, și cocoroadă de ceea bună.

Hai și mănăcă până-s calde, că mima cât le scosei din cuptor și tot aspru pășii.

Se așază pe scaunul tras de Rafâla lângă pat și scoate pe rând din traistă, punându-le alături pe lavița lipită de căpătâiul patului.

Desface din legătură o cocoroadă și-i prinde mâna lui Dinuț, să i-o așeze cum s-ar da mai bine între degete. Apoi întinde alta și Rafilei, care se codește întâi, dar când Sofica se scoală și o prinde și pe ea de mână, o apucă cu cealaltă mână și iese din odaie.

Afară, amurgul începe să se întunece. Câte o pală de vânt răzbate prin fereastra deschisă, aducând miros de afumătură, Sofica stă pe scaun, cu mâinile în poală și se uită la Dinuț cum mușcă din cocoroadă și îi zâmbește din ochi, semn că îi place grozav. Deodată, ca din senin, Sofica își sprijinise obrazul în palmă și pleoapele se lasă grele peste ochi. Lacrimile picură sfioase în podul palmei, apoi se scurg la vale, până ce Dinuț o prinde de cealaltă mână.

— Mamă, nu plânge. Mai bine ia o cocoroadă, c-așa îmi ții mai bine de urât – și îi legănă mâna cât ajunge din pat.

— Nu plâng, da' nu știu cum mă luă așa. Poate și unde am silit tare și m-am năcăjit mult după ce mi-or spus de tine. Mai bine povestește-mi cum o fost.

— Ba nu, că plângi mai tare. Lasă până de al dată.

— Dragu mamei, dragu mamei – și își desface mâna din prinsoarea lui Dinuț să-și caute batista pe care, se vede cu graba, în loc să și-o pună după pieptar, a uitat-o undeva prin traistă.

Rafâla vine cu o lumânare aprinsă și o așază pe masă. Umbrele lor se întind pe pereți, tresărind de la locul lor, după pâlپăturile flăcării stârnite de vântul de seară. Rafâla închide fereastra și liniștea de vară îi cuprinse pe toți» ca să-i apropie mai tare, suflet la suflet.

XVII

capitularea ungarilor, la 13 august 1849, a stârnit valuri de bucurie în toată Transilvania, dar poate nimeni nu s-a bucurat mai mult decât buciumanii. Șteampurile oprite încă din primăvară, odată cu retragerea generalului-comandant von Puchner în Țara Românească, au început să macine iarăși din movilele de mărunță printre care răzbișe câte un fir de iarbă cu ploile multe din vară.

Cum nu mai dădeau dijmă fiscoiui, băieșii au prins a se chivernisi de la o zi la alta. Tezaurariatul montanistic din Sibiu i-a declarat moșteni pe minele ce le aveau în lucru și buciumanii n-au mai așteptat până ce cancelaria le va întocmi cărțile funduare să le dea fiecăruia, s-au înțeleș între ei cum să se însoțească în târșejii pentru cutare mină. Acum nu mai aveau de ce să țină ascuns că pe vâna din cutare loc e aur mult, de frică să nu-l ia fiscul în exploatare directă.

Luna august le-a trecut mai mult cu cositul rămășițelor de pe hotar, lucrul fiind întârziat de ștrapațiile cerute la lagăr, chiar dacă, după bătaia dată lui Kemeny, buciumanii n-au mai fost trimiși să lupte în celelalte trecători ale munților, mai aproape de ei fiind Ponorul și Râmețul, unde tribunul Vasile Fodor a respins singur, cu mocanii satelor, mai multe atacuri ale ungarilor veniți dinspre Abrud.

În septembrie, s-au dat după căratul clăilor de pe hotar, să le rămână vremea numai pentru lucru pe șteolne. Vremea a ținut cu ei, s-a nimerit aproape numai senin, încât pe la jumătatea lunii hotarul rămăsese gol și fânul grămădit în clăditurile șurilor sau în troașele făcute anume. Mărunta scoasă de pe băi cerca bine la șaitroc, cum luaseră în lucru vinele pe care le știau mai bogate, iar cămara plătea bine și țărani aduceau la târgul de duminică din Poieni căruțele pline

de toate bunătățile câmpului, îmbiindu-se ochiului care mai de care, numai bani să fi avut. Ca și cum voia bună s-ar fi întors și ea acasă, după cine știe câte rătăcirii, buciumanii prinseseră un gust turbat de petrecere, să tragă în cumpănă obida strânsă de atâtea rânduri de băieși făcuți iobagi ai fiscului de împărăția apostolică. Și înainte de vreme se purtau ei făloși, dar acuma parcă se luaseră la întrecere să ia ochii lumii prin târgurile locului, mai cu seamă în cel din lunca Abrudului.

Înainte de revoluție, nu avuseseră cizmar în Bucium, băieșii își cumpărau cizmele de la meșterii din Abrud. Acum, le venise unul chiar în Izbita, într-o luni, pe la sfârșitul lui august, Furcoi se dusesse cu aurul la cămară, apoi se abătuse și el pe la crâșma lui Tutuc să dea peste buciumanii petrecăreți. Acolo l-a întâlnit pe Șandor-baci, cum îi spunea tot Abrudul, un cizmar ungur la care se duceau aproape toți buciumanii să le facă cizme și ghete. Le plăcea de el, pentru că lucra bine și cinstit, se pare că era chiar întâiul între ceilalți, și se ținea de cuvânt, nu-i amâna de pe o luni pe cealaltă, cum obișnuiau cei mai mulți meșteri care nu se pricepeau să cumpănească lucrul de făcut cu numărul zilelor. Pe deasupra, era și om deschis, îi plăcea să aducă vorba despre toate. Buciumanii se abăteau cu drag pe străduța strâmtă care urca vintriș pe coastă, nu departe de biserica ortodoxă, până la scările răsucite ce porneau chiar de pe trotuarul de-abia de două palme de lat, să urce până în odaia scundă, cu fereastra la uliță, în care Lucra Șandor-baci, cu șorțul soios prins în grumaz și răsfrânt peste pantaloni, pe care migălea la pielea întinsă pe captă să-i dea o formă domestică pentru picior de om.

„No, aici n-ai unde, da șede aci” – și cu o mână mătura jos șanurile, cleștele și ciocanele așezate pe o băncuță nu mai lungă de o jumătate de metru, apoi îl apuca de mână pe noul venit să se așeze pe ea.

Mai avea o odaie unde lucrau ucenicii, cam doi-trei, mai mulți nu putea găzdui. Cu Furcoi se împăca parcă mai bine decât cu alți buciumani, de aceea, când se ducea pe la el, se uita cu ciocanul în mână, furat de vorbele care îi curgeau din gură despre vrute și nevrute. Când l-a întâlnit acum după răzmeriță, i-a părut mai bine ca alte dați. Și avea de ce, ca unul rămas fără casă, de când cu pârjolul stârnit de luptele cu Hatvany. Abia și-a putut scoate lada cu șanurile și celelalte unelte îngrămădite pe măsura de lucru, noroc că se afla tocmai în odaia

de la ulița, cum venise focul de la casa vecină din cealaltă parte. Dar nu se văita ca alții, câteodată mai și glumea, ca acum, ia crâșma lui Tutuc.

— Acuma trebe umblu și eu cu cortul, îi spuse el lui Furcoi, apucându-l de mână și silindu-l să stea la masa lui, în colțul cel mai ferit al odăii.

— Am auzit, Șandor-baci, da bine c-ai scăpat sănătos.

— Da, săracii, săracii – și Șandor-baci prinse a clătina din cap, uitându-se undeva în gol, să-i vină mai limpede în minte cei pe care nu-i va mai vedea niciodată. Apoi se opri să i se uite mai adânc în ochi. Io vr & vine la Bucium, dacă este casă. Nu cumva unde stat Catarina Varga? – și-și mici ochii, ca să prindă mai bine gândul lui Furcoi.

— Este dară, că doamna, săraca, cine știe dacă mai vine vreodată.

Da' ce, și dacă vine, facem noi rând să fie bine, nu-i rămânea în dricul drumului.

— Încapă tot acolo, cu inăș?

— Este locț că sus sunt trei odăi, una mai mică între cele două, iară jos una și mai mare, unde o fost cuhnea doamnei, și lângă ea pivnița.

— O, fain, fain! Și casa pe locul tău. Spune chit trebe plătește la an?

— Cum plată pe an? – se uită Furcoi, neluându-și ochii de la el.

— No, cum se zice, chirie pentru că locuiește...

— O, du-te-n treabă-ți, omule, nu vorovi de-acelea. Casa i-a oamenilor, cum să zic, fiicută de toți, așa că și dacă vrei, n-ai cui plăti.

Fără îi mai pune seamă pe ea, că, vezi, la casa pustie se hurluie ba ceea, ba ceea. Și destulă plată a fi pentru că stai. Și ne mai lași ceva din preț – și se porniră amândoi pe râs.

— Atunci bem arvuna – și Șandor-baci a mai cerut o pereche, apropiindu-se mai mult cu scaunul de Furcoi – pesemne voia să-l descoase despre multe, cum era împărăția încă în fierbere să-și găsească locul după răzmerița de mai bine de un an.

În cealaltă luni, Furcoi s-a dus cu căruța” la Abrud și tot el l-a adus la Izbita pe Șandor-baci. A încărcat cât a încăput în căruța lui, iar celelalte, un pat, o masă și câteva scaune, în căruța lui Horomoață. Câteva zile, cizmarul și-a trecut vremea orânduind prin odăi cum să fie mai bine, mai certându-se cu nevastă-sa, Coati-neni, chiar când vedea că e bine cum zicea ea, pentru că la casa lui el trebuie să fie stăpân, nu

să cânte găina. Inașul fusese lăsat nensă, în După Piatră, încă de la întâia invazie a lui Hatvany și acum lăsase vorbă pe un petrean unde să vină, căci au de lucru până peste cap.

În târnaț, rânduiseră o laviță și două măsuțe, una cum e mai buna de ținut pe ea cuiele de toate felurile, cutiile cu cleiuri, acele drepte și încovoiate, ceara, țința de înnegrit, metrul de lemn și de pânză cleită, apoi creioanele și hârtiile de luat măsura pe piciorul clientului, cealaltă pe care să-și pună Coati-neni lucrul de mână, când avea vreme de așa ceva și de a lua seama trecătorilor de pe drum, mai ales a acelor care intrau și ieșeau de la crâșma lui Horomoață. Mai spre seară, se așeza pe laviță și Șandor-baci, cu șorțul în grumaz și cu capul gol, să-i sclipească mai bine chelia în bătaia soarelui, aplecat deasupra Plaiului să ajungă și el la culcușul lui. Buciumanii îi măsurau cu privirea, apoi rosteau câte un „bună seara”, la care Șandor-baci ducea două degete la tâmpla goală și răspundea „Ughian să trăiești”, cum auzise el de la românii din Abrud.

La început, buciuinanii mai tineri sau cei care nu-i știau din Abrud, se uitau mai lung la perechea din târnaț, potrivit prin ce avea unul și pentru celălalt. Șandor-baci era scund și pipernicit, slab de să-l dea vântul jos, pe când ea era înaltă și înfoiată, gata să plesnească rochia de atâta osânză. El avea fața osoasă, cu obrajii supti și palizi, Coati-neni era roșcovană și cu obrajii rotunjiți, parcă umflați cu un pai de trestie. Ochii lui, mici și negri, nu aveau astâmpăr, mereu umblau după câte ceva, pe dând privirea ei era blajină, plină de bunătate. El era iute la mânie, se aprindea din nimica toată și atunci trântea ce avea în mână, răsturna tot de pe masă, ba câteodată zvârlea pe ușă sau pe fereastră ce îi părea că stă în calea mâniei lui, ea nu-i zicea vorbă legănată, știindu-l că se aprinde mai tare, aduna cioburile, ștergea vărsăturile și ofta în sinea ei să n-o audă el, mulțumită că ar fi putut să fie și mai rău.

După ce a venit și inașul, un băietan de vreo cincisprezece ani, meșterul s-a pus pe lucru, de dimineață până în noapte, nu cumva să-i scoată vorbă buciumanii că ar fi, vorba lor, un lenios și jumătate, venit la ei doar să se laude că nimeni nu lucrează mai bine ca el câtu-i Abrudul de mare, ba chiar Bălgradul cu cetatea plină de cătane. Îi plăcea și de inaș, că și-l nimerise silitor, de aceea îl trimitea devreme la culcare, îndată după cina timpurie, cam odată cu găinile, îi zicea că trebuie să mai crească, iar duminicile îl lăsa în voie, să bată cotea pe

luncile satului cu copiii izbițenilor, sau să umble calea mânzului sus pe Plaiu, după alune și râșcovi, dar mai ales după mure, care se făcuseră ca niciodată în toamna aceea și innașul, Moisiuc, cum îl strigau acasă, se învățase cu meșterul și cum să se apere de toanele lui. Băgase de seamă că nu-l răbda să i se pună-n poară, să-i spună că nu-i așa cum zice el, din mândria lui de meșter de la oraș care știe toate și nu se poate să fie altfel de cum crede el. Atunci meșterul lua foc, suduia pe ungurește și zvârlea cu ce avea în mână, ciocan, clește sau papucul neisprăvit proțăpuit cu cureaua în poală-i, ca să-l nimerească oblu-n cap. De aceea, Moisiuc avea grijă să se dea cu scaunul de lucru tocmai lângă ușă, la nevoie să poată scăpa repede afară, oprindu-se tocmai dincolo de pod, înaintea crâșmei lui Horomoață, ori în josul văii, la umbra vreunei sălcii. Mai avea noroc că Șandor-baci era șchiop, stângul fiind mai scurt, încât abia cu vârful atingea pământul. Nu putea fugi după el, dar tot nu se răbda, sărea de pe scaun până în târnaț, ținându-se cu o mână de pereți, de unde zvârlea după Moisiuc cu ciocanul, să-l lovească în spinare. Zvârlea cu ațâța ciudă, încât ciocanul trecea peste Moisiuc și cădea tocmai în vale – de unde, zdroabă multă până îl găseau, în apa veșnic întulburată de șteampuri. Coati-neni și Moisiuc coborau râpa în prundișul văii spre locul unde căzuse, uitându-se lung amândoi, doar îi vor zări coada, ori vârful, iar dacă nu aveau acest noroc, se apucau amândoi cu câte un băț să răsăre prin apa tulbure, mutând pietrele de la locul lor, până dădeau de unealta culcată într-o rână după câte un pietroi. Apoi se întorceau amândoi în casă și fiecare se așeza la locul lui, ca și curh nu s-ar fi întâmplat nimic. Pe cât de iute se aprindea meșterul, pe-atât de repede da uitării, poate rușinându-se în sinea lui de asemenea zvârcoliri.

Buciumanii știau că Șandor-baci lucrează în casa în care a stat doamna lor, dar meșterul nu s-a mulțumit cu atâta, zicându-și că, dacă își va pune firmă, va fi mai de vază. De aceea, într-o bună dimineață, trecătorii au zărit o cizmă atârânănd tocmai deasupra gardului de la drum, lângă porțiță. Era o cizmă cioplită dintr-un butuc de brad uscat, ceva mai lung decât un tureac, iar jos îi înădădise o captă roasă de veche ce era, amândouă vopsite cu țință neagră, de sclipeau la soare, iar la călcâi cu vopsea albă în formă de potcoavă, închipuind a fi potcoavă de argint, în lungul grinzii de la târnaț, prinsese cu cuie o șipcă groasă, de capătul ei agățând o sârmă de care spânzura cizma agățată printr-un cui. Când adia o undă de boare, cizma se legăna încoace și încolo,

stârnind râsul trecătorilor.

— De ce-ai spânzurat cizma aceea, Șandor-baci? – l-a întrebat Furcoi, când a zărit-o dintâie.

— Acuma cizma la puterel – i-a răspuns meșterul, ridicând arătătorul și zâmbind cu înțelese. Furcoi s-a uitat lung la el, dar mai târziu a înțelese și el.

În scurtă vreme, trecătorii își făcură de lucru cu ea și, când n-o legăna vântul, o atingeau ei cu cârja sau cu pleasna biciului, apoi se tot uitau cum se bălângăne ca o ciuhă în cânepă, până treceau de colțul drumului, în loc să se supere, meșterul era mândru în sinea lui că cizma ajunsese la onoarea ce i s-ar fi cuvenit mai de mult. Când se afuma la crâșma lui Horomoață, zelul propagandistic își dădea frâu liber și atacul împotriva opiniei începea din fiecă nimic. Atunci obișnuia să strige, când ciocnea paharul: „Jos opinca!” – și se arăta atâta de fălos, ca și cum ar fi Cucerit o împărăție.

De aceea, vecinii când îl auzeau trebăluind prin curte sau adăstând pe lavița din târnaț, se obișnuiseră să-i strige din drum „Trăiască cizma!” – la care meșterul încerca să ia poziție de drept și ducea mâna în chip de salut militar la capela închipuită și răspundea: „Jos opinca!”

Se nimerise într-o seară la crâșma de peste pod cu mai mulți băieși, cum obișnuiau aceștia după ce ieșeau de la șut, în drum spre casă să ia o gură de vinars ori un șpriț să-și mai dezmorească oasele. Ședea pe laviță cu țoiul în mână și mai schimbau câte o vorbă despre nimicurile zilei. Șandor-baci ședea la masa din colț, chiar lângă tarabă, să fie mai cu vază sub nasul crâșmarului pe care îl învățase ce să-i dea doar ridicând din degete, arătătorul singur însemnând o jumătate de deț, măsura cea mai mică, două degete alăturate un deț, iar când le crăcăna în formă de V, un șpriț curat, adică jumătate vin, jumătate apă minerală. Cârja și-o ținea alături, de cele mai multe ori rezemându-și subțioara pe mânerul ei, câteodată chiar bărbia, când voia să se uite mai lung la cineva, începuse să-i cunoască pe toți de-a rândul, dar se mai nimerea și câte unul nou.

După ce a sporovăit mai mult cu Nionioi, care venise mai devreme, a intrat și unul din Coleșeni, Moisa Olarului, cum îi ziceau oamenii.

După ce și-au luat porția din mâna lui Horomoață, s-a așezat la o masă parcă anume să-l vadă mai bine Șandor-baci.

Cum își făcuse obiceiul, îl cântărea pe om uitându-se întâi la picioare, abia după aceea îl privea și în față să vadă cam ce îi spune și căutătura. Moisa Olarului arăta în puterea vârstei, dar, fiind cam micuț de statură, părea sfios și gata să înghită și vorbe mai aspre, în picioare avea opinci năclăite de lut, cum călcase prin bălțile de pe șteolnă, iar câteva pete gălbui se zăreau și pe curelele ce îi înfășurau fluierile picioarelor. Șandor-baci l-a cântărit îndelung, uitându-se întâi la opinci, apoi la fața pământie cu mustățile împestrițate și ele cu pete gălbui, și a dat din cap, poate a nedumerire. Apoi l-a întrebat ceva pe Nionioi, apropiindu-și capul ca să nu-l mai audă alții și, după ce a primit răspunsul, și-a tras fuioarele mustăților, negre și groase, de-i atârnavu toată vremea pe după colțurile gurii.

— Măi, ce poartă tu opinci? Țăla nu pentru băieș care lucră la aur, ăla...

— Dacă cu aiestea-s dedat, îmi pare mai ușor la șut, i-a luat vorba Moise, așezându-și sticluta pe colțul mesei.

— Lasă la dracu', vine la mine, face io cizme pe felelalt, să sucești mustața în ele – și Șandor-baci își apucă fuiorul mustății cu dreapta.

— Am și de-acelea, da' le țin de port, așa de sărbători și când mă duc undeva, nu mă bag pe baie cu de-acelea, Doamne feri! – și cu dreapta lepădă pe lângă el, ca și cum ar fi alungat ceva urât.

— Da diimneta, băieș așa fălos, poate umbla și la baie cu cizme, ba și cu piteni de aur, cum purta roșienii de mult tare, no! Acum nu-i ca pe timpul iobăgiei, numa domnii slobod să umble cu cizme, iobagii numa cu opinci. Acum venit libertate la toți, acum țivilizație la popor, lasă opinci la dracu' să poarte numa proști, ca la Mogoș și Ponor, la care încă nu sosit țivilizație, da musai vine și acolo, cum vine și ghezășul pe șine...

Băieșii se porniră pe râsete pogane, păreau că nu se mai pot opri. Șandor-baci se uită pe rând la ei, ținându-se să nu se molipsească, de părea că oarecum se încrunta, ațâțându-i și mai tare. Când se potoliră, îi probozi cu arătătorul, ațintindu-l aproape pe fiecare.

— Voi râdeți, da' nu trece mult și vine poruncă de sus, tot poporul umblă numa cu cizme, să fie țivilizație la toți, nu ca pe vremea iobăgiei.

— Da cine le-a face cizme la toți? – îl scormoni Nionioi să-și mai facă voie bună de împunsăturile lui.

— Ha, cine, cine, ăla nu vine vorba, dacă împăratul dă poruncă, face meșteri mulți-mulți! Și io vrut să iei inaș din buciumani, dar nu vrut nime, că buciumanii făloși, lucră numa la aur și atunci luat de la După Piatră, și acum vră să iei și de la Mogoș doi-trei, că vine lucru mult. Și dumneata umblă cu opinci, deși rușine uit la ele – și arată spre picioarele lui Moise.

— Da cine te pune să te uiți la ele? – îi luă vorba băieșul.

— Cine pune? Cine om țivilizat, dacă vrei să spui verde

Moise⁴ se scoală încet și se apropie și mai încet, ca și cum nu l-ar ajuta picioarele, apoi se oprește cam la jumătate de pas de meșter și începe să dea din cap.

— Eu nu ți-am zis dumitale nicio vorbă de ocară, că n-am avut de ce, da nici dumneata nu trebuie să te legi de om.

— Ce, crede că frică de tine? – și meșterul ridică dintr-odată cârja, poate să se apere, după cât a putut citi în ochii aprinși ai lui Moise.

Și nu s-a înșelat, căci fără veste a pus mâna pe toiul meșterului și s-a răstit să-l lovească, poate chiar în plinul obrazului, dacă Nionioi, care stătea în fața meșterului, n-ar fi sărit să-i prindă mâna ridicată.

— Mă, Moise, fii tu om la rând, doară știi tu de glumă – și Nionioi l-a cuprins în brațe și s-a luptat să-l împingă încet înapoi la locul lui.

Șandor-baci s-a sculat și el și s-a apropiat fără frică de Moise, punându-i o mână pe umăr peste cea a lui Nionioi.

— Io nu vre face sfadă, io nu fost cu nime la judecată și face pace cu dumneata așa că vine la mine să iei măsură și face o pereche de cizme pe felelalt să lucri la șut cu ele, și bagi prin apă cu ele și dacă vine cumva ud acasă, nu trebe dai nicio pitula, uite aici lume multă martor, plătește la mine urna după o săptămână dacă cizma bun.

— Hai, mă, împăcați-vă așa! – strigară câțiva.

Moise se așezase la locul său și își goli sticluța, fără să se mai uite la meșterul rămas în picioare dinaintea lui, rezemat în cârjă.

Tocmai atunci pică și Furcoi, cu traista de piele în spate și cu dălțile într-o mână, cum venea de la Fauri, unde lucra încă din toamna trecută. Nu dădu nicio binețe, ridică doar arătătorul la marginea pălăriei și se uită lung la cei doi, apropiindu-se încet de ei. Șandor-baci îi povesti pe scurt pricina, în vreme ce Furcoi se uita la Moise și aștepta vreun semn, măcar din căutătura ochilor, apoi îl pufni râsul.

Moise ședea mereu posomorât, cu ochii în pământ, abia într-un

târziu s-a uitat întâi la meşter, apoi la Furcoi cu o privire nelămurită.

Furcoi l-a clătinat de umăr.

— Hai daţi mâna şi bem aldămaşul cizmelor, ce-i în mână nu-i minciună, cum o zis cea şi cea – şi Furcoi îi apucă o mână şi o întinse spre meşter care i-o scutură zdravăn de câteva ori.

— Ala fain! Plăteşte io aldămaş la toţi. No, Candin, face comanda la toţi, acum io popa, io chint! – şi se îndreptă spre tarabă să-l vadă de aproape pe Horomoaţă umplând măsurile pentru câţi se nimeriseră în crâşmă.

Aldămaşul se lungi apoi, până ce Coati-neni intră pe uşă să-l ia pe meşter la cina care aştepta de mult pe colţul sobei...

Toamna aceea s-a nimerit să fie frumoasă, mai călduroasă ca alte daţi, anume pe voia buciumanilor care cam întârziaseră cu semănatul prin grădini din pricina răzmeriţei. Mazărea au semănat-o mai mult într-o doară, aproape întotdeauna le-o pişcă bruma şi se alegeau numai cu gustul ei cât fusese crudă. Acuma era pe la începutul lui octombrie şi bruma părea că-i uitase pe buciumam, dându-le răgaz să-şi strângă de prin grădini legumele coapte.

Maria lui Furcoi lucrase toată ziua în grădină cât ce se luase rouă de pe pajişti. Mereu venea cu poala plină şi o golea într-o covată mare din târnaţ. Se apucase mai întâi de mazăre, după care venea rândul castraveţilor, celelalte din pământ – morcovi, pătrunjel, cartofi – mai. puteau aştepta, ca unele căroră nu le pasă de frig.

Culegea în poală şi se lupta cu găinile care se învăţaseră să se vâre printr-o ştirbătură a gardului. Le fugărea, dar când era mai prinsă cu lucrul, se pomenea cu ele pe straturi. Mai cu seamă una neagră şi cu gâtul roşcat era capul răutăţilor, dacă ar fi putut-o prinde, n-ar mai fi scăpat. După-amiază, celelalte se mai astâmpăraseră, poate îşi găsiseră altceva de ciugulit, numai cea neagră îi da de cap. Cât ce o zărea, se uita în lături după vreo zburătură care acumă se cam izprăviseră. Drac să te... răscărind! (Şi lungă *pe un*, de ieşea din gâtulejul ei ca dintr-un fund de butoi) Şi zvâr! cu un castravete care a nimerit-o tocmai după cap. Găina a cotcodăcit speriată, fâlfâind din aripi şi s-a furişat înapoi pe unde intrase pentru a umple curtea de cârcâielile prin care îşi pâra stăpâna atât de crudă pentru o ciugulitură de nimica. Marie şi-a pus în gând ca mâine dimineaţă să nu-şi mai lase bărbatul de a mână până nu astupă gaura aceea. Să nu poată lucra ea hodinită, ba, pe deasupra, să mai şi suduie urât.

Furcoi plecase de dimineață cu aurul la cămară și trebuia să se întoarcă așa pe la amiază, de aceea a pus-o pe Oană, după ce s-a întors cu Chiuț al ei de la vapi, să taie un cocoșel – tot mai avea vreo doi – și să fie amiaza gata pe când s-o întoarce el. Amiaza trecuse binișor, ele au prânzit singure, apoi s-au apucat de cules și de cărat din grădină. Soarele coborâse până spre dunga dealului, când Marie s-a ridicat văitându-se de șale și s-a uitat cum se dau umbrele.

— Tu fină, eu mă duc în calea lui, de bună seamă o fi apucat la beute și cifie știe când vine. Văzut-ai bine că acum îs două săptămâni nu s-o-ntors nevoia până-n ceea zi, mai fără nicio pitula. Ai tu grijă p-acia, c-odată mă duc și viu.

Și a pășit pe fugă în casă, și-a deșertat poala, și-a mai strâns năframa pe cap, cum îi alunecase într-o parte, apoi și-a luat în mână o coajă de pită și a pornit-o pe vale-n jos. Cu pașii ei mărunți și aspri mergea ca o zvârlugă, nici n-a băgat de seamă că s-a apropiat de oraș. Se întunecase când și-a tropăit pașii pe trotuarul îngust, încă mai zorită, ca și cum s-ar fi luat cu cineva la întrecere, în crâșma lui Tutuc era cam liniște, muzicanții tocmai se duseseră în odaia crâșmarului să cineze, iar mușteriii mai mult dormitau pe la mese.

Aproape toți erau biicitimani, se cunoșteau de departe după portul lor alb cu adausuri negre, printre ei abia câțiva nădrăgari, abrudeni sau roșieni. Îl zări pe Ion al ei la o masă mai aproape de ușa bucătăriei, cu încă vrea doi. Furcoi stătea rezemat de speteaza scaunului, cu capul povârnit într-o parte și moțăia, mestecând din când în când și din falei, căci fuioarele mustăților își mișcau vârfulurile ca pe niște cerculețe nevăzute. Cei doi moțăiau și ei, dar mai mult pe rând, unul spunea câteva vorbe pe care celălalt nu le mai auzea, fiind adormit, apoi îl boldea și aștepta răspuns, dar dormea el pe când celălalt bodegănea ceva ce numai el înțelegea, Furcoi auzea și el ca prin vis, de aceea tresărea cu câte o frântură de vorbă urmată de sudalma lui de toate zilele „basama”, sugrumată într-o mormăială care se cufunda undeva în fundul gâtulejului coclit de băutură. Marie se apropie de el ca o umbră, se uită la cei doi și își puse degetul pe buze, apoi prinse a-l cotrobăi prin buzunare. Căută întâi cele de dinafară ale laibărului, scoase de acolo câteva monede albe, coroane de argint, pe care le strecură în poghilarășul ei ținut la sân după pieptar, apoi în buzunarul din lăun. tru. Aici, prada se nimeri mai bogată, de aceea tre’bui să îndese bine cu degetele să mai încapă în pungă. Apoi se lipi de el

ca o mătă care se gudură fără să o simtă stăpânul și dibui cu mâna pe sub pieptar să-și facă loc la chimir, unde avea obiceiul să-și verse mărunțișul.

Tocmai atunci Furcoi a tresărit. Marie nu s-a speriat și și-a întins degetele să apuce cât mai mult, apoi și le-a desertat într-o batistă cu capetele înnodate în chip de pungă. Furcoi a deschis doar un ochi, a bombănit strivind silabele între dinți, încât numai Marie a putut pricepe vorba lui dintotdeauna: „Tu de-a cărora mai ești?”

— Apoi l-a închis la loc, pesemne geana atârna prea greu. După ce a mai scormonit și a strâns în batistă până ce a simțit că nu a mai rămas nimic, și-a vârât legăturica după pieptar la sân, lângă poghilarășul umflat, și-a potrivit năframa și s-a uitat la Furcoi.

— Acuma poți ședeă câtu-ți place – dar încet, ca și cum și le-ar fi spus vorbele pentru sine. S-a răsucit pe călcâie fără să se mai uite la cei doi și a ieșit nesimțită ca o umbră. Pe drum, pașii se făcuseră mai sprinteni, încât nu se culcaseră oamenii când a trecut podul

Izbitei. Oană cernea niște făină când a intrat în odaie, unde era cald, cu focul duduind în sobă, să țină cald oalelor de pe ea. Marie și-a pus banii în cealaltă odaie unde știa ea, dibuind pe întuneric ca una ce le știa toate pe de rost cum vine fiecare la locul lui. Să-l mai aștepte și pe el cu cina, să nu-l mai aștepte, s-au tot cumpănit din vorbe, în cele din urmă biruind Marie: Dacă eu am sosit de când, și pe jos, și el călare și încă nici urmă, n-avem la ce mai sta.

S-au ridicat amândouă de la masă și au prins a orându-i prin casă, Marie cu spălatul vaselor, Oană cu cernutul a încă vreo doi pumni de făină rămasă, când s-au auzit în curte tropote de cal și bombăneli nedesluite.

— Tu fină, ian fii bună, că eu îs toată unsă pe mânuri, du-te fuga și orânduiește calu-n grajd. Și ai grijă să nu pice nevoia cela când scoboară.

Oană și-a șters palmele de șorț și a țâșnit în curte, cu graba uitând să mai închidă ușa, încât Marie se apropie și o împinge cu cotul la locul ei. Se aud alte bombăneli, acoperite de nechezatul calului, se vede că șezuse cam mult la ieslea goală, apoi tropăituri prin curte. Tropăiturile răsună pe trepte, cizmele cad prea de sus, iar când ajung în târnaț, se scutură pe podele să sară orice fir de praf de pe ele. Se mai aud niște bodogăneli, apoi pași apăsați și deodată o bufnitură strașnică și cu troncănelile a ceva ce se dă de-a dura.

Furcoi zbiară o dată, apoi spune câteva vorbe repezite, ca și cum s-ar certa cu cineva care l-ar fi prins de piept. „De bună seamă nevoia o-mburdat laița cu donița cu apă – n-o văzut bine. Să beie, că-l arde în lontru”. Întâi, a vrut să iasă cu lumina și să-i dea apă din donița din cămară, dar și-a tras pe seamă că n-are de ce să-i caute între coame tocmai acum când e cum e mutul mai voinic, vorba buciumanilor. Se aude apoi tropăind prin târnaț cum se apropie de ușă, bodogănind iarăși în limba lui. Apoi se oprește și se aude hoșcăind pe la ușă, pesemne că nu nimerește clanța, în cele din urmă, ușa se deschide, un picior se întinde peste prag și cade pe podea ca din pod, celălalt după el, mai apăsător.

— Heeei! – strigă, de pâlپâie flacăra lumânării.

— Taci, nu face larmă, că-l scoli pe Chiuț! Dă-te iute pe laiță să-ți pus cina, îl zorește ea, poate îl va face să uite. Furcoi se uită întâi la lavița desfăcută în care se zărește ieșit din țol căpșorul lui

Ghiuț, apoi pornește cu pași iuți spre Marie care sta cu spatele la ușă, făcându-se că are zor la oale.

— Hoată, să-mi dai banii! auzitu-m-ai?

Marie se întoarce spre el și îl privește, ca și cum nu l-ar mai fi văzut până arunci.

— Ce-ai zis? – se face a nu fi auzit (ori înțeles) bine.

— Banii! Banii mei, ce te mai faci că n-auzi, hoată ce ești tu!

Marie îl măsoară din cap până-n picioare, pufnește o dată pe nări, apoi își mișcă degetele în dreptul tâmplei.

— Nu-i modru, te-au heunit de cap, de ceri bani de la mine!

Așa-i dacă bei mult, nici nu mai știi de tine pe ce lume ești, bețauosuie!

— N-o mai suci tu că-ncoaci, că-ncolo, fără scoate iute banii care i-ai luat de la mine.

— Ți i-o luat călcătura ori ceasul cel slab, și-acu te pornești pe mine.

— Ba tu ești hoată, că te-am văzut eu când ai băgat mâna la mine-n pojinare, iaba am fost o țără beat.

— Am băgat mâna, ce-i drept, n-am ce tăgădui, da' n-am găsit nicio pitula, oricât mi-am sucit degetele prin cureauă-ți. Ceia ți i-o fi luat, bețauoșii ceia cu care te-ai ortăcit, la aceia trebuia să bagi de seamă, nu la mine, ni la el! Încă tot tu de către pădure!

— Nu mai hodorosî atâtea, scoate iute banii care i-ai luat de la

mine – și Furcoi se apropie de Marie, care, neștiind ce are de gând, se trage după celălalt colț al sobei, cu spatele către perete.

— Ferirea să te mance ți i-o luat, nu mă face să major.

— Ba joară-te! Joară-te acum, ni! – sare Furcoi cu vorba, gata să o apuce de mână. Îi vine să se muște de limbă că s-a vârât singură în capcană. Deodată, îi vine gândul cel bun și se dă un pas mai înapoi, până la laviță.

— Ba eu noaptea nu mă jos, Doamne feri, să știu că se hurluie casa pe mine! Pe cine-ai mai auzit tu jurându-se noaptea? – vâră întrebarea ca să-l abată la alte gânduri. Furcoi se apropie și o prinde de coada chischineului. „Acuma-i acum, oare cum să-l întorc?”

Făcându-se că vrea să-și desprindă coada năfrâmii din mâna lui, își proptește o mână în pieptul lui și împinge din răspuțeri, dar nu izbutește nici măcar să-l clinească. Stai până la dimineață, c-atuncea pe lumină mă jos dară, dacă așa ți-i voia, nu în dricul nopții, că nu-s hoală de pădure ori murojniță de ceea. Dă-te coala după masă să-ți pui cina, că se răcește, mă, că iacă-i miezul nopții și ne-am culca – n-am sta ca tine cu bețușii tăi.

Furcoi smâcește de basma, rămâne cu ea în mână, iar Marie cu împletitura cozilor descolăcită de pe cap spânzurând pe spate.

— Hai, hai, drace, ca să nu mai mâne pită, de nu iau cârligul de sub sobă și te ung o dată peste dricul spatelor, de vezi tot stele verzi, se încrâncenă ea, adunându-și iar cozile cunună în jurul capului.

— Mai lași tu ceva de-acolo – și Furcoi flutură mâna cu basmaua ei, semn că nu știe ce să facă cu ea.

— Hai dă-te iute după masă, când îți spui o dată, să-ți pui cina, că n-om tot zăbăji până la ziuă, bețușurile ce ești tu – și își smulge basmaua, și-o înnoadă din fugă, apoi ia blidul de pe masă și îl umple cu supă dintr-o oală acoperită cu un capac lustruit și îl pune pe masă.

Furcoi s-a așezat pe laviță, ia lingura și începe să soarbă.

— Hi, mă, ce zamă bună, de găină, cu tăiței! mai faci câteodată și câte ceva bun, da' numa așa din nimereală.

— Ba n-o făcui eu, c-o făcut-o fina, că eu am fost tot în grădină, nu mi-am văzut capul...

— Mă miram eu să fi făcut tu așa zamă bună. Bine că-mi spuseși, să știu cui să dau cinstea.

— Cinste de bețuș care nu mai ști trage acasă. Noroc cu bietul cal, că te-aduce el și fără să vrei tu.

— No, zii câte vrei, că pe ici intră și pe ici ies în treaba lor – și arată cu un deget întâi la urechea dreaptă, apoi la cea stângă, apoi se apucă să mănânce mai lacom.

— Știu că ești într-o lăture, ori îți zic, ori ba, tot acolea mă trezesc.

— Atunci dă-mi pace, că mi se răcește zamă, cum mă tot smintești cu vorba ta.

— Bine, bine, da să știi că de-a dor le-a dacă mai vii târziu, trag cu oalele și cu laboșul peste tâmaț, să mance Burcuș, se înclăuda ea ca din senin, punându-i înaintea încă un blid cu un picior de pui fript și cartofi prăjiți, iar alături alt blid cu salată de castraveți.

— No dă, dară, că și Burcuș ar mânca ceva bun. Și mai rămâne ceva pe fund cât să-nting și eu barem o dată.

Mariei îi vine să pufnească în râs și întoarce capul spre ușă, strângându-și nasul cu mâna, ca și cum și-ar înăbuși un strănut.

Furcoi n-a băgat de seamă și îmbucă cu poftă din friptură. Salata îi cronțăie printre măsele.

— Vai, mă, ce salată bună! De la noi din grădină. Hm, hm! – se miră cu gura închisă și cu părere de rău că blidul se golește atât de repede.

Marie freacă blidele cu spălătoarea, le înmoaie într-un blid mai mare de lut, apoi le orânduiește în podișorul de lângă sobă. Ușa se deschide și Oană intră, pășind în vârful degetelor, cu ochii spre pătuțul lui Ghiuț.

— Hi, fină, da bună mâncare mai făcuși, pii haș! De-aiasta nici la căfana de clasa întâi nu găsești, ieie-mă dracu' de-ți mint! Da mai bună și mai bună fu salata iasta de castraveți, acră și pipărată, numa fu prea puțină.

— Bună zoiu, să te stâmpere la rânză, după atâta beătură, îl bruftuluiește Marie, ghicind ce mai vrea.

— Mai adă, tu, fină, un blid, fii bună, c-așa-mi pică de bine!

— Da' nu mai este, mă, omule! Destul ți-o fost unul plin.

— Nu mai este? – se miră Furcoi, clipind din ochii somnoroși.

Ian du-te, tu fină, fii bună, și mai adă din grădină doi-trei castraveți, c-odată-i cureți și-i faci.

— No mai umblă supărarea acuma, noaptea, prin grădină după castraveții tăi, că nu-i fi rupt de foame să nu poți fără ei. Tu nu pricepi că nu-i bine să manei sară atâția castraveți?

— Mă, numa o țără am zis...

— Așadar ă, te arde acolo-n Iontru, bețușule, s-aprinde butoiu-n tine! Du (e la donița cu apă și te astâmpără dacă...

— În doniță nu-i, c-o vărsat-o nu știu cine, se amestecă și Oană.

— Las c-o avut cine-o vărsa, dacă i-o ars de nu i-o mai dat rând, îi luă vorba Marie.

— Stai, nănașule, că-ți aduc fuga de la țărău, proaspetă.

— Văd eu că numa cu tine mai am noroc în casa aiasta.

Oană iese grăbită și Furcoi se uită la blidele goale, până ce

Marie le ia, smâcindu-le de grăbită ce era, ca să le petreacă prin spălătoare. Furcoi bate cu degetele în masă, apoi își ascute fuioarele mustăților cu două degete, încercând să le mai lungească ori măcar să stea drepte până mai zăbovește la masă. Oană s-a întors cu donița umezită de apă și o așază pe masă. Furcoi o ia, suflă de câteva ori peste fața apei, cum o ține aplecată dinaintea gurii, apoi soarbe cu gâlgâituri lungi.

— Toate fură bune-n sară aiasta – și așază donița pe masă, ca să-și petreacă degetele peste buzele umezite.

— Acuma la culcare, nu mai, că deloc îi miezul nopții, îi zori Marie, măturând firimiturile de pe masă cu o cârpă. Fină, culcă-te în ceea casă, că-i patul făciit gata.

— Stai să-mi tragă cizmele, că tu mă ții un ceas.

— Dacă tu nu știi ținea piciorul șa, să se deie...

— Ba tu m-ai învățat cum să tragi de călcâiul cizmei, iacă de atâția ani, dacă ești prea grea de cap.

— De ce nu ți-ai luat dară alta, mai deșteaptă?...

— Da de prost ce-am fost! C-am lăcomit și eu să iau Marie.

Marie se uită lung la el, în vreme ce Oană de abia se ținea să n-o pufnească râsul.

— Hai, hai, că iară-ncepi cu-a tale.

— Ie, uitam să vă spui, c-am auzit azi prin Abrud că s-or întoarce doi din cătănie. Voroveau p-acolo că le-ar da drumul la care li s-o-mplinit.

În odaie înghețară toate deodată și Oană rămase cu cizma în mână, uitând s-o mai așeze alături de cealaltă la capătul laviței.

Marie se uită la el, apoi plecă fruntea în pământ. O umbră se furișă între ei și-i făcu să le tremure genele.

— Poate vine și el, poate nu, adăugă după clipele de liniște

înghețată. Iacă la primăvară i s-ar împlini să vină. Dacă mai vine – și continuarea gândului i se înecă în rundul gâtlejului.

Se sculă de după masă și păși șovăind spre patul desfăcut.

Oană se furișă pe cealaltă ușă, Marie suflă lumânarea și adâncul nopții învăluie odaia în marama ei întunecată.

XVIII

pe la începutul lunii iunie a anului următor, Chiuț ședea la vaci sub Măgura Plaiului. Ieșise în șură abia, după ce ajunsese soarele pe vale, nașă-său Furcoi nu s-a îndurat să-l scoale mai de dimineață, tocmai când e somnul cel mai dulce. Le dezlegase pe rând, întâi boii, apoi vacile și la urmă juninca, să pască pe râtul de lângă șură, cât ține locul lui Furcoi, din culmea Plaiului până din jos de șură, de unde începe iarba lăsată de coasă până deasupra pădurii, îi era cam urât singur și timpul trecea, anevoie, noroc că se mai întrecea cu Burcuș în câte o păcăleală, fiind amândoi cam în aceeași minte. Pe Burcuș îl căpătase nașă-său în vremea răzmeriței, cățelandru rătăcit pe Vulcoi, de la niște oameni fugăriți de pe vale de răul cătanelor. Acum crescuse dulău zdravăn, alb și cu pete sure, cu niște labe mari și păroase, cu care putea face groapă în pământ când scurma cine știe ce vietate vârată pe o gaură cât să poți băga abia degetul. Se vede că avea și el toanele lui, poate îi era și lui urât fără alți câini cu care s-ar fi tăvălit bucuros pe râtul moale din creștetul Plaiului.

Ghiuț se așezase în marginea cărării ce venea de sub culme, din pădurea Măgurii, prin spatele șurii, își scosese strecuța cu merinde de după grumaz și o agățase într-un șteamp al gardului șurii, ca să fie mai slobod când trebuia să fugă după vita care se îndepărtase de pășunatul îngăduit. Cu condoriștea biciului găurea pământul, apoi vâra în găuricea rămasă câte o pietricică sau ce se nimerea la îndemână, o astupa la loc strângând roată cu degetuțele pământul de deasupra. Se mai uita o dată, aplecând capul în cealaltă parte și dacă nu mai zărea nici urmă de găurice, se scula și se muta cu un pas mai încolo, ca să vadă și acolo cum se dă pământul la sfredelit cu condoriștea. Prins cu lucrul, mai uita să ia seama de vaci și, când își aducea aminte, tresărea, înălța capul și se uita după ele, numărându-le în gând, iar dacă vreuna trecuse cumva hatul, sărea în două picioare și alerga, cu biciul desfăcut, să o aducă înapoi în plesnetele lui, ca pe o mireasă. Burcuș se lua după el și, fiind cu patru picioare, îl întrecea cu mult și se da înaintea vitei, unde începea să hămăie, spunându-i pe limba lui că

îndată vine cel cu biciul și va fi vai și amar de pielicica ei. De cele mai multe ori, vita prindea de veste – sau pricepea din lătrăturile lui Burcuș – și o rupea la fugă, fără să-i mai dea rând lui Ghiuț să o croiască peste spinare. Când aștepta în picioare pe râț, plesnea cu biciul câte un fir de lăptiuc pe care nu-l paște nicio rumegătoare, iar dacă se înfășură cumva în pleasna biciului, Ghiuț îl desfăcea și cu capătul de unde începea să cadă câte un picur alb și gros ca laptele voia să ungă nasul lui Burcuș, care se îndepărta înciudat. Ghiuț alerga după el și amândoi dădeau ocol miriștii, până ce se lăsa păgubaș și se așeza pe pajiște. Aici, își trecea vremea rupând câte un păiuș de țipirig pe care și-l strecura printre dinți, iar când i se ura de el, îl scuipa ca pe un lucru de niciun folos. Când întorcea capul înapoi, zărea pe Burcuș culcat la doi pași, cu capul întins pe labelle dinainte, gata să tragă un pui de somn, dacă n-ar fi fost blestematele de muște care i se pun pe nări ori pe coada ochilor. Dacă vreuna îl întărită din cale-afară, o pândeste și, când îi vine bine, o hăpăie dintr-un căscat și o clănțâne în dinți să-i fie pomană.

— Știu eu de ce te-ai așezat iară lângă mine: să nu mâne fără tine, așa-i?

Burcuș se uită în ochii lui, întinde grumazul și clatină din vârful cozii. Ghiuț se duce și ia strečuța din șteampul gardului, apoi ia de sub peretele șurii o covățică cu coadă în care dau sare la vaci și se așază pe răzor, cu picioarele pe marginea cărării. Burcuș sare și se oprește dinaintea lui, adiind din coadă cu atâta putere, încât i se clatină picioarele de dinapoi.

— Stai, că-ți dau și ție, da' tu ai mai căpătat o dată de prânz acasă, nu ca mine.

Burcuș parcă înțelege, fiindcă dă din coadă mai pogan. Ghiuț scoate ghioaba din strečuța și lingura de lemn, cu coada mai lungă ca ghioaba, ca să ajungă bine în fundul ei, desface capacul lipit la gură cu cocoloș de pită și varsă în covățică lapte cu miezuri de mălai. Ca să nu-i dea cumva mai subțire, Ghiuț trage cu lingura duminicăturile de mălai de la fundul ghioabei care cad plescăind și împrôscând stropi subțiri alburii. Când crede că e destul, mai măsoară din ochi și cât a mai rămas în ghioabă.

— Ți-i destul, că-mi pare că-i mai mult la tine.

Burcuș întinde grumazul, cască o dată să i se vadă limba din gură și-i tremură picioarele, de cum se scutură dând din coadă, dar nu

sare să se înfrupte până ce Ghiuț nu-i spune „mâncă, Burcus!”

Dintr-odată e cu gura în covățică, lipăie cu limba și adie cu coada, poate să-și țină cumpănă lăcomiei. Ghiuț se uită la el cu coada ochiului, în vreme ce scoate lingura plină și o soarbe pe de o lăture, cum l-a văzut pe nașu-său că se mănâncă afară pe hotar, cu astfel de unealtă. Câteodată, își mai aruncă ochii și în lături după vite, dar toate stau pe locul slobod, ca și cum ar ști și ele că nu se cuvine să-l smintească de la mâncare, îi plăcea de ce e în ghioabă, laptele cam gros și dulciu de la Mandraia cea cu clopot, iar mălaiul și mai dulce, te satură cum e mai bine. Burcus a fost mai harnic, a isprăvit de mult, mai dă cu limba pe de margini după câte un strop, până ce răstoarnă covățica. Atunci se uită drept în ochii lui Ghiuț, cu ochii lui blajini, ca și cum ar mai cere.

— Tu gătași mai iute, dacă ai limbă mai lungă. Da altul nu mai capeți, că n-am de unde.

Burcus nu zice nimic, mai cască o dată, apoi se tolănește pe pajiște, cu spinarea spre Ghiuț, să i se vadă peste Plaiu, până acolo jos, unde se zărește drumul alături cu valea. Ghiuț soarbe fără grabă, să-i rămână dulceața mălaiului între dinți, cu pălăria cam pleoștită pe ochi să nu-l bată soarele. Deodată, se pomenește cu o pufăitură lungă și cu aburi calzi în ceafa, apoi cu ceva umed și aspru ca o pilă.

— Nea, Bodor, nu mă linge, că-ți dau cu lingura-n cap. Bodor închide ochii când vede lingura ridicată spre el, dar limba și-o mai lungește să-l poată ajunge la ceafă. Ghiuț se lasă într-un cot și vârf iute mâna în fundul strecuții. Stai, că de tine numa așa mă scap – și scoate o coajă de pită, pe care i-o vârf între buze.

Bodor o prinde și începe să o macine, mișcându-și falca de jos dintr-o parte în cealaltă, cu grumajii întinși – nu cumva să-i alunece jos vreun strop de dulceață. Apoi se întoarce în cealaltă parte și prinde a paște mărunt, fluturându-și coada după roiurile de muște, din ce în ce mai băgăcioase odată cu ridicarea soarelui pe cer. Mai scapără și din câte o copită când vreuna s-a lipit prea tare pe la îndoitura piciorului.

După ce a prânzit, Ghiuț duce covățica la locul ei sub peretele surii, apoi se așază pe răzor cu picioarele în cărare și se uită cum pățite Bodor, întâi, se apleacă și cască gura să apuce iarba, pe care dintr-odată o și adună cu limba încovoiată ca o secere, apoi o mușcă smâcind cu gura, fără să mai mestece. Doar câteodată, când cocoloșii! de iarbă a fost prea mare, ridică botul și macină din fălci, până ce în dat

drumul pe gâtlej la vale. Ghiuț se uită mereu cum își încolăcește limba în jurul firelor de iarbă și mușcă, fără să-și muște limba, cum pătește el câteodată. Cu coada ochiului a zărit juninca pornind la vale să apuce ta iarba necălcată, lăsată de coasă.

Vacă-vaa, hoo! Da' unde te duci? Napoi, că vin la tine și te ung cu /. ghiciții altfel ca ieri!

Juninca s-a oprit și flutură o dată din cap, semn că nu-i place porunca stăpânului. Ține capul sus și se uită undeva înainte, poate se gândește la ce a fost ieri. Apoi se apleacă și își împlântă gura în pășune, de unde se vede că și-a adus aminte ce a căpătat ieri și socoate că e mai cuminte să pască pe locul slobod.

Ghiuț a zărit o furnică târând un gândac de câteva ori mai mare decât ea și se uită cum se strecoară printre păiușe. Când gândacul s-a înțepenit pe după un fir de lăptiuc, furnica îi dă ocol, apoi tot încearcă, până ce izbutește să-l desprindă și apucă mai departe pe drumul ei. O fi de la vreun mușuroi din marginea pădurii, unde sunt multe și mari, să nu poți sări peste ele. Cum stă așa aplecat, cu ochii la furnică, Burcuș se apropie și îi ia pălăria din cap, apoi pornește cu ea pe cărare încolo, către pădurea de pe Măgură.

— Burcuș, lasă colopul, nu mi-l hănți, că mă sfădește nănașa – și pornește în urma lui. Burcuș tropăie mărunț din picioare pe cărare încolo, cu coada făcută colac și cu capul puțin într-o parte să-l poată zări pe cel de dinapoia lui. Burcuș, n-auzi? Că te tai cu zghiciu, de vezi tot stele verzi! – și o ia la fugă, cu biciul târâș să-l poată croi când îi vine bine.

Burcuș nu-l așteaptă, o ia și el mai repede, iar coada și-o ține mereu colac, anume să-i facă ciudă. N-au ajuns în capul locului și Burcuș lasă pălăria în mijlocul cărării, apoi o pornește într-o goană turbată, de-i sar smocuri de iarbă de sub tabele de dinapoi, cum se aiantă ca o săgeată.

Din pădure s-a ivit un călăreț care vine drept spre ei, ținând inima cărării. E îmbrăcat cu haine verzi, iar în cap are un chipiu înalt, pe care se zărește ceva strălucind. Când a ajuns lângă el, Burcuș sare în lături din cărare și latră ca la urs, chibzuind cam pe unde s-ar apropia mai bine de cal. Cătana îi strigă ceva și câinele tace dintr-odată, lăsându-se departe în urma lui. Călărețul vine pe cărare până dă de pălăria lăsată în mijlocul ei, descăleca, o ia în mână și se apropie. Ghiuț așteaptă în cărare, buimăcit de ce-i vedeau ochii, cu mâinile întinzând

de biciul dat pe după umeri, cum îl văzuse pe nănasusă.

— Tu cine ești, mă? – se răstește ca la armată.

Ghiuț clătină o dată din cap și dă din coate, apoi zâmbetul i se îndulcește când îi vine în minte răspunsul potrivit.

— Ia, griesc de vaci.

Cătana s-a oprit cu pălăria lui în mână și se uită de-a rândul.

— Numa tu ești la ele?

— Numa eu. Și cu Burcuș, adaugă după o clipă.

— Aha! Tu grijești de vaci și cânele grijește de tine, de-aceeați-o luat colopul, e dară? – și îi așază pălăria în creștetul capului.

— Îi place și lui să se joace.

— Că ție nu-ți place de fel, îi ia vorba soldatul. Ghiuț dă din cap a nedumerire, apoi râde. Cum te cheamă pe tine?

— Gheorghe, da mă strigă Ghiuț.

Soldatul nu zice nimic, se uită iar lung pe plai la vale, apoi la fiecare vită. Calul s-a apropiat de el, își freacă botul de mâneca lui, poate să fugărească muștele, apoi prinde a rupe iarba de la picioare cu dinții lui lați și ascuțiți. Ghiuț se clatină de un picior ca să-și găsească mai bine locul, apoi, când cătana și-a întors ochii la el, prinde mai mult curaj.

— De bună seamă ești Culuț.

— Da' tu de unde știi, mă? – și soldatul prinde a râde, apropiindu-se mai tare.

— I-am auzit vorovăind nănașul cu nănașa, că tot mereu te pomenesc.

— Atunci hai să stăm și noi amândoi de povești, ce zici?

Ghiuț clatină iarăși din cap a nedumerire și râde subțirel. Culuț agață frâul în oblâncul șei și lasă calul slobod.

— Nu fuge?

— Nu, dă-l amarului, c-o fi sătul de atâta fugă. Da câte vite are nănașu-tău?

— Aiestea care se vād. Să ți le spui pe rând. Cela-i Bodor, de stă și se uită la tine, dacă nu te cunoaște. Bodor se uita la ei, cu capul ridicat, cu câteva fire de oarbă spânzurându-i la colțul gurii, cum se oprișe din mestecat. Când mă vede mâncând, ales când nu vine pe mine să-i dau și lui o coajă, c-așa l-o învățat nănașul. Da atâta-i de tare, de p-acia fel de bou nu-l poate bale, da și de car trage cât doi, de mima trăsnește cu roțile prin pietrile de pe drum când mâna piatră la

șteampuri. Celălalt, cheșei pe cap, îi lambor, îl prinde de-a stânga, dacă-i mai slab. Vaca ceea umflată, Rujana, îi de-a făta, acuși se-mplinește, de-aceea-i ca o bute. Iastălaltă, albă pe grumaz și pe frunte, îi zice Mândraia și are o vițelușă atâta de faină, numa n-o vezi, i-aci-n poiată. Și mai este juninca, da aceea n-a nume.

— Și-atunci cum o strigi?

— Vacă-vaa, și știe că-i ea.

— Acuma bag de seamă că toate-s cu lanțuri le-n grumaz.

— Vezi că n-ajung la ele pe grumaz, că ele-s mai înalte cu cât, și-atunci le dezleg numa de la iesle. Culuț dă să râdă și i se uită în adâncul ochilor, dar Ghiuț nu-i dă rând și-l prinde de mână. Haide numa să vezi vițelușă, câtu-i de mândră – și îl trage spre poiată.

Ghiuț se întinde să descațe încuietoarea, n-ajunge de jos și se cațără pe prag, dar Culuț i-o ia înaintea și deschide el ușa. În fundul poieții, vițelușă stă culcată și rumegă, iar când se apropie cei doi, se scoală și se întinde pe picioare, de stă să și le înțepenească, apoi întinde botul spre ei. S-ar apropia mai mult, dar n-o lasă sfoara cu care e prionită la iesle.

— Vezi câtu-i de blândă? – și Ghiuț o apucă de vârful cornițelor, ieșite în creștet cât două alune. Iar scarpin-o aici pe glugă, sub grumazi. Culuț se apropie și o scarpină încet pe gluga ce-i atârna ca un lăvicer. Vițeaua întinde grumazul și înalță capul, ca și cum ar vrea să-și lungească gâtul până în pod. Ai, Doamne, dă-i și place, nu s-ar deochea – și lui Ghiuț îi vine să scuipe într-o parte, dar uită, cu gândul la altele. Bine că veniși, să-i cosești o țără de iarbă de-aci din gard, că mănă și ea. Nănașul totdeauna-i dă câte o mânuță, să vezi cum își bagă nasu-n ea și alege ce-i mai bun, câtu-i de mică. Culuț o lasă și se întorc să intre în șură după coasă. Vezi că-i acolo, după ușă, aninată-n perete. Culuț o găsește și iese cu ea afară, unde se uită la ea, întorcând-o pe o parte și pe cealaltă.

— Ai, coasa mea, săraca, ce-o ajuns!

Ghiuț râde, sucindu-și pălăria pe cap.

— Taie numa așa ca o mână, că trebuie să mă duc fuga să-l întorc pe Jambor – și picioarele-i scapără când sare lațurile peste gardul șurii, apoi se aude pocnind din bici și spunându-i ceva lui înmbor, să țină minte cât or mai sta amândoi acolo sus pe Plaiu.

Culuț se duce cu mâna de iarbă în poiată, iese și II n» de niin în cărare, din sus de gardul șurii. Se așază amândoi unul Iflu-a nilul și se

uită jos pe vale. De acolo li se vede acasă, iiii tfl» «numai o parte din acoperiș și cuptoria, din sus de ea, lipită de șopru.

Limbi de fum se ridică subțîindu-se din ce în ce, până se fac nimic în limpezimea văii.

— Văd că iese fum de-acasă.

— Fac pită astăzi, nănașa și cu mama. Pe când coborâm, verzarele și cocoroadă îs gata scoase din cuptor. Vezi cum te-ai nimerit să vii togma la cocoroadă caldă.

— Da' ție nu-ți place! – îl întărată Culuț.

— Ba-mi place, o io, să tot manei de-aceea!

— Cam vreo cinci-șase, îl încearcă iarăși Culuț.

— Ba una-i destul, că nu poți mai mult.

— Și vacile cine le mulge?

— Nănașa ori mama, care cum se nimer. Dacă nu stret vacile, stau până iese careva.

— Da tata nu vine niciodată?

— Ba vine și el cându-i slobod de la baie, da' mai mult sară se nimere, că nu prea are rînd, dacă-i homan.

Culuț se uită lung la el, apoi îl prinde pe după cap.

— Tu știi unde băiește acuma?

— Știu, cum să nu, aci la Fauri, chiar unde trece drumul de după Corabia încolo, nu trecuși p-acolo când ai venit? Culuț dă din cap că nu, cu ochii într-acolo, dar de la șura lor nu se vede decât vârful

Corăbiei, ca o căciulă peste culmea din față. Am fost și cu carul cu boii la mînat piatră și atunci m-o luat nănașul și m-o băgat și pe mine pe baie până acolo la ori.

— Și cumu-i pe baie?

— Ho, Doamne, numa lemne prinse așa lungiș și cruciș, și aer de-acela tare și nu știu cum, trage cam acru.

— Dar frică nu ți-o fost?

— De ce să-mi fie? Că nănașul merea înainte, eu un pic mai dinapoie și-mi tot arăta și-mi spunea. Că mi-o spus, când ne-am băgat:

„Haidă să-ți arăt, că dacă nu vine Culuț, ție îți rămâne aiasta”.

— Vezi c-am venit și acuma nu-ți mai rămâne ție – și îl strînge spre el, căutându-i privirea dacă nu s-a posomorât cumva.

— O, nu-i bai de-aceea – și Ghiuț lapdă cu mîna.

— Lasă, că până la urmă, ne-om înțelege noi cumva, le dară? – și-l trage mai tare spre el, apoi se pornesc amândoi pe răs. Și tu ce-ai

mai făcut acolo?

— Am stat înaintea boilor până o încărcat nănașul piatra, după aceea m-o pus iară în car și-am venit până la șteampuri.

Da la șteampuri n-ai lucrat, îl întărită Culuț.

— Ba lucrat-am și acolo, cu nănașa ori cu marna, ia spălat la hurca, totdeauna când nu mă nimeream la vaci. Și mi-o arătat nănașul și la șaitroc cum se alege.

— La școală nu umbjj.

Nu, că de-ahia am împlinit șase ani. Poate pe anul ce vine.

— Da stai că nu te-am întrebat: cum o cheamă pe mă-ta și de unde-i?

— Aiasta nu știu, că eu aici m-am pomenit și iț-am auzit să fi venit de undeva. Și nici nu știu cum o cheamă.

— Cum se poate aiiista? Tu n-ai auzit cum o strigă?

Nănașul și nănașa tot „fină” îi zic. Ceilalți nu știu, că nu mă prea duc, că strigă copiii „fochiu” după mine.

— Da’ tu știi cine ți-i tată?

— Am întrebat-o odată pe mama și s-o apucat de plâns. Și de atunci n-am mai în (rebat-o.

Ghiuț se uită la el și Culuț vede în ei o umbră de durere, dar copilul își pleacă repede privirea în pământ, poate să și-o ferească și începe să smulgă câte un fir de iarbă. Culuț are o tresărire, se duce înapoi pe finii gândului, dar numai până la un loc, apoi și-l curmă dintr-odată, scuturându-se ca de ceva Jemut. Întreabă apoi, mai mult într-o doară:

— Da iasta a lui Coleșeriu, Salvina, ce face?

— O, s-o măritat astă-toamnă la Lupulești.

— Cumva după Gheorghea Lupului?

— Așa-mi pare că Am văzut când or dus-o cuscii pe drum, c-or făcut acolo uspățul.

— Și pe soru-mea de la Poieni o cunoști?

— Cum să nu, că de câte ori se duce la Abrud, se bagă pe la noi.

Are trei copii, cel mai mare...

— P-acela îl știu așa, era-n fașă când m-o luat cătană. Da Dinuț a lui Coleșeriu?

— Lucră și el la baie cu tată-se, acuma îi aproape fecior. O fost și el la bătaia de la Valea Cerbului, l-o pușcat printr-un picior, da s-o tămaduit.

— Tu n-ai fost acolo, îl încearcă iarăși Culuț.

— Nu, c-am stat aici la șură lângă vaci, c-or fost plecați toți, și mama și nănașa, la tapat pietri din vârful Bolundețului. Am auzit de aici tot pușcături și cum strigau, de holăia pădurea până aici în

Măgură. Ai, Doamne, da ce-o fost acolo! Trei zile or tot îngropat la morți și nu-i mai puteau birui.

— Rumâni de-ai noștri?

— Ba nu! Unguri de-a lui Hatvany, da acela am înțeles c-o scăpat cu calul p-acolo pe coastă-n sus, când o văzut ce prepestenie-i pe vale-n sus, acolo la Bolfu.

— Da uitai să te-ntreb: de când băiește tata la Fauri?

— De când s-o slobozit hotarul, este de vreo doi ani. O făcut târșejie cu Sumnionu lui Țandărău și cu mai mulți, da ei doi îs homani.

Sloboade bine aur baia aceea, că nănașul și-o tot făcut câte ceva.

Are acuma căruță nouă, ferecată și cu jilț de cela cu fedăre, stai pe el ca domnii-n trăsură, nu te zdruhăie.

— Tu de unde știi?

— Am fost și eu la Abrud cu nănașul, și încă de mai multe ori, că la nănașa-i pare bine, zice că dacă-s eu cu el, vine mai iute acasă.

Culuț începe să râdă, și Ghiuț după el.

— Dă-i cam place să stea p-acolo? – încearcă mai departe Culuț.

— Vezi c-apucă la beute cu mai mulți, că se dau pe lângă el după ce vine de la cămară și nănașul le dă la toți, zice că lui nu i haznă să beie numa el și alții să se uite. Și dă și la țigani să-i zică, numa pune coroana aci pe unghie și le-o zvârle oblu-n sus s-o prindă, că zice că dacă pică jos, rămâne iară lui.

Râsetele se stârnesc din nou. Culuț îl strânge spre sine, semn că ar vrea să-i spună tot de-aceștea.

— Da ție-ți place cum zice banda ceea?

— Ai, Doamne, da zice fain, de-ți pare că s-o tot auzi, nici ffu-ți mai trebuie de mâncare, nici nimic! Numa-s cam scumpe zicălile.

La nănașa i-i ciudă că le dă bani să-i cânte și că le dă de beut la ceia de se strâng pe lângă el și când vine acasă se tot răcătuiește la el și-i strigă „bețauosule”.

— Și tata ce zice?

— El râde și zice: las să beau, că eu câștig. Acuma-s și eu domn!

— Da' ție îți dă ceva?

— Dă, cum să nu! Totdeauna când vine de la Abrud, mi-aduce

câte un pup și turtă dulce. Și astă-toamnă mi-o adus chiar un căruț, făcut oblu cum îi câinii după boi, cu loitre și cu șiregle, numa câtu-i mic, spițele roților nu-s de-o palmă de-a mea.

— Și ce duci cu el?

— No, mă joc așa, îl trag după mine. Da odată am adus și sare de la boltă, da atunci mi-o ajutat nănașul, că vine o țără cam la-n susu.

Soarele se ridicase binișor, dogoarea zilei se împrăștiase și peste Plaiu – deși câteodată mai adia câte o boare răcoroasă cu miros de rășină dinspre pădurea de pe Pârâu Plaiului. Musculițele de pădure se înfierbântaseră și ele și le dădeau târcoale, zumzăind ascuțit pe la urechi.

— Oare nu stret vacile?

— Vacile nu prea, da juninca ceea, ea-i mai gingașă și se pornește mai iute. După ea se iau și vacile, da o dată nu, văd că tot pasc

— Și întinse o mână spre colțul din jos al locului, unde i se zărea spinarea, peste gardul șurii. Da cânele nu l-am mai văzut de-atunci, oare ce s-o fi făcut? – și Ghiuț întoarce capul înapoi și! arătă.

— Iacătă-l dinapoia noastră, stă să ne-asculte ce vorbim.

Culuț se uită și el înapoi. Burcuș ședea lungit pe burtă, cu picioarele de dinainte aduse sub grumazi, să-și poată așeza capul pe ele. Când îi văzu pe amândoi că se uită țintă la el, începu să adie din coadă.

— Vezi că te cunoaște?

— După ce știi?

— Uite-l cum dă din coadă! El te simte cine ești. Ian zi-i numa să-ți deie laba, cum l-o-nvățat nănașul.

Culuț se apleacă să-și poată face dreapta mai lungă, cu degetele răsfirate:

— Burcuș, dă laba!

Burcuș întinde puțin grumazul, uitându-se cu ochii lui blajini prinși de o undă de sfială, apoi ridică fără grabă laba, ca și cum ar fi prea grea și o lăasă încet în palma deschisă. Culuț i-o prinde și i-o leagănă de câteva ori.

— Așa vezi! Acuma ne cunoaștem și-amândoi.

Juninca s-a oprit din păscut și se uită la vale cu botnt ridicat.

— Vacă-vaa, napoi! – îi strigă Ghiuț, cu glasul lui pițigăiat, îmi pare că are de gând să-și bârlige coada și s-o ieie – vorbește ca pentru sine.

— Le mâi lăsăm o țără, dacă mai stau. Poate iese cineva de-acasă.

Ghiuț dă din cap, ca și cum totul ar atârna de părerea lui, apoi se mai uită o dată roată. Toate pasc, dar cel mai bine stă calul înșăuat, pare că ar fi priponit. Măi Ghiuț, nu te-am întrebat de casa ceea ce se vede peste drum de-a noastră: cine stă acolo? Că eu n-am apucat-o p-aceea.

— Acolo o stat doamna noastră, cum îi ziceau buciumanii.

— Aha, Catarina Varga! Și-acum tot acolo-i?

— Ba nu, c-o venit odată un vlădic de la Sibiu și-o pus în sanie și de-atunci n-o mai văzut-o nime. Eu eram mic, n-o mai țin minte, da oamenii povestesc mereu cum or curs să-i țină calea aici la Dealu Mare...

— Și?

— No, cela s-o dus ca fulgerul cu sania, că era cu patru cai, trecuse pe când or ajuns buciumanii în Pârău Bolundețului. Mai bine întreabă-l pe nănașu, c-o fost și el acolo, eu numa ce-am auzit din el.

Deodată, juninca ridică botul și flutură din cap, apoi își îmbârligă coada și stă locului, poate să asculte mai bine bâzâitul strechei.

— Lacă-i gata, nu mai putem sta – și Ghiuț se ridică în picioare, gata să pornească spre ea.

Culuț se scoală și e!

— Hai dară să le mânăm la apă.

— Ba, lasă că le mâi eu, du-te mai bine și le rănește până mă întorc cu ele, așa isprăvim mai iute. Vezi că lopata-i coala după ușă, unde ne-am băgat la vițelușă.

Și pornește fuga, căci juninca a și luat-o la vale spre vălăul din capătul pădurii. Ghiuț strigă și la celelalte și toate se înșiruie să apuce pe cărarea ce duce la vălău. Culuț se apucă de rânit, nu prea are mult de lucru, a isprăvit pe când sosesc vitele. Leagă întâi vacile, apoi în cealaltă poiată boii, în vreme ce Ghiuț mai aduce o mână de iarbă rămasă pe cositură și o așază sub botul vițelei, să nu i-o poată apuca maică-sa. Apoi au pus retezurile la uși și pornesc la vale, Culuț cu calul de frâu.

— Pe unde apucăm, pe dincoace, ori pe dincolo?

— Ba-i mai bine p-aici cu calul, că-i loc mai larg și se vede mai bine – și Ghiuț arată spre stânga, la cărarea ce coboară o vreme pe

culmea Plaiului înainte de a se afunda în pădure.

— Atunci ne-ntâlnim cu care iese să mulgă.

— Întâlnim, dacă n-o ia cumva pe dincolo pe pârau. Mama mai mult p-acolo iese, zice că-i mai scurt, da mie nu-mi place așa.

— De ce?

— Tot prin pădure te duci până aici sus la vălău și cărarea se tot suce câte un brad, mai și aluneci dacă nu bagi de seamă. Tu pe care ieșeai mai mult, vezi, când erai acasă?

— Nu mai țin minte, da tot cam pe-o formă.

Și coboară printre garduri, în mai multe locuri, cărarea se strâmtează, de nu mai poți pași alături. Ghiuț o ia înainte, sărind peste fagușurile săpate curmeziș. Calul se aude în urmă strănutând pesemne musculițele vreau să se adăpostească în nările umede și călduțe. Când bagă de seamă că s-a depărtat, se oprește până îl ajunge Culuț. Burcuș nu se ține de rând, o ia înainte și abia la câte un cot așteaptă, nu cumva ceilalți s-o ia în altă parte, iar când îi vede apropiindu-se, se năpustește la vale, stârnind pietricelele cărării cu labelle lui groase și păroase. Când ajung la un cot la marginea de jos a pădurii, aproape de gura pâraului, Burcuș sare gardul și o ia drept la vale, fără să-i pese că ia iarba năltuță în picioare.

Acum să vezi că Burcuș fuge înainte acasă și te spune.

Pe ce știi tu?

Îl cunosc după cum fuge de pogan. Lasă numa că-i vedea, c-acuși ajungem.

Burcuș aleargă mereu înainte, după ce a apuca pe drumul din stânga văii. Cotește pe lângă crâșma lui Horomoață, iar când se apropie de casă, își face vânt și sare peste gard, nu mai dă rând să-i deschidă cineva poarta. Se urcă pe trepte în târnaț, zgârie cu laba pe ușă și prinde a hămăi rar și îndesat.

— Mă, ian vezi ce bai are cânele, de ghioară pe ușă.

— Da du-te tu, că eu m-apuca să mă rad, vorbi Furcoi, fără să întoarcă privirea, cum ședea pe scaun în fața oglinzii proptită de o cană la un colț de masă.

— Da și eu îs toată unsă pe mânuri de la verzarele aiestea, și până mă șterg...

Câinele nu se mai aude, Furcoi se scoală cu obrazul albit de săpunele și deschide ușa.

— S-o dus, iacă nu-l mai văd, Cine știe ce... – și se întoarce iarăși

la masă și prinde a se rade.

În odaie e călduț, mai mult de la mirosul de pită coaptă, care se lipește de nări. După câteva clipe, se aud pași ușori pe trepte, apoi hămăituri rare și îndesate, cu hoșcăieli pe ușă.

— Ian vezi, mă, că iară-i acia!

— Așa, sinintește-mă și de la ras pentru un câne.

— Stai că mă șterg eu pe mânuri, dacă tu...

Furcoi o aude cotrobăind prin lavița-pat, apoi capacul lăsat să cadă, dar câinele nu se mai aude. Marie se apropie de ușă și o deschide cu sfială.

— Iacă iară s-o dus. Oare de ce?... – și cuvântul i se îneneft în grumaz. Ba stai că vine nu știu cine.

Furcoi sare de la masă cu briciul în mână și cu o jumătate de obraz rasă și se uită și el pe ușa deschisă. De după colțul drumului vede apucând spre casă pe Ghiuț și pe o cătană cu chipiu înalt, cu un cal după el. E cam departe și nu-i văd bine fața. Se uită amândoi și așteaptă să se apropie. Ghiuț pășește alături, făcându-și vânt cu mâinile, cu fața voioasă că aduce și el pe cineva la casa lor.

— Tu, iacă-i Culuț! – sare deodată Furcoi și, uitând că ține briciul într-o mână, coboară treptele în fugă să deschidă poarta. Atunci bagă de seamă că-i cu obrazul săpunit pe jumătate și cu briciul în mână și dă să se întoarcă în casă, dar, când o zărește pe Marie plângând cu fața în palme, uită unde a plecat și se oprește. Așa, că nu l-ai plâns destul, mai plânge-l și-acuma, că-i aci.

Apoi se întoarce iarăși în curte să-l întâmpine pe Culuț care trece pe poartă în urma lui Ghiuț, îmboldit de botul calului zorit de muștele de pe vale.

— De-abia ai mai scăpat și tu! Bine că te-o adus Dumnezeu sănătos. Vrea să-l apuce în brațe, dar abia atunci își aduce aminte cum e și și-ar da capul înapoi, să-i cuprindă numai mâna. Culuț îl strânge însă vârtos și-l sărută apăsător pe amândoi obraji. Așa, că te făcui tot săpunele și pe tine! – și se apucă, de râs toți trei. Hai în casă, să vezi că mă-ta s-o pus pe plâns și acuma că te vede, bag sama nu și l-o-implinit la vremea lui – și iarăși se pornesc pe râs.

Ghiuț prinde frâul calului din mâna lui Culuț și îi fugărește buzgarii de pe grumaz de care de-abia se mai poate apăra fluturând cu coada și lovindu-și burta cu copitele.

— Ho, cine s-ar fi gândit că... Ne-am tot mirat ce are cânele de

latră așa la ușă și ghioară cu laba?

— Vezi că-i așa cum ți-am spus eu? – izbucnește Ghiuț, apucându-l de o mână pe Culuț, care i se uită în ochi și râde.

— Hai dară să ne băgăm în casă – și Furcoi îi prinde o mână.

— Să băgăm mai întâi calu-n grajd să nu-l mai mance buzgarii aieștia, că-i tare gingaș.

— Lasă că-l duc eu, numa să gât cu rasul aiestă, până atunci îl ține Ghiuț. Hai, c-odată mă rad.

Urcă amândoi pe trepte. Furcoi se grăbește și trece pe lângă Marie, fără să se uite în lături. Marie lasă șorțul de la ochi și se uită la Culuț, oprit la un pas de ea. Se uită, zâmbește și rămâne încurcat.

— O, dragul mamii, bine că te mai văd o dată! Marie se ține să nu izbucnească iarăși în plâns, îl cuprinde cu brațele și, cum e mai mică decât el, își lipește obrazul de pieptul lui. Apoi se desprinde și îl ia de mână. Hai dară-n casă, dă-i tot buntuzât, dac-am făcut pită – și îl face să se așeze pe laviță, după masă. Ce să-ți deie mama de prânz?

— Mai întreabă și tu, că el nu vede verzarele și cocorăzile calde gata, cumu-s mai bune, se amestecă tatăl, aplecat în fața oglinzii.

— Ho, de când n-am mai mâncat de-acelea, am și uitat! Da stai să prânzim toți, nu numa eu.

— Apucă-te tu numa, că și noi te-ajungem deloc. Iacă eu îs gata, mă duc și bag calul și viu și eu. Pune numa pe roasă, Marie, nu te teme, că nu se răcesc.

Marie ia blidele călduțe de pe sobă și dă să le pună pe masă.

— Mai așteaptă o țără, mgmă, vreau să mă schimb, că mi-o fi destul șapte ani cu mundirul aiestă.

— Bine faci. Du-te dară-n ceea casă, că-s acolo-n ladă hainele, așa cum le-ai lăsat. Numa poartă-te, să nu se răcească. Iacă mai pun un lemn pe foc.

Când se întoarce Furcoi cu Ghiuț, iese și Culuț din odaia vecină îmbrăcat buciunănește, cioareci cu șinor și cămașă albă, cu flori negre la gât, pe piept la vale și la încrețitura mânecilor. Marie se uită la el și ochii i se umezirează din nou.

— Acuma mai sameni cu tine, că-n cele haine mi se-mpărea că n-ai fi tu.

Furcoi aduce din cămară o sticlă, întreabă pe Marie de niște păhărele, apoi le înșiră pe masă lângă blidele vârfuite. Ciocnesc câte un pahar, e îndemnat și Ghiuț să-l pună barem pe limbă, acumă, când s-a

întors fiul cel pierdut. Marie ia și ea un verzar în mână, mușcă din el, apoi tot molfăie – așa se poate uita mai bine la Culuț, să-i prindă toate semnele lăsate de cei șapte ani de cațăr le. Ghiuț ține cocoroadă cu amândouă mâinile și mușcă numai din marginea întreagă, ca și cum ar vrea să-i dea ocol până nu se mai vede. Furcoi mai întreabă câte ceva, dar așa mai mult să nu mănânce pe tăcute.

— Ghiuț, cu mă-ta vă întâlniți? – întreabă Marie. Ghiuț clătină doar din cap, cum are gura plină. Se vede c-o luat-o pe iasta parte, ea zice că-i mai scurt p-acolo.

Culuț vrea să întrebe cum o cheamă, dar tocmai atunci intră Veronica lui Horomoață, o fetișcană de vreo cincisprezece ani, puțin nălțuță și cu ochi verzui. După ce dă binețe, scoate o sticlă plină din strecoară și o pune pe masă.:

— M-o mânat tata cu el, c9 l-o văzut pe Culuț trecând.

— Bine, da stai și tu să-l bem, dacă-l aduseși, se ridică Furcoi să o îmbie pe laviță, dar Veronica pufnește în râs și se îndreaptă spre ușă.

Furcoi îi sare înainte și se proptește în ușă.

— Lasă-mă, că nu beau vin, doară știi bine că nu-mi place, se roagă ea, apucându-l de o mână să-l ferească din ușă.

— Așa numa un pahar, de noroc, tu Veronica, nu te teme, că nu te spune nime acasă, încearcă Furcoi să o întoarcă pe glumă.

Veronica râde tare, clătină din cap și se opintește să-l miște din loc.

— Ia atunci o cocoroadă, sare Ghiuț de la masă și-i aduce una mai de la fundul blidului, unde a stat mai călduță.

Veronica nu întinde mâna, dar Ghiuț i-o prinde și-i așază cocoroadă între degete, apoi i le încleșta pe ea, împingându-i-o spre gură. Veronica râde mai tare, vrea să-și ferească gura, apoi îmbucă și pe urma mușcăturii mustește un guleraș galben.

— Acuma-ți dau calea să te duci – și Furcoi se ferește într-o parte, ba chiar îi deschide ușă.

Veronica o pornește fuga, fără să-i pese că Burcuș s-a luat după ea, văzând-o cu îmbucătura în mână...

— Vreau să merg și eu la Fauri, tată, se cere Culuț, după ce s-a săturat.

— Lasă până colo după-amiază, că atunci mă duc și eu, pe când intră cea rând la șut. Până atunci, dă-te și te hodone o țără, că-i fi ostenit după atâta putere de drum.

— Ba, că am dormit bine azi-noapte aci în capătul Zlamnei. O, că am uitat să-mi strâng hainele ce le-am tapat. Oare ce să fac cu ele?

Marie se uită la el, apoi la Furcoi și tace, zicându-și că e treabă de-a bărbaților. Furcoi se gândește și el, apoi dă din mână:

— Da pune-le acolo-n ladă grămadă și-i vedea mai târziu cum ți s-o da.

Culuț se duce în cealaltă odaie și se aude scârțâind capacul unei lăzi, iar peste câteva clipe cum cade la loc. Furcoi ar vrea să plece la ale lui, dar nu se-ndură, vrea să-l mai întrebe câte ceva, în vreme ce Marie spală blidele și le rânduiește în podișor. Se aud pași prin târnaț și Oană intră într-o mână cu șîștarul în care se zărește un guler de spumă albă. De abia închide ușa și se întoarce spre Ghiuț.

— Ghiuț, cine-o rânit la șură?

Ghiuț se îndreaptă, cum se rezetnase de speteaza laviței, dă să zică ceva, dar tocmai atunci Culuț se ivește în pragul odăii vecine.

Oană țipă sugrumat, ca de o vedenie de care s-a speriat de moarte și cade pe podele. Șîștarul i-a alunecat din mână și laptele s-a tăuit pe podele, pornind în fire lungi pe lipitura dintre scânduri.

— Tulai, Doamne, da ce s-o-ntâmplat? – sare Marie, cu un blid într-o mână și cu spălătoarea în cealaltă. Ian dați și-o sculați, ce vă uitați? – și își lasă și ea cele din mâini pe marginea sobei.

Furcoi și Culuț o prind de câte o mână și o așază pe laviță lângă ușă. Oană rămâne rezemată de spetează, cu capul în pământ.

— Oare din ce ți s-a făcut rău, fină dragă? – și Marie se apropie de ea și-i pune mâna pe frunte. O fi cumva de aerul greu din casă?

Deschise ușa, apoi se întoarce lângă ea. Lovitu-te-ai rău? Marie îi plimbă mâna peste obraz și și-o trage dintr-odată când simte udătura călduță. Oană plânge, cu obrazul ascuns în palme. N-ai pățit niciodată de aiestea, mă mir ce poate să fie? Și togma când s-o-ntors și Culuț după atâția ani. Acum vede și ea balta de lapte și pe ceilalți uitându-se înmărmuriți. Ghiuț, dă și cheamă pe Burcuș să-l lingă de aici și cât rămâne, îl strângem la porci.

Ghiuț iese în curte și îl strigă pe Burcuș care aleargă spre el cu o limbă scoasă mai de un cot, îl aduce până la ușă și-i arată cu degetul:

— Mâncă, Burcuș!

Câinele se uită la tăul de lapte, dă din coadă și își lungeste grumazii, dar nu trece pragul.

— Dă-te înapoia lui și împinge-l înlontru, îl îndeamnă Furcoi.

Ghiuț îl împinge, apoi închide ușa și se uită cum Burcuș începe a lipăi, dând voios din coadă. Ceilalți ascultă o vreme lipăiturile lui, până ce Marie tresare de lângă sobă și se apropie iarăși de Oană.

— Spune, fină dragă, doare-te ceva? Oană nu clintește, de cum stă cu obrazul în palme, lăsând să-i picure lacrimile printre degete.

Da să-ți fac o țără de mujdei, să sorbi, c-acela-i bun și la rânză?

Oană nu zice nimic, pare că își întetește plânsul. Marie se uită neputincioasă la ea, nu știe de ce să se mai apuce. Doamne, da ce poate fi aiasta? Se apropie mai mult și îi pune o mână pe umăr, apoi se apleacă spre ea, poate vrea să-i spună ceva la ureche.

Culuț albise la față și se uita năuc. Deodată, se scoală de pe laviță și pășește spre cele două. Nu știe cum să înceapă și de aceea tușește o dată, încât maică-sa se întoarce spre el.

— Uite, cum să spui – și se oprește. Apoi se opintește și roșește.

Chiuț îi copilul meu.

Marie se dă un pas înapoi și îl privește îngrozită.

— Cum? – mai întreabă așa ca să spună ceva, doar a auzit prea bine.

Furcoi se scoală și el de pe laviță și se apropie. Ar vrea să spună ceva, dar nu-i vin vorbele, se uită pe rând la cei trei. Culuț a îngălbenit și boabe de sudoare i se preling de pe fruntea încrețită.

Brusc, Marie se întunecă la față și ochii încep să-i sticlească, îl apucă pe Culuț de ra înecă și i-o scutură.

— În casa mea nu mai ce cota până nu te împaci cu tată-se!

Ac «mă-ni șperge-te, nu mai sta nicio minută! Nu ți-o fost ție rușine la obraz să-ți faci ciufală de biata fată?

— Da' n-am vrut să-mi fac ciufală, mamă dragă, da dacă m-o luat cătană așa pe furiș, n-am mai...

— Tu să taci înaintea mea, că n-ai căpătat acelea-nvățăture în casa mea. Nu mai sta, ia-te și te du, că te tai cât ești de mare, așa să știi! – și ține mereu arătătorul spre ușa deschisă.

Burcuș s-a furișat afară – o fi simțit și el semne de furtună.

— No, lasă-te, nu mai fi așa, zice Furcoi într-o doară, să rupă tăcerea.

— Să-ți ții gura și tu, că voi, bărbații, mima atâta știți, să ciufuliți și să vă duceți p-aci-ncolo.

— Da dacă I-o luat cătană așa fără veste, tu nu pricepi?

— N-o fost iertat să se atingă de ea, și gata!

De furioasă, trăneste spălătoarea sub sobă și blidul îl împinge cu un pumn până se oprește în perete.

— Iacă întărniț calul și mă duc – și Culuț pornește spre grajdul din sus de casă, uitând să-și mai ia pălăria.

Ghiuț se apropie de Marie și întreabă sfios:

— Nănașă, să mai strâng laptele ce-o rămas de Burcuș?

Marie tresare și își ridică ochii plânși din colțul maramiei.

— Mă, mie altul să nu-mi mai zici nănașă, fără să-mi spui moașă, că eu îs mama lui tată-to, așa să știi!

Ghiuț se trage speriat înapoi și se așază pe lavița din fața ușii.

Marie se așază din nou pe lavița de lângă sobă și începe să plângă, apăsându-și colțul năfrâmii pe gură.

— Să nu spui tu vorbă legănată la nime-n lume și să stăm laolaltă ca două străine atâția ani! Da cum ai avut tu puterea aceea să ții în tine atâta amar de vreme?

Hohotele izbucnesc ca după ruperea unui zăgaz și Marie își ascunde fața în colțul broboadei care s-a deznodat. Furcoi s-a așezat pe laviță lângă Ghiuț și stau ca doi muți. Ghiuț se lipește de el și îl ține strâns cu amândouă mâinile. Chiar dacă n-ajunge să-l cuprindă peste piept, îi e destul să-și rezeme capul de mâna lui. Se uită amândoi la cele două, cum plâng, una pe o laviță, cealaltă pe cea din fața lor, ca două învrăjbite, într-un târziu, Ghiuț ridică fața spre urechea bunicului, care și-o apleacă să-i fie mai aproape.

— Ție cum să-ți zic: nănaș, ori moș?

— Acea cum îți vine ție mai bine, că noi, bărbații, ne împăcăm mai ușor, nu ca muierile – și întinde arătătorul spre ele. Ghiuț își lipește capul de pieptul lui, se uită și el la cele două, apoi prinde a chicoti încet. Ssst! – și Furcoi îl strânge cu o mână spre el și pune arătătorul dinaintea buzelor.

Ghiuț se liniștește și stau amândoi încleștați pe laviță. Se aude un tropăit prin curte și glasul lui Culuț.

— Moșule, lași-mă să mă duc și eu cu tăticul?

— Da' cum să nu! – și se scoală să se ducă spre ușă.

— Tată, am uitat colopul. Să-mi iau și pieptarul? – întreabă din curte.

— Ia-l dară, că pe sară-i răcoare. Se duce în cealaltă odaie, se întoarce cu ele în mână și iese în curte. Ia-l și pe Ghiuț cu tine, să ai putere mai mare.

Râd amândoi, cu ochii la Ghiuț ce așteaptă dinapoia lui Furcoi.

Culuț pune un picior în scară și se urcă în șa, apoi Furcoi îl ia pe Ghiuț de subțiori și i-l așază dinainte, lângă oblânc. Culuț îl cuprinde cu o mână peste mijloc și cu cealaltă trage de frâu. Calul pornește spre poarta închisă.

— Ie, mă, uitam ce-i mai de lipsă, bat-o focul ei! – și Furcoi fuge în casă, iese cu o cheie în mână și deschide cămara de unde se întoarce cu o strecuță în care se zărește dopul unei sticle, îi leagă baierile de încârligătura oblâncului, apoi se duce și deschide poarta. Culuț cârmește de frâu și calul pornește cu cei doi. Arunci la baie îi veni mâne. Oare întorci-te pe sară, ori?...

— Ba mă-ntorc, n-am ce zăbovi atâta. Venim cam pe cdind să slobozim vacile.

— Atunci ieșiți de una acolo la sura din Plaiu și cohoi/lți po
«ară.

Așa-i mai bine.

Cei doi s-au depărtat câțiva pași. Ghiuț întinde o mflift să apuce frâul.

— Lasă-l la mine, că și eu îl știu purta.

— Da' de unde mai știi și-aiasta?

— Dac-am ieșit călare până în Măgura Plaiului pe calul nănașului, no, pe calul nost de ce să nu știu?

— Și nu te-o trântit?

— Pe mine? N-are el inima aceea, după câte coji i-am dat să ronțăie!

Cotesc la stânga și apucă în susul văii spre Corabia. Furcoi stă în poartă și se tot uită după ei, până ce nu se mai zăresc după cotul drumului.

XIX

de când i se întorsese feciorul, Furcoi se pomeni că-i altul.

Mai semăna el cu cel vechi pentru cine îl cunoștea bine, dar chiar pe vecini îi lovea mirarea de cât se prefăcuse de la o zi la alta. Când se băga pe baie la ori, târșejii se pomeneau cu el arătându-le cum să lovească o împunsătură a vinelor pe care nimeni nici măcar n-o visase. Unii mai mormăiau neîncrezători, dar Furcoi le arăta pe dată că are dreptate și din trei mișcări făcea proba la șaitroc.

— Văzut-ați, mă, că-i așa cum spui eu? Acia se dă hontu și fontii, cum o zis cela și cela.

Ce-au scos atunci de pe baie, i-a făcut pe toți să clatine din cap, cum se duceau la cămară numai cu buzunarele grele. Părea că s-ar fi strâns tot bunul lumii pe ortul de la Fauri. Câteodată, Furcoi mai adăsta pe șteolnă să se uite la căptușeala de lemn. Mai ciocănea în cerime cu ciocanul de spart bolfii, să vadă, nu sună cumva a lemn găunoșit ori putrezit, cu coada mai scociora pe după stâlpii de susținere și ca din senin mai cădea câte o știută cu cristale atât de fine, încât părea toată numai ace subțiri de cuarț înădite la vârf cu firicele de aur. O tot întorcea pe o parte și pe cealaltă și își petrecea degetele peste vârfurile aurite și-i venea să ofteze de plăcere, simțind atâta mâncărime dulce în buricele lor.

— Aiesta-i norocul meu pe ziua de azi, *se mea* apoi în fața băieșilor, vârându-le știufa pe rând sub nas, să se minuneze și ei.

Toate îi umblau numai cu plinul, anume să poată face o nuntă cum n-au mai pomenit buciumanii. Știind bine din probele la șaitroc cum cearcă piatra, nu s-a grăbit să ia de pe șteampuri în întâia sâmbătă, a mai lăsat să se strângă și măcinișul din a doua săptămână. Când a văzut Marie cât aur a ieșit din cocoloașele puse pe rând în tigăița de pe jarul sobei să iasă mercurul prin cârpă, și-a pus mâinile în cap:

— Tulai, Doamne! Ai grijă, mă, să nu bolunzăști de-atâta...

— Ține-ți gura cu-a tale, i-a retezat-o, și cam mânios, după cum s-a uitat de ponciș la ea. Vezi bine că ne dă Dumnezeu s-avem cu ce gata ospățul lui Culuț, cum i se cade după atâția ani de cătănie.

Luni dimineața, a prânzit pe săturate, s-a îmbrăcat de duminică și a pornit călare la Abrud.

— Mă, să viu și eu cu tine, dacă duci atâta aur, nu cumva...

— Ba șezi acasă, că nu-s de ieri de-a-altăieri, cum o zis cela și cela. Și spune-i lui Culuț, dacă vine de la șut, să potcovească calul la căuaci, că-mi trebuie mâne.

Și-a îmboldit apoi calul cu călcâiele și a ieșit pe poartă, fără să mai aștepte vreo întrebare. Marie a rămas încurcată, neștiind ce vrea el mâine, tocmai marți, dar și-a mutat repede gândul, zicându-și că nu se amestecă în treabă de bărbat.

Când a ajuns la Gura Cerbului, a oprit calul la crâșma lui Viruț Dandea, tocmai la întâlnirea cu drumul ce vine de la Zlatna peste Dealu Mare. Dintru întâie, se gândise să se oprească la întoarcere, dar și-a tras repede pe seamă că e mai bine acuma – știa el de ce.

— Măi Viruț, ian hai o țără mai încoace, strigă peste poartă, înălțându-se în scări. Dincolo de poartă se ivi o pălărie teșită la vârf, doi ochi și o jumătate de nas, cât treceau peste vârful porții.

Aș avea ceva treabă mare cu tine pentru niște vin.

— Cam cât?

— Ei, Ceva mai mult, cam două buți, cât ar trebui pentru un ospăț de-acela pogan, așa cam cincizeci-șaizeci de ferii, da vin de cela bun, mă, de-aceef. m-aș ruga de tine, că tu știi rândul p-acolo din Șard până-n Cricău. Vii și tu la oraș?

— Viu, viu, numa să prânzesc.

— Atunci ne-ntâlnim. acolo și până atunci te mai gândești.

Numa să nu-mi ceri mult, mă! – și ridică arătătorul, în vreme ce clătină de frâu și calul porni dintr-odată, făcându-l să-și plece bustul înapoi, îl lăsă pe crâșmar râzând și zicând ceva ce n-a mai putut prinde din pașii grăbiți ai calului.

La cămară la Abrud n-a zăbovit cât se aștepta el cu atâta aur.

După ce a primit zloții de aur și coroanele de argint, le-a potrivit pe fiecare în cele două pungi mari de piele, cu băieri la gură, una având și niște urechi metalice prin care se putea petrece inelul lacătului, dar acuma nu mai avea nevoie.

S-a dus mai întâi la brutarul din cornul pieții, să-i plătească pâinea pentru nuntă.

— Să vii cu căruța duminică dimineța și să scoți din cuptor numa sâmbătă, așa, pe la miezul nopții, să fie pupul cald pe când sosești la Izbita.

I-a fost mai greu cu brutarul să socotească, întâi, cât de mare să fie un pup. Brutarul a priceput mai repede ce vrea Furcoi cu nunta lui și și-a însemnat *pe* hârtiuță să fie pituța cam cât mănâncă un bărbat, adică un băieș la o mâncare, astfel ca fiecare să fie cu pupul lui, moale când îl apeși cu degetul, apoi să se umfle iarăși cum a fost. „Făină de nula!” – a rostit brutarul, ridicând două degete, fără ca Furcoi să priceapă de ce a fost nevoie de două degete, poate așa după calitățile făinii. Mai mult s-au ciorovăit la numărul pituțelor. La nuntă vor veni izbițenii, cam doi-trei de toată casa, apoi și din celelalte Buciume câți va chema, asta nici el nu știe să spună acuma, în cele din urmă, a rămas să-i aducă opt sute de piuite; crescute bine, de să le mănânci cu ochii. I-au plătit dinainte, fără să se mai târguiască, așa și-a pus în gând când a plecat de acasă. Să țină minte și abrudenii vremea când a avut Furcoi

nuntă.

S-a dus apoi pe la măcelarul la care umblau buciumanii mai mult și i-a plătit un june și un porc, să le taie el cum știe mai bine, carnea s-o împartă pe feluri și s-o aducă pe duminică dimineața cu căruța lui ferecată cu care umblă în târgul de vite după cumpărăturile lui.

— Și pielea juncului s-o dau aci peste drum la argăsit?

— Aceea fă ce vrei cu ea! – și Furcoi a lepădat cu mâna, ca omul care nu se mai uită la toate nimicurile.

— Și bucătar știu eu pe unul care se pricepe bine...

— Nu-i de lipsă, că este acolo la Abruzel o femeie care știe cum le cade bine buciumanilor, cam tot pe ea o cheamă la uspețe. Ea face și cocături câte trebuie, pogace de-aceea dulce și cu piper și ce mai bagă, fel de fel. Că vin multe acolo, cine le știe rândul, a adăugat, ca să-l îmbuneze pe măcelar că îi refuză oferta, poate cu dedesubturi.

Se făcuse amiazi pe când s-a îndreptat spre crâșma lui Tutuc.

L-a găsit pe crâșmarul Viruț tocmai la masa de lângă ușă, poate anume să nu-l facă uitat.

— Numa cât ce sosii și eu – și Viruț îi arătă cu mfinn snmnul din cealaltă parte a măsuței

— Ție nu ți-i foame? – întrebă Furcoi, așezându-se încet, cu ochii după fata care strângea sticlele și paharele de pe mese... Numa așa o țără, că-mbuci bine acasă, răspunse pe jumătate în glumă, ca să se pornească amândoi pe râs.

A cerut fetei să le aducă la amândoi câte o porție de carne friptă, „proaspătă”, cum o botezaseră cofărițele Abrudului, ca să-i momească mai ușor pe trecătorii flămânziți din satele ținutului.

Până să le sosească friptura, Furcoi a scos o pungă să plătească și vinul de nuntă, să fie toate în rând înainte de a togmi și lăutarii Abrudului (și până e cu capul limpede, i-ar fi suflat la ureche Marie, dacă ar fi lăsat-o să vină și ea). I-a numărat zloții pe rând, împingându-i apoi cu mâna spre Viruț, ca să-i numere și el. La urmă, Viruț a dat din cap că e întocmai, apoi i-a vârat în buzunarul dinăuntru al laibărului, să-i simtă mereu când își petrece mâna peste piept, cum își făcuse năravul cine știe de când, poate înainte de a crâșmări la răscrucea drumului spre Bucium și Zlatna. După ce au mâncat, au ieșit amândoi să mai umble prin târg după câte nimicuri.

La o șatră s-au despărțit, Furcoi punându-se să scormonească prin grămada de jucării ale unui meșter sas din Sebeș care își făcuse

vad la târgul Abrudului. La urmă, a ales un cocoșel cu coadă aurită pe care dacă suflai, cuteureza ca un pui când dă și el a cânta.

— Da un ceas cu cuc n-ai? Să fie așa, mai micuț, adăugă la urmă.

— Mi se pare că mai am unul, vino-n cea rînd, că ți-l aduc, acuma am uitat, se vede c-am plecat cu graba.

11-a plătit și l-a vîrât în buzunarul laibărului, dacă a uitat să-și ia strečuța din oblîncului tarniței. Apoi s-a întors pe la potcovarul ce își avea fierăria la capătul unui pod peste Valea Abrudului.

— Măi, ai tu potcoave de celea mîndre pentru calul meu?

— Am, cum să nu, iacă-le aici, alege-ți de care-ți place. Și i-a arătat peretele plin de potcoave înșirate pe sârme prinse dintr-un capăt pînă-n celălalt.

— Ai, mă, nici la Viena nu găsești de-aiestea, s-a făcut a se mira

Furcoi dînd din cap. Meșterul i-a aruncat numai o uitătură, cum era aplecat pe o roată să-i prindă raiul încins, de ieșea fum din obede, ajutându-se de niște clește lungi și lătărețe. Se cunoșteau de mult, mai ales ca o vreme la el își ascuțea dălțile cu care bătea găurile la ori.

S-a întors la crâșma lui Tutuc și a intrat în curtea lunguiață, unde stăteau priponiți caii buciumanilor în lungul unei iesle cât ținea gardul, Calul și-a întors capul spre el și a grohăit ceva înfundat, de părere de bine că a venit tocmai la vreme. „Ți-o fi sete, mă”.

și l-a bătut cu palma pe grumaz, apoi a deznodat cureaua frîului și a ieșit cu el pînă la fântâna cu vălău din marginea vîrf, făcută pentru abnideni de la margine, care își mai țineau câte o vită. A scos pe rînd apă cu găleata să o soarbă calul din vălău, pînă ce și-a ridicat botul cu apa ciuruindu-i pe la colțurile gurii, semn că s-a săturat. Cu un drum, n trecut și pe la magazinul de cereale al unui ighian, mutat la Abrud după revoluție, cu lăzile pline de porumb și de ovăs, câteodată și cu grâu adus cu căruțele de cei de pe șesul Mureșului.

A cumpărat ovăs cât a încăput în traista desfăcută din oblînc, apoi s-a întors la crâșma lui Tutuc, unde i-a legat de pociumbul lui, a umplut streciița de atârnat în cap cu ovăs și i-a legat-o peste cureaua frîului, să ronțăie în voie. „Așa, satură-le de ovăs, să știi și tu c-ai venit la cămară cu stnpanu-te” – și l-a bătut iarăși cu palma peste grumaz, ca să fie cuminte și să nu-și fiica primejdie cu caii vecini.

Apoi s-a mai dus pe la alți meșteri să întrebe de mai multe, cum îi veniseră pe rînd în minte, după ce schimbase aurul la cămară, podele venind și ele cam odată cu umplerea pungii.

Fira pe la ojină când s-a întors la crâșma lui Tutuc. Căldura zilei de iunie se mai stâmpărase, mai ales că se stârnise un vânt din susul văii, anume să măture din gunoaiele târgului, întâi, s-a dus la cal și i-a umplut din nou strecuța cu ovăs, apoi a intrat în crâșmă.

Lumea se mai rărise, mulți buciumani plecaseră, dar veniseră alții pe care nu-i văzuse dimineța, îi păru bine când îl zări pe Coleșeriu la masă cu unul din Muntari, un lungan și jumătate.

— Mă, stați și voi cu mine? Cei doi se uită la el, fără să priceapă. Vreau să arvunesc banda aiasta pentru uspățul lui Culuț.

— Mă Ioane, ia tu sama bine, c-aiesta-ți cere mult s-o duci tu pe Izbita, c-aiestia-s țigani de ceia domnoși, n-or cântat decât aici la cine i-o plătit bine, fără să se uite cât scot din pojinariu, și Coleseriu îi prinse mâna întinsă peste masă, cum se așezase tocmai în fața lui.

— Mă, nu mă-nvățați voi pe mine, că nici eu nu-s de ieri, de alaltăieri, cum o zis cela și cela. Doară acuma noi suntem domnii Tutuc se apropie de ei și puse o „pereche” pe masă, cu trei pahare.

— Mai adă unul, ceru Coleseriu.

(r) Pentru cine, mă? – întreabă Furcoi.

— Pentru Todor Crâșnic de la Poieni, rămase aci din sus la bolln lui Faur, să-și pună curele nouă la frâu și vine și el deloc.

De-abia sfârși vorba și Todor Crâșnic intră pe ușă, venind drept spre ei.

— Am știut după cal că trebuie să fii și tu p-aici – și-i întinse mâna.

Goliră câte un pahar și mai schimbară câte o vorbă. Furcoi era mereu cu ochii la ușă și, din când în când, bătea cu degetele în masă, poate de nerăbdare, într-un târziu, se întoarse spre crâșmar.

— Măi Tutuc, da banda aceea când drac mai vine?

— Deloc, deloc, da' mai au și ei câte-o încâlceală.

— Drace-ncâlce-i pe toți, doară știu ei bine că azi îi luni, zi de târg și de aldămaș. Apoi se întoarse spre Crâșnic: Bine că te găsii.

Thdore, altfel trebuia să fac un drum până la Poieni la tine.

— Ie, că nu știi unde stau! Cei de la masă pufniră în răs. Da ce-i baiu? – se prefăcu a nu bănui nimic.

— Ai auzit că duminica ce vine se cunună Culuț și te-aș pofti să le ții de nănaș, tu cu Salvina ta.

— Mă, trebuia să-mi spui tu mai din vreme, să ne gătam și noi de cinste, cum îi obiceiul – și Todor se uită la el cam pe furiș, poate nu-i

plăcea ceva sau numai se prefăcea.

— Da ce cinste? Iacă nimica, face și Salvina ta niște pogace de ceea pe când coace pita-n cuptor și-i gata. Și mai vine plata la popa și la cantori, altă nimic. Că vine fără cinste, fac așa, să-și petreacă bucurumanii, de bucurie c-o venit Culuț.

— Aha, faci nuntă domnească, cum vine vorba. Bine dară, să văd mai întâi ce zice Salvina, apoi! – și se făcu a râde.

Furcoi îi căută în privire să vadă cât anume e glumă goală, dar Todor îi apucă mâna și i-o clătină, semn că învoiala e gata.

— Știi, Todore, să nu te mânii pe mine că-ți spui, iacă aci-i și nepotul lui Mânase, gândul dintâi mi-o fost să chem nănași pe doamna noastră cu Mânase, că s-o tot făcut vorbe că-i dau drumul din temniță, iacă are mai bine de trei ani de când zace acolo. Da poate ai auzit și tu, și mi-o spus și mie chiar avocatul aiestă, junerele popii nost, c-o fost el pe la Sibiu și pe la Bălgrad acum vreo săptămână și-o aflat că tribunalul pregătește procesul așa, mai mult de formă, să-i poată da drumul, da' nu mai are voie să mai vie p-aici.

— Oare de ce, mă? Doară de-acuma s-o tapat iobăgia, întrebă Coleșeriu.

— Cine știe, mă Gheorghiuț, ce au în capul lor domnii ceia mari.

— Ceia din Viena, nu aieștia mai micuți, c-aceia îs unși cu tot felul de unsori, se amesteca Todor.

Prins cu vorba, n-a băgat de seama când a intrat pe ușă Ușurelu, capul muzicanților care luna cântau la crâșma lui Tutuc, sâmbăta și duminica la cea din piața, dacă nu erau cumva arvuniți la vreo petrecere. Se mai înfiripaseră încă două tarafuri în oraș, dar cel al lui Ușurelu era cel mai mare, din doisprezece lăutari, și avea faimă veche printre băieși încă înainte de revoluție. Furcoi îi făcu semn cu mâna să se apropie. Ușurelu vorbi ceva peste tarabă cu crâșmarui, apoi se apropie de masa bucâumanilor și dete mâna pe rând.

— Unde ți-s ortacii, să trageți o cântare ca să umble paharul mai iute? – îl apucă Furcoi de mânecă. Ușurelu spuse ceva îngăimat și se uită spre ușă, pe care tocmai intrau alți trei muzicanți.

Ușurelu era micuț de statură și slab, părea că l-ai putea sălta într-o mână, de aci îi venise și porecla, dar un viorist neîntrecut la cei treizeci și ceva de ani ai săi. Ceilalți erau aproape toți mai bătrâni, el și-i alesese anume să-i fie parte bună, după ce ajunsese vestit cu arcușul pe care îl purta peste corzi de părea că nici nu le atinge (de

aceea unii socoteau că de-aci i-ar fi venit porecla).

— Hai, strângeți-vă iute, c-avem și ceva aldămaș, îl îndemnă Furcoi, scuturându-i mâna.

Ușurelu se apropie de unul mai tânăr și îl trimise undeva. Cel trimis plecă în fugă și veni degrabă cu cei întârziați. Furcoi se duse după tarabă la crâșmar, de unde se întoarse cu un blid adânc de lemn în care acesta se obișnuise să-și țină mărunțișul. Cei de la masă se uitară mirați la blidul înnegrit de vremei, apoi la Furcoi. Acesta făcu semn lui Ușurelu să vină lângă el, apoi scoase punga plină cu coroane de argint și o deșertă în blid, umplându-l cu vârf.

— Iacă fac târg așa: să-mi cântați cu banda ta trei zile și trei nopții una de azi până mâne și două de duminică de la amiazi până marți la amiazi la uspașul feciorului meu la Izbita.

— Și câtă plată? – întrebă Ușurelu, uluit de o veste atât de neașteptată.

— Cum câtă? Aiasta cereți voi mai întâi, c-așa se face târguiala!

Ușurelu dădu din mâini a nedumerire și se uită spre ceilalți să-l ajute. Muzicanții se strânseseră pe dată lângă Furcoi.

— Să ne gândim, că n-am cântat așa niciodată, se codi Ușurelu, uitându-se la tovarășii lui, rămași tot atât de uluiți.

— Ce să ne mai socotim atâta, eu zic să facem târgul ușa: fiecare să-și ieie din blând atâtea coroane câte poate prinde într-o mAiift. du s-o împlânte mima o dată, nu-i slobod a doua onrA. Și ce picA din mână, iară nu-i slobod să mai ieic rămâne n incul

Printre toți s-a stârnit un fel de zumzet, ca și cum ar fi năvălit o grămadă de bondari. Tutuc s-a sculat și el de după tarabă și a venit lângă Furcoi, trăgându-și un scaun de la masa vecină. Buciumanii se uitau râlzând când la Furcoi, când la lăutari și li se părea că se ridică scaunul cu ei, ftloși că numai un buciuman se poate grozăvi într-atâta. Lăutarii tot șuşoteau între ei, câte unul răspundea mai repezit, altul tăia văzduhul cu mâna răstită, iar la unii se iviseră boabe de sudoare pe la tâmple și pe frunte. Chibzuiala era grea dacă grămada din blid le făcea cu ochiul: până și un mort ar fi înviat dacă ar fi poftit să se înfrupte dintr-atâta, dar ei cântaseră la nunți și petreceri pe sate și de când cu revoluția buciumanii băgaseră groaza în toți abrudenii, și cum ei erau cei mai fricoși, nu le era deloc ușor să zică da sau nu. Până la urmă, a învins totuși lăcomia și Ușurelu a dat din cap că primesc învoiala.

— Da vă spui încă o dată, că nu-i slobod decât o dată să împlântați mâna în banii din blid și ce pică, gata! – rămâne la mine. Și

Tutuc și cu iestia ortaci, ales Todor care-o fi nănaș, îs martori să nu avem vorbe la urmă, cum o zis cela și cela.

Ușurelu dă iarăși din cap, iar Furcoi mută blidul mai spre marginea mesei să le fie mai la-ndemână. Tutuc își apropie scaunul de cealaltă parte, dând din cap și zâmbind când la Furcoi, când la buciumani. Apoi Furcoi face semn și cel dintâi își împlântă mâna

Ușurelu. Cu degetele lui mai lungi și subțiri, pare că a prins destule coroane, căci după ce ridică palma încleștată, repede o întoarce, nu cumva să-i mai cadă ceva.

— E, spiculant și gata! – strigă Furcoi râzând. Rând și ceilalți, cu ochii la viorist, care și-i numără golindu-i în cealaltă palmă.

Apoi vin la rând ceilalți. Cel ce întinde mâna spre blid se uită cu ochi aprinși, învăluit de un fel de spaimă, când apucă din grămadă își ține răsuflarea, apoi smâcește mâna încleștată, ca și cum l-ar frige la degete. Câte unul îl silește lăcomia să strângă prea tare și tocmai de aceea monedele nu se îngrămădesc cum ar trebui între degete, încât multe cad îndată ce ridică mâna. Unul a vrut chiar să se repeadă după una căzută la piciorul mesei, dar Furcoi i-a prins mâna:

— Nu-i slobod! – și o apucă el să o pună înapoi în blid.

După ce s-au înfruptat toți, se strâng grămadă în colțul crâșmei, unde așteaptă țambalul acoperit cu o pânză ponosită și contrabasul rezemat de perete, şușotesc între ei și mai aruncă din când în când câte o privire spre masa buciumanilor. Se vede că abia acum s-au socotit mai bine și s-au ales cu mai puțin decât li se năzărise la început. Cei de la masă au tot așteptat până când Furcoi le-a strigat:

— Da' haideți odată și trageți-ne ceva drac, ce mai așteptați atâtea îmbiete? Ușurelu a venit singur, cam plouat, încât Furcoi i-a luat-o înainte: Vă țineți încetulți? Da și banu-i ban, coroană de argint, mă!

Da, da și trei zile și trei nopți îi mult...

— Stai, că n-o fi el chiar trei nopți, că mai trebuie să și dormim.

Și poate că la urmă, dacă vă purtați bine, mai pică el ceva! Nu-s eu acela om să trag șapte piei de pe voi, cum o zis cela și cela, doară ne cunoaștem o țară.

Ușurelu se întoarce și toți își scot instrumentele, iar doi inși ajută să împingă țambalul mai spre mijlocul odăii. Dintr-odată, apoi,

odaia se umple de sunete dulci și molcome, ca trimise de pe tărâmul Frumoaselor. Ușurelu își poartă arcușul cu zvâcnituri, în vreme ce mâna îi alunecă sus pe pieptul viorii să scoată ciripituri mai ascuțite decât păsările cerului. Voia bună îi furnică dintr-odată pe toți. Buciumanii ascultă ca împietriți, lăsându-și doar ochii să zâmbească de voia lor. Ușurelu știe că buciumam lor trebuie să le zică la început cântarea Negrilesii, întâi lină, apoi vijelioasă, iar la sfârșit iarăși lină, ca după o grindină din care au mai rămas doar slabe adieri de vânt. Glasul răsună întâi lung, ca o chemare din tulnic, apoi se înalță sus de tot, cam cât se ridică ciocârlia deasupra

Corăbiei ca să-și depene țirlicăturile, de unde se năpustește vijelioasă, dar se oprește pe rând, ca din treaptă în treaptă, nu cumva să-și frângă aripile de la atâta înălțime. Valurile se ridică iarăși, apoi scad și se pierd, pentru ca să se înalțe din nou mai furioase și la urmă să se împrăstie spre zări, risipindu-se aidoma unor firicele de nisip din care nu se mai alege nimic. La urmă, Ușurelu trece într-o țarină aprinsă, plină de clătinături ce se subțiază spre sfârșit ca niște scânteiește abia aprinse pentru a se stinge dintr-odată. Pare că arcușul ar tot scoate dintr-un caier cât o movilă numai câte un smoc pe care l-ar tot scărmana în scame din ce în ce mai subțiri – până s-ar face una cu nimicul, în junii lui, clarinetul, apoi violele, țambalul, violoncelul și contrabasul stârnesc un uragan care macină firicelele scăpate de sub arcușul lui Ușurelu, pentru a le zburaturi în toate părțile, până le lipesc de urechile ascultătorilor. Din dârdâiturile lor coboară o pace lină care îi ținutește locului pe cei de la mese.

Sufletele se cuminecă ațipind din boarea sorbită de urechi lacome, pe care ochii n-o pot vedea, altfel» r tw? bi pe data de dulceața lor fulgerătoare. Odaia se umple întruna, desimea se face tot mai grea și ar fi gata să pocnească, dacă Ușurelu n-ar curma la vreme zicala cu trei apăsări pe câte două corzi...

Printre pahare de vin îndoit ou borviz și clătinările tararului lui Ușurelu, vremea trece ca unsă. Vorbele se iscă arareori, mai mult să știe că n-au amuțit de-a binelea de atâta vrajă. De la o vreme, lucrătura vinului pe dinăuntru începe să bulbucească, Ochii prind a sslipi mal tare, urechile se tulbură mai adânc și gândurile se mută mereu mai sus. Zicala înțeapă prin trunchiul omului cu împunsături dulcii, stârnind la urmă poftă la îmboldituri de toate felurile. Deodată, Furcoi sare ca mușcat și arată lui Ușurelu peretele din fundul odăii:

— Mă, cântați ea din brad!

Muzicanții știu figura, pentru că au deprins-d din bătrâni, de la cine știe câte rânduri de abrudenii, după ce dădeau aurul la cămara.

Ușurelu se oprește și se apropie de masa mare din fund, ceilalți așază peste ea o masă mai mică, iar peste ea un scaun. Ușurelu se urcă pe rând, ajutându-se de câte un scaun, pe masa mare, apoi pe cea mică și de pe aceasta pe scaunul din vârfaproape să dea cu capul de tavan dacă n-ar fi micuț de statură. Mai jos, pe masa mică, stau clarinetistul și celălalt viorist, pe scaunele de pe masa mare cei doi secunzi, bracistul și violoncelistul, iar jos, lângă masă, țambalagiul și contrabasistul. Când încep zicala, pare că ar cânta tot peretele din fundul odăii, iar sunetele ca alunecând în straturi unele deasupra altora, cele subțiri sus de tot, iar drângănelile contrabasistului abia târându-se pe pământ, înțepăturile prind a mușca mai des, fără voie buciumanii dau a clătina din umere, parcă i-ar îmboldi cineva nevăzut.

— Sus, mă! – strigă Furcoi, nemaiputându-se ține locului, începe a tropăi prin odaie pășind înainte, cu dreapta ridicată, să se știe că acum el e cârma lumii. Tropăie și sare într-un picior, ca și cum ar vrea să prindă cine știe ce nălucă năzărită numai lui. Jucătorii se fac lanț unul după altul și ocolesc astfel masa cu scaunele, făcând-o să se clatine împreună cu sticlele și paharele umplute pe jumătate.

— Așa, mă! – se aude din gura lui Furcoi. Buciumanii macină din picioare și merg mereu înainte să ajungă cine știe unde, poate până pe ceea lume. Mai sus, mă, mai sus! – strigă iarăși și ridică amândouă mâinile, ca și cum le-ar preface în două aripi pe care să poată pluti deasupra tuturor.

Cei din urma lui le întind și ei, cât mai drepte, să fie cât mai lungi. Apoi Furcoi prinde a le clătina spre stânga și spre dreapta, poate ea să nu se lovească de cine știe ce cloambe nevăzute ochilor.

Deodată, duce două degete la gură și șuierează atât de ascuțit, încât muzicanții tresar ca loviți de pleasna unui bici. La un ocol, Furcoi îl zărește pe Tutuc stând după tarabă și uitându-se cu nesaț la jucători.

— Mă, cela, cum te mai cheamă! Tu ce stai acolo ca o ciuhă?

Hai, dracului, și joacă și tu, că și pentru tine trage banda aiasta.

Tutuc n-are încotro și, de silă ca de voie bună, se prinde și el în coada șirului de buciumam. Viorile smâcesc și mai tare zicala, ferestrele stau să zăngănească și odaia pare a se înăbuși de atâtea hruituri de pe corzile cele groase. De la o vreme, Todor jirâsriic se

luptă tot mai greu și se trage înapoi la masă, ca mai bătrân, în scurt timp, și alți! se iau după el și se așază la masă, iar Ușurel u curmă zicala. Vrea să se coboare, dar Furcoi îi strigă să rămână pe loc și trimite la ei pe Tutuc cu un rând de sticle și pahare, să dea cei de jos la cei de sus.

— Să umble paharul cum umblă cărămida, de jos până sus pe zid, paharu cui v-o făcut, că eu îs tata vost „așa să știți! – și se pornește și el cu un pahar plin spre ei să ciocnească pe rând, urcându-se de pe scaun pe mese până la Ușurelu, apoi coboară pe la ceilalți până jos, unde îl soarbe dintr-o băută și mută pălăria contrabasistului în capul instrumentului. Acolo să stea până la dimineață, să doarmă și ea, sāraca! Ceilalți prind a hohoti, mai gros și mai subțire, în vreme ce Furcoi își lasă pleoapele pe ochi, ținând deschis abia cât să vadă unde pune piciorul până se așază iarăși la masă.

Nici n-au băgat de Seamă că afară s-a întunecat. Coleșeri se scoală să plece, de dimineață fiind de rând la baie, dar Furcoi îl ține de mână, să mai meargă barem un rând. Pe ușa de după tarabă intră soția lui Tutuc, urmată de o fată, fiecare cu câte o tîpsie încărcată de farfurii, împrăștiind un miros de friptură arsă. Muzicanții coboară pe rând din bradul închipuit, fac loc la masa mare ca să încapă toți, dezlipind-o de la perete și înconjurînd-o de scaune.

După ce au înșiruit farfuriile, cele două aduc blidele cu salată verde, coșurile cu pâinea tăiată și tacâmurile. Cât ține masa, nu se mai aud decât țăcănituri în blide și abia din când în când câte o vorbă, și aceea mai șoptită, ca între vecini ce s-ar grăbi să nu-și piardă urmea mîncînd.

Cînd au sfîrșit, muzicanții își clincnesc corzile să înceapă de la capăt. Cât ce se aude țarina Abrudului, părea că s-ar lua la luptă stihiiile pămîntului să se arate flecare că anume ea e mai mare decît toate. Furcoi nu mai poate sta pe scaun și ar fi dorit să o dea pe sub mîna pe nevasta lui Tutuc, dar ea s-a apărut că o doare un picior și nu-i poate face pe voie. Furcoi s-a întors la crășmar și l-a prins de gulerul laibărului.

— Bati-te, Doamne, tu nu știi să crășmărești cum îi legea – și îl zgâlțâie, dar mai tare se face Tutuc a se clătina, plecându-și capul în toate lăturile, de stârnește rîsul tuturor. Mă, tu ar trebui să ai o nevestă aspră ca chiperiu, cînd o dai pe sub mîna, să se-nvîrtă ca prîsne tul. Acuma joacă tu de musai în locul ei, calci-te o sută de nevoi!

Și se trag amândoi dinaintea muzicanților, unde încep să tropăie mărunțit, cu bățai din palme deasupra frunții. Se leagănă pe genunchi atât de unduios, că par două jucării mișcate pe un fir nevăzut. Joacă unul în fața celuilalt să-și facă pereche, dar mai mult să se ațâțe. Tutuc se lasă mai încet, să fie întrecut de Furcoi, așa-i stă bine unei gazde de petrecere. Peste puțin, se ridică și ceilalți de la mese și prind a juca tot așa, unul către altul, pocnind din degete, apoi bătând din palme, în vreme ce tropăie și izbesc podelele cu călcâiele potcovite să sară țândări din ele. Când Ușurelu urcă țarina pe grumazul viorii, săriturile se iscă mai sprinten, brațele se întind în susul văzduhului și cine s-ar uita de afară pe geamurile prăfuite, și-ar închipui că ar vedea niște stafii prinse în joc.

De la o vreme, Coleșeri nu mai poate sta chiar de i-ar da cineva tot bunul lumii, se ridică și iese să-și încalece calul către Izbita.

Furcoi iese să-i țină calul și să-i spună ce și-a adus aminte tocmai atunci, apoi se întoarce la cei rămași și face semn lui Tutuc să le mai aducă un rând de sticle, tot așa, pereche, vin cu borviz, cum se unge mai bine petrecerea, într-un târziu, se scoală și nepotul lui Mânase să plece la Muntarii lui. Furcoi îl ține de mânecă, suflându-i ceva, apoi scoate din buzunarul de dinăuntru o batistă și o desface pe masă. Ceilalți se uită și se miră, până ce Furcoi își scoate punga, îi deznoadă baierile, scoate un pumn de coroane și le grămădește în mijlocul batistei, apoi înnoadă strâns colțurile două câte două și la urmă o vârstă în buzunarul celuilalt.

— Aiestă să o dai lui unchiu-te Mânase și spune-i că-i poftesc voie bună. Și v-aștept p-amândoi la uspăț.

Apoi îl petrece și pe el până afară, unde zăbovește mai mult, poate să-i spună și altele ce nu mai trebuiau știute de străini.

Către miezul nopții, Todor Crftsnic dădea semne de moțăiala.

Mereu îi aluneca în piept capul devenit pesemne prea greu, apoi tresărea ca zgâlțâit de cineva. „Măi, să te calce nevoile!” – își vorbea sieși, diznindu-se să-și țină ochii deschiși.

— Ioane, eu mă duc să mă culc aci la nepotul până la dimineață, vezi tu că...

— Mnt stai o țară, că deloc cântă cocoșii. Se scoală de la masă și se apropie de muzicanți, prinși și ei de toropeală pe scaunele lor.

Ușurelule, acumă „A zorilor”, și voi ceilalți sub masă, cântați cocoșeșle!

Uşurelu se scoală cu vioara în mână, pe când ortacii tui se îngrămădesc sub masă; rămâne numai contrabasistul să clămpăne corzile cele groase. Furcoi păşeşte pe lângă masă, împingând câte un picior sau câte un cot rămas prea în afară. Când vioristul începe ţarina /orilor, se aud pe rând cuteurezăturile celor de sub mese.

Câte unul ftice: *chi-chi-ri-chii!* – cât poate de subţire, lungindu-şi gruma/ul.

— Aiesta-i mima cocoşel, Todore! Oare tăiemu-i grumazul, că nu poate cânta de treabă? Şi se pun amândoi pe râs. Tac dintr-odată când răsună un *cu-cu-ri-guu* gros şi lungit la sfârşit şi oarecum înnodat în gâtlej. Aiesta da, cocoş, nu glumă! – şi se pornesc iarăşi pe hohoteli. Îi ascultă mereu pe rând şi, când nu mai cuteurează niciunul, Furcoi strigă: Hai, acuma al doilea cântat!

Ascultă, apoi rîd de se prăpădesc. Din uşa odăii lor ascultă şi nevasta lui Tutuc, înecându-se de râs, încât trebuie să se sprijine de uşori. Muzicanţii se întrec să cante astfel încât le mai scapă şi câte o bornăitură de altă hoală.

— Aiesta trebuie puşcat, Todore, samănă a lup, bate-l Doamne!

Uşurelu nu mai poate zice, se înecă şi el de râs, noroc că ciupeşte contrabasistul în tact, bubuiturile cele groase acoperindu-l şi pe el. La sfârşit, vine al treilea cântat al cocoşilor, când muzicanţii nu se mai țin de rând şi fac ca fel de fel de dobitoace. Pe toate le acoperă lătrăturile, groase ca ale unui dulău de stână şi subţiri ca ale unei javre care s-ar fi luat la încăierare. Cei ce ascultă nu-şi mai pot opri râsul, iar Furcoi sare ca muşcat şi zbیارă:

— Cuşti ne hoo! apoi începe să bată din palme, semn că teatrul s-a sfârşit şi muzicanţii ies pe rând, scuturându-şi hainele. Acuma una de ducă şi pe când se face ziuă, să fiţi în tălpi toţi aci!

Lăutarii îi trag un fel de marş, Furcoi îl petrece pe Crâşnic până în uliţă, apoi se întoarce, dar peste câteva clipe iarăşi iese, aducându-şi aminte de calul legat în curte. Când se întoarce din nou, nu mai găseşte pe nimeni în odaie şi trece pe după tarabă la crâşmar în casă. Nu vrea să doarmă înăuntru, mai bine afară în târnaţ, ca să-l simtă şi calul aproape aicea în loc străin. Tutuc îi aşterne un strujac umflat, iar peste el un lepedeu, mai multe nu-i trebuie. Furcoi se acoperă cu plecadele din tarniţa împinsă pe jumătate sub strujac în chip de pernă.

Dimineaţa poate ar mai fi dormit dacă nu l-ar fi deşteptat strănutatul calului. L-a dus pe dată la fântână să-l adape, unde şi-a dat

și el cu apă pe față să se dezmeticească mai iute, apoi l-a întărnițat.

Când a ieșit în uliță. Ușurelu aștepta cu patru ortaci. De departe și-au scos pălăriile și au prins a clincăni din corzi.

— Da ceia unde-s? – a întrebat Furcoi, după ce s-a săltat în tarnița.

Ușurelu s-a apropiat și l-a privit rugător, cu ochii îndulciți, frecându-și mâinile, cu vioara strânsă subțioară.

— Am socotit să venim numai noi cinci, ca mai tineri, să nu-i mai purtăm pe cei bătrâni atâta drum pe jos.

— Mă, mă, așa ne-o fost înțelesul? Și nu v-am spus că încoace vă aduce căruța?

Ușurelu s-a mai frânt de șale și a dat din umeri.

— Așa-i cum zici, dar aseară nu ne-am tras bine sama, am fost și noi cam așa – și a făcut cu mâna pe la ureche un semn de învolburare. Furcoi s-a uitat lung la el și Ușurelu s-a ploconit din nou:

Facem noi ca și cum am fi toți, pe cinste-ți spun – și și-a apăsât dreapta pe piept.

Furcoi n-a mai zis nimic și și-a îmboldit calul cu călcâiele. Când au dat în ulița mare și au cotit spre Bucium, cei cinci au început să cânte dinapoia lui țarina Abrudului în pasul molcomit al calului, care pășea și el mai voios și chiar în tact, pe când stăpână-său se înțepenise în tarnița, cu bustul dat puțin pe spate, să-l poată privi toată lumea cum se cuvine. Și era nevoie, pentru că la ceasul acela când nu răsărise încă soarele, ferestrele se deschideau pe rând și la etajul de sus se zărea câte un cap omenesc somnoros plecându-se mult în afară să vadă pe cel din uliță petrecut de lăutari atât de dimineată. „Să știe lumea că se duce Furcoi acasă” – păreau să zică ochii lui zâmbitori cu care se uita numai înainte, deși zărea cu coada ochiului atâtea priviri care îl sorbeau cu admirație. După ce au ieșit din oraș, lăutarii au tăcut și s-au înșirat pe marginea drumului, mai feriți de praful stârnit de copitele calului.

La Gura Cornii, au început din nou zicala și apăsau mai tare pe corzi, când Furcoi s-a oprit înaintea crâșmei cu ușile ferecate în chingi de fier.

— Unde ești, mâi Macarie? Ian scoală-n sărăcie și deschide-ți bolta?

O fereastră de la etaj se deschide și un cap ciufulit se uită jos.

— Nu-i acasă, că-i dus la Igrtiu după beătură.

— Eei, că n-am știut eu de aseară să trag aici, hai Doamne, da bine aș mai fi nimerit! Așa, stai ca găina pe cuibar, îi fi poate și cu ou!

Lăutarii izbucnesc în hohote lungi și ascuțite, încât trebuie să contenească din zis, în vreme ce Furcoi face mereu semne cu arătătorul să coboare la ei. Apoi ușa dinăuntru se deschide, Furcoi descăleca chingile ușii de către drum, leagă calul de un drug și intră tropăind, cu lăutarii după el.

— O, săraca de tine, da zgribulită mai poți fi! Vezi dac-ai dormit singură? – și vrea s-o piște de obraz, dar crâșmărița îl taie peste mână și fuge după tarabă, nu fără un zâmbet ascuns în colțul buzelor. Fă-ne, tu Lucreție. ceva drac, că pierim de foame. Niște papară cu ceva salată, și adă-ne o oală de vin.

— De-acela nu știu dacă am atâta, iacătă-l – ai în damigeana aiasta cât mai este – și clătină o damigeana de zece litri goală mai bine de jumătate.

— O, vai și-amar și de crâșma aiasta! Lasă-ni-l acela tot și du-te iute și ne câștigă de ce ți-am zis. Până atuncea, Ușurelule, zii ceea a comenilor când dudăie caii mogoșenilor să nu le beie apa din Tăul Cornii, că li s-opresc șteampurile.

Ceterașii izbucnesc în hohote groase, în vreme ce Lucreția se îndepărtează strângându-și șorțul pe lângă ea și drăcuirul ceva ce nu se mai aude. Stau pe lavițe și cântă cu arcușurile sprintene, de bucurie că soarele începe să se uite pe ferestrele prăfuite, stârnind muștele închircite pe cercevele. Furcoi toarnă prin pahare vin jumătățit cu borviz, apoi pune în mâna fiecăruia paharul plin. Abia după o gură de vin se dezmoțesc mai bine și simt că le-a trecut somnul.

Crâșmărița s-a arătat sprintenă, îndată se ivește pe ușă cu o tigaie mare în care forfotesc clăbucii încinși de foc, o așază pe tarabă, apoi aduce pe fugă tacâmurile și ce mai trebuie. Furcoi îi cheamă lângă et și toți prind a înfuleca din tigaie și din castronul de salată verde. După ce își sting și setea cu paharele înjumătățite cu vin, Furcoi face doar semn și Ușurelu începe o țarină pipărată, la care în să umbli numai pe vârful degetelor. Furcoi se ridică și începe să pocnească din degete, legănându-se pe genunchi și țâțâind printre dinți, cu ochii în pământ. Lucreția se scoală și se apleacă peste tarabă să-l poată vedea mai bine, până ce Furcoi sare și o prinde de mână, trăgând-o spre el.

— Stai locului, că dracu' poate juca așa de dimineață, se trage ea și își proptește cealaltă mână în brațul lui Furcoi.

— Hai numa, hai, drăcoaică ce ești tu, să te suc de două-trei ori, să-ți sară papucii din picioare! – și o trage vârtos, până ce Lucreția e lângă el. Muzicanții îndrăcesc țarina, picurând-o din corzi ca apa pe țărâu, îndeosebi contrabasistul, care ciupește corzile și câteodată îi mai trânteste și câte o palmă peste spate. Furcoi fluieră o dată pe degete, apoi pornește rotirea, Pășește tropotind, cu pași mărunți și atât de măsurați, încât pare că picioarele stau mereu lipite unul de altul. Capul și-l ține sus, câteodată îl zvâcnește după rotire, iar cu gura tataie mereu. La oprire, după câțiva pași pe loc, bate din palme ridicându-le deasupra capului, în vreme ce Lucreția se rotește pe călcâie ca dintr-o smucitură, de-i flutură coada chischineului și, când a ajuns iară cu fața la Furcoi, acesta o prinde îndată de mâini, ca și cum ar opri-o dintr-o rotire fără sfârșit. „Așa, măă!” – strigă, pocnind cu degetele drepte, purtând-o de mână în oculuri mari prin tot golul odăii, ca și cum ar duce-o dintr-un capăt de lume în celălalt. Lucreția s-a încins și ea, se vede după roșcata din obraz și se poartă ca o suveică între degetele țesătoarei. Muzicanții zic și ei înfierbântați, le place și lor jocul, parcă l-ar mânca din ochi și până la urmă se simt și ei alunecând prin odaie, cu pași cu tot atât de săriți. După ce trece la rotirea pe loc, Furcoi și-aduce aminte că ar fi potrivită o strigătură tot atât de pipărată și dintr-odată se pomenește îndrugând:

Dă-mă, mamă, după Nuțu

Până nu măghioară măt»...

și se oprește, pentru că lăutarii au izbucnit în hohote turbate, nu mai pot zice, trebuie să-și dea capetele pe spate ca să rădă în voie, doar contrabasistul mai ciupește corzile să țină tactul țarinei, întâi, Lucreția n-a înțeles tâlcul și a pufnit-o și pe ea râsul, apoi s-a încruntat și s-a răstit cu palma la Furcoi care numai bine i-a prins-o și a răsucit-o pe sub mână, sărind de pe un picior pe altul. S-au descărcat și ceterașii de râsul ce sta să-i gâtuie și au intrat și ei în tactul contrabasului, Zicala crește dogorind, încât pare că n-o mai încape odaia și încep să se clatine pereții. Când a socotit că e destul, Furcoi face doar un semn cu ochiul și Ușurelu se oprește după trei apăsări rupte.

— Acuma gata de drum, ca vine soarele pe noi – și Furcoi îi îndeamnă să golească vinul rămas.

Pune un pahar plin și în mâna Lucreției, care n-ar vrea, dar mai mult se lasă și îl soarbe și ea cu sete după zdruhăiala aceea. Apoi Furcoi scoate din pungă câte coroane a apucat între degete și le pune

pe tarabă. Lucreția își face dintr-odată ochii mari și se tot uita, neștiind ce să /că, apoi se îndulcește într-un zâmbet calduț.

— Aista-i arvuna ca de-a dor le-a să nu te mai găsesc somnorând când răsare soarele, mâncu-ți pomana! – și iese urmat de lăutari, care își tot dau coate și se uită la crâșmărița rămasă. năucă dinapoia tarabei.

După ce a încălecat, mu/icanții mai trag o țarină până trec de șirul caselor, apoi își pun instrumentele sub braț și se înșiruie cuminți pe marginea drumului. După vreo doi kilometri, în Gura Cerbului, chiar la răscrucea drumului spre lăucium, poposesc vreo zece căruțe de ale văsarilor, cu coviltirele sure de pân'/ă spălăcită de vreinuiei. Se întorc acasă, căci nu se /arește niciun tel de vas de lemn printre grumajii cailor legați la șiregica dinapoic să mai ronțăie din ogrinjii rămași pe fundul căruțelor. Cât ce i-a. /arit, Ușurelu se îndeamnă la o țarină a văsarilor, plină de împunsături, cum e mai bună dejucat cu tot corpul. Văsarii sar ca arși în picioare din căruțe, cei mai mulți de sub căruțe, unde și-au așternut câte un plecad, și așteaptă în picioare. La colțul crășmei, Furcoi oprește calul și se uită pe rând la ei cum clipecesc din ochii vioi, porniți pe zâmbet.

— Pare-mi-se că vă-ntoarceți acasă și nu mai puteți de sete!

Așa-i, mă?

Văsarii izbucnesc în hohote și pornesc să se apropie, știind că a dat și peste ei un noroc chiar acum, de dimineață. Furcoi își îndeamnă calul și oprește în fața porții.

— Mă, Viruț, nu mai râscări ca găina după pițule pierdute de bețauoși, hai iute și deschide poarta să intre împăratul măririi!

Viruț i-a auzit mai dinainte și poarta se face în două să intre Furcoi călare. După ce leagă calul, îl prinde pe Viruț de mânecă.

— Scoate iute cât mai ai, că suntem toți copti de sete.

— Hai, că numa-ntr-o berbința mai am ceva rămas de ieri, poate v-o fi destul acela.

Intră în crășma și Viruț deschide și ușa de la drum în care se ivesc văsarii îngrămădindu-se. Berbința așteaptă cu cepul în ea, proptită de perete pe lavița de lângă tarabă și Viruț golește din ea într-o damigeana pe care o pune pe masă.

— Bun! Aiasta lasă-ne-o nouă și cela dă-l la oamenii aieștia, că și ei ar bea ceva bun.

— Îi baiu că n-am uiegi, mă Toane, nu știu cum să facem, se uită Viruț încurcat spre raftul de după tarabă.

— Nu-i de lipsă, doară bem pe rând din pocalele acelea, se amestecă văsarul mai bătrân, arătând spre cele două halbe goale de pe tarabă.

Viruț culcă berbința peste tarabă cu cepul la vale și umple halbele pe care le golesc doi văsari, apoi se rânduiesc ceilalți.

— Mai rămas-o ceva? – întreabă Furcoi, apropiindu-se de berbința culcată s-o clatine.

Viruț îl ajută și se aud pleoscăituri.

— Mai este dară, încă mai bine de o ferie. Mă, vreun vas, ceva, nu mai aveți prin căruțe, să-l duceți cu voi? – și Viruț se uită când la unul, când la altul.

— N-avem, că le-am vândut toate, iacă avem o găleată cu care adăpăm caii așa de vreo cinci-șase cupe.

— Bună-i aceea! – strigă Furcoi, ridicând mâna.

Viruț o umple și pe aceea, dar în berbința a mai rămas pe atâta.

Crâșmarul se uită pe rând la Furcoi, apoi la văsari și dă din umeri.

— Stai pe loc, că-i facem facelea și la aiesta, sare dintr-odată văsarul cel mai bătrân. Mă ortacilor, iar întoarceți-vă coloapele pe dos și țineți-le pe rând sub cep.

Furcoi se pornește pe un răs strașnic, cu pleoapele peste ochi, să poată râde mai bine, apoi începe să bată din palme:

— Am știut eu mai de mult că Țopchii nu-s oameni proști!

Viruț se dă și umple pălăria fiecăruia, apoi văsarii se întorc spre căruțele! din marginea drumului, pășind încet, cu pălăria ținută pe margini. Câte unul, de teamă să nu se verse, se apleacă și mai soarbe câte o gură, apoi pornește mai departe și cu ochii caută locul cel mai bun să se așeze așa, cu pălăriile cu gura-n sus.

În crâșmă, Viruț și Furcoi stau lângă tarabă cu paharele golite de jumătate și vorbesc între ei. Lăutarii s-au așezat la masa din colț și se uită la paharele înșiruite lângă două sticle, cu vin și borviz.

— Mă, noi bem, da' nu ți-am plătit, tresare Furcoi și își duce mâna la buzunarul cu punga, de unde scoate câteva monede mari și lucioase de albe ce erau, pe care le pune dinaintea lui Viruț.

— Prea mult, Ioane, că numai ceva o trecut peste două ferii.

— Ba lasă să fie și de aldămaș, mă, după târgul de ieri. Știi tu mai bine că dacă mere treaba, mere, și-i gata! – și Furcoi dă cu coatele în lături. Măi, iesta, Ușurelu, ori cum drac îți mai zice, ia anin-o un pic

cântarea ceea, „Săracă baie de la Colț”, c-așa-mi vine de nu știu cum!

Ușurelu vine lângă el și începe, cu fața la ceilalți, rămași pe laviță, întâi, se aude ca un zvon de departe, apoi se tot apropie, se tot apropie, până când odaia prinde a zbârâni odată cu trăsăturile apăsate pe corzile contrabasului. Apoi volbura prinde a se stinge încet, gata să amuțească, până ce Ușurelu, cu mâna sus pe pieptul viorii, ciripește cu niște furnicături dese, care se umflă mereu, iar după ele și glasurile mai groase ale celorlalți. Văzduhul prinde a fierbe, ceva fulgeră parcă prin geamul scaldat de soare, apoi răsună iarăși niște durduhuri ca de trăsnet ce se îndepărtează după ocolul norilor. Furcoi stă cu capul plecat, poate numără ocolurile văzduhului, căci a uitat să mai clipească din gene. Deodată, stropi grei încep să picure, îi lasă să cadă în voie, strânge doar din colțul buzelor.

— Ai, Doamne, cât am trăit eu acolo numa-n coate și-n genunți, auzi, numa-n coate și-n genunți, c-așa s-o dat ortul – și își petrece dosul mâinii peste ochi, apoi sare deodată tocmai în mijlocul odăii.

Ușurelu a trecut pe dată în țarina Negrilesii, cu valuri line, ca plutind mereu peste deal și vale dintr-un capăt de lume în celălalt.

Furcoi ridică o mână și prinde a pocni din degete, apoi se pornește pe un tropăit mărunț, cu cealaltă mână la spate. Viruț se prinde lângă el, apoi alunecă în fața lui și joacă așa, ținându-și cumpănă.

Tropăie mărunț, bat din palme, Furcoi șuieră din două degete când și-aduce aminte, apoi pășesc amândoi înapoi până la lavițele de lângă pereți, de unde pornesc să se întâlnească iarăși. Se fac că se ocolesc unul pe altul, apoi tresar, ca și cum nu s-ar fi văzut până atunci, bat din palme de bucurie, își sucesc mustățile și prind a zâmbi unul altuia. Câțiva văsari au venit de la căruțe și se uită din ușa crâșmei. Poate le-ar fi venit și lor să sară după porția de vin, dar Ușurelu a curmat țarina la semnul lui Furcoi, care iese în curte să-și scoată calul în drum. După ce s-a aburcai în tarniță, se uită spre căruțele văsarilor și vede vreo doi adăstând pe lângă cai, dar ceilalți sunt lungiți pe plecade la umbra căruței ca prinși de un somn de moarte, cum stau cu mâinile și picioarele răstignite, răsturnați pe spate ca loviți de trăsnet. Dă de câteva ori din cap, apoi trage de frâu și pornește cu lăutarii după el.

După afli doi kilometri, se oprește la crâșma lui Tomuș din Sat.

Ușa e deschisă, se vede din drum până la tarabă, dar nu se

zărește țipenie de om. Furcoi îndeamnă calul până ajunge cu capul în ușă.

— Doară nu-i vrea să te bagi călare-n crâșmă! – se aude dinlăuntru.

— Nu, că nu-ncăp, mă, da de băgat, tot ne băgăm amândoi – și sare din tarniță, apoi trage de frâu și calul blând îl urmează până ajunge cu botul la tarabă.

— Mă, nu-mi face primejdie-n crâșmă! – se face a se răsti crâșmarul, un om năltuț și bărnaci, cu niște mustăți stufoase și lungi.

Cum stă în umbra peretelui, numai ochii îi sclipesc de negri ce sunt.

— Ține-ți gura, dacă nu ți-ai făcut crâșmă și pentru cai – și ia găleata de după tarabă plină cu apa, o pune sub botul calului care își împlântă gura și soarbe cu atâta sete, de i se aud din drum gâlgăiturile pe grumaz la vale.

O soarbe până la fund, apoi își înalță botul și prinde a-și linge buzele cu limba lunguiață pe care o mlădie de vârf ca pe un capăt de sfoară.

— Acuma, scoate-ne ceva* și nouă. Hai iute, că n-avem vreme!

— Văd, văd, nu trebuie să-mi mai spui – și râde cu hohote lungi, de stă să se înece, în vreme ce se strecoară după tarabă și scutură o damigeana.

— Cam dă a înțărca pe ziua de azi, că numa pe seară sosește căruța cu altul – și pune degetul pe la jumătatea damigenei, până unde i-ar fi plinul.

— Tot slab și amărât ai fost tu din pomenita ta, bati-te, Doamne, mut! Tu ai fost mai bun să umbli cu fuse și cu linguri, ba cu ciure, nu să ții crâșmă în nasul buciumanilor, numa să-i spurci cu beătură, omoară-te o sută de călcături!

Tomuș s-a pornit iarăși pe râsetele lui înnodate, încât trebuie să se oprească din turnatul pe pâlnie în sticla gradată de pe tarabă.

Apoi muzicanții de pe lavițe încep o țarină și se uită mirați cum calul apleacă înspre ei capul, ca să-i intre mai bine sunetele pe urechea trasă înapoi. Furcoi stă pe un scaun cu frâul în mână, gata să-l prindă moțăiala, până ce sare în picioare.

— Mă, da noi ce drac facem aici?

— Iacă ne ascundem, că vedem că te-ai pus pe mijit, îl înțepă

Tomuș de după tarabă, uitându-se la paharele pline înșiruite pe

marginea ei.

Furcoi arată spre ele și muzicanții se ridică să se apropie.

Când duce pnhmrul la gură, calul își apropie botul de gura lui Furcoi.

Stai, c-aiesta dacă-l bei, dai cu mine-n șanț – și-i pune o mână pe bot să poată duce paharul la gură cu cealaltă.

— Da ceva să gustăm nu ne dai?

— Nu mă club/ui, mă Ioane, că mi-i muierea dusă pe Abruzel în sus și atunci... – și dădu din mâini ca din două aripi.

Atunci mai stau și eu mima până-ți plătesc – și se caută în buzunar după niște coroane pe care le trănțește pe tarabă, să se audă cum sună de plin argintul din ele.

Da pfină nu-l gntați aiesta, tot nu vă dau drumul, se ridică

Tomus să umple din nou sticla, apoi paharele.

Furcoi dă doar din mână, poate a pagubă, apoi cu capul îl îndeamnă pe Ușurelu să mai alunge pustiul dintre pereții crâșmei.

Pleacă după vreo jumătate de ceas, cu muzicanții trăgând din arcușuri până aproape de podul de peste Valea Abruzelului, unde Furcoi le face semn să tacă. Din susul văii se apropia, când Fugind, când pășind aspru, o femeie ce se văita, apăsându-și ochii cu colțurile broboadei. Furcoi se oprește s-o aștepte, în vreme ce muzicanții pășesc înainte, mereu pe marginea drumului. Era Salvina Ciuculesii, văduvă din anul trecut, când bărbatul i-a căzut în încăierările cu Kemeny din șesul Muntarilor.

— Ce-ai pățit, tu Salvina, de zgheri așa pogan?

— Da mi s-o chilăvit vaca, s-o scăpat pe râpa ceea de sub coastă și acuma nu se mai poate scula, săraca, coată să-l chem pe Todor iesta să o juipoaie. A, io, Doamne, ce mă fac acuma de lapte la copii!

— Și izbucnește din nou în hohote pe care încearcă să le înece în colțul broboadei. Furcoi scoate punga cu coroanele rămase, le golește în palmă și le întinde Salvinei.

— Ține, tu, Salvina, poate ți-ajunge de-o vacă.

Femeia făcu ochii mari când văzu căzându-i în palme atâția bani, pe care îi înfășură cu mâinile tremurând în batista scoasă de după pieptar.

— Doamne, dă-ți sănătate și te apere de rău, c-auzi... – și se repede să-i apuce mâna să i-o sărute, dar Furcoi și-o ferește și împunge coastele calului cu călcâiele, care o și ia la trap, până ce trece de

muzicanți, unde stăpânu-său îl opăcește la pas.

Drumul se întindea lin pe margine de luncă, sub poala pădurii de brad, care ținea una până sus, pe culmea Bolundețului. Valuri-valuri de răcoare coborau din desișul pădurii spre drumeții încălziți de soarele ridicat să arate oamenilor că acum ar cam fi prânzul bun.

Când ajunseră la țărâul cu vălăul din capul Coleșenilor, se răcoresc toți pe rând, în frunte cu calul care își împlântase gura și sorbea cu nesaț, ca și cum ar fi vrut să-l înghită tot. De aci, mai aveau cam un sfert de ceas până acasă și muzicanții prind a se scutura de praf și a-și potrivi gulerele la cămași și laibere, ca și cum s-ar fi pregătit să intre în cine știe ce cetate vestită.

Când au ajuns lângă casa popii, lăutarii pornesc cu țarina Abrudului, silindu-se să calce pe zicală în urma lui Furcoi, care se înțepenise iarăși în tărniță, plecat puțin pe spate, cu fruntea sus și cu o mână bătând tactul în văzduh. Trec pe pod și, când cotesc pe dinaintea crâșmei, Furcoi face semn lui Horomoață ce ieșise în ușă, să vină după ei. Rând pe rând se deschid ferestrele, copiii se îngrămădesc dinaintea porților, căci nu se mai pomenise până atunci să vină muzicanții Abrudului zicând dinapoia unui buciuman călare.

După ce cotește spre casă, bagă de seamă că poarta era deschisă și intră țațoș, oprește în mijlocul curții și face semn lui Ușurelu să cânte la urechile calului. Lăutarii se orânduiesc roată dinaintea lui și trag cu nădejde, zâmbind de mușenia lui blândă, cum își lăsase pleoapele pe ochi și stătea așa, 'nemișcat, în ploaia atâtor zurgălăi ce umpluseră văzduhul. Poate se visa și el undeva, pe altă lume, plină numai de dulceață, și se lăsa furat de un zâmbet lăuntric ce și-l ascundea de ceilalți. După câteva întoarceri ale țarinei, Furcoi ridică mâna spre Ușurelu, care se oprește și se îndreaptă cu ceilalți lângă tatuatul casei, ascunzându-se la umbra merilor și prunilor.

— Tu, Marie, da unde drac ești? Nu vezi că ți-o sosit împăratul? — strigă Furcoi, înălțându-se în scări să se facă mai auzit.

Din casă coboară pe trepte Băbănuț, morarul din Bocșeri.

— Hei, bine-ai venit, cuscre! — și Furcoi descăleca sprinten, apoi îi apucă o mână cu amândouă, i-o strânge și i-o scutură de câteva ori. Se uită unul la altul și râd, amândoi plini de voie bună. Ți-aduci aminte când ți-am spus că se poate suci roata? Văzut-ai că s-o sucit?

— Și rămâne cu dreapta ridicată. Băbănuț dă din cap, fără să mai aducă vorba de ceva ce trebuie să rămână uitat.

— Îs venit de-aseară și mi-o dat în gând să te cotoresc prin Abrud, da m-or opăcit toți să te-aștept aici.

— Ba, dacă veneai, era mai bine, c-am tot umblat încoace și-ncolo, după iasta și după ceea în rândul uspașului. Da am isprăvit și-s toate la rând, Doamne mulțam!

— Da beutura ai togmătit-o?

— Da' cum să nu, două buți de vin, le-aduce ăsta din Gura Cerbului.

— Mai aduc și eu două ferii de vinars. Și doi miei, neîntărcați, cum ăi mai buni de friptură, ori de zama.

— Bine, lasă să fie de toate, că destul necaz am tras și eu și tu.

Pe trepte coboară în fugă Marie, ștergându-și mâinile în poala șorțului.

— Da acuma se vine acasă, bețușurile? Ai avut noroc c-o venit cuscrul la noi, altfel veneam eu după tine și te-aduceam de nutnănuma!

Întâi, pufniră în râs muzicanții, apoi cei doi, cum se țineau de mână, cu ochii la Marie care luă calul de frâu.

— O, săracii de tine, te-i fi săturat de-atâtea răbdări prăjite cu bețușul ăsta, haidă la grajd.

— Vezi, cuscre, numa de cal i-i milă, către mine nu zice niciodată: O, săracu' de tine! Nuuu, ferit-a Sfântul!

Marie lepădă doar din mână spre el, cum apucase cu calul către grajd. Tocmai atunci intră pe poartă Burcuș, urmat de Ghiuț care sare tot într-un picior, până îl prinde pe Furcoi în brațe.

— Să vezi, moșule, ce vițel fain o fătat Rujana azi-noapte!

— Du-te, nu mai spune! Ai fost tu acolo?

— Am fost dară, cu tăticu', de-aseară până târziu, când l-o fătat, eu i-am ținut șteartul și el o tras de vițel. Da atâta-i de mândru, de pe lumea ăsta! – arată Ghiuț, depărtându-se și desfăcând brațele.

Cei doi se uită zâmbind și așteaptă, îi negru-negru, da pe frunte, pe sub grumaz și pe sub foaie îi tot bine alb, așa ba să mai vezi!

— No, acela i-a tău, îi sâmbria ta că le grijești. Și când o mai crește un pic, îi cumpărăm soț și le facem car, să mîi și tu piatră cu ei, bine-o fi?

Ghiuț se apropie și îl cuprinde iarăși cu brațele, în vreme ce Furcoi scoate din buzunar cocoșelul cu coada aurită pe care i-l pune în fața ochilor. Ghiuț îl ia și fuge în casă.

— Poartă-te, tu, Marie, mai iute și dă-ne ceva de mâncat și de

beut, că suntem rupți de foame și de sete, strigă Furcoi, văzându-o venind de la poiata.

— Dă, dară, bani, să trimitem după ceva beutură, că acasă nu lași nici de leac.

— Ai tu bani, nu mai cere de la mine. Marie nu-l lasă să isprăvească și începe a-l căuta prin buzunare. Vezi, cuscre dragă, dacă ești cu jăandar la casă, vii cotate mai rău ca la temniță.

Marie nu-l bagă în seama și căuta din ce în ce mai înfrigurat
Scoate cele două pungi de piele, le scutura, dar nu cade nimic.

— O sută de călcături să se bage-n tine! Curtea se umple de hohotele bărbaților. Ce-ai putut tu face cu atâta putere de bani, ha, mă, bețâuosule?

— Cum, nu găsiși nimic? – și trage cu ochiul spre Babănuț. Nu se poate, tu, ian mai coată o dată.

Marie își înfundă mâinile mai adânc prin buzunarele din Iftuntru, apoi le scoate goale.

— O sută de draci beți!

— Da-n poghilarăși nu cotași bine, trebuie să mai fie ceva, barem de sămânța, cum o zis cela și cela.

Marie smulge portofelul din buzunarul de sus, îl desface din nou apropiindu-i de nas, apoi îl închide furioasă și-l vâără la loc.

— Na, poți să te... în el!

— Tu, nu zice vorbe de celea proaste, că te-aud oamenii aieștia străini. Da-n cura. nu te uitași tu bine, acolo musai să fie ceva mărunt.

Marie vâără mâna și în șerpar, ba se ridică și în vârful picioarelor să ajungă mai bine.

— Sărăcie mănă-te cu cure cu tot! – se dă ea înapoi și i se uită în ochi.

Furcoi zâmbeste, căznindu-se să-și dezlipească pleoapele ce-i cad mereu pe ochi. Ea se face mânioasă, i se întunecă ochii și grindina se apropie.

— Potoapă-te Dumnezeu să te potoapă, bețâuosule ce ești tu! – și se bate cu palmele peste opreg în lungul picioarelor. Din bani de două perechi de boi să vii tu acasă fără nicio pitula ra, c-aceea nu-i mult! Da ce-ai putut tu face cu atâta putere de bani, și chiar acuma pe uspăț, ha mă?

— Nu te cânta tu de-aceea, că nu-i treaba ta. Îs toate la rând, dacă vrei să știi, da fă-ne mai iute seamă de ceva mâncare și trimite

după vin la iesta...

— Da bani de unde? – îi rupe vorba Marie, trăgându-se înapoi să-l vadă mai bine.

— Lasă, că ai tu bani, ohoo! Scoate de-acolo de la tine. Apoi, către Babănuț: Au aiestea două bani să ne cumpere pe amândoi, nu numa pe mine, dă-i (în ascunși. M-am tot uitat eu după ei și-ncoaci și-ncoio. da nu le-am putut da de urmă nici cum, auzitu-m-ai?

— Nu fi gândit, cuscre, că am adus eu o damigeana de o ferie, de cela bun de la Șard, s-o bem odată aceea, apoi mai...

— Bun, bun, dragul meu!

— Și-o doniță de păstrăvi (de sub roata morii, cum se strâng acolo venind pe apă-n sus, se amestecă Băbănuț), de când tot frig la ei și nu se mai gata! – se întoarce Marie de pe trepte, cum grăbea spre soba din casă.

— Atunci, ce mai aștepți? Scoate-ne iute aici, să mâncăm.

Lăutarii prind a sări de la locurile lor cât ce au auzit de păstrăvi și își freacă mâinile, poate unde le lasă gura apă după o bunătate știută mai mult din auzite. Măi, ian trageți una, să v-audă și cuscru-meu cum cântați voi la Izbita.

Burcuș vine de undeva din fundul curții și se amestecă în picioarele lui Furcoi, poate unde nu-l văzuse de ieri dimineată. Când muzicanții încep țarina Abrudului, Burcuș se trânteste pe coaste și prinde a schel Alăi, mișcând gruina7.ni cu gura căscată și dând din labe. Lăutarii nu mai pot zice de răs și se opresc, arătându-l cu arcușurile. Burcuș sare în picioare și se vâă între cizmele lui Furcoi.

— Oare ce-avu câinele? – întrebă, uitându-se la ceilalți.

— Îi place și lui, vorbi Ușurelu.

— Ba poate că-l doare, n-ai văzut cum tot căuta? – se amestecă altul.

— Fai cred c-amundouă: îi și place, da îl și doare, știu de la al meu, vorbi Băbănuț, apropiindu-se de Burcuș. Ian numa să vă uitați bine.

Lăutarii iau țarina de la capăt, se uită și se prăpădesc de răs cum Burcuș se tăvălește pe jos și căuie din gură, schelălăind așa potolit, mai mult a răsfăț decât a durere, sucindu-și gâtul când într-o parte, când în cealaltă. Furcoi se apuca și el de răs, până îl lovește mila și ridică mâna spre Ușurelu să oprească. Cum se face tăcere, Burcuș sare cu picioarele dinainte în pieptul lui Furcoi și își vâă botul în subțioara dreaptă.

Furcoi îl prinde cu amândouă mâinile.

— Ce, mă, ți-i rușine că te-ai văitat?

— Ba nu, îți mulțumește de zicală, zice Băbănuț, nu se știe dacă numai în glumă.

Furcoi îl împinge și îl trimite înapoi în fundul curții, unde îi arată și degetul întins. Marie strigă ceva din casă pe ușa deschisă, Băbănuț se duce să scoată lavița din târnaț, apoi o masă, pe care Furcoi le așază la umbră, ajutat de ceterași care își iau apoi locurile. N-a băgat de seamă când a trecut Oană cu șiștarul plin de lapte și cu altul cu corastră galbenă. Zăbovise mai mult la doi viței, de aceea, cât a zarit-o, Furcoi o cheamă lângă el, aproape de masă, unde vorbea încet cu Băbănuț, O prinde de umeri și o strânge lângă el, privind-o cum se uită în pământ și zâmbește ca de pe altă lume.

— Văzuși c-o venit tată-to după tine? Da un pic, un pic întârziat, așa-i? – și o strânge mai tare spre el. Acuma-i gata, nu te mai las eu nici pentru toată lumea aiasta! Băbănuț se uită zâmbind la ei și își răsucesce fuioarele mustăților, poate de fălos, sau ca să mângâie și el ceva. Poate dacă veneau o fără mai iute, poate că era ceva – ceva, dacă ți-ar fi fost ție voia așa, da acuma s-o gătat, Oană rămâne buciumană pe veci, le dară? Oană ține mereu ochii în pământ și zâmbește tot atât de dulce. Vezi tu, toți am fost necăjiți, tată-to p-o parte „eu p-alta, da’ tu ai fost mai necăjită decât toți la un loc, c-așa s-o dat lumea atunci. Da dacă-ai fi spus tu numa o vorbă, era altfel! Și eu am așteptat, crezi-mă? Ții minte când ne-am oprit colo la Fântâna Craiului să se adape caii și te-ai uitat o dată la mine, atunci m-am nădăit că vrei să spui ceva, da’ tu nu, ai pus iară capu-n piept și ai ținut în tine. Numa o vorbă să fi spus atunci și era altfel, vezi, așa judecăm noi, bărbații, da voi, muierile, judecați altfel. Acolo nu știu, nu mă bag.

— Tu, Oană, hai de pune pe masă, că eu trebuie să stau să nu se ardă.

Oană se desprinde și fuge în casă, de unde aduce pe rând furculițe, cuțite și blide, apoi câteva pâini mai mici ce păreau scoase atunci din cuptor. Furcoi se apropie și îl apucă de mânecă pe Băbănuț să-i spună ce mai rămăsese din vorba cu Oană, mai pe șoptite să n-audă cei din jur.

— Am tras la necaz, da ne-o ajutat bunul Dumnezeu și-am ajuns la bine, cum nu se mai poate mai bine, auzitu-m-ai? Că piatra de pe baie cearcă bine de tot, de-i hontu și fontu, vorba din bătrân-i, de

iobăgie ne-am scăpat de nu mai dăm dijmă și câte ștrapații toate, feciorul mi-o venit acasă, și-atâta-s de voios și de fălos, de nu este în tot Buciumul aiesta mai fălos ca mine, auzitu-m-ai?

Băbăiuiț zâmbește și dă doar din cap, cu degetele pe fuioarele mustăților. Apoi Furcoi tresare și ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva, face semn lui Ușurelu să înceapă una înainte de masă, în vreme ce Oană venea cu donicute cât un pahar să le rânduie pe masă.

Furcoi se întoarce din întâmplare cu fața spre vale și i se vede tocmai în tâmațul lui Șandor-baci. Îl zărește cum s-a ridicat de pe scaun cu lucrul într-o mână și se uită și el încoace...

— Hei, trăiască cizma! – urlă Furcoi, cu mâna ridicată.

— Jos opinca! – răspunde Șandor-baci, ridicând și el mâna în care ținea ciocanul.

— Hai și tu încoace, țâpă-le dracului acelea, tapă captă, tapă potcovar, tapă șorț și treci valea-n coaci. Tu n-avuseși urechi, ce tot aștepți să te-mbie lumea?

Șandor-baci lasă lucrul în târnaț, își ia cârja rezemată de perete și pornește șontăcând cu capul gol. Ajuns în drum, apucă spre dreapta.

— Stai, nu ocoli p-acolo pe pod, hai pe dincoace și treci valea, că-i mai de-a dreptul! Treci dracului cu cizmele celea prin apă, să te vadă lumea că lucră la felelat, bati-te, Doamne, nu numa să le tot lauzi!

Cizmarul n-are încotro, coboară râpa drumului în vale, trece prin apa întulburată de atâtea șteampuri, bâjbâind cu capătul cârjei.

unde n-ar fi bolovani lucioși de pe care să-i alunece piciorul și ajunge de cealaltă parte, sub gardul curții lui Furcoi. Acesta îi iese înainte, îi întinde o mână și îl aburca sus pe râpă, apoi intră amândoi în curte ținându-se de braț. Șandor-baci salută muzicanții ridicând cârja în chip de baston de mareșal, apoi se apropie de fiecare să le strângă mâna ca unor cunoscuți vechi. Tocmai atunci intră pe poartă și Cuiț cu traista de piele în spate, nvinâini cu dălțile și cu ștearțul ce se leagănă parcă singur.

— Tocma bine că sosiși și tu. Du-te, pune-ți celea și te spală. Da cuscru-tnio Sumnion nu zise că vine încoace?

— Nu se dădu rând să stau de vorbă cu el, era cu șaitrocu-n mână, făcea proba la piatra de-o scoatem acum. Numa atâta am înțeles, că cearcă bine de tot.

— Doamne, fii lădat! – spune mai mult șoptit și se întoarce spre cizmar ce rămăsese în picioare și se uita zâmbind la Ușurelu cum

îi aluneca arcușul dintr-un capăt într-altul pe corzi.

Oană aduce două blide pline de păstrăvi fripți în faină și ou, aburând de calzi ce erau.

— Mâncați aieștia până vin ceilalți, arată spre ei și se uită dacă mai lipsește ceva. Abia acum Furcoi zărește șorțul în grumazul cizmarului, îl apuca de poală și i-l trage peste cap.

— Calce-ți-l 6 sută de nevoi, că uitași să-l lași dracului acolo-n târnaț peste căpute. Du-te, Oană, fuga și țâpă-l acolo, ba nu, mai bine leagă-l de cizma ceea spânzurată, că așa i-a sta mai bine.

Oană fuge cu el, se cațără pe gard și îi înfășoară baierile peste cizmă, lăsându-l să atârne fluturat de boare. Cei din curte râd, de se aude până acolo și Coati-neni iese să vadă ce s-a întâmplat. Furcoi o strigă să treacă valea, ea face semn că mai târziu, că acuma are treabă, ce anume, ceilalți nu mai pot înțelege din semnele ei. Furcoi îi îndeamnă să se înfrupte din pește până-i călduț. Mesenii mănâncă toți cu poftă de lup, mai cu seamă abrudenii care dau din când în când din cap minunându-se, Nu trece mult și Marie cu Oană mai aduc câte două blide vârfuite și le așază pe masă.

— Voi mai aveți de lucru? – întreabă Furcoi. Marie dă din cap că au isprăvit. Atunci dați-vă și voi, nu mai așteptați îmbiate.

Donicutele pline vin la rând.

— O, mă, c-aiesta-i bun, îl laudă Ușurelu, uitându-se lung la culoarea lui, dar în vasul alb de lemn nu pricepe dacă e tocmai galben sau puțin roșcat.

S-ar fi săturat mai repede, dar nu se îndură de peștele cel gustos, pe deasupra le place și cum se desface carnea de pe osul cel lung și rămâne curată, fără osuțele acelea subțirele pe care le bagi în seamă abia după ce te înțeapă printre dinți. Până la urmă, mai întrece ceva și Oană îl duce în cămară. Sătui de păstrăvi și de vin, ceterașii capătă mâncărimi la degete și se pun pe țarine bolunde.

Furcoi sare cel dintâi și o ia pe Oană.

— Hai, că n-am jucat niciodată amândoi.

Băbănuț o ia pe Marie și se rânduie lângă Furcoi. Abia au început și acesta se oprește.

— Schimb-o p-a mea! Știi tu care.

Ușurelu trece într-o țarină bătrânească, cu iz de pădure, ce se dă bine de tot la sunetele groase ale contrabasului care o scot ca de undeva din fundul pământului.

— Așa, măă! – strigă Furcoi și prinde a pocni din degete, în vreme ce o poartă pe Oană de mână încoace și încolo în rotocoale largi, cum stă mai bine la țarină.

Apoi o dă pe sub mână și începe rotirea pe loc. Picioarele umblă ca prâsnelul, călcând mărunț unul după altul. Oană îl ține de umeri, cu capul puțin plecat, în vreme ce poalele i s-au săltat ca o coadă pornită să facă vânt, pe când el ține capul drept și țâțâie printre dinți ca un șuierat care de-abia se aude. Când se opresc din rotire, Furcoi strigă: „Cântă loșcai”.

Contrabasistul face doi pași mai spre ei și începe cu vocea lui adâncă de bariton, cam tremurată, cum le place buciurnnilor:

De trei ori mă însural.

(„Așa, așaal”, striga Furcoi)

Vot Marie îmi luai.

Da a dracului săfle

(„Așa, mă! – și șuieră din degete)

Cui-i mai trebuie Marie.

Furcoi no lft să se se răcească și strigă pe tact:

Nici la moartea mea să vie.

Nici lumina să mi-o ție...

Poate nr. Îndruga mai multe, dacă nu s-ar pomeni cu un pumn în mijlocul spatelor.

— Pi nu da-n el, mamă! – zice râzând Oană, care a zărit-o repezindu-se cu pumnul.

Furcoi întoarce capul spre ea, apoi se pleacă la urechea Oanei.

— Soacră-ta iasta îi cu păr pe limbă – Oană izbucnește în hohote – zău le, ia să bagi numa bine sama – și se uită din nou spre Marie.

Aceasta a înțeles că a feștelit-o cum știe huma el, ridică pumnul spre el și strigă:

— Deie-ți Dumnezeu numa ce-ai zis, ciuf ce ești tu!

La pașii pe loccum s-a întors Furcoi, zărește pe Veronica lui Horomoață rezemată de gard, uitându-se la ei.

— Mă Culuț, ia tu fata ceea la joc, n-o lăsa să se uște de dorul lui, săracii.

Fata izbucnește în hohote și o ia la fugă.

— Curi iute după ea și ad-o înapoi, strigă lui Culuț care fuge val-vârtej s-o prindă. A ajuns-o după cotul drumului și o aduce de mână ca pe o mireasă, apoi încep țarina lângă ceilalți.

— Așa, Culuț, învârte-o, de să-i sară papucii din picioare!

Șandor-baci de pe laviță bate și el tactul cu cârja, cu degetele drepte pocnește și dă din cap încoace și încolo, gata să sară lângă jucători.

Spre sfârșitul jocului, s-a oprit la gard și Horomoață. Nu intră în curte, stă numai așa să se uite. Câteodată, râde către Veronica lui, dar fata n-are vreme să se uite pe de lături, Culuț o întoarce pe toate părțile, iar când bătătorește pe loc țarina, bate din palme și ea trebuie să se răsucescă pe călcăie mai iute ca o suveică pe când întinde el mâinile să o prindă, Când Ușurelu trage de trei ori peste corzi, Furcoi îl strigă:

— Da' tu de-a cărora mai ești, bati-te Doamne? Aha, tu ești Horomoață, ori Hodromoață, vezi că mise-ncălce limba. Păși în curte, calce-te și pe tine, nu-mi sta la gard ca strășterii ceia!

— Nu poci, venii numa așa pe fugă, că am doi oameni.

— Pe cine drac mai ai tu acuma?

— Pe iesta a Olarului și pe vără-se.

— Adă-i și pe aceia, că-s de-a noști! Și adă și butoiu cu vin.

— A, că-i puțin. Cam ceva peste două ferii.

— Destulu-i și-atâta, dacă nu-i mai mult. Apoi către Veronica, ce voia să iasă: Tu, Veronica, nu-i slobod să ieși! Stai, că vine și tată-to, și dacă are minte, o aduce și pe mă-ta – și o împinge de umeri spre lavițele din curte.

Fata râde întruna până se așază lângă Oahă care își șterge obrazul de sudoare. Horomoață a încuiat ușa crâșmei după ce a scos butoiușul în drum și cu ceilalți doi îl rostogolesc, ajutându-se cu câte un par. Vinul se aude bleotăcărind și butoiul hodorogind peste pietroaiele drumului, cum îi dau pe rând câte o bolditură cu parul proptit sub burta lui. Cam după o bătaie de pușcă, drumul se face cu povârniș, și până să ia seama, butoiușul scapă printre ei și o ia înapoi la vale din ce în ce mai repede, noroc că sare Horomoață și îl proțăpește cu parul. Vin și cei doi și împing la câte un capăt, în vreme ce Horomoață se ține la mijloc și îl proptește când vrea să scape înapoi. După ce cotesc spre poarta lui Furcoi, locul se face iar neted și dintr-odată se văd cu el în mijlocul curții. Furcoi le ajută să-l ridice pe masă, îl proptesc de amândouă părțile și Horomoață îi pune donița sub cep, lăsând să ciuruiască vinul până se umple de ceva roșcat, pe care înoată mereu clăbuci de spumă alburie.

— Uşurelule, acum zicala butoiului, îi comandă Furcoi, oprindu-se la un pas în faţa lui...

Buciumanii se aşază pe laviţă la umbră, cu donicuţa de vin sprijinită pe un genunchi, şi ascultă. Cântarea începe lin şi sună plin ca dintr-un singur arcuş, încălzită de sunetele rotunde şi moi ale clarinetului. Deodată, îşi ia avânt, valea clocoteşte şi pădurile răspund pe rând pe de lături, până când Furcoi face semn de potolire, ştergând în văzduh cu amândouă mâinile. Cântarea curge potolit, dar Furcoi dă iarăşi din mâini, ca şi cum ar vrea s-o şteargă de pe văzduhul în care s-a încopciat, sâsâind din gură a linişte. Uşurelu o stinge, coardele sunt atinse mai mult în joacă, cântarea abia se mai aude. Pare ca a mai rămas numai urma ei prin văzduhul de care s-a îndepărtat. Apoi Furcoi ridică mâinile în lături, le înalţă mereu şi dă din cap a îndemn, ceteraşii apasă din ce în ce pe corzi, până ce văzduhul s-a umplut iarăşi de clopoţei nevăzuţi, atât de deşi, încât ţiue unul lângă altul, de stă să se înăbuşe valea şi pădurile foiesc, nemaigăsindu-şi locul. Furcoi o diriguieşte aşa, până ce şi el se umple de dulceaţă, iar când simte că e gata să plesnească, o domoleşte din nou, lăsându-şi sufletul să se despovăreze, până stă gata să se golească. Atunci, porneşte să se încarce din nou şi dă din mâini a înţeţire...

La sfârşit, cere să i-o zică pe a lui şi se porneşte pe joc, tropăind şi pocnind din degete. Acum o ia pe Maria lui şi, când îi vine bine, cere contrabasistului să o cânte cu vorbele ei. Furcoi se uită cu coada ochiului la ea şi râde vulpeşte, în vreme ce ea se încruntă, fără să se vadă dacă e cumva supărată sau, dimpotrivă, bucuroasă că a intrat şi ea într-o cântare.

Jocul încă nu s-a sfârşit când sosesc din susul văii Coleşeriu şi Nionioi, cu străiţile de piele în spinare, dălţile şi ştearturile în mână.

După ce ajung aproape de gard, se opresc şi se uită. Se tot uită şi nu le vine să creadă că e tocmai Uşurelu cu ai lui, iar butoiul cu vin proptit pe masă. Furcoi îi strigă şi le face semn cu mâna să intre.

Cei doi deschid poarta, bocănindu-şi opincile pline de tină gălbuie, mai închisă sau mai deschisă, după cum s-a uscat de-a binelea sau numai pe jumătate. Când s-a oprit jocul, Furcoi le umple câte o donicuţă cu vin şi le-o pune în mână, apoi le arată laviţa să se aşeze lângă Şandor-baci. După ce beau şi prind a sporovăi, Şandor-baci se uită lung la opincile lor şi clatină mereu din cap. Câteodată, pufneşte pe nas, alteori mormăie numai în fundul gâtlejului, până nu se mai poate

răbda.

— Mă Gheorghiuț, ce dracu' umblă tu cu opinci! – și arată spre ele, ca și cum Coleșeriu n-ar ști unde le poartă. Acesta se clatină pe laviță și prinde a râde. Acum trecut iobăgia, acum tot omul domn la casa lui!

Ceilalți își curmă vorbele și se uita spre el.

— La baie tot mai bine-i cu opinci, zice Coleșeriu, mai mult ca să-l întăre.

— O, lasă la dracu', tu nu vezi ce urât? Asta nu țivilizație! Lasă opinca la lătureni proști, nu la voi, buciumani făloși! Port așa frumos la voi și cu opinci, numa spurcă locul cu ele – ceilalți izbucnesc în hohote care trec dintr-unul într-altul –, zău așa! Asta cum ai pune în cap ciubărul porcilor – hohotele se aprind mai puternic. De ce nu umbli și tu, și tu (arătând spre Nionioi) cu cizme și la baie, ca Furcoi, și el tot băieș ca voi!

— Vezi că el îi homan! – îl înțeapă iarăși Coleșeriu.

— O, lase la dracu'! No, și acum duce acasă ud la picioare și cu gunoae – și lapadă din mână zicând ceva încet pe ungurește.

S-a posomorât la față și se uită numai în fundul donicuței goale.

Poate ar fi vrut să le aducă iară aminte de roșienii care și înainte de revoluție lucrau în mină cu cizme cu pinteni, dacă n-ar fi sosit

Coati-neni, roșie la obraz de dogoarea zilei, poate și de graba cu care a venit. Se așază lângă suștăr și-și face vânt cu amândouă mâinile, uitându-se la muzicanții care dau pe rând din cap și zâmbesc ca unei cunoscute de mai demult. Pe când închinau din donicuțe, intră pe poartă nevasta lui Horomoață, cam sfioasă că vine singură într-o curte unde sunt mai mulți bărbați.

În curând, curtea se umple de vecini și Furcoi trebuie să mai scoată și celelalte lavițe câte mai are prin casă. Beau și joacă, apoi stau cu donicuțele în mână și sporovăiesc, până se pomenesc cu soarele coborât pe culmea Plaiului. Muzicanții dau a moțăi. Ușurelu sușotește ceva lui Furcoi, acesta dă din cap și îl trimite undeva pe Culuț. Peste o jumătate de ceas, muzicanții se încarcă în trăsura împrumutată de la popa, la care Culuț a înhămat cei doi cai. Contrabasul îl înțepenesc cu sfori pe capră, între Culuț și loșca, iar ceilalți patru se așază pe scaunul de dinapoi și pe băncuța mai îngustă din fața lui, cu instrumentele vârâte în lada trăsorii. Abia s-au urcat și moția de-a binelea, proptiți unul în altul. loșca și-a lăsat și el capul pe contrabas și se visează

unde va departe. Trăsura îi leagăna mereu din arcuiri, anume să-i adoarmă mai bine, chiar dacă uneori îi zdruhaie, cum trece peste câte un pietroi sau peste câte o groapă nebăgată în seamă de Culuț. Pe când s-a întunecat, Culuț a ajuns în capătul orașului unde i-a deșertat, să grăbească și el înapoi spre casă.

XX

DE MIERCURI DIMINEAȚA PANA SÂMBĂȚA SHARA, Furcoi IUI Și-B mai văzut capul de pregătirile pentru nuntă. Atâta lume nu putea încăpea în cele două odăi, cum socotise Marie, și a fost nevoie de un fel de baracă în curte, acoperită cu margini și scânduri vechi, să țină numai de duminică până marți, Dintâi, le-a dat în gând să o lase așa descoperită, dar s-au temut că dă o ploaie care îi va fugări pe nuntași tocmai când va fi petrecerea mai încinsă. Apoi trebuiau mese multe și Horomoață a fost de părere să le strângă de pe la oameni. Furcoi i-a dat dreptate, dar, după ce s-au gândit mai bine, a văzut că ar fi fost prea multă alergătură și, pe deasupra, mesele oamenilor felurite, unele mai înalte, altele mai scunde, mai late sau mai înguste – stă urât când le pui una lângă alta. Noroc că tocmai își adusesese cuscru-său Simion Țandru un car de scânduri să-și podească niște poieți, le-a împrumutat pe acelea și le-a jiluit pe-o parte. Picioare la mese n-au mai trebuit, au tăiat din câțiva bușteni de brad niște bocuri cam de un metru pe care se poate rezema scândura cum trebuie, mai ales dacă e prinsă și cu un cui. Ajutat de cuscru-său și de Nionioi, Furcoi a dat gata o masă în chip de potcoavă lunguiață să se poată înșirui pe lângă ea cam trei sute de nuntași, câți credea că vor veni. Celelalte nimicuri au venit ca și singure, vecinii ajutând toți cu una, cu alta, să iasă o nuntă cum nu s-a mai pomenit.

Duminică la amiază, a sosit Ușurelu cu cei unsprezece ortaci în trăsura popii Pitula și în căruța ferecată a lui Furcoi. Lumea ieșise de la biserică și adăsta pe drum și pe pod să mai tăinuiească în grupulețe, când ceterașii au prins a cânta în baraca lui Furcoi, de clocotea valea și Plaiul, așa să se minuneze toți de o nuntă de pomină. Cum era datina locului, cununia s-a săvârșit după ce a trecut de amiază, iar popa a mai lungit slujba și cu o predică purtată prin nu știu câte locuri, de la prinderea cu tunia la cătănie a mirelui la prinderea doamnei lor în sania vlădicului. În timp ce vorbea, l-a cuprins teama că nu le va putea lega una de alta, dar i-a venit la vreme gândul de a predica și despre iobăgia ștearsă și libertatea de acuma, când fiecare este ca un domn la

casa lui.

După ieșirea din biserică, lumea s-a dus după șirul mirilor și nașilor până în curte, unde a și început jocul. Erau ei doisprezece ceterași, dar la atâta lume nu erau destui și Ușurelu a trebuit să se urce. În picioare pe o masă, pe care să se poată răsuci în toate părțile spre perechile care umpluseră curtea dintr-o margine într-alta. Au jucat până la asfințitul soarelui, când au început să se orânduiască la mese. Furcoi umbla cu capul gol de colo-colo și cum vedea pe cineva nehotărât unde să se așeze, îl lua de mânecă și îl purta până unde îi găsea locul potrivit. Nu i-a numărat până când a prins el a pune înaintea fiecăruia câte o donicuță nouă din căruța plină pe care i-o adusese vidreanul anume pentru dimineața aceea. La sfârșit, a strigat:

— Tot omul îi cu donicuță lui? Deodată, s-au înălțat mâini cu câte o donicuță și Furcoi s-a uitat în fugă în lungul meselor să vadă cine n-ar avea. Așa! Aiasta-i de băut vin, nu apă, băgați de seamă ce zic, și la plecare, fiecare îi cinstiț s-o ducă acasă, da' numa dacă îi încape în pojinar, altfel vine globit!

Îi răspunde o ploaie de râsete, în vreme ce el se face nevăzut în casă să spună că s-au adunat trei sute doisprezece nuntași. Vinul la mese a fost pus de asemenea în donițe și, cum musteau de noi ce erau, plutea mirosul tare de vin amestecat cu iz de brad. Numai vinarsul aștepta în sticle desfundate, înconjurate de păhărele pe care trebuia să și le orânduiască între vecini, nefiind atâtea câți oameni.

Muzicanții au mâncat în casă, mai pe fugă, ca să poată apoi cânta celor înșiruiți la masa mare din curte, în capul mesei s-au așezat mirii, nașii și popa Pitula cu preoteasa, în vreme ce Furcoi, cu capul gol, umbla pe lângă meseni să vadă unde mai trebuie ceva.

Târziu în noapte, după ce au pus la masă felurile multe de tocane de miel și de găină, apoi fripturile de porc și de vițel, s-a ridicat să vorbească popa Pitula – cum era obiceiul la nunțile domnești din Abrud. A spus cam tot ce înșirase și la predica de la cununie, decât că mai pe lungul și cu multe împunsături, ca să stârneasă hohotele mesenilor. După ce s-a dat și pogacea, tăiată felii în blide smălțuite, și alte cocături dulci, s-a sculat să vorbească și nașul de la Poieni, Todor Crâșnic. Glasul lui răzbătea ca o trâmbiță, chiar de ar fi ațipit cineva, tresărea dintr-odată și se uita speriat. El l-a lăudat pe mire că a făcut cătănie, cât și pentru ceilalți izbițeni care ar trebui să-i mulțumească pentru această cinste, făcându-i pe meseni să râdă tare după care s-a

așezat pe laviță, socotind că nu mai avea ce spune.

Se apropia miezul nopții și tinerii se cam foiau pe lavițe, cum fuseseră înghesuiți să încapă toți, doritori să iasă la joc. Se uitau mereu la Ușurelu, dar nu se puteau ridica până nu porunceă nașul.

Cineva a strigat de la masă:

— Să-l auzim și pe Șandor-baci!

Nașul s-a ridicat și a întins mâna spre el. Furcoi a venit pe la spate și l-a bătut pe umăr. Șandor-baci se cam întrecuse cu donicuța și mereu îi alunecau pleoapele peste ochi, dar auzindu-se strigat și simțind lovitura pe umăr, s-a sculat și a început să-și dreagă glasul.

— Nu de-acolo, hai aici la mijloc și sus pe masă! – au strigat cei tineri care se nimeriseră cam la mijlocul mesenilor.

I-a fost mai greu până ce și-a tras piciorul mai scurt peste laviță, cum nu se putea sprijini bine în cârjă la așa strâmtoare, apoi a pășit spre cei care îl chemaseră. Aceștia au ferit de pe masa lor sticlele rămase și donițele cu vin, apoi l-au ajutat să se urce pe laviță și de pe laviță pe masă. S-a proptit în cârjă și s-a uitat roată, parcă să-și numere gândurile câte ar trebui depănate la atâta lume, apoi a început, ajutându-se mereu de mâna dreaptă, pe care o ridica, împungea înaintea lui sau arăta în lături.

— Nu pot spune ce bucurie mare la mine la așa nuntă frumoasă.

Știut eu că nu este port așa fain ca la Bucium, da azi mai fain cum nu fost niciodată – și și-a apăsât dreapta pe piept, ca și cum ar fi jurat pe cele spuse. Așa bărbați frumoși și femei și mai frumoase, ioai! – și și-a sucit fuioarele mustăților pe rând, pe cana lumea a prins a hohoti. Dacă aș fi fecior, numa buciumană aș lua – *bistoș11*

Hohotele izbucnesc din nou, în vreme ce el rămâne cu mâna ridicată. Și bucurie fost și mai mare chind nu văzut opinci, numa cizme și papuci, ioai I Țla nu poate spune chit bucurat la mine – și își apasă iarăși dreapta pe piept. Acum văzut și io că iobăgie dus la dracu', că chind fost iobăgie, musai umblă cu opinci, numa domnii fost slobod cu cizme – și încet mormăie ceva ce semăna cu o înjurătură pe ungurește. Acuma venit țivilizație, toată lumea cu cizme și papuci și io venit la Bucium să aduc țivilizație la toți și voi știți chit lucrat

Sigur (*mag.*).

Io pentru cine venit la mine, că la mine lucru-i lucru, pe felelalt! – și ridică arătătorul la înălțimea tâmplei, pe când oamenii chicotesc pe înfundate. Și cel mai bine lucrat la mine, care fost cătană la husari, asta

prima cătănie, și imperatu-i husar, cu frimbe pe piept – și arată cu mâna cum s-ar încolăci brandenburgurile peste piept. La el făcut cizmă tot de husar, da cum nu poartă dechit imperatu, că rozeta de aici – și își duce mâna la vârful carâmburilor – suflată cu aur, că io ști face și lucru de-ăla, *noaghion fânom*¹. Și la mireasă încă făcut, aici sus la papuci unde face nod cu fizăi, copcii de argint, cum nu mai poartă nime, lucru pe fefelalt! Hohotele izbucnesc din nou, apoi se potolesc, în vreme ce vorbitorul își apucă fuioarele mustăților să le îndrepte ca să-și culeagă gândurile. Și io vre face la toți buciumanii așa cizme cu rozeta suflată cu aur și papuci cu copcii de argint, să fie mai făloși ca roșienii care purtat și la iobăgie cizme cu pinteni de aur, care la buciumani nu fost slobod, da' io lucrat la mulți, care și aici de față, știut că vine țivilizația! Râsetele se pornesc mai deșănțate, câțiva bat cu palmele în mese. Voi râdeți la mine, dară nu trece mult și veți vedea un împărat la Machidonia care fi împărat peste toată lumea, mai mare și dechit fost Șandor Machidon, care fost neam cu șaișter. Hărmălaia se ațâță dintr-odată, se aud bătăi în masă și tropăituri, cizmarul stă năuc o clipă, apoi simte cum i se umflă pieptul. Ala fi așa de mare, că toți împărații cade în genunchi și sărută botul de cizmă...

— Nu-l sărută și-n e...? – întreabă un glas de bărbat.

— Ala vine mai târziu, întâi pupă dinainte! Hohotele se îmbulzesc din toate părțile, oamenii trebuie să dea capul pe spate ca să poată râde cât le vine. Ala vine cu poruncă mare, tot poporul umblă numa cu cizme și face suștăr la tot satul, în timpul acesta, Dinuț i se dă pe la spate și înnoadă capătul unei sfori de cuierul de fier din vârful cârjei, apoi o petrece pe sub masă la cei din fața cizmarului.

Și vine poruncă și mai mare să puie cizma pe stema la toate țările

— Și cu dreapta taie avântat prin văzduh. Și atunci cizma va fi în toate și peste toate i – cu arătătorul ridicat, care ațâță și mai tare clocotul râsetelor. Și cine va purta opincă, ăla musai merge la temniță, dumnezo la mama lui, *budospal*...

Cineva a tras de sfoară, cârja a alunecat înapoi și cizmarul cade pe partea stângă, prăvălindu-se în lungul mesei. Toți sar în picioare, bat din palme și strigă din răspuțuri:

— Trăiască cizma! Jos opinca!

1 Foarte fin (mag.).

Tinerii de la masă îl ajută să se scoale și îi pun iarăși cârja în

mână. Cizmarul nu s-a lovit, a răsturnat doar câteva sticle goale, acum dă mereu din cap, aplecându-se pe rând spre cei de la mese în semn de mulțumire, apoi coboară încet pe laviță, de pe laviță pe pământ, sprijinindu-se cu o mână de umărul lui Dinuț care îl însoțește până la locul lui lângă Coati-neni și îl ajută să se așeze pe laviță.

Abia după câteva clipe amuțesc strigătele și se sting aplauzele, doar de la masa tinerilor mai răzbate câte unul întârziat. Ușurelu vine între mese și începe un lanț de țarine să pună vârful veseliei stârnite de discursul lui Șandor-baci, Câțiva flăcăiandri se scoală și tropăie pe loc, bat clin palme, pocnesc din degete, semn că ard de dorul jocului. Ușurelu ține zicala lungă, ca un fel de îndemn la joc după atâta mâncare și băutură, dar când o curmă cu gând că lumea se va scula la joc, nașul îl ține locului cu o întrebare:

— Ia spune, să te audă toți, cum i-ai cântat lui Hatvany când o intrat a doua oară în Abrud.

Ușurelu prinde a zâmbi, își ia vioara și arcușul într-o mână, cu cealaltă se scarpină în creștetul capului, apoi întoarce privirea spre ortacii săi, ca și cum ar fi căutat pe cineva.

— E, când o venit a doua oară, o tras dumnealui la protopopul Amos Tobias, că-n Abrud numa acolo mai era cvartir, cu dă mâncat și dă băut, încolo tot era spart și prădat, cât rămăsese nears de când o intrat întâia oară. Tot acolo îi ducea și pe rumânii prinși, care cum se nimerise, chilav, orb, n-avea bai, îi pușca acoloa între biserică și casa popii, de se pornise vale spre piața orașului. Noi ne-am ascuns care pe unde am putut – ca omul. Numa ce mă pomenesc noaptea târziu cu slujnica popii că bate la ușă. Eu sus în pod, mă plec să mă uit din gura podului, că scara o trăsesem sus, să nu se poată sui nime.

Hohotele se stârnesc din toate părțile, apoi amuțesc. Văd că-i femeie și strig: „Cine-i?” – „M-o trimis părintele, c-o poruncit Hatvany să vă duceți să-i cântați, da iute, dacă nu, o zis că aprinde casa pe voi!”

Hai, mă cobor iute, iau vioara, zic către a mea să încuie poarta după mine și să râu miște nime din pod și mă iau după ahăștia să-i culeg.

Mă duc întâi pe la loșca, adică el ședea ascuns în privadă, se uita numa pe gaura ceea din ușa prevăzii și iute se trăgea înapoi, credea că acolo-i ferit! Hohotele izbucnesc din nou, ca dintr-o singură gură.

„Hai, mă, ia-ți burduna, că ne cheamă comandantul la popa Tobias”.

De-acolo ne luăm amândoi la ahăsta cu bracia. Sărim peste gard în curte, batem pe la uși, batem pe la ferești, nimic! Mă, unde drac s-o fi dus ahăsta? Când, odată, aud ceva furdiicând la cotețul găinilor.

Mă duc acolo – ce să vezi? Adică dumnealui se grămădise în coteț sus, găinile le băgase toate jos cu puii, și el se făcuse colac acolo.

„Ieși, mă, dracului afară, că iacă ne cheamă...” Se dă el, se suce, da’ nu mai poate ieși, cum se făcuse el covrig acolo să poată încăpea.

„Mă, cum dracu’ te-ai băgat tu togma acolo?” – „Hă, dă băgat, am încăput, da dă ieșit, văd că nu mai închep!” Hohotele plesnesc dintr-pdată, apoi se pierde pe rând. No, ne dăm noi acia, îl prindem de câte un picior și tragem, da tragem, gata să răsturnam cotețul pe noi, găinile dedesubt s-o pus pe cârăite, îl cre7 Ait c-o dat hulpea dă ele. Răsetele se aprind din nou. îl dăm noi jos, da putea tot a găinaț și era plin de pene, credeai că-i dracul făcut cocoș! răsună alte hohote. N-am mai putut răbda, ne apucăm cu mâinurile dă nas. „Mă, du-te dracului și te schimbă, că ne spânzură Hatvany dacă te ducem așa. Să fii gata pe când venim de la Pista”. Gata! Q luăm pe sus, că a lui casă e chiar în margine, pe coastă. Intrăm în curte, batem la ușă, ușa descuiată și ne băgăm în casă. Ne uităm în pat, nu-i nimic, căutăm pe sub pat „pe sub lăiți, nu-i nimic! Strig: „Mă Pișla, unde ești?” Nimic, hoțul tăcea ca porcu-n cucuruz. Mă apropii dă marginea camniței, cum era la caseje vechi, și mă uit pe horn, pe băvurti în sus, poate văd ceva prin non. Mă uit eu, mă uit mai bine și văd un picior spânzurând pe horn la vale, cum s-o suit el dă frică, dacă ne-o auzit, o fi crezut că vin husarii lui Hatvany, să-l spânzure, n-o mai avut vreme să se tragă tot în pod, o rămas așa cu un picior spânzurat. Izbucnesc câteva hohote. „E-ei, da acolo-mi ești? Cobori-te dracului iute, că ne așteaptă iacă ci.e”. – „Auleoo, sărăcuț dă maica mea!” – el dă colo. Se coboară el mai mort dă jumătate și ne luăm la popa Tobias. Pustiu pa ulițele Abrudului, numa o mătă ne-o tăiat drumul când să dăm în piață, o mătă neagră. „Auleoo, să știi pa ne spânzură!” – prinde a se olicăi Pista. „Taci dracului, nu mai cobi și tu togma acum!” Hai, ajungem, ne băgăm în odaie, Hatvany în capul mesei între ofițeri, nu-ncăprea pe scaun dă fălos ce era!

„No, mă țaganilor, să ne trageți o cântare; a mai faină pe care o știți!” Gata, ne-apucăm noi aci, le suflu mai întâi ce ton să prindă și începem *Gott erbalte*, adică *Ține, Doamne, prempăratul* Cântăm noi ce cântăm, îl văd numa pe Hatvany căsc-nchicalbă la noi și odată sare în picioare, „Afară cu tine, hoheriule, minton pun să vă spânzure pe toți!

Ce fel de muzică-i ahasta?" Când am auzit așa, am înghețat toți, încă pe Pista îl treceau și alte alea-n nădragi Hohotele se pornesc ca o furtună, durduie câteva clipe, apoi se potolesc. Da eu îmi iau inima-rt dinți și colopu-a mână și zic: „D-apoi măriile și sfințiile voastre, și domnule ghinărarghinărar l-am făcut atuncea pe Hatvany – noi lucru mai fain ca ahăsta nu știm, că la toate parazite mari, tot ahăsta zicală tragem”. Noi dă unde știm că ei să lapădase dărmpârātu nost? Și zic: „Dă ce să ne spânzurați fora nicio vină, să ne rămână muierile și copiii pe drumuri?” S-a mai îmblânzit o țără Hatvany, s-a răsturnat iară pe scaun și strigă la mine:

„Hoberiule, trage marșul lui Klapka!” – „N-am auzit dă el, sărut mânurile și tăpile!” – „Trage *Adio lui Kmettil*” – „Zău nu știm, țucu-te> dă unde să știm noi dă Kmetti!” Râsetele se pornesc din capătul mesei și cresc spre ei. „Da ce știți, mă?” – zbiară odată și bate cu pumnu-n masă, dă să scutură glăjile și paharele. „Da știm, să iertați domnule ghinărar, lucruri faine: *Sub o culme de cetate, a Iancului...*” „No trage *a tancului*, să te-auzim odată!” Hai, gata, ne strângem noi lângă olaltă și-i tragem *a larteului* așa lin, cum mere cântarea, după aia cu foc colo când să aiantă dă joc, pișcă loșca corzile, dă numa zângăneau fereștile la popa Tobias. îl vād numa pe Hatvany că se tot umflă pe scaun, scoate pieptul, ba mai da și din umere după tact și când gătam, l-auzim numa: „Hm, trăsnească-l Dumnezeu dă olân, da ce zăcală frumoasă mai are! Mă țigane, mai știi tu d-ahestea?” – „O sută și-o mie, domnule ghinărar!” – „No, a dracului să fiți, cântă dară d-ahestea!” Și așa le-am zis toată noaptea tot zicăli d-ahestea rumânești, dă care v-am zis și vquă, până s-o făcut ziuă. Și d-acolo ei or fi plecat de una la luptă, să-i scoată pe rumâni din țara lor.

— Da le-am dat noi plăcinte, nu te teme, aci-n Valea Cerbului!

— Se auzi tunând Sofica lui Coleșeriu. Câți bolfi or fost pe Bolundet, toți în capul lor s-6 r spart!

1 Se iscă o hărmălaie de hohote, femeile râdeau de p? reau gata să se înece.

— Tu, Sofica, mai ții minte c-ai strigat la mine să iau o piatră mai dodoloată, c-aceea nu se-ndurigă bine? – se ridică Evuța lui Nionioi, să poată fi auzită peste larma ce nu se mai potolea. Da s-o dus ea e coastă-n jos ca din pușcă, nu te teme! Și cele două cumnate din Gura Abruzelului s-apucaseră de un pietroi câtu-i de mare, de-abia îl cârneau cu rudele, da dac-o apucat pe coastă la vale, s-ondurigat ca

trăsnetul și pe care i-o ajuns, știu ca nu le-o fost moale!

— Cum nu l-am putut prinde noi pe Hatvany acela, să-i fi dat și lui colac să se sature bine, omorî-l-ar o sută de dracii – se aude o femeie strigând să acopere larma.

— Ce să-l prinzi, c-o luat-o pe coasta la deal, n-o mai trecut pe la Bolru. Numa l-am zărit într-o doară pe un cal pogan, cu acela o avut el noroc, că, auzi, bate-l Doamne, se aiepta pe coastă-n sus, cum s-aiantă cănele, așa ba să mai vezi! Atunci n-am știut, da după aceea m-am nădăit că numa el putea să fie, dac-am auzit c-o scăpat pe la După Piatră. Am curs noi acolo-n vale la Bolfii, heba că...

— Și dacă-l prindeai, Sofică, ce făceai cu el? îl trăgeai la loc oblu și-l dezbrăcinăreai, ia dară? – o întreba Nionioi de la celălalt rând de mese.

Hohotele se stârnesc ca o furtună și o vreme se tot aud icniruri înfundate.

— Du-te, du-te, să nu te litrosec de care n-ai mai auzit, da' nu ți-i ție rușine să vorovești de-acelea?

— No, ce, iacă-l tapai pe Gheorghiuț și-l luai de bărbat pe Hatvany...

— Ba, Doamne, nu mă lăsa, îi cuurmă vorba Coleșerița.

— Iacă, azi ai fi fost doamnă mare, doamna Hatvany Se... mă, cum se zice pe ungurește la Sofică? Jofia, acu mi-adusei aminte, doamna Hatvany Jofia – și Nionioi se lasă pe spate să-și arate mai bine pieptul umflat. Atunci nici nu te-ai mai fi uitat la noi, așa doamnă mare, că n-aveai altă treabă decât să-i duci cafeiul la pat și să-i ungi mustețile cu unsoare de ceea scumpă, să-i steie oable ca la cotoc.

Hohotele se pornesc din nou și când se potolesc, nașul se ridică și face semn lui Ușurelu.

— La doamna noastră nu i-o făcut nime nicio cântare – să cântăm dară *a tancului*, să-l pomenim tot mereu că ne-o scos din iobăgie și am fost și noi odată țară rumânească supt el, așa că ne-am condus noi de noi în cap cu crăișorul Iancu. Hai începe-o lin să ne luăm toți după tine.

Ușurelu atinge ușor corzile și cântarea se înfiripă lin ca pe o apă liniștită. Glasurile de la masă îl prind din urmă și cresc, dospind de atâta dogoare lăuntrica. Apoi se umfla ca o mare învolburata:

Pe dealul Feleaculut

Trec carele Iancului

Tra la la la la la la...

Aici, Uşurelu o face sprintena, loşca ciupeşte cu ciudă corzile contrabasului şi zbfirnâitul lor îi străpunge prin inimi. Cei de la mese lălăie cât îi ţine gura, bat din palme şi se clatină pe laviţe, cu ochii sticlind de bucurie.

Boii-s cu coarne de ceară.

Om ca Iancu nu-i în ţară;

Boii-s cu coarne de spume.

*Om ca Iancu nu-i **fn** lume...*

Coleşeriu îşi petrecuse duminică şi luni până noaptea târziu.

Când s-a întors singur acasă, s-a lungit pe o bundă în târnaţ, să se poată scula de cu noapte, în făcutul zilei trebuind să schimbe pe ortacul lor de straja de la baia de la Cotnu Botăşului, Lucra şi el la Fauri cu Furcoi, dar târşejii de la Cornii Botăşului l-au poftit să fie şi la ei strajă, ştiindu-l om aşezat şi dintr-o bucată. Se rânduia cu şutul în amândouă părţile, iar când nu putea merge la Fauri să şi-l împlinească, se ducea în locul lui Dinuţ, acuşi fecior mare, priceput şi la rândul băişagului. Mai era până la ziuă când a sărit din aşternutul miţos, s-a schimbat în hainele de lucru, şi-a luat traista de piele în grumaz, ştearţul aprins într-o mână şi bâta cu cârja în cealaltă şi a apucat pe cărarea de lângă casă care iese tocmai sus în culmea Plaiului, sub Măgură. Peste noapte, dăduse o ploaie călduţă şi cărarea se făcuse alunecoasă, mereu trebuia să se proptească în bâta, cum păşea pe zgrunţurile cărării. Păşea cu capul în piept să ia aminte unde pune piciorul, cu paşi zoriţi, nu cumva să-l aştepte straja cealaltă. Când haşpora era mai încărcată de bolovani, se aiepta de pe un pietroi mai înalt pe altul, bălăngănindu-şi ştearţul care îi flendurea umbra în toate părţile. Dormise puţin, seamă de vreo două-trei ceasuri, dar nu simţea nici urmă de oboseală. Mai rar aşa petrecere! Şi ce bine prinde la omul trudit!

Când se văzu sus, pe Plaiu, fără voie ochii îi alunecară la vale şi zări casa lui Furcoi, cu luminile ce ardeau în colţuri de baracă şi în fundul târnaţului. Zorile începuseră a clipi spre zări şi întunericul nopţii prinse a se spălăci, înaintea lui, spre creştetul Corăbiei, cerul căpătase zimţi roşietici ce se îngălbeneau uşor acolo unde întâlneau pământul. „Iacă se face ziuă!” – îi scăpă fără voie. Se uita ca beat înaintea lui: niciodată nu văzuse zori mai frumoase. Deodată, din vale se porni un huiet lung, pădurile prinseră a clocoti şi văzduhul a se

scutura. De la casa lui Furcoi țâșneau fâlfâirile de la țarina Abrudului. Limpezi de tot răzbăteau până sus sunetele rotunde și moi ale clarinetului, ca un fel de trompetă la judecata din urmă la care tremură pământul și se hurluie dealurile. Mai din adâncuri vuiau zbârnâiturile contrabasului, groase și umflate, țâșnind parca de undeva din fundul pământului. ca să se înalțe clocotind ca o apă revărsată peste margini. Coleșeri simți cum îl furnică în tot trupul o căldură dulce care stă să-l înece, îi venea să chiuie de atâta plin, ochii i se umeziră și fără voie se lăsă în genunchi. „Doamne, fii lăudat, c-am scăpat de iobăgie!” Rămase câteva clipe așa, cu bărbia sprijinită în piept, în vreme ce urechile i se umpleau mereu de larma dulce a țarinei Abrudului, cu îmboldirile ei la voie bună. Apoi se ridică și porni pe cărarea ce mergea de aici încolo pe creasta muntelui până deasupra minei. Ochii îi alunecau peste creste și munții păreau valurile unei ape încremenite de înghețul vreunui blestem. Spre răsărit, zorile își întinseră roșcata spre înaltul cerului și deasupra

Corăbiei se zăreau vârfurile întâilor săgeți ale soarelui înroșit.

Gheorghluț păsea sprinten printre copacii încremeniți și se afunda în adâncul pădurii neatinse de secure, iar când cotul cărării îl aducea iarăși pe clinul culmii, îl învăluia în dulceață volburile țarinei și atunci i se părea că ar pluti pe aripa vreunui nor, mai sus de cât e dat oricărui pământean. Peste culmi, pluteau fâșii de neguri de pe pământul umezit de ploaia nopții, sfioase de lumina ce le va fărâmița în neștiutul văzduhului împrăștiind un iz de pământ jilav și de ierburi crude. Și, cum alunecau așa în neștire, ca niște scame purtate de boare, părea că atunci s-a fost despărțit pământul de apele dintâi și se ridică încet deasupra lor, aburând încă de căldura zămislirii, gata de a odrăslî germenii vieții semănați de Ziditor.

(oct. 1984-sept. 1985)